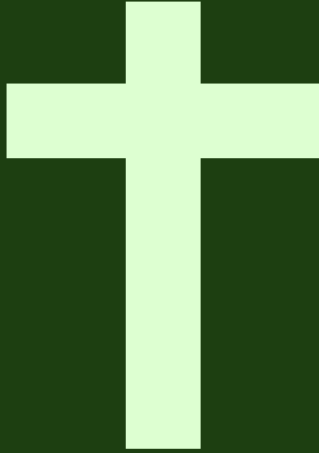

Magtubu tôô toꝝ
biꝝare to kôꝝbi

Kimré: Magtubu tôô toꝝ biꝝare to kôꝝbi New Testament

Magtubu tôô toj bîpare to kôrbi

Kimré: Magtubu tôô toj bîpare to kôrbi New Testament

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kimré

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
9dffd176-4e78-52cc-9acd-204efe85cf84

Contents

Matiyé	1
Mark	54
Luk	87
Ja	140
Jé lê bay jé	180
Rômê	230
1 Kworêntijnê	256
2 Kworêntijnê	278
Galat	294
Epêsijnê	303
Pilipijnê	312
Kwolosijnê	319
1 Tésalonisijnê	325
2 Tésalonisijnê	331
1 Timoté	335
2 Timoté	342
Tit	347
Pilémô	351
Hébre	353
Jak	374
1 Piyêr	381
2 Piyêr	389
1 Ja	394
2 Ja	401
3 Ja	403
Jud	405
Pelal wo jô Ja	408

**Kwôlo Dôri wo
Emen wo Matiyé kôl
kwôli bô magtubu
tori a
Kwôlo kôl kwôli
magtubu to Matiyé
li hen**

Bô magtubu Kwôlo Dôri wo Matiyé a na, mawi kwôlo Mark na li bô magtubu tori a hen na, yi ya. Mawi kwôlê bi a na:

1. Ba kôl na kwôli ulê béré wo Ja ôbi lê batêm. (3: 1-12.)
2. Ba na kwôli batêm to Ja lij Jêsu na lamê wo ôbi bare lam Jêsu. (3: 13 - 4: 11.)
3. Ba na kwôli derê kwôlê wo Jêsu dô men, gelê wo ôbi gelij bijné are men, berarê wo ôbi berare bay ômjare a men sa iyé Galilé. (4: 12 - 18: 35.)
4. Ba na kergare to ôbi ô Jérusalêm a hen. (Sapitre 19-20.)
5. Ba kirijna ôbi sa bijn Jérusalêm na, ôbi wôl gañ né hen. Wulê wo jurgem bi wo hen deré kibri ba, na kwôli beréri men, kwôli deréri men, kwôli jê sé wori kampê men, kwôli sé wo ôbi si sa bijné hen a men. (Sapitre 21-28.)

Nijba, sapitre 1 na 2 ná, kwôlo tumô wo Matiyé kôl bô magtubu tori a ba, na kwôli tô môj wo Jêsu men, kwôli yêri men, kwôli kampare tori a men. Men, ôbi kôl kwôli gawra woj Jêsu bi wo ôbi da kelê kwôli bô magtubu tôri a hen. Jêsu bi wo hen na, na Kelma ôbi gôlij na na wo Emen na genge diré béna hen men, ôbi na Emanuwêl (bôri na: Emen ba na na) men, na na Jêsu a Emen né lij anga ôbi na kôl kwôliji bô magtubu tori to tumô hen men.

Kwôlo Dôri wo Matiyé ná, na magtubu to yi gay wôsa hende day

kwa ari gelé ka Jêsu na gelij bijné hen kwône kini bay.

Sapitre 5-7 ná, na kwôli derê kwôlê wori sa keram a wo kôl kwôli bô pôn wo bijné ka a sé bô *emê iyére to derômaraj a hen.

Sapitre 10 ná, kôl na kwôli tôô to bay ay bijn ka a erê wô ulê béré kwôli sa wo emê iyére to derômaraj a hen.

Sapitre 13 na, kôl na kwôli emê iyére to derômaraj a to bay kôl kwôle bô gwsore a têê jurgem hen. Gwsosoy kwôlê bi wo hen na, gel na, emê iyére hende to hen to yi nañ kini uwôbêre tô hen, nijba, joor wo hende ay hen na, a yé tu wolé tôre to cêgê.

Sapitre 18 na, kôl na kwôli merê pôn tô yênjare a bô emê iyére to kôrbi hende to hen.

Sapitre 24-25 na, kôl na wo nana lê iyej a nana môrij gemij emê iyére hende to hen.

Bô Kwôlo Dôri wo Matiyé a ná, bay gel Jêsu na mega ôbi sa kirij wo era wô dé tô emê iyére kôrbi hende to hen men, wô gelij bijné ka a sé bô emê iyére hende to hen. Ôbi gelji angañ lê bi bay ré yij bay derê kwôli emê iyére hende to hen tumô bijné.

*Tô môj wo Jêsu Krist
(Lk 3: 23-28)*

¹ Tô môj wo Jêsu wo na *kunga kelma Dabid wo na kunga *Abraham a men hen a na: ² Abraham yê Isak, Isak yê Jakwôb, Jakwôb yê Juda nañ yêneri. ³ Juda yê Parês nañ Jara wo yori na Tamar hen, Parês yê Esrôm, Esrôm yê Aram, ⁴ Aram yê Aminadab, Aminadab yê Nasôn, Nasôn yê Salmôn, ⁵ Salmôn yê Bohoj wo yori na Rahab hen, Bohoj yê Obêd wo yori na Rut hen, Obêd yê Jêsé, ⁶ Jêsé yê kelma Dabid. Dabid yê Salomôn wo yori na tam Uri hen, ⁷ Salomôn yê Roboham,

Roboham yê Abiya, Abiya yê Asap,
 8 Asap yê Josapat, Josapat yê Joram,
 Joram yê Ojijas, 9 Ojijas yê Johatam,
 Johatam yê Akaj, Akaj yê Ejékiyas,
 10 Ejékiyas yê Manasé, Manasé yê Amôn,
 Amôn yê Josiyas, 11 Josiyas yê Jékwniyas
 nap yênêri. Na elê bi wo hen aña
 bay ré pôriñ balêrji ôriñ Babilôn
 a lemnare hen. 12 Kam *Israyêl ka
 bay yêji Babilôn a tô lemnare a a na:
 Jékwniyas yê Salatiyêl, Salatiyêl yê Jorobabêl,
 13 Jorobabêl yê Abiyud, Abiyud yê
 Eliyakim, Eliyakim yê Ajôr, 14 Ajôr yê
 Sadôk, Sadôk yê Akim, Akim yê
 Eliyud, 15 Eliyud yê Eléyajar, Eléyajar
 yê Matan, Matan yê Jakwôb, 16
 Jakwôb yê Josêp woñ ôbi kurô
 Mari to yê Jêsu wo bay uwôgeri
 *Krist, kwo Emen dôri hen hen.

17 Ayiñ tôri sa Abraham a kwôy
 sañ sa kelma Dabid a na, na tô môm
 môj kibi pôrbu, men, hena sa kelma
 Dabid kwôy sa to bay pôrji lemnare
 hen na, na tô môm môj kibi pôrbu
 men, hena wulê wo bay pôrji
 lemnare Babilôn a hen kwôy sañ
 sa Krist a na, na tô môm môj kibi
 pôrbu a men.

Kwôli yê Jêsu

(Lk 2: 1-7)

18 Na derênge kwôli yê wo bay
 yê Jêsu Krist. Mari toñ yori na,
 na hendi gusô Josêp, niñba, bay
 yiñ né tô, menba, hende yi kwo
 nap néé wo Tunu toñ hendi bô
 bôré. 19 Josêp woñ ôbi gusôre bi
 wo hen na, na gawra woñ derôre,
 ôbi genge ñiré kapêre jegê mera
 ñiba ñiré kelê kwôli ta bi tayre ré
 duru ré. 20 Kirîña ôbi erem bôri a
 hen iyôn ba ya tô, menba, *mana
 wo derômarañ a sa kôli bô wônê
 a iyôn ba: «Josêp kunga kelma
 Dabid, merenné ré, niñba, ju bô
 Mari mega tamnem iyôn, 21 wôsa
 kwo wo hende yi hen na, na nap

néé wo Tunu toñ hendi bô bôré,
 aña hende a yê kema iba aña já
 uwôgeri Jêsu, wôsa na ôbi a gôliñ
 nap balêri sa têriñ lêreji a hen.»
 22 Are bay ka hen yi hen iyôn bi
 kwôlo Emen na biñ ôbi kibri na
 kôl hen na, ariri ré liñ. Ôbi na
 kôl iyôn ba: 23 «Môni temale a yê
 kwo aña a yê kema iba aña bay a
 uwôgeri Emanuwêl.» Hini bi wo
 hen iyayriri na, «Emen nap na.»

24 Kirîña Josêp engiñ tô kum a
 menba, ôbi li mega bi wo mana
 wo Kelma kôli hen iyôn. Ôbi gô
 nap Mari. 25 Niñba, bay yiñ né
 kwôy wo hende yêñ kema iba aña
 ôbi uwôgeri Jêsu.

2

Bay henê are era wô gelé Jêsu

1 Bay yê Jêsu Bêtelêhêm môni
 iyére to bô emê wo Judé a, wulê
 bi wo hen a na, na *Hêrôd a na na
 ôbi emê sa iyére. Kirîñ bay ka hen
 na, bay henê are henaji si tô emen
 iyôn saji Jérusalêm a. 2 Menba,
 bay engere iyôn ba: «Kelma wo
 Jubné wo bay yêri na ba, na si yôn
 ba? Wôsa nini gelo têtêñne tori
 hena si tô emen iyôn aña niné era
 bi niné tibéri hen.»

3 Kirîña kelma Hêrôd toy hen
 iyôn menba, ôbi sun men, biñé
 ka Jérusalêm a kêm kôba sun a
 men. 4 Menba, ôbi dayrê damné
 kap bay bê kwôbe nap *bay derê
 tô tô to Emen aña engeriñ iyôn
 ba: «Kirîñ ka bay a yêñ *Krist kwo
 Emen dôri hen ba na yôn ba?»
 5 Menba, bay uwôli sara iyôn ba:
 «Bay a yêri Bêtelêhêm a emê wo
 Judé a wôsa *ôbi kibi Emen na kôl
 kwôli tumô kôl iyôn ba: 6 «Mini
 Bêtelêhêm, to Judé perê iyére to
 damné kêm bô emê wo Juda a hen
 na, muna to ñé ré, wôsa Kelma
 wo a derê tumô *Israyêl biñé kapé
 môm ôbi gemé gamgé iyôn hen na,
 a hena na bôré a.» »

⁷ Menba, Hérôd uwôga bay henê are bay ka hen nañ nalé añ sa engeriji bay ré kôli wulê têtêñne ré sijn ya hen. ⁸ Menba, ôbi jéji Bêteléhêm a añ kôlji iyôn ba: «Erêñge ken ô engeré kirij ka kema bi wo hen yij ya hen, añ kirijna ken unari nij na, ken hera sa kôlen bi nôbi kôba na erê tibéri men.»

⁹ Kirijna bay toy kwôlo ôbi kôlji hen iyôn nij menba, bay ôrji haji nij. Têtêñne to bay ré gelore si tô emen hen na, dô tumôrji, menba, kirijna hende bij sa kirij ka kema bi wo hen yij ya hen menba, hende ðebu tòn hare nij. ¹⁰ Kirijna bay gel têtêñne hende to hen iyôn menba, yirji dôrji damañ. ¹¹ Bay siji bô ira añ gelji kema bi wo hen nañ yori Mari menba, bay cubu gubarji tòn tumôri a añ tibri men, bay tô magela woji nô añ biri aña gararji damañ damañ bay a na: lôr men, weñ wo ðiné dô wo bay uwôgeri perañkens hen men, kwon hana wo bay uwôgeri *miir hen a men. ¹² Menba, Emen kôlij bay henê are bay ka hen bô wônê a iyôn ba bay ré hôrji uné Hérôd ré menba, bay ré ay geré wo dangi a ré hô ij.

Bay ay kema bi wo hen gerij Ejipt a

¹³ Kirijna bay henê are bay ka hen ôrji ta nij menba, *mana wo derômarañ a wo Kelma si sa Josêp a nañ wônê kôli iyôn ba: «Hena ta ay kema bi wo hen nañ yori ju gerij ôrij Ejipt a añ ju môrij nañ ði ya kwôy wo na kôlem dema jeré herañ nañ ði tô, ré ba Hérôd woge geré ðiré deréri.»

¹⁴ Menba, Josêp hena nañ yoyre hende to hen ay kema nañ yori gerij ôrij Ejipt a. ¹⁵ Ôbi mô ya hende to hen kwôy wo Hérôd

mañ. Are bay ka hen yi hen iyôn mega kwôlo Kelma na bij ôbi kibri na kôl tumô kôl iyôn ba: «En uwôge Keman ré so añ Ejipt a nij.»

Kwôli deré wo Hérôd bi bay duu kamrê

¹⁶ Kirijna Hérôd hôn wo bay henê are ré lamni na lamé menba, bôri tari damañ añ ôbi ay tôô bi bay ré duu kamrê kañ impé ayij tôri sa ka bay yê haw a kwôy ði sa ka elêrji wô wô a ka sa iyé Bêteléhêm a men, ka sa kam iyére to méére ta hen a men. Ôbi li hen iyôn wô kwôlo bay henê are na kôli gengij sa wulê wo têtêñne ré sijn. Ayij tôri wulê bi wo hen kwôy sañ sa wulê wo bay derij kamrê hen na, li elé wôô ré tô. ¹⁷ Na ôbi á, are bay ka hen ré bij nañ kwôlo ôbi kibi Emen Jérémi na kôl hen: ¹⁸ «Sômê ôm gôr kirij Rama a, Rasêl sôm wô kamne, añ bay waare kôba hende toy ré wô kamne ka bay duu kêm hen.»

Josêp herañ nañ Jésu Ejipt a herañ Israyêl a

¹⁹ Kirijna Hérôd ma nij menba, *mana wo derômarañ a wo Kelma si sa Josêp a Ejipt a nañ wônê añ ²⁰ kôli iyôn ba: «Hena ta ju ay kema nañ yori ju herañ nañ ci sa iyé Israyêl a wôsa ka na woge ciré deréri hen na, maji nij.»

²¹ Menba, Josêp hena ay kema nañ yori herañ sa iyé Israyêl a. ²² Nijba, kirijna ôbi toy wo ré na Arkélawus a ré na kelma wo Judé hôlmé ibari Hérôd a na, ôbi kemna heré ô meré bô emé wo Judé a. Menba, Emen yége mari bô wônê a menba, ôbi ô bô emé wo Galilé a. ²³ Añ ô meré sa iyé Najarêt a. Yi hen iyôn bi ré bij nañ kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl iyôn ba: «Bay a uwôgeri kema Najarêt hen.»

3

Béré wo Ja ôbi lê batêm uwôl derô gwôlê

(Mk 1: 1-8, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

¹ Wulê bi wo hen na, Ja ôbi lê batêm so derô gwôlê wo Judé aṅ uwôl béré kôl iyôṅ ba: ² «Beléṅge cêgerṅge biṅ têriṅ tonṅe wôsa *emê iyére to derômaranṅ a ba ḍa niṅ.» ³ Na Ja bi a *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl kwôli kôl iyôṅ ba: «Na tôô gawra wo ôm derô gwôlê kôl iyôṅ ba:

«Nanêṅge geré wo Kelma men, ṅanêṅge kam geré kari bi ô derôre a men.» »

⁴ Ja tôbe bargay ka bay li ṅaṅ gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri ṅaṅ ariṅ a men. Ari emêri na cérê men, timne men. ⁵ Biṅé kêm ôri sa pôn pôn ligiri a: ka Jérusalêm men, ka Judé men, ka kam iyére to mér sa cér wo Jurdê ta hen a men. ⁶ Biṅé bay ka hen tô tô têriṅ toji ta aṅ ôbi liji batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

⁷ Kirija Ja gel Parisiṅêṅê ṅaṅ *Sadusiṅêṅê kwône era ligiri a bi ḍiré liji batêm, menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Kenbay ka ken yi môṅ jêṅêre iyôṅ hen, na i a geléṅge bi kené gerijṅ uwonṅe wo Emen wo a era hen ba? ⁸ Iyôṅ ba, bi jé lêreṅge gel wo kené bul cêgerṅge biṅ têriṅ tonṅe niṅ. ⁹ Diḅa keṅ mô wô kelê «*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni» mera ré, wôsa en keléṅge jerew wo yi hen na, Emen a nêṅmê belé liṅ kamrê biṅ Abraham. ¹⁰ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn niṅ aṅ gurô wo yôṅ yôṅ wo yêri dô ré ba a diṅ jôriṅ aṅ uwôliṅ tare a. ¹¹ Nôbi ba, en lêṅge batêm na ṅaṅ kam gengijṅ sa belé wo kené bul cêgerṅge biṅ têriṅ tonṅe hen, niṅba, kwo a era cêgena hen na, ôbi a lêṅge tori ṅaṅ Tunu toṅ

hendi bô bôre men, ṅaṅ tare a men, wôsa nééri gôliṅ kuṅê men, en nêṅm terê garbê kaṅ téri ré a men. ¹² Men, ôbi ôriṅ ṅaṅ gwore tori toṅ péé kaw wô labijṅ kirijṅ kaṅ péé kaw ya aṅ ôbi a péé kaw kari bay ka hen aṅ a perê gusiṅniṅji bê a bô béer a a men. Menba, kurmérji ba ôbi a uwoyé aṅ bô tare to enṅe bariṅ né yôḍ hen.»

Ja liṅ Jêsu batêm

(Mk 1: 9-11, Lk 3: 21-22)

¹³ Na ôbi á, Jêsu ré hena Galilé ô ligi Ja kibi cér wo Jurdê a bi ré liri batêm men hen. ¹⁴ Ja li ḍa kaṅê aṅ kôliṅ Jêsu iyôṅ ba: «Nôbi a ré erê bi jeré lèn batêm, menba, li iyeṅ a jôbi jeré hô era bi ené lêm batêm ḍi ba?»

¹⁵ Menba, Jêsu uwôli sara iyôṅ ba: «Kwo haw hen ba en gey bi ré yi hen iyôṅ hari, na hen iyôṅ a nana liṅ aṅga Emen gey hen.»

Menba, Ja gey ṅaṅ ḍi aṅ liri batêm. ¹⁶ Kirija Ja liṅ Jêsu batêm aṅ ôbi so bô kam a niṅ na, kirijṅ bay ka hen derômaranṅ bôliṅ aṅ ôbi gel Tunu toṅ hendi bô bôre herbo mega derare iyôṅ sari a. ¹⁷ Menba, tô kwôni ema derômaranṅ a kôl iyôṅ ba: «Kwo ḍebu na na, na Keman, en piri damanṅ. Men, en li yi derê wô sari damanṅ a men.»

4

Sélé wo Sidan sél Jêsu

(Mk 1: 12-13, Lk 4: 1-13)

¹ Kirija ôbi so bô kam a niṅ menba, Tunu toṅ hendi bô bôre ôriṅ ṅaṅ ḍi derô gwôlê bi Sidan ré ô séléri. ² Lê wo Jêsu li wulê tôre pôrbu yoyre ṅaṅ tu tare baa emê ani hen na, kurôṅ liri. ³ Menba, Sidan era ligiri a aṅ kôli iyôṅ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju bi jerew wo yi na bi bilijṅ kwô bem ju ôm.»

⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né nijba, kwôlo si kibi Emen a gawra ré môrij geŋ dî.» »

⁵ Menba, Sidan hô ôrij nap dî Jérusalêm iyére to yi nap jeŋgêre a hen aŋ ôrij nap dî ô diri ta yeŋ sa *iyéy Emen a, ⁶ aŋ kôli iyôn ba: «Hena jeré na Kema Emen tiri ba ju derap kurij tôŋ na gelé wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ôbi a ayê tôô bij *mané ka derômaran a gengij sam» men, «Bay a ayem kôbriji a bi tèm ré di keram wôni ré.» »

⁷ Jésu hô uwôli sara kôl iyôn ba: «Magtubu hende to hen kôba hô kôl iyôn ba: «Kelma Emen wom na, já séléri ré.» »

⁸ Menba, Sidan hô ôrij nap dî sa keram wo yêŋgi a aŋ gili emé iyére to sa terare a na nap aŋga dôri dôri ka yi ya. ⁹ Aŋ ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «Hena jeré jubu gubam tumôn a aŋ teben ba na bem are bay ka kêma ka ju gel hen.»

¹⁰ Menba, Jésu ône Sidan aŋ kôli iyôn ba: «Sidan, erêŋ wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kelma woŋ Emen wom pôn nêŋ hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.» »

¹¹ Kirij bay ka hen menba, Sidan erêŋ diri hari nij, menba, mané ka derômaran a era ligi Jésu a aŋ biri aŋgaŋ emé.

Jésu ay tô jé wori Galilé a

(Mk 1: 14-15, Lk 4: 14-15)

¹² Bay bu Ja uwôl danŋay a. Kirija Jésu toy wo bay ré bu Ja hen iyôn menba, ôbi hena ô Galilé. ¹³ Ôbi dî sa iyére tori to Najarêt hen aŋ ô meré Kapênayôm kibi cér wo bô emé wo Jabulôn

nap kwo Nêptali a. ¹⁴ Ôbi li hen iyôn bi ré bij nap kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôli tumô kôl iyôn ba:

¹⁵ «Terare to Jabulôn nap to Nêptali,

To yi si kwa cér wo dami, si cêgi Jurdê hen,

Na hende to Bijé ka na Jubné ré hen mô ya hen.

¹⁶ Bijé ka na mô bô kirij ka hendi a hen na,

haw hen bay gel kirij ka peranji ka dami men,

ka yi môŋ ciré ma iyôn gengij sa tiniji hen kôba bay gel kirij ka peranji a men.»

¹⁷ Menba, Jésu ay tô derêji kwôlé kôl iyôn ba: «Belêŋge cêgerŋge bij têrij tonje wôsa *emé iyére to derômaran a era da hen ya nij.»

Jésu uwôge bay uré pôrbu

(Mk 1: 16-20, Lk 5: 1-11)

¹⁸ Jésu ô tèm tèm kibi cér wo Galilé a, menba, ôbi gel gawré wôô tô yêniŋare a ka na bay uré, bay a na si Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen, nap yêni André, bay urji kuyê nap bera. ¹⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Eranje tôn a aŋ na bêŋge ken yi bay uré Bijé ben.»

²⁰ Menba, kirij bay ka hen na, bay dêŋ bera toji aŋ, aŋ ôrji tôri a.

²¹ Ôbi ô sem, menba, ôbi hô gel gawré wôô tô yêniŋare a, na si *Jak nap yêni Ja kap kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé hen, bay môrji bô bato a nap ibarji panji bera toji menba, Jésu uwôgeji menba, ²² kirij bay ka hen na, bay dî ibarji nap bato aŋ ôrji tôri a.

²³ Jésu gôr bô emé wo Galilé hen kêma aŋ gilij Bijé are bô *iyéy dapare a men, dô Kwôlo Dôri wo gengij sa emé iyére to derômaran a men, berare Bijé kêma ka ômpare to gay gay liji hen

men, berare bay merayê ka gay gay a men. ²⁴ Kwôli Jêsu ôm gôr bô emê wo Siri a kêm aṅ li wo bay eraj naṅ bay ômpare to gay gay men, ka tunu to habiṅ yi bôrji a men, bay gesemem men, bay merayê a men bi ôbi ré berareji. ²⁵ Menba, kwônê bijné ka hena Galilé men, ka hena emê iyére to tôre môj hen men, ka hena Jérusalêm a men, ka hena Judé naṅ kam iyére kêm ka yi si cêgi cér wo Jurdé a hen a men ôrji tôri a.

5

Jêsu dôriṅ bijné kwôlé sa keram

¹ Kirijna Jêsu gel kwônê bijné bay ka hen era ligiri a menba, ôbi day ô merê sa keram a menba, bay tôri era ligiri a ² menba, ôbi ay tô derêji kwôlé kôl iyônṅ ba:

*Yi derê wo dami
(Lk 6: 20-23)*

³ «Bijné ka erem wo ciré nê m lê ani sa kibriji ré hen na, yirji a sa dôrji wôsa *emê iyére to derômaranṅ a na toji.

⁴ Bijné ka mô naṅ bô emê haw hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa jalê bôrji.

⁵ Bijné ka kalêrji jal hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a merê derê sa terare a na sem.

⁶ Bijné ka doy lê anṅaṅ derôre liji damanṅ hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa biji anṅa bay ôriṅ doyriji bay ka hen.

⁷ Bijné ka bô tu na to megêrji hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa berê tu na toji men.

⁸ Bijné kaṅ bay bô bôrê hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a sa gelé tu Emen.

⁹ Bijné kaṅ bay nanê megêrji bi ré bijn pôn hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a uwôgêji kam Emen.

¹⁰ Bijné ka bay gelji gusiṅ wô kibi anṅaṅ derôre ka bay li hen na, yirji a sa dôrji wôsa emê iyére to derômaranṅ a na toji.

¹¹ Hena bay ré tirénge men, gelénge gusiṅ men, pôy kwôlo gay gay dénge sarṅge a wô wo kené na bay tôn na, ¹² sênge peré men, ken li yi derê a men wôsa ka upé sa kôbreṅge damanṅ derômaranṅ wôsa na hen iyônṅ a bay na ré gelij tu bay kibi Emen ka tumô gusiṅ men hen.»

Bay ayê bôô na dôre naṅ kirij ka perangi ka bijné ka sa terare a na

¹³ «Kenbay kena dôre to bijné ka sa terare a na, a hena dôre hende to hen ré geranṅ ré ba bay a lere iyeṅ a ré herê geranṅê hôriṅ ba? Ani ka kwôni a lij naṅ tu ba naṅ nij. Bêre aṅ bi bijné ré dîirê naṅ têrji a ba mera. ¹⁴ Kenbay kena kirij ka perangi ka bijné ka sa terare a na, wôsa hena kwôni ré dî iyére tori sa keram a ba ôbi a uwôbêre nê m sônṅ ba? ¹⁵ Men kwôni a dé tare bô lampa aṅ erê uwôbê bô gwore a sônṅ ba? Hena tare ré dîṅ bô lampa a ba na wô teré ta gurô pal a aṅ bi ré berare kirij bi bijné ka mô bô ira hen kêm ré gelij kirij. ¹⁶ Iyônṅ ba, kenbay kôba ken bi kirij ka perangi kanṅe peranṅe bi bijné gelij kirij dema bay ré gelij jé lêrenṅe wo dôri menba, bay a ayij kibi Ibarenṅe Emen wo mô derômaranṅ a hen men.»

Kwôlo gengiṅ sa tôô naṅ bay kibi Emen

¹⁷ «Ma ka ermé yanṅ ba ené era na wô mênê tôô naṅ kwôlo bay kibi Emen na kôl hen nijna, en era na wô lê bi aririrji ré lij dî.»

¹⁸ Menba, Jêsu hô kôl iyônṅ ba: «Na tu kwôlé a ené kelénge hen

hena derômaran nap sa terare ré yi ba ya tô na, ani ka tôô ka dé iyôn ley, kam anga cibijn dé de sara hen ley, ka a dôrijn ap ba nap kwôy wo sa terare a mênijn. ¹⁹ Na ôbi á, kwôni wo ré dage tôô to dé dé hende to hen ap gelijn bijné ré dage hen iyôn a men na, ôbi a yé kema wo dé bô iyére to derômaran a. Nijnba, hena kwôni ré bi kwôlé sa tôô hende to hen ap gelijn bijné ré li hen iyôn a men na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaran a a. ²⁰ En kelênge wan ta, hena kené li anğan derôre dé ka bay deré tô tôô to Emen nap ka Parisijnêné ré ba ka nêmé sé bô emê iyére to derômaran a ré kwôy.»

Kwôlo gengijn sa bô tarê

²¹ «Na ken toy kwôlo bay na kôlijn mônêrnge iyôn ba: «Já deré gawra ré wôsa kwôni wo duu megari ba, bay a jeré kwôlé sari a.» ²² Nijnba, nôbi en kelênge, kwôni wo bôri tari sa yêni a ba, bay a jeré kwôlé sari a men, kwo tôbijn yêni galé ba, bay a ôrijn nap dî tumô bay jeré kwôlé ka damné a men, kwo tiiré yêni ré yêmijn ba, a erê bô tare to enge barijn né hen a men. ²³ Hena jeré ô jeré erê bijn Emen anğan baliyare kini bê kwôbe a ana jeré erem si sa kwôlo yênem ôrijn nap ju na, ²⁴ ju dî angam kap baliyare bay ka hen tôj jan ap ju ô upé yênem ken ô bijn tôj pa dema, jeré hera sa ay angam bay ka hen bijn Emen tô. ²⁵ Hena ôbi barem ré kangem ana kené ô bem kini jeré kwôlé na, ken jan kwôlé wonje nap dî ca tumô geré ré ba ôbi a uwôlem kôbi ôbi jeré kwôlé a ap ôbi jeré kwôlé bi wo hen a ôrijn nap ju bijn asgarjê ap iyenj né ba bay uwôlem danğay a. ²⁶ En kôlem,

já têtê kerê iyôn iyôn dema jeré sé danğay a tô.»

Kwôlo gengijn sa wônijnare toj têrijn

²⁷ «Na ken toy bay na kelênge tumô kôl iyôn ba: «Já wogé tam megam né.» ²⁸ Nijnba, nôbi en kelênge wan a ta: kwôni wo bô tami megari nap tu bôriyare na, bôri a ba ôbi yijn nap tu nijn. ²⁹ Hena ré na tum toj gusurô a lê ana jeré li têrijn na, ju dôre ulên kelañ nap ju, ju meray a jeré uwôn gelé ba dô dé erê bô *géhên a nap tum wôô kêm. ³⁰ A hena ré na kôm wojn gusurô a lê ana jeré li têrijn na, ju wali ulên kelañ nap ju, ju meray a jeré gôl ba dô dé erê bô géhên a nap kôm wôô kêm.»

Kwôlo gengijn sa karijnare kurô

(Mt 19: 9, Mk 10: 11-12, Lk 16:

18)

³¹ «Bay na kôl tumô kôl iyôn ba: «Kwôni wo dage tamni ba bi ré bure magtubu toj bê tôre kôbre a.» ³² Nijnba, nôbi en kelênge hena kwôni ré dage tamni to yijn na kwôni ré tô ana hende ré ô enğé iba wo danği na, na ôbi lere ana hende ré wônijn wônijnare toj têrijn hen men, kwôni wo enje iyore to bay dagere hen kôba li na têrijn nap tu a men.»

Kwôlo gengijn sa derê yi

³³ «Na ken toy kwôlo bay na kôlijn mônêrna ka tumô iyôn ba: «Anğa ju dusu yem sara ba ju dî baa ré. Nijnba, ka ju ay tôm sara nap hini Kelma ba, ju li môj môj.» ³⁴ Nijnba, nôbi en kelênge bi kwôni dusu yiri ré. Bi ôbi dusu yiri nap derômaran ré wôsa na kini merê Emen men, ³⁵ bi kwôni dusu yiri nap sa terare ré wôsa na kini sêlé tê Emen men, nap Jérusalêm ré wôsa hende na iyére to Kelma wo dami men, ³⁶ bi kwôni dusu yiri nap sam né wôsa

ju nê m lê bi ré béé ré men, bi ré hendu ré a men. ³⁷ Nijba, hena kwôlê wonje ré na tiri ba ken kôl ré na tiri men, hena ré na tiri ré ba ken kôl ré na tiri ré a n kwo ka kelê cêgê hen na, hena na ligi Sidan.»

Kwôlo gengij sa bay dê bare a (Lk 6: 26-38)

³⁸ «Na ken toy bay na kôl tumô iyôn ba: «Tu ba, na tu hôrij men, ka nmem ba, na ka nmem hôrij men.» ³⁹ Nijba, nôbi en kelê nje iyôn ba: Dê nje bayi habré wo kwôni lê nje hen né, hena kwôni ré di tô mam wo n gusurô ba ju bul kwon ma biri di a. ⁴⁰ A hena kwôni ré ka n gem tumô bay jeré kwôlê a wô en gij bargay kam ka n kabrêm na, ju jôri derê ka n kelanê a ré. ⁴¹ Men, hena ôbi néé wôni ré berem eren jeré ayri ani ôrij na n di kela n nê m têê dubu ba ju ôrij na n di têê dubu sara. ⁴² Kwo uwôlem are ba ju biri men, hena ôbi ré gey jeré gwôyri ani kôba ju jôri ré a men. ⁴³ Na ken toy bay na kôl iyôn ba: «Yênem ba, jeré piri nijba, ôbi barem ba jeré dôri ham.» ⁴⁴ Nijba, nôbi en kelê nje bay bare nje kôba ken pirji men, ken uwôl Emen wô sa ka gelij tur nje gusij hen a men. ⁴⁵ Hen iyôn dema kené yij kami Ibare nje Emen wo mô derômaran a wo bi tare tori be rare sa bay bô habré a men, sa bay lê derê a hen a men hen. Men, ôbi bi emen uwônje sa bay lê an gan derôre a men, sa bay lê an gan derôre ré hen a men. ⁴⁶ Hena kené pur na bijné ka perê nje hen mera ba wô mi a kené mô gem sa kôbi wo Emen ba? ⁴⁷ Wôsa *bay en gê wôgê kôba li na hen iyôn hende to hen men, hena ré na yê nê nje dema kené lijî dosé mera ba na an ga dê kirij a kené li hen ba? Bijné ka hôn Emen né kôba li na hen iyôn men ré ba?

⁴⁸ Derê nje cerêd mega Ibare nje wo derômaran a dôrij cerêd hen iyôn men.»

6

Kwôlo gengij sa an gan bij bay nimiré

¹ «Berê nje dô wô wo ma kena gelé derê wonje tu bijné, hena kené li hen iyôn ba ka upé sa kôbre nje ligi Ibare nje wo mô derômaran a hen né. ² Kirija jera beré baliyare na n bay nimiré na, bi yilé ô m sara mô n kwo bay gelé yirji tu bijné a lêrê bô *iyéy danare a men, tô geré a men hen iyôn né. Bay li hen iyôn bi bijné ré heramiji. En kelê nje na tu kwôlê bay uwôn sa kôbrijî nij. ³ Nijba, jôbi na, kirija ju gey beré baliyare na n bay nimiré na, ju li bi megam hôn né. ⁴ An an gan baliyare bay ka hen bi yi kini uwôbêrji a an ibam Emen wo gel an ga ju li jegê hen a sa têbem sa kôm tô.»

Kwôlo gengij sa uwôl Emen (Lk 11: 2-4)

⁵ «Kirija ken uwôl Emen na, ken li mega kwo bay gelé yirji tu bijné li hen iyôn né, wôsa bay gey uwôlê Emen dibij ta bô iyéy danare a men, jêrê geré a men, bi bijné ré gelji. Ôbi a ené kelê nje bay uwôn an gan sa kôbrijî nij. ⁶ Nijba, jôbi ba, kirija ju uwôl Emen ba, ju si bô iyére tom a an ju lugu kermij sam a an ju uwôl ibam wo mô kirij ka yi na n kini uwôbêrji hen, an ôbi wo gel an ga ju li jigê hen a bem arirji. ⁷ Kirija ken uwôl Emen ba ken densêrê kwôlo kwôni mô n kwo bay hené Emen né lêrê hen iyôn né, wôsa bay erem iyôn ba an ba kelê wo ciré kôl dama n hen iyôn a Emen né toyé lew. ⁸ Nijba, ken bay ba, ken li mô n kwo bay li hen iyôn né. Wôsa Ibare nje Emen na, hôn

aŋga ken gey hen tumô nij dema kené engeriri hen tô. ⁹ Kirija ken gey uwôlê Emen ba ken kôl iyôn ba:

«Ibarni wo derômaran a bi ßinê kêm hôn wo jeré yi nan jengêrem men,

¹⁰ bi emê iyére tom era men,

bi nibay ka sa terare a na nini li bô geyé wom mega wo ka derômaran a lij hen iyôn men,

¹¹ béni anğan emê ka nini ôrij doyriji kemnêñ hen men.

¹² Di bôm jal sa habré woni a mega wo nibay kôba nini ðij bôrni jal sa ka lêni habré a hen iyôn men,

¹³ Geméni an ju bi bi niné herij bô anga séléni hen ré,

nijnba, ju derêni kibi habré a.

[Wôsa na jôbi a na ôbi emê iyére men,

ju na ôbi ibé iyêrê a men,

wôsa ayê kibi na yi wô sam kwôy nan kwini a men.

*Amên, bi yi gelij hen iyôn.]»

¹⁴ En kelêñge, hena kené ði bôñge jal sa habré wo megêrñge lêñge a hen na, Ibareñge wo mô derômaran a kôba a dé bôri jalê sarñge a men. ¹⁵ Men, hena kené ði bôrñge jal sa habré wo megêrñge a ré ba, Ibareñge wo mô derômaran a a dé bôri jalê sarñge a ré hen iyôn men.»

Kwôlo gengij sa jerê yi sa emê

¹⁶ «Hena kené jô yerñge sa emê a ba, ken li na mega wo bay henêre Emen né lij hen iyôn né, bay sêmnê hen iyôn bi ßinê ré gel wo ciré jô yirji sa emê a, iyôn ba, na tu kwôlê a ené kelêñge hen, yi mega wo bay ré uwôn sa kôbriji nij. ¹⁷ Nijnba, jôbi ba kirija ju jô yem sa emê na, ju pul tum men, ju surge sam a men ¹⁸ ðiba bi ßinê hôn wo jeré jô yem sa emê a hen ya ré. An Ibam wo hôn anga yi kini uwôbêrji a hen bi ôbi pôn nêñ

ré hôn anga ju li jigê hen an bi bem arirji.»

Anğan upé ka derômaran a

(Lk 12: 33-34)

¹⁹ «Dayrêñge anğan upé ka sa terare a na ré wôsa na kirij ka téere nan gur bu are ya men, gemsê kôba pôy kibi iyére gômşij a men. ²⁰ Nijnba, ken dayré anğan upé ka derômaran a ka téere nan gur a mênê ré hen men, na kirij ka gemsê a nêmnê piyê kibi iyére ré men, a gemsê are ya ré hen a men. ²¹ Wôsa kirij ka cirarem yij ya na, na kirij bay ka hen a ermê wom kôba ré yé ya men.»

Tum na are perangê ka yem

(Lk 11: 34-36)

²² «Tum a na lampa to yem, hena tum né dô ba, yem kêm kôba perange men. ²³ A hena tum né meray ba, yem kêm kôba kirij hendu sari a men, a hena kirij ka perangi ka yi yem a ré hendu a sôñ ba, kirij a hendé na culum sa yem a.»

Yêñge bay jé ka Emen ðiba ken yi limé ka gursu ré

(Lk 16: 13)

²⁴ «Gawra pôn nêñ a lê jé bij bay iyeyri wôd ré: dô ré ba ôbi a tôrñê kwo pôn an perij kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a an kajê kwo pôni. Ka nêmnê lê jé bij Emen men, yé limé ka gursu a men né.»

Bij Emen bôm

(Lk 12: 22-31)

²⁵ «Gelêñge, na ôbi a, ené kelêñge kené sun wô anga kené emê gôlij ré men wô anga kené tôbê yerñge a ré men. Wôsa merê tu geñ na gôlij anğan emê men, yi gôlij bargay a men ré ba? ²⁶ Ermêñge sa ciré ka uwônge ta a hen ken gel, bay ci kaw kani ré men, bay wal kaw kani bi a bô béer a ré a men, nijba, na Ibareñge wo mô derômaran

a hen a biji anğan emêrji. A hena ré na hen iyôn ba, kenbay ba ken dô dê ciré bay ka hen né ba? ²⁷ Perêrnye a hen i a nê mê ulê wulê pôn a sa megari a wô wo ðiré sunğan ba? ²⁸ A hen iyôn ba, ken eremnére sa bargay ka kené tôbê a ré. Kebênye sa gesela wo miirê bô yagê a hen ken gel bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men. ²⁹ Nijba, en kelênye, kelma Salomôn nan hini emê wori hen kôba na tôbe bargay dê kwo pônî wônî perêrji a hen né tô. ³⁰ Hena kalmê ka nono ka kemnênye yi hen an kiya bay a woyé an hen kôba Emen tôbiji bargay yirji a men na, kenbay dema ôbi ré lê are bênye ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bôô woji nan hen. ³¹ Hen na, ken kôl iyôn ba: na mi a niné emê ba ré men, na mi a niné yê ba ré men, na mi a niné tôbê ba ré a men. ³² Are bay ka kê m hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen ðiba kenbay ba, Ibarenye wo mô derômaran a hôn anğa ken ôriyen doyrji hen. ³³ Iyôn ba, ken woge *emê iyére to derômaran a nan lê anğan derôre kari pa tumô menba, are bay ka kê m hen ôbi a bênye a sara. ³⁴ Sunênye sa wulê wo kiyay a ré, wôsa kiya môriyen nan kwôli bôri a. Ken gel, wulê wo yôn yôn kôba nan gusiyen tori.»

7

Jerênye kwôlê sa megêrnye a ré

(Lk 6: 37-38,41-42)

¹ «Jerênye kwôlê sa megêrnye a ré, menba, Emen kôba a jerê kwôlê sarnye a ré men. ² Wôsa Emen a jerê kwôlê sarnye a mega wo ken jôriyen sa megêrnye a hen iyôn men. Gway wo ken ay gengiyen are bi hen a, Emen né gengiyen bênye hôriyen. ³ Wô mi a jerê ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yênem

a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum a hen ba ju gel ré ba? ⁴ Hen ba já lê iyen a jerê kôliyen yênem: «Ben na dôrem sa kalmê ka yi tum a hen» menba, jôbi ba na yibré gurô yôd a yé tum a hen men ba? ⁵ Jôbi woji ôbi kelê kwôlê kem wôô wôô hen, dô yibré gurô wo tum a hen an dema jerê geliyen kiriyen sélé a jerê dôriyen kalmê ka yi tô tu yênem a hen tô. ⁶ Anğa yi nan jengêrji na, ken bij garê ré wô wo bay maa bulo an gidêrênye men, mériyen wonye kôba ken bi tumô gwôsijô a ré men, wô wo bay maa ðiiré nan têrji.»

Engerênye men, wogênye men, dênye kibi geré a men

(Lk 11: 9-13)

⁷ «Engerênye menba, bay a bênye, wogênye menba, ka upé, dênye kibi iyére menba, bay a belê bênye. ⁸ Wôsa kwôni wo engere ba bay a biri, men, kwo woge ba a upé men, kwo ði kibi kermiyen ba bay a belê biri men. ⁹ Perêrnye a hen kwôni wo kemari engeriri kwô menba, a ayê keram biri hen ya ba? ¹⁰ Réba engereri kuyê menba, a ayê kalaw biri hen ya ba? ¹¹ Kenbay kan bay bô habré ka ken hôn bij kamnye anğa dôri dôri hen ba, Ibarenye wo mô derômaran a hen dema ré bij ka uwôli are hen ka dôri dê an ré ba? ¹² Are kê m ka ken gey bi megêrnye ré li bênye hen na, kenbay kôba ken li hen iyôn bij hen iyôn men, wôsa tôô to *Moyis nan kwôlo bay kibi Emen na kôl na hen iyôn.»

Kibi geré wo iyêrmiyen

(Lk 13: 24)

¹³ «Sênye si kibi geré wo yêeri hen ði, wôsa kibi geré wo woli na, wol bej bej dô hari nijba, na geré wo ô na kini mênê. An bijné kwône ô si ya. ¹⁴ Nijba, kibi

geré wo iyêrmij na, séri dôy men, kirij kôba yêr a men hari, nijba, kwôni ô si ya ba, a gelê. Añ ðijé ka si si ya ba, na còb iyôn mera.»

Berênge bay kibi Emen kap bay benare hen dô

(Lk 6: 43-44)

¹⁵ «Berênge bay kibi Emen kap bay benare hen dô wôsa bay tôba na arij gamgê a ré erañ yerenge a nijba, bôri na bô heñ. ¹⁶ Añ na sa kibi jé lêreji a kené hônijji. Kwôni a kaarê yê tijador sa cébrij a sa pôn ba? Laba kwôni a kaarê yê tógôre sa gaara a sa pôn ken gel ba? ¹⁷ Gurô wo lêri ba yêri lêre men, kwo ðaji ba yêri ðaj men. ¹⁸ Gurô wo dôri a yê kwo habij né men, kwo habij a yê kwo dôri ré a men. ¹⁹ Gurô wo yôn yôn wo yêri habij ba, bay a dêri jerê ulê bô tare a. ²⁰ Na hen iyôn a kené hônij bay kibi Emen kap bay benare bay ka hen sa kibi jé lêreji a hen.»

Kwôlé wo kôlij ba bi ariri lij a men

(Lk 13: 25-27)

²¹ «Bijé ka uwôgeren «Kelma, Kelma» hen a sé bô *emê iyére to derômarañ a kêm né nijba, na ka li bô geyé wo Iban wo derômarañ a hen a sé bô a ði. ²² Ôbi a Wulê woñ jerê kwôlé a na, ðijé kwône a kelê iyôn ba: «Kelma, na nini dôrij ðijé kwôlo Emen nañ henem ré ba? Na nini dage tunu to habij sa ðijé ka pôni a nañ henem ré ba? Men, na nini li gijé wo gay gay hen nañ henem a men ré ba?» ²³ Menba, na sa kôlji iyôn ba: «Erênge yeñ, en henênge ré men, tun kôba na kurij sarñge a dê iyôn ré kwôy a men, wôsa na kena bay lê têrij.» »

Iyére to ðij sa keram a men, to ðij sa hal a men

(Lk 6: 47-49)

²⁴ «Na ôbi á, kwôni wo ré toy kwôlé wo en kôl hen añ lij ariri

a men na, yi mega ôbi ré erem kwôlé wô dé tô iyére tori sa keram a iyôn. ²⁵ Emen uwônge añ kam bôy tô iyére hende to hen a men, kal ge nañ néri sa iyére hende to hen a men, nijba, hende kurij né wôsa tôre ðij na sa keram a. ²⁶ Nijba, kwo toy kwôlé wo en dô hen añ lij ariri ré na, yi mega kubera wo ði tô iyére tori sa hal a iyôn. ²⁷ Emen uwônge añ kam bôy tôre a men, kal ge nañ néri a men menba, hende tij kerôm kerôm wôsa tôre na ðij na sa hal a.»

Jésu dô kwôlé gasinare

²⁸ Kirija Jésus gel kwôlé bi wo hen iyôn kô nij na, kwônê ðijé ka mô ya hen tiniji ge kay sa derê kwôlé wori bi wo hen ²⁹ wôsa ôbi dô na mega *bay derê tô tóo to Emen dôrij hen iyôn né.

8

Jésu dô terbare yi gawra

(Mk 1: 40-45, Lk 5: 12-16)

¹ Jésus herbo sa keram a menba, kwônê ðijé ô tôri a. ² Menba, ôbi terbare wo pôni ô ligiri a añ jubu gubari tumôri a añ kôli iyôn ba: «Kelma, hena jeré gey ba já beraren.»

³ Jésus jé kôbri hebijni añ kôl iyôn ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrij sam a.»

Menba, kirij ba ka hen na, terbare ðeñij yi gawra bi wo hen a añ. ⁴ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Kôlij kwôni kwôli berarê wom bi wo hen né pa pa nijba, ju ô gelij ôbi bê kwôbe yem añ ju li sarga nañ tóo to *Moyis na ay hen añ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

Jésu berare mana wo dami wo asgarjé ka Rôm

(Lk 7: 1-10)

⁵ Kirija ka Jésus bij Kapêrnayôm, menba, dami wo asgarjé ka Rôm era ligiri a ⁶ añ

uwôli kôl iyôn ba: «Kelma, mana wupnê ômpare merayri an yiri liri damañ yi sa kalañ a ira yañ ya.»
 7 Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Na erê berarêri hen ya.»
 8 Menba, ôbi sa asgarñê bi wo hen kôli iyôn ba: «En nêem wo jeré ô sé bô iyére tijê a ré, ay tòm mera, menba, mana wupnê bi wo hen a berarê senje.
 9 Nôbi kôba bay san ya men, ena ôbi sa asgarñê ka ba hen men, an hena ené kôlij kwo pônî iyôn ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij lema wupnê li anja na ba, ôbi li men, li ka hen ba, ôbi li a men.»

10 Kirijna Jésu toy kwôlo dami wo asgarñê bi wo hen kôli hen iyôn menba, dê sari an ôbi kôlij bijné ka mééri ta hen iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené ena kelênge hen, kirij ka en môrij môrij na, en uwôn kwôni wo ayê bôô wori yi môñ kwo gawra wo na ba nañ.
 11 Na tu kwôlé a ené ena kelênge hen, bijné a hena si tô emen men, si kini kurijay tare a men a dañji nañ si *Abraham, Isak nañ Jakwôb kibi gwoy emé a bô *emé iyére to derômaran a a.
 12 Menba, ka emé iyére to derômaran a na toji ca hen na, bay a biji cêgi haba a an kirij ka hendi a, kirij bay ka hen na, bay a sômnê men, a emé kapniji méêrê méêrê a men.»

13 Menba, Jésu kôlij ôbi sa asgarñê bi wo hen iyôn ba: «Ô ij wôsa anja ju bi bôm sara hen na, bay lij bem nij.» Kirij bay ka Jésu kôlij gawra bi wo hen kwôlé hen iyôn menba, ôbi merayê bi wo hen berare yañ men.

Jésu berare bay ômpare ka gay gay
 (Mk 1: 29-34, Lk 4: 38-41)

14 Menba, Jésu ô iyé Piyêr a menba, uwôn mari Piyêr kal dere an yere lere yi sa kalañ a. 15 Ôbi

hebe kôbre menba, hende berare an hena li anjan emé biji.
 16 Kirijna tare kurij nij menba, bay eran nañ bijné ka tunu to habij gelij tirji gusij, menba, Jésu dage tunu hende to hen sarji a an nañ kwôlo si kibri a men, berare bay ômpare kêm a men.
 17 Ôbi li hen iyôn bi ré bij nañ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kôl iyôn ba: «Ôbi tô merayê wona men, ômpare to lêna hen kôba ôbi tô yerna a an a men hen.»

Bijné ka gey yé bay tô Jésu
 (Lk 9: 57-62)

18 Jésu bô wo kwônê bijné mééri ta, menba, ôbi ay tôri bij bay tôri bi ciré day tera cér wo dami hen. 19 Menba, ôbi lê magtubu wo pônî uso ligiri a an engereri iyôn ba: «*Rabi, kirij ka yôn yôn ka já erê ya hen na, na erê tòm a.»
 20 Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Henjê nañ iyomniji men, ciré nañ gwonérji a men, nijba, nôbi *Kema Gawra ba kirij ka a dôbij san ya ba nañ.»
 21 Menba, gawra wo pônî peré bay tôri a kôli iyôn ba: «Kelma, dî jan, dên na erê emé iban dem.»
 22 Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Era tôn a na, an ju dî bijné ka yi môñ temare iyôn hen bi em megare temare.»

Jésu jôrij kal wo dami geré
 (Mk 4: 35-41, Lk 8: 22-25)

23 Jésu day bô bato a nañ bay tôri. 24 Menba, kebrena wo nana kôl na na, kal wo dami ge sa cér an li wo mêw di kam bêêrê bô bato menba, Jésu yij kum ta men. 25 Bay tôri enji an kôli iyôn ba: «Kelma, gôlij nañ ni men réba naa mênij.»
 26 Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené hare hen iyôn ba? Wô mi a kené bi bônje sa Emen a ré ba?»
 Menba, ôbi hena ône kal nañ kam menba, kirij iyer iyêr. 27 Gawrê

ka mô bô bato hen na, tiniyi ge kay aŋ bay kôl perêrji a iyôŋ ba: «Gawra wo na ba, na kwo iyenŋi a kal naŋ cér kôba ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare biyé ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen

(Mk 5: 1-20, Lk 8: 26-39)

²⁸ Kirijna Jésus era sa biŋ cêgi cér wo Galilé bô emê wo Gadarenijê a menba, biyé wôô ka tunu to habij kirij sarji a soji si sa kampê aŋ eraji ligiri a. Bay li aŋga li harê aŋ kwôni nê m ayê geré wo bay môrij ya hen né. ²⁹ Menba, kirij bay ka hen na, bay karê kula kôl iyôŋ ba: «Ju gey na mi yirni a jôbi woŋ Kema Emen, ju era na wô geléni gusiŋ pa dema wulê woni ré nê m to ba?»

³⁰ Kirij bay ka hen na, gwôsijô ka pôni ðubu kwa cér a sêd wolé ô m are. ³¹ Menba, tunu to habij hende to hen kôlij Jésus iyôŋ ba: «Nini uwôlem dagêni bi a bô gwôsijô ka ðebe hen a ði.» ³² Jésus kôlji ré ô menba, tunu hende to hen si bô biyé bay ka wôô hen a aŋ ôrji siji bô gwôsijô aŋ li wo bay yêseraji ta sa keram a herijŋi bô kam a ma kê m.

³³ Menba, bay gemé gwôsijô bay ka hen gerji ô kôlij biyé derô ira kwôli are bay ka ré li are hen men, aŋga ré sa sa biyé ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen men. ³⁴ Menba, bay sooro ciré sa upéri aŋ kirijna bay uworŋi nij menba, bay kôli ré si erêŋ bô emê woji a.

9

Jésu berare ôbi merayê

(Mk 2: 1-12, Lk 5: 17-26)

¹ Jésus ðay bato ô tera sa iyére tori a. ² Menba, bay eraŋ naŋ ôbi merayê wo yi sa jaare a, kirijna ôbi gel ayê bôô woji bi wo hen iyôŋ menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyôŋ ba: «Baa kam,

melajnen, têrijn tom dôrijn sam a.»

³ Menba, bay derê tô tôô to Emen kôl bôrji a kôl iyôŋ ba: «Gawra bi wo hen tiiré na Emen hen.»

⁴ Jésus hôn ermé woji aŋ kôlji iyôŋ ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo habij hen iyôŋ ba?

⁵ Kelê iyôŋ ba: «Têrijn tom dôrijn sam a» a derê kelê lew, laba kelê: «Hena ta ju ô» a derê kelê lew ði ba? ⁶ Haw hen ka henê mega wo nôbi *Kema Gawra enê ôrijn naŋ néé sa terare a na wô dôrijn têrijn sa biyé.»

Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôŋ ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrijn ij.»

⁷ Menba, ôbi hena ta aŋ ay jaare tori ôrijn ij. ⁸ Kirijna kwônê biyé gel hen iyôŋ menba, harê liji aŋ bay ay kibi Emen woŋ ôbi biŋ biyé néé hen.

Jésu uwôge Matiyé

(Mk 2: 13-17, Lk 5: 27-32)

⁹ Jésus ô aŋ kirij bay ka hen menba, ôbi gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Matiyé mô kini enŋé wôgê. Menba, Jésus kôli iyôŋ ba: «Era tòn a.» Menba, kirij bay ka hen ôbi hena ô tôri a.

¹⁰ Jésus ô m are iyé Matiyé a menba, kwônê biyé kaŋ *bay enŋé wôgê naŋ bay lêre aŋga habij men era sa ô m are naŋ Jésus naŋ bay tôri. ¹¹ Parisijênjê gel hen iyôŋ menba, bay kôlij bay tôri iyôŋ ba: «Wô mi a *Rabi woŋge ré ô m are naŋ bay enŋé wôgê men, bay lê habré a men hen iyôŋ ba?»

¹² Kirijna Jésus toy hen iyôŋ menba, ôbi kôlji waŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Na biyé ka berari a geyé dôktôr ré, nijba, na bay ômpare a geyri ði.

¹³ Erêŋge ken hô ô tô kwôlo bay na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «En gey na wo kené bô tu ja to megêrŋge ðiba na bê kwôbe wo naŋ lari hen né.» Wôsa nôbi

kôba en era sa terare a na wô uwôgê bîné ka dôrnê ré, nîjba, en era na wô uwôgê bay lê têrijn dî.»

Jésu kôl kwôlo gengij sa jeré yi sa emê a

(Mk 2: 18-22, Lk 5: 33-39)

¹⁴ Bay tô Ja ôbi lê batêm era ligi Jésus a aņ engereri iyôn ba: «Wô mi a nibay naņ Parisijnêné niné jôrijn bôrni kurôn kwôy kwôy menba, bay tôm jôbi ba li hen iyôn né wô mi ba?» ¹⁵ Menba, Jésus uwôlji sara iyôn ba: «Bîné ka era kini kurô hen ka bé bi bay ré jôrijn bôrji kurôn kirijna ôbi iyéy kurô ba ya naņ ci tô hen ba? Eņ eņ, wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aņ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrijn bôrji kurôn tô. ¹⁶ Kwôni a ulê tu bargay ka ôli naņ ka kôrbi ré wôsa ka kôrbi bay ka hen a yêgerê ka ôli hen tumô tumô. ¹⁷ Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woņ arijn wo ôli a ré, wôsa ôbi a kariņ aņ care hende to hen a uwôsij, wôsa care to né haw ba bîj na bô gwolé arijn wo kôrbi a men, hen dema care men, gwolé men, ré merê sem.»

Môni dami wo Jubnê, naņ iyore to hebe bargay ka Jésus hen

(Mk 5: 21-43, Lk 8: 40-56)

¹⁸ Kirijna Jésus kôlji kwôlê bi wo hen ba ya tô menba, dami wo Jubnê wo pônî era sa jubu gubari tumôri a aņ kôli iyôn ba: «Môjnen ma haw hen, era ju ô ulê kôm a sara bi bér ben men.» ¹⁹ Menba, Jésus naņ bay tôri henaji ôrji tôri a. ²⁰ Iyore to pônî to kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô hen era si cêgeri aņ hebe kibi bargay kari. ²¹ Hende erem bôre a iyôn ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba na berarê senge.» ²² Jésus bare gele aņ kôle iyôn ba: «Baa karê yêren, ayê bôô woré gôlijn naņ mu.» Kirij bay ka hen na, hende berare. ²³ Kirijna Jésus bîj iyé dami wo Jubnê bi wo hen a

menba, ôbi gel bay iberé are men, bay karê kula a men. ²⁴ Menba, ôbi kôlijn bîné iyôn ba: «Senge nô, wôsa mône hende to hen yi na kum dîba ma ré.» Menba, bay ayrêri. ²⁵ Kirijna bay si nô kêm nîj menba, ôbi si bô ira aņ fu kôbi mône hende to hen ta menba, hende hena ta. ²⁶ Aņ kwôli béré wo ôbi bér mône hende to hen ôm gôre tô emê iyére hende to hen kêm.

Jésu bi bay tu tij gel kirij

²⁷ Kirijna Jésus dâ erê ta nîj menba, bay tu tij ka pônî wôô tô gura ôrijn tôri a kôl iyôn ba: «*Kunğa kelma Dabid, bô tu ja toni men.» ²⁸ Kirijna Jésus sa bîj iyére menba, bay tu tij bay ka hen era ligiri a menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Ken hôn wo ené nê mê lê are bay ka hen ba?» Menba, bay hô kôli iyôn ba: «Ju nê mê lê Kelma.» ²⁹ Menba, Jésus hebe tirji aņ kôlji iyôn ba: «Bi are bay ka hen lijn bêngge wô bôrnge bi wo ken bi san a hen.» ³⁰ Kirij bay ka hen na, bay gel kirij sél daņ daņ. Menba, Jésus banji kôl iyôn ba: «Bi kwôni pôn iyôn kôba toy kwôli ré pa pa.» ³¹ Nîj na, kirijna bay ô nîj menba, bay kôl kwôli Jésus gôrijn tô iyére kêm mera.

Jésu bi gawra wo tunu to habij jôri iyêlê hen iyêl kwôlê

³² Kirijna Jésus naņ bay tôri ca erê ta nîj menba, bay eraņ naņ gawra wo tunu to habij jôôri iyêl kwôlê hen sa biri. ³³ Jésus dage tunu to habij hende to hen aņ menba, gawra bi wo hen iyêl men. Menba, kwônê bîné ka dëbu ya hen na, dë sarji aņ bay kôl iyôn ba: «Nini gel ani kani ka hen iyôngi sa pôn sa iyé *Israyêl a ré kwôy.» ³⁴ Menba, Parisijnêné kôl iyôn ba: «Na naņ néé wo kelma woņ ôbi sa tunu to habij hende to

hen a ôbi ré dagiñ tunu to habiñ hende to hen hen.»

Jésu bô tu ña to biñé

³⁵ Jésu ô ña sa iyére iyére to damné a men, to dê dê a a men geliñ biñé are bô *iyéy dapare a men, uwôliñ béré Kwôlo Dôri wo gengiñ sa *emê iyére to derômarañ a men, berariñ bay ômpare to gay gay men, bay lôrê ka gay gay a men. ³⁶ Kirija Jésu gel kwônê biñé ka era ligiri a hen iyôñ menba, tirji liri ña wôsa bay yi môñ gamgê ka ôbi abêrji ña iyôñ. ³⁷ Menba, ôbi kôliñ bay tôri gwosoy kwôlê kôl iyôñ ba: «Kaw kañ walê mê gañ niñba, bay walêrji dê. ³⁸ Uwôliñge ôbi iyéy kaw na bi jéñ ña biñé bô kaw kari a.»

10

Bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen
(Mk 3: 13-19, Lk 6: 12-16)

¹ Jésu uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen, añ biji néé bi bay ré dagiñ tunu to habiñ men, ré berariñ bay ômpare to gay gay hen ña bay merayê ka gay gay a men. ² Hini bay tôri bay ka môj kibi wôô hen a na: Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen ña yêni André men, si *Jak ña yêni Ja kañ kam Jébédé hen men. ³ Pilip men Bartélémi men, Tomas men Matiye woy *ôbi enge wôgê hen men, Jak woy kema Alpe hen men, Tadé men, ⁴ Simô woy kema iyére hen men, Judas Iskariyôt woy ôbi desé Jésu hen a men.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mk 6: 5-13, Lk 9: 1-6)

⁵ Jésu jé bay tôri bay ka môj kibi wôô hen añ halji kôl iyôñ ba: «Erêñge sa iyé biñé ka na Jubnê ré hen ré men, ken ô sa iyé Samari a ré a men, ⁶ niñba, ken ô kebê gamgê ka ge kay ka na kam *Israyêl hen pa dem. ⁷ Erê

wo ka erê hen na, ken kôliñ biñé wo *emê iyére to derômarañ a ré ba ña niñ. ⁸ Men, ken berare bay ômpare to gay gay hen men, ken bér ka ma men, ken dô *terbare yi biñé a men, ken dage tunu to habiñ bô biñé a a men. Mega wo ken uwôñ senge hen na, kenbay kôba ken bi senge hen iyôñ men. ⁹ Erê wo ka erê hen na, ayêñge lôr ley gursu tôni ley bô magela woyge a ré men, ¹⁰ ken ay magela woy kergare kôbrenge a ré men, bargay kañ kabrêrñge wôô wôô ré men, ken tôbe garbê ré men, ken pô kwoore wôni ré a men wôsa kwôni wo li jé ba a upé ari emêri. ¹¹ Hena kené biñ sa iyére to damné ley sa kam iyére a ley na, ken engere kwôni wo a nê mê berêñge yiri a ya ba ken mô ya hende to hen kwôy wo ken ôriñ ta. ¹² Men, kirija kena sé bô iyé kwôni bi wo hen a na, ken liri dosé pa dem. ¹³ A hena biñé ka bô iyére hende to hen ré nê mê berêñge yirji a ba, bi bô jalê woyge ba ña niñ, a hena bay ré nê mê berêñge yirji a ré ba, bi bô jalê woyge a hera upêñge. ¹⁴ A hena bay ré berêñge yirji a ré men, bay toy kwôlê woyge ré a men aña kené kena sé sa iyére hende to hen añ na, ken gage beni têrñge añ dema kené ô ta tô. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelêñge hen: Wulê wo bay a sa jerê kwôlê sa biñé a hen na, sa iyé *Sodôm ñañ *Gwômôr kôba are a sa liji lôg sôñ.»

Kwôli gusiñ to bay a geliñ bay ayê bôô

(Mk 13: 9-13, Lk 21: 12-17)

¹⁶ «Toyêñge, en jêñge môñ gamgê iyôñ perê henñé a, iyôñ ba ken melên môñ kalaw iyôñ men, ken ô lôm lôm mega derare iyôñ a men. ¹⁷ Henêñge bôrñge a wo biñé ré ôriñ ñañ ken tumô bay

jerê kwôlê men, bay a yêmnênge bô *iyéy dapare toji a a men.»

¹⁸ «Men, bay a ôriɲ naɲ ken tumô bay emê iyére a men, tumô kilmê a a men hen iyôɲ wô keben nôbi aɲ bi Jubnê naɲ ðjnë ka na Jubnê ré hen ré toyɲ béré Kwôlê Dôri kebrenge a a men. ¹⁹ Kirɲa bay ôriɲ naɲ ken kini jerê kwôlê a na, ken sun wô gwosoy kwôlo ma kené sa kelê ré men, wô kwôlo ma kené sa kelê ré a men wôsa kwôlo ka kelê hen na, na Tunu a béngge kirɲ bay ka ken ðibiɲ hen a men seɲge. ²⁰ Wôsa kwôlê bi wo hen na, na kenbay a kelêri ré niɲba, na Tini Ibarenge a béngge a kené kelê hen. ²¹ Gawra a desé sa yêni a bi bay ré diri men, iba kema a liɲ kemari hen iyôɲ hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré diri a men, ²² ðjnë kêm a kapênge yôd wô kibi henen niɲba, kwôni wo ðu bôri iyére kwôy derɲ kibi ba, ôbi a gelê. ²³ A hena bay ré gelênge gusɲ sa iyére tôni a ley ba ken ge sa to ðaɲgi a. Na tu kwôlê a ené kelênge hen ka gerê tô iyé Israyêl kêm né tô a men, menba, nôbi *Kema Gawra na bulo hera men. ²⁴ Ôbi dôyrê are na, gôliɲ sa dami wori ré men, paja gôliɲ sa kelmari ré a men. ²⁵ Ôbi dôyrê are yi môɲ dami wori iyôɲ men, paja yi môɲ kelmari iyôɲ a men. Hena bay na ré uwôge ôbi iyérenge *Béyêljébul ba kenbay dema bay ré kelê kené na ka Béyêljébul ré ba?»

Kemnaɲge gawra ré niɲba, ken kemnaɲ Emen ði
(Lk 12: 2-9)

²⁶ «Kemnaɲge gawrê ré, wôsa ani ka uwôbe ka ba geliɲ ba naɲ men, ka bô kwôni a ka a ba hôniɲ ba naɲ a men. ²⁷ Iyôɲ ba, kwôlo en kelênge bô dilemne ba, ken kôl tu tare a waɲ a ta men, kwo bay kelênge naɲ gwôsɲnare

hen na, ken ðay ta sa ira dema kené uwôliɲ béréri. ²⁸ Hariɲge ka a deré kurôɲgi yerɲge mera ðiba a nê mê deré tunuɲge ré hen né niɲba, ken hariɲ kwo a bê kurôɲgi yerɲge naɲ tunuɲge bô tare toɲ *gêhên a hen ði. ²⁹ Bay dapɲ diya wôo dema ré na tu selé pôn tô hen ba, ken gel ré ba? Niɲba, diya bi wo hen kwo pôn nêɲ wo a ma aɲ bi Ibarenge Emen ré hôn né ba naɲ. ³⁰ Kenbay ba, gusuri sarɲge kôba Emen dêɲse. ³¹ Iyôɲ ba, ken hare ré wôsa ken dami tu Emen gôliɲ diya bi wo kwône hen. ³² Hena kwôni ré kôl waɲ ta tu ðjnë ðiré na kupê na, nôbi kôba na sa kelê waɲ ta tu Iban wo derômaran a ôbi ré na kupê men. ³³ A hena kwôni ré uwôser tu ðjnë ðiré hônen ré na, nôbi kôba na sa uwôseré tu Iban wo derômaran a ené hôni ré men.»

En hôn en eraɲ naɲ bô jalê ré niɲba, na naɲ yebere ði
(Lk 12: 51-53, Lk 14: 26-27)

³⁴ «Ma ka kelê yaɲ ba ené era sa terare a na na naɲ bô jalê, en eraɲ na naɲ yebere to dami ði. ³⁵ En era bi kariɲnare ré yi perê gawra naɲ ibari men, perê iyore a naɲ yore men, perê môni iyore a naɲ maare a men. ³⁶ Men, bay bayi gawra ba na ðjnë ka bô iyére tori a ði men. ³⁷ Hena kwôni ré gey ibari naɲ yori gôlen nôbi ba ôbi na kupê ré tô men, hena kwôni ré gey kemari réba môɲni gôlen nôbi ba ôbi na kupê ré tô a men. ³⁸ Hena kwôni ré ay gurô tagelê wori kôbiɲ tôn né ba, na kupê ré tô a men. ³⁹ Ôbi a, kwôni wo ré gem yiri ba, kay na yiri men, kwo kay yiri wô san ba gem na yiri hen men.»

Kwo berênge yiri a ba, buren na nôbi yiri a hen men
(Mk 9: 41)

⁴⁰ «Kwôni wo berênge yiri ba, buren na nôbi yiri hen men, kwo buren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen a men. ⁴¹ Hena kwôni ré bu *ôbi kibi Emen wôni yiri wô wo ôbi ré na ôbi kibi Emen na, ôbi a uné sa kôbi wo gengijn sa ôbi kibi Emen men, kwo bu gawra woŋ ôbi lê anŋaŋ derôre yiri a wô wo ôbi ré na ôbi lê anŋaŋ derôre na, a uné sa kôbi wo gengijn sa lê anŋaŋ derôre a men. ⁴² Na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena kwôni ré ay kam ka jali bô mônî gwore a bijn kwo dê wo perê megêri a hen wô wo ôbi ré na ôbi tôn na, ôbi a ba uné sa kôbri ré.»

11

¹ Kirija Jésus hal bay tôri ka môj kibi wôd hen kô nij menba, ôbi ô naŋ sa iyére iyére wô geléji kwôlê men, derêji Kwôlo Dôri a men.

Kwôlo gengijn sa Ja men, kwôli kelêri a men

(Lk 7: 18-35)

² Kirija Ja yijn dangay a menba, toy kwôli anŋa Jésus Krist ré li hen menba, ôbi jé bay tôri ré ô enŋeréri iyônŋ ba: ³ «Jôbi a na kwo a era hen bi laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?»

⁴ Menba, Jésus kôlji iyônŋ ba: «Herênge ken ô kôlij Ja kwôli anŋa ken toy men, ka ken gel men hen. ⁵ Wôsa bay tu tij gel kirijn men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, menjê toy kwôlê men, bijné ka ma béér men, béré Kwôlo Dôri uwôlij bijn bay nimré a men. ⁶ Yi derê yi wô sa kwôni wo dî ayê bôd wori aŋ né wô san.»

⁷ Kirija bay tô Ja ôrji ta nij menba, Jésus kôlij bijné kwôli iyônŋ ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen ba? ⁸ A ken ô gelé na mi pôn dî ba? Ken ô gelé na gawra wo tôbe bargay ka dôri hen

ba? Wôsa bijné ka tôbe bargay ka dôri dôri hen na, mô na bô iyé kilmé a dî. ⁹ A nijba, na mi a kené ô gelé dî ba? Ken ô gelé na *ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, na ôbi kibi Emen bi, aŋ ôbi gôlij ôbi kibi Emen aŋ sôn. ¹⁰ Wôsa bay na kôl kwôli Ja ôbi jé bô magtubu to Emen a kôl iyônŋ ba: «Toy, en jé mana wujê tumôm a bi ré janê geré wom.» ¹¹ Na tu kwôlê a ené kelênge hen. En kelênge perê gawrê ka yébé a yêji hen na, en gel kwôni wo a dampjê môj Ja ôbi lê batêm iyônŋ ba naŋ, nijba, kwo bay bôri môj ani ré iyônŋ bô *emé iyére to derômaraŋ a hen na, na kwo dami dêri. ¹² Ayijn tôri sa Ja ôbi lê batêm a kwôy saŋ kemnêj na, emé iyére to derômaraŋ a na bay lere bégerem menba, na bay lere bégerem bay ka hen a ayê ciré lij toji. ¹³ Wôsa kwôlo gengijn sa emé iyére hende to hen na, tôd to *Moyis naŋ bay kibi Emen na kôl kwôle kwôy saŋ sa Ja ôbi lê batêm a. ¹⁴ Hena kené gey hené wo ré na tiri ba, ôbi a na *Eli wo bay na kôl ré sa hen. ¹⁵ Kwôni wo mari ya aŋa ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.

¹⁶ Kenbay gawrê ka kemnêj hen na ayênge gengijn naŋ kamrê ka mô tu wolé uwôgerijn megêri kaŋ ta kôl iyônŋ ba: ¹⁷ «Nini ibênge tégê menba, ken wôd sara ré men, nini kebe kurônŋ temare dôd kôba ken sôm ré a men.» ¹⁸ Wôsa kirija Ja ôbi lê batêm saŋ na ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, bay kôl iyônŋ ba: «Tunu to habijn yi bôri a.» ¹⁹ Nôbi *Kema Gawra en sa aŋ ôm men, yi men, menba, ken kôl iyônŋ ba: «Gelênge ôbi lamê naŋ ôbi kwoyé wo na, ôbi na melaj *bay enŋé wôgê naŋ bay têrij a men.» Nijba, jé lê woŋ derôre na, gel tu melêné wo

Emen.»

Kwôlo Jésu kôlijî sa iyére to kajî bê hôre sari a

(Lk 10: 13-15)

²⁰ Na ôbi á, Jésu ré nay ñijé ka sa iyére to ôbi na lijî kwôné gené wori ya hen wôsa bay dî tô têrijî toji ba ré. ²¹ «Ayi, ñijé ka Kworajin, bô emé yi wô sarŋge! Ayi, ñijé ka Bêtsayda bô emé yi wô sarŋge! Hena anŋaŋ giñé ka lijî sa iyére tonŋe a hen na, henaŋ né lijî na Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yeŋ a bay henaŋ né haaré bargay ka yégerijî men, loberé bunu yirji a a men bi ciré gelé wo ciré bul cêgerijî bijî têrijî toji nijî. ²² Na ôbi á, ené kelêŋge hen, Wulé wo bay a jôrijî kwôlê sa ñijé a hen na, si Tir naŋ Sidôn kwôlê a jôrijî sarji a lôg gôlijî kwonŋe. ²³ A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôrijî ta derômaran a ba? Ma herbé kwôy dŋogé iyom temare a ka na kirijî ka habijî hen. Wôsa gené wo na lijî perêrŋge a hen hena henaŋ ré lijî na peré ñijé ka Sodôm a na, bay henaŋ né ba ya tô. ²⁴ Ôbi a, ené kelêŋge wan ta, Wulé wo bay a jeré kwôlê sa ñijé a hen na, kwonŋe a dé kwo Sodôm aŋ tô.»

Eranŋe legen a bi ken sa dô bul
(Lk 10: 21-22)

²⁵ Kirijî bay ka hen na, Jésu ay tô iyêlê kôl iyôn ba: «En ay kem Iban Kelma wo derômaran a naŋ kwo sa terare a na, wôsa ju uwôbijî bay tu melênê naŋ bay tu jôrijî are bay ka hen aŋ ju yége sarji gelijî ñijé ka bay bôrji mega ani ré hen dî. ²⁶ Na iyôn a Iban na jeré genge naŋ bô deré wom.»

²⁷ «Iban bèn are kêm kôben a, kwôni wo hôn Kema ba naŋ, na Ibari pôn dŋo men, kwôni wo hôn Iban ba, naŋ nijba, na nôbi Kemari pôn nêŋ haŋé men, ka en

yége sari nô bijî hen a men mera. ²⁸ Eranŋe legen a kenbay kêm ka ken pô anŋa néy aŋ merênêŋge hen na sa enŋé sarŋge a aŋ ken dô bul. ²⁹ Ulêŋge jug wupé tôrŋge a men, ken toy halé wupé a men, wôsa ena gawra wo kalêren jal men, en dôbe san a men, aŋ ka upé kini deré bul wonŋe. ³⁰ Wôsa jug wupé na kwo ayêri ôm né men, ari peré kajé kôba gwa a men.»

12

Jésu a na ôbi sa meré ta

(Mk 2: 23-28, Lk 6: 1-5)

¹ Sem cêgê menba, Jésu naŋ bay tôri ôrji si bô yagê kaw bay uwôgeji blé hen naŋ *sa meré ta, kurôn li bay tôri menba, bay pôy sa kaw bay ka hen wuray ôm. ² Kirija Parisiñêpê gel hen iyôn menba, bay kôlijî Jésu iyôn ba: «Wô mi a bay tôm ré li anŋa tô to *Moyis jô lé naŋ sa meré ta a hen ba?» ³ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na ken dêŋse kwôli anŋa kelma Dabid na li kirija kurôn na liji naŋ ñijé kari hen né ba? ⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a, aŋ pô mapa wo bay tibijî Emen wo na yi gengijî sarji ré hen. Mapa bi wo hen tôo tona na dî bijî na bay bê kwôbe mera hen ômji. ⁵ Laba na ken dêŋse kwôlo tôo to Moyis na kôl iyôn ba: «Kwôni ré li jé naŋ sa sa meré ta ré hen né ba?» Menba, bay bê kwôbe ka li jé woji bô iyéy Emen a naŋ sa sa meré ta hen ba kwôlê fu sarji ré men. ⁶ Nijba, en kelêŋge, anŋa gôlijî iyéy Emen hen na, yi na ya. ⁷ Hena ré kené hôn bô kwôlo lijî bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey na wo kené bô tu ja to megêrŋge dîba na bê kwôbe wo naŋ lari hen né.» Hen ba ré kené peré ñijé ka kwôlê wôni fu sarji ré hen né. ⁸ Wôsa

nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

*Gawra wo kôbri ma
(Mk 3: 1-6, Lk 6: 6-11)*

⁹ Kirija Jésu dî kirij bay ka hen aṅ ṅ aṅ menba, ô bô *iyéy daṅare toji to pôni a. ¹⁰ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo kôbri ma debu ya men. Menba, Parisipêpê engere Jésu iyôṅ ba: «Berarê kwôni sa merê ta a ba dô hari ba?» Bay engerer hen iyôṅ bi ciré uwôli kwôlê sari a. ¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôṅ ba: «I a perêṅge a hen a demaṅne tori ré pôn aṅ kuriṅ bô iyom a sa merê ta aṅ ôbi a erê sa ô ayêre ta ré ba? ¹² A hen ba, gawra gôlij demaṅne ré ba? Iyôṅ ba lê derê sa merê ta a kôba tôô tona jôô lê ré men.» ¹³ Menba, Jésu kôlij gawra bi wo hen iyôṅ ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta aṅ kôbri bi wo hen hô berare môm megari hen iyôṅ hôrij. ¹⁴ Menba, Parisipêpê siji nô aṅ ô erméji kwôlê sa aṅga ciré lê aṅa ciré derij Jésu.

Jésu na mana wo Emen dôri

¹⁵ Jésu hôn wo bay ré gey deréri menba, ôbi dî kirij bay ka hen aṅ ô ta, menba, biṅé kwône ô tôri a aṅ ôbi berare bay ôṅpare kêm. ¹⁶ Menba, ôbi banji dô bi bay ré li bi bay ré hôn wo ré na nôbi ré pa pa. ¹⁷ Aṅ bi kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen na, ariri ré lij, ôbi na kôl iyôṅ ba: ¹⁸ «Emen kôl iyôṅ ba: <Gelêṅge, na mana wupê wo en dôri bi a na men, en piri men, wo yen dôren sari a men. Na bé tunun a ba aṅ dî aṅ ôbi a kelê kwôli lê aṅgaṅê kaṅ derôre bij tô yê biṅé kêm men. ¹⁹ Ôbi a naṅ nâṅ kwôni ré men, a ulê gura ré men, kwôni a toyê tôri kaṅ ta tô geré ré men.»

²⁰ Ôbi a biyê gusera wo laṅ nij hen né men, a barê lampa to enṅe jêê hen né a men, kwôy wo aṅgaṅ derôre a enṅin kirij. ²¹ Aṅ tô yê biṅé kêm a bij bôrji sari a.» »

Biṅé kôl Jésu ré na ôbi sa tunu to habij

(Mk 3: 22-30, Lk 11: 14-23)

²² Kirij bay ka hen na, bay eraṅ aṅ gawra wo tunu to habij yi bôri a aṅ liri ôbi gel kirij né men, iyêl kwôlê ré a men, menba, Jésu berari aṅ ôbi iyêl men, gel kirij a men. ²³ Biṅé kêm ka debu ya hen na, harê lij menba, bay kôl iyôṅ ba: «Ôbi na *kuṅga kelma Dabid ré ba?» ²⁴ Kirija Parisipêpê toy hen iyôṅ menba, bay kôl iyôṅ ba: «Jésu dage tunu to habij na naṅ néé wo *Béyêljébul woṅ ôbi sa tunu to habij hen.» ²⁵ Jésu hôn ermé woji kêm nij menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Hena biṅé ka bô emê iyére to pôn a ré sêṅji ba, bô emê bi wo hen, a mênij men, hena biṅé ka sa iyére a pôn ley tô baliyare a ley a ré sêṅji ba hende a yé sem né men. ²⁶ A hena Sidan ré dage yiri gaṅ ba, emê iyére tori a soderij, a hena ré na hen iyôṅ ba, emê iyére tori a yé kwôy hare ba? ²⁷ A hena nôbi ené dage tunu to habij naṅ néé wo Béyêljébul ba, bay tôṅge kenbay ba, dage tunu to habij na naṅ néé wo i men ba? Na bi wo hen a aṅga bay tôṅge bay ka hen li men hen a gelé wo kwôlê woṅge ré tiri ré hen. ²⁸ A hena ré na naṅ néé wo Tini Emen a ené dagij tunu to habij hende to hen ba, *emê iyére to Emen era kwôy unêṅge nij. ²⁹ Men, kwôni a lê iyeṅ a ré sé bô iyê ôbi néé a aṅ pôrij aṅgari baa beréri harê tumô ba? Ôbi a harêri tumô pa dem aṅa ré dij

yiri pôriñ anğari tó. ³⁰ Iyôñ ba, kwôni wo na nañ en ré ba na ôbi baren men, kwôni woñ ôbi dayé sa are nañ en ré ba na ôbi useréji men. ³¹ Na tóri bi wo hen a, ené kelêñge, têriñ kêm nañ tiiré hare kêm na, Emen a dé bôri jalê bay lêre a, niñba, kwôni wo tiiré Tunu toñ hendi bô bôre na, Emen a dé bôri jalê sari a ré kwôy. ³² Men, kwôni wo kôl kwôlo habiñ gengiñ san nôbi *Kema Gawra ba, Emen a dé bôri jalê sari a tó, niñba, kwo kôl kwôlo habiñ gengiñ sa Tunu toñ hendi bô bôre na, Emen a dé bôri jalê sari a haw hen ré men, tóre to cêgê ré a men.»

Kwôli gengiñ sa gurô nañ yêri
(Lk 6: 43-45)

³³ «Kirij ka póni a ba ken kôl gurô wo hen ré dô men, yêri ré dô a men. Men kwo póni ken kôl gurô wo póni ré habiñ men, yêri ré habiñ a men. Wôsa na yê gurô a lê a jerê hônij derêri nañ habrêri. ³⁴ Kenbay ka ken yi mông jênêre iyôñ men ken habiñ tiri a men hen ka kelê Kwôlo Dôri na si iyen ba? Wôsa na anğa wôn bô gawra dema ré si kibri a hen tó. ³⁵ Gawra wo dôri sijn na nañ anğari ka dôri men, kwo habiñ kôba sijn na nañ anğa ka habiñ men. ³⁶ Ôbi a, ené kelêñge Wulê woñ jerê kwôlê a na, kwôlê woñ iyôñ a tón wo bijné na kilêre hen na, bay a derê tóri ta lêm lêm. ³⁷ Añ na kwôlo si kem a a bay ré dôriñ kwôlê sam a men, na kwo si kem a a bay ré burem a men.»

Bay derê tó tó to Emen nañ Parisiñêñê engeriñ Jêsu ré li ari gelé biji ciré gelé

(Mk 8: 11-12, Lk 11: 29-32)

³⁸ Bay derê tó tó to Emen ka póni nañ Parisiñêñê engeriñ Jêsu iyôñ ba: «Kelma, nini gey bi jeré li anğari gelé bi niña gelé dema niné hônem.» ³⁹ Menba, Jêsu uwólji sara iyôñ ba: «Bijné kañ bay bô

habrê ka haw hen men, bay belé cêgeriji bijn Emen hen kôba kôl ciré gey gelé men dê? Ka bañ na nañ anğari gelé ka *ôbi kibi Emen Jonas bi wo hen mera dîba ka gelé ka ðanji kani ré kwôy. ⁴⁰ Mông kwo Jonas na li sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kuyé a hen na, nôbi Kema Gawra kôba na lê sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kamjê a hen iyôñ men. ⁴¹ Sa jerê kwôlê a na, bijné ka Ninibé a ulêji kwôlê sa bijné bay ka haw hen wôsa bay dô tó têriñ lêriji ta sa kibi béré wo Jonas uwól a. Añ kwo na ba hô dê Jonas añ tó. ⁴² Men, Wulê woñ jerê kwôlê a na, tólômne to Séba a hena añ a ulê kwôlê sa gawré ka haw hen wôsa hende hena na kelañ añ era na wô toyé gwosoy kwôlê woñ tu melênê wo Salomôn. Niñba, nà ná, kwôni wo góljiñ Salomôn añ hen kôba na ya.»

Tunu to habiñ hera bô gawra hôriñ

(Lk 11: 24-26)

⁴³ Jêsu hô kôl iyôñ ba: «Kirijna tunu to habiñ séñ bô kwôni a na, hende kayrê derô gwôlê woge kirij kañ derê bul, hena hende ré uwon ré na, ⁴⁴ hende erem kôl iyôñ ba: «Na herê kirij ka na en soñ ya hen gelé sôñ.» Kirijna tunu hende to hen hera aña ré uwon kirij bay ka hen yi senje men, sél dô men, are kêm yi nañ kiniji a men na, ⁴⁵ hende hô ô pera tunu to habiñ to ðanji jurgem to habiñ dê añ sa jôgiñ nañ tu. Bay siji bô kirij bay ka hen añ môrji ya añ gawra bi wo hen na, yiri habiñ dê kwo tumô añ tó. Kwo bijné ka haw hen kôba a yé na hen iyôñ hende to hen men.»

Balé Jêsu kañ tiri

(Mk 3: 31-35, Lk 8: 19-21)

⁴⁶ Kirijna Jêsu iyêl nañ kwônê bijné ba ya tó menba, yori nañ

yênêri saji ðebu nô hen aṅ gey bi ciré iyêlê naṅ ði. [⁴⁷ Menba, kwôni wo pôni kôli iyôṅ ba: «Ju toy, yom naṅ yênen ðibiji nô hen ya aṅ bay gey ciré iyêlê naṅ ju.»] ⁴⁸ Menba, Jêsu hô kôliṅ gawra bi wo hen sara iyôṅ ba: «Na i a na yon men, na si i a na yênen men ba?» ⁴⁹ Menba, ôbi ay kôbri gel sa bay tôri a aṅ kôl iyôṅ ba: «Gel, na yon naṅ yênen a na. ⁵⁰ Wôsa i i wo li bô geyé wo Iban wo mô derômarañ a hen na, ôbi a na, yênen men, yêren men, yon a men hen.»

13

Gwosoy kwôlo gengiṅ sa ôbi wusé kaw

(Mk 4: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Wulê wo ôbi kôliṅ kwôlê bi wo hen na, ôbi ji si bô ira aṅ ô merê kibi cér a. ² Kirij bay ka hen na, kwônê ðiné era sa ðañ ligiri a, aṅ li wo ôbi ðay mô bô bato a aṅ ðiji kibi cér a. ³ Menba, ôbi iyêlji kwôlê naṅ gwosore ðé, ðé gengiṅ sa are kwône kôl iyôṅ ba: «Gawra wo pôni si ô ðiré wusé kaw. ⁴ Kirijna ôbi wuse kaw kari bay ka hen bô yagê a menba, ka pôni sa herij bênggê geré menba, ciré sa gôl ôm ⁵ men, ka pôni herij kirij kaṅ jerew a menba, si dô hare nijba, terare to wurôbi to hanêre ré ôrij tôṅ ba naṅ. ⁶ Kirijna tare jôrij menba, bay hay lew wôsa terare to bay ré bij hanêre tôṅ ba naṅ. ⁷ Men, ka pôni herij peré gesem a menba, gesem bi wo hen yêrji duu. ⁸ Men, ka pôni herij terare to dôri a aṅ yê dô, sarji ka pôni yê arew men, ka pôni yê tôre jii men, ka pôni yê tôre subu men. ⁹ Kwôni wo mari ya ba bi toy.»

Wô mi a Jêsu ré iyêl kwôlê naṅ gwosore ba?

(Mk 4: 13-20, Lk 8: 11-15)

¹⁰ Menba, bay tôri usoji ligiri a aṅ engeriri iyôṅ ba: «Wô mi a jeré iyêliṅ ðiné bay ka hen kwôlê naṅ gwosore ba?» ¹¹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôṅ ba: «Kwoṅge kenbay ba Emen bêngge ken hôn aṅga yi naṅ kini uwôbêrji ka bô *emê iyére to derômarañ a hen nij, nijba, bay ba ôrij naṅ kuni pelalê bi wo hen né. ¹² Wôsa kwôni wo naṅ upé bay a hô biri a sara aṅ ôbi a upé damañ a. Nijba, kwo ari upé kari lôg hen na, bay a deré bay ka lôg hen kôbri a aṅ sôṅ. ¹³ Na ôbi á, ené iyêlji naṅ gwosore hen, wôsa bay bô kirij nijba, gel ani ré men, bay li môṅ ciré toy kwôlê nijba, bay toy ré men, hôn bôri ré a men. ¹⁴ Kwôlo ôbi Emen *Esay na kôl hen na, ariri lij gengiṅ sarji, ôbi na kôl iyôṅ ba:

«Ka toyé kwôlê naṅ marṅge nijba, ka henê bôri ré men, Ka beré kirij naṅ turṅge nijba, ka gelé ani ré a men.

¹⁵ Wôsa ðiné bay ka hen na, bôrji dengel men, bay tôbe gurô marji a men, bay luge tirji ta a men, wô wo ma ciré gelé naṅ tirji men, ma ciré toyé naṅ marji aṅ ma ciré bê bôrji sara aṅ ma ciré belé upen aṅ bi ené berarêji.»

¹⁶ Nijba, kwoṅge kenbay ba yerṅge a derêṅge wôsa ken gel naṅ turṅge men, ken toy naṅ marṅge a men. ¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen: bay kibi Emen naṅ ðiné kaṅ bay lê aṅgaṅ derôre kwône na gey bi ciré gelé aṅga ken gel hen men, nijba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen nijba, bay toy ré a men.»

Bô kwôlo gengiṅ sa ôbi wusé kaw

(Mk 4: 10-12, Lk 8: 9-10)

18 «Iyôn ba haw hen ken toy bô gwosore to ôbi wusé gusij kaw bay ka hen. 19 Kirija kwôni toy kwôlo gengij sa *emê iyére to derômaran a ana ré hôn bôri ré na, ôbi bare era sa mène kwôlo gawra bi wo hen ré toy hen an an ôbi yi môn gusij kaw ka herij bêngê geré hen iyôn. 20 Kwo yi môn gusij kaw to herij kirij kan jerew a hen na, na kwo toy kwôlé bi wo hen an enge nan yi derê. 21 Nijba, kwôni bi wo hen hanêri nan wôsa ôbi debe sa têri a sem ré menba, kirija anjan bô emê kurij sari a ley bay gili gusij ley wô kibi kwôlé bi wo hen na, ôbi berij kôbri an hôrij cêgê. 22 Kwo yi môn gusij kaw ka herij peré gesem a hen na, na kwo toy kwôlé bi wo hen hari nijba, ermé kwôlo sa terare a na men, kwôli anjan uné a men na, yêr kwôlé bi wo hen duu an li ani ré. 23 Kwo yi môn gusij kaw ka herij kirij ka dôri a hen na, na kwo toy kwôlé bi wo hen an hôn bôri dô men, lij ariri a men an ôbi yi môn kaw ka yê arew men, tôre jii men, tôre subu men hen iyôn.»

Gwosoy kwôlo gengij sa siwil

24 Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo d'angi kôl iyôn ba: «*Emê iyére to derômaran a na, yi mega gawra wo ré ô wusé kaw ka dôri bô yagê wori a iyôn. 25 Nijba, kirija yoyre wo bîné yi kum kêm nij menba, ôbi bayriri era sa wusu siwil a bô yagê bi wo hen a an d'ij yiri ô. 26 Menba, kirija kaw deba an tô sarji menba, siwil kôba gel yere men. 27 Manê ka gawra bi wo hen era sa kôli iyôn ba: «Kelma, na ju wusu na kaw ka dôri bô yagê wom a ré ba? Menba, li iyen a siwil ré sa si peré ba?» 28 Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na ôbi bare a lê are bay ka hen.» Menba, manê kari bay ka hen kôli

iyôn ba: «A iyôn ba nija erê terê an.» 29 Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «En en, terenge an né wô wo ma ka terê kaw ka dôri nan tu men, 30 dénggeji bi bay deba bém kwôy kini walêrji a. An na sa kôlij bay walê kaw bi ré nôr siwil tumô harê an uwoy an, an kaw ka dôri hen ba ken wala sa bi bô béer a men.» »

Gwosoy kwôlo gengij sa mutard

(Mk 4: 30-32, Lk 13: 18-19)

31 Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo d'angi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môn gusij iluw wo gawra ay ô cé bô yagê wori a iyôn. 32 Gusij iluw bi wo hen na, dê dê gusij are kêm nijba, kirija ôbi si ta nij na, dami dê tô gurô wo ba hen kêm an ciré ka derômaran era sa li gwoné woji ya.»

Gwosoy kwôlo gengij sa wubere

(Lk 13: 20-21)

33 Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo d'angi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi môn wubere to dê to iyore ay polij nan kurman kuré kwôro subu menba, liji sôr iyôn.»

Wô mi a Jésu ré iyêl kwôlé nan gwosore ba?

(Mk 4: 33-34)

34 Jésu iyêlij bîné kwôlé bi wo kêm hen nan gwosore an kwo ôbi ba kelé nan gwosore ré ba nan. 35 An bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba: «Na kelé kwôlé kêm nan gwosore yêgij sa anja yi nan kini uwôbêrji ca wo tô terare na d'ij yen hen.»

Bô gwosore to gengij sa siwil

36 Menba, Jésu dî kwônê bîné bay ka hen ré ô haji nij menba,

ôbi herbo hera ira menba, bay tôri eraji ligiri a aḡ kôli iyôn ba: «Derêni bô gwosore to gengijn sa siwil to bô yagê hen bi nija toyé.»
 37 Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi cé kaw ka dôri bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra. 38 Men, bô yagê ba na sa terare men, kay cé ka dôri ba na ðijné ka emê iyére to derômaran a men, siwil ba na ðijné ka Sidan men. 39 Men, ôbi cé siwil hende to hen bô yagê a hen na, na ôbi bare woḡ Sidan bi men, tay walê kaw ba, na sa to sa terare a kerê hen men, bay walê kaw bay ka hen ba, na *manê ka derômaran a men. 40 Mōḡ kwo bay ḡōrij siwil aḡ harê bê a bô tare a hen iyôn na, a yé na hen iyôn hende to hen sa to sa terare a kerê a men. 41 Nôbi Kema Gawra na jo manê kaḡ ré era sa pô ðijné kaḡ bay bê megêrji bô têrij a naḡ bay lê têrij kêm aḡ bô emê iyére tori a. 42 Aḡ biji bô tare to dami a, kirija ðijné bay ka hen a sômnijn men, ômnijn kaḡniji mêêrê mêêrê a men ya. 43 Nijnba, bay lê anḡan derôre ba bay a peranḡ mōḡ tare iyôn bô emê iyére to Ibarji a. Kwôni wo mari ya aḡa ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toyé.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa anḡan uné ka uwôbe bô yagê naḡ mérijn

44 Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðanḡi sōḡ kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi mōḡ anḡan uné ka uwôbe bô yagê iyôn. Kwôni wo uwōḡ hen na, ô uwôbê tōḡ, yiri dôri daman a aḡ ô sa ô perê ari unéri kêm keléḡ aḡ ði larirji sa ô kilijn yagê bi wo hen.»

45 Menba, Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðanḡi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi mōḡ ôbi lê jeḡa wo ôrij doḡ mérijn iyôn. 46 Kirija ôbi uwōḡ mérijn wo lariri daman hen menba, ô sa ô perê ari

unéri kêm keléḡ aḡ ði larirji sa ô kilijn mérijn bi wo hen.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa bera

47 Jêsu hô kôlji gwosoy kwôlo ðanḡi kôl iyôn ba: «Emê iyére to derômaran a yi mōḡ bera to bay uwôl bô cér a aḡ pera kuyê ka tirji gay gay hen iyôn. 48 Kirija bera hende to hen wôn nijn menba, bay urê bay wurore soḡ nō kwonḡé cér a aḡ cobe kuyê bay ka hen. Ka dami ba bay uwôl bô ðunne toji a men, ka dê ba bay bêḡ men. 49 Sa to sa terare a kerê hen na, a yé na hen iyôn hende to hen men. Manê ka derômaran a a era sa derê tu ðijné ka dôri naḡ ka habijn. 50 Aḡ ka habijn bay ka hen na, bay a biji bô tare to dami a, na kirijn ka ðijné a sômê men emnê kaḡniji mêêrê mêêrê ya a men hen.»

Ari uné ka kôrbi naḡ ka ôli

51 Jêsu hô enḡerijn bay tôri iyôn ba: «Ken hôn bô kwôlê bi wo hen kêm nijn ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba cirê hôn bôri kêm nijn. 52 Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Ôbi lê magtubu wo yōḡ yōḡ wo tiri jōrij sa anḡa ôbi gel a hen na, emê iyére to derômaran a yi mōḡ ôbi iyéy iyére wo pô ari uné kari ka kôrbi naḡ ka ôli bô béér wori iyôn.»

Bijné ka Najarêḡ kaḡ Jêsu (Mk 6: 1-6, Lk 4: 16-30)

53 Kirija Jêsu gelji kwôlê naḡ gwosore hende to hen kô nijn menba, ôbi ði kirijn bay ka hen aḡ ô. 54 Aḡ ô sa iyére tori a ô gelijn ðijné are bô *iyéy ðanare a toji a aḡ ðijné kêm ka toy kwôlê bi wo ôbi dô hen na, tiniḡi ge kay aḡ bay kôl iyôn ba: «Na i a biri tu melêné men, néé woḡ lijn anḡa ðê sa kirijn bay ka hen iyôn ba?» 55 Menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi na kema Josêp woḡ ôbi albê gurô hen men, Mari a na yori men, *Jak men Josêp men Simô men Jud a men

a na yènèri. ⁵⁶ Yènèri kaɗ yébé kôba môrji perêrna na ya a men. Menba, tu melênê naɗ néé bi wo kêm hen ba i a biri ba?» ⁵⁷ Kirij bay ka hen na, ermé woji liji kwôy aɗ bay kaɗni. Niɗba, Jésu kôlji iyôɗ ba: «Ôbi kibi Emen na, kirij ka ɗaɗgi a ba bay a biri kwôlê haji niɗba, sa iyére tori men, perê balèri a men na, bay biri kwôlê ré.» ⁵⁸ Aɗ kirij bay ka hen na, ôbi li geɗê wôni gaɗ ré wô bê wo bay bi bôrji sari a ré hen.

14

Bay duu Ja ôbi lê batêm
(Mk 6: 14-29, Lk 9: 7-9)

¹ Wulê bi wo hen na, *Hérôd ôbi emé iyére to Galilé toy kwôli Jésu wo ôm gôr kirij hen. ² Menba, ôbi kôlij manê kari iyôɗ ba: «Gawra bi wo hen na, na Ja ôbi lê batêm a so perê biɗé ka ma a bulo hera hen, na ôbi a, ôbi ré ôriɗ naɗ néé woɗ liɗ aɗgaɗ geɗê hen.» ³ Wôsa Hérôd na bi bay na fu Ja haarê uwôl ɗaɗgay a wô kibi *Hérodidiyad toɗ tamî yêni Pilip to ôbi eɗne hen. ⁴ Wôsa Ja na kôli iyôɗ ba: «Dé wo ré jeré ayê Hérodidiyad liɗ tamnem ré.» ⁵ Gengij sa kwôlê bi wo hen na, ôbi na gey ɗiré deréri, niɗba, ôbi na kemnaɗ na kwônê biɗé wôsa bay na bô Ja môɗ *ôbi kibi kibi Emen iyôɗ. ⁶ Kirija bay li geserê sa yê *Hérôd, menba, môni Hérodidiyad wô tumô biɗé ka Hérôd uwôgeraji hen, aɗ wôré wore bi wo hen dôri. ⁷ Menba, ôbi ay tôô desij yiri kôl iyôɗ ba: «Na mi, mi a hende ré eɗgeren kôba, na bure.» ⁸ Menba, yore gwôsere aɗ môni temale hende to hen kôli iyôɗ ba: «Ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.» ⁹ Tu Hérôd mène, niɗba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwônê kergê kari hen a men na, ôbi ay tôô bi bay ré bure sa Ja bi. ¹⁰ Menba, ôbi kôlji bay ré

ô jera sa Ja ôbi lê batêm ɗaɗgay a. ¹¹ Bay aya sa Ja bô subra eraɗ sa biɗ môni temale hende to hen, aɗ hende ôriɗ biɗ yore. ¹² Bay tô Ja era sa ay temayri ô emé, menba, bay ô kôlij Jésu kwôli.

Jésu biɗ biɗé ka dubu bay hen emé
(Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

¹³ Kirija Jésu toy kwôli temay Ja hen iyôɗ menba, ôbi ɗay bô bato a ô sêd wolé naɗ iyére derô gwôlê, kirija biɗé toy wo ôbi ré ɗay bô bato a ô ta menba, bay sooro naɗ sa iyére iyére ôri kibi cér a tèm tèm tôri a naɗ têrji. ¹⁴ Kirija ôbi herbo tôɗ bô bato menba, ôbi gel kwônê biɗé menba, tirji liri ja damaɗ menba, ôbi berare bay ôɗnaɗ. ¹⁵ Na perare niɗ, menba, bay tô Jésu era ligiri a aɗ kôli iyôɗ ba: «Kirij ka na na, kelaɗ men, kirij kôba kô a men hen na, kôlij biɗé bi ré ô perê ira ô wogé ani kelé emé.» ¹⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôɗ ba: «Nana ôriɗ doy bi bay ré ô ré, kenbay ken biji aɗgaɗ emé.» ¹⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôɗ ba: «Nini naɗ mapa bay naɗ kuyê wôô a men mera.» ¹⁸ Menba, Jésu kôlji iyôɗ ba: «Eraɗge ben na.» ¹⁹ Men, ôbi biɗ biɗé mô tôɗ sa kalmé a hen aɗ pô mapa wo bay naɗ kam kuyê ka wôô hen aɗ bô kirij si derômaraɗ aɗ liɗ Emen dosé menba, biilê aɗ biɗ bay tôri bi ré céɗ biɗé bay ka hen. ²⁰ Biɗé bay ka hen, ôm uyiré aɗ tôri wo ba na, bay tô Jésu pô gwaɗê môj kibi wôô. ²¹ Kwônê biɗé bay ka ôm mapa bi wo hen na, imɗe na dubu bay. Yébé naɗ kamrê ba kwôni ɗeɗsiɗi ré. ²² Kirija bay biɗ biɗé emé kô niɗ menba, ôbi bi bay tôri ɗay bato ré ô tera aɗ ɗôbi ɗiré kôlij biɗé ré irê ij niɗ dema ɗiré erê tôrji a tô.

Jésu ô sa kam a

(Mk 6: 45-52, Ja 6: 15-21)

²³ Kirijna ôbi bi ãijné ô nij menba, ôbi ãay sa keram a sêd wolé ô uwôlê Emen, kirij bay ka hen na, kirij yoy nij menba, ôbi na pini nêñ hari. ²⁴ Bato wo bay tôri ré ãay hen na, na bôb a derô cér a nij, menba, mêw liji damañ wôsa kal guro si sarji. ²⁵ Menba, kirijna kwôrê ka tumô yel nij menba, Jésus era sa kam a si ligirji. ²⁶ Kirijna bay tôri gili wo ôbi era sa kam a si ligirji hen iyôñ menba, harê liji añ bay kôl iyôñ ba: «Na kamñé a era hen.» Menba, harê liji damañ a menba, bay bi gura. ²⁷ Menba, Jésus kôlji iyôñ ba: «Harêñge ré, na nôbi Jésus, ãéñge bôñge jal.» ²⁸ Menba, Piyêr kôli iyôñ ba: «Kelma, hena ré na jôbi tiri ba, ju ay tòm bi na erê sa kam a legem a.» ²⁹ Menba, Jésus kôli iyôñ ba: «Era.» Menba, Piyêr herbo bô bato a añ ô sa kam a si ligi Jésus. ³⁰ Nijba, kirijna ôbi bô wo kal ge damañ hen, menba, harê liri menba, ôbi ay tô erê tô kam a menba, ôbi dô tôri kôlij Jésus iyôñ ba: «Kelma, gôlij nañ en men.» ³¹ Menba, Jésus jé kôbri ãerijni ta añ kôli iyôñ ba: «Ju meremné na wô ayê bôb wom wo dê bi ba?» ³² Menba, kirijna bay ãay bô bato a menba, kal iyer men. ³³ Bijné kêm ka bô bato a hen gel hen iyôñ, menba, cubu gubarji tôñ tumô Jésus a añ kôl iyôñ ba: «Ju na Kema Emen bi tiri a men.»

Jésu berare bay ômpare kwône Génésarêt a

(Mk 6: 53-56)

³⁴ Kirijna bay ãay tera menba, bay saji bô emê wo Génésarêt a. ³⁵ Bijné ka sa iyére hende to hen gelji Jésus hôn menba, bay jé kôlij bijné nañ sa iyére iyére menba,

bay erañ nañ bay ômpare kêm sa biri. ³⁶ Men, bay uwôlêri bi ré ãiji ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen mera añ bijné kêm ka hebiri hen na, bay berare.

15

Jésu gel habré hara wo Jubné nô
(Mk 7: 1-13)

¹ Parisijnêñ nañ *bay derê tô tô to Emen henaji Jérusalêm a era upé Jésus añ kôli iyôñ ba: ² «Wô mi a bay tòm ré ãage sa hara wo môñerna ba? Wôsa bay pul kôbriji ré menba, bay ôm are mera.» ³ Menba, Jésus uwôlji sara iyôñ ba: «A kenbay, wô mi a kené ãage tô to Emen añ wô lij hara wonge ãi ba? ⁴ Wôsa Emen kôl iyôñ ba: «Bij ibam nañ yom kwôlê men, kwôni wo kôlij ibari nañ yori kwôlo habij ba bi bay diri.» ⁵ Menba, kenbay ken kôl iyôñ ba: «Kwôni wo kôlij ibari nañ yori iyôñ ba: «Añga ré ené bêñge hen na, na bay a ené bij Emen hen.» ⁶ Hen iyôñ na, kwôni bi wo hen li nañ ibari nañ yori ré nij.» Añ turnge a ba, na añga dôri. Na hen iyôñ a, kené mênij kwôlo Emen añ lij hara wonge hen né ba? ⁷ Kenbay kañ bay kelê kwôlê kebrenge wôb wôb hen, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlênge tumô kôl iyôñ ba: ⁸ «Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na nañ kibriji na mera ãiba bôrji ba kelañ nañ en. ⁹ Bay teben hen na ãéñ iyôñ men, añga bay gelij bijné hen, kôba na tô to gawrê a men.» »

Añga li bô gawra kagemij
(Mk 7: 14-23)

¹⁰ Jésus hô uwôga kwônê bijné ligiri a añ kôlij iyôñ ba: «Toyêñge kwôlo na kelê hen dô añ ken hôn bôri. ¹¹ Na añga gawra ôm hen

a lê a ôbi ré *kagemijn hen né, nijba, na kwôlo soo kibri a lê a ôbi ré kagemijn hen dî.»¹² Menba, bay tô Jésu uso dâ ligiri a an kôli iyôn ba: «Kwôlo ju kôl hen tarij Parisijnêpê hen ba ju hôn ham ba?»¹³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Gurô wo yôn yôn wo na Iban wo derômaran a a dôbê ré na, bay a derêri an nan hanêri.¹⁴ Déngeji, na bay tu tij ka berij megêrji bay tu tij tô jemna, hena ôbi tu tij ré berij megari ôbi tu tij tô jemna ba, bay wôô kêm a herinjji bô iyom a.»¹⁵ Menba, Piyêr kôlij Jésu iyôn ba: «Derêni bô gwosore hende to hen nijna toyé.»¹⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kôba ken nêm henê bô gwosore hende to hen né men ba?»¹⁷ Ken hôn mega wo anja ré hena kibi gawra ô bôri a ba, ôbi têrij na kan an ré ba?»¹⁸ Nijba, kwôlo soo kibri a na, na kwôlo ôbi eremnéré kwôli gan gan, an na ôbi bi wo hen a lê a bôri ré kagemijn hen.¹⁹ Anja hena bô gawra bay a na: ermé kwôlo habij wo yi bô gawra a liri ana ôbi ré derij temare men, yij nan yébé bijné men, yinare top iyôn a tôh hen men, gômssij men, piyé kwôlê men, tiiré megari a a men hen.²⁰ Na anja li a bô gawra ré kagemijn bay a hen dîba emê are nan kôbi woñ kworij na a lê a bô gawra ré kagemijn hen né.»

Iyore to na Jub ré hen bi bôre sa Jésu a

(Mk 7: 24-30)

²¹ Jésu dî kirij bay ka hen an ô bô emê wo Tir a men Sidôn a men.²² Menba, iyore to tô môh wo Kanan to bô emê iyére hende to hen era ligiri a sa kôli kan ta kôl iyôn ba: «Kelma, *kunga kelma Dabid, bô tu ja tijé men, wôsa tunu to habij gelij tu môhnen gusij an yere lere daman.»²³ Nijba, Jésu uwôle

kwôlê wôni sara ré. Menba, bay tôri era ligiri an kôli iyôn ba: «Dagere, wôsa hende kaarê kula tôrna gan.»²⁴ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Emen joon, na wô bijné ka *Israyêl ka yi mega gangê ka ge kay hen mera.»²⁵ Nijba, hende era sa cubu gubare tumôri a an kôli iyôn ba: «Kelma, en uwôlem li nan en men.»²⁶ Menba, Jésu hô kôle iyôn ba: «Dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlij garê ré.»²⁷ Menba, hende kôli iyôn ba: «Na tiri hari Kelma, nijba, gan gan ba garê emnê habelê kwô wo herij tô kibi bay iyêrji a hen né ba?»²⁸ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Iyore, ayê bôô woré daman, ô, ariri lij béré môh bi wo me gey hen iyôn.» Kirij bay ka hen menba, môhne berare men.

Jésu berare bay ômpare to gay gay

²⁹ Jésu dî kirij bay ka hen an ô dâ nan kibi cér wo Galilé. Kirij bay ka hen na, ôbi day ô merê sa keram a.³⁰ Menba, kwônê bijné era ligiri a nan bay lôrê men, bay tu tij men, bay merayê men, bijné ka iyêl kwôlê ré men, bay ômpare to gay gay sa dîri tumôri a men an ôbi berareji.³¹ Bijné bay ka hen gel anja dôri ka dê kirij bay ka Jésu li hen: menjê iyêl men, bay merayê berare men, bay lôrê ô ta men, bay tu tij gel kirij a men, menba, bay ay kibi Emen wo Israyêl.

Jésu hô bijné kwônê bijné emê sôn (Mk 8: 1-10)

³² Jésu uwôge bay tôri an kôlji iyôn ba: «Tu bijné ka na lèn ja daman wôsa na sa subu nij wo bay li nan en na, an anja bay ré ôm ba nan. Na dîji bi bay ré ô nan kurôn bôrji ré, wôsa nêrji ma nanê tô geré, an ka pôni ma bijné iyére ré.»³³ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Naa lê iyen derô

gwôlê na a nana uné anğan emê aña kwônê bijné bay ka hen ré emné uyirê ba?» ³⁴ Menba, Jésu engeriji iyôn ba: «Ken ôriñ nap mapa iyeñ ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Nini nap mapa jurgem nap kam kuyê dê iyôn a men.» ³⁵ Menba, Jésu bi bay bijné bay ka hen mô tòn terare a. ³⁶ Jésu enge mapa wo jurgem nap kam kuyê bay ka hen añ lij Emen dosé añ biilê tòn añ bijn bay tôri ré cép bijné bay ka hen. ³⁷ Bay kêm ôm uyirê añ bay pô tôri wo ba hen wiinê gwanê jurgem. ³⁸ Bijné bay ka ôm mapa bi wo hen na, impê na dubu pôrbu, yébé nap kamrê ba kwônê dêñsiji ré. ³⁹ Menba, ôbi kôlji bay ré ô iñ haji niñ, menba, ôbi ñay bô bato a ô bô emê wo Magadan a.

16

Parisijnêñê nap Sadusijnêñê gey anğan giné ciré gelé

(Mk 8: 11-13, Lk 12: 54-56)

¹ Parisijnêñê nap *Sadusijnêñê jô kwini Jésu engeriri kwôlê wô sélipni kôl iyôn ba: «Li anğan gelé kani ka hena derômarañ a béni niña gelé.» ² Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Perare ba, ken kôl iyôn ba, kiya kirij a beraré wô wo tare kurij añ li derômarañ sê hen ³ men, tô kirij ba, ken kôl emen né uwônngê kemnêñ wô wo gelbarê têt tu kirij dê. Ken hôn gengé kirij hen iyôn menba, wô mi a kené hôn bô anga ken gel kemnêñ hen né ba?» ⁴ Bijné kap bay bô habré ka haw hen men, bay belé cêgeriji bijn Emen hen kôba, kôl ciré gey gelé anğan gelé men dê? Ka baj na nap anğan gelé ka Jonas bi wo hen mera ñiba ka gelé ka ñangi kani ré kwôy.»

Menba, ôbi ñiji añ ô ta.

Berêñge wubere to Parisijnêñê nap to Sadusijnêñê hen dô
(Mk 8: 14-21)

⁵ Kirijna si Jésu nap bay tôri ñay ô tera niñ, menba, bay tôri gerbaj pera mapa kôbriji a tô. ⁶ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dêñge tu melênê sa yerñge a wô wubere to Parisijnêñê nap to Sadusijnêñê.» ⁷ Menba, bay tôri engerij yirji kwôlê kôl iyôn ba: «Na wô wo nana gerbaj pera mapa kôbrena bi aña ôbi ré kôlij hen iyôn ba?» ⁸ Jésu toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôriñ né hen ba? Kenbay ka ayê bôo wonge dê hen, ⁹ kenbay kôba ken hôn né tô sôn ba? Ken erem sa mapa wo na bay mera añ bijné dubu bay na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway iyeñ men ba?» ¹⁰ Men, ken erem sa mapa wo na jurgem añ bijné dubu pôrbu na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway yere iyeñ men ba? ¹¹ Kamañ, ken li iyeñ a kené hôn wo kwôlo ené kelêñge hen ré gengij na sa mapa ré, kirijna na en kelêñge iyôn ba: «Berêñge wubere to Parisijnêñê nap to Sadusijnêñê hen dô.» ¹² Hen dema bay ré hôn wo kwôlo Jésu ré kôlji hen na, ré gengij na sa wubere ré niñba, ré gengij na sa ari gelé ka Parisijnêñê nap ka Sadusijnêñê hen tô.

Piyêr kôl Jésu ré na Krist, kwo Emen dôri hen
(Mk 8: 27-30, Lk 9: 18-21)

¹³ Kirijna Jésu sa bijn Sésaré Pilip a menba, ôbi engerij bay tôri iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra ba, bijné kôl ené na i ba?» ¹⁴ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm men, ka pôni kôl jeré na *ôbi kibi Emen *Eli men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen Jérémi men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen wo pôni

perê megêri a men.» ¹⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «A kenbay ba ken kôl ené na i men ba?» ¹⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist Kema Emen wo mô tu geñ hen.» ¹⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Simô kema Jonas, li yi derê wôsa na gawra a yêgê sa kwôlê bi wo hen bem hen né, niñba, na Iban wo derômarañ a a yêgê sari bem hen. ¹⁸ Nôbi en kôlem, Piyêr, ju na keram añ na sa keram bi wo hen a ené ðiñ tô églis tiñê ya. Na églis to temare a nê mê mênêre ré kwôy. ¹⁹ Na bem lakêêlê ka *emê iyére to derômarañ a kôm a añ aña ju ha sa terare a na ba, a hariñ ta derômarañ a men, ka ju busur sa terare a na ba, a beseriñ ta derômarañ a men.» ²⁰ Menba, Jésu yêge maa bay tôri bi bay ré kôliñ kwôni ðiré na Krist, kwo Emen ðôri hen ré pa pa.

Jésu kôl kwôli temare to ðiré ma menba, ðiré jê sé kampê

(Mk 8: 31 - 9: 1, Lk 9: 22-27)

²¹ Ayiñ tôri kirij bay ka hen na, Jésu kôliñ bay tôri iyôn ba: «Na erê kwôy Jérusalêm a, añ surjê nañ damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tôô to Emen a gelen gusij damañ, añ bay a deren, niñba, sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê men.» ²² Piyêr biri ôriñ wolé nayri añ kôli iyôn ba: «Kelma, bi aña iyôngi hen sa sam a ré men, bi Emen ayji añ sam a.» ²³ Niñba, Jésu bul upéri añ kôli iyôn ba: «Ô kelañ nañ en, Sidan, wôsa ju gey dôben harê bôn a. Ermé wom nêmiñ nañ kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

²⁴ Menba, Jésu kôliñ bay tôri iyôn ba: «Hena kwôni ré gey era tòn a ba, bi uwôl yiri añ men, ay gurô tagelê wori woñ temare sari a añ era tòn a. ²⁵ Wôsa kwôni wo gey gemê yiri ba, yiri a mênij, niñba, kwôni wo uwôl

yiri añ wô san na, ôbi a sa upéri hôriñ men. ²⁶ Hena kwôni ré uwon aña sa terare a na kêm aña ré mène merê tu geñ wori ba, na mi a ôbi ré uwon bô a ba? Men, na mi a kwôni ré bé aña ré kerangij merê tu geñ wori bi wo hen ba? ²⁷ Wôsa nôbi Kema Gawra na hera sa terare a na nañ damñare to Iban men, nañ *manê ka derômarañ a a men, añ i i ba, na sa têbêri sa kôbri nañ jê lêri, jê lêri. ²⁸ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê biñê ka na na, ka póni a ma ré tô añ bay a gelen nôbi Kema Gawra na bulo hera nañ damñare tiñê wô emê iyére tiñê.»

17

Tu Jésu bilij yi gay

(Mk 9: 2-13, Lk 9: 28-36)

¹ Wulê jii cêgê menba, Jésu tô si Piyêr nañ *Jak nañ yêni Ja añ ôriñ nañ ci sêd wolé nañ biñê ta sa keram wo yêngi a. ² Kirij bay ka hen na, tu Jésu bilij yi gay tirji a, wôsa tiri jerapnê môñ tare to tay iyôn men, bargay kari kôba bilij bôre môñ kirij ka perangi iyôn a men. ³ Kirij bay ka hen na, bay tôri ka subu nañ ði hen gel si *Moyis nañ *Eli era sa iyêl nañ ði. ⁴ Menba, Piyêr kôliñ Jésu iyôn ba: «Kelma, dô wo na merênge na mera. Hena jerê gey ba na lê iyéy gergé subu, pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.» ⁵ Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirij ka geri ka perange kirij so sa têlji ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo ðebe hen na, na Keman, en piri damañ men, ôbi a na yi derê wupê a men, toyênge kwôlê kibri a.» ⁶ Kirijna bay tôri bay ka subu nañ ði hen toy tô gawra bi wo hen menba, bay herij añ ði kwiniñi tón wôsa harê liji damañ. ⁷ Jésu uso ligirji a sa hebeji añ kôlji iyôn

ba: «Harênge ré, henange ta.»
 8 Kirija bay pô sarji ta menba, bay gel na Jésu a débé pini mera.

9 Bay herbo tòn sa keram a menba, Jésu yêge marji kôlji iyôn ba: «Kôlinge kwôni kwôli pelal wo kené gelo hen né kwôy wo nôbi *Kema Gawra na jijn sijn kampê.»
 10 Menba, bay tôri engeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay deré tô tôô to Emen ré kôl Eli a ré hera tumô *Krist kwo Emen dôri hen ba?»
 11 Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tiri, Eli a hera sa panê are kê m hôtijn nap kiniji kiniji.
 12 Nijba, en kelênge Eli na hera nij, nijba, bay na hôni ré men, bay na liri anga bôrji gey a men, na hen iyôn a, bay ré gilijn tun nôbi Kema Gawra gusijn men hen.»
 13 Hen dema bay tôri ré hôn wo ôbi ré kôlji na kwôli Ja ôbi lê batêm hen tô.

Jésu dage tunu to habijn sa kema

(Mk 9: 14-29, Lk 9: 37-43)

14 Kirija Jésu nap bay tôri saji da nap kwônê bijné nij menba, gawra wo pôni so sa jubu gubari tòn tumôri a.
 15 Añ kôli iyôn ba: «Kelma, hô tu na to keman men, wôsa gesemem liri añ gelijn tiri gusijn damañ men, liri añ ôbi herijn bô tare a men, bô kam a a men kwôy kwôy.
 16 Na en ôrij nap dî ô bijn bay tòm nijba, bay nêm berarêri ré.»
 17 Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôô wongge nap añ ken mô wô lê habré hen na, na merê na wô lê nap ken yôd ba? Men, na têê iyen a ené ulê bôn jalê sarngge a ba? Erange nap kema bi ben na.»
 18 Menba, Jésu ône tunu to habijn hende to hen nap néeri menba, hende séj bô kema bi wo hen a, añ ôbi berare kirijn bay ka hen.
 19 Menba, bay tôri dôra ligiri a añ kôli iyôn ba: «Wô mi a na niné nêm dagê tunu

to habijn hende to hen né ba?»
 20 Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na wô ayê bôô wongge wo dê mera, wôsa na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena ayê bôô wongge henañ né dê mega gusijn siwre iyôn hari kôba, kené kôlij keram wo hen: «Dôrij ju ô wolé kirijn ka na» kôba ôbi henañ ré dôrij dîba ani ka ré gelênge ba ré napê.
 [21 Nijba, tunu to habijn to hen iyônggi hen na, na uwôlê Emen men, jeré yi sa emê a men mera a nê m dagêre.]»

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jê sé kampê wori a men

(Mk 9: 30-32, Lk 9: 43-45)

22 Kirija bay tô Jésu dap Galilé menba, ôbi kôli bay tôri iyôn ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bijn bijné,
 23 añ bay a deren, añ sa wôô, añ sa subu tori menba, na jê sé kampê.» Kirijn bay ka hen na, tirji li na damañ wô kwôlo ôbi kôlji hen.

Têbê wôgê wo bô iyéy Emen a

24 Kirija bay sa bijn Kapêrnayôm a menba, *bay engé wôgê ka iyéy Emen a hen era sa ligi Piyêr a añ kôli iyôn ba: «*Rabi wongge ba, têbe wôgê wo *iyéy Emen a ré ba?»
 25 Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Ôbi têbe.» Kirija bay ô ira menba, Jésu ay kwôlê añ kôlij Piyêr iyôn ba: «Na kwôli mi a jeré erem ba? Kilmé ka sa terare a na ba, na si i a têbêji wôgê ba? Na kamniji laba, na kergê dî ba?»
 26 Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Na kergê.» Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Iyôn ba kam iyére ba têbe ré.
 27 Nijba, bi bô bijné ré mêne ré na, ô ju ô ulê kuyi bô cér a añ kuyê ka tumô ka já beré hen na, ju bôl kayriji añ já upé selé to a nê m têbê wôgê wom men, kupê men. Ay, ju ôrij têbijn wôgê wona.»

18

I a na kwo dami bô emê iyére to derômaraj a ba?

(Mk 9: 33-37,42-48, Lk 9: 46-48, 17: 1-2)

¹ Kirij bay ka hen na, bay tô Jésus uso dfa jôb a ligiri a aj engereri iyôn ba: «I a na kwo dami bô *emê iyére to derômaraj a ba?» ² Menba, Jésus uwôga kema wo dê sa dîri derôriji a, ³ aj kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: hena kené bul ermé wonge ré aj ken yi môj kema wo dê bi wo na hen né a men na, ka ulê têngge bô emê iyére to derômaraj a ré kwôy. ⁴ Na ôbi á, kwôni wo ermé wori ré yi môj kwo kema wo dê bi wo na hen na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaraj a. ⁵ Men, i i wo bu kema wo dê mega kwo na hen, yiri a wô kibi henen na, na nôbi a ôbi ré beren a yiri a hen men.»

Têrij na, na anja habij damaj

⁶ «Kwôni wo li aj bijné ka iya ka bi bôri san a aj yi môj kamrê iyôn ré herij na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a aj bay ré uwôli a bô cér a kôba na anja dê gôlij gusij to Emen a gili hen hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurij. ⁷ Bijné ka sa terare a na, mô bô bô emê a wô kibi anjan lamê ka gay gay hen. Anjan lamê ba, a nané ré haji, nijba, bô emê a kurij sa ôbi lamê gawré bê a bô têrij a hen. ⁸ Hena kôm ley, têm ley a ca lê aja jeré li têrij na, karji ju bôn kelan aj ju mô tu gej nan kunum nan merayê dô dfe wo jeré ô bô tare to yi nan kunu hen nan kôbem wôd men, têm wôd men hen. ⁹ A hena ré na tum a lê aja jeré li têrij na, dôre ju uléj kelan, ju mô tu gej nan kunum nan tum pôn dô dfe wo jeré ô bô ghên a to na tare to enge barij ré hen nan tum wôd hen.»

Gwosoy kwôlo gengij sa demanne to ge kay

(Lk 15: 1-7)

¹⁰ «Berênge dô wô wo kwôni maa kelê dîre berê bijné ka yi môj kamrê iyôn hen môj ani ré, wôsa en kelênge, *manê ka derômaraj a ka gemji hen na, yi kibi Iban wo derômaraj a ta ta wô sarji. [¹¹ Wôsa nôbi *Kema Gawra en era sa terare a na, na wô gôlij nan bijné ka ge kay hen.] ¹² Na kwôli mi a kené ermé ba? Hena kwôni ré ôrij nan gamgê arew aj kwo pôn ge kay ba, ôbi a dfe tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen sa keram a bijn kwôni gemé aj dîj yiri ô wogij kwo pôn bi wo ge kay hen né ba? ¹³ Na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena ôbi ré uwôj ni na, ôbi a lê yi derê damaj wô sari dfe tô ka ba tôre dengêse kibi dengêse hen. ¹⁴ Na ôbi á, lbarenge wo mô derômaraj a hen kôba, ré gey bi kema pôn nêj perê kamrê bay ka hen ré kay ré hen.»

Hena yênem ré li têrij ba

¹⁵ «Hena jeré gel yênem ré li têrij ba, ju ô kôli pini. Hena ôbi ré toy kwôlê kem a ba, ju hô bôri mega yênem. ¹⁶ A hena ôbi ré toy ré ba, ju hô wogé megam wôni pôn réba wôd nan ju aj mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn ná, bi kwôlê kêm nanij tumô bijné wôd réba subu a. ¹⁷ A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken ôrij nan dî tumô églis a. A hena ôbi ré hô toy ré a sôn ba, ken bôri na mega ôbi henê Emen né men, môj *bay enge wôgê iyôn a men. ¹⁸ Na tu kwôlê a ené kelênge hen, anja ken ha sa terare a na ba, Emen a harê derômaraj a men, ka ken buser sa terare a na ba, Emen a beserê derômaraj a a men.»

Uwôlê Emen

19 «En kelênge hena ðijé wôð perêrñge a hen sa terare a na, bi bôrji pôn engeriñ ani kani na, Iban wo mô derômarañ a hen a biji are bay ka hen. 20 Wôsa kirijna ðijé wôð ley subu ley ðañji nañ henen na, nôbi ena perêrji a ya men.»

Kwôlo gengiñ sa kwôni wo kañ dé bôri jalé sa megari a

21 Piyêr uso ða ligi Jêsu a añ kôli iyôn ba: «Kelma, hena yênen ré lèn habiñ ba, na ðé bôn jalé sari a têê iyeñ ba? Têê jurgem ba?» 22 Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na têê jurgem mera ré, niñba, na têê tôre jurgem kini jurgem ði. 23 Na ôbi á, emê iyére to derômarañ a na, yi môñ kelma wo gey bi manê kari ré ðeñseri añañ ka ré yi kôbriji a hen. 24 Kirijna ôbi ay tô ðeñsê ari upé kari bay ka hen menba, bay erañ nañ gawra wo ré têbê na milijôn arew bay. 25 Ani ka gawra bi wo hen ré têbiñ ba nañ menba, kelma bi wo hen ay tôð bi bay ré pôrji keléñ ôbi nañ tamni nañ kamni nañ ari upéri kêm añ bay ré erañ nañ larirji sa têbiñ telare hende to hen kêm. 26 Menba, gawra bi wo hen kuriñ tiñare tumôri a añ kôli iyôn ba: «Kelma, bô tu ña tiñê men añ na têbem kerê señge.» 27 Menba, kelma bi wo hen bô tiri tô lê ña a menba, dô telare hende to hen sari a añ añ ðiri ô sari señge. 28 Kirijna gawra bi wo hen so iyé kelma hen iyôn menba, ôbi jimij nañ megari wo ré biri gursu sak môj menba, ôbi biri yêeri tu temare a añ kôli iyôn ba: «Já têben telare tiñê kemnêñ kemnêñ.» 29 Menba, megari bi wo hen kuriñ tón tumôri a añ uwôleri kôl iyôn ba: «Bô tu ña tiñê men añ na têbem kerê señge.» 30 Niñba, ôbi gey toyé biri ré, añ ôriñ nañ ði ô uwôli ðañgay a kwôy wo

ôbi engiñ telare tori hende to hen kô. 31 Menba, kirijna megêri gel aña ôbi liñ megari bi wo hen iyôn na, yi tu ña añ bay ô ðôriñ kelma woji aña megari ré la hen. 32 Menba, kelma uwôgari añ kôli iyôn ba: «Ôbi bô habré, wô sômê wo ju sôm san a añ en dô telare tiñê sam a hen na, 33 jôbi kôba ré jeré berê tu ña to megam bi wo hen môñ kwo nôbi en bôriñ tu ña tom hen iyôn men ré ba?» 34 Bô kelma tari añ ôbi bi bay biri uwôl ðañgay a kwôy wo ôbi têbiñ telare tori hende to hen kô. 35 Iyôn ba, hena kené ði bôrñge jal sa megêrñge a nañ bôð pôn ré ba, na hen iyôn hende to hen a Iban wo derômarañ a hen ré ðé bôri jalé sarnge a ré men.»

19

Kwôlo Jêsu geliñ ðijé gengiñ sa kariñare kurô

(Mk 10: 1-12)

1 Kirijna Jêsu ðôriñ ðijé kwôlé hen iyôn kô niñ, menba, ôbi hena emê wo Galilé a ô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdé a. 2 Kwônê ðijé ô tôri a menba, kirij bay ka hen, ôbi berare bay ômpare. 3 Menba, Parisiñêñê ka pôni jô kwini añ engeriri kwôlé wô séliñ bôri kôl iyôn ba: «Tôð tona kôl wo iba ré ðagê tamni nañ bô geyé wori hari ba?» 4 Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na ken ðeñse kwôlo na liñ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba, ayiñ tôri kirijna Emen ðiñ tô terare na, ôbi ði gawré iba nañ iyore ré ba?» 5 Añ ôbi kôl iyôn ba: «Na wôsa bi wo hen aña iba ré ðé ibari nañ yori añ añ ðé yiri nañ tamni. Añ bay wôð hen na, a yiñ na gawra wo pôni.» 6 Mega hen iyôn na, bay na ðijé wôð ré niñ, niñba, bay yi mega gawra pôn. Na tôri bi wo hen aña kwôni ré bisiré

anğa Emen day lijn kurôŋgi yi wo pôn hen né hen.» ⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôŋ ba: «A hena ré na hen iyôŋ menba, wô mi a tôô to *Moyis na ré kôl kirijna kwôni ré dage tamni ba, ré buru magtubu toŋ bê tôre kôbre a ba?» ⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na wô bô denjelé woŋge aŋa Moyis na ré ayij tôô bi kené dage yébéŋge hen dîba tumô ba na hen iyôŋ né. ⁹ Nijba, nôbi, en kelêŋge, hena iyore to ré yij naŋ kwôni ré tô aŋa kurôre ré dagere aŋ enŋij to dâŋgi na, ôbi yij na yijare toŋ têrijn hen.» ¹⁰ Menba, bay tôri kôli iyôŋ ba: «A hena kwôli enŋé wo iba naŋ iyore ré ôm hen iyôŋ ba, bi enŋé yi naŋ mera ta?» ¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Na bîné kêm a nê mê henê bô kwôlé bi wo hen iyôŋ né, nijba, na ka Tunu yêge sari biji hen a henê. ¹² Wôsa anğa a jôrijn gawra enŋé iyore na, tôrji kwône, mamê ka pôni na mamê bô yorji men, ka pôni na gawré a lê a bay ré yij mamê men, ka pôni yi mamê naŋ bô geyé woji aŋ ayij yirji uwôlij béré wô *emê iyére to derômaran a a men. Kwôni wo nê mê bê bôri sa kwôlé bi wo hen ba, bi bi.»

Jésu tô kibri sa kamrê ka dê dê
a
(Mk 10: 13-16, Lk 18: 15-17)

¹³ Bay eraŋ naŋ kamrê bi Jésu ré uwôl kôbri sarji a men, ré uwôl Emen wô sarji a men. Nijba, bay tôri nay bîné bay ka hen. ¹⁴ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Dêŋge kamrê bi era yen a dîba ken jôreŋgeji ré, wôsa emê to derômaran a yi gengij sa bîné ka yi mega kamrê bay ka hen iyôŋ.» ¹⁵ Menba, ôbi uwôl kôbri sa kamrê bay ka hen menba, ôbi ô ta hari nij.

Kema mana woŋ ôbi uné
(Mk 10: 13-16, Lk 18: 18-20)

¹⁶ Kema mana wo pôniso ligi Jésu a aŋ engereri iyôŋ ba: «*Rabi, na mi ka dôri a ené lê aŋa ené môrijn tu geŋ naŋ kunun ba?» ¹⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Wô mi a jeré engeren gengij sa anğa dôri ba? Emen pôn nêŋ hari a na gawra wo dôri. Hena jeré gey merê tu geŋ ba, ju bi kwôlé sa tôô to Emen a.» ¹⁸ Menba, ôbi kôlij Jésu iyôŋ ba: «Na tôô to yôŋ ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Já deré gawra ré men, já yij yijare toŋ têrijn né men, já gemsê ré men, já piyé kwôlé ré men, ¹⁹ já bîj ibam naŋ yom kwôlé men, já geyé megam mega wo ju geyij yem hen iyôŋ a men.» ²⁰ Menba, kema mana bi wo hen hô kôlij Jésu iyôŋ ba: «Tôô hende to hen en li kêm nij. A na mi a hô ban a sôŋ ba?» ²¹ Menba, Jésu hô kôli iyôŋ ba: «Hena jeré gey yé gawra wo dôri cerêd ba, ju ô peré ari unérem kêm, ju kelêŋ aŋ ju dî larirji cêŋ bay nîmré, aŋ já uné ari uné derômaran a aŋ jôbi ju era tôn a.» ²² Kirijna ôbi toy hen iyôŋ menba, tiri mêne aŋ ôbi kurij ô ta wôsa ari uné kari mê gaŋ.

²³ Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôŋ ba: «Na tu kwôlé a ené kelêŋge hen, bi ôbi uné ré si bô emê iyére to derômaran a na, iyére gaŋ. ²⁴ En kelêŋge, jambal a sé lew si tu iyom libra gôlij ôbi uné bi ré si bô *emê iyére to Emen a.» ²⁵ Kirijna bay tôri toy hen iyôŋ menba, dê sarji aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Hen iyôŋ ba, i a uné gelé ba?» ²⁶ Menba, Jésu bôrijn aŋ kôlji iyôŋ ba: «Tu gawré ba, na anğa gawra a nê mê lê ré, nijba, Emen nê mê lê are kêm.»

²⁷ Menba, Piyêr kôli iyôŋ ba: «Ju gel, nini dêŋ ari unérni kêm aŋ nini era tôm, a hen ba, kwoni

nibay ba a yé iyeŋ ba?» ²⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, kirija nôbi *Kema Gawra na sa erê merê sa gagay kenare woŋ hini emê wupê sa terare to kôrbi a hen na, kenbay ka môj kibi wôô ka na ken ô tôn a hen kôba, ka sa merê sa gagay kenare woŋge a hen iyôŋ men, wô jerê kwôlê sa tô môj wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen men. ²⁹ Aŋ i i wo doŋ iyére tori men, yêneri kaŋ yébé naŋ kaŋ imjê men, doŋ ibari naŋ yori men, kamni men, sa terare tori men aŋ a men wô san na, ôbi a hô upé are bay ka hen têê arew hôriŋ men, a merê tu geŋ naŋ kwini a men. ³⁰ Bipe kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen, na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen, a herê yé bay tumô men.»

20

Bay jé ka bô yagê tijaŋdor a

¹ «*Emê iyére to derômaran a yi némij môj ôbi iyéy yagê tijaŋdor wo jô kirij ô wogé biŋé bi ré ô liri jé iyôŋ. ² Bay biŋ naŋ bay jé kari bay ka hen mega wulê pôn ba, ré na naŋ selé pôn a men, menba, ôbi biji bay ô bô yagê haji nij. ³ Tare uwoy dê menba, ôbi si tu wolé menba, gel biŋé kaŋ bay wogé jé ka dŋŋi ka uwonji jé ré aŋ môrji senge dŋŋ iyôŋ hen. ⁴ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Erêŋge tô megêrŋge bay jé a yaŋ aŋ na sa têbêŋge naŋ tô geréri.» ⁵ Menba, bay ô tô megêrji bay jé a haji nij. Ôbi iyéy yagê bi wo hen hô so nô naŋ tu tare men, tare to bôy kôbre a men menba, ôbi uwôŋ biŋé menba, kôlji na mega wo ré kôlji ka tumô hen iyôŋ men. ⁶ Kirija ôbi hô so naŋ perare burgôm menba, ôbi uwôŋ biŋé ka pôni ka môrji senge dŋŋ iyôŋ menba, ôbi eŋgeriji iyôŋ ba:

«Wô mi a kené ô lê jé kemnêŋ né ba?» ⁷ Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Nini uwôŋ jé ré aŋa niné dŋbiŋ senge hen.» Menba, ôbi hô uwôlji sara iyôŋ ba: «Erêŋge bô tijaŋdor tije.» »

⁸ «Kirija tare ta kurij nij menba, ôbi iyéy tijaŋdor hende to hen uwôga mana wori woŋ ôbi berê sa jé hen, bi ré uwôgaji aŋ ré têbiji ayij tô sa ka ré sa cêgê kwôy saŋ sa ka ré sa tô kirij a. ⁹ Biŋé ka ré era bô yagê perare burgôm hen kôba bay têbiji selé pôn pôn. ¹⁰ Ka ré era tô kirij hen na, erem mega wo ciré upé dê ka ré sa tu tare hen, nijba, bay têbiji na selé pôn pôn hende to hen men. ¹¹ Kirija bay uwôŋ selé pôn pôn hen iyôŋ menba, bôrji mène sa ôbi iyéy tijaŋdor a. ¹² Aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Kamaŋ ka era cêgê hen li jé na tare pôn nêŋ hare menba, ju têbiji némij naŋ nibay ka niné era tô kirij aŋ tare uwoyéni men, nini merêne damaŋ a men hen ba?» ¹³ Menba, ôbi uwôlji kwo pôni sara iyôŋ ba: «Melajnen, nôbi en lêm habij né, wôsa nana biŋ sara wo ené têbêŋge tu tare pôn ba selé ré selé pôn pôn ré ba? ¹⁴ Enge selé tom to pôn hen aŋ ju ô erê wom ham nij. Kwo era cêgê hen kôba, na biri na selé pôn môj kwo en bem hen iyôŋ men. ¹⁵ Aŋga en gey lê naŋ ari upéren ba na lij né ba? Wô mi a jeré li terbére sa aŋga dôri ka en li hen ba? ¹⁶ Na ôbi á, ka era cêgê ré yé bay tumô men, bay tumô a yé bay cêgê men hen.» »

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jé sé kampê wori a men
(Mk 10: 32-34, Lk 18: 31-34)

¹⁷ Kirija Jésu ô dŋré erê Jérusalêm a naŋ bay tôri ka môj kibi wôô hen menba, ôbi kôlji geré iyôŋ ba: ¹⁸ «Ken toy, nana erêŋge na Jérusalêm a hen, aŋ bay a beren nôbi *Kema Gawra

bij damné kaṅ bay bê kwôbe men, bay derê tô tôô to Emen a men, aṅ bay a déṅ kwôlê woṅ temare san a. ¹⁹ Men, bay a nôgen bij ðiné ka na Jubné ré hen men, bay a ayren men, bay a sên naṅ tinêre men, bay a béren sa gurô tagelê aṅ na ma aṅ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamṅê.»

Anḡa yoo si Jak naṅ Ja uwôlij Jésu

(Mk 10: 35-45, Lk 22: 25-27)

²⁰ Yoo kam Jébéde era ligi Jésu a naṅ kamne aṅ hende cubu gubare tumôri a aṅ enḡereri kwôlê.

²¹ Menba, ôbi kôle iyôṅ ba: «Me gey na mi ba?» Menba, hende uwôli sara iyôṅ ba: «Kammen ka wôô na na, en gey bi kwo pôn ré sa mô sa kôm woṅ gusurô a men, kwo pôn ré sa mô sa kôm woṅ maa a men bô emê iyére tom a.»

²² Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «Anḡa ken enḡere hen ba, ken hôn dô bi ba? Ka nê mê yê kam kaṅ bô emê ka na yê hen ba?» Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Niṅa nê mê yê seṅge.» ²³ Menba, ôbi uwôli sara iyôṅ ba: «Ka yê kam kaṅ bô emê ka na yê hen haṅge, niṅba, kwoṅ merê sa kôbi woṅ gusurô a men, kwoṅ ma a a men na, na nôbi a gengé ré, niṅba, na Iban a gengé kirij wô ðiné kari ka ôbi na bu sa têrji niṅ hen.»

²⁴ Kirijna bay tôri ka ba môj hen toy kwôlê bi wo hen menba, bôrji tarji sa megêrji bay ka wôô hen. ²⁵ Menba, Jésu uwôgeji ða kwari a aṅ kôli iyôṅ ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa ðiné kaji men, ðiné ka damné kôba gôlij sarji a men. ²⁶ Niṅba, kenbay ba bi yi hen iyôṅ perêrṅge a ré. Perêrṅge a hen aṅa kwôni ré gey yê kwo dami ba, bi yi mana woṅge men, ²⁷ kwo gey yê kwo tumô ba, bi yi lema woṅge men. ²⁸ Na hen iyôṅ a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a na,

na wo ðiné ré yi manê kaṅé ré, niṅba, na wô yé mana woji men, ayê yen bij temare têbij sa ðiné ka kwôni a men.»

Jésu bij bay tu tij wôô gel kirij (Mk 10: 46-52, Lk 18: 35-43)

²⁹ Kirijna Jésu naṅ bay tôri ði Jériko aṅ ô ta menba, kwôné ðiné kôbe tôri. ³⁰ Bay tu tij wôô mô bêṅgê geré aṅ toy wo ré na Jésu a ré erê hen, menba, bay kôl kaṅ a iyôṅ ba: «Bô tu na toni men, Kelma, *kuṅga kelma Dabid.» ³¹ Kwôné ðiné nayji aṅ kôli ré wôm tōṅ, menba, bay hô kôl naṅ néerji a iyôṅ ba: «Bô tu na toni men, Kelma, kuṅga kelma Dabid.» ³² Menba, Jésu ðebu tōṅ, aṅ uwôgaji aṅ kôli iyôṅ ba: «Na mi a kené gey bi ené li bêṅge ba?» ³³ Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Kelma, niné gey gelé kirij.» ³⁴ Menba, Jésu bô tu na toji aṅ hebe tirji aṅ kirij bay ka hen na, bay gel kirij sél aṅ ô tôri a.

21

Jésu si bô Jérusalêm a

(Mk 11: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

¹ Kirijna Jésu naṅ bay tôri saji ða naṅ Jérusalêm menba, bay sa bijni Bêtpajé si kwa Keram wo Olibiyé, ² menba, Jésu jé bay tôri wôô aṅ kôli iyôṅ ba: «Erêṅge iyére to tumôrṅge a hen aṅ ka upé kura hariṅ tōṅ naṅ kemare kware a, bisirêṅgeji ken eraṅ ben. ³ Hena kwôni ré enḡerêṅge ba, ken kôli iyôṅ ba: «Na Kelma a geyé.» Menba, bay a ðéṅge ka eraṅ seṅge.» ⁴ Are bay ka hen yi hen iyôṅ, bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré lip. Ôbi na kôl iyôṅ ba:

⁵ «Kôliṅge ðiné ka Siṅô iyôṅ ba: Gel, Kelma woṅge era upéṅge hen ya.

Na gawra wo kalêri jal aɲ ɗaya sa kura naɲ kemare tôre a.»

⁶ Menba, bay ô aɲ liji mega wo Jésu ré kôlji hen iyôɲ. ⁷ Bay ô eraj naɲ kura hende to hen naɲ kemare menba, bay bi bargay kaji cêgere a aɲ Jésu ɗay merê sara. ⁸ Menba, ɓipné kwône tô bargay kaji bi tô geré wo ôbi ɗa ôriɲ ya hen men, ka pôni piya kôbi gurô sa bi ya a men. ⁹ Kwônê ɓipné bay ka hen ka pôni ka ge tumô men, ka ba cêgê men aɲ bay kaarê gura ôm iyôɲ ba: «Hosana, heramê yi wô sa *kuɲga kelma Dabid, terê kibi yi wô sa kwo era naɲ hini Kelma hen men, heramê yi wô sa kwo mô ta ɗêɲ derômaraj a hen a men.» ¹⁰ Kirija Jésu sa ɓip Jêrusalêm menba, ɓipné ka Jêrusalêm a kêm sun aɲ bay engere iyôɲ ba: «Gawra bi wo hen na i ba?» ¹¹ Menba, kwônê ɓipné ka ré bari hen uwôlji sara iyôɲ ba: «Na Jésu woɲ ôbi kibi Emen wo Najarêt bô emê wo Galilé a.»

Jésu ô bô iyéy Emen a
(Mk 11: 15-19, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹² Jésu si derô haba wo *iyéy Emen a menba, ôbi dage ɓipné kêm ka eraj naɲ aɲgaɲ gara hen men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê gursu naɲ ari merê ka bay ɗére derare gara hen hee a men. ¹³ Menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: «Bay li bô magtubu to Emen a kôl iyôɲ ba: «Iyére tiɲê a yé iyéy uwôlê Emen.» Menba, kenbay ken ayre liɲ kini merê bandi.» ¹⁴ Kirij bay ka hen na, bay tu tiɲ naɲ bay moré eraji ligiri a bô iyéy Emen a aɲ ôbi berariji. ¹⁵ Niɲba, damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ *bay derê tô tôo to Emen gelji aɲga ɗê sa kirij ka Jésu li kêm hen men, toy

kamrê ka bi gura bô iyéy Emen a kôl iyôɲ ba: «Hini emê yi wô sa kuɲga kelma Dabid» hen a men, menba, bôriji mène. ¹⁶ Menba, bay kôliɲ Jésu iyôɲ ba: «Ju toy kwôlo bay kôl hen ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôɲ ba: «Ew, en toy dô. Niɲba, na ken ɗêɲse kwôlo na liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôɲ ba: «Na ju li aɲ kamrê ka ɗê ɗê naɲ kaɲ kibi kuba na heramem hen né ba?» » ¹⁷ Menba, ôbi ɗiji aɲ, aɲ si ô, aɲ ô wulê Bétani.

Tôgôre to yère naɲ aɲ Jésu tômne

(Mk 11: 12-14,20-24, Lk 13: 6-9)

¹⁸ Tô kirij wo bay hena Bétani ciré hera Jêrusalêm a menba, kurôɲ li Jésu. ¹⁹ Ôbi gel tôgôre to ɗebe bêɲgê geré menba, ôbi ô ɗa ɗiré karê yère emê niɲba, ôbi uwôɲ na mare mera. Menba, ôbi kôliɲ tôgôre hende to hen iyôɲ ba: «Ma yê cêgê ré niɲ yôd.» Menba, kirij bay ka hen na, tôgôre hende to hen hay. ²⁰ Kirija bay tôri gel hen iyôɲ menba, tiniɲ ge kay aɲ bay kôl iyôɲ ba: «Na iyeɲ a tôgôre hende ré hay lew hen iyôɲ ba?» ²¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôɲ ba: «En kelêɲge na tu kwôlê: hena kené meremné sa ayê bôo woɲge a ré ba, na aɲga ken gel sa tôgôre a hen, a kené lê mera ré niɲba, hena kené kôliɲ keram wo hen «Dô yem ju ô kurij bô cér a» kôba, ariri a liɲ. ²² Hena kené bi bôriɲge sa Emen a ba, aɲga yôɲ yôɲ ka ken uwôli ba, ka upé.»

Tôo to Jésu liɲ are kêm hen ba, na i a biri ba?

(Mk 11: 27-33, Lk 20: 1-8)

²³ Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a ô ɗôriɲ ɓipné kwôlê menba, damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ surɲê eraji ligiri a aɲ kôli iyôɲ ba: «Na i a bem tôo hende to ju liɲ are kêm hen ba?» ²⁴ Menba, ôbi

uwôlji sara iyôn ba: «Nôbi kôba na engerênge kwôlê pôn men, hena kené uwôlên sara dema ené kelênge na ba i a ben tôô hende to en lij are bay ka kêm hen ba men. ²⁵ Batêm to Ja na lij bijné hen na, na hena na derômaran a laba, na ligi gawrê a dî ba?» Menba, bay narin perêrji a kôl iyôn ba: «Hena nana kôl ré hena na derômaran a ba, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba? ²⁶ A hena nana kôl ré hena na ligi gawrê ba, nana hôn dô wo bijné ré geyé ré, wôsa bay bô Ja mega ôbi kibi Emen iyôn.» ²⁷ Menba, bay kôlijn Jêsu iyôn ba: «Nini hôn né.» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Iyôn ba, nôbi kôba, na kelênge na nap tôô to yôn a ené lij are bay kêm hen né men.»

Kwôlo gengin sa kam gawra ka wôô hen

²⁸ Jêsu hô kôlji iyôn ba erménge sa kwôlo na kelê hen: «Gawra wo póni nap kamni wôô, menba, ôbi kôlijn kwo suri iyôn ba: «Keman, kemnên jôbi ju ô bô tînadôr a.» ²⁹ Menba, kemari bi wo hen kôli iyôn ba: «Na erê ré, baba.» Sem cêgê menba, ôbi hô erem sa kôli bi wo hen a, menba, ô bô tînadôr a. ³⁰ Ibarji kôlijn ôbi cêgeri na mega bi wo ôbi ré kôlijn kwo suri hen iyôn men. Nijnba, kemari wo cêgê hen kôli iyôn ba: «Na erê, baba.» Menba, ôbi ô ré men. ³¹ Hen ba, kami gawra bay ka wôô hen na, na kwo yôn a lê tôô ibari ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na kwo tumô hen.» Menba, Jêsu hô uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, *bay engé wôgê nap bay yin yinare toj têtirj a sé bô *emê iyére to Emen a tumôrnge. ³² Wôsa Ja ôbi lê batêm era sa gelênge geré wojn derôre, menba, ken bi bôrnge sari a ré nijba, na bay engé wôgê nap bay yin yinare toj têtirj a

bê bôrji sari a dî. Ken hôn are bay ka hen dô a men, nijba, ken bul cêgernge bijn têtirj ré wô bijn bôrnge sari a ré.»

Bay gemé tînadôr ka habijné (Mk 12: 1-12, Lk 20: 9-19)

³³ Na hô kelênge gwosoy kwôlo ðangi a sôn: «Gawra wo póni na ôbi iyéy yagê tînadôr, ôbi ay haba wojn gerem sara men, pi iyom wô uwôrijn yére men, li iyére toj gemé yagê bi wo hen sara. Ôbi bijn bay yagê tînadôr yagê wori bi wo hen an bay têtiri nap geserê geserê an ðijn yiri ôrijn kergare. ³⁴ Kirija kibi kelanê terê tînadôr hende to hen, ba ða nij menba, ôbi jé manê kari ligi bijné bay ka hen a bi ré ô engé kwa yé tînadôr hende to hen eraj biri. ³⁵ Kirija bay jé bay ka hen saji menba, bay gemé yagê tînadôr hen, pôrji manê ka ôbi iyéy tînadôr hende to hen, an bay sé kwo tumô men, bay duu kwo jôgin wôô men, bay gôbe kwo subi duu nap keram men. ³⁶ Menba, ôbi iyéy tînadôr hende to hen hô jé manê kari ka ðangi kwône ðê ka ré tumô hen an menba, bijné bay ka hen pôrji sé men, duu ka póni a men mega wo bay ré lij ka tumô hen iyôn sôn. ³⁷ Gerjéri menba, ôbi iyéy tînadôr bi wo hen jé kemari wojn bôri yirji a an kôl iyôn ba: «Ôbi ba, bay a kemnapj tini tô.» ³⁸ Nijnba, bijné bay ka hen gelji kemari menba, bay kôl iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na, erange na deréngeri an na banje nap anga cibré ibari a hen kêm.» ³⁹ Menba, bay biri ôrijn kelan nap yagê tînadôr an diiri. ⁴⁰ Hen ba, kirija ôbi iyéy tînadôr hende to hen hera ba, a lij bijné bay hen iyej nij ba?» ⁴¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi a deré bijné kap bay bô habrê bay ka hen an ôbi a

bij ka ðangi yagê bi wo hen aɲ kini terêre a ba, bay a biri yêre men.»⁴² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na ken ðênse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen né ba? Bay na kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kaɲni hen na, ôbi a hô yé keram woɲ dé tô iyére. Na Kelma a lê are bay ka hen aɲ na aɲga dami gaɲ.»

⁴³ Na ôbi wo hen aɲa ené kelêɲge, emê iyére to Emen, a dôriɲ kôbreɲge a aɲ aɲ bay a bij tô yê wo ðangi wo a bê kwôlê sa aɲga gengiɲ sa emê iyére hende to hen. [⁴⁴ Kwôni wo yôn yôn wo kuriɲ sa keram bi wo hen na, gerɲéri a tiɲ men kwo keram bi wo hen kuriɲ sari a ba, a hederéri men.]»

⁴⁵ Kirijna damné ka bay bê kwôbe naɲ Parisiɲêɲê toy gwo soy kwôlê bi wo hen iyôn menba, bay hôn wo Jêsu ré kôl gengiɲ na sarji. ⁴⁶ Menba, bay woge geré wo ciré beréri, niɲba, bay hariɲ kwônê biɲé wôsa biɲé bay ka hen, bô Jêsu mega ôbi kibi Emen iyôn.

22

Gwo soy kwôlê gengiɲ sa geré iyére

(Lk 14: 15-24)

¹ Jêsu hô ay gwo soy kwôlo ðangi aɲ kôlji iyôn ba: ² «*Emê iyére to derômaran a yi môɲ kelma wo bu sa tê geré iyére to kemari iyôn. ³ Ôbi jé bay jé kari ré ô uwôgera biɲé ka ré era kini geré iyére hende to hen a menba, biɲé bay ka ôbi jé uwôgêji hen kaɲ era. ⁴ Ôbi hô jé bay jé ka ðangi ré hô ô kôliɲ biɲé ka ré era kini geré iyére a hen, iyôn ba, emê ré lij kô tôɲ niɲ, wôsa en duu na kelbê naɲ uré ka uwoseré aɲ emê lij kô tôɲ niɲ, eraɲge bi na sa emêɲge. ⁵ Biɲé ka bay jé uwôgêji hen na,

bay kaɲ uwôgê bi wo hen kibi bay jé aɲ kwo pôni ô bô yagê wori a men, kwo pôni ô wô lê jenga tori men. ⁶ Ka pôni pôriɲ bay jé bay ka hen sêji aɲ derji. ⁷ Bô kelma bi wo hen tari aɲ ôbi jé asgarɲê kari ô deré bay deré temare bay ka hen men, uwoyriɲ sa iyérji a men. ⁸ Menba, ôbi kôliɲ bay jé kari iyôn ba: «Emê lij kô niɲ, niɲba, biɲé ka ené uwôgeji hen kaɲ sa. ⁹ Erêɲge jêrê geré aɲ biɲé ka, ka unéji ba, ken kôlji ré era kini geré iyére a na.» ¹⁰ Menba, bay jé ôriɲ tô geré aɲ kôliɲ biɲé kêm ka bay uwonji hen ré eraɲi kini geré iyére a aɲ bô iyére wôn jê jê ta. Perê biɲé bay ka bay uwôgaji hen na, bay bô habré ya men, bay bô deré kôba ya men.»

¹¹ «Kelma era ira ðiré sa gelé biɲé ka ré mô kibi emê kini geré iyére a hen, menba, ôbi gel gawra wo pôni wo dôba bargay kari kaɲ erê kini geré iyére a ré hen, ¹² menba, kelma kôli iyôn ba: «Melaɲnen, ju dôba bargay kam kaɲ erê kini geré iyére a ré menba, ju li iyeɲ a jeré sa na ba?» Menba, gawra bi wo hen uwôn kwôlê woɲ kelê ré. ¹³ Menba, kelma kôliɲ manê kari iyôn ba: «Berêɲgiri ken haaré têri naɲ kôbri aɲ ken ôriɲ ô ulê nô dilemne a. Na kirij ka biɲé sômniɲ men, ômiɲ kaɲniɲi mêêrê mêêrê ya men hen.» ¹⁴ Na ôbi á, bay ré uwôgê biɲé kwônê, niɲba, bay a perê na côb iyôn mera.»

Têbê wôgê wo Sésar

(Mk 12: 13-17, Lk 20: 20-26)

¹⁵ Menba, Parisiɲêɲê ô ermé na ba, ciré lê iyeɲ a, ciré beré Jêsu sa kwôli kelêri a ba? ¹⁶ Menba, bay jé biɲé kaji naɲ ka *Hêrôd ô ligi Jêsu a aɲ kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôlo jeré kôl hen na, ré na tu kwôlê men, ju geliɲ biɲé

kwôlê woŋ tiri wo Emen gey hen a men, wôsa jôbi na, ju hariŋ kwôlo bay kôl gengiŋ sam hen né men, ju dô tu kwôni ré a men. ¹⁷ Iyôŋ ba, ju kelêni kwôlo bôm a niŋa toyé: Têbiŋ kelma wo dami Sésar wôgê ba tôô tona gey hare ba?» ¹⁸ Jésu hôn ermé woŋi wo habiŋ bi wo hen tumô niŋ aŋ uwôlji sara iyôŋ ba: «Kenbay ka kebrenge wôô wôô hen, wô mi a kené sélen hen iyôŋ ba?» ¹⁹ Benge selé to bay têbiŋ wôgê hen pôn na na gelé.» Menba, bay eraŋ naŋ selé pôn sa gili. ²⁰ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Sa gawra naŋ aŋga bay dî yi selé hende to hen to na ba, gengiŋ na sa i ba?» ²¹ Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba ré gengiŋ na sa kelma wo dami Sésar. Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, aŋga na ka Sésar ba, ken biŋ Sésar men, ka na ka Emen ba, ken biŋ Emen.»

²² Kwôlo Jésu kôlji hen na, dê sarji aŋ bay dîri aŋ ô ta.

Sadusiŋêŋê engeriŋ Jésu kwôli jê sé kamjê

(Mk 12: 18-27, Lk 20: 27-40)

²³ *Sadusiŋêŋê kôl biŋé ka ma ré jê sé kamjê ré. Wulê bi wo hen na, bay eraŋi ligi Jésu a aŋ engeriri kwôlê kôl iyôŋ ba: ²⁴ «Rabi, tôô to *Moyis na kôl iyôŋ ba: «Hena biŋé ré wôô tô yêniŋare a aŋa kwo pôni ré ma dî tamni cêgeri a baa yê kema naŋ tu ba bi yêni wo ré baa cêgeri a hen ré eŋne aŋ ré yêŋ kamrê biŋ yêni wo ma hen.» ²⁵ Aŋ mega wo sa iyére toni a na, biŋé ka pôni na jurgem tô yêniŋare a, menba, kwo iyêri enge iyore bay yê ré tô menba, ôbi ma dere cêgiri a, yêni woŋ ôbi cêgeri eŋne. ²⁶ Menba, ôbi kôba ma dere cêgeri a men, ôbi cêgeri wori kôba, na hen iyôŋ hende to hen kwôy wo biŋé bay ka jurgem tô yêniŋare a hen maji

kêm. ²⁷ Sem cêgeriji a menba, iyore hende to hen kôba, ma men. ²⁸ Mega wo yi hen iyôŋ hen ba, wulê wo biŋé ka ma a sa jê sé kamjê hen na, kwo yôŋ a na kurôre pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen, na na kwôrnêre.» ²⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Kwôli kelêŋge saŋgiŋ naŋ ken nono. Wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêré wo Emen né a men. ³⁰ Wôsa wulê wo biŋé ka ma a sa jê sé kamjê hen na, imjê a enge yébé ré men, yébé a enge imjê ré a men, wôsa bay a yé môŋ manê ka Emen derômaran a iyôŋ mera. ³¹ Kwôlo gengiŋ sa jê sé kamjê wo biŋé ka ma hen ba, ken dênse kwôlo Emen na kelêŋge hen né ba? Ôbi na kôl iyôŋ ba: ³² «Ena Emen wo si *Abraham, Isak naŋ Jakwôb tebe hen.» Biŋé ka ma na, tebe Emen né, niŋba, na ka mô tu geŋ a tibri dî.» ³³ Biŋé ka dêbu ya aŋ toy kwôlo Jésu kôl hen na, dê sarji.

Tôô to Emen kêm hen na, to yôŋ a dê megêre ba?

(Mk 12: 28-34, Lk 10: 25-28)

³⁴ Kirija Parisiŋêŋê toy wo Jésu ré bu kibi Sadusiŋêŋê hen iyôŋ menba, bay daŋ sarji aŋ ôrji uŋé Jésu. ³⁵ Aŋ kwo pôni perêrji a na ôbi derê tô tôô to Emen wo pôni engeriŋ Jésu kwôlê wô séliŋ bôri kôl iyôŋ ba: ³⁶ «Rabi, tôô to dami dê megêre ba na to yôŋ ba?» ³⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Já peré Kelma wom Emen naŋ bôô pôn men, naŋ tunum kêm men, naŋ ermé wom kêm a men. ³⁸ Na tôô to tumô to dê megêre a hen. ³⁹ To dŋŋi to némij naŋ to tumô hen a na: Gey megam mega wo ju geyiŋ yem hen iyôŋ men. ⁴⁰ Tôô hende to wôô hen na, ay tô

tô to ba hen naŋ kwôlo bay kibi Emen na kôl hen kêm bô niŋ.»

Krist, kwo Emen dôri hen na kuŋga kelma Dabid ba?

(Mk 12: 35-37, Lk 20: 41-44)

⁴¹ Cêgê menba, Jêsu engeriŋ Parisiŋêpê ka daŋ kwari a hen kwôlê kôl iyôŋ ba: ⁴² «Na kwôli mi a kenê erem sa *Krist, kwo Emen dôri hen a ba? Ôbi na kuŋga i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Ôbi na *kuŋga kelma Dabid.»

⁴³ Menba, Jêsu kôlji iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, wô mi a Tunu toŋ hendi bô bôrê na ré biŋ kelma Dabid uwôgeri «Kelma», aŋ kôl iyôŋ ba:

⁴⁴ «Kelma Emen na kôliŋ Kelma wupê iyôŋ ba: «Sa mô kôben woŋ gusurô.

Kwôy wo na biŋ bay barem a yé aŋgaŋ sêlê tèm.» »

⁴⁵ A hena kelma Dabid ré uwôgeri «Kelma» ba, a lê iyeŋ a ôbi ré yé kuŋgari sôŋ ba?»

⁴⁶ Menba, kwôni nêŋ ulêri kwôlê wôni sara ré. Ayiŋ tôri wulê bi wo hen na, kwôni woge wô engeriŋ Jêsu kwôlê ré niŋ.

23

Lêŋge môŋ kwo Parisiŋêpê naŋ bay derê tô tôo to Emen liŋ hen iyôŋ né

(Mk 12: 38-39, Lk 11: 43-46, 14: 7, 20: 45-46)

¹ Jêsu kôliŋ kwônê biŋé naŋ bay tôri iyôŋ ba: ² «*Bay derê tô tôo to Emen naŋ Parisiŋêpê na, na bay derê tô tôo to Emen to *Moyis. ³ Iyôŋ ba, ken biŋgeji kwôlê men, kwôlê kêm wo bay kelêŋge hen na, ken li ariri a men, niŋba, bi jê lêreŋge yi môŋ kwoji hen iyôŋ né, wôsa bay kôl kwôlê menba, bay ba, li ariri ré men. ⁴ Bay pô aŋga néy néy diŋ biŋé sarji

a, menba, bay ba, hebe ani naŋ kema kôbriji iyôŋ né kwôy. ⁵ Men, are kêm ka bay li hen na, na wô geliŋ yirji tu biŋé a mera. Aŋ aŋga bay ha wô uwôliŋ Emen hen na, bay li dami dê ka biŋé kêm. Men, bargay kaji ka bay tôbe hen kôba, bay di kibriji yêŋné dê ka biŋé kêm a men*. ⁶ Kini emê are a men, bô *iyéy dapare a a men na, bay gey na merê tumô biŋé di. ⁷ Men, bay gey na wo biŋé ré liji dosé tu wolé a men, bay ré uwôgerêji «*Rabi» men hen. ⁸ Niŋba, kenbay ba, ken di kwôni uwôgêŋge «Rabi» ré, wôsa Rabi woŋge na pôn hari, aŋ kenbay kêm kena yêné. ⁹ Men, kwôni wo sa terare a na ba, ken uwôgeri «ibarni» ré, wôsa Ibareŋge na pôn nêŋ hari ôbi a merê derômaran a. ¹⁰ Men, ken bi kwôni uwôgêŋge «ôbi derê tumôrni» ré, wôsa ôbi derê tumôŋge na pôn nêŋ hari, ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen. ¹¹ Kwôni wo na kwo dami perêŋge a na, ôbi a na mana woŋge. ¹² Wôsa kwôni wo gey derê sari ta ba, bay a heran naŋ di tôŋ, niŋba, kwo dôbe sa ba, bay a biri a derê sari ta men.»

Jêsu nay bay derê tô tôo to Emen naŋ Parisiŋêpê wô jê lêreji

(Mk 12: 40, Lk 11: 39-52, 20: 47)

¹³ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen naŋ Parisiŋêpê kaŋ bay kelê kwôlê kebrenge wôo wôo hen, gusiŋ yi wô sarŋge, wôsa ken lugu kibi geré *emê iyére to derômaran a jôriŋ biŋé, menba, ken gey erê bô ré men, ken jôriŋ ka daŋgi sé bô a a men.»

[¹⁴ «Kenbay bay derê tô tôo to Emen naŋ Parisiŋêpê kaŋ bay kelê kwôlê kebrenge wôo wôo hen, gusiŋ yi wô sarŋge wôsa ken lam

yébé kaɲ mamê enɣiɲ iyére toji men, ken uwôl Emen ta ta na déɲ iyôɲ wô tu biɲé mera a men. Na ôbi á, bay ré jerê kwôlê sarɲge a damanɲ hen.»]

¹⁵ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisiɲêɲê kaɲ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiɲ yi wô sarɲge wôsa ken gôɓ bô cér naɲ sa terare wô wogé biɲé bi ré bi bôɓɓi sa tôô tonɣe a, aɲ kirina ken uwôɲ kwôni niɲ menba, ken liri ôbi yi na kwo a erê bô tare a gelênge aɲ sôɲ.»

¹⁶ «Kenbay bay derê tumô kirin kaɲ bay tu tiɲ hen gusiɲ yi wô sarɲge, wôsa ken kôl iyôɲ ba: «Hena kwôni ré dusu yiri naɲ *iyéy Emen ba, ré li ani ré, niɲba, hena kwôni ré dusu yiri naɲ lôɓ wo bô iyéy Emen a hen dema ariri ré liɲ tô hen.» ¹⁷ Kwôbrê naɲ bay tu tiɲ, lôɓ a dê iyéy Emen to li aɲ lôɓ bi wo hen yiɲ naɲ jeɲgêri hen dî ba? ¹⁸ Men, ken hô kôl iyôɲ ba: «Hena kwôni ré dusu yiri naɲ kini gusulê gesamne ba, ré li ani ré, niɲba, hena kwôni ré dusu yiri naɲ anɣaɲ bé ka yi sara hen dema ariri ré liɲ tô.» ¹⁹ Bay tu tiɲ anɣaɲ bé a dê kini gusulê gesamne ka li aɲ anɣaɲ bé bay ka hen yiɲ naɲ jeɲgêri hen dî ba?

²⁰ Na ôbi á, kwôni wo ré dusu yiri naɲ kini gusulê gesamne ba, ré dusu yiri na naɲ anɣa yi sara hen a men. ²¹ Men kwôni wo ré dusu yiri naɲ iyéy Emen ba, ré dusu yiri na naɲ kwo mô bôre a hen a men. ²² A hena kwôni ré dusu yiri naɲ derômaran a ba, ôbi dusu yiri na naɲ gagay kenare wo Emen men, na naɲ kwo mô sara hen a men.»

²³ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisiɲêɲê kaɲ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiɲ yi wô sarɲge, wôsa ken bi kibi anɣa môj kanɣe kaɲ anɣaɲ na kilin ka na si tamlam, uu men, têrêre aɲ ken kaɲ lê anɣa

dôri ka yi bô tôô a hen, bay a na: lê anɣaɲ derôre men, lê ka dôri men, lê are naɲ bôô pôn a men hen. Na are bay ka hen a ré kené lê men, liɲ tô ka d'anɣi ka ba hen a men. ²⁴ Kenbay bay tu tiɲ ka ken dô tumô megêɓɓe hen, ken irge kam wô pôriɲ kam anɣa dê dê ka yi bô a hen aɲ dema kené yê menba, ken soy jamal naɲ yere kêm ta men.»

²⁵ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisiɲêɲê kaɲ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiɲ yi wô sarɲge wôsa ken pul cêgi karbé toɲ yê are men, cêgi dasa kanɣe mera menba, bôɓɓi ba ken bi na anɣa ken gômse hen men, ka ken li tu bôriyare sara hen a men. ²⁶ *Parisiɲê woɲ ôbi tu tiɲ, pul bô dasa naɲ asêɓ wom sél, menba, cêgeriji kôba, ré sélé men tô.»

²⁷ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisiɲêɲê kaɲ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiɲ yi wô sarɲge wôsa ken gelin môɲ sa kamɲê ka bay liɲi bôrê nô aɲ dô gelé haji niɲba, bôɓɓi ba, na ibé men, anɣa uyêy a yé ya hen. ²⁸ Kenbay kôba, tu biɲé a ba ken li yerɲge môɲ biɲé kaɲ derôre iyôɲ, niɲba, bôɓɓe a ba, kena bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô men, bay bô habré a men.»

Jésu kôl kwôli gusiɲ to a era hen

(Lk 11: 47-51)

²⁹ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naɲ Parisiɲêɲê kaɲ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusiɲ yi wô sarɲge wôsa ken jan kamɲê ka bay kibi Emen men, ken jan sa kamɲê biɲé kaɲ bay lê anɣaɲ derôre hen dô a men. ³⁰ Aɲ ken kôl iyôɲ ba: «Hena na niné ya wulê wo balêrni na derin bay kibi Emen hen na, na niné biɲ naɲ ci sara ré.» ³¹ Hen iyôɲ ba, ken uwôl kwôlê sarɲge a kenbay gan men,

ken gel wo kené na kwôngê ðinê kañ bay deré bay kibi Emen bay ka hen men. ³² Dô, lêngge hen iyôn yôd yôd bi gôlij kwo môñêrnge añ. ³³ Kenbay ka ken yi môñ jênêre iyôn hen, ka lê iyeñ a, kené ba erê bô tare toñ *Géhên a ba? ³⁴ Na tôri bi wo hen aña ené jép nañ bay kibi Emen men, nañ bay tu melênê men, bay derê tô tôô to Emen bêngge añ ka deré ka pônî men, ka ðéré ka pônî kabré gurô men, ka yêmnê ka pônî ré tinêre bô iyéy ðanare tonge a men, ka deré sa tê ka pônî nañ sa iyére iyére a men. ³⁵ Añ bi kwôlê ré ðu sarngge wô kwôbri ðinê kañ bay lê anğap derôre wo bay na bi sa terare a na, ayiñ tôri sa kwo Abêl ôbi lê anğap derôre hen kwôy sañ sa kwo Jakari woñ kema Baraki wo na ken diri perê iyéy Emen nañ kini bê kwôbe hen. ³⁶ Na tu kwôlê a ené ena kelêngge hen are bay ka kêm ka na ken li hen na, kwôlijji a ðéré sa ðinê ka haw hen.»

Jésu sôm wô jé lê ðinê ka Jérusalêm

(Lk 13: 34-35, 19: 41-44)

³⁷ «ðinê ka Jérusalêm, ðinê ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji legerngge a hen, duu nañ jerew a men hen, têê kwône en woge ené dayêngge môñ tôôre ðañ sa kamne tô mesérére a iyôn, niñba, ken gey ré. ³⁸ Dô haw hen na, Emen a derê kôbri añ ðéngge sa iyére tonge kôbrengge a. ³⁹ Na tu kwôlê a ené ena kelêngge hen, ka gelen ré niñ kwôy wo wulêri a nêmnê añ ka kelê iyôn ba: «Terê kibi yi sa kwo era nañ hini Kelma hen.» »

24

Jésu kôl kwôli ménê wo iyéy

Emen

(Mk 13: 1-2, Lk 21: 5-6)

¹ Jésu so bô *iyéy Emen a ða erê ta niñ, menba, bay tôri uso ligiri a añ gili iyéy Emen to ré jibiñ yi kêm hen. ² Menba, ôbi kôljji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngge hen: iyére hende to ken gel kêm yi hen na, keram wôni wo a ba ta sa megari a ba nañ, bay kêm a mênin.»

Gusiñ to bay a geliñ bay tô Jésu (Mk 13: 3-13, Lk 21: 7-19)

³ Jésu mô sa Keram wo Olibiyé, menba, bay tôri era ligiri a añ ðiri ôriñ wolé añ enriri kwôlo ðu bôrji kôli iyôn ba: «Kelêni, wulê wo yôn a, are bay ka kêm hen ré sa ba men, mi a gelé wo herarem ré ba ða niñ men, sa terare ré ta kerê niñ ba a men.» ⁴ Menba, Jésu uwôljji sara iyôn ba: «Déngge tu melênê sa yerngge a, ðiba ken ði kwôni lamêngge ré pa pa. ⁵ Wôsa ðinê kwône a era nañ henen, a kelê iyôn ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Añ bay a lamijñ ðinê kwônê. ⁶ Ka toyé néé kumbul nañ kwôli kumbul wo ôm ða, niñba, ken ði tu melênê sa yerngge a, ðiba ken ði bôrnge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, niñba, na gerñé wulê bi wo hen né tô. ⁷ Tô yê pôn a lê kumbul nañ tô yê wo ðanji men, sa iyére pôn a séñ nañ to ðanji men, terare a yebagiñ nañ sa iyére gay gay men, kurôn a lê kirijñ a men. ⁸ Niñba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôn.»

⁹ «Bay a ôriñ nañ ken tumô kilmé bi bay ré gelêngge gusiñ men, bay a deré ka pônî men, bay a tôrnêngge nañ kirijñ kirijñ a men, wô kibi henen. ¹⁰ Na ôbi á, ðinê kwône ré ðéñ ayê bôô woji men, bay a pôriñ sarji men, bay a tôrnijñ

yirji a men. ¹¹ Bay kibi Emen kap bay benare kwône a soo, an bay a lamê bijné kwônê. ¹² Men, bijné a lê habré sa megari a megari a kwôy wo peré wo yi bô bijné ka kwôni a hen a jalé. ¹³ Nijnba, kwôni wo bu bôri iyêre kwôy derij kibi ba, ôbi a gelé. ¹⁴ Bay a ulé béré Kwôlo Dôri wo gengijn sa *emê iyére to derômaran a hen nan kirijn kirijn sa terare a na, bijn tô yê bijné kêm dema sa terare ré kerê tô.»

Jésu kôl kwôli bô emê wo dami wo a sa kurijn bijné a

(Mk 13: 14-23, Lk 21: 20-24)

¹⁵ «Ka gelé anja habijn ka mène kirijn hen, mega wo *ôbi kibi Emen Daniyêl na kôl kwôliji ca tumô ré yé kirijn ka yi nan jengêrji hen. (Kwôni wo dêñse kwôlê bi wo hen na, bi hôn bô kwôlê bi wo hen dô.) ¹⁶ Iyôn ba, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men, ¹⁷ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nijn men, ¹⁸ kwôni wo debe bô yagê wori ba, a upé kini hera ira wô ayê bargay kari ré a men. ¹⁹ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kap bay kwoo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men. ²⁰ Uwôlênge Emen bi wulê bi wo ka gerijn hen na, bi yi nan terbére a ré men, nan sa *sa merê ta a ré a men. ²¹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijné a upé hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayijn tôri wo tô terare na dïj kwôy kemnên men, kwôni a heré gelé bô emê bi wo hen iyôn ré nijn a men. ²² Wôsa hena Emen henan ré kôl dïré jô kibi wulê bi wo hen ta ré na, kwôni pôn nêj iyôn wo henan ré gelé ba ré nanê, nijnba, wô kibi bijné ka Emen ka ôbi tôrji hen na, ôbi ré jerê kibi wulê bi wo hen ta hen. ²³ Iyôn ba, hena kwôni ré kelênge *Krist,

kwo Emen dôri hen ré na na ley, ré na nan ley na, ken bi bônge sa kwôlê wori a ré. ²⁴ Wôsa Kristné kap bay benare hen nan bay kibi Emen kap bay benare hen a soji an a lê anjan gelé nan kap ginê ka dê kirijn wô lamijn bijné men, bijné ka Emen kôba, bay a masê wo ciré lamêji a men. ²⁵ Iyôn ba, ken toy, en kelênge kwôliji ca tumô nijn.»

²⁶ «Hena bay ré kelênge Krist, kwo Emen dôri hen na derô gwôlê na, ba ken ô ré men, ôbi ré na bô ira na kôba ken bi bônge sara ré a men. ²⁷ Wôsa mega wulanê emen hena si tô emen an ô kwôy si kini kurijnay tare a iyôn hen na, wulê wo nôbi *Kema Gawra na san hen kôba, a yé na hen iyôn men. ²⁸ Na kirijn ka temay are yi ya hen a, dunu ré dan ya men.»

Hera wo Kema Gawra

(Mk 13: 24-27, Lk 21: 25-28)

²⁹ «Cêgi bô emê bi wo kêm hen na, tare to tay a berarê kirijn ré nijn men, geserê a ené ré nijn men, têtênge a herijn ta men, anjan néé ka derômaran a a yebagijn tij a men. ³⁰ Kirijn bay ka hen na, anjan gelé kapê nôbi Kema Gawra a gelé yirji derômaran a an tô yê bijné ka sa terare a na sômnê men, menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera peré kirijn ka geri a nan néé wo dami men, dampare to dami a men. ³¹ Kirijn bay ka hen na, ôbi a jé manê kari ka derômaran a nan burunju to iyel daman dayrê sa bijné kari ka ôbi tôrji ka sa terare a na kêm an kirijn ka a baa ba nan.»

Jésu ay tógôre gengijn sa hera wori

(Mk 13: 28-31, Lk 21: 29-33)

³² «Ayênge tógôre ken gengijn kirijn, kirijna tógôre jubu an libé hen na, ken kôl kami emen ré ba da nijn. ³³ Kenbay kôba, kirijna ken gel wo are bay ka kêm hen

sa nij na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené ða kibi geré nij. ³⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba geɲ kirijna are bay ka hen a saɲ. ³⁵ Derômaranɲ naɲ sa terare a nanê nijba, kwôlê wujê na, a nanê ré kwôy.»

Merênge geɲ wôsa sa hera wo Jêsu na, ken hôn wulêri ré men, tayriri ré a men

(Mk 13: 32-37, Lk 17: 26-30,34-36)

³⁶ «Kwôlo gengijɲ sa wulêri naɲ tayriri na, kwôni pôn nêɲ iyôn hôn né men, *manê ka derômaranɲ a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, nijba, na Ibari pôn nêɲ hari a henê mera. ³⁷ Anɲa na li are bô wulê wo Nowé a hen na, a yé na hen iyôn hende to hen wulê wo nôbi Kema Gawra na heran hen. ³⁸ Wôsa pa dema kami bélem na ré ay kirij tô na, biɲé na ôm men, na yi men, na engeji yébé men, enɲij kamniji yébé men, hen iyôn kwôy wulê wo Nowé sij bô bato tori a. ³⁹ Bay erem sa ani a ré kwôy, kwôy wo kami bélem sa derji kêmen aɲ, a yé na mega bi wo hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na heran. ⁴⁰ Biɲé wô a ðebé bô yagê ba, bay a ayê kwo pôn aɲ, bay a ðéɲ kwo pôni men. ⁴¹ Yébé wô a ðebé uwoyé kuré menba, to pôn a ayij menba, to pôni a ba tòn. ⁴² Déɲge tu melênê sa yerɲge a, wôsa ken hôn wulê wo Kelma wonge a saɲ hen né. ⁴³ Ken hôn, hena ôbi iyéy iyére henaɲ ré hôn wulê wo gemsas ré saɲ ba, ôbi henaɲ né merê sa têri a ðiba gemsas henaɲ né gemsêri ré. ⁴⁴ Kenbay kôba, ken mô sa têrɲge a, wôsa ken hôn, nôbi Kema Gawra na sa naɲ wulê wo ken bi bônɲge sara hen né.»

Mana wouɲ ôbi bê kwôlê naɲ kwoɲ ôbi narê kwôlê
(Lk 12: 41-48)

⁴⁵ «I a na mana wouɲ ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men ba? Na kwo ôbi iyéyri a ðiri ré bô sa ari unéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêmen naɲ wulêri men, tayriri men ba? ⁴⁶ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéyri sa aɲ uwouɲni li jé wori bi wo hen iyôn. ⁴⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, ôbi a ðiri berê sa ari unéri kêmen. ⁴⁸ Nijba, hena ôbi ré na mana wo habij aɲ erem iyôn ba: «Ôbi iyéyren ba aɲê tô.» ⁴⁹ Aɲ sê megêri bay jé bay ka hen men, ôm men, yi naɲ bay kwoyé a men. ⁵⁰ Ôbi iyéyri a sa naɲ wulê wo ôbi fu sa têri ré hen. ⁵¹ Aɲ ôbi a liri bisijne men, a gili gusijɲ a men mega wo bay gilijɲ bay kelê kwôlê kibrijji wô wô gusijɲ hen iyôn. Kirijɲ bay ka hen na, biɲé a sômné ya men, a emnê kaɲniji mêêrê mêêrê ya a men.»

25

Kwôlo gengijɲ sa kam kalmê ka môj hen

(Mt 24: 42-44, Lk 12: 35-40)

¹ «Iyôn ba, emê iyére to derômaranɲ yi mega kam kalmê ka môj ka pô lampa toji jôrijɲ kwini ôbi kurô iyôn. ² Perê kam kalmê bay ka môj hen na, ka bay na bay tu melênê men, ka bay na bay galê men. ³ Kaɲ bay galê hen na, eraɲji naɲ weɲ wo ðanɲi kôbrijji a ré. ⁴ Nijba, kaɲ bay tu melênê hen na, eraɲ naɲ weɲ lampa toji bô gwolê a kôbrijji a. ⁵ Mega wo tê ôbi kurô bi wo hen ba geré tó menba, bay yederijɲ kum aɲ yiji kum kêmen. ⁶ Sa kirijɲ ka jali menba, tó kwôni ôm kaɲ a ta kôl iyôn ba: «Gelênge ôbi kurô bi era hen ya, séɲge ken jô kwini.» ⁷ Menba, kam kalmê bay ka môj hen engeji tó

kum a, aɲ ɲanji lampa toji. ⁸ Kaɲ bay galé hen, kôliɲ kaɲ bay tu melênê hen iyônɲ ba: «Béninge weɲ lampa tonje dê men, wôsa lampa toni bariɲ.» ⁹ Menba, kaɲ bay tu melênê hen uwôli sara iyônɲ ba: «Nɲa béngge ré wôsa nê m wo naa sodiriɲge ré. Erêngge ken ô kelé iyé bay garare a yaɲ dɪ.» ¹⁰ Kirɲa bay ô wô kelé weɲ lampa toji hende to hen menba, ôbi kurô bi wo hen sa cêgeriɲ a, aɲ kam kalmê ka ré bu sa têrji hen, ôrji naɲ dɪ ira kini gerê iyére a menba, bay luge kibi iyére ta. ¹¹ Kirɲa kam kalmê kaɲ bay galé bay ka hen buloji hera menba, bay di kermiɲ aɲ kôli iyônɲ ba: «Kelma, Kelma, bôl kermiɲ béni men déy.» ¹² Menba, ôbi uwôli sara iyônɲ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngge hen, en henêngge ré.» »

¹³ Menba, Jêsu kôli iyônɲ ba: «Dêngge tu melênê sa yerɲge a, wôsa sa heraren na, ken hôn wulêri ré men, tayriri ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengiɲ sa manê ka subu hen
(Lk 19: 11-27)

¹⁴ «*Emê iyére to derômaranɲ a yi mega gawra wo da erê kergare menba, uwôge manê kari aɲ céji ari uné kari bi bay ré gem. ¹⁵ Kwo tumô, ôbi biri lari woɲ lôr miliɲôn bay men, ôbi cêgeri ba ôbi biri lari woɲ lôr miliɲôn wôd men, kwo subi ba ôbi biri lari woɲ lôr miliɲôn pôn men. Ôbi céji hen iyônɲ nê m sa néé woji néé woji menba, dɲi yiri ô hari niɲ. ¹⁶ Kwo tumô wo bay ré biri lari woɲ lôr dubu bay hen na, ô liɲ jeɲga aɲ uwôɲ kamne dubu bay a sara. ¹⁷ Ôbi cêgeri wo bay ré biri lari woɲ lôr miliɲôn wôd hen kôba, ô liɲ jeɲga aɲ uwôɲ kamne dubu wôd a sara men. ¹⁸ Nɲba, kwo subi wo bay ré biri lari woɲ lôr miliɲôn pôn hen na, ô kergé iyom aɲ emiɲ kwori tôn uwôbe.

¹⁹ Wulê kwône niɲ menba, ôbi iyérji na uwo tô kergare tori a menba, uwôgeji engeriɲi tô lari wo na dɪré céji gemé hen. ²⁰ Kwo tumô wo ôbi na biri lari woɲ lôr miliɲôn bay hen, era ligiri a aɲ kôli iyônɲ ba: «Kelma, na ju ben lari woɲ lôr na bay aɲ ju gel, en hô uwôɲ miliɲôn bay a sara.» ²¹ Menba, kelma wori kôli iyônɲ ba: «Dô damanɲ, ju na mana wo dôri woɲ ôbi bôd pôn. Aɲga dê ka na en bem hen aɲ ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê naɲ en.»

²² Ôbi cêgeri wo ôbi ré biri lari woɲ lôr miliɲôn wôd hen na, era ligiri a aɲ kôli iyônɲ ba: «Kelma, na ju ben lari woɲ lôr na wôd aɲ ju gel en hô uwôɲ miliɲôn wôd a sara.» ²³ Menba, kelma wori kôli iyônɲ ba: «Dô damanɲ, ju na mana wo dôri wo bôm pôn. Aɲga dê ka na en bem hen aɲ ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê naɲ en.»

²⁴ Kwo subi wo ôbi na biri lari woɲ lôr miliɲôn pôn hen era ligiri a aɲ kôli iyônɲ ba: «Kelma, en hôn wo jeré na kwôni wo ré li iyére men, jeré na kwôni wo ré ci dema ré wal ré a men, kwo ré wusu dema ré pô ré a men. Na ôbi á, ené merên yen né hen. ²⁵ En kemnam aɲ en kerge iyom emiɲ lari wom bi wo hen tôn aɲ gel, ôbi a na.»

²⁶ Menba, kelma wori kôli iyônɲ ba: «Jôbi ju na mana wo habiɲ woɲ kuy. Ju hôn dô iyônɲ wo ené ci dema ené wal ré men, ené wusu dema ené pô ré a men. ²⁷ Iyônɲ ba, ré jeré erê biɲ bay lê jeɲga aɲ kirɲa ré ené hera na ba, ré ené uné kamne a sara ré ba? ²⁸ Iyônɲ ba, ken dô lari wo kôbri a hen aɲ ken biɲ kwo kwori môj hen a sara. ²⁹ En kelêngge kwôni wo naɲ uné bay a hô biri a sara. Aɲ ôbi a ôriɲ damanɲ a. Nɲba, kwo ari uné kari lôg hen na, bay a

derê bay ka lôg hen kôbri a aṣ sôṅ. ³⁰ Mana wo habij woṅ kuy hen na, beréṅgeri ken uwôli nô bô dilemne a, na kirij ka ãijé a sômê men, ômnij kaṅniji mêêrê mêêrê ya a men hen.» »

Gerjé jeré kwôlê
(Ja 5: 22-29)

³¹ «Kirija nôbi *Kema Gawra na heraj naṅ damṅare tijê hen na, *manê ka derômaran a a banji aṅ na sa merê sa gagay kenare wupê. ³² Aṅ tô yê ãijé ka sa terare a na kêm a daṅ tumôn a aṅ na a derê tirji mega wo ôbi abê gamgê dôrij tu gamgê gay naṅ uré hen iyôṅ. ³³ Na bê gamgê sa kôben gusurô men, upé sa kôben ma men. ³⁴ Menba, na kôlij ka sa kôben gusurô hen iyôṅ ba: «Eranje kenbay ka Iban tô kibri a sarṅge a hen, ken sa mô bô emê iyére tori to bay naṅ wô kwôlenge ca tumô kirija ka tô terare na ãij yeṅ hen. ³⁵ Wôsa, kirija kurôṅ na lèn ba, na ken ben anṅar emê men, kam na dên ba, na ken ben en yi men, na ena kerga ba, na ken lèn kergare men. ³⁶ Na en ô tôn senge ba, na ken ben bargay en têlij tôn men, na en ômij ba, na ken kôrben men, na en yi daṅgay a ba, na ken ô gelen a men.» ³⁷ Menba, bay lê anṅar derôre bay ka hen a uwôlen sara iyôṅ ba: «Kelma, kirija yôṅ a na niné gelem kurôṅ na ré lêm a, na niné bem anṅar emê men, kam na dêm a, na niné bem ju yi men ba? ³⁸ Men, kirija yôṅ a, na jeré na kerga aṅa na niné lêm kergare men, na jeré ô tôm senge a, na niné bem bargay ju têlij tôm men ba? ³⁹ Men, kirija yôṅ a, na jeré ômij men, na ju yi daṅgay a a men a, na niné ô gelem ba?» ⁴⁰ Menba, na uwôlji a sara iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené kelénge hen are bay ka kêm ka ken li naṅ yênen ka bay bôrji mega ani ré

hen na, na nôbi bi a na kené lèn hen.» »

⁴¹ «Menba, na kôlij ka sa kôben ma hen iyôṅ ba: «Erénge wolé, kenbay ka ménê yi wô sarṅge, erénge bô tare to enge kwôy naṅ kunu to yi gengij sa Sidan naṅ ãijé kari hen. ⁴² Wôsa, kirija kurôṅ na lèn ba, na ken ben anṅar emê ré men, kam na dên ba, na ken ben en yi ré men. ⁴³ Na ena kerga ba, na ken lèn kergare ré men, na en ô tôn senge ba, na ken ben bargay bi ené têlij tôn ré men, na en ômij men, na en yi daṅgay a men menba, na ken ô gelen ré a men.» ⁴⁴ Menba, bay a uwôlen sara iyôṅ ba: «Kelma, kirija yôṅ a, na niné gelem kurôṅ na ré lêm men, kam na ré dêm men, na jeré na kerga men, na jeré ô tôm senge men, na jeré ômij men, na jeré yi daṅgay a a men, a na niné li naṅ ju ré ba?» ⁴⁵ Menba, na uwôlji sara iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené kelénge hen, are bay ka kêm ka ken li naṅ yênen ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené li naṅ en né hen.» ⁴⁶ Menba, bay lê habré bay ka hen a erê kirij kaṅ gusij ka yi naṅ kuniji hen, wô jé lêreji wo habij bi wo hen men, kaṅ bay lê anṅar derôre ba, bay a erê kini gelé wo yi naṅ kwini a hen men.»

26

Bay woge gwoşoy deré Jêsu

(Mk 14: 1-2, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)

¹ Kirija Jêsu dô kwôlê wori bi wo hen kô nij menba, ôbi kôlij bay tôri iyôṅ ba: ² «Ken hôn wo geserê *Pak ré ba na wulê wôô mera. Sa hende to hen na, bay a beren nôbi *Kema Gawra bé aṅ bay a erê béren sa gurô tagelê.»

³ Menba, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surpê ka *Israyêl daṅji iyé *dami wo damné kaṅ bay

bê kwôbe Kayib a. ⁴ Bay woge gwsore toj berij Jésu jegê aṅ ciré diri. ⁵ Nijba, bay kôl bi ciré birî bôb naṅ sa geserê Pak ré, wô wo ñijé ma ré lij kwôlê naṅ ci.

Iyore to pôni bi ider sa Jésu a
(Mk 14: 3-9, Lk 7: 36-50, Ja 12: 1-8)

⁶ Jésu mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen na, ⁷ iyore to pôni eraṅ naṅ ider wo garari mê bô murda wo bay li naṅ *albatre hen kôbre a. Hende usoj ligi Jésu a aṅ sa wuseri sari a kirijna bay mô tôṅ kibi emê a hen. ⁸ Kirijna bay tôri gel hen iyôṅ menba, bôrji tarji aṅ bay kôl iyôṅ ba: «Wô mi a hende ré mène ider bi wo garari mê hen, hen iyôṅ ba? ⁹ Ré nana keléj ba nana upé lari mê aṅ céj bay nimré ré ba?»

¹⁰ Jésu hôn ermé woji bi wo hen menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Wô mi a kené dôyrê iyore hende to hen iyôṅ ba? Anṅa hende lèn hen na, na anṅa dôri. ¹¹ Bay nimré ba, a merê naṅ ken sa pôn pôn, nijba, nôbi ba, na merê naṅ ken naṅ wulê wulê ré. ¹² Ider wo hende bèn san a hen na, na wo bi bay ré sa emen.» ¹³ Menba, ôbi hô kôlji iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen, naṅ kirij kêm sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anṅa iyore hende to hen li hen ermij sara.»

Judas ay sa Jésu
(Mk 14: 10-11, Lk 22: 3-6)

¹⁴ Ôbi tô Jésu wo pôni perê ka môj kibi wôd hen hini na Judas Iskariyôt, ôbi ô upé damné kaṅ bay bê kwôbe ¹⁵ aṅ kôlji iyôṅ ba: «Hena ené ay sa Jésu béṅge ba, na mi a kené ben ba?» Menba, bay biri selé tôre subu. ¹⁶ Ayij tôri wulê bi wo hen na, Judas

woge geré wo diré ayij sa Jésu bij damné kaṅ bay bê kwôbe.

Jésu ôm geserê Pak naṅ bay tôri
(Mk 14: 12-31, Lk 22: 7-14, 21-23, Ja 13: 21-30)

¹⁷ Wulê woṅ ayê tô lê geserê mapa wo wubere naṅ bô hen na, bay tô Jésu era sa enṅeriri iyôṅ ba: «Na yôṅ a jeré gey bi niné ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?» ¹⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Erêṅge derô ira iyé kini a aṅ ken kôli iyôṅ ba: «*Rabi, kôl iyôṅ ba: «Wulê wupê ba dâ nij, aṅ nôbi naṅ bay tòn nijna lê geserê Pak iyére tom a.» › » ¹⁹ Bay tô Jésu li na mega bi wo ôbi ré kelaji hen iyôṅ menba, bay bu sa tê Pak ya. ²⁰ Kirijna tare kurij nij menba, Jésu mô tôṅ kibi emê naṅ bay tôri ka môj kibi wôd hen. ²¹ Kirijna bay ôm emê môrij hen iyôṅ menba, Jésu kôl iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen, kwôni wo pôni perêṅge a hen a sa ayê san.» ²² Bay kêm bôrji mène damaṅ menba, i i ba enṅeriri iyôṅ ba: «Kelma, na nôbi ña? Kelma, na nôbi ña?» ²³ Menba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Na kwo ré dôbe kôbri naṅ en bô gwore a hen, ôbi a ayê san. ²⁴ Na tiri, nôbi Kema Gawra na erê, na mega wo na lij bô magtubu to Emen a gengij san hen iyôṅ. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henaṅ ré yêri ré kôba ré dô sôṅ.» ²⁵ Judas wo a sa ayê sa Jésu enṅeriri iyôṅ ba: «Rabi, na nôbi ré rê?» Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «Na tiri na jôbi.»

Emê wo Kelma
(Mk 14: 22-26, Lk 22: 15-20, 1 Kworéntijé 11: 23-26)

²⁶ Kirijna bay mô ômji emê menba, Jésu ay mapa aṅ tô kibri sara menba, ñiilê aṅ bij bay tôri aṅ kôlji iyôṅ ba: «Enṅéṅge

ken ôm ôbi yi mega kurôngi yen iyôn.»²⁷ Men, ôbi hô ay gwoy care toj yê tɔnadɔr aɔ lɔj Emen dosé, aɔ ôbi biji aɔ kôl iyôn ba: «Eɔgɔnge ken yi pôn pôn kêm.»²⁸ Aɔ ôbi kôlji iyôn ba: «Kwo ná, yi môj kwôbren woɔ bɔjare wo bɔj tôn wô kibi bɔjné kwône aɔ bi tɛriɔj toji ré dôriɔj sarji a.»²⁹ En kelênge, na hô yê care toj yê tɔnadɔr hende to hen ré niɔj, kwôy wulê wo na sa yiɔj to kôrbi naɔ ken bô emê iyére to Iban a.»³⁰ Kirɔj ba bay kebe kurôn menba, Jêsu naɔ bay tôri ôriɔj sa Keram wo Olibiyé.

Jêsu kôl Piyêr ré sa uwôseré dîré hôni ré

(Mk 14: 27-31, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

³¹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Bô yoyre to kemnêɔj hen na, kenbay kêm ka déɔn aɔ wôsa lɔj bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a useriɔj kêm.»³² Niɔj ba, cêgê menba, kirɔj na jê sé kampé na, na erê tumôɔrɔge a Galilé a.»³³ Menba, Piyêr kôlji Jêsu iyôn ba: «Kirɔj ba megên kêm a dém aɔ ba, nôbi na dém aɔ né.»³⁴ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, bô yoyre to kemnêɔj hende to hen na, pa dema kura ré yelê tô ba, já uwôseré têe subu jeré hônen né.»³⁵ Niɔj ba, Piyêr hô kôli iyôn ba: «Hena ré na wo ené ma naɔ ju kôba, na kelê ené hônem né ré.» Menba, bay tôri kêm kôl mega wo Piyêr kôlji hen iyôn men.

Bô yagê wo Gêtsémané

(Mk 14: 31-42, Lk 22: 39-46, Ja 18: 1)

³⁶ Menba, Jêsu ôriɔj naɔ ci kirɔj ka bay uwôgeji *Gêtsémané hen, aɔ kôlji iyôn ba: «Merênge tôn na, aɔ nôbi na deré tôn wolé erê uwôlê Emen.»³⁷ Jêsu ôriɔj naɔ

si Piyêr naɔ kam Jêbédé ka wôo hen naɔ dî. Menba, tiri li na men, ôbi aɔge damaɔj.³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Tun li na môj teré dun iyôn, merênge na, aɔ ken yi kum né.»³⁹ Jêsu dô tôri dé wolé menba, jubu gubari dɔj kwini tôn aɔ uwôl Emen iyôn ba: «Iban, hena ré yi iyeɔj ba, ju dî gusiɔj hende to hen lèn né. Hen iyôn hari kôba, ju li bô geyé wom, dîba bô geyé wuɔjê nôbi ré.»⁴⁰ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, uwôjji tô kum a. Menba, Jêsu kôlji Piyêr ba: «Ken mô tu geɔj naɔ en sem iyôn né ba?»⁴¹ Merênge tu geɔj aɔ ken uwôl Emen bi kené heriɔj bô aɔgaɔ lamê ré. Ken gey merê tu geɔj haɔge niɔj ba, na néerɔge a nêmé ré dî.»⁴² Jêsu hô dô tôri wolé dé aɔ jôgɔj têe wôo wori aɔ uwôl Emen kôl iyôn ba: «Iban, hena ré yi iyeɔj ba, ju dî gusiɔj hende to hen lèn né. Hen iyôn hari kôba, ju li bô geyé wom dîba, bô geyé wuɔjê nôbi ré.»⁴³ Ôbi hô bulo hera menba, uwôjji tô kum a wôsa bay nêmerê geɔj né.⁴⁴ Ôbi hô dô tô wolé aɔ uwôl Emen wo jôgɔj têe subu aɔ na kwôlo ôbi ré kôl tumô hen a ôbi ré hô kôl sôn.⁴⁵ Ôbi hera ligi bay tôri a aɔ kôlji iyôn ba: «Yênge kum aɔ ken dô bul haɔge niɔj. Kô niɔj. Tayriri sa wo bay a uwôlen nôbi Kema Gawra kôbi bay tɛriɔj a niɔj.⁴⁶ Henange ta, na erênge gel, ôbi ayê san bɔj bɔjné bi, sa niɔj.»

Bay bu Jêsu

(Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴⁷ Kirɔj ba Jêsu iyêl ba ya tô hen iyôn menba, Judas ôbi tô Jêsu wo pôn perê ka môj kibi wôo hen so naɔ kwônê bɔjné ka ôriɔj naɔ yebere toɔj kaskar men, ka naɔ kwore a men. Na damné kaɔ bay

bê kwôbe naŋ bay sa Jubnê a joji.
⁴⁸ Judas woŋ ôbi ayê sa Jêsu hen, ré kelan kwônê ðiné bay ka hen iyôn ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené biri.»
⁴⁹ Kirija bay sa niŋ menba, Judas era ligi Jêsu aŋ kôl iyôn ba: «Dosé tom Rabi.» Menba, ôbi ibe tô maa Jêsu.
⁵⁰ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Melanŋen, aŋga ju era wô lê hen na, ju li mera.» Menba, kwônê ðiné bay ka hen selam Jêsu bu.
⁵¹ Menba, ôbi tô Jêsu wo pôni perê ka ðebu naŋ ði hen, dô yebere toŋ kaskar tori aŋ ðiŋ maa mana wo *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe jô.
⁵² Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Dôbe yebere tom toŋ kaskar hôriŋ bô iyéyrene a wôsa ðiné ka pô yibiné kaŋ kaskar ba, na temay yebere toŋ kaskar a bay ré ma men,
⁵³ ju hôn wo henaŋ ené engeriŋ Iban ba, ôbi henaŋ ré ben asgarŋê nêmé sak tôre jurgem kibi wôô kirij bay ka nana ðibij hen né ba?
⁵⁴ Hena henaŋ ré na hen iyôn ba, kwôlo yi bô magtubu to Emen a to kôl iyôn ba: Ré na hen iyôn, a ré liŋ hen ba, ariri henaŋ ré liŋ na iyeŋ iyeŋ ba?»
⁵⁵ Jêsu kôliŋ kwônê ðiné bay ka hen iyôn ba: «Ken eraŋ naŋ si yebere toŋ kaskar men, kwore men kôberŋge a wô berenare mega wo kené kena ðeré na gemsa iyôn. En mô perêrŋge a na sa pôn pôn gilij ðiné are derô haba wo *iyéy Emen a hen ba, na ken era sa ðeren ré wô mi ba?
⁵⁶ Niŋba, yi hen iyôn bi kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu to Emen a hen na, bi ariri ré liŋ.»

Menba, bay tôri kêm gerji ðiri aŋ.

Jêsu ðebu kini jerê kwôlê wo Jubnê iyé dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe Kayib

(Mk 14: 53-65, Lk 22: 54-55, 63-71, Ja 18: 13-14, 19-24)

⁵⁷ Bay ðeré Jêsu bay ka hen ôriŋ naŋ ði tumô Kayib a wo na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe hen. Kirij bay ka hen na, *bay derê tô tôô to Emen naŋ surŋê ka Jubnê kôba, danji ya men.
⁵⁸ Piyêr ô tô Jêsu a tôŋ tôŋ kwôy ôriŋ karaŋ derô haba wo dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe a, aŋ ô merê naŋ bay gemé kibi iyé dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe bi wo hen aŋ ðiré gelé aŋga bay ré lê.
⁵⁹ Damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ *Sanêdrên kêm woge geré wo ciré ðiri kwôlo dami sari a aŋ ciré deriŋni.
⁶⁰ Biŋé kwône era sa pôy kwôlê ðiri sari a, niŋba, bay uwôn kwo nêmen deréri ré. Ka pôni wôô era cêgê aŋ
⁶¹ kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen kôl iyôn ba: Diré té iyéy Emen hen aŋ ðiré hô dé hôriŋ sa subu ðêj.»
⁶² Menba, dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe hena ta, aŋ kôliŋ Jêsu iyôn ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawrê bay ka hen kôl gengiŋ sam hen né ba?»
⁶³ Niŋba, Jêsu uwôli kwôlê wôni sara ré. Menba, dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe bi wo hen kôliŋ Jêsu iyôn ba: «En uwôlem naŋ hini Emen woŋ ôbi merê tu geŋ hen, bi jeré kelêni na ba, ju na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na Kemari bi ba?»
⁶⁴ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Ôbi a jeré kôl kem a hen. En kelêŋge ka sa gelen nôbi *Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woŋ ôbi néé a a men, na bulo hera perê kirij ka geri ka derômaran a men.»
⁶⁵ Menba, dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe yêgerê bargay yiri a aŋ kôl iyôn ba: «Ôbi tiiré Emen ôm hen iyôn niŋ menba, ken kôl nana hô gem na i ré kelêna kwôli sôn ba? Mega ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ôm hen niŋ na,
⁶⁶ Kwôli mi a kené erem niŋ ba?»

Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Ôbi na kwoɲ deré.» ⁶⁷ Kirij bay ka hen na, bay tibriri kalê tiri a men, ka pôni esuge kôbriji cibijni men, ka pôni sê tô mari a men. ⁶⁸ Aɲ bay kôli iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen li yem môɲ *ôbi kibi Emen iyôn aɲ ju kelêni na i a dêm hen ba?»

Piyêr uwôser têê subu ðiré hôn Jésus ré

(Mk 14: 66-72, Lk 22: 55-62, Ja 18: 15-18,25-27)

⁶⁹ Kirij bay ka hen na, Piyêr mô nô derô haba menba, hende jé to dami wo damné kaɲ bê kwôbe to pôni uso ða ligiri a aɲ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, na ju ô naɲ Jésus wo Galilé bi wo hen ré ba?» ⁷⁰ Nijba, ôbi uwôser tu ðiné a kêm kôl iyôn ba: «Kwôlo mu kôl hen na, en hôn né.» ⁷¹ Ôbi hena ô si kibi geré iyôn menba, hende jé to ðaɲgi gili aɲ kôlij ðiné ka ðebe ya hen iyôn ba: «Gawra wo na, kôba na ô naɲ Jésus wo Najarêt bi wo hen men.» ⁷² Menba, Piyêr hô uwôser desij yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né.» ⁷³ Sem cêgê menba, ðiné ka ré mô ya hen usoji ligi Piyêr a aɲ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba, ju na kwo ðiné bay ka hen men, wôsa kwôli kelêrem gel wo jeré na kwoji.» ⁷⁴ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôn ba: «En hôn gawra bi wo hen né. A hena ené kôl benare ba, bi Emen deren.» Kirij bay ka hen menba, kura yel men. ⁷⁵ Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jésus na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônen né têê subu dema kura ré yilé tô hen.» Menba, ôbi si nô aɲ sôm ðugerôg ðugerôg.

27

Bay ôrij naɲ Jésus tumô ôbi emé

27:10 27: 10 Jakari 11: 12,13, Jérémi 32: 6-15

iyére Pilat a

(Mk 15: 1, Lk 23: 1-2, Ja 18: 28-32)

¹ Tô kirij cud menba, damné kaɲ bay bê kwôbe kêm naɲ surɲê ðaɲji aɲ gengiji kwôli deré Jésus. ² Bay bi bay harêri aɲ ôrij naɲ ði ô bij *Pilat ôbi emé sa iyére woɲ Rômê.

Judas duu yiri

(Jé lê bay jé 1: 11-20)

³ Kirija Judas wo ay sa Jésus hen gel wo bay uwôl kwôlê sa Jésus a hen iyôn menba, bôri tari sa aɲga ðiré li hen menba, ôbi heraj naɲ selé to tôre subu hen bij damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ surɲê hôrij, ⁴ aɲ kôlji iyôn ba: «Ayê wo en ay sa kwo li ani ré hen na, en li na têrij hen.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Na kwôlê wom jôbi ðiba kwo hen dôlêni nibay ré.» ⁵ Judas bêt selé hende to tôre subu hen bô *iyéy Emen a aɲ si ô ulê gaɲne dirij yiri. ⁶ Damné kaɲ bay bê kwôbe pô selé hende to hen, aɲ kôlji iyôn ba: «Selé to na na, dé wo nana bi bô magela wo yi naɲ jengêri hen né, wôsa na lari kwôbe.» ⁷ Kirija bay narij kwôlê sara menba, bay genge ciré kelij kirij ka gawra woɲ ôbi jibé hen, aɲ bi ré yi sa kamɲê kergê. ⁸ Ôbi a bay ré uwôge kirij bay ka hen, kirij kaɲ kwôbe kwôy kemnêɲ kemnêɲ hen. ⁹ Na ôbi á, kwôlo *ôbi kibi Emen Jérémi na kôl hen, ariri ré lij. Ôbi na kôl iyôn ba: «Bay pô lari tôre subu aɲ lari bi wo hen, na kwo kam *Israyêl bij sara wô kilijni. ¹⁰ Aɲ bay kelij kirij ka gawra woɲ ôbi jibé hen, mega wo Kelma na ayij tôô ben hen iyôn.»

Pilat engerij Jésus kwôlê

(Mk 15: 2-20, Lk 23: 1-4,13-25, Ja 18: 18 - 19: 6)

¹¹ Kirija bay ôrij naɲ Jésu tumô ôbi emê sa iyére Pilat a, menba, ôbi engeriri kôl iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.» ¹² Kirija damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ surɲê pôy kwôlê ñiri Jésu sari a hen iyôn na, ôbi uwôlji kwôlê wôni sara ré. ¹³ Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Ju toy kwôlo bay pôy kêm bêm sam a hen né ba?» ¹⁴ Nijba, Jésu uwôli kwôlê wôni pôn nêɲ iyôn sa kwo bay pôy ñiri sari a hen né. Menba, tini kelma ge kay damaɲ.

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a

¹⁵ Elê elê naɲ sa geserê *Pak ba, ôbi emê iyére ôrij naɲ hara woɲ ulê danɲay wo gawrê gey hen pôn ta ta. ¹⁶ Wulê bi wo hen na, Barabas na danɲay wo hini ôm gaɲ. ¹⁷ Menba, Pilat engerij biɲé iyôn ba: «Na i a kené gey bi ené uwôli ta béɲge ba? Barabas laba Jésu wo bay uwôgeri *Krist hen ñi ba?» ¹⁸ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré liji aɲa bay ré berij Jésu bi hen. ¹⁹ Kirija Pilat ba kini jerê kwôlê a tô menba, tamni jé kwôli iyôn ba: «Jôbi ju jô kwôlê sa gawra woɲ derôre bi wo hen na ré, wôsa yoyre hen na, wônê gelen gusij gaɲ gengij sari.» ²⁰ Damné kaɲ bay bê kwôbe naɲ surɲê gwôsiji biɲé bi ré enɲere bi ôbi emê sa iyére ré uwôl Barabas ta, aɲ Jésu a ré ñiri ñi. ²¹ Ôbi emê sa iyére kôlji iyôn ba: «Danɲaynê ka wôô na na, na kwo yôn a kené gey bi ené uwôli ta béɲge ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Uwôl Barabas ta ñi.» ²² Ôbi emê sa iyére Pilat hô enɲereji iyôn ba: «Jésu wo bay uwôgeri Krist hen ba, en liri iyeɲ ba?» Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Bééri

sa gurô tagelê béni.» ²³ Ôbi emê sa iyére hô enɲereji iyôn ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay kêm kôl kaɲ ta iyôn ba: «Bééri sa gurô tagelê, bééri sa gurô tagelê.» ²⁴ Pilat bô wo ñiri nêɲ lê ani ré nij men, heragê kôba ôm gaɲ a men na, ôbi ay kam pilij kôbri tu biɲé kêm aɲ kôl iyôn ba: «En naɲ tô bê kwôbri gawra woɲ derôre bi wo hen a, na kwôlê wonɲe kenbay hanɲe nij.» ²⁵ Menba, bay kêm uwôli sara iyôn ba: «Bi kwôbriri bu sarni naɲ sa kwôɲgêrni.» ²⁶ Menba, Pilat uwôl Barabas ta, menba, ôbi bi bay yêmnê Jésu naɲ tinêre aɲ nôgiri bij asgarɲê bi ré ô bééri haji nij.

Asgarɲê ayrê Jésu

²⁷ Asgarɲê ka ôbi emê sa iyére ôrij naɲ Jésu kini merê ôbi emê iyére a, aɲ asgarɲê kêm ka bô ira hen na, méérji Jésu ta kumôj. ²⁸ Aɲ, bay tô bargay kari yiri a aɲ, aɲ dôbri bargay ka dami ka sêy ka biɲé ka damné hen yiri a. ²⁹ Men, bay gaa jabga woɲ kenare naɲ gesem dôbri sari a men, bay dôbri celaɲ woɲ kenare kôbri woɲ gusurô aɲ cibiji gubarji tôɲ tumôri a aɲ bay ayrêri kôl iyôn ba: «Nini lêm dosé, kelma wo Jubnê.» ³⁰ Men, bay tibiri kalé tiri a men, bay dô celaɲ woɲ kenare bi wo kôbri a hen, sêɲ sari a men. ³¹ Kirija bay sili hen iyôn nij, menba, bay dô bargay ka bay ré dôbri yiri a hen aɲ aɲ hô tôbri kari hôrij aɲ ôrij naɲ ñi ciré erê bééri sa gurô tagelê haji nij.

Bay bér Jésu sa gurô tagelê

(Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

³² Kirija bay so nô naɲ derô iyére menba, bay uwôɲ Simô wo na gawra wo Sirên hen, bay ñiri ereɲ biri ay gurô tagelê wo Jésu. ³³ Kirija bay ô bij kirij ka bay

uwôgeji Gwôlgwota hen, bôri na ibé sa gawra hen. ³⁴ Kirij bay ka hen na, bay bij Jésu care to polij nap anga d'ap bi ré yi, kirijna ôbi yi gel menba, ôbi kap*. ³⁵ Ap bay bééri sa gurô tagelê. Kirijna bay bééri sa gurô tagelê kô nij menba, bay pô bargay kari cénji nap geré wo jalaw terê. ³⁶ Menba, bay mô gemni haji nij. ³⁷ Bi bijé ré hôn wô mi a bay ré diri ba na, bay li are di sa gurô ta sari a kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na Jésu kelma wo Jubné.» ³⁸ Men, bay béere bay bô habré ka pôni wôo nap Jésu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men. ³⁹ Bijé ka ô tô geré hen na, bay tiiré Jésu men, bay li sarji ômij ya ya ⁴⁰ ap kôl iyôn ba: «Jôbi wo na ju kôl jeré téé iyéy Emen ap jeré hô dé hôrij sa subu dêj hen na, gôlij nap yem ta. Hena jeré na kema Emen ba, ju herbo tón sa gurô tagelê nija gelé.» ⁴¹ Damné kap bay bê kwôbe nap *bay derê tô tôo to Emen nap surjê kôba sili kôl iyôn ba: ⁴² «Ôbi gôlij nap bijé menba, nê m gôlij nap yiri ré, hena ôbi ré na Kelma wo Israyêl ba, bi dera yiri tón sa gurô tagelê pa dema niné bê bôrni sari a. ⁴³ Ôbi bi bôri sa Emen, ap kôl diré na kema Emen. A hena Emen ré geyri ba, bi sa dôri uwôl ta hari nij.» ⁴⁴ Bay bô habré ka bay béérji sa gurô tagelê kwari hen kôba tiréri hen iyôn men.

Kwôli temare to Jésu

(Mk 15: 33-41, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

⁴⁵ Ayij tôri tu tare kwôy tare to yébé ayij sa tône ta hen na, kirij hendu sa terare a na kêm. ⁴⁶ Nap tare hende to yébé ayij sa tône ta hen, menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Eli, Eli

lema sabaktani.» Bôri na: «Emen wupé, Emen wupé wô mi a jeré dén ap hen iyôn ba?» ⁴⁷ Bijé ka pôni ka debe ya hen na, kirijna bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi uwôge *Eli.» ⁴⁸ Kwo pôni ô lew ô ayé kibi bargay dôbê bô kam tijador ka bay uwôgeji binêger hen, ap dôbe kibi gurô ap erap sa dôbri kibri a, bi ré yi. ⁴⁹ Menba, ka pôni kôli iyôn ba: «Di jan, naa gelé na ba, Eli a sa gôlij nap dî ba?» ⁵⁰ Menba, Jésu hô dô gura wo dami menba, kibri wôm hari nij.

⁵¹ Kirij bay ka hen, menba, bargay ka bay ha jôrij bô *iyéy Emen hen na, yêgij derôre a wôo ayij tôri ta kwôy uwôl tón men, sa terare yebagij men, keram wayrij a men. ⁵² Kampê wayrij ap bijé kap bay lê angap derôre tu Emen a ka na ma hen na, ji si kampê. ⁵³ Kirijna bay so bô kampê hen iyôn menba, cêgi jê sé wo Jésu a ná, bay ô derô iyére to yi nap jengêre to na Jérusalêm hen, ap bijé kwône gilji hôn.

⁵⁴ Dami wo asgarjê nap asgarjê ka ré debe wô gemé Jésu hen, gel sa terare to yebagij hen men, are kêm ka li are hen a men na, harê liji daman ap bay kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.» ⁵⁵ Kirij bay ka hen na, yébé ka pôni kwône ka na ô nap Jésu hen kôba, debe ya sêd wolé gel are bay ka hen men. Na bay a na lêrê jê biri hen kirijna ôbi na ayij tô jê wori Galilé a kwôy sap na hen. ⁵⁶ Perê yébé bay ka hen na, na si Mari to Magdala nap toj yoo si *Jak nap Josêp men, yoo kam Jébéde a men.

Bay em Jésu

(Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56, Ja

* 27:34 27: 34 Ca ba na, na hana wo bay bij kwôni bi kirijna bay ré ca féréri ba bi yiri ré liri gap né. 27:35 27: 35 Kurôn kibé 22: 19 27:38 27: 38 Esay 53: 12 27:39 27: 39 Kurôn kibé 22: 8 27:40 27: 40 Matiyé 26: 61 27:43 27: 43 Kurôn kibé 22: 9 27:46 27: 46 Kurôn kibé 22: 2

19: 38-42)

⁵⁷ Pa dema tare ré ta kurijn na, gawra woƶi ôbi uné wo bay uwôgeri Josêp, ôbi na gawra wo Arimaté. Ôbi na na ôbi tô Jêsu men. ⁵⁸ Ôbi ô uné Pilat aƶ engeriri temay Jêsu, menba, Pilat ay tôô bi bay ré ðiri ré ay. ⁵⁹ Josêp ay temay Jêsu aƶ lêgere naƶ kibi bargay ka bôri ka kôrbi a. ⁶⁰ Aƶ ôriƶ emé bô kamƶê kari kaƶ yiri ka ôbi bi bay kerge haw bô keram a aƶ ôbi gereƶge kulmaƶ keram wo dami ðé kibi a aƶ ô hari niƶ. ⁶¹ Mari to Magdala naƶ to pôni hen môrji wor kwiniji si sa kamƶê iyôƶ.

Bay gem sa kamƶê

⁶² Cêgi beré sa têê sa merê ta a hen, menba, damné kaƶ bay bê kwôbe naƶ Parisiƶêƶê ôri ô uné Pilat. ⁶³ Aƶ kôli iyôƶ ba: «Kelma, bôrni jibéni sa kwôlo ôbi benare bi wo hen na kôl kirina ôbi na baƶ ta tô hen, ôbi na kôl iyôƶ ba: «Sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamƶê.» ⁶⁴ Iyôƶ ba, ay tôô bi bay gem sa kamƶê kwôy wulê subu, wô wo bay tôri maa sa derêri ôriƶ, aƶ a kelê ôbi a ré jê sé kamƶê hen, menba, kwôlê woƶ benare bi wo hen, a emé ðé kwo tumô hen aƶ sôƶ.» ⁶⁵ Menba, Pilat kôlji iyôƶ ba: «Gelêƶge, en bêƶge asgarƶê hen, erêƶge ken ô gemé mega wo ken geyiƶ hen iyôƶ.» ⁶⁶ Menba, bay ô serijé kibi kamƶê bay ka hen ta, aƶ ði asgarƶê mô gem haji niƶ.

28*Jêsu ji si kamƶê*

(Mk 16: 1-11, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-18, Jê lê bay jê 2: 24-38)

¹ Cêgi *sa merê ta a naƶ sa demas naƶ tô kirij kirina kirij ba hendu ðurum ðurum tô menba, Mari to Magdala naƶ to pôni hen eraji sa kamƶê ciré sa gelé. ² Kirij bay ka hen menba, terare yebaƶiƶ

deƶ deƶ wôsa mana wo Kelma hena derômaraj a herbo era sa gerƶge kulmaƶ keram wolé aƶ ðay mô sara. ³ Yiri jerapƶê mega wulaƶê emen iyôƶ men, bargay kari kôba, bôrê môƶ wôbgê iyôƶ a men. ⁴ Kemnare li asgarƶê kaƶ bay gemé sa kamƶê hen, aƶ bay wuderé jag jag aƶ bay yi mega temay biƶé iyôƶ. ⁵ Mana wo Emen kôliƶ yébé bay ka hen iyôƶ ba: «Kemnaƶge ré, en hôn wo kené woge na Jêsu wo bay na béeri sa gurô tagelê hen. ⁶ Ôbi naƶ na, ôbi ji si kamƶê mega wo ôbi na kôliƶ hen iyôƶ. Erange ken sa gel kirina bay na uwôliƶni ya hen. ⁷ Aƶ ken ô lew ô kôliƶ bay tôri wo ôbi ré ji si kamƶê, aƶ ré ô tumôƶge a Galilé yaƶ niƶ aƶ na yaƶ a kené erê geléri. Ôbi a, ené kelêƶge hen.» ⁸ Yébé bay ka hen henaji sa kamƶê gerji naƶ kemnare men, naƶ yi deré men, ô kôliƶ bay tô Jêsu kwôlê bi wo hen. ⁹ Menba, Jêsu jô kwiniji aƶ kôlji iyôƶ ba: «En lêƶge dosé.» Menba, bay uso ða ligiri a fu têri aƶ heramiri. ¹⁰ Menba, Jêsu kôlji iyôƶ ba: «Harêƶge ré, erêƶge ken ô kôliƶ yênené ré ôri Galilé wôsa na yaƶ a bay ré sa gelen.»

Kwôlo asgarƶê kaƶ bay gemé kamƶê hen kôl

¹¹ Kirina yébé bay ka hen, baa tô geré tô menba, asgarƶê ka ré gem sa kamƶê hen, ka pôni heraji peré ira sa ô kôliƶ damné kaƶ bay bê kwôbe kwôli are bay ka ciré gelo hen. ¹² Damné kaƶ bay bê kwôbe uwôge surƶê aƶ ðaƶi aƶ gengeji bi ciré biƶ asgarƶê bay ka hen lari mê. ¹³ Aƶ bay kôl iyôƶ ba: «Kelêƶge iyôƶ ba, bay tôri ré era yoyre sa gômse temayri ôriƶ kirina nini ba tô kum a tô hen. ¹⁴ A hena ôbi emé sa iyére ré toy ba, niƶa henê kwôlo niƶa kôli aƶ niƶa derêƶge kibi kwôlê a seƶge.»

¹⁵ Asgarñê bay ka hen, enge lari bi wo hen, aṅ kôlji na mega bi wo bay ré kelaji hen iyôṅ. Aṅ kwôlê bi wo hen ôm naṅ kirij kirij perê Jubnê kwôy kemnêṅ kemnêṅ.

Jésu si sa bay tôri a

(Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-27, 21: 1-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)

¹⁶ Bay tô Jésus ka môj kibi pôn hen, ôrji Galilé sa keram wo Jésus gelji hen. ¹⁷ Kirijna bay gel Jésus menba, bay heramiri, nijba, ka pôni meremné bôrji a. ¹⁸ Menba, Jésus uso da ligirji a aṅ kôlji iyôṅ ba: «Emen ben néé woṅ gôlij sa aṅga sa terare men, sa ka derômaran a a men. ¹⁹ Erêṅge yi tô yê ðijé ka sa terare a na kêṃ aṅ ken beléṅgeji bi bay yi bay tôṅ aṅ ken liji batêm naṅ hini Iba ðijé men, hini Kemari men, hini Tunu toṅ hendi bô bôrê a men. ²⁰ Aṅ ken gelji bê kwôlê sa are kêṃ ka na en ayij tôô béṅge a hen. Aṅ ken hôn wo ené baa naṅ ken naṅ wulê wulê kwôy wo tô terare a kerê.»

**Kwôlo Dôri wo
Emen wo Mark kôl
kwôli bô magtubu
tori a
Kwôlo kôl kwôli
magtubu to Mark li
hen**

Kwôlo Dôri wo Mark na, gengij na sa ðiné ka na Jubnê ré hen. Magtubu to Mark hende to hen na, na magtubu to mena dêj senge men, kwôlo Jésu wôni wo yêngi iyôŋ kôba na bôô a a men. Nijba, magtubu hende to hen kôl na kwôli ðiné ka Jésu men, kwôli berarê wo ôbi berare ðiné men, kwôli narinare kwôlê wo ôbi narij na ðiné a men. Kwôlo pôni wo yi bô magtubu to Mark a hen na, na bô magtubu to Matiyé a men, na bô to Ja a men, na bô to Luk a a men. Magtubu to Mark hende to hen kôl kwôli bô emê, wôsa tumô ba, hende kôl na kwôli Jésu mega ré na Kema Emen (1: 1) men, deré kibi ba kôl na kwôli Kema Emen bi wo hen réé ma a bay réé bééri sa gurô tagelê (15: 39).

Sapitre 1 - 8: 26 a na, Jésu gey wo kwôni ré hôn jog ðiré na i ba ré tô. Ôbi berare bay ômpare men, dage tunu to habij sa ðiné men, iyêl na ibiyare a men, menba, ðiné enjere iyôŋ ba: «Gawra bi wo hen na I ba?» Nijba, Jésu kôlij ðiné ka kôl ciré hôn hen iyôŋ ba: «Kôlijge kwôni ené i ba ré pa pa.»

Sapitre 8: 26 - sapitre 16 a na, gey gelij ðiné ré hôn wô mi a Jésu ré na Kema Emen ba.

Þiné ka bay bê bôrji sa Emen a ka bô emê wo Rômê na, gey gawré ka yi môj emen iyôŋ hen. Gawré bay ka hen lêrê anga dêrê sa kirij

men, anga bay li ba kurij dô biji men, bay gôlij sa angan bô emê kêm a men.

Nijba, Jésu wo na Kema Emen hen na, bul yiri gawra a bô Emen kwôlê kwôy wo uwônij bô emê men, uwônij temare a men. Bay tô Jésu kôba are bay ka ôbi li hen na, bay hôn bôrji peraj né. A na li wo bay jibiri dêj kirij bay ôrij wô uwôlij kwôlê sari a a derijni hen. Na dami wo asgarjé wôj Rômê a gelé temare to Jésu ma hen, menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Gawra wo na na, na Kema Emen bi tiri.»

Kirijna Jésu ða kelê kwôlê wôni gengij sari ba ôbi uwôge yiri Kema Emen. Uwôgê bi wo hen na, gel na wo gawra bi wo hen, Emen né biri dampare kêm men, néé wôj dé bô jalê sa gawré men, kwôj uwôlij kwôlê sarji a a men. Men, gel wo Jésu ré na gawra tiri a men. Men, gijé wo yi gengij sa Jésu na jé lêri hen.

Kwôni wo dêŋse magtubu to Mark hende to hen na, a henê wo enjeré kwôlê wo kôl iyôŋ ba: «I a na Jésu ba?» hen bô a. A na kwôlo jeré hôn ulê sara lew ba na. Já dêŋsê magtubu to Mark ka kerê dema jeré henê geré wo Jésu ay men, i a ré na Jésu ba a men tô.

Deré kwôlê wo Ja ôbi lij ðiné batêm
(Mt 3: 1-12, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

¹ Kwôlê wo Dôri wo gengij na Jésu Krist Kema Emen ayij tôri mega hen iyôŋ. ² Mega *ôbi kibi Emen *Esay na li bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôŋ ba:

«Toy, nôbi Emen en jé mana wupê tumôm a bi ré ô janê geré wom.

³ Na tô ôbi ulê béré wo ôm derô gwôlê kôl iyôŋ ba:

«Nanêŋge geré wo Kelma men,

panênge kam geré kari bi ô derôre a men.»

⁴ Na hen iyôn a Ja ré so an ôbi lijn bijné batêm derô gwôlé men, uwôlijn béré kôl iyôn ba: «Belénge cêgernge bijn têrijn an ken li batêm an bi Emen né dfin bôri jalê sa têrijn tonje a.»

⁵ Bijné ka bô emê wo Judé kêm nap ka Jérusalêm ôrji sa pôn pôn ligiri a. Bijné bay ka hen tô tô têrijn toji ta an ôbi liji batêm bô cér wo Jurde bi wo hen a.

⁶ Ja tôbe bargay ka bay li nap gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri nap ariñ a men. Ari emêri na cérê men, timne a men. ⁷ Ôbi uwôl béré kôl iyôn ba: «Kwo a era cêgen a hen na, néé wori gôlijn kupê men, en nêm dengé teré ganji garbê kap têri ré a men. ⁸ Nôbi, en lénge batêm na nap kam niñba, ôbi ba a lénge batêm nap Tunu toñ hendi bô bôre.»

Batêm to Jésus

(Mt 3: 13-17, Lk 3: 21-22)

⁹ Na iyôn a, Jésus ré hena Najarêt bô emê wo Galilé an bijn Ja liri batêm bô cér wo Jurde. ¹⁰ Kirijna Jésus so bô kam a na, ôbi gel derômaran bôlijn an Tunu toñ hendi bô bôre yi mega derare iyôn herbo sari a. ¹¹ An tô kwôni ôm derômaran a kôl iyôn ba: «Ju na Keman, en purem daman men, en li yi derê wô sam daman a men.»

Sidan sêl Jésus

(Mt 4: 1-11, Lk 4: 1-13)

¹² Kirij bay ka hen na, Tunu toñ hendi bô bôre dô tumô Jésus ôrijn nap dî derô gwôlé. ¹³ Ôbi li wulê dôre pôrbu derô gwôlé menba, Sidan era sa sêli. Jésus mô perê tanare no noni niñba, *manê ka derômaran a sa li nap dî.

Jésu uwôge bay tôri ka tumô pôrbu

(Mt 4: 12-22, Lk 4: 14-15, 5: 1-11)

¹⁴ Kirijna bay bu Ja uwôl dangay a na, Jésus ô bô emê wo Galilé. Ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri wo hena ligi Emen a. ¹⁵ An ôbi kôl iyôn ba: «Kirij kô niñ an *emê iyére to Emen era dfa niñ. Dengé jé lénge wo habij hen ba, an ken bénge bônge sa Kwôlo Dôri a.»

¹⁶ Kirijna Jésus ô kibi cér wo Galilé na, ôbi gel Simô nap yêni André ka na bay uré hen urji kuyê nap bera. ¹⁷ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Eranje tôn a an na bénge ka yé bay uré bijné ben.»

¹⁸ Kirij bay ka hen na, bay déñ bera toji an, an ôrji tôri a.

¹⁹ Kirijna Jésus ô kelanj dé menba, ôbi gel si *Jak nap yêni Ja kap kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé môrji bô bato panji bera toji. ²⁰ Kirij bay ka hen na, ôbi uwôgeji menba, bay déñ ibarji Jébédé hen nap bay jé kari bô bato a an ôrji tô Jésus a.

Jésu dage tunu to habij

(Lk 4: 31-37)

²¹ Bay ôrji a sa iyé Kapêrnayôm. An nap sa *sa merê ta a menba, Jésus ô bô *iyéy dapare a ô gelij bijné are. ²² Tiniji ge kay sa derê kwôlé wo Jésus dô hen wôsa ôbi iyêl mega kelma dîba yi mega *bay derê tô tô to Emen hen né.

²³ Kirij bay ka hen na, bô iyéy dapare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habij yi bôri a hen soo ira. ²⁴ An hende kôl iyôn ba: «Wuge! ju gey na mi yirni a ba? Jésus wo Najarêt. Ju era na wô mênêni. En hôn ju na i ba, ju na kwôni wo yi nap jengêri gay wo Emen a jori.»

²⁵ Jésus ône kôl iyôn ba: «Wôm tôn an mu sêñ bô gawra bi wo hen.»

²⁶ Menba, tunu to habij hende to hen sêñ bôri a an liri ôbi ka kula men, gwôrêri men. ²⁷ Bijné kêm hare gap, an bay engerij yirji na ba ré na mi a ré yé hen iyôn ba.

Derê kwôlê wo kôrbi wo na ba, ré na kwo nañ néé. Wôsa gawra bi wo hen ay tôô bij tunu to habij menba, hende biri kwôlê.

²⁸ Añ hini emê wo Jêsu ôm gôrij kirij kêm bô emê wo Galilé.

*Jêsu berare bay ômpare kwône
(Mt 8: 14-17, Lk 4: 38-41)*

²⁹ Kirija Jêsu men, Simô men, André men, soji bô iyéy dapare a na, bay ôrji iyé si Simô nañ André añ si Jak nañ Ja kôba nañ ci men. ³⁰ Wulê bi wo hen na, mari Simô kal dere añ yi ira menba, bay kôlij Jêsu kwôle. ³¹ Jêsu ô kirij ka hende yij ya hen, añ bu kôbre buru hena ta, menba, hende berare añ hende li angaj emê biji.

³² Kirija tare kurij nij menba, bijé ka sa iyére hende to hen erajji nañ bay ômpare kêm men bijé ka tunu to habij yi bôrji a hen a men bij Jêsu. ³³ Añ bijé kêm ka sa iyére hende to hen dapji tumô iyére to Jêsu môrij ya hen. ³⁴ Jêsu berare bijé kêm ka nañ ômpare to gay gay to gelij tirji gusij hen men, ôbi dage tunu to habij bô bijé ka pôni a a men. Nijba, Jêsu jôrij tunu to habij iyêlê wôsa hende hôni dô.

*Jêsu uwôl béré nañ kirij kirij
bô emê wo Galilé
(Lk 4: 42-44)*

³⁵ Kirija kirij ba hende d'urum d'urum tô na, Jêsu hena si nô ô wolé derô gwôlê ô uwôbê añ uwôl Emen. ³⁶ Simô nañ bijé ka mô nañ dî hen siji ô wogeri, ³⁷ añ uwogni. Bay kôli iyôn ba: «Bijé kêm wogem.»

³⁸ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na erênge nañ sa iyére iyére bi na erê ulê béré yañ men. Na wô bi wo hen a ené soñ nô wolé hen.»

³⁹ Añ Jêsu ô gôr bô emê wo Galilé uwôlij béré bô iyéy dapare a men, dagij tunu to habij a men.

*Jêsu berare ôbi terbare
(Mt 8: 1-4, Lk 5: 12-16)*

⁴⁰ Gawra wo pôni wo *terbare liri era ligi Jêsu a añ kurij tôñ di tijpare tumôri a añ uwôli ré bô tu na tori añ kôli iyôn ba: «Hena jeré gey ba já beraren.»

⁴¹ Jêsu jé kôbri hebijni añ kôl iyôn ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrij sam a.»

⁴² Kirija Jêsu kôli hen iyôn na, terbare dôrij sa gawra bi wo hen, lew, menba, ôbi berare. ⁴³ Jêsu dageri añ nayri añ kôli kwôlê wo iyére kôli iyôn ba: ⁴⁴ «Kôlij kwôni kwôlê wôni ré, nijba, ju ô gelij ôbi bê kwôbe yem añ ju li sarga nañ tôô to *Moyis na ay hen añ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

⁴⁵ Nijba, kirija ôbi terbare ô na, ôbi ay tô kôlij bijé kêm, añ li wo Jêsu nêmerê sa iyére tôni a ba wo bijé ré hôn né ba nañ. Jêsu d'ubu sêd nono añ bijé sooro gay gay era ligiri a.

2

*Jêsu berare ôbi merayê
(Mt 9: 1-8, Lk 5: 17-26)*

¹ Wulê sem cêgê menba, Jêsu bulo hera Kapêrnayôm. Bijé toy mega wo ôbi ré ira hen ya. ² Menba, kwônê bijé dapji añ li wo kirij dê iyôn kôba nañ men, já uné kibi iyére to ôbi môrij ya hen né a men. Menba, Jêsu ay tô derê tô kwôlo Emen biji. ³ Bay eraj nañ gawra wo meray bij Jêsu, bijé pôrbu a ayari eraj. ⁴ Nijba, bay nêmer sañ nañ dî ligi Jêsu a ré, sa kibi kwônê bijé. Menba, bay surge sa iyére d'ej a kirij ka Jêsu d'ibij ya hen añ herbijni ôbi merayê nañ jaare to ôbi yi sara hen. ⁵ Kirija Jêsu gel ayê bôo woji hen iyôn menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyôn ba: «Melajnen, têrij tom dôrij sam a.»

6 Kirijn bay ka hen na, *bay derê tô tôo to Emen kôba môrji ya men. Bay erem kwôlê bôrji a ⁷ iyôn ba: «Wô mi a gawra wo hen ré iyêl hen iyôn ba? Ôbi tiirê na Emen. I a na ôbi dé bôri jalê sa têriñ a ba? Emen pôn nêñ a na ôbi dé bôri jalê sa têriñ lê gawra.»

8 Kirijna bay erem hen iyôn na, Jêsu hôn kwôlo yi bôrji a niñ añ kôlji iyôn ba: «Wô mi a kenê erem kwôlê wo hen iyôn bôrñge a ba? ⁹ Kôliñ ôbi merayê «Têriñ tom dôriñ sam a» a derê kelê lew, laba kôli «Hena ta ay jaare tom añ ju ô» a derê kelê lew dî ba? ¹⁰ Haw hen, ka henê wo nôbi *Kema Gawra enê ôriñ nañ né sa tarere a nà, wô dôriñ têriñ sa bîné.» Menba, ôbi kôliñ ôbi merayê na iyôn ba: ¹¹ «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôriñ iñ.»

¹² Menba, kirijn bay ka hen, ôbi hena ta añ ay jaare tori lew siñ nô. Kirijn bay ka hen tu bîné kêm na sari a. Tiniji ge kay añ bay ay kibi Emen kôl iyôn ba: «Sa pôn nini gel anga gelijn hen iyôn né kwôy.»

Jêsu uwôge Lébi

(Mt 9: 9-13, Lk 5: 27-32)

¹³ Jêsu si nô si kwa cér wo dami a. Bîné kêm era yiri a añ ôbi halji.

¹⁴ Kirijna Jêsu ô tô gerê menba, ôbi gel Lébi, woñ kema Alpe, mô kini engé wôgê sa gasugo a menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Era tòn a.» Menba, ôbi hena ô tôri a.

¹⁵ Jêsu nañ bay tôri ômji are iyê Lébi a menba, *bay engé wôgê kwône nañ bay lê têriñ môrji ya nañ ci men. Sa hende to hen na, bay kwône kôbji tôri. ¹⁶ Bay derê tô tôo to Emen kañ bay tô Parisinêñê gelji wo Jêsu ôm are nañ bay engé wôgê men, nañ bay lê têriñ a men, menba, bay kôliñ bay tôri iyôn ba: «Wô mi a Jêsu ré ôm are nañ bîné bay ka iyônñgi hen ba?»

¹⁷ Kirijna Jêsu toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na bîné ka ômiñ a geyé dôktôr dîba na ka berari a geyé dôktôr ré. En era sa tarere a nà, na wô uwôgê bîné ka dôrnê ré, niñba, en era na wô uwôgê bay lê têriñ dî.»

Kwôlo gengijn sa beré yi sa emê
a *(Mt 9: 14-17, Lk 5: 33-39)*

¹⁸ Kirijn bay ka hen na, bay tô Ja ôbi lê batêm nañ bay tô Parisinêñê jôriñ bôrji kurôn wôsa ayê bôo woji. Bîné ka pôni era sa engerijn Jêsu iyôn ba: «Wô mi a bay tô Ja ôbi lê batêm nañ bay tô Parisinêñê ré jôriñ bôrji kurôn wô sa ayê bôo woji menba, bay tom jôbi ba, li hen iyôn né wô mi ba?»

¹⁹ Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Bîné ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôriñ bôrji kurôn kirijna ôbi iyéy kurô ba ya nañ ci tô hen ba? Hena ôbi ré mô nañ ci ba ya tô na, bay a nêmé kapê emê ré. ²⁰ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a añ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôriñ bôrji kurôn.»

²¹ «Kwôni ayrê bargay ka kôrbi uwôliñ tu ka ôli sa pôn ba? Hena kwôni ré ay bargay ka kôrbi uwôliñ tu ka ôli na, bargay ka ôli hen na, a yêgijn a tumô tumô. ²² Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woñ ariñ wo ôli a ba? Hena ré na iyôn na, care hende to hen a anê gwolé bi wo hen. Añ care men gwolé a men na, na anga a mênijn kêm. Dô wo care to a wubê tô hen na, bi bijn bô gwolé wo kôrbi a.»

Kwôlo gengijn sa sa merê ta

(Mt 12: 1-8, Lk 6: 1-5)

²³ Sa to pôni a na sa *sa merê ta menba, Jêsu nañ bay tôri ôrji si bô yagê kaw ka bay uwôgeji blê hen, menba, bay tôri pôy sa kaw bay ka hen kôbriji a ôriñ ta. ²⁴ Menba, Parisinêñê kôliñ Jêsu iyôn ba: «Wô mi a, bay tòm ré

li anɗa tôte to *Moyis jô lê naɗ sa merê ta hen ba?»

²⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na ken dêɗse kwôli anɗa kelma Dabid na li kirɗa bay ôriɗ naɗ anɗaɗ emê ré aɗ kurôn na liɗi naɗ biɗé kari hen né ba? ²⁶ Ôbi na si bô *iyéy Emen a wulê wo Abiyatar na na ôbi bê kwôbe wo dami hen, aɗ kelma Dabid naɗ biɗé kari ômji mapa bi wo bay tibɗi Emen hen. Mapa bi wo hen, na yi gengɗi sa bay bê kwôbe mera hen ba, na li iyeɗ ba?»

²⁷ Menba, Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Na Emen a biɗi gawra sa sa merê ta dîba, Emen na dî gawra bi ré uwôl hini emê sa sa merê ta a ré. ²⁸ Hen iyôn na, nôbi Kema Gawra ena Kelma sa sa merê ta men.»

3

*Gawra wo kôbri ma
(Mt 12: 9-14, Lk 6: 6-11)*

¹ Jêsu hô bô *iyéy dapare. Gawra wo pôni wo kôbri ma mô ya. ² Biɗé ka mô ya hen bô Jêsu ciré gelé sé ôbi ré berarê gawra bi wo hen naɗ sa *sa merê ta wô uwôliɗ kwôlê sari a. ³ Menba, Jêsu kôliɗ gawra wo kôbri ma bi wo hen iyôn ba: «Hena ta ju era sa debe derôre a na.»

⁴ Menba, Jêsu enɗerɗiɗ biɗé ka debe naɗ dî hen iyôn ba: «Lê derê men, lê habré men naɗ sa sa merê ta a ba, na kwo yôn a derê ba? Berarê kwôni laba deréri dî ba?»

Menba, bay mô wôm sidiɗ. ⁵ Jêsu bôrji pôn pôn naɗ bô tarê men, naɗ tu ɗa a men, wô kibi bô denɗelê woji. Menba, Jêsu kôliɗ ôbi kôbi ma bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta menba, kôbri bi wo hay hen hô dô hôriɗ kini a. ⁶ Kamaɗ Parisiɗêni siji nô bô iyéy dapare a aɗ wogéji geré naɗ biɗé ka kelma *Hérôd wô deré Jêsu.

Kwônê biɗé era ligi Jêsu a

2:26 2: 26 1 Samuyêl 21: 2-7

⁷ Jêsu naɗ bay tôri dôriɗi yirji wolé kibi cér wo Galilé. Biɗé kwône ka hena sa iyére to Galilé men, ka hena sa iyére to Judé biri ôriɗ. ⁸ Ka hena Jérusalêm men, ka hena sa iyé Idumé men, ka hena si cêgi cér wo bay uwôgeri Jurdé hen naɗ ka hena sa iyé Tir a naɗ sa iyé Sidôn. Biɗé kwône era ligiri a wôsa bay toy kwôli are kêm ka ôbi li. ⁹ Jêsu kôliɗ bay tôri bay ré fu sa té bato biri wô wo kwônê biɗé ma ré dîrêri. ¹⁰ Jêsu li hen iyôn wôsa ôbi berare biɗé gaɗ niɗ, aɗ ka ôriɗ naɗ ômpare yirji a hen nôgeriɗ yirji si ligiri wô hebé yiri aɗ ciré uwôniɗ gelé. ¹¹ Kirɗa tunu to habiɗ gel Jêsu, menba, cibji gubarji tumôri a aɗ kôl kaɗ a ta kôl iyôn ba: «Ju na Kema Emen na tiri.» ¹² Menba, Jêsu ßaɗji dô bi bay ré li bi biɗé ré hôn wo dîré na i ba ré pa pa.

Jêsu tô bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mt 10: 1-4, Lk 6: 12-16)

¹³ Jêsu hena ô si sa keram a. Ôbi uwôge biɗé ka ôbi tôriɗi aɗ bay eraji ligiri a. ¹⁴ Aɗ tô môj kibi wôô perêriɗi a aɗ uwôgeji bay jé men, bay ré ba naɗ dî aɗ ôbi jéji ô ulé béré. ¹⁵ Men, bi bay ré uwôn néé wô dagiɗ tunu to habiɗ.

¹⁶ Imɗê ka môj kibi wôô ka Jêsu tôriɗi hen na, heniji a na: Simô, Jêsu biri hini wo ðaɗiɗi ré na Piyêr. ¹⁷ Si *Jak naɗ yêni Ja kaɗ kam Jébédé Jêsu biji hini ré na Bowanêriɗê, iyayriri na «enê emen». ¹⁸ Jêsu uwôge André, Pilip, Bartélémi, Matiyé, Tomas, Jak woɗ kema Alpé, Tadé, Simô woɗ kema iyére hen ¹⁹ naɗ Judas Iskariyôt wo a sa deré tumô bay bayi Jêsu aɗ bi bay ré sa biri hen.

Balê Jêsu dôri ôriɗ wolé

²⁰ Menba, Jêsu bulo hera ô ira menba, kwônê biɗé hô dapji sôn

ap li wo Jésu nap bay tôri uwonji kini emê ani ré kwôy. ²¹ Kirîna bay gel yi hen iyôn na, balê Jésu sa dôri ôriŋ wôsa bay kôl iyôn ba: «Ôbi gal.»

Jésu uwôl kwôlê sa kwôlo bay uwôli sari a hen

²² Menba, bay derê tôô to Emen ka hena Jérusalém kôlji iyôn ba: «*Béyêljébul mô bôri a, na kelma wo tunu to habiŋ hende to hen a biri néeri aŋa ôbi ré dagiŋ tunu to habiŋ.»

²³ Jésu uwôge biŋé ligiri a ap kôlji kwôlê nap gwsore kôl iyôn ba: «Sidan sa pôn dagerê yiri sôn ba? ²⁴ Hena biŋé ka bô emê iyére tôni a ré kariŋji ap sêŋji ba, emê iyére hende to hen a yé sem né. ²⁵ Hena biŋé ka pôn bô ira kariŋji ap sêŋji ba, bô iyére hende to hen a yé sem né. ²⁶ Hena Sidan né sêŋ nap yiri gaŋ na, néé wori a napê.»

²⁷ «I a nê mê wô piyê kibi geré wo ôbi néé ap siŋ ira ô pôriŋ aŋgari ba? Hena kwôni ré gey lê hen iyôn na, ôbi a harêri tumô pa dem aŋa ré dîŋ yiri pôriŋ aŋgari tô.»

²⁸ «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, têriŋ to biŋé kêm men kirîna bay a kelê kwôlo habiŋ gengiŋ sa Emen a men na, têriŋ toji hende to hen a dôriŋ sarji a. ²⁹ Niŋba, i i wo kôl kwôlo habiŋ gengiŋ sa Tunu top hende bô bôre na, têriŋ tori hende to hen a dôriŋ né yôd. Wôsa na têriŋ to yi nap kunu a ôbi ré li hen.» ³⁰ Jésu kôl hen iyôn, wôsa bay kôl tunu to habiŋ ré yi bôri a.

Yoo Jésu nap yêneri

(Mt 12: 46-50, Lk 8: 19-21)

³¹ Yoo Jésu nap yêneri saji ap dibiji nô, bay jé uwôge Jésu. ³² Kwôné biŋé mô méeri ta menba, bay kôli: «Ju toy, yom nap yênem dibiji nô hen ya. Bay geyem.»

³³ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Biŋé ka yôn a na yon men, yênen men ba?»

³⁴ Menba, Jésu bô kwônê biŋé ka mô tôŋ kwari a hen ap kôbji, menba, ôbi kôl iyôn ba: «Berêŋge nà, ken gel kwônê biŋé ka yi hen na, bay a yé mega yon men, yênen men iyôn. ³⁵ Kwôni wo li aŋa Emen gey hen na, ôbi a na yênen men, yêren men, yon men.»

4

Gwosoy kwôlo gengiŋ sa ôbi cé
(Mt 13: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Jésu hô ay tô geliŋ biŋé are kibi cér wo Galilé. Kwônê biŋé era sa daŋ ligiri a, ap li wo ôbi day mô bô bato wo yi bô cér a hen, ap tô kwônê biŋé ka ba hen dibiji terare a da kwa cér a. ² Jésu geliŋ kwônê biŋé are dé dé nap gwsosoy kwôlê gay gay. Ôbi kôlji iyôn ba:

³ «Toyêŋge, sa to pôni gawra wo pôni si ô wô wusé kaw bô yagê wori a. ⁴ Kirîna ôbi wuse kaw bay ka hen iyôn na, kwa ka pôni heriŋ bêŋgê geré ap ciré sa gôl ôm. ⁵ Kwa ka pôni heriŋ kirîŋ kap jerew a niŋba, terare to wurôbi to hanêre ré ôriŋ tôŋ ba nap. Menba, bay si lew haji, ⁶ niŋba, kirîna tare jôriŋ, menba, jubu gaŋ ap kaw bay ka ré heriŋ kirîŋ kap jerew a hen na, ma wôsa hanêriŋ ô kelaŋ né. ⁷ Kwa ka pôni heriŋ perê gesem a. Kirîna bay si, menba, gesem bi wo hen yêriŋ ap sarji si ré. ⁸ Kwa ka pôni heriŋ terare to dôri a ap si dô men, debe dô men, yê dô a men. Sa ka pôni gusiŋniŋi ô tôre subu, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew men.»

⁹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni wo mari ya wô toyiŋ kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

Wô mi a Jésu ré kôl kwôlê nap gwsore ba?

(Mt 13: 10-17, Lk 8: 9-10)

¹⁰ Kirija kwônê ðipné ôrji ta niñ menba, bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen nañ ka ðanji ka mééri hen, enjeriri kwôlê gengijn sa gwsore to ôbi ré iyêlji hen. ¹¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Kwoŋge kenbay ba, Emen béŋge ken hôn anga gengijn sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen. Niñba, ðipné ka ba nô hen ba, toy na bô gwsore a. ¹² Are bay ka hen yi hen iyôn añ bi ðkirija bay ré bô kirijn ba, bay ré gel ani ré men, kirija bay ré toy kwôlê ba, bay ré hôn bôri ré men. Yi hen iyôn wô wo bay ma ré ayê bôrji añ bi têriñ toji ré dôriñ iyôn né.» »

Jésu dô bô gwsore to ôbi cé kaw hen

(Mt 13: 18-23, Lk 8: 11-15)

¹³ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Ken hôn bô gwsoy kwôlê wo hen né ba? Ka lê iyeñ a kené henê tô gwsore to ðanji to ba hen ba? ¹⁴ Ôbi wusé kaw, wuse kwôlo Emen. ¹⁵ Bîné ka yi mega bêŋgê geré ka kaw herijn ya hen na, na ðipné ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era lew sa mêne kwôlê wo bay ré toy hen bôrji a añ. ¹⁶ Bîné ka yi mega kirijn kañ jerew ka kaw herijn ya hen na, na ðipné ka toy kwôlê bi wo hen, menba, enge nañ yi derê. ¹⁷ Niñba, ðipné bay ka hen na, hanêrji nañ men, bay ðebe sa têrji a sem né a men. Añ kirija angañ bô emê kurijn sarji a ley, bay gilji gusijn ley, wô kibi kwôlê bi wo hen na, bay herijn. ¹⁸ Bîné ka yi mega kirijn kañ gesem ka kaw herijn ya hen na, na ðipné ka toy kwôlê bi wo hen, ¹⁹ niñba, ermé kwôlo sa terare a nà men, kwôli angañ upé men, ermé sa doy anga gay gay a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu añ li ani ré. ²⁰ Bîné ka yi mega kirijn ka dôri ka kaw herijn ya hen na, na ðipné ka toy kwôlê bi wo

hen añ ay lij jé sara, bay yi mega kaw ka uwonj kirijn ka dôri iyôn. Bay toy kwôlê bi wo hen men, bay enge añ lij ariri a men. Añ ka pôni gusijniji ô tôre subu men, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew men.»

Gwsoy kwôlo gengijn sa lampa (Lk 8: 16-18)

²¹ Jésu hô enjeriji iyôn ba: «Kwôni ði tare bô lampa añ emné gwore sara réba déré tô kalañ a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré ði tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a ré ba? ²² Wôsa anga yi kini uwôbêrji a ba, a sa yé tu wolé men, ka kwôni hôn né tô ba, a sa yé tu tare a nô men. ²³ Hena kwôni ré nañ mari wô toyijn kwôlê wo en kôl hen na, bi toy.»

²⁴ Jésu hô kôlji iyôn ba: «Dénge tu melênê sa yernge a wôsa kwôlê wo ken toy a. Gway wo ken ay gengijn are bi hen a Emen né hô gengijn béŋge hôriñ, dô réba a dê kwo na ken lij megêrna hen sôn. ²⁵ Wôsa kwôni wo nañ upé ba, bay a hô biri a sara. Niñba, kwo ari upé kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a añ sôn.»

Gwsoy kwôlo gengijn sa kay cé ka si sa kibriji

²⁶ Jésu hô kôlji iyôn ba: «*Emê iyére to Emen na, yi mega gawra wo ô wusé kay cé bô yagê iyôn. ²⁷ Kirija ôbi yi kum yoyre men, hena ta tô kirijn men na, ôbi hôn na ba kaw ka ðiré wusu hen ré si iyeñ ba men, ré ðubu iyeñ ba a men ba, ôbi hôn né. ²⁸ Terare bi kay cé gwôbe añ ðubu cêgeri wori ba, kaw si sa, cêgeri wori sôn sa kaw bay ka hen yi gusijn. ²⁹ Añ kirija sa kaw né niñ na, bay jé bay walêrji sa wal wôsa na tay walêrji niñ.»

Gwsoy kwôlo gengijn sa gusijn ilew (Mt 13: 31-32, Lk 13: 18-19)

30 Jésu hô kôl iyôn ba: «Emê iyére to Emen na, na gengére nap mi pôn ba? Na mi a nana ayé gengijn ba?» 31 Emê sa iyére to Emen na, yi mega gusijn iluw iyôn. Kirijna kwôni ciji na, bay dê gôlij gusijn anğa kêm ka terare a na. 32 Nijba, kirijna kwôni ciji na, bay si an đubu an yi gurô wo dami gôlij sa gurô ka bijné ban hen, an kôbri gané an li wo ciré ka derômaran a kêm sa li gwoné woji ya.»

33 Na nap gwosoy kwôlo gay gay bi wo hen a Jésu uwôlij béré. Ôbi kôl hen iyôn an bi ka debe toy hen, ré hôn dô. 34 Jésu kôlji kwôlé wôni ba ulé gwosore bô ré. Nijba, kirijna ôbi na pini nap bay tôri na, ôbi dôrji tô gwosore hende to gay hen.

Jésu jôrij kal geré
(Mt 8: 23-27, Lk 8: 22-25)

35 Wulê bi wo hen na, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Na dayênge tera cér wo dami hen.»

36 Bay dên kwônê bijné menba, bay tôri ôrij nap dî bô bato a wo ôbi môrij hen, bato ka đanjgi kwône kirij bay ka hen. 37 Kirij bay ka hen na, kal wo dami ge an di kam bi a bô bato an li wo kam wôn bôri. 38 Menba, kirij bay ka hen Jésu gesel sari yij kum si tô bato yan. Bay tôri enni an kôli iyôn ba: «*Rabi, ju gel wo naa mênij hen né ba?»

39 Jésu enjij tô kum a an ône kal nap néeri men, kôlij cér iyôn ba: «Cér wôm tôn.» Menba, kal dî geré ba men, kirij iyer iyêêr a men. 40 Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Wô mi a kené hare hen iyôn ba? Wô mi a kené bi bônge sa Emen a ré ba?»

41 Kirij bay ka hen na, harê wo dami liji men, tiniji ge kay a men an bay kôl perêrji a iyôn ba: «Gawra wo nà, ná kwo iyengi a

kal nap cér kôba, ré biri kwôlé hen ba?»

5

Jésu berare gawra wo tunu to habij yi bôri a

(Mt 8: 28-34, Lk 8: 26-39)

1 Bay era sa bijn cêgi cér wo bô emê wo Gérasénjê. 2 Menba, Jésu herbe tôn menba, gawra wo pôni so si sa kamjê iyôn, an era ligiri a. Na gawra wo tunu to habij mô bôri a. 3 Gawra bi wo hen na, kini merêri na sa kamjê an kwôni nêmereri harêri nap ganji musure ré. 4 Wôsa bay ulêri ganji musure têri a men kôbri a men. Nijba, ôbi ka ganji musure hende to hen an. An kwôni nêmereri wo a berêri bijn né. 5 Sa pôn pôn ôbi mô sa kamjê men, sa keramjê men, karê kula men, walê yiri nap jerew a men.

6 Kirijna ôbi gel Jésu kelan menba, guro an sa cubu gubari tumôri a. 7 Menba, ka kula nap néri kôl iyôn ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésu Kema Emen wo ta, en uwôlem nap hini Emen, gelen gusij né.»

8 Ôbi kôl hen iyôn wôsa Jésu kôl iyôn ba: «Tunu to habij si an bô gawra bi wo hen.»

9 Menba, Jésu engeriri iyôn ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Henen na kwônê bijné, wôsa nini kwônê.»

10 Menba, ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «En uwôlem dage tunu to habij hende to hen an bô emê woni a.»

11 Kirij bay ka hen na, đa kwa keram a na, kwônê gwôsijô ka ôm are đebiji ya. 12 Tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu kôl iyôn ba: «Nini uwôlem dagêni bê bô gwôsijô ka đubu hen.»

13 Jésu gey nap ci sara. An tunu to habij hende to hen siji ôrji bô gwôsijô bay ka hen, an li wo gwôsijô bay ka sak wô hen

yêseraji ta sa keram a herinji bô kam a, aɲ yiji kam maji kêm.

¹⁴ Bay gemé gwôsinô bay ka hen ge ô kôlin bijné derô ira men, kôlin bijné nono men, kwôli are bay ka hen, aɲ bijné kêm ôrji gelé. ¹⁵ Bay era ligi Jêsu a aɲ gel gawra wo na ôriɲ naɲ tunu to habiɲ bôri a hen. Ôbi mô tôɲ men, tôbe bargay men, tiri iyer dô a men. Kirija bay gel hen iyônɲ, menba, harê liji. ¹⁶ Bijné ka ré gel aɲga sa sa gawra bi wo tunu to habiɲ na bôri a hen men, aɲga sa sa gwôsinô hen a men hen na, bay ô dôriɲ bijné. ¹⁷ Menba, bijné kêm ay tô engeré Jêsu ré si erêɲ bô emé woji a.

¹⁸ Kirija Jêsu day bô bato a menba, gawra wo tunu to habiɲ na bôri a hen, engeriri diré eré naɲ dî. ¹⁹ Jêsu jôri aɲ kôli iyônɲ ba: «Ô iɲ tom ligi balêm a aɲ ju kôlji kwôli aɲga Kelma li naɲ ju hen men, na iyenɲ a ôbi ré bô tu ɲa tom ba men.»

²⁰ Ôbi ô aɲ kôlin bijné naɲ sa iyére iyére to tôre môj hen kwôli aɲga Jêsu ré li naɲ dî hen aɲ bijné kêm tiniji ge kay.

Môni Jayrus naɲ iyore toɲ hende ômpare

(Mt 9: 18-26, Lk 8: 40-56)

²¹ Jêsu day naɲ bato ô si cêgi cér menba, kwônê bijné hô daɲji ligiri a. Jêsu mô na kibi cér a. ²² Kirij bay ka hen menba, gawra wo pôni kwo bay uwôgeri Jayrus. Ôbi na kelma woɲ sa *iyéy daɲare to pôni. Kirija ôbi gel Jêsu menba, ôbi cubu gubari tumôri a, ²³ aɲ uwôli kôl iyônɲ ba: «Môjnen to dé ta ma, era ju sa uwôl kôm sara bi hende gôl ben, aɲ bi hende wôl sum sa terare a na.»

²⁴ Jêsu hena ô naɲ dî menba, kwônê bijné ô tôri a aɲ nôgeriɲ yirji.

²⁵ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni kwôbe ô yere a li elé môj

kibi wôô. ²⁶ Hende li tu ɲa gaɲ kirija bijné gay gay woge geré ciré berarêre men, hende mène kôbre gaɲ a men, niɲba, hende berare ré. Yere hô lere ôriɲ tumô tumô. ²⁷ Iyore hende to hen toy kwôli Jêsu naɲ aɲga ôbi li hen menba, hende era perê kwônê bijné si cêgeri aɲ hende hebe bargay kari. ²⁸ Wôsa hende kôl bôre a iyônɲ ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba, na berarê senge.» ²⁹ Kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naɲ aɲ yere gware aɲ hende berare. ³⁰ Jêsu bô mega kwa néeri ré dôri menba, ôbi bul hô perê kwônê bijné aɲ kôl iyônɲ ba: «Na i a hebé bargay kaɲé ba?»

³¹ Menba, bay tôri kôli iyônɲ ba: «Ju gel kwônê bijné ka nôgerem hen né aɲ jeré kôl: «Na i heben ba?» »

³² Menba, Jêsu bô kwari diré gelé i a ré heberi hen ba. ³³ Iyore hende to hen na, hare aɲ wuré wôsa hende hôn aɲga sa sara hen. Menba, hende era sa cubu gubare tumô Jêsu a aɲ kôli aɲga ré li are hen. ³⁴ Menba, ôbi kôle iyônɲ ba: «Yêren, ayê hôô woré gôlin naɲ mu, ô naɲ bô jalé aɲ bi ômpare toré hende to hen dôriɲ sarê yôd.»

³⁵ Kirija Jêsu iyêl ba ya tô menba, bijné ka bô iyé kelma woɲ ôbi sa iyéy daɲare hen saji sa kôlin kelma bi wo hen iyônɲ ba: «Môjnen na ma niɲ, menba, ju dôyré *Rabi wô mi sôn ba?»

³⁶ Niɲba, Jêsu toy kwôlê bi wo bay kôl hen menba, ôbi kôlin kelma woɲ sa iyéy daɲare hen iyônɲ ba: «Hare ré, bi bôm san a.»

³⁷ Jêsu jô wo kwôni ré biri niɲba, bijné ka ô naɲ dî a na Piyêr men, *Jak naɲ yêni Ja men.

³⁸ Bay saji iyé kelma woɲ ôbi sa iyéy daɲare a. Kirij bay ka hen Jêsu gel wo bijné herage men, ka pôni sôm men, karêji kula a men.

³⁹ Ôbi si bô ira aɲ kôlji iyônɲ ba:

«Wô mi a kené herage gañ men, sômnê a men iyôn ba? Mône to nà ná, ma ré, hende yi na kum.»

⁴⁰ Menba, bay ayrêri. Kirij bay ka hen na, Jêsu dageji kêm nô añ ay iba mône nañ yore men, ñipé ka ré biri hen men, ôrij nañ ci bô iyére to mône hende to hen yij ya hen. ⁴¹ Jêsu bu kôbi mône añ kôl iyôn ba: «Talita kum.» (Iyayriri na: «Mône hena ta, en kôlê.»)

⁴² Kirij bay ka hen na, hende hena añ ô ta. Mône hende to hen na elêre na môj kibi wôô. Bîné ka ðubu ya hen na, tiniñ ge kay damañ. ⁴³ Jêsu kôlji iyôn ba, kwôlê wo hen na, bay ré kôlji kwôni ré pa pa. Menba, ôbi kôlji bay ré bure añañ emê.

6

Bîné ka Najarêt kañ bê bôrji sa Jêsu a

(Mt 13: 53-58, Lk 4: 16-30)

¹ Jêsu erêñ kirij bay ka hen añ hô sa iyére tori a añ bay tôri ôrji nañ ði. ² Kirijna sa *sa merê ta nêmenba, Jêsu ay tô gelij ñipé are bô *iyéy ðanare a. Kwônê ñipé ka mô ya hen na, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, tiniñ ge kay añ bay kôl iyôn ba: «Gelé aña na ba, hena na yôn sôn ba? Tu melênê wo na ba, i a biri ba? Iyeñ a ôbi ré li gîñê wo yi iyôn ba? ³ Jêsu na ôbi albê gurô ré ba? Mari a na yori ré ba? *Jak men, Josês men, Jud men, Simô a men a na yêneri ré ba? Yêneri kañ yébé môrji perêrna nà ya ré ba?» Kirij bay ka hen na, ermé woji liji kwôy añ bay kañni. ⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen na, kirij ka ðaŋgi a ba bay a biri kwôlê haji, ñipba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.»

⁵ Kirij bay ka hen na, Jêsu li añañ gîñê kani pôn né kwôy, ñipba, ôbi berare bay ômpare ka

pôni uwôlij kôbri sarji a. ⁶ Bê wo bay bi bôrji sari a ré hen na, ðê sari.

Jêsu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mt 10: 5-15, Lk 9: 1-6)

Jêsu ô nañ sa iyére ða ða hen wô gelij ñipé are. ⁷ Na hen iyôn a, ôbi ré uwôge bay tôri ka môj kibi wôô añ jéji wôô wôô añ biji néé bi bay ré ðagij tunu to habij. ⁸ Jêsu kôlji iyôn bay ré ay ani kani pôn kôbriji a ré. Bay ré ay saade wôni ré men, magela wôni ré men, selé tôni ré men, ñipba bay ré ay na kwoore kôbriji a mera. ⁹ Bay ré ðôbe garbê têrji a, ñipba, bay ré tôbe bargay wôô wôô ré.

¹⁰ Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Kirijna ken si bô iyére tôni a na, ken mô ya kwôy jéñ kirijna ken ôrij ta. ¹¹ Kirij ka yôn yôn ka ken ô ya aña bay ré ðerênge yirji a ré men, bay toy kwôlê kebrenge a ré a men na, ken gage beni têrge. Ôbi a na añañ gelé ka a ulê kwôlê sarji a.»

¹² Bay tô Jêsu ôrji añ uwôlji béré bij ñipé añ bi bay ré bul cêgeriji bij têrij toji. ¹³ Bay dage tunu to habij kwône men, bay bu sa bay ômpare kwône nañ wen añ bay berare.

Temay Ja ôbi lij bîné batêm

(Mt 14: 1-12, Lk 9: 7-9)

¹⁴ Kelma *Hêrôd toy kwôlê wo bîné kôl hen wôsa wulê bi wo hen na, hini Jêsu ôm gôrij kirij. Añ bay kôl ôbi ré na Ja ôbi lê batêm a ré so hera perê bîné ka ma a na wô bi wo hen a ôbi ré ôrij nañ néé woñ lij añañ genê kêm hen. ¹⁵ Men, ka pôni kôl iyôn ba: «Na *Eli», ka ðaŋgi kôl iyôn ba: «Na ôbi kibi Emen mega ka ca tumô hen.»

¹⁶ Kirijna Hêrôd toy kwôli aña Jêsu li hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Na Ja ôbi lê batêm wo na en bi bay naa, jô sari hen a hô hera sôn hen.»

17 Wôsa Hérôd naŋ yiri a na bé bay na bu Ja ôbi lê batêm aŋ bay harêri naŋ ganŋi musure aŋ bay uwôli danŋay a. Ôbi li hen iyôn wô kibi *Hérodidiyad toŋ tamî yêni Pilip to ôbi ayre liŋ tamni hen. 18 Ja ôbi lê batêm na kôliŋ Hérôd iyôn ba: «Dé wo jeré ayê tam yênem liŋ tamnem ré.» 19 Hérodidiyad bôre tare gaŋ sa kwôlo Ja ôbi lê batêm kôl hen aŋ hende gey teré deréri, niŋba, hende nêmené. 20 Hérôd kemnaŋ Ja ôbi lê batêm gaŋ. Wôsa ôbi ré na kwôni wo ré li are naŋ gerérji men, ôbi ré na ôbi bô bôré a men. Menba, Hérôd jô sari. Kirija Ja ôbi lê batêm kôliŋ Hérôd kwôlê hen iyôn na, Hérôd dôbe mari dô toyiŋ men, kwôlê wori bi wo hen dôyrêri damaŋ a men, niŋba, ôbi toyri naŋ yi derê.

21 Sa to pôni a na Hérodidiyad uwoŋ geré. Sa hende to hen na, na sa lê yi deré gengiŋ geseré sa yê Hérôd. Hérôd li aŋgaŋ emê uwôgeriŋ biŋé ka li jé naŋ dî hen men, dami ka asgarjê men, bay upé ka damné damné ka bô emê wo Galilé a men. 22 Kirija bay ka hen na, môni Hérodidiyad soo bô ira naŋ wôrê. Menba, wôrê wore bi wo hen dôriŋ Hérôd gaŋ men, dôriŋ kergê kari gaŋ a men. Menba, kelma Hérôd kôliŋ môni temale hende to hen iyôn ba: «Enŋeren aŋga mu gey mera aŋ na béré.» 23 Hérôd dusu yiri buru kôl iyôn ba: «Aŋga yôn yôn ka mu gey na, na béré, hena ré na soré kwa emê iyére tiŋê bi meré emê kôba na béré.»

24 Hende si kirija ka hende ré wôriŋ hen aŋ, aŋ ô enŋeré yore iyôn ba: «Na mi a ené enŋere ba?» Menba, yore uwôle sara iyôn ba: «Enŋere sa Ja ôbi lê batêm.»

25 Hende hô bul hô lew bô iyére to kelma Hérôd môriŋ ya hen. Hende ô ligiri a aŋ kôli iyôn ba:

«En gey bi jeré ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.»

26 Menba, tiri mène damaŋ. Niŋba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwônê kergê kari a men na, ôbi gey jôriŋ mône hende to hen aŋga hende enŋere hen né. 27 Kelma Hérôd bi asgar pôn era lew aŋ kôli ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm danŋay a eraŋ. Asgar bi wo hen ô jeré sa Ja ôbi lê batêm danŋay a, 28 aŋ ula bô subra eraŋ aŋ biŋ môni temale hende to hen aŋ hende ôriŋ biŋ yore. 29 Kirija bay tô Ja toy hen iyôn na, bay era sa ay temayri ô emé.

Jésu gôse imŋê dubu

(Mt 14: 13-21, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)

30 Bay jé danŋi ligi Jésu a aŋ bay kôli kwôli aŋga ciré la hen men, kwôli gelé wo ciré gelon biŋé are hen a men. 31 Menba, Jésu kôliŋ iyôn ba: «Eranŋe naŋ en na erênŋe wolé sêd aŋ derô gwôlê aŋ ken dô bul dê.» Ôbi kôliŋ hen iyôn wôsa biŋé kwône era ligiriŋ a men, hôriŋ aŋ bay uwoŋ kirija kaŋ emê ani ré kwôy.

32 Jésu naŋ bay tôri dayji bô bato wô erê wolé derô gwôlê kelaŋ naŋ iyére. 33 Biŋé kwône gelji wo bay ô hen menba, biŋé kwône hôniŋi aŋ biŋé naŋ sa iyére iyére gerji naŋ têriŋ saji tumô kirija ka Jésu naŋ bay tôri ca erê ya hen.

34 Kirija Jésu herbo tôŋ bô bato a menba, ôbi gel kwônê biŋé menba, tirji liri ja wôsa bay yi môŋ gamgê ka ôbi abêriŋi naŋ iyôn. Menba, ôbi ay tô halêji gengiŋ sa are kwône. 35 Kirija kirija kô gaŋ niŋ, menba, bay tô Jésu era ligiri a aŋ kôli iyôn ba: «Kirija ka nâ ná, kelaŋ men, kirija kôba kô a men, 36 dô wo ju kôliŋ biŋé bi bay ô sa kam iyére ka da da na ô wogé ani kelé emê.» 37 Menba, Jésu uwôliŋi sara iyôn ba: «Kenbay ken biŋi aŋgaŋ emê.»

Menba, bay kôli iyôn ba: «Hen ba, nija erê kelé mapa na tu *déniyé arew wôô dema niné biji a bay ré emé ba?»

³⁸ Menba, Jésu engeriji iyôn ba: «Ken nan mapa iyen ba? Erênge ken ô gelé.» Menba, bay ô gelé an kôli iyôn ba: «Mapa na bay nan kuyê wôô.»

³⁹ Kirij bay ka hen Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Bijge bijné ré mô tôj nan gwogelérji gwogelérji sa kalmé ka gep a hen.»

⁴⁰ Menba, bijné mô nan gwogelérji, gwogelérji hen iyôn. Ka pôni na arew men ka pôni tôre bay men.

⁴¹ Jésu pô mapa wo bay hen nan kuyê ka wôô hen kôbri a an ôbi bô kirij si derômaran an lij Emen dosé an biilê mapa kôbri a an bij bay tôri ré cén bijné. Ôbi hô ka kuyê ka wôô hen an biji bi bay ré cén bijné kêm a sara. ⁴² Bijné bay ka hen om uyiré. ⁴³ An tô mapa wo ba nan tô kuyê ka ba hen na, bay pô wiinê gwanê môj kibi wôô. ⁴⁴ Perê bijné ka om mapa bi wo hen na, impê na dubu bay.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Ja 6: 15-21)

⁴⁵ Kirija bijné om mapa kô hen iyôn nij na, Jésu bi bay tôri day bato a ré ôrji tera tumô si kwa wo Bêtsayda an dôbi diré ba cêgê wô kôlij bijné ré irê ij nij, dema diré erê tôrji a tô. ⁴⁶ Kirija Jésu kôlij bijné ré irê ij nij, menba, lij dosé an dji yiri ô sa keram a wô uwôlê Emen. ⁴⁷ Kirija tare kurij na, bato wo bay tô Jésu dudu derô cér a bôb menba, Jésu dudu terare a pini. ⁴⁸ Jésu bô wo bay tôri gelij gusij sa jibé bato bô cér a wôsa kal ge si tumôrji menba, kirija kwôre ka tumô yel nij hen menba, ôbi era sa kam a si ligirji menba, ô mega diré dêji jerê iyôn. ⁴⁹ Kirija bay tôri gili wo ôbi era sa kam a hen iyôn menba, bay erem yan ba ré na, kampê menba, harê

lij an bay bi gura. ⁵⁰ Wôsa bay geli kêm an harê lij gan. Kirij bay ka hen, menba, Jésu iyêlji kwôlê kôl iyôn ba: «Harênge ré, na nôbi Jésu dênge bôrnge jal.»

⁵¹ Menba, ôbi day nan ci bô bato a menba, kal iyer men. Menba, tiniji ge kay daman. ⁵² Wôsa bay na hôn bô gepê wo gengij sa mapa wo na tumô hen né wô kibi bô denjolé woji.

Jésu berare bay ômpare bô emé wo Génésarêt a

(Mt 14: 34-36)

⁵³ Kirija bay di cér jô menba, bay saji bô emé wo Génésarêt menba, bay wuro bato sa ha kwongé cér a. ⁵⁴ Kirija bay herbe tôj bô bato a menba, bijné bô Jésu hôn. ⁵⁵ Menba, bay guroji nan sa iyére iyére peraji bay ômpare nan jaare ôrijji kirij ka yôn yôn ka bay toy wo Jésu ré ô ya hen. ⁵⁶ Kirij ka yôn yôn ka Jésu ô ya na, ré na sa iyére to dê, ré na to dami a kôba bijné eraj nan bay ômpare bô gégère a an bay uwôli bi ré dji ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen. Kirij bay hen na, bijné kêm ka hebiri menba, berare.

7

Anjan tô môn ka balê ka cay

(Mt 15: 1-9)

¹ Si Parisijnê nan *bay deré tô tô to Emen ka pôni henaji Jérusalêm sa danji ligi Jésu a.

² Bay gel wo bay tô Jésu ka pôni omji emé nan kôbriji wo *kagemi wôsa bay pul ré.

³ Parisijnê nan tô Jubnê ka ba hen kêm a men na, bay om emé ba pelé kôbriji deré ré ré, wôsa bay bi kwôlê sa hara wo balérji a. ⁴ Hena bay ré hena bô gégêr a hera ba, bay pul kôbriji dema bay ré om are. Bay bi kwôlê sa hara wo dangi a mega wonj pelé karbé toj yé are men, pelé téwre

men, nañ pelé karbé to bay iyege hen a men.

⁵ Menba, Parisijnêpê nañ bay derê tô tô to Emen engeriji Jésu iyôn ba: «Wô mi a bay tôm ré liji hara wo môpêrna né men, biji kwôlé sa hara wo balêrji a ré men ba? Bay ôm mapa nañ kôbriji wo kagemî.»

⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen *Esay na kôl ca tumô gengij sarnge kenbay kañ bay kelê kwôlé kebrenge wô wô hen, kôl iyôn ba:

«Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na nañ kibriji na mera

điba bôrji ba kelañ nañ en men.

⁷ Bay teben hen na đéj iyôn men, anğa bay gelij ðipé hen kôba na tô to gawrê a men.»

⁸ Ken đi tô to Emen añ ken gem na hara wo gawrê hen đi.»

⁹ Jésu hô kôl iyôn ba: «Ken li dô gañ sa jibé tô to Emen đéj wô gemij hara wonje. ¹⁰ Wôsa *Moyis na kôl iyôn ba: «Bij ibam nañ yom kwôlé men, kwôni wo kôlij ibari nañ yori kwôlo habij ba bi bay diri.» ¹¹ Nijba, kenbay ken kôl iyôn ba: «Hena kwôni ré kôlij ibari nañ yori iyôn ba: «Anğa ré ené bénge hen na, na bay a ené bij Emen hen», ¹² iyôn na, ôbi ôrij doy bij ibari nañ yori ani ré nij.» ¹³ Na hen iyôn a, kené mène kwôlo Emen wo kôl hen nañ hara wo balêrnge wo na đi cêgeriji a bénge hen. Añ ken li anğa danji ka gelij hen iyôn a sôn.»

*Anğa li añ gawra kagemij
(Mt 15: 10-20)*

¹⁴ Jésu hô uwôga kwôné ðipé sôn añ kôlji iyôn ba: «Toyénge dô añ ken hôn kwôlé wo na kelénge hen. ¹⁵ Anğa hena nô ô bô gawra na, na anğa li bi bôri *kagemij hen né, nijba, anğa soo bô gawra

a lê a ôbi ré kagemij hen đi. [¹⁶ Hena kwôni wo ré nañ mari wô toyij kwôlé bi wo en kôl hen na, bi toy]»

¹⁷ Kirija Jésu ô bô ira menba, kirija kwôné ðipé nañji nij menba, bay tôri engeri gengij sa bô kwôlé wo ôbi ré kôl hen. ¹⁸ Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay kôba ken hôn bô kwôlé bi wo hen né men ba? Ken hôn wo anğa hena nô ô si kibi gawra na, na anğa liri ôbi *kagem né. ¹⁹ Wôsa anğa emé na, ô na sa têmrê gawra ré nijba, ô na bôri a. Menba, hô so añ.» Jésu kôl hen iyôn wô wo anğa emé kêm ré dô emé.

²⁰ Jésu kôl iyôn ba: «Anğa soo bô gawra na, na anğa liri ôbi kagem. ²¹ Wôsa na anğa hena bô gawra a biri ermé kwôlé wo habij mega yipare toñ iyôn tôn hen men, gemsare men, deré temare a men. ²² Na ôbi á, bay ré yi bay yij nañ yébé ðipé men, bay ré yij bay geyére gursu men, bay bô hendé men, bay lamère ðipé men, bay lê anğa bôrji gey men, bay tu bôriyare men, bay kelê kwôlé wo habij gengij sa megêrji men, bay lêre geñ men, bay kelêre kwôlé iyôn a tôn ba henê tô geréri a men hen. ²³ Anğa lê bay ka hen na, hena na bô gawra aña gawra ré li aña ôbi ré kagemij hen.»

*Iyore toñ grêk bi bôre sa Jésu
(Mt 15: 21-28)*

²⁴ Jésu ô añ kirij bay ka hen añ ô kirij ka sa iyé Tir yij ya hen. Jésu si bô iyére to ôbi gey meré ya hen. Ôbi gey wo kwôni ré hôn né, nijba, ôbi a meré kirij kani a ba wo ðipé ré hôn né ré. ²⁵ Kirij bay ka hen na, iyore to pôn to tunu to habij yi bô môjne a toy kwôli Jésu menba, era sa cubu gubare tumôri a. ²⁶ Iyore hende to hen na, na môni sa iyére hende to

Jésu môrijn ya hen, hende iyêl kibi grêk. Hende uwôlijn Jésus ré dage tunu to habij hende to hen bô môjne a aj. ²⁷ Jésus kôle iyôn ba: «Di kamrê bi ôm are dem wôsa dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlijn garê ré.»

²⁸ Menba, iyore hende to hen uwôli sara iyôn ba: «Na tiri, Kelma, nijba, kam garê ôm habelê kwô wo herij tô kibi kamrê ré ba?»

²⁹ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Sa kibi kwôlê woré wo me kôlen hen na, ô ij harê nij, wôsa tunu to habij hende to hen dôrijn bô môjnê nij.»

³⁰ Kirijna hende ô ij, menba, hende uwon môjne yi sa kalañ a aj hende hôn wo tunu to habij na ré dôrijn bô môjne a nij.

Jésu berare gawra won men

³¹ Jésus hena sa iyé Tir a aj so si Sidôn si kwa cér wo Galilé aj sé sa iyére to tôre môj hen kara.

³² Bay eraj naj gawra won men, iyêlê kwôlê kôba gôli a men, aj bay uwôlijn Jésus ré uwôl kôbri a sari a aj bi ôbi ré berare. ³³ Jésus biri ôrijn wolé kelañ naj kwônê bijné. Jésus tôbe kôbri bô mari a men, tebe kalê aj hebij kôli gawra bi wo hen. ³⁴ Menba, Jésus ay tiri ta aj bô kirij si derômaraj aj dô bul wo dami aj kôl iyôn ba: «Epata» iyayriri na: «Maa bôljnge.»

³⁵ Kirij bay ka hen na, bô maa gawra na bôlij men kôli kôba beserij aj ôbi iyêl kwôlê dô yarara. ³⁶ Jésus kôlji bay ré kôlij kwôni ré pa pa. Nijba, kirijna ôbi kôlji bay ré kôlij kwôni ré na, kirij bay ka hen dema bay ré kôlij bijné kwôli anja Jésus li hen tumô tumô.

³⁷ Tini bijné ge kay sa anja Jésus li hen aj bay kôl iyôn ba: «Anja kêm ka ôbi li hen na, ôbi li dô, ôbi li bi menjê toy kwôlê men, bijné ka iyêl kwôlê dô ré, kôba iyêl men.»

8

Jésu abe bijné dubu pôrbu (Mt 15: 32-39)

¹ Kirij bay ka hen na, kirijna kwônê bijné hô danji a sôj menba, kirij bay ka hen na bay ôrij naj anjan emê kani ré kwôy menba, Jésus uwôge bay tôri aj kôlji iyôn ba: ² «Tu bijné ka na len ja damañ wôsa na sa subu nij wo bay li naj en na, aj anja bay ré ôm ba naj. ³ Hena ené kôlji bay ré ô ij naj kurôn bôrji na, ka pôni a herij tô geré wôsa ka pôni henaji kelañ.»

⁴ Bay tô Jésus kôli iyôn ba: «Na lê na iyeñ a nana bijn bijné emê uyê bôrji kirijna na dibij derô gwôlê na ba?»

⁵ Jésus engeriji iyôn ba: «Ken ôrij naj mapa iyeñ ba?» Bay uwôli sara iyôn ba: «Nini ôrij naj mapa jurgem.»

⁶ Menba, ôbi kôlij kwônê bijné ré mô tôñ terare a. Ôbi pô mapa wo jurgem hen aj kirijna ôbi lij Emen dosé menba, ôbi biilê tôñ aj bijn bay tôri bi bay ré cé. Menba, bay cêj kwônê bijné bay ka hen. ⁷ Bay tô Jésus ôrji naj kam kuyê dê. Jésus lij Emen dosé wô kuyê bay ka hen aj bijn bay tôri bi bay ré cé a men. ⁸ Kwônê bijné bay ka hen na, ôm mapa uyirê dô aj bay pô tôri wo pa gwané jurgem. ⁹ Kwônê bijné bay ka hen na nêmen bijné dubu pôrbu. Menba, Jésus dji ôrji haji nij. ¹⁰ Kirij bay ka hen menba, Jésus day bô bato naj bay tôri aj ôrji emê wo Dalmanuta a.

Parisijnêné engerij Jésus ré li anjan gijné biji

(Mt 16: 1-4)

¹¹ *Parisijnêné soji aj narijnji kwôlê naj Jésus wô sélij bôri na, bay kôli ré li anjan gelé ka ré gel wo nêé wori ré hena na derômaraj a. ¹² Jésus dô bul wo dami aj kôl iyôn ba: «Wô mi a kenbay bijné na kemnêñ hen

kené engere anğan ğinê ba? Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, anğan gelé kani pôn iyôn kôba a lij bênge ka gelé haw hen né.»

¹³ Menba, ôbi erêp kibi Parisinêpê aņ hō đay bō bato ô si cêgi cêr iyôn.

Wubure to Parisinêpê naņ to Hêrôd

(Mt 16: 5-12)

¹⁴ Bay tōri gerbaņ pera mapa aņ mapa na pôn nêņ kôbriji a bō bato. ¹⁵ Jêsu yêge marji kôl iyôn ba: «Berênge dō wōsa wubere to Parisinêpê naņ to *Hêrôd.»

¹⁶ Bay tō Jêsu nariņ kwôlê perêrji a kôl iyôn ba: «Na wō wo nana ôriņ naņ mapa ré hen aņa ôbi ré kôl hen iyôn ba?»

¹⁷ Jêsu toy kwôlê wo bay kôl aņ ôbi engeriji iyôn ba: «Wō mi a kené erem sa mapa wo ken ôriņ né hen ba? Kenbay kôba ken hōn né tō sōņ ba? Bō dengelé woņge ba ya ba? ¹⁸ Ken naņ turnge niņba, ken gel kirij nê, ken naņ marņge niņba, ken toy kwôlê wōni ré ba? Bōrņge ôliņ sa sa to ¹⁹ kirijna na en biilê mapa wo na bay aņ bij biņê ka dubu hen né ba? Tōri wo ba ba, na pōriņ gway iyeņ ba?» Bay tōri kôli iyôn ba ré na gway mōj kibi wōd. ²⁰ «Men, kirijna na en biilê mapa wo jurgem bij biņê ka dubu pōrbu hen né ba? Hen ba, na ken pō tōri wo ba na gway iyeņ ba?» Bay kôli sara iyôn ba ré gway jurgem.

²¹ Menba, Jêsu hō kôlji iyôn ba: «Ken hōn né tō ba?»

Jêsu berare ôbi tu tij wo Bêtsayda

²² Jêsu naņ bay tōri ôrji Bêtsayda. Bay eraņ naņ gawra wo tiri tij bij Jêsu. Bay uwôli bi ôbi ré uwôl kôbri a sari a. ²³ Jêsu bu kôbi ôbi tu tij bi wo hen aņ ôriņ naņ đī kelaņ naņ iyére. Menba, Jêsu liri kalê tiri a aņ ôbi

uwôl kôbri a sari a menba, ôbi engeri iyôn ba: «Ju gel ani ba?»

²⁴ Ôbi tu tij bi wo hen bôl tiri aņ kôl iyôn ba: «En gel biņê niņba, bay yi mega gurôpê ka ô ta iyôn.»

²⁵ Menba, Jêsu hō đī kôbri a tiri a menba, kirijna ôbi tu tij bi wo hen bō kirij đéej menba, tiri bôliņ ôbi gel are kêm dō.

²⁶ Menba, Jêsu kôli ré ô iņ niņba, ré hō si bō iyére ré.

Piyêr kôl Jêsu ré na Krist

(Mt 16: 13-20, Lk 9: 18-21)

²⁷ Jêsu ô naņ bay tōri ôrji sa kam iyére to đa naņ bō emê wo Sésaré Pilip a menba, tō geré na, ôbi engeriji iyôn ba: «Biņê kôl ené na i ba?» ²⁸ Menba, bay kôli iyôn ba: «Ka pōni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm, ka pōni kôl jeré na *Eli, ka đaņgi kôl jeré na *ôbi kibi Emen wo pōni.» ²⁹ Niņba, Jêsu engeriji iyôn ba: «A kenbay ken kôl ené na i ba?» Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

³⁰ Menba, Jêsu kôlji naņ tōri to maņ bi bay ré kôliņ kwōni điré na Krist, kwo Emen dôri hen, ré pa pa.

Jêsu kôl kwôli aņga ré sa sari a
(Mt 16: 21-28, Lk 9: 22-27)

³¹ Jêsu ay tō gelji are kôl iyôn ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelij gusij damaņ aņ, surņê men, damnê kaņ bay bê kwôbe naņ *bay derê tō tōd to Emen, bay a kapen men, bay a deren a men, aņ sa wōd, subu tori menba, na jê sé kamņê.»

³² Jêsu kôl kwôlê bi wo hen dad a ta. Menba, Piyêr biri ôriņ wolé aņ nayri. ³³ Menba, Jêsu hō bul bō bay tōri ka ba hen aņ kôliņ Piyêr iyôn ba: «Ô kelaņ naņ en, Sidan, wōsa ermé wom némij naņ kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

³⁴ Menba, Jésu uwôge kwônê bijné nap bay tôri an kôlji iyôn ba: «Hena kwônî ré gey yé ôbi tôn ba, bi uwôl yiri an men, bi ay gurô tagelê wori wop temare sari a an era tôn a. ³⁵ Kwônî wo gey gemé yiri ba a mênêri, nijba, kwônî wo uwôl yiri an wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, a gôlij nap dî. ³⁶ Hena kwônî ré uwoj anja sa terare a na kêm ana ré mênê merê tu gej wori ba, derêri yôn ba? ³⁷ Na mi a kwônî ré bé ana ré kerangij merê tu gej wori bi wo hen ba? ³⁸ Na wô bi wo hen a hena kwônî ré dîi tayre san a men, sa kwôlê wujê men, perê bijné sa terare a na ka yi mega bay wogé yébé megêrji hen men, bay têrij a men hen na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari a kirijna na buloj hera nap *manê ka derômaran a ka yi nap jengêrji hen nap hini emê wo Iban.»

9

¹ Jésu hô kôlji sôn iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê bijné ka na na, ka pôni a gelé dampay *emê iyére to Emen nap tirji dema ré maji tô.»

Yi Jésu bilij yi gay sa keram a (Mt 17: 1-13, Lk 9: 28-36)

² Wulê jii cêgê menba, Jésu tô si Piyêr nap *Jak nap Ja an ôrij nap ci sêd wolé nap bijné ta sa keram wo yêngi a. Kirij bay ka hen na, tu Jésu bilij yi gay tirji a men, ³ bargay kari bilij bôri terij an jerapné wo ôbi pelé bargay wônî wo a pelé selé hen iyôn na nap. ⁴ Si *Eli nap Moyis soji an iyêlji nap Jésu. ⁵ Menba, Piyêr kôlij Jésu iyôn ba: «*Rabi, dô wo na merênge na, nijna lê iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Eli men, pôn to *Moyis a men.»

⁶ Piyêr hôn kwôlê wo da kelé ré wôsa harê liji. ⁷ Kirij bay ka hen na, kirij ka geri so sa têlji

ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyôn ba: «Kwo dèbe hen na, na Keman, en piri daman, toyênge kwôlê kibri a.»

⁸ Menba, kirij bay ka hen na, bay tô Jésu bô kwarji nijba, gel kwônî ré, nijba, Jésu a dèbé pini nap ci.

⁹ Kirijna bay herbo tôn sa keram a menba, Jésu kôlji bay ré kôlij kwônî kwôli anja bay gel hen né kwôy wo dôbi *Kema Gawra dîré jij sip kamjê.

¹⁰ Si Piyêr nap Jak nap Ja gem kwôlê bi wo hen bôrji a menba, bay narij kwôlê perêrji a kôl iyôn ba: «Kwôlê wo Jésu kôl wô jê sé perê bijné ka ma a hen na, bôri na iyej pôn ba?»

¹¹ Menba, bay engeriri iyôn ba: «Wô mi a *bay derê tô tôô to Emen ré kôl iyôn ba ré na Eli a ré hera tumô *Krist, kwo Emen dôri hen ba?»

¹² Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na Eli a hera tumô wô jané are kêm nap kiniji kiniji ba? A hen iyôn ba, wô mi a ré lij bô magtubu to Emen a wo nôbi Kema Gawra ené gelij gusij men, bay ré tôrpen a men ba? ¹³ Nijba, en kelênge, Eli na sa an bay na liri anja bôrji gey mega wo bay na li bô magtubu to Emen a gengij sari.»

Jésu berare kema wo tunu to habij yi bôri a

(Mt 17: 14-21, Lk 9: 37-43a)

¹⁴ Kirijna Jésu nap Piyêr nap Jak nap Ja heraji da ligi tô bay tôri ka ba hen menba, bay gel kwarji a kwônê bijné nap bay derê tô tôô to Emen wo narijji kwôlê. ¹⁵ Kirijna kwônê bijné gelji Jésu menba, tiniji ge kay an bay guro wô liri dosé. ¹⁶ Jésu engeriji iyôn ba: «Na kwôli mi a kené narij na ba?»

¹⁷ Menba, gawra wo pôni perê kwônê bijné uwôli sara iyôn ba: «Rabi, en eraj nap keman bem

wôsa tunu to habij jôri iyêlê kwôlê. ¹⁸ Men, kirij ka yôŋ yôŋ ka ôbi dîbij ya na, tunu to habij hende to hen dôri ku men, wôbre si kibri a men, ôbi gederé kajni men, yiri kêm senjal a men. En uwôlij bay tòm ré dage tunu hende to hen, nijba, bay nê nê.»

¹⁹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôŋ ba: «Kenbay ka ayê bôo wonje naj hen na, na merê na wô lê naj ken yôd ba? Men, na têt iyeŋ a ené ulê bôn jalê sarŋge a ba? Eranje naj kema bi ben na.»

²⁰ Bay eraj naj kema bi wo hen biri. Menba, kirijna tunu to habij hende to hen gel Jêsu menba, ay kema ku aj ôbi gerŋge men, wôbre si kibri a a men. ²¹ Jêsu engere iba kema iyôŋ ba: «Sa iyeŋ a are bay ka hen né liri iyôŋ ba?» Menba, iba kema kôli ré na ca naj kampêri yeŋ. ²² «Têt kwône tunu to habij hende to hen dôri uwôl tare a, réba bô kam a bij teré diri. Nijba, hena jeré nê nê lê ani ba, ju li naj ni men, ju bô tu na toni men.»

²³ Jêsu kôli iyôŋ ba: «Wô mi a jeré kôl: «Hena jeré nê nê ba?» Ani a gôlij kwôni wo bi bôri sa Emen a ré.»

²⁴ Kirij bay ka hen menba, iba kema na kôl naj tôri to dami kôl iyôŋ ba: «En bi bôn sa Emen a, li naj en aj bi ayê bôo wupê ré ô tumô men.»

²⁵ Jêsu bô wo kwônê bîné dap menba, ôbi ône tunu to habij hende to hen aj kôle iyôŋ ba: «Tunu to jôrij bîné iyêlê kwôlê men to bij bîné yi menjê a men hen, en ay tôo béré sêj bô kema wo hen, aj mu hô hô ré nij.»

²⁶ Menba, tunu hende to hen sêj aj li kema kaarê kula men, yêsirê naj néeri a men. Aj ôbi yi mega ré ma iyôŋ, aj bîné ka pôni kôba kôl ôbi ré ma. ²⁷ Menba, Jêsu bu kôbi kema aj jôgeri hena ta aj ôbi dufu ta.

²⁸ Kirijna Jêsu ô ij nij menba, bay tôri engeriri pini iyôŋ ba: «Wô mi a, na niné nê nê dagé tunu to habij hende to hen né ba?»

²⁹ Menba, ôbi uwôlj sara iyôŋ ba: «Tunu to habij to hen iyôŋ na, séére nô na naj uwôlê Emen.»

Jêsu hô kôl kwôli anja ré sa sari a

(Mt 17: 22-23, Lk 9: 43b-45)

³⁰ Jêsu naj bay tôri ôrji aj kirij bay ka hen aj siji si bô emé wo Galilé a aj bay dîbiji tôŋ né wôsa Jêsu gey bi kwôni ré hôn né. ³¹ Wôsa ôbi hal bay tôri kôl iyôŋ ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bij bîné aj bay a deren aj sa wôo, subu tori menba, na jê sé kampê.»

³² Nijba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né. Men né bay hare engereri men.

I a na kwo dami ba?

(Mt 18: 1-5, Lk 9: 46-48)

³³ Jêsu naj bay tôri saji bij Kapêrnayôm, menba, kirijna bay sa bij iyére nij menba, Jêsu engereji iyôŋ ba: «Kéné naraj na kwôli mi kirijna nana eraj tô geré hen ba?»

³⁴ Menba, bay tôri wômji sidij wôsa tô geré bay narij kwôlê sa i a ré na kwo dami perêrji a ba. ³⁵ Menba, Jêsu mô tôŋ, aj uwôga bay tôri ka môj kibi wôo hen aj kôlji iyôŋ ba: «Hena kwôni ré gey yé kelma ba, bi yi ôbi cêgi megêri kêm men, bi yi ôbi lê jê biji a men.»

³⁶ Menba, Jêsu ay kema wo dê sa dîri derôrji a aj ôbi ayri kabêri a aj kôlji iyôŋ ba: ³⁷ «I, i wo bu kema wo dê mega kwo na yiri a naj henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen. Men, kwôni wo beren a yiri a na, beren na nôbi mera yiri a hen ré nijba, na Iban wo joon hen a, ôbi ré biri a yiri a hen men.»

Kwôni wo jebéna sêd aṅ ré ba, na kwona
(Lk 9: 49-50)

³⁸ Ja kôli iyôn ba: «Rabi, nini gel gawra wo pônî dage tunu to habij naṅ henem menba, nini jôri sara wôsa ôbi era tôrna ré.»

³⁹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Jôreṅgiri ré, wôsa kwôni li are naṅ henen na, a kelê kwôlen habijê ré nij. ⁴⁰ Na ôbi á, kwôni wo na ôbi barena ré ba, na kwona. ⁴¹ Hena kwôni wo ré béṅge kam kaṅ yê bô môni gwore a wô wo kené ay hini *Krist, kwo Emen dôri hen na, na tu kwôlê a ené ena kelêṅge hen, ôbi a ba upé sa kôbri ré.»

Têrij na aṅga dami
(Mt 18: 6-9, Lk 17: 1-2)

⁴² «Hena kwôni ré li aṅa kwo iya tô ayê bôd wori a hen ré kurij na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a aṅ bay ré uwôli a bô cér a kôba na aṅga dê gôlij gusij to Emen a gili hen. ⁴³ Hena ré na kôm a lê aṅa jeré li têrij na, dô wo ju jôri aṅ. Dô wo ju mô tu geṅ naṅ kunum naṅ kôm pôn dô dê, erê bô géhên to na tare to enge bariṅ né hen naṅ kôm wôd. [⁴⁴ Na kirij ka wôṅne kôba ma ré men, tare kôba bariṅ né men.] ⁴⁵ Hena têm né lêm wo ju li têrij na, dô wo ju jôre aṅ. Dô wo ju meray aṅ môrij tu geṅ naṅ kunum dô dê wo ju ôrij naṅ têm wôd aṅ ju ôrij bô géhên a. [⁴⁶ Na kirij ka wôṅne kôba ma ré men, tare kôba bariṅ né men.] ⁴⁷ A hena ré na tum a lê aṅa jeré li têrij na, dôre aṅ, dô wo ju si bô *emê iyére to Emen a naṅ tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhên a naṅ tum wôd. ⁴⁸ Na kirij ka wôṅne kôba ma ré men tare kôba bariṅ né men. ⁴⁹ Wôsa kwôni wo yôn yôn kôba tare a bij sari a mega wo bay bij dôre sa kilij a iyôn.»

⁵⁰ «Dôre na aṅga dôri, nijba, hena hende ré geraṅ né ba, bay a lere iyeṅ a ré herê geraṅgê hôrij ba? Yéṅge mega dôre iyôn aṅ ken mô naṅ bô jalé perêṅge a.»

10

Kwôlo gengij sa kariṅare to iyore naṅ iba
(Mt 19: 1-12, Lk 16: 18)

¹ Jêsu ay geré ô bô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdê a. Bijé kwône hô daṅji ligiri a. Ôbi gelji are gaṅ gaṅ, menba, tê pôn a sôn ôbi gelji are.

² *Parisijnêné ka pônî ay tô iyêlê naṅ Jêsu wô sélij bôri, bay engeriri iyôn ba: «Tôd tona kôl wo iba ré dagê tamni hari ba?»

³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Na kwôli mi a *Moyis na ré kelêṅge kené li ba?»

⁴ Bay kôli iyôn ba: «Moyis na kelêni iyôn ba: «Kwôni wo ré dage tamni ba, ré buru magtubu toṅ bê tôre kôbre a.» »

⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na wô bô denjelé woṅge aṅa Moyis na ré ayij tôd hende to hen béṅge hen. ⁶ Nijba, kirijna Emen na ay tô dé tô terare na, ôbi dî gawré iba naṅ iyore. ⁷ Na wô bi wo hen aṅa iba ré dé ibari naṅ yori aṅ, aṅ dé yiri naṅ tamni ⁸ aṅ bay wôd hen a yiji na gawra wo pôn. Mega hen iyôn na, bay na bijé wôd ré nij, nijba, bay yi mega gawra pôn. ⁹ Na tôri bi wo hen aṅa kwôni ré nêmé bisiré aṅga Emen day lij kurôṅgi yi wo pôn hen né.»

¹⁰ Kirijna bay ré baṅ ijn tô na, bay tô Jêsu hô engereri gengij sa kwôlê woṅ dagê iyore wo ôbi ré kôl hen. ¹¹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kwôni wo dage tamni aṅ enṅij to daṅgi na, ôbi li têrij naṅ tamni to tumô hen. ¹² A hena

iyore ré dage kurôre aṅ enḡiṅ iba wo daṅgi na, hende li têriṅ.»

Jésu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Lk 18: 15-17)

¹³ Bijné eraṅ naṅ kamrê ka dê bijn Jésus bi ôbi ré uwôl kôbri sarji a, nijnba, bay tôri nayji. ¹⁴ Jésus gel wo bay tôri li hen iyôṅ menba, bôri tari, aṅ ôbi kôlji iyôṅ ba: «Dénge kamrê bi era legen a dîba ken jôrengeji ré. Wôsa *emê iyére to Emen yi gengiṅ sa bijné ka yi mega kamrê ka dê dê bay ka hen iyôṅ. ¹⁵ Na tu kwôlé a ené kelêṅge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lij hen iyôṅ ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

¹⁶ Menba, Jésus bu kamrê a kabrêri a aṅ tô kibri a sarji a aṅ uwôl kôbri a sarji a a men.

Ôbi uné wo pôni

(Mt 19: 16-30, Lk 18: 18-30)

¹⁷ Kirijna Jésus ô tô geré na, gawra wo pôni guro aṅ sa cubu gubari tumôri a aṅ engereri iyôṅ ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aṅa ené môriṅ tu geṅ naṅ kunun ba?»

¹⁸ Menba, Jésus kôli iyôṅ ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri naṅ, Emen pôn nêṅ a na kwo dôri. ¹⁹ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôṅ ba: «Duu temare ré men, yij yijare toṅ têriṅ ré men, gômse ré men, kôl kwôlé woṅ benare dî sa bijné ré men, lij kwôni aṅga habij né men, bijn ibam naṅ yom kwôlé a men.» »

²⁰ Ôbi hô kôlij Jésus iyôṅ ba: «Rabi, tôô hende to hen en li kêm naṅ kamjên yeṅ.»

²¹ Jésus piri aṅ bôri aṅ, kôli iyôṅ ba: «Aṅga pôni bam ya. Ô peré ari uné kam kêm ju keléṅ aṅ larirji na, ju céṅ bay nimré. Aṅ

ari uné ka kwôni yi derômaran a gemem ligi Emen a ya. Menba, jôbi ju era tòn a.»

²² Nijnba, kirijna ôbi toy kwôlé bi wo hen iyôṅ na, tiri mène aṅ ôbi kurij ô ta naṅ tu na wôsa aṅgaṅ uné kari mē gaṅ.

²³ Jésus bô kwari aṅ kôlij bay tôri iyôṅ ba: «Bi bijné kaṅ bay uné ré si bô emê iyére to Emen a na, iyére gaṅ.»

²⁴ Kwôli kelé Jésus lij bay tôri harê. Ôbi hô kôlji iyôṅ ba: «Miljén, sé bô emê iyére to Emen a na, iyére gaṅ. ²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra gôlij ôbi uné ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bay tô Jésus hen dengôri tiji damaṅ a aṅ bay kôl perêri a iyôṅ ba: «Nijnba, i a uné gelê ba?»

²⁷ Jésus bôri aṅ kôl iyôṅ ba: «Uné gelê na, gawra nêṅ né, nijnba, Emen nêṅ. Wôsa Emen nêṅ lê are kêm.»

²⁸ Piyêr kôli iyôṅ ba: «Gel, nini déṅ are kêm aṅ nini era tòm a.»

²⁹ Menba, Jésus uwôli sara iyôṅ ba: «Na tiri, en kelêṅge, hena kwôni ré déṅ iyére tori, yêṅêri, yori, ibari, kamni naṅ yagê wori wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, ³⁰ ôbi a uné haw hen kirij bay ka hen têê arew iyére men, yêṅê men, yori men, kamrê naṅ yagê a men, aṅ are bay ka hen kêm a era naṅ bô emê, aṅ tôre to cêgi na, ôbi a merê tu geṅ naṅ kwini. ³¹ Bijné kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen a herê yé bay tumô men.»

Jésu hô kôl kwôli aṅga ré sa sari a a sôṅ

(Mt 20: 17-19, Lk 18: 31-34)

³² Jésus naṅ bay tôri ôri geré wô erê Jérusalêm, menba, Jésus ô tumôri a. Bay tôri dengôri tiji men, tô bijné ka ô tôri a hen na, harê liji men. Têê pôn a sôṅ Jésus

uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen ligiri a an ay tô kelêji kwôli anga ré sa sari a hen kôl iyôn ba: ³³ «Ken toy, nana erênge na Jérusalêm a hen, an bay a beren nôbi *Kema Gawra bijn damné kan bay bê kwôbe men, bay derê tô tôô to Emen a men, an bay a dén kwôlé woñ temare san a men, bay a nôgen bijn bijné ka na Jubné ré hen a men. ³⁴ An bay a ayren men, bay a teben kalé san a men, bay a sên men, an bay a deren an sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

*Si Jak nan Ja uwôlij Jésu are
(Mt 20: 20-28)*

³⁵ Kam Jébédé ka wôô Jak nan Ja eraji ligi Jésu an kôli iyôn ba: «Rabi, nini gey bi jeré li anga nini engerem hen béni.» ³⁶ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na mi a kené gey bi ené li béngge ba?»

³⁷ Bay uwôli sara iyôn ba: «Béni bi niné sa ô meré kwo pôn sa kôm woñ gusurô a men, kwo pôn sa kôm woñ maa a men bô emé iyére tom a.»

³⁸ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Anga ken engere hen ba, ken hôn dô bi ba? Ka nê mê yê kam kan bô emé ka na yê hen ba? Men batêm to bay a lèn hen na, ka nê mê lê ba?»

³⁹ Bay hô kôlij Jésu iyôn ba: «Nina nê mê yê senge.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ka yê kam kan bô emé ka na yê hen men, batêm to bay ka lèn hen kôba ka lê a men hanje, ⁴⁰ nijba, kwoñ meré sa kôbi woñ gusurô a men, kwoñ maa a men na, na nôbi a gengé ré, nijba, na Iban a gengé kirij wô bijné kari ka ôbi na bu sa têrji nij hen.»

⁴¹ Menba, bay tô Jésu ka ba môj hen, kirijna toy hen iyôn na, bôrji tarji sa si Jak nan Ja. ⁴² Jésu uwôgeji kêm an kôlji iyôn ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a

na om sa bijné kaji men, bijné ka damné kôba gôlij sarji a men. ⁴³ Nijba, kenbay ba bi yi hen iyôn perênge a ré. Perênge a hen ana kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woñge men, ⁴⁴ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woñge men. ⁴⁵ Na hen iyôn a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a na na wo bijné ré yi mané kané ré, nijba, na wô yé mana woji men, ayê yen bijn temare têbijn sa bijné kwône a men.»

*Jésu berare Bartimé ôbi tu tij
(Mt 20: 29-34, Lk 18: 35-43)*

⁴⁶ Jésu nan bay tôri men nan kwônê bijné a men saji sa iyé Jériko. Kirijna bay ca sé an Jériko na, ôbi tu tij kwo pôni hini om Bartimé kema Timé mô bénggé geré wô uwôlé are. ⁴⁷ Ôbi toy wo ré na Jésu wo Najarêt menba, ôbi uwôgiri kan a ta: «Jésu, *kunga kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

⁴⁸ Menba, bijné kwône nayri bi ôbi ré wôm tôn, nijba, ôbi hô om nan nééri a: «Kunga kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

⁴⁹ Menba, Jésu debu tôn an kôl iyôn ba: «Uwôganjiri na.» Bay uwôga ôbi tu tij bi wo hen an kôli iyôn ba: «Uwôl bôm pô, an ju hena ta era unéri wôsa ôbi uwôgem.»

⁵⁰ Ôbi tu tij bi wo hen uwôl bargay kari kan kelanê an, an hena kerêd sa têri a era ligi Jésu a. ⁵¹ Jésu ay kwôlé an engeriri iyôn ba: «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Ôbi tu tij bi wo hen kôli iyôn ba: «*Raboni, en gey gelé kirij.»

⁵² Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Ô, ayê bôô wom gôlij nan ju.» Menba, kirij bay ka hen na, ôbi gel kirij hôrij an ôbi ay geré ô tô Jésu a.

11

Jésu sa bijn Jérusalêm

(Mt 21: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)

¹ Kirija bay eraji da nap Jérusalêm na, bay siji si kwa Bêtpajé men, Bétani men, kwa Keram wo Olibiyé a, menba, Jésus jé bay tôri wôô, ² aŋ kôlji iyôn ba: «Erêŋge iyére to tumôrŋge hen, kirija ka bijn na, ka upé kema kura hariŋ tôn wo kwôni dayri ré tô, bisiréŋgeri ken eraŋ. ³ Aŋ hena kwôni ré eŋgeréŋge iyôn ba: «Wô mi a kené busereri ba?» ba, ken kôli: «Na Kelma a geyé.» Aŋ kirij bay ka hen ôbi a déŋge ka eraŋ.»

⁴ Bay ôrji menba, bay uwôn kema kura hariŋ nô bêŋgê geré da kibi ira. Aŋ bay dôri. ⁵ Bijné ka pôni ka dibiji ya hen eŋgereji: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?» ⁶ Menba, bay tô Jésus uwôlji sara mega ôbi ré kôlji iyôn, menba, bay diji ô.

⁷ Bay eraŋ nap kema kura na bijn Jésus aŋ bay bi bargay kaji cêgi kura aŋ Jésus day mô sara. ⁸ Bijné kwônê bi bargay kaji tô geré, ka pôni pôy germé nono sa biji tô geré a men. ⁹ Ka pôni ô tumôri a men, ka pôni ba cêgeri a men aŋ bay ka gura ôm:

«Hosana, teré kibi yi gengiŋ sa kwôni wo era nap hini Kelma.

¹⁰ Bi teré kibi yi gengiŋ sa emé iyére to era hen, na emé iyére to môyrena kelma Dabid.

Hosana yi derômaran a ta.»

¹¹ Jésus sa Jérusalêm, aŋ ôbi ô bô *iyéy Emen a. Kirija ôbi kôbe kirij gel kêm na, ôbi ô Bétani nap bay tôri ka môj kibi wôô hen wôsa tare pôô gaŋ nij.

Tôgôre to yêere nap
(Mt 21: 18-19)

¹² Sa pôn cêgê kirija Jésus nap bay tôri henaji Bétani hen na, kurôn li Jésus. ¹³ Ôbi bô kirij kelaŋ dé menba, gel tôgôre to mare lebé ôbi ô gelé yaŋ ba diré upé yêre, nijba, kirija ôbi era da menba, uwôn na mare mera wôsa na geserêre ré tô. ¹⁴ Menba, Jésus kôlij tôgôre hende to hen iyôn ba: «Kwôni a emé yêre cêgê ré nij.» Bay tôri toy kwôlê wo ôbi kôl hen.

Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a
(Mt 21: 12-17, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)

¹⁵ Bay sa bijn Jérusalêm, menba, Jésus ô derô haba wo iyéy Emen a menba, ôbi dage bijné kêm ka eraŋ nap angaŋ gara men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê gursu nap to bay dére derare gara hen hee a men. ¹⁶ Ôbi di kwôni ay ani kani pôn iyôn sijn si bô iyéy Emen ré. ¹⁷ Menba, Jésus halji kôl iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tijé a yé na iyére to tô môŋ wo bijné a era wô uwôlê Emen ya ré ba?» Menba, kenbay ken ay lij kini meré bandi.»

¹⁸ Damné kaŋ bay bê kwôbe men, *bay deré tô tôô to Emen men na, toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, wogéji geré wô deré Jésus. Bay hareri wôsa gelé are kari dê sa kwônê bijné men, dôrji a men.

¹⁹ Kirija tare kuriŋ menba, Jésus nap bay tôri siji sa iyére hende to hen ôrji aŋ.

Jésu nap tôgôre to hay
(Mt 21: 20-22)

²⁰ Tô kirij, kirija bay ré ôrji tô geré na, bay tô Jésus gelji tôgôre hay kwôy di hanêre a. ²¹ Piyêr erem sa kwôlê wo Jésus na kôlij tôgôre tumô hen menba, ôbi kôlij

Jésu iyôn ba: «*Rabi, gel tógôre to na ju tòmne hen hay.»

²² Jésu ay kwôlê kôlji iyôn ba: «Bênge bônge sa Emen a. ²³ Na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena kwôni ré kôlji keram wo hen iyôn ba: «Dô yem wolé aṅ ju ô kuriṅ a bô cér a» aṅa ôbi ré bi bôri sara na, are bay ka a liṅ ôbi a gelé naṅ tiri, wôsa ôbi gaanê ré, niṅba, bi bôri sa kwôlê wo ôbi kôl hen. ²⁴ Na bi wo hen aṅa ené kelênge, aṅga yôn yôn ka ken uwôliṅ Emen na, dô wo ken bi bônge sara mega wo kené uwoṅ niṅ, menba, are bay ka hen a liṅ bênge. ²⁵ Men, sa pôn pôn kirija ken hena wô uwôlê Emen aṅa kené ôriṅ naṅ kwôlê wôni naṅ kwôni na, dénge bônge jal sara aṅ bi Ibareṅge Emen wo mô derômaran a kôba bi dî bôri jal sa têriṅ lêreṅge a men. [²⁶ Niṅba, hena kené dî bônge jal ré na, Ibareṅge Emen wo mô derômaran a kôba a dé bôri jalé sa têriṅ lêreṅge a ré men.]]»

Tôo to Jésu hena na yôn ba?

(Mt 21: 23-27, Lk 20: 1-8)

²⁷ Jésu naṅ bay tôri hô heraji Jérusalêm menba, kirija Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ bay deré tô tôo to Emen naṅ surpé eraji ligiri a. ²⁸ Aṅ bay engeriri iyôn ba: «Na naṅ tôo to yôn a jeré liṅ are bay ka kêmen hen ba? I a bem tôo hende to hen a jeré liṅ are bay ka hen ba?»

²⁹ Menba, Jésu hô uwôliṅ sara iyôn ba: «En gey engeréṅge kwôlê pôn aṅ ken uwôlen sara. Aṅ na kelênge naṅ tôo to yôn a ené liṅ are bay ka kêmen hen. ³⁰ Batêm to Ja na liṅ biṅné hen na, hena na derômaran a laba na ligi gawrê ba? Uwôlênge sara.»

³¹ Niṅba, bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Hena nana kôl ré na batêm to ré hena na derômaran a

na, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bônna sari a ré ba? ³² Hena nana kôl batêm to Ja liṅ biṅné hen ré hena na ligi gawrê na, biṅné a lén kwôlê.» (Bay hare wôsa kwôné biṅné bô Ja mega *ôbi kibi Emen na tiri.)

³³ Menba, bay uwôliṅ sara iyôn ba: «Nini hôn né.» Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Hen iyôn na, nôbi kôba na kelênge na naṅ tôo to yôn ené liṅ are bay ka hen né men.»

12

Gwosoy kwôlo gengiṅ sa bay yagê tɔnadɔr

(Mt 21: 33-46, Lk 20: 9-19)

¹ Jésu kôlji gwosoy kwôlo dāṅgi kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni yage tɔnadɔr. Ôbi ay haba woṅ gerem a sara. Ôbi pi iyom wô uwôriṅ yêre ya. Aṅ ôbi li iyêre to dami toṅ gemé yagê bi wo hen sara. Menba, ôbi biṅ bay yagê tɔnadɔr yagê wori bi wo hen aṅ bay têbri naṅ geserê geserê aṅ dīṅ yiri ôriṅ kergare. ² Kirija geserê né tɔnadɔr sa niṅ na, ôbi jé mana wori ô uné bay gemé tɔnadɔr hende to hen bi ôbi ré ô enge kwa yêre wori eraṅ biri.

³ Bay gemé tɔnadɔr hende to hen na, berji mana bi wo sê aṅ dageri hô kôbri senge. ⁴ Ôbi iyé tɔnadɔr na hô jé mana wori kwo dāṅgi menba, bay gemé tɔnadɔr bay ka hen hô sêri biri iyare sari a men, tiréri a men. ⁵ Ôbi iyé tɔnadɔr na hô jé mana wo dāṅgi sôṅ menba, bay gemé tɔnadɔr na diri. Menba, ôbi hô jé ka dāṅgi kwône menba, bay liji na mega bi wo bay na liṅ ka tumô hen iyôn. Bay sê ka pôni men, bay duu ka pôni men. ⁶ Niṅba, kemari wo ôbi piri hen a ba. Ôbi jéri ligirji a mega gerpé jé aṅ kôl iyôn ba: «Ôbi ba, bay a kemnaṅ tini tô.» ⁷ Niṅba, bay gemé tɔnadɔr na kôliṅ yirji

iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari bi a na, eranje, na derengeri an anga cibré ibari a kêm na na banje.»⁸ Menba, bay ñiri diiri an uwôl temayri kelan wolé nan yagé tɔnadof.»

⁹ «Ôbi iyéy tɔnadof a lê iyen nɔn ba? Ôbi a sa deré bay gemé tɔnadof an a bɔn ka ðanji gemé.¹⁰ Ken ðenŋse kwôlê bi wo hen bô magtubu a ré ba?

«Keram bi wo bay ðé iyére na kanɔni hen na,

ôbi a hô yé keram wɔn ðé tô iyére.

¹¹ Na Kelma a lê hen iyôn an na anga dami gan.»

¹² Bay sa Jubnê woge geré ciré ñeré Jêsu nɔnba, bay harij kwônê ñiné, wôsa bay hôn dô wo gwsore to ôbi ré kôl hen na, ré gengɔn na sarji. Menba, bay ôrji wolé an ligiri a.

Têbê wôgê wo Sésar

(Mt 22: 15-22, Lk 20: 20-26)

¹³ Bay jé *Parisɔnê nê ka pônɔn nan ñiné ka *Hêrôd ligi Jêsu a wô ñeréri sa kwôli kelêri a. ¹⁴ Bay sa kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem kêm na, na kwôlê wɔn tiri men, kwôlê bi wo pôn hen a jéré kôlin ñiné kêm a men. Wôsa ju dô tu kwônɔni ré men, ju gelji nan geré wo Emen nan tu kwôlê a men. Hen iyôn na, têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar na, na angan lê laba, na angan lê ré ba? Niné têbri laba, niné têbri ré ði ba?»

¹⁵ Jêsu hôn gwsore toji hende to hen dô an kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené sél bôn iyôn ba? Ayênge selé pôn ben na na gelé.»

¹⁶ Bay aya selé hende to hen biri. Menba, Jêsu engereji iyôn ba: «Sa kwônɔni wo yi yé na nan anga bay ði yé na ba, gengɔn na sa i ba?» Menba, bay uwôli sara ré na to kelma wo dami Sésar.

¹⁷ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Anja na ka Sésar ba, ken bɔn Sésar, anja na ka Emen ba, ken bɔn Emen.»

Menba, tiniji ge kay sa kwôlê wo Jêsu kôl hen.

Kwôlo gengɔn sa jê sé kampê wo ñiné ka ma

(Mt 22: 23-33, Lk 20: 27-40)

¹⁸ *Sadusɔnê nê ka kôl iyôn ba ñiné ka ma ré jê sé kampê ré kwôy hen, eraji ligi Jêsu an engeri kwôlê kôl iyôn ba: ¹⁹ «Rabi, tôô to *Moyis na kelêna iyôn ba: «Hena kwônɔni ré ma apa ré ði tamni mamare ana hende ré yê ré tô na, yêni kwônɔni wo ma hen na ré enge turgôri an ré yêñ kamrê bɔn yêni wo ma hen.»²⁰ Nɔn na ñiné ka pônɔni na jurgem tô yêni nare a. Kwo iyêri enge iyore menba, ma baa yê kema. ²¹ Ôbi cêgeri enge turgôri menba, ôbi ma baa yê kema. Are bay ka hen sa sa kwo subɔni a a men. ²² Are bay ka hen sa sa ñiné bay ka jurgem hen kêm ba wo bay ré yê kamrê. Menba, cêgeriji a kêm na, iyore hende to hen ma a men. ²³ Kirɔna ñiné ka ma a jê sé kampê hen na, na i peré yêné ka jurgem hen a na kurô iyore na ba? Wôsa bay kêm na na kwôrɔnêre.»

²⁴ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kwôli kelêrɔnge sanjɔn nan ken nono, wôsa ken hôn kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôn ibé iyêrê wo Emen né a men. ²⁵ Kirɔna ñiné ka ma a jê sé kampê na, imnê a engé yébé ré nɔn men, yébé kôba a engeji imnê ré a men. Nɔnba, bay a yé mega *manê ka derômaran a iyôn. ²⁶ Kwôlê wo gengɔn sa ñiné ka ma na sé bay ré jê sé laba, ré jê sé ré ba ba, na ken ðenŋse bô magtubu to *Moyis a kirɔna Emen sɔn sari a kwa kam gurônê hen né

ba? Emen na kôli iyôn ba: «Nôbi ena Emen wo *Abraham, kwo Isak nap kwo Jakwôb.»²⁷ Emen na Emen wo bîné ka mô tu geɲ dîba ôbi na Emen wo ka ma hen né. Ermé kwôlê wonje gerij nap ken kay damaɲ.»

Tôô to dami gôlij megêre
(Mt 22: 34-40, Lk 10: 25-28)

²⁸ Ôbi derê tô tôô to Emen wo pônî toyji wo bay nariɲ menba, ôbi hôn wo Jêsu ré uwôlji sara dô. Ôbi uso da aɲ engere Jêsu iyôn ba: «Tôô to yôn a na to dami dê megêre ba?»

²⁹ Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Gel, tôô to tumô a na: «Toy *Israyêl, Kelma Emen wona na Kelma pôn nêɲ. ³⁰ Aɲ já peré Kelma wom Emen nap bôô pôn men, nap tunum kêmen, nap ermé wom kêmen, nap néém kêmen a men.»³¹ Gel kwo jôgij wôô wori a na: «Gey megam mega ju geyij yem hen iyôn. Tôô to d'angji to dami dê ka wôô hen ba nap.» »

³² Ôbi derê tô tôô to Emen kôlij Jêsu iyôn ba: «Rabi wo dôri, ju kôl na tiri kirija ju kôl Emen ré na pôn nêɲ hari aɲ Emen wôni wo d'angji ré nap. ³³ Aɲ bi jeré piri nap ermé wom men, nap néé wom men, jeré gey megam mega yem iyôn a men, na anja dô dê sargaɲê ka gay gay kêmen hen.»

³⁴ Jêsu gel wo ôbi ré uwôli sara dô hen iyôn nap tu melênê menba, ôbi kôli iyôn ba: «Ju kelan nap *emê iyére to Emen né.» Menba, kwôni wo d'angji erem wôsa engeriri kwôlê ré nij.

Krist, na kwo kelma Dabid
(Mt 22: 41-46, Lk 20: 41-44)

³⁵ Jêsu ay tô gelij bîné are bô *iyéy Emen a kôl iyôn ba: «Wô mi a bay derê tô tôô to Emen ré kôl *Krist, kwo Emen dôri hen, ré na *kuɲga kelma Dabid ba?»³⁶ Kelma

Dabid nap yiri kôba Tunu toɲ hendi bô bôré wôn bôri aɲ biri kôl iyôn ba:

«Kelma Emen na kôlij Kelma wupê iyôn ba:

«Sa mô sa kôben woɲ gusurô, kwôy wo na bijn bay barem a yé anɲan sêlê tèm.» »

³⁷ Kelma Dabid nap yiri kôba uwôge gawra bi wo hen Kelma menba, iyeɲ a ôbi ré yé kuɲgari sôn ba?»

Jêsu gelij bîné are gengij sa bay derê tô tôô to Emen

(Mt 23: 1-36, Lk 20: 45-47)

Aɲ kwônê bîné toy kwôlê wori bi wo hen nap yi derê. ³⁸ Kirija Jêsu gelji menba ôbi kôl iyôn ba: «Berênge dô wô bay derê tô tôô to Emen ka gey palé nap bargay ka yêɲê wo ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi bay ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, ³⁹ ka gey kirij ka tumô bô *iyéy dapare a men, kini emê are a hen a men. ⁴⁰ Men, bay na bay mênere are bô iyé yébé kaɲ mamê, aɲ wôsa lamij tu bîné na, bay uwôl Emen dé dé dé, na dêɲ iyôn. Bîné bay ka hen na, kwôlê wo Emen a ulêji sarji a hen na, na kwôlê wo dami.»

Anɲan baliyare ka iyore toɲ mamne

(Lk 21: 1-4)

⁴¹ Jêsu mô bul kwini si kirij ka bay dîɲ sunugu lari ya hen aɲ ôbi bô kwônê bîné iyeɲ a bay ré bi lari ba. Bîné ka ôrij mê na, bay bi mê. ⁴² Iyore to pônî toɲ hende tu ja kôba era men, aɲ bi kam sélé wôô to nêmen gursu pôn né hen. ⁴³ Menba, Jêsu uwôge bay tôri aɲ kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, mamne toɲ hendi nîmré hende to hen na, bi dê bîné kêmen ka ré sa bi hen. ⁴⁴ Wôsa bîné bay ka hen kêmen bi na gursu to bay ôrij doyre ré

nijn hen, nijba, hende na, bi na lari kêm wo hende ôrijn doyre wô kelijn anğan emère hen.»

13

*Jésu kôl kwôli mênê iyéy Emen
(Mt 24: 1-2, Lk 21: 5-6)*

¹ Kirija Jésus so bô *iyéy Emen a na, ôbi tôri wo pôni kôli iyôn ba: «Ca! *Rabi, gel keram naj iyére ka hen.»

² Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Ju gel iyére hende to damné hen ba? Keram wôni wo a ba ta sa megari a ba naj, bay kêm a mênijn.»

Anğan tu na

(Mt 24: 3-14, Lk 21: 7-19)

³ Jésus mô sa Keram wo Olibiyé aj bilijn kwini si sa iyé iyéy Emen. Menba, Piyêr, *Jak, Ja naj André engeriri kwôlê kirija bay ré môrijn piniji naj dî hen. ⁴ Bay kôli iyôn ba: «Kelêni, kirija yôn a are bay ka kêm hen ré sa ba? Men na mi a gelé mega are bay ka hen ré ca kerê nij ba?»

⁵ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Dênge tu melênê sa yernge a bi kwôni lamênge naj kwôlê wojn benare ré. ⁶ Wôsa bijné kwône a ayêji henen aj a kelêji: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Aj bay a lamijn bijné kwônê. ⁷ Kirija ka toyé kwôli kumbul ôm da réba kelañ naj ken na, dênge bônge hare ré wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô. ⁸ Tô yê pôn a lê kumbul naj tô yê wo danji men, emê iyére pôn a séj naj to danji men, terare a yebagin naj sa iyére gay gay men, kurôn a lê kirijn a men, nijba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôn.»

⁹ «Dênge tu melênê sa yernge a wôsa bay a ôrijn naj ken tumô bay jerê kwôlê men, bay a sênge naj tinêre bô *iyéy dapare a men, bay a ôrijn naj ken tumô kilmé men,

tumô bay emê iyére a men, wô san, aj bi kené uwôlij béré Kwôlo Dôri. ¹⁰ Na mi mi kôba béré Kwôlo Dôri wo Emen a uwôlij naj kirijn kirijn bi tô yê bijné kêm toy dema are bay ka hen ré sa tô.

¹¹ Kirija bay ôrijn naj ken tumô bay jerê kwôlê a na, ken sun tumô wô kwôlê wo kené erê kelê hen né, nijba, ken kôl kwo Emen a bênge kirijn bay ka hen. Wôsa na kenbay a iyêlê ré, nijba, na Tunu toñ hendi bô bôré a bênge kwôlê kebrenge a. ¹² Gawra a desé sa yêni aj bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyôn hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré derji a men. ¹³ Bijné kêm a tôrnênge wô kibi henen, nijba, kwôni wo fu bôri iyére kwôy derijn kibi ba, ôbi a gelê.»

Anğan bô emê ka a lê bijné ka Jérusalêm

(Mt 24: 15-28, Lk 21: 20-24)

¹⁴ «Kirija ken gel anga habijn ka mênê kirijn, dî yirji kirijn ka bay ré merê ya ré hen, kwôni wo dênse na bi hôn dô. Kirijn bay ka hen na, bi bijné ka Judê ba, ge sa keram a men, ¹⁵ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men, ¹⁶ kwôni wo dèbe bô yagê ba, bi hera uwo wô ayê bargay kari ré a men. ¹⁷ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaj bay kwoo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men. ¹⁸ Uwôlênge Emen bi are bay ka kêm hen bi sa terbére a ré. ¹⁹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijné a lê hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayijn tôri wo Emen na dijn tô terare kwôy kemnên hen men, kwôni a herê gelé bô emê bi wo iyônji hen ré nij a men. ²⁰ Aj hena Emen né jô kibi sa hende to hen ta ré na, kwôni pôn nêj iyôn kôba a upé gelé ré. Nijba, ôbi fu kibi kirijn

dê wôsa bîjé kari ka ôbi tôrji hen.
²¹ Hena kwôni ré kelênge iyôn ba: «*Krist, kwo Emen dôri hen ré ná nà» ley, «ré ná yan» ley na, ken bi bônge sa kwôlê wori a ré.
²² Wôsa Kristjê kañ bay benare hen nañ bay kibi Emen kañ bay benare kwône a lê anğan gelé nañ kañ gîjê wô lamîj bîjé men, bîjé ka Emen kôba bay a masê wo ciré lamêji a men. ²³ Kenbay kôba ken berênge dô wôsa en kelênge kêm kô tumô nij.»

Sa hera wupê nôbi Kema Gawra

(Mt 24: 29-31, Lk 21: 25-28)

²⁴ «Menba, kirîj bay ka hen na, cêgi bô emê bi wo a lê bîjé hen na, tare to tay a berarê ré nij men, geserê a ené ré nij men, ²⁵ têbêjne a herîj ta men, anğan néé ka derômaran a a yebagîj mênîj a men. ²⁶ Menba, bay a gelen nôbi *Kema Gawra hera perê kirîj ka geri a nañ néé wo dami men, nañ damjare to dami a men. ²⁷ Kirîj bay ka hen na, na jé manê kañê ka derômaran a dayré sa bîjé ka na en tôrji hen sa terare a na kêm a men.»

Kwôlo gengîj sa tôgôre to libé
 (Mt 24: 32-35, Lk 21: 29-33)

²⁸ «Ayênge tôgôre ken gengîj kirîj, kirîja tôgôre jubu añ libé hen na, ken kôl kami emen ré ba ða nij. ²⁹ Kenbay kôba kirîja ken gel wo are bay ka hen sa nij na, ken hôn wo nôbi Kema Gawra ené ða kibi geré nij. ³⁰ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawré ka haw hen na, ka pônî a ba geñ kirîja are bay ka hen a sañ. ³¹ Derômaran nañ sa terare a nañê nijba, kwôlê wupê na, a nañê ré kwôy.»

Emen pôn nêj a henê sa to sa terare a kôrij
 (Mt 24: 36-44)

³² «Kwôlo gengîj sa wulêri nañ tayriri na, kwôni pôn nêj iyôn hôn né men, *manê ka derômaran a hôn né men, Kema kôba hôn né a men, nijba, na Ibari pôn nêj hari a henê mera.
³³ Berênge dô, yênge kum né wôsa ken hôn kirîja yôn a are bay ka hen ré sañ né. ³⁴ Yi mega gawra wo ða erê kergare iyôn. Ôbi ðeñ iyére tori añ bîj manê kari jé a kôbriji a. I ba nañ lê jéri. Ôbi ay tôô bîj ôbi gemé kibi iyére ré yi kum né. ³⁵ Merênge tu geñ wôsa ken hôn kirîja yôn a kelma ôbi iyé iyére ré sañ né. Na perare, na sa kirîj ka jali, na yelé kwôré, na tô kirîj ba, kwôni hôn né. ³⁶ Merênge tu geñ bi kirîja ôbi sa dus ba, upênge tô kum a ré. ³⁷ Kwôlê wo en kelênge hen na, en kôlij na bîjé kêm: merênge sa têrjge a.»

14

Damnê kañ bay bê kwôbe nañ bay derê tô tôô to Emen gey deré Jêsu

(Mt 26: 1-5, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)

¹ Ba sa wôw wo bay a lê geserê wo bay uwôgeri *Pak hen men, wô lij geserê wo mapa wo wubere nañ bô a hen a men menba, damnê kañ bay bê kwôbe nañ *bay derê tô tôô to Emen woge geré gwosore wô berîj Jêsu añ diiri. ² Nijba, bay kôl bi ciré biri bôb nañ sa geserê ré, wô wo bîjé ma ré lij kwôlê nañ ci.

Iyore to pônî bîj Jêsu wen sari

a (Mt 26: 6-13, Ja 12: 1-8)

³ Kirîja Jêsu mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen, menba, iyore to pônî erañ nañ ider wo ðîjê dô wo bay li nañ kalmê ka bay uwôgeji nar wo garari mê

hen, bô murda wo bay li nan *albatre hen kôbre a. Hende uson ligi Jêsu a an hende ti kibi murda bi wo hen an wuseri sari a kirija bay mô tôñ kibi emê a hen. ⁴ Bijé ka pôni bôrji tarji sara an bay namné kwôlê kôl iyôn ba: «Wô mi a hende ré mène ider wo ðiné dô hen iyôn ba?» ⁵ Hena bay ré kelén na kelénare kôba, bay ré uné *déniyé arew subu lay an cén bay nimré ré ba?» Menba, bay nay iyore hende to hen daman. ⁶ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Déngere dê iyôn. Wô mi a kené dôyrêre hen iyôn ba? Anja hende lén hen na, na anja dôri. ⁷ Wôsa bay nimré a merê perênge a nan wulê wulê an ka lê derê nan ci kirija ken gey, nijba, nôbi ba na merê nan ken nan wulê wulê ré. ⁸ Hende li anja hende nêmi lê. En ma ré tô, nijba, hende sa bèn ider san a gemijn temayren.» ⁹ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, nan kirijn kêmi sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli anja iyore hende to hen li hen ermijn sara.»

Judas gey ayê sa Jêsu bij damné kap bay bê kwôbe

(Mt 26: 14-16, Lk 22: 3-6)

¹⁰ Judas Iskariyôt ôbi tô Jêsu wo pôni perê ka môj kibi wôô hen ô uné damné kap bay bê kwôbe wô geléji geré beré Jêsu. ¹¹ Yi damné kap bay bê kwôbe dôrji gan kirija bay toy kwôlê wo ôbi kôlji hen an bay genge ciré biri gursu. Menba, Judas woge geré wo ðiré ayijn sa Jêsu bij damné kap bay bê kwôbe.

Jêsu ômi Pak nan bay tôri

(Mt 26: 17-25, Lk 22: 7-14, 21-23, Ja 13: 21-30)

¹² Wulê wôj ayê tô lê geserê mapa wo wubere nan bô hen na, na sa to bay dirijn gamgê wô lij

geserê Pak, bay tô Jêsu kôli iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niré ô berem sa tê lê geserê Pak ya ba?»

¹³ Jêsu jé bay tôri wôô an kôlji iyôn ba: «Erênge bô iyére to dami a hen. Ka uné gawra wo pôni ay kam nan téwre sari a eraj si tumôrñge. Erênge tôri a. ¹⁴ An bô iyére to ôbi a sé bô hen na, ken kôlij ôbi iyéy iyére iyôn ba: «*Rabi kôl iyôn ba, bô iyére to yôn, a ðiré ômijn emê wôj Pak nan bay tôri ya ba?» ¹⁵ Menba, ôbi a gelênge bô iyére to dami ta to bay nan bôre kô nij. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

¹⁶ Bay tô Jêsu ka wôô hen ôrji an sa bijji derô ira menba, uwôjji are bay kêmi hen mega wo Jêsu ré kôlji hen iyôn, menba, bay fu sa tê Pak ya.

¹⁷ Kirija tare kurijn menba, Jêsu nan bay tôri ka môj kibi wôô hen saji. ¹⁸ Kirija bay mô kibi anjan emê menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Na tiri, en kelênge, kwôni pôn perênge a wo ômi nan en hen a sa ayê san.»

¹⁹ Tu bay tô Jêsu ay tô lê na, an i ba engerijn Jêsu iyôn ba: «Na nôbi ré rê?»

²⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwôni pôn perênge ken-bay bay ka môj kibi wôô kwo dôbe kôbri nan en bô gwore a hen. ²¹ Nôbi *Kema Gawra na erê na mega wo na lij bô magtubu to Emen a gengijn san hen iyôn. Nijba, bô emê a kurijn sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henañ ré yêri ré kôba ré dô sôñ.»

Jêsu ði tô emê wo Kelma

(Mt 26: 26-30, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntijnê 11: 23-25)

²² Kirija bay mô ômji emê menba, Jêsu ay mapa an tô kibri sara menba, biilê an bij bay tôri an kôlji iyôn ba: «Engeñge, ôbi yi mega kurôñgi yen iyôn.»

²³ Menba, ôbi hô ay gwoy care toj yê tɔnadɔr aɲ ôbi liɲ Emen dosé, menba, ôbi biji aɲ bay yi kêm. ²⁴ Menba, Jésu kôlji iyôɲ ba: «Kwo nà ná, yi môɲ kwôbren woɲ biɲare naɲ Emen wo biɲ tôɲ wô kibi ðiɲé kwône. ²⁵ Na tiri, en kelêɲge, na hô yê care toj yê tɔnadɔr ré niɲ, kwôy wulê wo na sa yiɲ to kôrbi naɲ ken bô *emê iyêre to Emen a.»

²⁶ Kirɔɲa bay kebe kurôɲ menba, Jésu naɲ bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

Jésu kôliɲ Piyêr kwo ré tôɲpêri
(Mt 26: 31-35, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

²⁷ Jésu kôlji iyôɲ ba: «Ka juben déɲ kêm wôsa liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôɲ ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a useriɲ kêm.» ²⁸ Niɲba, cêgê menba, kirɔɲa na jê sé kampê na, na erê tumôɲɲge a Galilé a.»

²⁹ Menba, Piyêr kôliɲ Jésu iyôɲ ba: «Kirɔɲa megên a déɲ aɲ na, nôbi na déɲ aɲ né.»

³⁰ Menba, Jésu kôli iyôɲ ba: «Na tu kwôlé a ené kôlem hen, kemnêɲ bô yoyre hende to hen kura a yelê têê wôô ré aɲ já kelê jeré hônen né têê subu.»

³¹ Niɲba, Piyêr hô kôli iyêre kôl iyôɲ ba: «Hena ré na wo ené ma ré ju kôba, na kelê ené hônem né ré.» Menba, bay kêm kôl mega wo Piyêr kôliɲ hen iyôɲ.

Jésu uwôl Emen Gêtsémané a
(Mt 26: 36-46, Lk 22: 39-46)

³² Menba, Jésu naɲ bay tôri ôrji kirɔɲa ka bay uwôgeji *Gêtsémané, aɲ Jésu kôliɲ bay tôri iyôɲ ba: «Merêɲge tôɲ na, aɲ nôbi na erê uwôlé Emen.»

³³ Jésu ôriɲ naɲ Piyêr, *Jak naɲ Ja naɲ ði. Ôbi sun men, ôbi aɲge daman a men. ³⁴ Ôbi kôlji iyôɲ

ba: «Tun li ɲa môɲ teré dun iyôɲ, merêɲge na, aɲ ken yi kum né.»

³⁵ Menba, Jésu usu dê tumô, aɲ cubu gubari diɲ kwini tôɲ aɲ uwôl Emen mega wo hena ré nêɲ wo aɲga ré sa sari a hen na, ré sa ré. ³⁶ Ôbi kôl iyôɲ ba: «Aba, Iban, ju nêɲ lê are kêm. Li bi en yi gwoy kam toj gusiɲ hende to hen né. Iyôɲ hari kôba, li aɲga bôm gey hen ðiba ka bôn nôbi a geyé hen né.»

³⁷ Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, ôbi uwôɲji tô kum a. Menba, Jésu kôliɲ Piyêr ba: «Simô, ju yi kum! Ju nêɲ merê tu geɲ sem né ba? ³⁸ Merêɲge tu geɲ aɲ ken uwôl Emen bi kené heriɲ bô aɲgaɲ lamê ré. Ken gey merê tu geɲ hanɲe niɲba, na néerɲge a nêɲ ré ði.»

³⁹ Jésu hô dô tôri aɲ ligi bay tôri ka subu hen aɲ uwôl Emen mega wo tumô iyôɲ sôɲ. ⁴⁰ Jésu hô bulo hera menba, uwôɲji tô kum a wôsa bay nêɲ merê geɲ né. Menba, bay hôɲ kwôlé woɲ kelêri ré.

⁴¹ Jésu hô bulo hera jôgɲ têê subu wori menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: «Yêɲge kum aɲ ken dô bul hanɲe niɲ. Kô niɲ. Gel, tayriri sa wo nôbi Kema Gawra na uwôliɲ kôbi bay têriɲ a. ⁴² Henanɲge ta, na erêɲge, gel ôbi ayê san biɲ ðiɲé bi, sa niɲ.»

Bay bu Jésu

(Mt 26: 47-56, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴³ Jésu iyêl ba ya tô menba, Judas ôbi tô Jésu perê ka môj kibi wôô hen so naɲ kwônê ðiɲé ka naɲ yebere toj kaskar men, ka naɲ kwore a men. Damné kaɲ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôô to Emen naɲ surɲê a joji. ⁴⁴ Judas woɲ ôbi ayê sa Jésu hen na, na kôliɲ kwônê ðiɲé bay ka hen iyôɲ ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri

dosé hen na, na ôbi a kené bîri, aṅ ken ôriṅ naṅ dî men, ken bôri dô a men.»⁴⁵ Kirîṅna bay sa menba, Judas era ligi Jêsu a aṅ uwôgeri «Rabi» aṅ ibe tô mari.

⁴⁶ Menba, kwônê bîjé bay ka hen salam Jêsu bu. ⁴⁷ Kwônî wo pônî perê bîjé ka d̄ebe ya hen na, dô yeberé toṅ kaskar tori aṅ dîṅ maa mana wo *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe jô. ⁴⁸ Menba, Jêsu ay kwôlê kôlji iyôṅ ba: «Ken eraṅ naṅ yeberé toṅ kaskar men, kwore men kôberṅge a wô berenare mega wo kené kena beré na gemsâ iyôṅ. ⁴⁹ En mô perêṅge a sa pôn pôn gelîṅ bîjé are bô *iyéy Emen a menba, ken era sa beren né wô mi ba? Nîṅba, yi hen iyôṅ bi kwôlo na liṅ bô magtubu to Emen a hen na, ariri ré liṅ.»

⁵⁰ Menba, bay tô Jêsu kêm gerji dîri aṅ.

⁵¹ Kema mana wo pônî bi Jêsu. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka lebari a yiri a. Asgarṅê ka bu Jêsu hen na, sa herîṅ sa mana bi wo hen aṅ bîri. ⁵² Nîṅba, ôbi ju bargay kari aṅ, aṅ ge yiri seṅge.

Jêsu d̄ebu tumô bay jeré kwôlê a

(Mt 26: 57-68, Lk 22: 54-55, 63-71, Ja 18: 13-14, 19-24)

⁵³ Bay ôriṅ naṅ Jêsu iyé dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe menba, damné kaṅ bay bê kwôbe ka d̄aṅgi men, surṅé men, bay deré tô tôô tô Emen a men, saji wô dapare. ⁵⁴ Piyêr ô tô Jêsu a dôriṅ tôri baṅ cêgê dê dê kwôy ôriṅ karaṅ derô haba wo dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe a. Ôbi mô iyêbe tare naṅ bay gemé kibi iyé dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe bi wo hen.

⁵⁵ Damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ *Sanédren kêm woge geré wo ciré dîri kwôlo dami sari a aṅ ciré derîṅni, nîṅba, bay uwôṅ geréri ré. ⁵⁶ Wôsa ka pônî kôl kwôlê woṅ benare gengîṅ sari. Nîṅba,

kwôlê woṅ bi wo hen bîṅ pôn né. ⁵⁷ Ka pônî hena aṅ kôl kwôlê woṅ benare gengîṅ sari kôl iyôṅ ba: ⁵⁸ «Nîni toy wo ôbi kôl iyôṅ ba: «Na té iyéy Emen to gawré a dé naṅ kôbriji hen aṅ sa subu na heré dé to d̄aṅgi hôriṅ aṅ na to gawré a dé naṅ kôbriji ré.» »

⁵⁹ Gengîṅ sa kwôlê wo iyére bi wo hen kôba, kwôlê woṅ bîṅ pôn né.

⁶⁰ Menba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe hena ta perê kwônê bîjé aṅ engere Jêsu iyôṅ ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawré bay ka hen kôl gengîṅ sam hen né ba?»

⁶¹ Jêsu wôm tôṅ. Ôbi uwôl kwôlê wônî sara ré. Menba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe hô engeri kôl iyôṅ ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo nêm ayê kibi hen ba?»

⁶² Menba, Jêsu uwôli sara iyôṅ ba: «Ena ôbi bi a merê hen. Aṅ ka gelen nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woṅ ôbi néé hen men, ka gelen na hera perê kirîṅ ka geri a derômaran a.»

⁶³ Menba, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe yêgerê bargay ka yiri a hen aṅ kôl iyôṅ ba: «Nana hô gem na i dema ré kelêna kwôli sôṅ ba? ⁶⁴ Ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ôm hen nîṅ na, kwôli mi a kené erem nîṅ ba?»

Menba, bay kêm uwôli kwôlê sari a kôl iyôṅ ba: «Ôbi na kwôṅ deré.»

⁶⁵ Menba, bîjé ka pônî ay tô tibéri kalê a sari a men, bay ha tiri ta aṅ bay esuge kôbriji cibîṅni aṅ bay kôli iyôṅ ba: «Li yem môṅ jeré na *ôbi kibi Emen iyôṅ aṅ ju kelêni i a dêm hen ba?»

Menba, bay gemé kibi iyé dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe hen kôba, sêri tô mari a a men.

Piyêr tôriṅ Jêsu

(Mt 26: 69-75, Lk 22: 56-62, Ja 18: 15-18, 25-27)

⁶⁶ Kirija Piyêr ré môrijn tôrji a tòn derô haba hen na, hende lê jé iyé dami wo damné kap bay bê kwôbe to pôni a sa. ⁶⁷ Hende gel Piyêr wo iyêbe tare môrijn hen menba, hende bôri dééj a kôli iyôn ba: «Jôbi kôba na ju ô nap Jêsu wo Najarêt men ré ba?»

⁶⁸ Menba, Piyêr uwôser kôl iyôn ba: «En hôn né. En hôn bô kwôlê wo me kôl hen né.» Menba, ôbi si ô si kibi geré nô. ⁶⁹ Hende gili menba, hô kôlij bijné ka debe ya hen iyôn ba: «Ôbi na kwo gawré bay ka hen men.»

⁷⁰ Piyêr hô uwôser têê pôn a sôn. Sem cêgê menba, bijné ka debe ya hen na, kôlij Piyêr iyôn ba: «Na tiri wo jôbi kôba ju na kwo bijné bay ka hen wôsa ju na kwo Galilé men.»

⁷¹ Menba, Piyêr dusu yiri kôl iyôn ba: «Hena ené kôl ya ré ba, bi Emen deren. Gawra wo ken kôl kwôli hen na, en hôni ré.»

⁷² Kirij bay ka hen têê wôd wori menba, kura yel. Menba, bô Piyêr jibri sa kwôlo Jêsu na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônen né têê subu dema kura ré yilé têê wôd.» Menba, ôbi si nô apan sôm.

15

Jêsu d'ebu tumô Pilat a

(Mt 27: 1-2,11-14, Lk 23: 1-5, Ja 18: 28-38)

¹ Tô kirij cud menba, damné kap bay bê kwôbe danji nap surpné men, *bay derê tô tôô to Emen nap *Sanédren kêm ka ba hen a men. Kirija bay harê Jêsu menba, bay ôrij nap dî ô bij Pilat. ² Pilat enggereri iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»

³ Damné kap bay bê kwôbe karê kwôlê wo kwôni dîj Jêsu a sari a. ⁴ Menba, Pilat hô enggereri iyôn ba: «Ju uwôli kwôlê wôni sa kwôlê wo bay kôl kêm hen né ba?

Toy kwôlê wo bay pôi dém kem a hen.»

⁵ Menba, Jêsu uwôli kwôlê wôni sara ré apan li wo tini Pilat ge kay.

Bay uwôl kwôli temare sa Jêsu a
(Mt 27: 15-26, Lk 23: 13-25, Ja 18: 39 - 19: 16)

⁶ Elê elê nap sa geserê *Pak ba, Pilat uwôl kwôni pôn ta bô danggay a. Na kwôni wo bijné gey bi bay ré uwôli ta. ⁷ Gawra wo pôni bay uwôgeri Barabas yi danggay a nap bandijnê wôsa bay na gey bi kelma ré ômji ré, menba, bay na duu gawra pôn. ⁸ Kwônê bijné eraji si iyé Pilat apan bay kôlij Pilat ré li anga kwo ré lèrê gan gan hen biji. ⁹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Ken gey bi ené ulênge kelma wo Jubnê ta ba?»

¹⁰ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbère a ré liji apan damné kap bay bê kwôbe ré berij Jêsu bi hen. ¹¹ Menba, damné kap bay bê kwôbe gwôsiji bijné ré kôlij Pilat ré uwôl Barabas ta dî. ¹² Pilat hô enggereri iyôn ba: «Na mi a ené lê nap kwo bay uwôgeri kelma wo Jubnê hen ba?»

¹³ Menba, bay kêm kôli kibriji pôn iyôn ba: «Diri apan ju bééri sa gurô tagelê.»

¹⁴ Pilat enggereri iyôn ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay hô kôli kêm iyôn ba: «Bééri sa gurô tagelê.»

¹⁵ Pilat gey lê anga bôrji gey hen apan ôbi uwôl Barabas ta men, ôbi bi bay yêmnê Jêsu nap tinêre apan nôgiri bij asgarjê bi ré ô bééri haji nij.

Asgarnê ayrê Jêsu

(Mt 27: 27-31, Ja 19: 2-3)

¹⁶ Asgarnê ôrij nap Jêsu kini merê Pilat a menba, bay uwôge tô kwônê bijné kaji ka ba hen. ¹⁷ Bay dôbij Jêsu bargay ka hendi silim silim men, bay gaa jabga woj kenare nap gesem dôbri sari

a a men. ¹⁸ Menba, bay liri dosé kôl iyôn ba: «Dosé tom, kelma wo Jubné.»

¹⁹ Menba, bay sêri sari a naḡ gusera men, bay tibiri kalê a sari a men, bay cubu gubarji tumôri a mega wo ciré biri kwôlê iyôn a men. ²⁰ Kirîna bay sili hen iyôn niḡ na, bay dô bargay ka hendi silim silim ka bay ré dôbri yiri a hen men, bay hô tôbri bargay kari hôriḡ naḡ bay siḡ naḡ dî nô wô erê bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

²¹ Simô wo na gawra wo Sirên uwo tô nonore a ô erê wori. Ôbi na iba si Alêksander naḡ Rupus. Menba, asgarjê firi ereḡ biri ay gurô tagelê wo Jêsu. ²² Menba, asgarjê ôriḡ naḡ Jêsu kirîḡ naḡ bay uwôgeji Gwôlgwota. Gwôlgwota na, iyayriri na ibé sa gawra. ²³ Bay gey ciré biḡ Jêsu care toḡ kam tiḡador naḡ kalmê ka bay uwôgeji *miir hen bô bi ôbi ré yi, niḡba, Jêsu kaḡ. ²⁴ Asgarjê bér Jêsu sa gurô tagelê naḡ pôri bargay kari cêḡji naḡ geré wo jalaw terê. ²⁵ Kirîna bay bééri sa gurô tagelê hen iyôn na, tare na denḡése toḡ tô kirîḡ. ²⁶ Sa gurô wo bay bééri ya hen na, bay li magtubu di ya uwôliḡ kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Kelma wo Jubné.» ²⁷ Bay bér bay gemsare ka pôni wôô naḡ Jêsu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men. [²⁸ Na hen iyôn a kwôlo na liḡ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay dayri pôn naḡ bay gemsare» hen ré ô naḡ geréri têrê têrê.]

²⁹ Biḡné ka ô tô geré hen kôba, tiiré Jêsu naḡ liḡ sarji ômiḡ ya ya naḡ bay kôl iyôn ba: «Jôbi ju kôl jeré té *iyéy Emen naḡ jeré hô dé hôriḡ sa subu dêḡ hen na, ³⁰ gôliḡ

naḡ yem naḡ ju herbo tôḡ sa gurô tagelê niḡa gelé.»

³¹ Damné kaḡ bay bê kwôbe naḡ bay derê tô tôô to Emen ayrê Jêsu kôliḡji perêri a iyôn ba: «Ôbi gôliḡ naḡ biḡné menba, ôbi nêḡ gôliḡ naḡ yiri ré. ³² Ôbi wo na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kelma wo *Israyêl bi herbo sa gurô tagelê tôḡ bi niḡa gelé naḡ niḡa bê bôrni sari a.»

Biḡné ka bay bééri kwari a hen kôba, tiréri a men.

Temay Jêsu

(Mt 27: 45-56, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

³³ Kirîna tare dūbu diḡne na, kirîḡ hendu sa terare a nâ kêm kwôy tare tô yébé ayiḡ sa tôḡne ta hen. ³⁴ Kirîna tare to yébé ayiḡ sa tôḡne ta hen nêḡ menba, Jêsu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Elwa, Elwa lema sabaktani?» (Bôri na: «Emen wupê, Emen wupê wô mi a jeré déḡ naḡ hen iyôn ba?»)

³⁵ Biḡné ka pôni ka dēbe ya hen na, kirîna bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Toyéḡge, ôbi uwôge *Eli.»

³⁶ Menba, kwo pôni ge ô dôbê kibi bargay bô kam tiḡador ka bay uwôgeji binêger hen naḡ dôbe kibi gurô biḡ Jêsu bi ôbi ré yi, naḡ kôl iyôn ba: «Di jan, naa gelé sé Eli a so sa herberi sa gurô tagelê ba?»

³⁷ Menba, Jêsu jô gura naḡ tôri to dami menba, kibri wôm men.

³⁸ Bargay ka bay ha jôriḡ bô iyéy Emen a hen na, yêḡiḡ derôre a wôô ayiḡ tôri ta kwôy uwôl tôḡ. ³⁹ Dami wo asgar wo dēbe si tumô gel temayri hen na, kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.»

⁴⁰ Kirîḡ bay ka hen na, yébé ka pôni dēbe ya sêd wolé gel. Perêri a na Mari to Magdala men, Mari toḡ yo si *Jak wo dē naḡ Josês men, Salomé men. ⁴¹ Yébé bay

ka hen na ôrji tô Jésus a men, na li anğan emê biri a men, kirina ôbi na ban Galilé. Men, yébé ka danji kwône ka na ôrji nan Jésus Jérusalêm a hen ya men.

Emé Jésus

(Mt 27: 57-61, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁴² Kirina tare kurin nin na, mega wo na sa bére sa tê sa *sa merê ta menba, ⁴³ Josêp wo Arimaté sa, ôbi na Sanédrên wo dami wo bay biri kwôlé perê megêri a men, ôbi mô gem *emê iyére to Emen ta a era hen. Ôbi ay harê uwôl an ô iyé *Pilát a ô engéneri temay Jésus. ⁴⁴ Tini Pilát ge kay wo Jésus ré ma nin. Menba, ôbi jé uwôga dami wo asgarjê an engeri séé Jésus ré ma na ca yeŋ ba? ⁴⁵ Kirina dami wo asgarjê kôli mega wo Jésus ré ma na tiri na, Pilát ay tôô bi bay ré dî Josêp ré ayê temayri. ⁴⁶ Josêp kelo kibi bargay ka bôri an, dô temay Jésus tôŋ sa gurô tagelé an lêgeriri nan bargay ka bôri an ô eméri bô iyom wo bay kerge bô keram a, menba, gerŋge kulman keram legin kibi kamjê ta. ⁴⁷ Mari to Magdala nan Mari toŋ yo Jak gelji kirin ka bay emin Jésus ya hen.

16

Jésu ji si kamjê

(Mt 28: 1-8, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-10)

¹ Kirina sa *sa merê ta di jô nin menba, Mari to Magdala men, Mari yo *Jak men, Salomé men, kelji ider wo dîné dô bi ciré erê wusé sa temay Jésus a. ² Sa pôn cêgi sa sa merê ta a nan sa demas menba, yébé bay ka hen ôrji tô kirin pulôl sa kamjê kirina tare aya gubeŋ hen. ³ Bay kôlin yirji iyôn ba: «I a gerŋgé kulman keram wo yi kibi kamjê hen béna ba?»

⁴ Bay ay tirji menba, gelji kulman keram wo dami bi wo hen kwôni gerŋgeri wolé. ⁵ Bay si bô kamjê an gelji kema mana pôn mô si sa kôbi gusurô sa kamjê. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka bôri an yeŋge. Menba, yébé bay ka hen harê liji. ⁶ Menba, ôbi kôlin iyôn ba: «Harêŋge né. Ken woge na Jésus wo Najarêt wo bay na bééri hen né ba? Ôbi ji si kamjê. Ôbi nan na. Gelêŋge kirin ka bay emin ni ya hen a na. ⁷ Herêŋge ken ô kôlin bay tôri men, Piyêr a men, mega wo Jésus ré ô tumôrŋge a Galilé. Na nan a ken erê geléri mega wo ôbi na kelêŋge hen iyôn.»

⁸ Yébé bay ka hen soji bô kamjê gerji men, bay wuré men, harê liji a men. Bay kôlin kwôni kwôlé wôni ré wôsa harê liji gan.

Jésu si sa Mari toŋ Magdala

(Mt 28: 9-10, Ja 20: 11-18)

[⁹ Jésus ji si kamjê tô kirin cud sa pôn cêgi sa sa merê ta menba, ôbi si sa Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habin jurgem a yere a. ¹⁰ Mari to Magdala ô kôlin megêre ka na nan dî hen ka uwôbe an sôm hen mega wo teré uná Jésus. ¹¹ Kirina bay toy wo Jésus ré ji si kamjê men, hende gelori a men na, bay nare sara.

Jésu si sa bay tôri ka wôô hen

(Lk 24: 13-35)

¹² Cêgeri wori menba, Jésus gel yiri gay bin bay tôri ka wôô perêri a ka ôrji nono hen. ¹³ Menba, bay heraji a Jérusalêm a sa kôlin tô megêri ka ba hen, ciré uná Jésus menba, megêri bay ka hen na nan ci.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen

(Mt 28: 16-20, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-23, Jé lé bay jé 1: 6-8)

¹⁴ Cêgé menba, Jésus si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen kirina

bay mô ôm emê menba, Jêsu nayji wôsa bô dengelé woji men, wô wo bay bi bôrji sa kwôlê wo bîné ka uwôjni tô jê sé kampê hen na ré a men. ¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Erêŋge naŋ sa iyére iyére sa terare a nà aŋ ken uwôl béré Kwôlo Dôri bîŋ gawré kêm. ¹⁶ Kwôni wo bi bôri sa Kwôlo Dôri bi wo hen a men, li batêm a men ná, a upé gelé. Nîŋba, kwôni bi bôri sara ré na kwôlê a beré sari. ¹⁷ Gelêŋge aŋgaŋ giŋê ka a upé bîné ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri a a nà: naŋ henen ná, bay a dagê tunu to habîŋ men, bay iyêlê kibi kwôlê wo dâŋné a men. ¹⁸ Hena bay ré hu kalaw naŋ kôbriji ley, yiji hana wo maŋ a men kôba, ani kani a liji ré. Hena bay ré uwôl kôbriji sa bay ômpare a ná, bay a beraré.»

Jêsu hô derômaran a

(Lk 24: 50-53, Jê lê bay jé 1: 9-11)

¹⁹ Kelma Jêsu kirîŋa ôbi kôlîŋ bay tôri hen iyôŋ menba, Emen ayri ôriŋ ta derômaran a aŋ ôbi ô merê sa kôbri woŋ gusurô. ²⁰ Menba, bay tôri ôrji ulê béré naŋ kirîŋ kêm. Kelma li naŋ ci aŋ ôbi bi bay li aŋgaŋ giŋê bîŋ tô kwôlê wo bay kôl hen mega wo ré na tu kwôlê.]

DERÉ KIBI KWÔLÊ

[Menba, Mari to Magdala men, Mari toŋ yo Jak men, naŋ Salomé a men, ôrji lew ô kôlîŋ Piyêr naŋ megêri kwôlê wo kema mana wo ré kelaji hen. Cêgeri wori menba, Jêsu naŋ yiri jêji si tô emen men, si kini kurîŋare tare a men, ulê béré kwôlo yi naŋ jêŋgêri hen men, kwo a mênîŋ né hen men, kwo kwôni a uwôŋîŋ gelé wo naŋ kwini hen a men hen.]

**Kwôlo Dôri wo
Emen wo Luk kôl
kwôli bô magtubu
tori a
Kwôlo kôl kwôli
magtubu to Luk li
hen**

Mega wo Matiyé lij Kwôlo Dôri wori hen iyôŋ na, Kwôlo Dôri wo Luk li bô magtubu tori a hen na, ôbi li môŋ Mark na lij kwori hen iyôŋ. Kwôlo ôbi li bô magtubu tori hende to hen a na:

1. Ôbi kôl na kwôli Ja ôbi lê batêm mega wo ré na ôbi kelé kwôli sa wo Jésus (3: 1-20) men, batêm to Jésus li men, lamê wo ôbi bare lamni a men (3: 21 - 4: 13).
2. Ôbi kôl kwôli derê kwôlê wo Jésus dô Galilé men, beraré wo ôbi berare bîné a men (4: 14 - 9: 50).
3. Ôbi kôl na kwôli kergare to Jésus hena Galilé ô Jérusalêm a hen (9: 51 - 19: 28). Nijba, Luk hô kôl kwôlo ðangi gap sa kwo Mark na kôl nij hen. Kwôlo ôbi kôl ôbi a na: Gawra wo Samari woŋ ôbi bô derê men, ôbi upé woŋ ôbi galê hen men, kema gawra wo ge kay ap bay hô uwopni hen men, erê wo Jésus ô iyé si Mart naŋ Mari a a men.
4. Ôbi kôl na kwôlê yê wo bay yê Jésus Jérusalêm a (19: 29 - 21: 38).
5. Na kwôli gerpé gusij to Jésus naŋ kwôli temayri (Sapitre 22-23).
6. Ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen naŋ kwôli wulê woŋ Pak (Sapitre 24) kirijna Jésus sij sa bay tôri ka wôô ka ô wô erê Emayus hen pa dema ré sa kôl kwôli ayê wo Emen

ay Jésus hôrijn derômaran a tô.
Sapitre 1: 1-4 na, Luk kôl kwôli kwôni wo ôbi li magtubu hende to hen biri hen men, kwôli soderé wo ôbi soderé magtubu tôri hende to hen a men. Bô magtubu Kwôlo Dôri hende to ôbi li hen na, ôbi kôl kwôli tô môŋ wo Jésus naŋ kwo Ja ôbi lê batêm (Sapitre 1-2). Na ya hen a ôbi ré kôl kwôli sé wo *mana wo derômaran a si sa Mari a men, kwôli yê Ja ôbi lê batêm men, yê Jésus naŋ ayê wo bay abê gangé ay kibri hen naŋ kurôn wo Mari kebe hen men, kwôli Jakari men, kwôli Siméjôn a men. Men, Luk kôl wo Jésus ré na Emen men, ré na tô môŋ wo *Israyêl men, kwôli anŋa saari li bij bîné ka sa terare a na a men. Luk kôl kwôli geyé wo Emen gey bîné ka bay bôrji môŋ ani ré hen men, ka bay tôrjêji hen men, yébé men, bay nimré men, bîné ka na Jubnê ré hen a men. Men kwôli jé wo dami wo Tini Emen li men, yi derê men, heramê men, uwôlê Emen a men wo Kwôlo Dôri bi wo hen bij bîné hen.

Perê bay lê magtubu ka pôrbu ka gengij sa Kwôlo Dôri hen na, na Luk a dé yiri yi bîné ka na Jubnê ré hen a daman. Mega wo bay hôn hara wo Jubnê ré hen iyôŋ na, ôbi mase wô derê tô anŋa bay hôn né hen sélé biji. Kwona nabay ka kemnêŋ na, na Kwôlo Dôri wo hônij dô. Men, hena nana ðeŋse dô ba, naa sé sa ôbi gôlij naŋ gawré kêm hen a men.

Luk kôl kwôli anŋa ré liri ana ðiré ða lij magtubu hende to hen

¹ Dami wupé Téwpil, mega wo bîné kwône na li magtubu kôlij kwôli anŋa li sa iyére toni a hen men, ² bay kôl kwôli are bay ka hen têj têj mega wo kaman ka tumô ka na gel naŋ tirji ap bay yi bay ulê béré kwôlê bi wo hen iyôŋ men hen. ³ Na ôbi á, nôbi

kôba, kirija en kôbe tó are bay ka bay na kól kwôliji hen ayin tôri tó hanêrji a yeñ hen na, dami wupê Téwpil, ⁴ en gey bi ené lê magtubu dôrem kwôliji bi jeré hôn mega wo kwôli are bay ka kêm ka na ju toy hen na, ré na kwôlê woñ tiri, díba benayri ré nañ.

Béré kwôli yê Ja ôbi lij ðijé batêm

⁵ Kirija *Hérôd a ná kelma wo Judé hen na, ôbi bê kwôbe wo bay uwôgeri Jakari hen mô ya, ôbi na gwogelê jé wo ca ba ná ná Abiya a ná ná ôbi sari hen. Tamni Elijabêt na tó môñ wo Arôn wo na *dami wo damné kañ bay bê kwôbe hen. ⁶ Bay wôô fem na ðijé kañ derôre tumô Emen a men, bay li tóô to Kelma kêm men, bay bi kwôlê sara a men nañ tó geréri. ⁷ Nijba, bay ôriñ nañ kamrê ré wôsa Elijabêt yê wore nañ. Añ haw hen bay kôba haal nij men.

⁸ Sa to póni a ná, Jakari ô wô lê jé wo bay bê kwôbe tumô Emen a wôsa na wulê woji. ⁹ Mega wo bay lèrê gañ gañ hen iyôn na, bay dó Jakari nañ jalatirê bi ré ô uwoyé gindiriw bô ira kirij ka yi nañ jengêrji ka gengij sa Kelma hen. ¹⁰ Kwônê ðijé uwôl Emen nô tay uwoyé gindiriw bi wo hen a. ¹¹ Kirij bay ka hen na, mana wo Kelma si sa Jakari kini uwoyé gindiriw bi wo hen a añ ðebu si sa kôbi gusurô. ¹² Kirija Jakari gel mana wo Kelma hen iyôn menba, tini ge kay men, harê kôba liri damañ a men. ¹³ Nijba, *mana wo Kelma bi wo hen kôli iyôn ba: «Hare ré, Jakari, wôsa Emen toy uwôlê wom. Tamnem Elijabêt a yêm kema iba añ já uwôgeri Ja. ¹⁴ Já upé yi derê damañ men, ðijé kwône a lê yi derê wô sa yêri a men. ¹⁵ Wôsa ôbi a yé gawra wo dami tumô Kelma men, ôbi a yê care to bay li nañ yê tijañfor hen

né men, anga maañ ka ðangi kani ré a men, añ Tunu toñ hendi bô bôré a wunê bôri ayin tôri kirija ôbi bañ bô yori a tó. ¹⁶ Ôbi a herañ nañ kam *Israyêl kwône bij Kelma Emen woji. ¹⁷ Men, ôbi a yé ôbi ulê béré wo Kelma nañ Tini Emen to *Eli na ôriñ hen men, nañ néé wo ôbi na ôriñ hen a men, wô lê bi balê kamrê kañ imñé ré gey kamniji men, derê tumô bay narê kwôlê bi bay ré erem kwôlê woñ derôre añ ré yij gawré ka ôbi ðu sa têrji wô sa wo Kelma hen men.»

¹⁸ Jakari kôlij *mana wo derômarañ a iyôn ba: «Na ba na henê na iyeñ pôn mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri ba? Wôsa ena kwo iyêri nij men, tamnen kôba haal nij a men.» ¹⁹ Mana wo derômarañ a uwôli sara iyôn ba: «Ena Gabriyêl wo ðebu tumô Emen. Ôbi a joon bi ené iyêlem men, ené kôlem kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen. ²⁰ Mega wo ju bi bôm sa kwôlê wo en kôlem a hen né bi wo wulêri nêmba ariri a lij hen na, já iyêlê kwôlê ré kwôy jéñ wulê are bay ka hen a lij.»

²¹ Kirija Jakari ba bô ira tó menba, ðijé gemni nô añ bay sun wo ôbi ré yo gañ kirij ka yi nañ jengêrji a. ²² Kirija ôbi so nô na, ôbi nêmba iyêlêji kwôlê wôni ré menba, bay hôn mega wo pelal ré jerari kirij ka yi nañ jengêrji a hen, ôbi liji kôbri mera añ mô menea.

²³ Kirija wulê jé bê kwôbe wori kô nij na, ôbi hô ij hari nij. ²⁴ Cêgeri wori menba, Elijabêt yi kwoo, menba, hende uwôbe kwôy li geserê bay, añ kól iyôn ba: ²⁵ «Gelénge, anga Kelma li ben wulê wo ôbi uwôlij tiri san a añ anga na yén tayre tu ðijé hen na, ôbi dôren kibi a nij.»

Béré kwôli yê Jésus

²⁶ Geserê jii cêgi kwôli kwooy Ja ôbi lê batêm a menba, Emen jé mana wori wo bay uwôgeri Gabriyêl hen Najarêt a bô emê wo Galilé. ²⁷ Ligi môni temale to bay môjne biñ Josêp wo na kunga kelma Dabid hen. Môni temale hende to hen hene na Mari. ²⁸ Mana wo derômarañ a ô iyé Mari a añ kôle iyôn ba: «En lêrê dosé, mini to Emen li dô nañ mu hen, Kelma baa nañ mu.»

²⁹ Kirîna Mari toy hen iyôn menba, tuunu ge kay añ hende erem iyôn ba dosé to na ba bôre ré na iyeñ ba? ³⁰ Menba, *mana wo derômarañ a kôle iyôn ba: «Hare ré Mari, Emen genge lê derê nañ mu. ³¹ Mu toy, ma yé kwooy añ ma yê kema iba añ ma uwôgiri Jésus. ³² Ôbi a yé kwôni wo dami men, bay a uwôgiri Kema Emen woñ ôbi gôliñ sa are kêmen hen men, Kelma Emen a biri merê sa gagay kenare to môyri Dabid a men. ³³ Ôbi a merê sa tô môñ wo Jakwôb a yôd añ emê iyére tori a kerê ré kwôy.» ³⁴ Mari kôliñ mana wo derômarañ a iyôn ba: «En yiñ nañ iba wôni ré menba, na yé kwooy na iyeñ ba?» ³⁵ Menba, mana wo derômarañ a uwôle sara iyôn ba: «Tunu toñ hendi bô bôre a herbé sarê añ néé wo Emen woñ ôbi gôliñ sa are kêmen hen a têlé sarê nañ tunuru. Na ôbi á, kema wo ré yêñ hen ré yiñ nañ jengêri hen men, bay a uwôgiri Kema Emen a men. ³⁶ Elijabêt toñ gôbrerê hen kôba yi kwori kema iba nañ halêre hen li geserê jii niñ, hende to bay na kôl yê wore ré nañ bi. ³⁷ Wôsa ani gôliñ Emen né.»

³⁸ Menba, Mari kôl iyôn ba: «Ena hende jé to Kelma. Bi are bay ka hen yi mega wo ju kôliñ hen iyôn.»

Menba, mana wo derômarañ a dũre añ ô.

Mari ô gelé Elijabêt

³⁹ Sem cêgê menba, Mari hena kerêd ô lew môni iyére to bô emê wo Juda to keram yi ya gañ hen. ⁴⁰ Hende si bô iyé Jakari a añ liñ Elijabêt dosé. ⁴¹ Kirîna Elijabêt toy dosé to Mari lere hen menba, kema wo bôre a hen li yiri menba, Tunu toñ hendi bô bôre wôn bôre ta. ⁴² Hende jô gura wo dami añ kôl iyôn ba: «Terê kibi wo Emen yi sarê gôliñ kwo yébé kêmen men, terê kibi wo Emen yi sa kema wo yi bôre a hen a men. ⁴³ Yo Kelma wuñê, eni to na a merê era kwôy sa gelen hen ba? ⁴⁴ Wôsa kirîna en toy dosé menba, kema wo yi bôn a hen li yiri liñ yi derê. ⁴⁵ Yi derê yi wô sa to bi bôre sa kwôlo hende na toy a kibi mana wo Kelma añ hôn mega wo ariri a liñ hen.»

Kurôn wo Mari kebe

⁴⁶ Menba, Mari kôl iyôn ba: «En kebe kurôn nañ yi derê ayiñ kibi dampare to Kelma.

⁴⁷ En sê perê sa kibi Emen woñ ôbi gôliñ nañ en.

⁴⁸ Bi wo ena hendi jé tori to ena ani ré hen kôba ôbi dî tiri san a.

Na tiri, tô yê biñé kêmen a kelê kwôy kwôy wo yi derê ré yi wô san.

⁴⁹ Wôsa kwo néeri gôliñ sa are kêmen hen li anga dami wô san.

Hini yi nañ jengêri.

⁵⁰ Bô derê wori yi wô sa ka hareri a hen nañ tô môñ môñ.

⁵¹ Ôbi erañ nañ néé wori añ useriñ biñé ka ôriñ nañ ermé woñ uwôyrê yi hen.

⁵² Ôbi dage bay néé ka tôn na sa gagay kenare toji a añ henañ nañ

ka bay bôrji môñ ani ré hen taa.

⁵³ Ôbi biñ ka kurôn liji hen ari upé kwôy nêmi men, bay upé ba ôbi tô ari upé kaji bay ka hen añ añ dageji kôbriji senge men.

54 Ôbi era sa li naɲ ðijné ka Israyêl
ka na manê kari hen
wôsa ôbi gôrbijn sa bô derê wo ôbi
na li naɲ *Abraham hen né
men,
55 kwôy kemnêɲ kôba, ôbi li naɲ
kwôɲgêri
mega wo ôbi na ayijn tôri bijn
môpnêrna hen iyôɲ.»
56 Mari mô iyé Elijabêt a kwôy
geserê subu dema ré hô ijn tô.

*Yê Ja ôbi lê batêm naɲ walé keɲ
wori*

57 Wulê wo Elijabêt a yêɲ nêmen
menba, hende yê kema iba. 58 Bay
kware naɲ balêre toy wo Kelma
ré li dô naɲ tu hen iyôɲ na,
bay kôba li yi derê naɲ tu men.
59 Wulê jurgem cêgi yê Ja ôbi
lê batêm a menba, bay ôriɲ naɲ
dî ciré erê walêri keɲ men, bay
gey uwôgiri Jakari mega hini ibari
iyôɲ men. 60 Nijnba, yori kôl iyôɲ
ba: «Eɲ eɲ, bay ré uwôgeri Ja dî.»
61 Menba, bay kôle iyôɲ ba kwôni
woɲ gôbrerê wo hini ôm iyôɲ ba
naɲ. 62 Bay lijn Jakari kôbriji na ba
ôbi ré gey uwôgiri iyeɲ ba? 63 Ôbi
eɲgere are ðiré ðijn are aɲ dî iyôɲ
ba: «Hini na Ja.» Menba, bay kêm
tiniji ge kay. 64 Kirijn bay ka hen
menba, kibri naɲ kôli beseriɲ aɲ
ôbi iyêl kwôlê uwôlijn hini emê sa
Emen a. 65 Kirijn bay ka hen na,
harê li ðijné kêm ka mô kwa kwa
hen men, ka merê sa kam iyére
to sa iyé Judé to keram yi ya gaɲ
hen a men na, kôl kwôli are bay
ka hen. 66 ðijné kêm ka toy kwôli
are bay ka hen na, bu bôrji a aɲ
bay pamniɲ iyôɲ ba: «Kema bi wo
hen a yé iyeɲ?»

Na tiri kôbi Kelma na sari a.

*Kurôɲ wo Jakari kebe gengijn sa
aɲga ré era hen*

67 Tunu na wôn bô Jakari iba
kema bi wo hen aɲ na kôlijn ðijné
kwôlo Emen na kôl hen kôl iyôɲ
ba:

68 «Heramê yi gengijn sa Kelma wo
na Emen wo Israyêl,
wôsa ôbi era sa li naɲ ðijné kari a
men,
ôbi dôrji kôbi bay bareji a a men,
69 ôbi soɲ naɲ ôbi néé woɲ ôbi
gôlijn naɲ na perê kwôɲgê
mana wori kelma Dabid a.
70 Na hen iyôɲ a ôbi na ré kôl ca
tumô naɲ bay kibri ka na yi
jeɲgêrji hen.
71 Mega wo ôbi ðiré derêna kôbi
bay barena men,
kôbi ðijné kêm ka tôrjêna hen a
men.
72 Ôbi gel bô derê wori wo sa
môpnêrna men,
hô erem sa tôô toɲ biɲare to yi
naɲ jeɲgêre to ôbi na ay
hen men,
73 sa tôri to ôbi na ay bijn *Abra-
ham ibarna,
74 ðiré derêna kôbi bay barena aɲ
nana tibri naɲ harê ré niɲ
75 men, bi nana yijn naɲ jeɲgêrna
men,
nana yijn kaɲ derôre a men kwôy
wo nana baɲ sa terare a na
tô hen.
76 Aɲ jôbi kema na,
bay a uwôgem *ôbi kibi Emen
woɲ ôbi gôlijn sa are kêm
hen
wôsa já erê tumô Kelma a wô
ɲanê geré wori
77 men, bi ðijné kari ré hôn ðiré sa
gôlijn naɲ ci
aɲ ðiré ðijn bôri jal sa têriɲ toji a.
78 Emen wona na ôbi berê tu ɲa
wo dami men,
na ôbi bô derê wo dami a men.
Na hen iyôɲ aɲa, ôbi réé bé
kiriɲ ka perañgi ka hena
derômaraɲ a geliɲ
mega tare to aya hen iyôɲ
perañge kiriɲ sarna.
79 Aɲ kiriɲ ka perañgi bay ka hen
na,
perañge si sa ðijné ka mô dilemne
a hen men,
ka mô tini temare a hen a men
hen

wô derê tumôrji ôriɲ naɲ ci tô gerê bô jalê a.»

Manare to Ja ôbi lê batêm

⁸⁰ Kema bi wo hen kwori ba, ôbi a d'ebé men, suriyare uwôgeri a men. Aɲ kirɲa tiri melên niɲ menba, ôbi a erê merê derô gwôlê kwôy wulê wo ôbi a gelɲ yiri tumô *Israyêl a.

2

Yê Jésus

(Mt 1: 18-25)

¹ Wulê bi wo hen na, kelma wo dami *Sésar Ogust ay tôô bay ré d'êɲse ðɲé ka sa terare a nà kêm ka bô emê wori a hen. ² Tôô to tumô toɲ d'êɲsê ðɲé hende to hen na, na bô elê wo Kirinus kelma wo Sésar Ogust na ðiri ôm sa iyé Siri hen. ³ Bɲé kêm ô dé hiniji i ba tô môɲ wori a, wori a. ⁴ Na hen iyôɲ a Josêp kôba ré hena Najarêt bô emê wo Galilé aɲ hera Bêteléhêm sa iyé kelma Dabid a bô emê wo Judé wôsa balêri naɲ tô môɲ wori na kwo kelma Dabid. ⁵ Ôbi ô wô dé hini naɲ tamni Mari. Hende yi kwoo a men. ⁶ Sa hende to bay môriɲ Bêteléhêm a wô ðɲɲ hiniji hen na, sa yê wo Mari nê m a men. ⁷ Menba, hende yê kema woɲ kalmare bi wo hen aɲ lêgeriri naɲ bargay uwôli sa kirɲ ka bay biɲ lari emê ya hen wôsa kirɲ ka bay ré yɲ naɲ bô iyéy kergê.

Mana wo derômaranɲ si sa bay gemé gamgê a

⁸ Bô nono sa iyére hende to hen a na, bay abê gamgê môriɲ nono gem gamgê kaji bô yoyre a. ⁹ Menba, mana wo Kelma si sarji a aɲ kirɲ ka perangi ka Kelma perange kirɲ sarji a menba, kirɲ bay ka hen na, harê liji damaɲ. ¹⁰ Menba, *mana wo Kelma bi wo hen kôli iyôɲ ba: «Harêɲge né wôsa en era na wô kelêɲge Kwôlo

Dôri wo a yé yi yé wo dami wo ðɲé kêm hen. ¹¹ Kemnêɲ bay yêɲge sa iyé kelma Dabid a ôbi gôliɲ naɲ ken ôbi a na *Krist wo Emen na dôri men, na Kelma a men hen. ¹² Anɲa a gelêɲge ré na kema bi wo hen a ré nà a nà: ka upé kema wo bay yêri haw aɲ lêgeriɲ naɲ bargay uwôliɲ kirɲ ka bay biɲ lari emê ya hen.» ¹³ Kirɲ bay ka hen na, kwônê *manê ka derômaranɲ a soji d'ebiji kwa kwo tumô hen aɲ kibji kurôɲ ayɲ kibi Emen kôl iyôɲ ba:

¹⁴ «Hini emê yi derômaranɲ a ta mereg wô sa Emen men, bô jalê yi sa terare a nà, wô sa kibi ðɲé ka ôbi li dô naɲ ci hen men.»

Bay gemé gamgê ôriɲ Bêteléhêm a

¹⁵ Kirɲa manê ka derômaranɲ a bay ka hen ðiji aɲ aɲ belji hô ta niɲ menba, bay gemé gamgê kôl iyôɲ ba: «Na erêɲge kwôy Bêteléhêm a ô gelêɲge are bay ka li are ka Kelma kelêna kwôliɲi hen.» ¹⁶ Bay iyêlbeji ô menba, uwôɲji Mari naɲ Josêp men kema wo dé bi wo hen, yi a sa kirɲ ka bay biɲ lari emê ya hen. ¹⁷ Kirɲ ka bay gili hen iyôɲ niɲ menba, bay dô kwôlo ciré toya gengiɲ sa kema bi wo hen hen. ¹⁸ Menba, ðɲé kêm ka toy kwôlo bay gemé gamgê dô hen na, tiniɲ ge kay kêm. ¹⁹ Kwo Mari ba hende gem kwôlê bi wo kêm hen bôre a aɲ woge wô henê bôri. ²⁰ Menba, bay abê gamgê belji hô iɲ naɲ kebê kurôɲ ayê kibi naɲ heramê Emen wô kwôli anɲa ciré toy men, ciré gel a men hen wô wo ré biɲ naɲ kwôlo *mana wo derômaranɲ a na ré kôliɲi hen.

Bay ði hini Jésus

²¹ Wulê jurgem cêgi yêri a menba, kirɲa sa waliɲ kema bi wo hen ken nê m menba, bay uwôgeri Jésus wo mana wo

derômaran a na uwôgijni pa dema bay na ré yij kwoyri tô hen iyôh.

Bay ôrij nan Jêsu iyéy Emen a

²² Kirija wulê wo si Josêp nan Mari ré lôrij yirji nê m mega wo tôo to *Moyis na kôlij hen iyôh menba, bay ôrij nan Jêsu Jérusalêm a ciré erê gelij Kelma*. ²³ Mega wo lij bô magtubu tôo to Kelma kôl iyôh ba: «Kema iba wo yôh yôh wo na yê kalmare na, a yé gay bij Kelma» ²⁴ men, wô bij kwôbe mega wo tôo to Kelma kôlij iyôh ba ré na «bijjalo wôo réba kam derare ré na wôo men hen.»

Kwôlo Siméjôn kôl gengij sa Jêsu

²⁵ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni mô Jérusalêm a ya hini na Siméjôn. Na kwôni woj derôre men, li tôo Emen dô a men. Ôbi mô gem bi diré gelé kwo ré gôlij nan *Israyêl hen an Tunu toj hendi bô bôre ba nan di. ²⁶ Tunu toj hendi bô bôre kôli ôbi ré ma ré kwôy wo ôbi ré gelij Krist wo Kelma Emen dôri an jori hen. ²⁷ Tunu toj hendi bô bôre jubu tô bôri menba, ôbi era bô *iyéy Emen a menba, kirija balê Jêsu eraj nan di ciré lij gengij sari anja tôo kôl ré lij hen menba, ²⁸ ôbi ayri kabrêri a an ay kibi Emen kôl iyôh ba:

²⁹ «Haw hen Kelma di manja wom ô nan bô jalê hari nij

wôsa ju li tôm to na ju ay hen nij, ³⁰ wôsa en gel gelé wom bi nan tun nij.

³¹ Gelé bi wo na ju bu sa têeri tu bijné a kêm hen.

³² Ôbi na kirij ka perangi ka a lê aj

bijné ka sa terare a na kêm ka na Jubjê ré hen a hônem men,

ôbi a yé hini emê wo Israyêl bijné kari a men.»

³³ Kirij bay ka hen na, balê kema na tiniji ge kay sa kwôlo Siméjôn kôl gengij sari hen.

³⁴ Siméjôn tô kibri sarji a an kôlij Mari yo kema na iyôh ba: «Sa kibi kema bi wo Emen dôri hen na, bijné kwône Israyêl a a herij men, ka a hena ta. Ôbi a yé anjan gelé ka Emen ka bijné a kapê. ³⁵ Na ôbi a lê bi ermé wo uwôbe bô bijné hen rée hônij. Kworé mini Mari ba, ma gelij gusij môj yebere a rée wayê kabrêre iyôh.»

Kwôlo gengij sa hendi kibi Emen to bay uwôgere Aan hen

³⁶ Kirij bay ka hen na, hendi kibi Emen to pôni hene na Aan mô ya, hende na môni Panuwêl wo tô yê wo Asêr. Hende na iyore to haal gan nij. Hende na gô iyére elê jurgem nan kurôre woj ôbi biyêre. ³⁷ Menba, hende mô mamare an elêre na, tôre marge kibi pôrbu. Hende ba erê bô iyéy Emen a sa pôn né kwôy yoyre nan tu tare men, hende tebe Emen men, jôrij bôre kurôh men, uwôli a men. ³⁸ Hende sa ya têj kirija balê Jêsu eraj nan di wô gelij Emen hen menba, hende lij Emen dosé an dô kwôli kema bi wo hen bij bijné kêm ka mô gem wo Emen né dô Jérusalêm kôbi Rômêjê a hen.

Jêsu nan balêri belji hô Najarêt a

³⁹ Kirija Jêsu nan balêri lijji tôo to Kelma hende to hen kô nij menba, bay belji hô sa iyérji a Najarêt a bô emê wo Galilé. ⁴⁰ Jêsu dëbu men, ibêri gese men, tu melênê wôn bôri men, bô deré wo Emen baa nan di a men.

Jêsu ô bô iyéy Emen a kirija elêri na môj kibi wôo

* 2:22 2: 22 Na lôpê yi wô sélij tumô Emen a.

⁴¹ Najn elê elê ba balê Jêsu ô Jérusalêm a kwôy kwôy wô lê geserê *Pak. ⁴² Jêsu elêri na môj kibi wôô nij menba, bay ôrijn najn dî mega wo hara woji kôl hen iyôn. ⁴³ Kirijna bay li geserê bi wo hen kô nij menba, balê Jêsu bul hô Najarêt a menba, ôbi baa tônj Jérusalêm a menba, bay hôn né. ⁴⁴ Bay kôl yan ba ôbi ré ô apê perê bijné ka bay uwo bem hen ya ya, an bay ô kwôy li wulê pôn geré. Menba, bay ay tô wogéri perê milnérji a men, perê balérji a a men. ⁴⁵ Nijba, bay uwôjni ré. Menba, bay wogeri kwôy hôrijn Jérusalêm a. ⁴⁶ Bay wogeri hen iyôn kwôy sa subu dema bay ré ô upéri mô tônj bô iyéy Emen a perê bay gelijnare bijné tôô to Emen a. Ôbi toy kwôlo bay kôl hen men, ôbi engeriji kwôlé sara men. ⁴⁷ Bijné kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen men, tu melênê wori men, kwôlo ôbi uwôlji sara hen a men na, tiniji ge kay. ⁴⁸ Kirijna balêri gili kirijn bay ka hen a ná, tiniji ge kay an yori kôli iyôn ba: «Keman, wô mi a jeré lêni anja hen iyôn ba? Nibay najn ibam nini sun kwôlem gan an nini wogem kebijn kirijn.» ⁴⁹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené wogen ba? Ken hôn mega wo enéé cibé tun tô anja Iban a iyôn né ba?» ⁵⁰ Nijba, bay hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né kwôy.

⁵¹ Ôbi bul hô najn ci Najarêt a. Men, ôbi biji kwôlé sa are kêm a a men. Yori gem are bay ka kêm hen bôre a dô. ⁵² Jêsu dëbu men, tu melênê wori kôba erê tumô tumô men, ôbi dé tu Emen men, tu gawré a men.

3

Ja ôbi lijn bijné batêm, ôbi derê kwôli Emen

3:6 3: 6 Esay 40: 3-5

¹ Bô elê môj kibi bay wo emê iyére to Tibêr *Sésar kelma wo dami wo Rômênjê hen na, Pos *Pilat wo Sésar na diri ôm iyére to Judé men, *Hérôd na na kelma sa terare to Galilé men, yêni Pilip na na kelma sa terare to Ituré men, to Trakwonitid a men, Lisaniya na na kelma sa terare to Abilên a a men. ² Si Aan najn Kayib ná damné ka damné kap bay bê kwôbe. Bô elê bi wo hen a ná, Emen bijn Ja kema Jakari kwôli a kibri a derô gwôlé. ³ Menba, Ja hena ô gôr sa iyére kêm to yi têm têm kibi cér wo Jurdê hen. An kôl iyôn ba: «Belênge cêgernge bijn têrijn an ken li batêm an bi Emen né dijn bôri jalê sa têrijn tonje a.» ⁴ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl bô magtubu tori a hen ré ô ya têj têj hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Bay toy tôô kwôni wo uwôl gura derô gwôlé kôl iyôn ba:

«Nanênge geré wo Kelma men, janênge kam geré kari bi ô derôre a men.

⁵ Tu dógé kêm a ligijn men, keram najn sa gôserew a hera némijn najn sa terare men, geré wo kwôngi a yé derôre men, geré wo yi jerew ba janijn némijn a men.

⁶ An bijné kêm a gelé gelé wo Emen bijn bijné hen.» »

⁷ Ja kôlijn kwônê bijné ka era bi ôbi ré liji batêm hen iyôn ba: «Kenbay ka ken yi môjn jênêre iyôn hen, na i a gelênge bi kené gerijn uwonje wo Emen wo a era hen ba? ⁸ Bi jé lêrenge gel wo kené bul cêgernge bijn têrijn tonje, an ken dî kelé «*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni» hen baa nij, wôsa en kelênge, jerew wo yi hen na, Emen a nêmé belé lijn kamrê bijn Abraham. ⁹ Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn nij an gurô wo yôn yôn wo yêri

dô ré ba, a dijn jôrijn aɲ uwôlijn tare a.»

Jé lê wo gel hal wo kôrbi

¹⁰ Kwônê bijné engere Ja iyôn ba: «Na mi a niné lê ba?»
¹¹ Menba, ôbi uwôljji sara iyôn ba: «Hena kwônî ré naɲ bargay wôô ba, bi bijn kwo ôrijn né hen pôn men, kwo ôrijn angaɲ emê ba, bi bijn kwo naɲni hen men.»
¹² *Bay engé wôgê kôba era sa li batêm men, aɲ engerinji Ja iyôn ba: «Rabi, na mi a niné lê ba?»
¹³ Menba, ôbi kôljji iyôn ba: «Wôgê bi wo bay genge hen a kené engé, dîba ken enge ani kani a sara ré.»
¹⁴ Asgarjê kôba era sa engeriri iyôn ba: «A nibay ba, niné li iyen ba?» Menba, ôbi uwôljji sara iyôn ba: «Engéngge gursu kôbi kwônî a naɲ kabré iyêrê ré men, piyêngge kwôlê dijn kwônî sari a wô uwôljn gursu toni ré a men. Nijnba, ken cebe turnge a sa sa kôbrenge wo bay tébèngge hen mera.»

¹⁵ Bijné mô gem aɲ i ba erem bôri a kôl iyôn ba: «Ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen ba?»
¹⁶ Menba, Ja uwôljji sara kêm kôl iyôn ba: «Nôbi ba, en lèngge batêm na naɲ kam, nijba, ôbi wo era hen na, na kwo nééri dê kupé aɲ en nêmbeseré gangi garbé kaɲ têri ré. Ôbi a lèngge batêm naɲ Tunu toɲ hendi bô bôrê men, naɲ tare a men.
¹⁷ Ôbi bu gwore toɲ péé kaw kôbri a wô labijn kirijn kaɲ péé kaw kari ya, aɲ a pera kaw kari eraɲ bé a bô béér a. Kurmérji ba, ôbi a uwoyé aɲ bô tare to enge bariɲ né yôd hen.»
¹⁸ Na hen iyôn men, naɲ gelé kwôlo daɲgi a men, a Ja ré uwôlijn béré Kwôlo Dôri bijn bijné.
¹⁹ Men, ôbi na nay kelma Hérôd wô *Hérodíyad toɲ tami yêni to ôbi na enge hen men, wô anɲa habijn kêm ka ôbi li hen a men.
²⁰ Wôsa nômba a sa têrijn tori hende

to kêm hen na, Hérôd bi bay bu Ja uwôli daɲgay a a sônɲ.

Batêm to bay lijn Jésu

²¹ Kirijn Ja na lijn bijné kwônê batêm hen na, Jésu kôba li batêm men. Ôbi uwôl Emen menba, kirijn bay ka hen, derômaraɲ bôlijn,
²² aɲ Tunu toɲ hendi bô bôrê herbo mega derare iyôn sari a aɲ tô kwônî hena derômaraɲ a kôl iyôn ba: «Ju na Keman, en purem damaɲ men, en li yi deré wô sam damaɲ a men.»

Tô môɲ wo Jésu

²³ Kirijn Jésu ayijn tô lê jé wori hen na, elêri na tôre subu ley. Bijné kêm erem wo ôbi ré na kema Josêp wo tô môɲ wori a na hen: Josêp woɲ kema Éli,
²⁴ kema Matat, kema Lébi, kema Mêlki, kema Iyanay, kema Josêp,
²⁵ kema Matatíyas, kema Amôs, kema Nayum, kema Êsli, kema Nagay,
²⁶ kema Maat, kema Matatíyas, kema Séméyin, kema Iyôsêk, kema Iyôda,
²⁷ kema Iyôwanan, kema Résa, kema Jorobabel, kema Salatíyêl, kema Néri,
²⁸ kema Mêlki, kema Adi, kema Kwosam, kema Êlmadam, kema Er,
²⁹ kema Jésu, kema Eliyêsêr, kema Iyôrim, kema Matat, kema Lébi,
³⁰ kema Siméjôn, kema Juda, kema Josêp, kema Iyônamb, kema Eliyakim,
³¹ kema Méléya, kema Ména, kema Matata, kema Natan, kema Dabid,
³² kema Jesé, kema Obêd, kema Bohoj, kema Sala, kema Nasôn,
³³ kema Aminadab, kema Admin, kema Arni, kema Esrôm, kema Parês, kema Juda,
³⁴ kema Jakwôb, kema Isak, kema Abraham, kema Tara, kema Nakôr,
³⁵ kema Sérúk, kema Rago, kema Palêk, kema Ebêr, kema Sala,
³⁶ kema Kaynam, kema Arpasad, kema Sêm, kema Nowé, kema Lamêk,
³⁷ kema Matusala, kema Ênôk, kema

Iyarêt, Maléléyêl, kema Kaynam,
38 kema Enôs, kema Sêt, kema
Adam, kema Emen.

4

Jésu gôlij sa anğan sélé

¹ Tunu wôn bô Jésus menba, ôbi hena kibi cér wo Jurdê a bulo hera. Hende ôrij nap dî derô gwôlê. ² Sidan séli wulê tôre pôrbu, wulê bi wo hen na, ôbi ôm ani ré kwôy aŋ kirija wulê bi wo tôre pôrbu hen kô nija, menba, kurôŋ liri. ³ Kirija bay ka hen na, Sidan kôlij Jésus iyôŋ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba, ju kôlij jerew wo yi hen ré belija kwô.» ⁴ Menba, Jésus uwôli sara iyôŋ ba: «Lija bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né.» »

⁵ Menba, Sidan ôrij nap dî sa keram a ta aŋ turna to nana kôlij na menba, ôbi gili emê iyére to sa terare a nà kêm. ⁶ Aŋ kôli iyôŋ ba: «Na bem néé woŋ emê iyére hende to hen nap hini emê wo yi ya hen wôsa bay na ben na nôbi aŋ na bij kwôni wo bôn gey. ⁷ Iyôŋ ba, hena jeré jubu gubam tumôn a ba, na bem kêm.» ⁸ Menba, Jésus uwôli sara iyôŋ ba: «Lija bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Kelma woŋ Emen wom pôn nêŋ hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.» »

⁹ Menba, Sidan hô ôrij dî Jérusalêm a aŋ ayri dîri ta yeŋ sa *iyéy Emen a aŋ kôli iyôŋ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju deran kirija tôŋ na gelé, ¹⁰ wôsa na lija bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Ôbi a ayê tôô bij *manê ka derômaran a gengija sam bi bay ré sa gemem» ¹¹ men, «Bay a ayam kôbriji a bi têm ré dî keram wôni ré.» » ¹² Menba, Jésus

uwôli sara iyôŋ ba: «Na lija bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Kelma Emen wom na, já séléri ré.» » ¹³ Kirija gwosore to dîré sélij Jésus nap nija menba, Sidan dô yiri yi Jésus a kwôy gemija wulê wo danŋi.

Jésu ay tô jé wori sa terare to Galilé a

¹⁴ Jésus bulo hera Galilé nap néé wo Tunu aŋ hini emê wori ôm gôrij kirija kêm sa ira. ¹⁵ Ôbi gelija bîjé are bô *iyéy dapare a nap sa iyére iyére aŋ bay kêm ay kibri.

Bijé ka Najarêt kaŋ Jésus

¹⁶ Jésus hera Najarêt kirija ka ôbi na iyêrij ya hen, menba, mega wo ôbi lêré gan gan hen iyôŋ na, ôbi ô bô iyéy dapare a nap sa *sa merê ta aŋ hena ta wô dêŋse magtubu tôô to Emen. ¹⁷ Bay biri magtubu to lêgerija to *Esay *ôbi kibi Emen, kirija ôbi bôl menba, uwoŋ kirija ka bay na li kôl iyôŋ ba: ¹⁸ «Tini Kelma yi san a wôsa ôbi a dôren bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri bij bay nimré men, wô kôlij danŋaynê kwôli bêreji ta men, kôlij bay tu tija ré geléji kirija hôrij men, ka bay gelija tirji gusija hen kôba kwôli deréji bô gusija men, ¹⁹ ulê béré kwôli elê woŋ bô derê wo Kelma bij gawrê hen a men.» ²⁰ Jésus légere magtubu hende to hen ta aŋ bij ôbi jé wo pôni aŋ mô tôŋ bîjé kêm ka bô iyéy dapare a hen na, tirji yi sari a. ²¹ Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Kemnêŋ na, kwôlê bi wo en dêŋse aŋ ken toy hen na, ariri lija béŋge nija.» ²² Bijé kêm ka mô ya hen na, kôl kwôli dô men, tiniji ge kay sa kwôli bô derê wo ôbi kôli hen aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Ôbi na kema Josep ré ba?» ²³ Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «En hôn kena kôlen gwosoy kwôlo kôl iyôŋ ba:

«Dôktôr berare yem pa dem.» Ka kelé iyôn ba: «Bay kelêni kwôli anja ju li Kapêrnayôm a. A iyôn ba, ju li sa iyére tom a hen iyôn men.» »²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen, kwôni wo na ôbi kibi Emen na, sa iyére tori a na, bay a geyé kwôlê wori ré.²⁵ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, yébé kaŋ mamê na kwône sa iyé *Israyêl bô wulê *Eli a. Bô elé bi wo hen a na, emen uwônge ré li elé subu naŋ geserê jii aŋ kurôŋ wo dami li biŋé sa ira kêm.²⁶ Hen iyôn hari kôba Emen jé Eli upé yébé bay ka hen né kwôy, niŋba, ôbi jéri ligi mamne to pôni to mô Sérêpta, emê iyére to Sidôn a hen dî.²⁷ Menba, biŋé kaŋ bay *terbare na kwône sa Israyêl bô wulê wo ôbi kibi Emen Elijé a, niŋba, kwôni pôn perêrji a hen kôba berare ré, niŋba, na Nama wo Siri hen a Elijé ré berari dî.»

²⁸ Kirija bay toy kwôlê bi wo hen iyôn na, bay kêm bô iyéy dapare bôrji tarji.²⁹ Menba, bay hena naŋ bô taré bu Jésus siŋ naŋ dî nô wolé sa ira aŋ. Bay ôriŋ naŋ dî kwôy ta sa keram wo bay na dîŋ tô sa iyére toji ya hen bi ciré nôgêri kuré aŋ tôŋ.³⁰ Niŋba, ôbi wuŋ perêrji aŋ ô erê wori.

Jésu dage tunu to habij bô gawra wo pôni a Kapêrnayôm a

³¹ Jésus ô Kapêrnayôm a to na iyére to daŋgi sa terare to Galilé. Ôbi gelij biŋé are naŋ sa sa meré ta.³² Biŋé ka mô ya toy kwôlê kibri a hen na, tiniŋi ge kay sa deré kwôlê wori bi wo hen, wôsa ôbi iyêl mega kwôni wo ôriŋ naŋ tôô iyôn men, naŋ néé iyôn a men.³³ Bô iyéy dapare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habij yi bôri a hen mô ya. Ôbi kôl naŋ tôri to dami kaŋ a ta kôl

iyôn ba: ³⁴ «Wuge! ju gey na mi yirni a ba, Jésus wo Najarêt? Ju era na wô ménêni ba? En hôn ju na i ba, ju na kwôni wo yi naŋ jengêri gay wo Emen a jori.»

³⁵ Jésus ône kôl iyôn ba: «Wôm tôŋ aŋ mu séŋ bô gawra bi wo hen a.» Tunu to habij hende to hen dô gawra na ku tôŋ perêrji a aŋ séŋ bôri a niŋba, liri ani ka habij né.³⁶ Tini biŋé kêm ge kay aŋ bay kôlij perêrji a kôl iyôn ba: «Kwôlo na ba, na kwo yôŋ sôŋ ba? Ôbi ône tunu to habij naŋ néé menba, hende séŋ a men.»³⁷ Menba, hini emê wori ôm naŋ kirij kirij kêm gôriŋ sa iyére to méér Kapêrnayôm ta hen.

Jésu berare bay ômpare

³⁸ Jésus hena bô iyéy dapare a era iyé Simô a. Yi mari Simô uwoy damaŋ aŋ hende yi tôŋ menba, bay uwôli ré bô tu ŋa tore men.³⁹ Ôbi denge sara aŋ ône yi uwoy bi wo hen, menba, hende berare aŋ hena keréd li angaŋ emê biji.

⁴⁰ Kirija tare kurij niŋ menba, biŋé kêm ka ôriŋ naŋ bay ômpare to gay gay iyére toji a hen na, bay eraŋ naŋ ci biri. Ôbi uwôl kôbri sarji a aŋ berareji.⁴¹ Tunu to habij séŋ bô biŋé kwône aŋ kirija bay séŋ bô biŋé hen iyôn menba, bay kôl kaŋ a ta iyôn ba: «Ju na Kema Emen.» Niŋba, Jésus ôneji bi bay ré wôm tôŋ, wôsa bay hôn wo ôbi ré na *Krist kwo Emen dôri hen.

⁴² Kirija kirij wôl menba, Jésus si ô wolé derô gwôlê. Kwônê biŋé wogeri aŋ kirija bay uwôŋni niŋ menba, bay gey bi ôbi ré dëbu naŋ ci wô wo ôbi ma ré erê aŋê sôŋ.⁴³ Niŋba, ôbi kôlji iyôn ba: «Yi gengij san bi ené ô ulé béré Kwôlo Dôri wo *emê iyére to Emen sa iyére to daŋgi a wôsa na wô bi wo hen a, Emen né joon

hen.» ⁴⁴ Añ ôbi ô ulê béré bô iyéy dapare a sa terare to Judé.

5

Jésu tô bay tôri ka tumô cog cog
(Mt 4: 18-22, Mk 1: 16-20, Ja 21: 1-11)

¹ Wulê wo pôni kirijna Jésus dibijn kibi cér wo dami wo Génésarêt a menba, ñiné nôgerijn yirji si ligiri wô toyijn kwôlo Emen. ² Menba, ôbi gel bato wôô yi kibi cér wo dami bi wo hen na. Bay uré ka li jé bô a hen herbe tòn wô panê bura toji. ³ Bato bi wo wôô hen na, kwo pôni na kwo Simô. Jésus day mô bô añ kôli ôbi ré ôrijn nañ dî dê iyôn si bô cér. Menba, ôbi mô tòn bô bato bi wo hen a añ gelijn kwônê ñiné Kwôlo Dôri.

⁴ Kirijna ôbi dôrijn kwônê ñiné kwôlo Emen kô nij na, ôbi kôlijn Simô iyôn ba: «Ôrijn nañ bato dê iyôn a bô ðogé cér a añ ken bi bura tonje bô kam a urijn.»

⁵ Simô uwôli sara iyôn ba: «*Rabi, nini ur kwôy kirijn wôl sarni a añ nini bu ani ré nijba, na jôbi a kelê hen na, na hô bê bura kam a gelé sôn.»

⁶ Kirijna bay bi bura kam a menba, bay pô kuyê wôn ñerêj añ yêgerê bura toji hende to hen. ⁷ Bay lijn megêrji ka bô bato wo pôni a hen kôbriji ré era sa li nañ ci men. Bay pô kuyê wôn bato bi wo wôô hen ñerêj ñerêj añ li wo bato ða dermijn. ⁸ Kirijna Simô Piyêr gel hen iyôn na, ôbi kurijn tòn cubu gubari tumô Jésus a añ kôl iyôn ba: «Kelma, dô tòm añ yen a wôsa ena ôbi têrijn.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôn wôsa bay nañ megêri tiniji ge kay añ harê liji sa uré woñ geñê ka bay ur a hen. ¹⁰ Si *Jak nañ Ja kam Jébédé kañ megêri bay uré hen kôba, tiniji ge kay añ harê liji men. Menba, Jésus kôlijn Simô iyôn ba: «Hare

ré wôsa ayijn tôri kemnêj na, na gawré a jeré uré nij.»

¹¹ Bay herañ nañ bato sa haarê tòn kibi cér men, bay dî angaji kêm añ a men añ ôrji tô Jésus.

Jésu berare ôbi terbare wo pôni
(Mt 8: 1-14, Mk 1: 40-45)

¹² Wulê wo pôni kirijna Jésus ô sa iyére to ðañji menba, gawra wo pôni wo *terbare elemné yiri kêm so. Kirijna ôbi gel Jésus menba, bôy meremne tumôri a añ uwôli kôl iyôn ba: «Kelma, hena jeré gey ba, já beraren.»

¹³ Jésus jé kôbri hebijnni añ kôl iyôn ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrijn sam a.» Kirijn bay ka hen na, terbare nañ yiri a. ¹⁴ Jésus kôli iyôn ba: «Kôlijn kwôni ré pa pa. Nijnba, ô ju ô gelé yem tumô ôbi bê kwôbe a añ ju li sarga nañ tôô to *Moyis na ay hen añ bi bay ré gel wo jeré na kwo sêli tumô Emen a.»

¹⁵ Bay kôl kwôli Jésus nañ kirijn kirijn men, ñiné kwône era wô toyé kwôlê wori men, ka era bi ôbi ré berareji men. ¹⁶ Nijnba, ôbi ba, dô yiri wolé kwôy kwôy derô gwôlê añ uwôl Emen.

Jésu berare gawra wo meray
(Mt 1: 1-8, Mk 2: 1-12)

¹⁷ Wulê wo pôni Jésus mô wô gelijn ñiné are menba, *Parisijnênê nañ *bay deré tô tôô to Emen kôba mô ya men. Bay hena sa iyé Galilé a kêm men, sa iyé Judé a kêm nañ sa iyé Jérusalêm a kêm a men. Añ néé wo Kelma baa nañ dî añ ôbi berare ñiné. ¹⁸ Bijnê ka pôni aya gawra sa jaare a soñ, na gawra woñ ôbi merayê, bay woge ciré sijn nañ dî kirijn ka Jésus môrijn ya hen añ uwôli tumôri a. ¹⁹ Nijnba, bay uwoñ geré ré sa kibi kwônê ñiné. Bay dayijn nañ dî ta sa ira añ kergeji sa iyére hende to hen añ herbijnni nañ jaare tori hende hen ðéj tumô Jésus a kirijn ka ôbi môrijn ya hen. ²⁰ Kirijna

Jésu gel wo bay bi bôrji sari a hen iyôn menba, ôbi kôl iyôn ba: «Melajnen, têrijn tom dôrijn sam a.»

²¹ Bay derê tô tô to Emen naj Parisijnêjê erem bôrji a kôl iyôn ba: «Na i bi a tiiré Emen hen iyôn ba? Hena ré na Emen mera ré ba, i wo danji a na ôbi derê têrijn sa gawra ba?»

²² Jésu hôn ermé woji menba, uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené erem kwôlo hen iyôn bôrjge a ba? ²³ Kelé iyôn ba: «Têrijn tom dôrijn sam a» a derê kelé lew, laba kelé «Hena ta ju ô» a derê kelé lew dî ba? ²⁴ Haw hen ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôrijn naj néé sa terare a nà wô dôrijn têrijn sa bijné.» Menba, ôbi kôlijn ôbi merayê na iyôn ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrijn ij.»

²⁵ Kirijn bay ka hen na, ôbi hena tu bijné kêm aj ay jaare tori ôrijn ij aj ayijn kibi Emen. ²⁶ Bijné kêm tiniji ge kay. Menba, bay heram Emen naj harê aj bay jamnij kôl iyôn ba: «Naa gel anjan geyê kennêj.»

Jésu uwôge Lébi bi ré yi ôbi tôri
(Mt 9: 9-13, Mk 2: 13-17)

²⁷ Cêgeri wori menba, Jésu si ô menba, gel gawra wo pôn wo bay uwôgeri Lébi ôbi engé wôgê hen mô kini engé wôgê wori a. Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era tôn a.»

²⁸ Menba, ôbi djêj anjari kêm aj hena ô tôri a.

²⁹ Ôbi li emê wo mêy uwôgijn Jésu iyére tori a men, *bay engé wôgê kêm men, bijné ka danji kôba sa ômji are naj ci a men. ³⁰ Menba, Parisijnêjê naj bay derê tô tô to Emen kaji jamnij aj kôlijn bay tô Jésu iyôn ba: «Wô mi a kené om men, yi men naj bay engé wôgê men, bay têrijn men ba?»

³¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Na bijné ka berari a geyê dôktôr

ré, nijba, na bay ômpare dî. ³² En era na wô uwôgê bijné ka bô yirji môj bay lê anjan derê hen né, nijba, en era na wô bay têrijn aj bi bay ré dî tô lê têrijn ba.»

Enjêré kwôlo gengijn sa jêré bôo kurôn

(Mt 9: 14-15, Mk 2: 18-20)

³³ Parisijnêjê naj bay derê tô tô to Emen kôlijn Jésu iyôn ba: «Bay tô Ja naj kaman kani jôrijn bôrji kurôn men, uwôlji Emen a men ta ta nijba, bay tôm jôbi ba ômji men yiji men.»

³⁴ Jésu kôlji iyôn ba: «Bijné ka era kini kurô hen ba ka djé bi bay ré jôrijn bôrji kurôn kirijn ôbi iyéy kurô ba ya naj ci tô hen ba? ³⁵ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aj hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrijn bôrji kurôn.»

Kwôlo gengijn sa anja ôli naj ka kôrbi

(Mt 9: 16-17, Mk 2: 21-22)

³⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlo pôn kôl iyôn ba: «Sa pôn kwôni yêge kibi bargay ka kôrbi wô uwôlijn tu ka ôli ba? Hena ré na iyôn na, bargay ka kôrbi hen yêgijn men, kibrijni wo kôrbi bi wo yêgijn hen kôba a bijn naj ka ôli hen né a men. ³⁷ Men, sa pôn kwôni bêêrê care to kôrbi bô gwolé wôj arijn wo ôli a ba? Hena ré na iyôn ba, care to kôrbi hende to hen a anê gwolé wo ôli bi wo hen aj care a uwôsijn men, gwolé bi kôba a mênijn a men. ³⁸ Iyôn ba, bi care to kôrbi bijn bô gwolé wo kôrbi a men. ³⁹ Kwôni wo yi care to ôli hende to hen na, gey to kôrbi hen né nij, wôsa ôbi erem mega wo care to ôli hen a ré na to dôri dî.»

6

Jésu na Kelma sa sa merê ta a
(Mt 12: 1-8, Mk 2: 23-28)

¹ Sa to pôn a na, na sa *sa merê ta menba, Jésu ay geré si bô kaw menba, bay tôri pôy sa kaw na aj

wuray ôm. ² Menba, *Parisijnêpê ka pôni kôl iyôn ba: «Wô mi a kené li anğa tôte to *Moyis jô lê nap sa merê ta hen ba?»

³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Ken dênje kwôli anğa kelma Dabid na li kirinja kurôn na liji nap bijné kari hen né ba? ⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a an pô mapa wo bay tibijn Emen hen, om men, bijn bijné kari om men. Mapa bi wo hen na, kwôni wo danği wo a emê ba nap, na bay bê kwôbe a na bay emêri mera.»

⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

Jêsu berare gawra wo kôbri ma nap sa sa merê ta

(Mt 12: 9-14, Mk 3: 1-6)

⁶ Sa sa merê ta wo danği Jêsu ô bô *iyéy danare a an gelijn bijné are, kirijn bay ka hen na, gawra wo kôbri woŋ gusurô ma mô ya men. ⁷ *Bay derê tô tôte to Emen nap Parisijnêpê bô ciré gelé na ba Jêsu ré berarêri nap sa merê ta ba ciré berijn tô kôbri an uwôlij kwôlé sari a. ⁸ Nijnba, Jêsu hôn ermé woji menba, ôbi kôlij ôbi kôbi ma bi wo hen iyôn ba: «Hena ta ju era sa dèbe derôre a na.» Menba, ôbi hena dèbe ta. ⁹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na engerênge kwôlé pôn: Tôô tona gey bi kwôni ré li derê laba li habré nap sa merê ta a ba? Men, ré gôlij nap gawra réba ré mêni nap sa sa merê ta a dî ba?»

¹⁰ Ôbi bôrji mérij menba, kôlij ôbi kôbi hayê bi wo hen iyôn ba: «Jé kôm.» Ôbi li mega bi wo Jêsu kôli hen iyôn menba, kôbri hô dô hôrij. ¹¹ Menba, tu Parisijnêpê nap bay derê tô tôte to Emen sêêré sari a an bay pamnij kwôli anğa ciré lij Jêsu.

Jêsu tô bay jé kari ka môj kibi wôô

(Mt 10: 1-4, Mk 3: 13-19)

¹² Sa hende to hen na, Jêsu ô wulê sa keram a wô uwôlé Emen kwôy kirijn wôl sari a. ¹³ Kirinja kirijn wôl menba, ôbi uwôge bay tôri an tô môj kibi wôô perêrji a an uwôgeji bay jé. ¹⁴ Simô ba ôbi uwôgeri Piyêr, nap yêni André, Jak, Ja, Pilip, Bartélémi, ¹⁵ Matiyé, Tomas, *Jak kema Alpé, Simô woŋ kema iyére hen men, ¹⁶ Jud kema Jak men nap Judas Iskariyôt wo a sa ayê sa Jêsu hen a men.

Jêsu gelijn kwônê bijné are men, berare bay omjare men

(Mt 4: 23-25, Mk 3: 7-11)

¹⁷ Jêsu herbo nap bay tôri ka môj kibi wôô hen sa keram a tôn an dèbij nap ci tôn kirijn ka beray a nap kwônê bay tôri ka ba hen men, kwônê bijné ka Judé men, ka Jérusalêm a men, ka hena kibi cér wo Tir nap kwo Sidôn a a men. ¹⁸ Bay era wô toyé kwôlé wori men, bi ôbi ré berareji men, bijné ka tunu to habijn bôrji a kôba, ôbi berareji men. ¹⁹ Bijné kêm woge bi ciré heberi wôsa néé wo ôbi ôrij yiri a hen si an berareji kêm.

Kwôlo gengijn sa merê derê nap merê bô bô emé

(Mt 5: 1-12)

²⁰ Jêsu ay tiri bôrij bay tôri an kôl iyôn ba: «Kenbay kap bay nimré, yi derê yi wô sarŋge, wôsa *emé iyére to Emen yi wô sarŋge ²¹ kenbay ka kurôn lènge haw hen, yi derê yi wô sarŋge, wôsa kena uyirê, kenbay ka ken sôm haw hen, yi derê yi wô sarŋge, wôsa ka merê bô yi derê a.»

²² «Yi derê yi wô sarŋge, kirinja bijné derênge men, kapênge men, tirênge men, uwôgerê henenge wo habijn a men, wô san nôbi Kema Gawra. ²³ Lènge yi derê wulê bi wo hen men, ken nenjéré

naŋ yi derê a men, wôsa sa kôbi wo dami yi derômaran a ya, wôsa na hen iyôn a môjêrji na ré lij bay kibi Emen. ²⁴ Nijba, kenbay kaŋ bay upé na, bô emé yi wô sarŋge, wôsa haw hen ken uwôn bô jalê woŋge nij. ²⁵ Kenbay ka ken uyê haw hen na, bô emé yi wô sarŋge, wôsa kurôn a lèŋge tôre to cêgê, kenbay ka ken ayrê haw hen, bô emé yi wô sarŋge, wôsa ka merê bô tu na a men, ka sômnê men.»

²⁶ «Kenbay ka ñjé kêm dô kwôleŋge wo dôri hen na, tu na yi wô sarŋge, wôsa na hen iyôn a môjêrji na ré li naŋ ñjé ka na li yirji môjêrji bay kibi Emen men hen.»

Kwôlo gengij sa peré bay bare
(Mt 5: 38-48, 7: 12)

²⁷ «Kenbay ka ken mô toy kwôlê keben a hen na, en kelêŋge peréŋge bay bareŋge men, lèŋge derê naŋ ka derêŋge hen a men. ²⁸ Terêŋge kebrenge sa ka tòmêŋge hen men, uwôlêŋge Emen wô sa ka lèŋge habij hen a men. ²⁹ Kwo di tô mam ba, ju hô bul kwo si hen biri a men, kwo ay bargay kam kaŋ kabrêm ba, ju jôri kaŋ kelanê né men, ³⁰ kwo uwôlem are ba, ju biri men, kwo pô angam eren ba, ju hô engereri ré nij. ³¹ Anja ken gey bi megêrŋge ré li béŋge hen na, kenbay kôba, ken li hen iyôn naŋ ci men.»

³² «Hena kené pur na ka peréŋge ba, ñjé a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, pur na ka pirji men. ³³ Hena kené li derê naŋ ka li dô naŋ ken ba, ñjé a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ kôba, li na hen iyôn men. ³⁴ Hena kené gwôyij na ka ken hôn wo bay ré herê têtêŋge hôriŋ ta ba, ñjé a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têriŋ

kôba, gwôyij na bay lê têriŋ ka a herê têtêji hôriŋ hen iyôn men. ³⁵ Nijba, kenbay ba, ken pur bay bareŋge men, lèŋge derê naŋ ci men, gwôyijge aŋ bi bôrŋge wo kené upé hôriŋ né. Hen iyôn na, anjaŋ têtê sa kôbrenge a mé men, ka yij kam Emen wo ta men. Wôsa ôbi li derê naŋ bay bô hendé men, naŋ bay bô habrê a men. ³⁶ Berêŋge tu na to ñjé mega Ibarenge Emen bôriŋ hen iyôn men.»

Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré
(Mt 7: 1-5, 15: 14, 10: 24-25)

³⁷ «Jerêŋge kwôlê sa megêrŋge a ré menba, Emen kôba, a jerê kwôlê sarŋge a ré men, ken dô kwôlê sa kwôni a ba, Emen a derê kwôlê sarŋge a men, ken ñi bôrŋge jal sa megêrŋge a ba, Emen kôba, a dé bôri jalê sarŋge a men. ³⁸ Ken bij ñjé are ba, bay a hô béŋge men. Bay a tôŋgé men, têtê dema a hô béŋge wôsa gway wo ken ay gengij are bi hen a, Emen né gengij béŋge hôriŋ.»

³⁹ Jêsu hô kôlji naŋ gwsore kôl iyôn ba: «Ôbi tu tij a beré jemna bij megari ôbi tu tij ba? Hena ré na iyôn ba, bay wôô kêm a herijji bô iyom a ré ba? ⁴⁰ Ôbi tô kwôni na, a gôlij dami wori ré nijba, hena ôbi ré ñi tiri dô tô anja ôbi geli hen na, ôbi a yé môjêrji sari iyôn men.»

⁴¹ «Wô mi a jeré ô wô beré kalmê ka dê ka yi tu yênem a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum jôbi a hen ba, ju gel ré ba? ⁴² Wô mi a jeré kôlij yênem: «Yênen, ñi jan na derê kalmê ka dê ka yi tum a hen aŋ», aŋ jôbi ba, ju gel yibré wo dami wo yi tum a hen né ba? Jôbi woŋ ôbi kelê kwôlê kem wôô wôô hen, dô yibré wo dami wo yi tum hen aŋ dema jeré gelé kirij sélé wô dôriŋ ka yi tu yênem a hen tô.»

Ôbi tô Jésu woŋ tiri

(Mt 7: 16-20, 12: 33-37)

⁴³ «Gurô wo dôri na, yêri wo habij ba naŋ men, kwo habij wo yêri dô ba naŋ men. ⁴⁴ Gurô wo yôŋ yôŋ ba, naŋ yêri yêri dîba kwôni a karê tógôre sa cébrij a ré men, kwôni a karê yê tînadôr sa gariyaŋ a ré men. ⁴⁵ Gawra woŋ ôbi lê derê na, lê derê wori bi wo hen hena na bôri a men, ôbi habrê kôba, habrê wori bi wo hen hena na bôri a men. Wôsa na aŋga wôn bô gawra dema ré si kibiri a tô.»

⁴⁶ «Wô mi a kené uwôgen «Kelma, Kelma» menba, ken li aŋga en kelêŋge kené li hen né ba? ⁴⁷ Kwôni wo era legen a aŋ toy kwôlê wupê men, lij ariri a men na, na gelêŋge séé ôbi gelij na naŋ i ba? ⁴⁸ Ôbi yi mega gawra woŋ ôbi dé iyére iyôŋ: Ôbi pi iyom dŋoge aŋ dî tôre sa keram a kam kaŋ biyê ka ge naŋ néérji hen kôba, lere ani ré wôsa tôre dîŋ dô. ⁴⁹ Nijba, kwo toy aŋ lij ariri ré na, gelij naŋ gawra wo dî iyére tori dô ré aŋ dî na sa hal a iyôŋ. Kam kaŋ biyê ge naŋ néérji menba, tere aŋ, aŋ ani kare kani pôn iyôŋ kôba, ba ta ré.»

7

Jésu berare mana wo dami wo asgarŋê woŋ Rômê

(Mt 8: 5-13, Ja 4: 46-54)

¹ Kirija Jésu dôrij bijné kwôlê kô nij menba, ôbi ô Kapêrnayôm a. ² Ya hende to hen na, dami wo asgar kaŋ Rômêŋê ka arew hen, mana wori ômij tu temare a men, na lema wo ôbi geyri gaŋ a men. ³ Ôbi toy kwôli Jésu menba, jé surŋê kaŋ Jubŋê yiri a ré ô uwôli bi ré era sa berare mana wori bi wo hen biri men. ⁴ Kirija bay sa ligi Jésu a menba, bay maserí aŋ kôli iyôŋ ba: «Ôbi dé wo jeré li aŋga ôbi gey hen biri. ⁵ Wôsa ôbi

geyéna nabay kaŋ Jubŋê men, ôbi a dé *iyéy dapare hen a men.»

⁶ Jésu hena ô naŋ ci. Kirija bay ba da naŋ iyére menba, dami wo asgarŋê bi wo hen jé milŋeri ô kôlij Jésu iyôŋ ba: «Kelma, merên yem iyôŋ né, wôsa en nêŋ wo jeré uwôl têm kibi iyére tîŋé ré. ⁷ Na ôbi á, ené nêŋ erê naŋ yen ô unem né hen. Ay tom menba, mana wupê a beraré mera. ⁸ Nôbi bay san ya men, ena ôbi sa asgarŋê ka ba hen men. Aŋ hena ené kôlij kwo pôni iyôŋ ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij mana wupê «Li aŋga na» ba, ôbi li men, «Li ka hen» ba, ôbi li a men.»

⁹ Kirija Jésu toy kwôlo ôbi kôl hen menba, yiri dôri sari a aŋ ôbi bul uné kwônê bijné ka ô tôri a hen aŋ kôl iyôŋ ba: «En kelêŋge sa iyé *Israyêl kôba, en uwôŋ kwôni wo ayê hôô wori yi môŋ kwo gawra wo na ba, naŋ.»

¹⁰ Kirija bay jé heraji uwo menba, bay uwôŋ mana wori na berare nij.

Jésu béér kema mana wo ma a Nêŋ a

¹¹ Menba, Jésu hena Kapêrnayôm ô sa iyére to bay uwôgere Nêŋ hen. Bay tôri naŋ kwônê bijné ôrji naŋ dî. ¹² Kirija bay ba da naŋ iyére menba, bay uwôŋ bijné ka ay temare ôrij ciré erê emé. Kema mana bi wo ma hen na, na pôn nêŋ hari kôbi yori a. Hende na mamne. Bijné kwône bure ôrij sa kamŋê. ¹³ Kirija Kelma bôre menba, ture liri ja menba, ôbi kôle iyôŋ ba: «Sôm né.»

¹⁴ Ôbi uso da aŋ hebe jaare to bay ayij temare hen, bijné bay ka ay temare hen debe tôŋ menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Kema mana, en kôlem hena ta.»

¹⁵ Menba, ôbi temare bi wo hen hena mô ta aŋ iyêl kwôlê. Menba,

Jésu bîri bîj yori. ¹⁶ Bîjné kêm tiniji ge kay men, harê liji a men aɲ bay ay kibi Emen kôl iyôn ba: «*Ôbi kibi Emen wo dami hena perêrna men, Emen uwôl tiri sa gawrê kari a men.»

¹⁷ Kwôlo bay kôl gengij sa Jésus hen na, ôm naɲ kirij kirij sa iyé Judé men, sa iyére to kwa kwa hen a men.

*Bay jé ka Ja ôbi lê batêm
(Mt 11: 2-19)*

¹⁸ Bay tô Ja ô dôrij ôbi iyére toji kwôli are bay ka kêm hen menba, ôbi uwôge bay tôri wôô.

¹⁹ Aɲ jéji ligi Kelma engeriri iyôn ba: «Jôbi a na kwo a era hen bi, laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?» ²⁰ Bay jé bay ka hen sa bîj ligi Jésus aɲ kôli iyôn ba: «Ja ôbi lê batêm a joni yem a bi niné engerem iyôn ba, jeré na kwo ré era hen bi, laba kwo niné mô gemni hen ré ba ya tô dî ba?»

²¹ Kirij bay ka hen na, Jésus berare bay ômpare kwône men, bîjné ka ômpare to gay gay liji hen men, ka tunu to habij bôrji a hen men, bay tu tij kwône gel kirij dô a men. ²² Menba, ôbi uwôlij bay jé bay ka hen sara iyôn ba: «Herênge ken ô kôlij Ja kwôli anɲa ken toy men, ka ken gel men hen, bay tu tij gel kirij men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, meɲné toy kwôlé men, bîjné ka ma béér men, béré Kwôlo Dôri uwôlij bîj bay nimré a men. ²³ Yi deré yi wô sa kwôni wo dî ayê bôô wori aɲ né wô san.»

²⁴ Kirijna bay jé ka Ja hôrji nij menba, Jésus kôlij bîjné kwôli iyôn ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlé hen ba? Gusura wo kal yebageri hen laba, ²⁵ ken ô gelé na mi ba? Gawra wo tôbe bargay ka dôri laba? Bîjné ka tôbe bargay ka dôri aɲ mô bô deré na, bay

mô na iyé kilmé a dî. ²⁶ Nijba, na mi a kené ô gelé na mi dî ba? Ken ô gelé na ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlé a ené ena kelênge hen, na ôbi kibi Emen bi, aɲ ôbi gôlij ôbi kibi Emen aɲ sôn.

²⁷ Na wô sari ôbi a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Toy, en jé mana wuɲé tumôm a bi ré ɲanê geré wom.» ²⁸ En kelênge peré gawrê ka yébé a yêji hen na, en gel kwôni wo a damɲé môɲ Ja iyôn ba naɲ, nijba, kwo bay bôri môɲ ani ré iyôn bô *emé iyére to Emen a hen na, na kwo dami d'êri.»

²⁹ Kirijna bîjné kêm naɲ *bay engé wôgê toy kwôlo Jésus kôl hen menba, bay hôn wo Emen ré na kwôni woɲ derôre aɲ bay bîj Ja liji batêm. ³⁰ Nijba, *Parisijêné naɲ *bay deré tô tôô to Emen kaɲji anɲa Emen genge wô sarji hen aɲ kaɲij bi Ja ré liji batêm.

³¹ Jésus hô kôlij iyôn ba: «Bîjné bay ka haw hen, na ayêji gengij na naɲ i ba, en hôn né. Bay gelij naɲ i ba, en hôn né. ³² Bay yi mega kamrê ka li wôré tô geré aɲ kôlij yirji iyôn ba: «Nini ibênge têgê menba, ken wôô sara ré men, nini kebe kurôn temare menba, ken sôm sara ré a men.» ³³ Wôsa kirijna Ja ôbi lê batêm saɲ na, ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, ken kôl iyôn ba: «Tunu to habij yi bôri a.» ³⁴ Nôbi *Kema Gawra en sa aɲ ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôn ba: «Gelênge ôbi lamê naɲ ôbi kwoyé wo na, ôbi na melaɲ bay engé wôgê naɲ bay têrij a men.» ³⁵ Nijba, bîjné ka bi bôrji sa tu melênê wo Emen hen na, bay hôn wo tu melênê bi wo hen ré na kwoɲ derôre.»

*Jésu ô iyé Simô woɲ Parisijê
hen*

³⁶ *Parisijê wo pôni uwôge Jésus ré ô emé are naɲ dî menba, Jésus

gey aṅ ô merê kibi emê a naṅ dī. ³⁷ Kirij bay ka hen na, iyore to pōni to sa iyére hende to hen to bay hône gaṅ wô jé lêre wo habij hen so. Hende toy wo Jésu ré mô ôm are iyé Parisijnê hen ya. Hende aya ider bô murda wo bay li naṅ *albatre hen. ³⁸ Hende debu si cêgi Jésu si têri*. Hende sôm aṅ nôm têri naṅ cémne aṅ mô aṅ naṅ gusiri sare men, ibe aṅ wusu ider bi wo hen a. ³⁹ Kirijna Parisijnê bi wo uwôga Jésu hen gel hen iyôṅ menba, ôbi kôl bôri a iyôṅ ba: «Hena gawra wo hen henaṅ ré na ôbi kibi Emen ba, ôbi rée henê wo ré na iyore to yôṅ a ré hebiri hen ba men, ôbi rée henê wo hende ré na hendi têrij men.» ⁴⁰ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Simô, na kôlem kwôlê pôn.» Menba, Simô kôli iyôṅ ba: «Kelma kôlen.»

⁴¹ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Gawra wo pōni ôrij naṅ telare tori sa bijné wôô, kwo pōni naṅ dubu arew men, kwo pōni naṅ dubu môj men. ⁴² Ôbi gel wo bay ôrij naṅ ani kaṅ tēbêri ré menba, ôbi dīji telare hende to hen mera. Perê bijné bay ka wôô hen na, kwo yôṅ a geyé gawra bi wo hen ba?»

⁴³ Simô uwôli sara iyôṅ ba: «Na kwo telare tori mê gaṅ hen a geyéri damaṅ.» Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Ju kôl na tiri.»

⁴⁴ Ôbi bul si ligi iyore hende to hen aṅ kôlij Simô iyôṅ ba: «Ju gel, iyore hende to hen ba? En era iyére tom a menba, ju bēn kam sa tēn a ré, nijba, hende pulen tēn naṅ cémne men, mô naṅ gusiri sare a men. ⁴⁵ Ju ibe tô man ré hen na, gel wo jeré beren yem a ré, nijba, kirijna hende saṅ yer a ré ibe tēn baṅ hen. ⁴⁶ Ju bēn wen san a ré, nijba, hende bēn ider sa tēn a. ⁴⁷ En kôlem, têrij tore to kwôni hende to hen dôrij sara nij, na

ôbi a, hende ré puren damaṅ hen. Kwôni wo bay dī bôrij jal sa têrij tori to dē hen na, ôbi pur dē iyôṅ men.»

⁴⁸ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôṅ ba: «Têrij toré dôrij sarê.»

⁴⁹ Bijné ka mô ôm are naṅ ci hen pamnij kôl iyôṅ ba: «Gawra wo yôṅ a erê kwôy dé bôri jalé sa têrij to bijné hen ba?» ⁵⁰ Jésu kôlij iyore hende to hen iyôṅ ba: «Ayé bôô woré gôlij naṅ mu, ô naṅ bô jalé.»

8

Yébé kaṅ bay bê Jésu

¹ Sem cêgê menba, Jésu ô naṅ sa iyére to dami men, to dē men, wô ulé béré Kwôlo Dôri wo gengij sa *emê iyére to Emen, aṅ bay tôri ka môj kibi wôô hen ô naṅ dī.

² Yébé ka ôbi dage tunu to habij bôrij a hen men, ka ômpare to gay gaṅ na liji aṅ ôbi na berareji hen kôba ôrij tôri a men. Perê yébé bay ka hen na, Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habij jurgem bôre a hen kôba, ya men, ³ Jan tami Suja ôbi berê sa anṅa kelma *Hérôd men, Sujanaṅ yébé ka daṅgi kwône li naṅ Jésu naṅ bay tôri sa anṅa naṅji a hen.

Gwosoy kwôlo gengij sa kay cé (Mt 13: 1-23, Mk 4: 1-20)

⁴ Bijné kwônê hena naṅ sa iyére iyére era sa daṅji ligi Jésu a menba, ôbi kôl kwôlê naṅ gwosore kôl iyôṅ ba:

⁵ «Sa to pōni gawra wo pōni ô wusé kay cé. Kirijna ôbi wuse hen iyôṅ na, ka pōni herij bēngé geré menba, tē bijné dīirê men, ciré gôl ôm men. ⁶ Ka pōni herij perê jerew a, bay si menba, ma lew wôsa bay uwôrij kirij ka jôbi ré. ⁷ Ka pōni herij perê gesem a, bay debu naṅ gesem na bēn haji nijba, gesem na yêrji duu.

* 7:38 7: 38 Jubnê na, yi tōṅ cubu gwolérji dema ré ômij are.

⁸ Nijba, ka pôni herij terare to dôri an sarji si dô. Sa ka pôni gusijniji ô arew.» Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Kwôni wo mari ya wô toyij kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

⁹ Menba, bay tôri engeriri iyôn ba gwsore hende to hen bôre na iyen ba? ¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kwoŋge kenbay ba Emen béŋge ken hôn anŋa gengij sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen, nijba, ka đanŋi ba, a kôlinji na naŋ gwsore. Na hen iyôn a, bay ré bô kirij nijba, bay gel ani ré men, bay ré toy kwôlê nijba, ré hôn bôri ré a men hen. ¹¹ Bô gwsoy kwôlê bi wo hen a na: kaw ba, na kwôlo Emen. ¹² Kaw bay ka hen na, ka herij tô geré hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era sa mène kwôlê bi wo hen an bôrji a wôsa bay ma ré bê bôrji sara an ma ré gôlij. ¹³ Ka herij perê jerew a hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen menba, bi bôrji sara naŋ yi derê nijba, hanêrji naŋ, bay bi bôrji sara sem iyôn nijba, kirijna anŋan lamê uwonji menba, bay đéj mera. ¹⁴ Ka herij perê gesem a hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen nijba, ermé kwôlê men, kwôli ari upé men, yi derê wo tôŋ sa terare a na liji an bay gese tô ayê bôô woji a ré. ¹⁵ Nijba, ka herij kirij ka dôri hen na, na ñiné ka toy kwôlê bi wo hen naŋ bôô wo dôri an berij bôrji iyére lij anŋa dôri.»

Gwsoy kwôlê wo gengij sa lampa

(Mk 4: 21-25)

¹⁶ Jêsu hô engeriji iyôn ba: «Kwôni đî tare bô lampa an emné baŋa sara réba đéré tô kalan a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré đî tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a an bi ñiné ka era ira ba, ré gel peranŋêre ré ba? ¹⁷ Wôsa

ani ka yi naŋ kini uwôbêrji a ka a ba gelé yirji nô ba, naŋ men, kwôlo ken kôl tô gwôsijare a hen na, a hônij men, a yé tu wolé đéj a men. ¹⁸ Đéŋge tu melênê sa yerŋge a sa kwôlê wo ken toy a hen. Kwôni wo hôn are ba, Emen a herê biri bi ré hôn ka đanŋi a sara a nijba, kwo hôn né hen na, ka dê bay ka ôbi hôn an bô mega ré na anŋa đîré hôn hen na, Emen a lê an ôbi a henê bay ka ôbi hôn hen ré nij.»

Yo Jêsu naŋ yêneri

(Mt 12: 46-50, Mk 3: 31-35)

¹⁹ Yoo Jêsu naŋ yêneri eraji ciré erê ligiri a nijba, bay nêr erê đa yiri a ré wôsa kwône ñiné. ²⁰ Bay ô kôli iyôn ba: «Yom naŋ yênem đîbiji nô hen ya, bay gey gelem.»

²¹ Nijba, ôbi kôlij ñiné iyôn ba: «Ñiné ka toy kwôlo Emen an lij ariri na, bay a na yon men, yênen men.»

Jêsu jôrij kal geré

(Mt 8: 18,23-27, Mk 4: 35-41)

²² Wulê wo pôni Jêsu đay bô bato a naŋ bay tôri menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na đayêŋge tera cér wo dami hen.» Menba, bay đay ô. ²³ Kirijna bay tôri ô wô jibé bato hen iyôn menba, Jêsu ba yi kum men. Kirij bay ka hen na, kal wo dami ay tô geré an di kam bê a bô bato a. An bay mô kibi temare a wôsa bato toji hende to hen ta dermij. ²⁴ Bay era sa enji an kôli iyôn ba: «*Rabi, Rabi, naa mênij.» Ôbi enŋij tô kum a, menba, ône kal naŋ mêw, menba, kirij iyer iyêêr mera. ²⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ayê bôô wonŋe na yôn nij ba?» Kirij bay ka hen na, harê liji men, tini ge kay a men an bay kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi na i anŋa kal naŋ mêw kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare gawra wo tunu to habij bôri a

(Mt 8: 28-34, Mk 5: 1-20)

²⁶ Bay era sa bij kibi cér wo bô emê wo Gérasénijê si tera naj sa terare to Galilé. ²⁷ Kirija ôbi herbe tøj bô bato a menba, gawra wo póni wo iyére hende to bay herbij ya era ligiri a, na gawra wo tunu to habij bôri a. An ca yeŋ na, ôbi tõe bargay ré men, yi bô ira ré a men. Kini yéri na sa kampê dî. ²⁸ Kirija ôbi gel Jésus menba, era sa kuriŋ sa têri a kôl kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésus Kema Emen wo ta, en uwôlem gelen gusiŋ né.»

²⁹ Ôbi kôl hen iyôŋ wôsa Jésus ône tunu hende to hen ré si an bô gawra bi wo hen a. Wôsa tõe kwône wo tunu hende to hen geliŋ tiri gusiŋ. Bay harêri naj gaŋgi musure men, bay uwôli musure têri a men, wô geméri nijba, ôbi ka musure hende to hen an, an tunu to habij hende to hen tôri ôriŋ derô gwôlê. ³⁰ Jésus engeri iyôŋ ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Henen na kwônê biŋé.» Wôsa tunu to habij kwône mô bôri a. ³¹ Menba, tunu to habij hende to hen uwôliŋ Jésus ré dageji bê a bô iyom wo dŋgi a ré.

³² Kirij bay ka hen na, gwôsijô kwône ômji are dîbij sa keram a menba, tunu to habij hende to hen uwôliŋ Jésus ré dji ciré sééré bô gwôsijô bay ka hen menba, ôbi gey naj ci sara. ³³ Tunu hende to hen si bô gawra bi wo hen a an an ôrji bô gwôsijô bay ka hen, an li wo bay yêseraji ta sa keram a herijji bô cér a an yiji kam maji kêm.

³⁴ Kirija bay gemé gwôsijô gel hen iyôŋ na, bay ge ô kôliŋ biŋé derô ira men, kôliŋ biŋé nono men, kwôli are bay ka hen. ³⁵ Biŋé guro wô gelé are bay ka hen. Bay sa ligi Jésus a menba, bay gel

gawra wo tunu to habij na bôri a hen mô tøj tê Jésus a. Ôbi tõe bargay men, tiri iyer dô a men, menba, harê liji. ³⁶ Biŋé ka ré debu ya gel wo tunu hende to hen séŋ bôri a hen na, dôrji kwôli gawra bi wo hen bij ka era cêgê hen. ³⁷ Kirij bay ka hen na, biŋé ka bô emê wo Gêrgésénijê uwôliŋ Jésus ré ô an sa iyére toji a wôsa harê liji damaŋ menba, ôbi day bô bato a bul hô Galilé. ³⁸ Gawra wo Jésus ré dage tunu to habij bôri a hen si ô engeré Jésus dîré erê naj dî, nijba, Jésus dageri an kôli iyôŋ ba: ³⁹ «Hô iŋ an ju ô kôliŋ biŋé kwôli anŋa Emen li naj ju.» Menba, ôbi ô an kôliŋ biŋé kêm kwôli anŋa Jésus ré li naj dî.

Jésu béer môni Jayrus men, berare iyore to kwôbe ô yere a

(Mt 9: 18-26, Mk 5: 21-43)

⁴⁰ Kirija Jésus hera Galilé menba, biŋé kêm jô kwini wôsa bay mô gemni. ⁴¹ Kirij bay ka hen na, Jayrus kelma sa *iyéy dapare sa. Ôbi cubu gubari tumôri a an uwôli ré era iyére tori a, ⁴² wôsa môŋni to pôn nêŋ to elêre môj kibi wôô hen ômij ta ma.

Kirija Jésus ô naj dî menba, biŋé kwône nôgerij yirji ligiri. ⁴³ Kirij bay ka hen na, iyore to póni mô ya, kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô. Hende mêne ari upére kêm iyé bay kerbê a, nijba, kwo pôn wo berare ba naj. ⁴⁴ Hende era si cêgê an hebe kibi bargay kari, menba, kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naj an hende berare. ⁴⁵ Jésus engere iyôŋ ba: «Na i a heben na ba?» Bay kêm uwôser menba, Piyêr kôli iyôŋ ba: «Kelma, na biŋé ka nôgerij hen.»

⁴⁶ Menba, Jésus kôl iyôŋ ba: «Kwôni heben wôsa néé wo en ôriŋ hen kwari dôriŋ.»

⁴⁷ Iyore hende to hen bô wo Jésus ré hên hen iyôŋ na, harê lere

an wuré an era sa cubu gubare tumô Jésu a an kôli tu bijné wô mi a teré heberi ba, men, kwôli beraré wo teré berare perañ hen a men. ⁴⁸ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Yéren, ayê bôô woré gôlijn nap mu, ô nap bô jalê.»

⁴⁹ Kirina Jésu iyêl ba ya tô menba, gawra wo iyé kelma sa iyéy dapare hen era sa kôli iyôn ba: «Môpnem ma nijn dîba ju dôyrê Rabi ré.»

⁵⁰ Kirina Jésu toy hen iyôn menba, ôbi kôlijn kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen iyôn ba: «Hare ré, bi bôm san a mera an mônnen a béré.»

⁵¹ Kirina ôbi sa bijn iyé kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen na, ôbi jôrijn bijné erê ira nap dî nijba dî si Piyêr Ja nap Jak men, yo mône nap ibare a men a erê nap dî. ⁵² Bijné kêm sôm men, bar men sare a. Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Sômênge ré hende ma ré, nijba, yi na kum.»

⁵³ Bay ayrêri wôsa bay hôn wo hende ré ma. ⁵⁴ Nijba Jésu bu kôbre an uwôgere «Mônnen ençijn ta.»

⁵⁵ Kirin bay ka hen na, tune uwo yere a an hende hena ta. An Jésu kôlji bay ré buru ançan emê.

⁵⁶ Balê mône tiniji ge kay, menba, Jésu kôlji bay ré kôlijn kwôni ré pa pa.

9

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen ô ulê béré Kwôlo Dôri

(Mt 10: 1-9,11-14, Mk 6: 6-13)

¹ Jésu day bay tôri ka môj kibi wôô hen an biji néé nap dapare bi bay ré dagijn tunu to habijn kêm men, ôbi biji bi bay ré berare bay ômpare a men. ² Ôbi jéji ulê béré *emê iyére to Emen men, bi bay ré berare bijné a men. ³ An ôbi kôlji iyôn ba: «Ayênge ani kani kôbrenge a ré: kwoore ré

men, magela ré men, kwô ré men, gursu ré a men. Perênge bargay wôô wôô ré men. ⁴ Iyére to yôn yôn to ken ô ya ana bay ré berênge yirji a na, ken mô kirijn bay ka hen kwôy ken ôrijn ta.

⁵ Kirijn ka yôn yôn ka ken ô ya ana bijné ré berênge yirji a ré na, kirina ken ô ta ba, ken gage beni têrnge an. Ôbi a na ançan gelé ka a ulê kwôlê sarji a.»

⁶ Menba, bay tô Jésu ô nap sa iyére iyére uwôlijn béré Kwôlo Dôri men, berarijn bijné nap kirijn kirijn a men.

Yi Hérôd dôri ré wô hini emê wo Jésu

(Mt 14: 1-2, Mk 6: 14-16)

⁷ *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli are bay ka li are hen kêm nijba, ôbi hôn ançan lê ré. Wôsa ka pôni kôl ré na Ja ré a so perê bijné ka ma bulo hera hen.

⁸ Ka pôni kôl ré na *Eli a ré hera hen men, ka pôni kôl ré na *ôbi kibi Emen wo cay a ré jê sé hen men.

⁹ Hérôd kôl iyôn ba: «Ja na, nôbi a na bé bi bay na jô sari na, menba, kwôni wo en toy kwôli jé lêri na ba, na i ba?» Menba, ôbi woge dîré geléri.

Jésu bijn impê dubu bay emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Ja 6: 1-14)

¹⁰ Kirina bay jé ka Jésu bulo hera menba, bay dôrijn Jésu kwôli ança ciré la hen. Ôbi ôrijn nap ci wolé piniji si kwa iyére to bay uwôgere Bêtsayda. ¹¹ Kirina kwônê bijné hôn wo bay ré ô si Bêtsayda menba, bay ô tôrji a. Jésu berji a yiri a an dôrji kwôli emê iyére to Emen men, ôbi berare ka ômijn a men.

¹² Kirijn kô nijn menba, bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen eraji ligiri a sa kôli iyôn ba: «Kôlijn bijné bi bay ré erê sa kam iyére to dê dê hen ô wogé kirijn kap yé men,

wogeré anğan emê a men, wôsa kirij ka na ná, na derô gwôlê.»

¹³ Nijba Jêsu kôlji iyôn ba: «Kenbay ken biji anğan emê.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Nini ôrij nañ mapa bay men, kuyê wôô a men mera, Hena ré na hen iyôn ba, nijna erê kelé a dema ré nêmé kwônê ðijé bay ka hen dê?»

¹⁴ Bijé bay ka hen na, na impê dubu bay. Jêsu kôlij bay tôri iyôn ba: «Bingéji bi bay mô tôñ nañ gwogelérji gwogelérji tôre bay bay.»

¹⁵ Bay li mega bi wo ôbi kôlji hen iyôn añ biji mô tôñ kêm. ¹⁶ Jêsu pô mapa wo bay nañ kuyê ka wôô hen añ bô kirij si derômarañ, lij Emen dosé wô sa mapa nañ kuyê bay ka hen añ biilê mapa bi wo hen añ bij bay tôri ré céñ ðijé. ¹⁷ Bijé bay ka hen ôm uyiré añ tôri wo baa na, bay tô Jêsu pô gwapê môj kibi wôô.

*Piyêr hôn wo Jêsu ré na Krist,
kwo Emen dôri hen*
(Mt 16: 13-21, Mk 8: 27-31)

¹⁸ Wulê pôni Jêsu ô uwôlê Emen wolé añ bay tôri ô nañ dî menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Bijé kôl ené na i ba?»

¹⁹ Bay uwôli sara iyôn ba: «Ka pôni kôl jeré Ja ôbi lê batêm men, ka pôni jeré na *Eli men, ka pôni jeré ôbi kibi Emen wo cay a jê sé hen men.» ²⁰ Ôbi kôlji iyôn ba a kenbay ba, ken kôl ené na i ba? Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

²¹ Ôbi ay tôô biji bay ré kôlij kwônê ré pa pa, ²² añ kôlji iyôn ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelij gusij damañ men, surjê men, damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay deré tô tôô to Emen a kañen men, bay a deren a men, añ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

Kwônê a erê tô Jêsu a na iyeñ ba?

(Mt 16: 24-28, Mk 8: 34 - 9: 1)

²³ Menba, Jêsu uwôge bay tôri kêm añ kôlji iyôn ba: «Hena kwônê ré gey yé ôbi tôñ ba, bi tôrjê yiri men, bi ay gurô tagelê wori woñ temare sari a nañ wulê wulê añ era tôñ a. ²⁴ Kwônê wo gey gemé yiri ba, a mênêri, nijba, kwônê wo uwôl yiri añ wô san na, a gôlij nañ dî. ²⁵ Hena kwônê ré uwoñ anğa sa terare a na kêm, aña ré mênê merê tu geñ wori ba, derêri yôn ba? ²⁶ Wôsa hena kwônê ré dii tayre san a men, sa kwôlê wupê a men na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari kirijna na buloñ hera nañ hini emê wupê men, kwo Iban men, nañ kwo *manê ka derômarañ a ka yi nañ jengêrji hen. ²⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen perê ðijé ka na ná, ka pôni a gelé emê iyére to Emen nañ tirji dema ré maji tô.»

Dampare to Kema Emen
(Mt 17: 1-8, Mk 9: 2-8)

²⁸ Wulê marge cêgê menba, Jêsu uwôge Piyêr, *Jak nañ Ja añ ôrij sa keram wô uwôlê Emen. ²⁹ Kirijna ôbi uwôl Emen hen iyôn menba, tiri bilij yi gay men, bargay kari kôba, belij bôrê terij men, jerapnê a men. ³⁰ Menba, gawré wôô so sa ðebu iyêl nañ dî. Na si *Moyis nañ Eli, ³¹ a soji bô perangê wo derômarañ a añ iyêlji nañ dî kwôli jê wori wo ôbi ré deré kibri nañ temare Jérusalêm a hen. ³² Piyêr nañ megêri hen na, kum layrêji añ kirijna bay engeñji tô kum a menba, bay gel perangê wo Jêsu nañ impê ka wôô ka ðebu nañ dî hen. ³³ Kirijna ðijé bay ka hen ô ta nij menba, Piyêr kôlij Jêsu iyôn ba: «*Rabi dô wo na merênge na, na lênge iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.» Wôsa ôbi hôn kwôlo ôbi kôl hen né.

³⁴ Kirija Piyêr iyêl ba ya tô menba, kirij ka geri so sa têlji ta aŋ kirija bay gel wo kirij ka geri bay ka hen têlji ta hen iyôn menba, harê liji. ³⁵ Menba, tô kwôni ôm bô kirij ka geri bay ka hen kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, ná Keman. En dôôri, toyênge kwôlê kibri a.»

³⁶ Kirija tô kwôni bi wo hen wôm nij menba, bay gel na Jésus a débé pini. Menba, bay wôm cêgêgê aŋ bô wulê bi wo hen na, bay kôlij kwôni kwôli aŋga bay gelo hen né.

Jésu berare kema wo tunu to habij bôri a

(Mt 17: 14-18, Mk 9: 14-27)

³⁷ Kirij wôl pôn cêgê menba, bay herboji tôn sa keram a menba, kwônê bijné era ligi Jésus a. ³⁸ Menba, gawra wo pôni perê kwônê bijné bay ka hen kôl iyôn ba: «Rabi, en uwôlem gel keman wo nà ná ôbi a pôn nêŋ hen hari. ³⁹ Kirij ka pôni a na, tunu to habij henaj naŋ dî aŋ liri ôbi tô gura men, senjalêeri men, wôbre era kibri a men, hende séŋ yiri a lew ré a men. Aŋ kirija hende séŋ menba, ôbi merên tulôg tulôg. ⁴⁰ En uwôlij bay tôm ré dage tunu to habij hende to hen, nijba, bay nêmené.»

⁴¹ Jésus kôlji iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôo wonge naŋ aŋ ken mô wô lê habré hen na, na meré na wô lê naŋ ken yôd ba? Men, na têe iyeŋ a ené ulê bôn jalé sarŋge a ba? Eraŋ naŋ kemam bi ben na.»

⁴² Kirija bay eraŋ naŋ kema bi wo hen biri menba, tunu to habij hende to hen ayri ku terare a aŋ senjaliri. Nijba Jésus ône tunu hende to hen aŋ berare kema bi wo hen aŋ ayri bijn ibari. ⁴³ Menba, bijné kêm tiniji ge kay sa dampnare to Emen a.

Jésu hô uwôl béré temayri
(Mt 17: 22-23, Mk 9: 30-32)

Mega wo bijné kêm tiniji ge kay sa are kêm ka Jésus li a hen menba, ôbi kôlij bay tôri iyôn ba: ⁴⁴ «Dôbênge marŋge dô ken toyij kwôlo na kelênge hen: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bijn bijné.» »

⁴⁵ Nijba bay hôn bô kwôlo ôbi kôl hen né, wôsa ôbi bi kwôlê bi wo hen yi kini uwôbêri a hen iyôn bi bay ré hôn bôri ré. Men, né bay hare engeréri men.

I a na kwo dami ba?

(Mt 18: 1-5, Mk 9: 33-37)

⁴⁶ Bay tô Jésus narij na ba, i a ré kwo dami perêrji a ba? ⁴⁷ Jésus hôn ermé woji menba, bu kema wo dè sa dî kwari a ⁴⁸ aŋ kôlji iyôn ba: «Kwôni wo bu kema wo dè mega kwo na yiri a naŋ henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen men, kwo beren yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men. Nijba henênge mega wo kwôni wo na kwo dè perêrŋge a kêm hen na, ôbi a na kwo dami.»

Kwôni wo na ôbi bareŋge ré ba na kwonje

(Mk 9: 38-41)

⁴⁹ Menba, Ja kôli iyôn ba: «Rabi, nini gel gawra wo pôni dage tunu to habij naŋ henem menba, nini jôri sara, wôsa ôbi na ôbi tôm mega nibay iyôn né.»

⁵⁰ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Jôreŋgiri ré, wôsa kwôni wo na ôbi bareŋge ré ba, na kwonje.»

Bijné ka Samari bu Jésus yirji a ré

⁵¹ Kirija wulê wo ôbi a déŋ sa terare ba da menba, Jésus ay geré ré na mi mi kôba diré eré Jérusalêm a. ⁵² Ôbi jé bijné tumôri a. Bay ô menba, bijn môni iyére to Samari a wô beré sa tē saari. ⁵³ Nijba bijné ka Samari biri yirji a ré, wôsa ôbi ô na wô eré Jérusalêm a. ⁵⁴ Kirija si *Jak naŋ Ja bay tô Jésus gel hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Kelma,

ju gey bi niné kôlij tare ré hena derômaran a sa uwoyréji an ba?»

⁵⁵ Menba, Jésu bul unéji an nayji daman. [An kôl iyôn ba: «Ken hôn tunu to yi bônge a an lénge ken kôl kwôlé bi wo hen né. Wôsa nôbi Kema Gawra en era sa terare a nâ, nâ wô mênê gawré ré nijba, nâ wô gôlij nap ci dî.»] ⁵⁶ Kirij bay ka hen na, bay ô sa iyére to danji a.

*Ayé yi bé wô yij ôbi tô Jésu
(Mt 8: 19-22)*

⁵⁷ Kirijna bay ban geré tô menba, gawra wo pôni era sa kôlij Jésu iyôn ba: «Kirij ka yôn yôn ka já erê ya hen na, na erê tòm a.»

⁵⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Henjê nap iyomniji men, ciré nap gwonérji a men, nijba, nôbi Kema Gawra ba kirij ka na dôbij san ya ba, nap.»

⁵⁹ Men, Jésu hô kôlij kwo danji «Era tòn a.» Menba, gawra bi wo hen kôli iyôn ba: «Kelma, dî jan, dén na erê emé iban dem.»

⁶⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Di bijné ka yi môj temare iyôn hen bi em megare temare an jôbi ju ô ulê béré *emê iyére to Emen.»

⁶¹ Gawra wo danji kôlij Jésu iyôn ba: «Nôbi en gey erê tòm a Kelma nijba, dén na erê lij kamanj ka iyére tijé dosé dem.»

⁶² Jésu kôli iyôn ba: «Kwôni wo bu tô mire to kelbê yagij ana ré bare cêgeri ba, na kwôni wo dô wô jé wo emê iyére to Emen né.»

10

Jésu jé bay tôri tôre jurgem kibi wôô

(Mt 9: 37-38, 10: 7-16, Mk 6: 8-11, Lk 9: 3-5)

¹ Cêgeri wori menba, Kelma tô bay tôri ka danji tôre jurgem kibi wôô an jéji wôô wôô tumôri a sa iyére to kém men, kirij kém ka ôbi da sé si ya hen. ² An ôbi kôlji iyôn ba: «Kaw kap walê mê gap

nijba, bay walêrji dê. Uwôljnge ôbi iyéy kaw na bi jén nap bijné bô kaw kari a. ³ Erénge, en jénge môj kam gamgê iyôn perê henjê. ⁴ Ayénge magela gursu tóni ré men, sarjne toj bê bargay ré men, garbê ka danji a ré men, debénge tón geré wô lij bijné dosé ré a men. ⁵ Bô iyére to yôn yôn to ken ô ya ba, ken kôlij bijné ka mô bô iyére hende to hen iyôn ba: «Bô jalê baa nap ken.» ⁶ Hena kwôni woj ôbi geyé bôô jalê wôni ré bô iyére hende to hen a ya na, terê kibi wonge bi wo hen a baa nap dî, a hena ôbi bôô jalê wôni ré nap ba terê kibi wonge bi wo hen a hera sarjge a. ⁷ Bô iyére to yôn yôn to ken ô ya ba, merénge ya hende to hen. Eménge men, ken yi men anjanj kergare ka bay lénge hen wôsa kwôni wo li jé ba, nêmen uné sa kôbri. Diba ken ô nap kibi iyére iyére ré. ⁸ Sa iyére to yôn yôn to ken ô ya ana bay ré berénge yirji a na, eménge anja bay bénge hen. ⁹ Berarénge bay ômjare kirij bay ka ya hen men, ken kôlji iyôn ba: «*Emê iyére to Emen era kwôy unéjge.» ¹⁰ Nijba sa iyére to yôn yôn to ken ô ya ana bay ré berénge yirji a ré na, sénge tu wolé tô geré wo dami a an ken iyôn ba: ¹¹ «Bunu to sa iyére tonje a to bu têrni hen kôba, nijna gagère hôrij bénge. Nijba, ken hôn wo emê iyére to Emen ré da nij.» ¹² Na tu kwôlé a ené ena kelénge hen Wulê woj jeré kwôlé a na, bijné ka *Sodôm a bay a jeré kwôlé sarji a lôg gôlij bijné ka sa iyére hende to hen sôn.»

Sa iyére to kap bê bôrji sa Jésu a

(Mt 11: 20,24)

¹³ «Ayî! bijné ka Kworajin, bô emê yi wô sarê. Ayî! bijné ka Bêtsayda bô emê yi wô sarê. Hena anjanj giné ka lij sa iyére tonje a hen na, hena né lij na

Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yen a bay henañ né haaré bargay ka yégerin men, loberé bunu yirji a a men, bi ciré gelé wo ciré bul cêgerji bij têtirj toji nij. ¹⁴ Na ôbi á, wulê wo bay a jôrij kwôlê sa bijé a hen na, si Tir nañ Sidôn kwôlê a jôrij sarji a lôg gôlij kwonje. ¹⁵ A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôrij ta derômarañ a ba? Ma herbé kwôy dogé iyom temare a ka na kirij ka habij hen.»

¹⁶ Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Kwo toy kwôlê wonje ba, toy na kunjê nôbi hen men, kwo kapênge ba, kapen na nôbi hen men, kap na kwo joon hen a men.»

Bay tô Jésu ka tôre jurgem kibi wôd hen buloji hera tô ulê béré woji a

¹⁷ Bay tô Jésu ka tôre jurgem kibi wô hen heraji nañ yi deré añ kôl iyôn ba: «Kelma, tunu to habij kôba, kirijna nini ay tôô buru nañ henem na, hende bêni kwôlê.»

¹⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «En gel Sidan hena derômarañ a kurij môj wulanê emen iyôn. ¹⁹ Na en béjge néé bi kené dôdirij kalaw men, dôdirij tiigre men, dôdirij néé wo ôbi bare kêm men, ani ka a lénge ba, nañ a men. ²⁰ Lénge yi deré wô wo tunu to habij kôba, ré dôbe sare béjge hen mera ré, nijba, ken li yi deré wô wo heneñge dñj derômarañ a ya.»

Jésu gelij bijé ka bay bôrji mega ani ré hen Ibari

(Mt 11: 25-27, Mt 13: 16-17)

²¹ Kirij bay ka hen na, Tunu toñ hendi hô bôrê ay Jésu nañ yi deré añ ôbi kôl iyôn ba: «En ay kem Iban Kelma wo derômarañ a nañ kwo sa terare a nà, wôsa ju uwôbij bay tu melênê nañ bay tu jôrijnare are bay ka hen añ ju yége sarji gelij bijé ka bay bôrji mega

ani ré hen dñ. Na iyôn a, Iban na jeré genge nañ bô deré wom.»

²² «Iban bêni are kêm kôben a, kwôni wo hôn Kema ba, nañ, na Ibari pôn dô men, kwôni wo hôn Iban ba, nañ nijba, na nôbi Kemari pôn nêj hapê men, ka en yége sari nô biji hen a men mera.»

²³ Menba ôbi bul si ligi bay tôri kôlji piniji iyôn ba: «Yi deré yi wô sarñge kenbay ka ken gel are bay ka hen nañ turnge hen. ²⁴ Wôsa en kelénge bay kibi Emen kwône nañ kilmé kwône na gey bi ciré gelé aña ken gel hen men, nijba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen nijba, bay toy ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa gawra wo Samari woñ ôbi bô baliyare (Mt 22: 34-40, Mk 12: 28-31)

²⁵ Ôbi deré tô tôô to Emen wo pôni hena ta añ kôlij Jésu wô sélij bôri kôl iyôn ba: «*Rabi, na mi a ené lê aña ené uwônij gelé wo nañ kwini ba?»

²⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Lij bô magtubu tôô tona kôl iyen ba? Ju dêñse ba, kôl iyen ba?»

²⁷ Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Já peré Kelma wom Emen nañ bôpôn men, nañ tunum kêm men, nañ néém kêm men, nañ ermé wom kêm men, gey megam mega wo ju geyij yem hen iyôn men.»

²⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Ju kôl na tiri. Li are bay ka hen kêm menba, já upé gelé.»

²⁹ Nijba, ôbi gey gelé mega wo enjeré kwôlê wori bi wo hen ré na ya menba, ôbi hô kôlij Jésu iyôn ba: «I a na megan ba?»

³⁰ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Sa to pôni gawra wo pôni hena Jérusalêm wô eré Jériko, kirijna ôbi si sa bay bô habré na, bay firi tôrij angari kêm men, sêri tu temare añ dñj yirji ô.

³¹ Ôbi bê kwôbe ay geré bi wo hen

men, kirija ôbi gel gawra bi wo hen iyôn menba, sanje ta ô erê wori. ³² *Lébit wo pôni kôba sa bij kirij bay ka hen men, ôbi gel gawra bi wo hen a men, menba, sanje ta ô erê wori. ³³ Nijba gawra wo Samari wo pôni wo ô kergare tori menba, sa bij dâ kwa gawra bi wo hen a, ôbi gili menba, tiri liri ja. ³⁴ Ôbi uso dâ ligiri a aji liri wej tu iyare a men, biri care toji kam tijador a a men, aji ha ta naj kibi bargay aji ayri dé sa kura tori toji yiri a aji ôrij naj di iyéy kergare a aji kôrbiri. ³⁵ Kirij wôl menba, ôbi tô selé wôw bij ôbi iyéy iyére hende to hen aji kôli iyôn ba: «Gemni dô ben aji hena jeré mène gursu tôni a ba kirija en hera ba na sa têbem.»

³⁶ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Perê bijé bay ka subu hen na, i a na mega gawra bi wo bay bô habré ré sari hen ba?»

³⁷ Menba, ôbi derê tô tôw to Emen bi wo hen kôli iyôn ba: «Na kwo li dô naj di hen a na megari.» Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Ô aji jôbi kôba ju li hen iyôn men.»

Jêsu ô iyé si Mart naj Mari a

³⁸ Kirija bay bu geré ô menba, Jêsu sanje sa iyére to dê to pôni a menba, iyore to pôni bay uwôgere Mart berji kergare iyére tore a. ³⁹ Hende ôrij naj yêere to dê to bay uwôgere Mari mô kwa Jêsu a tôn terare a wô toyé kwôlê wori. ⁴⁰ Mart giiré si na si na wô lê anjaji emê. Hende era ligi Jêsu a aji kôli iyôn ba: «Kelma, yéren to dê dén en li jé punen hen ba ju gel ré ba? Kôle ré sa jôgen lê men.»

⁴¹ Menba, Kelma uwôle sara iyôn ba: «Mart, Mart, mu sun men, mu geré si na si na wô sa are kwône. ⁴² Nijba, are pôn nêj a na ka dôri. Na bay a Mari ré ay hen, kwône a derê aji kôbre a ré.»

11

Jêsu gelij bay tôri uwôlê Emen (Mt 6: 9-13)

¹ Wulê wo pôni Jêsu uwôl Emen kirij ka pôni a. Kirija ôbi uwôl Emen kô menba, ôbi tôri pôn kôli iyôn ba: «Kelma, geléni uwôlê Emen môj kwo Ja ôbi lij bijé batêm na gelij bay tôri hen iyôn men.»

² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kirija ken uwôl Emen ba, ken kôl iyôn ba:

«Ibarni, bi bijé kêm hôn wo jeré yi naj jengérem men,

bi bi emê iyére tom era men.

³ Béni anjaji emê ka nini ôrij doyriji kemnêj hen.

⁴ Di bôm jal sa têrij lêreni a men wôsa nibay kôba nini di bôrni jal sa ka lêni habré a men.

Geméni aji ju bi bi niné herij bô anjaji seléni hen né a men.»

⁵ Menba, ôbi hô kôlji iyôn ba: «Hena kwône pôn perêrjge a hen ré naj melajni ajna melajni bi wo hen ré ô unéri yoyre aji kôli iyôn ba: «Melajnen gwôyén mapa subu ⁶ wôsa melajnen wo pôni sa aji ani ka ené biri ré ôm naj.»

⁷ Aji hena melajni wo bô ira hen ré kôli iyôn ba: «Dén dé! Kermij ligij nij men, nibay naj kamnen nini yi tôj nij a men, diba na hena ta wô bem mapa ré.»

⁸ En kelêjge hena ôbi ré hena biri mapa bi wo hen kôba, na wô wo ôbi ré na melajni ré nijba, na wô wo ôbi dôyrêri aji ôbi a hena biri mapa bi wo ôbi gey hen. ⁹ Nijba, nôbi en kelêjge: Enjerêjge menba, bay a bêjge, wogêjge menba, ka uné, dêjge kibi iyére menba, bay a belé bêjge. ¹⁰ Wôsa kwône wo enjere ba, bay a biri, men, kwo woge ba, a uné men, kwo di kibi kermij ba, bay a belé biri men.

¹¹ I a na iba kema perêrjge a hen ajna hena kirija kemari ré

enjereri kuyê ba, ôbi a biri kalaw ré na kuyê ba? ¹² Réba hena ôbi ré enjereri cera ba, ôbi a biri tiigre ba? ¹³ Hena kenbay kañ bay bô habré hen kôba, ken hôn bij kam-nenge anğa dôri ana Ibarenge wo derômaran a dema hena kené enjereri Tunu toñ hendi bô bôré a ôbi ré bij ka uwôli hen né ba?»

Jésu dage tunu to habij to jôrij gawra iyêlé

(Mt 9: 32-34, 12: 22-30, Mk 3: 22-27)

¹⁴ Sa to pôni Jésu dage tunu to habij to jôrij gawra wo pôni iyêlé hen. Kirija tunu hende to hen séñ nij na, gawra bi wo tunu hende to hen ré jôori iyêlé hen na, iyêl dô hari nij, menba, kwônê ñiné ka ðebu ya hen na, tiniji ge kay kêm. ¹⁵ Nijba, ka pôni perêrji a hen kôl iyôn ba: «Na nañ néé wo *Béyêljébul kelma wo tunu to habij ana ôbi ré dagij tunu to habij hen.»

¹⁶ Ka pôni ka gey sélé bô Jésu menba, kôli ré li anğan gelé ka hena derômaran a ciré gelé. ¹⁷ Nijba, ôbi hôn ermé woji menba, kôlji iyôn ba: «Hena kumbul ré kurij perê ñiné ka sa terare to pôñ nà ba, sa terare hende to hen a mênij, iyére a tiirij kerôm kerôm a men. ¹⁸ Ken kôl ré na nañ néé wo Béyêljébul ana ené dagij tunu to habij hen. Iyôn ba, hena Sidan ré li kumbul nañ Sidan ba emê iyére tori a erê derê sôn ba? ¹⁹ A hena ré na nañ néé wo Béyêljébul a ené dagij tunu to habij ba, bay tôrñge kenbay ba, dage na nañ néé wo i men ba? Iyôn ba, bay a yé bay jerê kwôlé sarñge a. ²⁰ A hena ré na nañ néé wo Emen a ené dagij tunu to habij hende to hen na, iyôn ba, emê iyére to Emen era unéñge nij.»

²¹ «Kirija gawra woñ ôbi néé gem kini merêri nañ anğan mañé

kari na, ari unéri kêm yi nañ kiniji. ²² Nijba, hena kwo néri ré gôlij kwori sa biri tôrij anğan mañé kari bay ka ôbi na bi bôri sara hen menba, kwo gôlij sari bi wo hen pô anğari kêm cé an.»

²³ «Kwônê wo nañ en ré ba, na ôbi baren men, kwo day ñiné nañ en ré ba, usuréji na usuré ði men.»

Tunu to habij hera

(Mt 12: 43-45)

²⁴ Jésu hô kôl iyôn ba: «Kirija tunu to habij séñ bô kwônê a na, hende kayré derô gwôlé woge kirij kañ derê bul, hena hende ré uwôn ré na, hende erem kôl iyôn ba: «Na herê kirij ka na en soñ ya hen gelé sôn.» ²⁵ Kirija tunu hende to hen hera ana ré uwôn kirij na sél dô men, are kêm yi nañ kiniji a men na, ²⁶ hende hô ô pera tunu to habij to ðanji jurgem to habij ðé an sa jôgij nañ tu. Bay siji bô kirij bay ka hen an môrji ya an gawra bi wo hen na, yiri habij ðé kwo tumô an tô.»

Yi derê woñ tiri

²⁷ Kirija ôbi iyêl hen iyôn menba, iyore to pôni perê kwônê ñiné kôli iyôn ba: «Yi derê baa nañ iyore to yêm an ju yi kubare hen.»

²⁸ Nijba, ôbi kôl iyôn ba: «Yi derê baa nañ kwônê wo toy kwôlo Emen an li ariri hen ði.»

Anğan gelé kapê nôbi Kema Gawra

(Mt 12: 38-42)

²⁹ Kirija kwônê ñiné dayrij ligi Jésu a hen iyôn menba, Jésu kôl iyôn ba: «Ñiné ka haw hen na, na ñiné ka habij, bay gey na anğan gelé mera nijba, bay a bañ na nañ anğan gelé ka Jonas bi wo hen mera, ðiba bay a gelé ka ðanji kani ré kwôy. ³⁰ Mega wo Jonas na yi anğan gelé bij ñiné ka Ninibé a hen iyôn na, nôbi *Kema Gawra

na yé anğan gelé bijñ ðijné ka haw hen men. ³¹ Wulê woñ jerê kwôlê a na, tólômne to Séba a hena aña a ulê kwôlê sa imñé ka haw hen, wôsa hende hena na kelan aña era na wô toyé gwosoy kwôlê woñ tu melênê wo Salomôn. Nijba na ná, kwôni wo gôlijñ Salomôn aña hen kôba na ya. ³² Wulê woñ jerê kwôlê a na, ðijné ka Ninibé a henaji tumô ðijné ka haw hen aña ulê kwôlê sarji a, wôsa derê kwôlo wo Jonas li aña bay bul hal woji. Nijba na ná, kwôni wo gôlijñ Jonas aña hen kôba na ya.»

Kirijñ ka perañgi ka yi gawra
(Mt 5: 15, Mk 4: 21, Lk 8: 16)

³³ «Kwôni ði tare bô lampa ba na wô uwôbê ré men, na wô emé gwore sara ré a men, nijba, hena ôbi ré ði tare a bô lampa ba, na wô dé ta gurô pal a aña bi ðijné ka ré era ira hen ré gel perañgêre. ³⁴ Tum na lampa to yem. Hena tum né dô ba, tô yem wo baa kêm hen mô na bô kirijñ ka perañgi a men, nijba, kirijña tum ômijñ ley na, tô yem wo baa kêm hen kôba, mô na bô dilemne a men. ³⁵ Bô dô ré ba, kirijñ ka perañgi ka yi yem a hen ma yé kirijñ kañ dilemne. ³⁶ Hena yem kêm ré na kirijñ ka perañgi a, ðiba kwari wo pôni baa bô dilemne a ré na, ôbi a merê bô kirijñ ka perañgi a mega lampa perañgem aña berarê wore hen iyôn.»

Jésu uwôl kwôlê sa Parisijnêñé
nañ bay derê tô tôo to Emen
(Mt 23: 4-36, Mk 12: 38-40)

³⁷ Jésu iyêl ba ya tô menba, *Parisijnê wo pôni uwôgeri ré ô emé are iyére tori a. Menba, ôbi ô emé are bay ka hen aña ði. ³⁸ Parisijnê bi wo hen tini ge kay ðijnañ wôsa Jésu ôm are ba pelé kôbri mega wo tôo toji kôl hen iyôn. ³⁹ Jésu bô ti Parisijnê bi

wo hen iyôn menba, kôli iyôn ba: «Kenbay Parisijnêñé na, na cêgi karbé toñ yé are men, cêgi dasa men, a kené pul nijba, bôrnge wo bôo na, na ermê kwôlê woñ gemsare men, habrê men. ⁴⁰ Bay galê, ken hôn wo kwôni wo li cêgi are hen a lê bôrji a men né ba? ⁴¹ Berênge baliyare aña bay nimré aña anğa yi bô karbé tonge a hen men, aña ka yi bô dasa woñge a hen a men aña ka yé ka séli yôd.»

⁴² «Gusijñ yi wô sarñge, kenbay Parisijnêñé, ken ay kibi anğan na kilijñ kanje ka môj kêm ka na tamla men, uu men, têrêre a men hen bijñ Emen nijba lê anğan derôre aña peré Emen ka ken ði aña hen na, bay a na anğan dami ka kené lê sa ka ken li hen a.»

⁴³ «Gusijñ yi wô sarñge kenbay Parisijnêñé, wôsa ken gey kini merê ka tumô bô *iyéy dapare a men, ken gey bi ðijné ré lêngge dosé tu wolé aña bê kwôlê a men hen. ⁴⁴ Gusijñ yi wô sarñge, wôsa ken yi môñ kampê ka kwôni li ani sara ré ka kwôni ô sara ba henê iyôn hen.»

⁴⁵ Menba, ôbi derê tô tôo to Emen wo pôni kôlijñ Jésu iyôn ba: «Kelma, mega wo ju kôlijñ hen na, na nijba a jeré tiréni hen men.»

⁴⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kañ bay derê tô tôo to Emen kôba, gusijñ yi wô sarñge, wôsa ken pô anğa néy néy dééré sa ðijné menba, kenbay ba, kema kôbrenge iyôn kôba, hebe ani ré. ⁴⁷ Gusijñ yi wô sarñge, kenbay ka ken nañ kampê bay kibi Emen dô hen menba, na ná balêrnge a na diréji. ⁴⁸ Ôbi a, kené gel mega wo kené dege sa jé lê balêrnge a, wôsa bay na duu bay kibi Emen men, kenbay ken nañ sa kampêrji dô men. ⁴⁹ Na ôbi á, Emen aña tu melênê wori hen na ré kôl iyôn

ba: «Na jén naɲ bay kibi Emen men, bay jé a men, niɲba, bay a deré ka pòni men, bay a gelij tu ka pòni gusij men.»⁵⁰ Ôbi a, gawrê ka haw hen, kwôlê réé beré sarji wô kibi bay kibi Emen ka bay na derji ca kirija tô terare na dɲɲ yeɲ.⁵¹ Ayij tô sa kwôbri Abêl a kwôy saɲ sa kwo Jakari a wo bay diri derô to kini bê kwôbe a naɲ *iyéy Emen hen. Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, kwôlê a beré sa gawrê ka hawi hen, wô sa temayriji.»

⁵² «Gusij yi wô sarɲge, kenbay bay deré tô tôo to Emen ka ken ay lakêlê henê are kôbrenge a *. Aɲ kenbay ken kaɲ henê Emen men, ken jôrij ka dɲɲgi ka gey henêri hen ré hõni ré a men.»

⁵³ Kirija Jésu da sé erê ta menba, Parisijêpê naɲ bay deré tô tôo to Emen engereri kwôlê si na si na naɲ bô tarê⁵⁴ sébij kibri ciré gelé aɲ hena kwôlê wõni ré si kibri habij ba, ciré uwôlij kwôlê sari a.

12

Jésu yêge maa bay tôri gengij sa biyé kaɲ bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô hen

(Mt 10: 26-33, Mt 10: 19-20)

¹ Kirij bay ka hen na, biyé dayrij naɲ kwônêrji aɲ li wo bay dôrij sa têrji. Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôɲ ba: «Dênge tu melênê sa yerɲge a dɲba ken yi bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô môɲ kwo *Parisijêpê iyôɲ né. Wôsa lamê tu kirij kaji bay ka hen na, yi môɲ wubere iyôɲ. ² Ani ka uwôbe ka baa gelij ba, naɲ men, ka bô kwôni a ka a baa hõnij ba, naɲ a men. ³ Wôsa kwôlo kêm wo ken kôl bô dilemne a hen na, a toyij tu tare déɲ déɲ men, kwo ken gwôsij naɲge a bô ira hen

kôba bay a dayê ta sa ira dema ré kelê kaɲ a ta a men.»

⁴ «En kelênge miljên, hariɲge ka a deré kurôngi yerɲge aɲ cêgeri wori ba, a lê ani ré niɲ hen né. ⁵ Na gelênge kwôni wo ken hareri. Hariɲge kwo a deré kurôngi yi aɲ nê m ulênge bô tare toɲ *géhên a hen a men. Na tiri, ôbi a kené hareri dɲ.»

⁶ «Bay daɲ diya bay dema ré na tu selé wôô tô hen ba, ken gel ré ba? Niɲba, Emen ba, hõnji pôn pôn kêm. ⁷ Gusuri sarɲge kôba Emen dêɲse. Niɲba, ken hare ré, wôsa ken dami tu Emen gôlij diya bi wo kwône hen né ba?»

⁸ «En kelênge kwôni wo kôl tu biyé kêm dɲré na kujê na, nôbi *Kema Gawra na kelê tumô manê ka Emen a ôbi ré na kujê men. ⁹ Niɲba, kwôni wo uwôser dɲré hõnen né tu biyé na, nôbi Kema Gawra na kelê ené hõni ré tumô manê ka Emen a men.»

¹⁰ «Men, kwôni wo kôl kwôlo habij gengij san nôbi Kema Gawra na, Emen a dé bôri jalê sari a, niɲba, kwo tiiré Tunu toɲ hendi bô bôre na, Emen a dé bôri jalê sari a ré kwôy yôd.»

¹¹ «Kirija bay ôrij naɲ ken bô *iyéy daɲare a ley, tumô bay sa kirij a ley, tumô kilmé ley na, ken sun wô kwôlo kené erê kelê wô jôrij sarɲge ré. ¹² Wôsa Tunu toɲ hendi bô bôre a gelênge kirij bay ka hen, kwôlo kené kôl.»

Gwosoy kwôlo gengij sa gawra wôɲ ôbi upé wôɲ ôbi galê

¹³ Menba, kwôni pôn perê biyé kôlij Jésu iyôɲ ba: «Kelma, kôlij yênen bi niné céɲ ari cibré kani.»

¹⁴ Menba, Jésu kôli iyôɲ ba: «I a dén bi ené yi ôbi jeré sarɲge a men, ôbi cé are kanɲge men ba?»

¹⁵ Menba, Jésu hô kôli iyôɲ ba: «Dênge tu melênê sa yerɲge a,

diba ken yi limé ka anğan upé ré. Na wô wo kwôni uwôn are gañ aña ré môriñ tu geñ né.»

¹⁶ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo d'angji kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni na ôbi upé wo uwonj are gañ bô yagê wori a. ¹⁷ Menba, gawra bi wo hen kôl iyôn ba: «Na lê iyeñ a, kirij ka ené bij kaw kanê ré nañ nij na ba?» ¹⁸ Menba, ôbi hô kôl iyôn ba: «Anğa na lê a na: Na téé béér wo cay hen a, a na hô dé kwo damné damné a na dayê kaw nañ ari upé kanê kêm bô. ¹⁹ Añ na kelê iyôn ba: «Bô ari upé kaam kêm ka yi hen, na ka a lê elê kwônê, dô bul añ ju ôm men, yi men, lij yi derê.» ›

²⁰ Nijba, Emen kôli iyôn ba: «Ôbi galé, bô yoyre hende to hen, na derê bul wom añ añ anğa ju dayrê kêm hen ba i a bañ nij ba?» »

²¹ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Na anğa sa sa bijné ka dayrê ari upé kaji diba bij kwôni men ré hen añ kanji wogé ari upé ka ligi Emen a.»

Môriñ Emen a tôn

(Mt 6: 25-33)

²² Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Gelênge, na ôbi a, ené kelênge kené sun wô anğa kené emê gôlij ré men, wô anğa kené tôbê yerenge a ré men hen. ²³ Wôsa merê tu geñ na, gôlij anğan emê men, yi gôlij bargay a men ré ba?

²⁴ Berênge hanğa ken gel, bay ci ani ré men, wal ani ré men, kini bê anğaji nañ men, béér woji nañ a men, nijba, Emen abeji hen ba, kenbay ba, ken gôlij ciré ré ba?

²⁵ Perêrenge a hen i a nêmmê ulê wulê pôn a sa megari a wô wo diré sun gañ ba? ²⁶ Hena nérnge ré nañ wô lij anğa dê, dê bay ka hen iyôn ba, wô mi a kené sun wô sa tô ka baa hen ba? ²⁷ Berênge béé gesela ken gel, bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men, nijba en kelênge kelma Salomôn

nañ hini emê wori hen kôba, tôbe bargay dê kwo pôni wôni perêrji a hen né. ²⁸ Hena kalmê ka nono ka kemnêñ yi hen añ kiya bay a uwoyé añ hen, Emen tôbiji bargay añ kenbay dema ôbi ré lê are bênge ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bôô woji nañ hen. ²⁹ Sunênge wô ari emêrnge ré men, wô anğan yêrenge a ré a men. ³⁰ Are bay ka kêm hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen, diba kenbay ba, Ibareñge hôn anğa ken ôriñ doyriji hen. ³¹ Wogênge emê iyére tori tumô dî añ are bay ka kêm hen ôbi a bênge a sara a.»

Ari upé ka a nañé ré

(Mt 6: 19-21)

³² «Kenbay ka ken yi môñ gangê kanê iyôn ka lôg tumôn a hen, harênge ré wôsa Ibareñge genge wo diré bênge emê iyére tori. ³³ Kelênge añ ari upé kange kêm añ ken birij baliyare nañ larirji. Nanênge magela gemé lari wonge wo a mênij né hen men, anğan upé ka derômaran a ka a nañé ré hen men, wôsa kirij bay ka hen na, ôbi gemsare a erê bij ya ré men, a beré kar ré a men. ³⁴ Wôsa kirij ka cirarem yij ya na, ermê wom kôba, na kirij bay ka hen men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa merê sa tée a

³⁵ «Tôbênge bargay kan jé men, ken dî lampa tonge enge yôôd a men. ³⁶ Yênge mega manê ka mô gem hera wo ôbi iyére toji kirija ôbi a uwo tô kurô aña ré di kibi geré menba, bay bôl lew biri iyôn.

³⁷ Yi derê yi wô sa manê bay ka ôbi iyére toji sa añ uwonji geñ. Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen ôbi a tôbê bargay kan jé añ biji bay merê tôn añ ôbi biji anğan emê pôn pôn kêm. ³⁸ Hena ôbi ré sa na sa kirij ka jali, kibi kirij ka wôli a aña ré uwonji tu geñ sa têrji

a na, yi derê yi wô sarji. ³⁹ Ken hôn wo hena ôbi iyéy iyére henañ né hôn wulê wo gema ré era wô gemsêri na, ôbi henañ ré dêri sé bô ira ré. ⁴⁰ Kenbay kôba, ken mô sa têrŋge a wôsa ken hôn, nôbi Kema Gawra na sa nañ wulê wo ken bi bôrŋge sara hen né».

Mana woñ ôbi bôb pôn nañ kwo hôri wôb wôb (Mt 24: 45-51)

⁴¹ Menba, Piyêr kôl iyôn ba: «Kelma, ju kôl gwosoy kwôlê bi wo hen iyôn na wô sarni laba, na wô sa bijné kêm dî ba?»

⁴² Menba, Kelma kôli iyôn ba: «I a na ôbi gemé are woñ ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men wo ôbi iyéryi a dîri ré bô sa ari upéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêm nañ wulêri men, tayriri men ba? ⁴³ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéryi sa añ uwonni li jé wori bi wo hen iyôn. ⁴⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, ôbi a dîri berê sa ari upéri kêm. ⁴⁵ Nijnba, hena mana bi wo hen ré kôl iyôn ba: «Gel, ôbi iyéryen baa apê tô» añ sê manê nañ kalmê kañ bay jé men, ôm men, yi men añ kwoyin a men na, ⁴⁶ ôbi iyéryi a sa nañ wulê wo ôbi fu sa têri ré hen añ ôbi a liri bisinne men, ôbi a gili gusijn a men, mega bay giliñ bay lê are nañ bôb pôn né gusijn hen iyôn.»

⁴⁷ «Mana wo hôn bô geyé wo ôbi iyéryi aña ré fu sa têri ré men, li are bijn nañ bô geyé wo ôbi iyéryi bi wo hen né men na, a upé sêê damañ. ⁴⁸ Nijnba, kwo hôn né aña ré li aŋga nêb sêê na, bay a sêri lôg. Kwôni wo bay biri are gañ ba bay a hô eŋgereri damañ a men, kwo bay biri are gemé damañ ba, bay a hô eŋgeré damañ a men.»

Wô mi a Jêsu ré era sa terare a na ba?

⁴⁹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «En era sa terare a na, na nañ tare. Añ en denŋa damañ bi hende ré eŋge nij. ⁵⁰ Na batêm to bay a lèn, batêm hende to hen na gusijn to lèn. Añ en aŋge kwôy wo bay a lèn batêm hende to hen. ⁵¹ Ken erem yañ ba, ré na bô jalê a ené erañ sa terare a na? Eñ eñ, na bô jalê a ené erañ sa terare a na ré, nijba na kariñare. ⁵² Wôsa ayijn tôri haw hen, hena bijné ré bay bô ira ba, bay a kariñ ka subu hen a bijn tôrji men, ka wôb hen kôba a bijn tôrji. ⁵³ Iba kema a kariñ nañ kemari men, kema a kariñ nañ ibari men, yo mône a kariñ nañ môjne men, môni iyore a kariñ nañ yore men, kariñare a yé peré iyore a nañ maare a a men, peré maare a nañ tu a men.»

⁵⁴ Jêsu hô kôlin kwônê bijné iyôn ba: «Kirijn ken gel emen yé si kini kariñare tare ba, ken kôl iyôn ba: «Emen a uwônŋgê» menba, yi hen tiri a men. ⁵⁵ Men, kirijn ken gel kal guro si tô emen menba, ken kôl iyôn ba: «Kirijn né uwoyé» menba, kirijn bay ka hen uwoy tiri a men. ⁵⁶ Kenbay bay kelê kwôlê kibriji wôb wôb hen, ken hôn gengé aŋga sa terare a na nañ ka derômarañ a hen iyôn menba, wô mi a kené hôn wulê wo ken mô ya hen né ba?»

⁵⁷ «Men, wô mi a kené hôn derê tu aŋgañ derôre ré ba? ⁵⁸ Hena jerê ôriñ nañ ôbi barem kibi bay jerê kwôlê a na, li bi kwôlê wonŋe bijn pa dema kené bijn ligi bay jerê kwôlê a tô. Réba ôbi a ôriñ nañ ju kibi ôbi jerê kwôlê wo dami a men, ôbi jerê kwôlê wo dami bi wo hen a ôriñ nañ ju bijn asgarnê añ bay a uwôlem danŋay a. ⁵⁹ En kôlem, hena ré na selé a baa kôba, já têbê kerê iyôn iyôn dema bay réé uwôlam ta tô.»

13

Dô wo ken dî jé lêrenŋe wo

habijn hen baa ré ba, ka ma

¹ Wulê bi wo hen na, bijné ka póni era sa kôlij Jésu kwôli bijné ka Galilé ka póni ka *Pilát na bi bay na dirji sa wulê wo bay lij sarga woji hen. ² Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Ken erem mega wo bijné ka Galilé bay ka hen ré li têrijn dê ka baa kêm hen, aya bay ré liji hen iyôn ba? ³ En en, na iyôn né, nijba, en kelênge hena kené bul hal woŋge ré ba, ka mênê hen iyôn men. ⁴ Men, bijné ka môj kibi marge ka iyére to dami to Silowé tijn aŋ dirji kêm hen ba, bay li têrijn dê tô bijné ka Jérusalêm a kêm ka baa hen ba? ⁵ En en, na iyôn né, en kelênge hena kené bul hal woŋge ré ba kenbay kôba, ka mênê kêm gelijn hen iyôn men.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa tógôre to yêere naŋ

⁶ Menba, Jésu kôlji gwosoy kwôlo póni kôl iyôn ba: «Gawra wo póni ôrijn naŋ gurô tógôre bô yagê tijnadôr tori a, ôbi era diré sa karê yêere menba, ôbi uwôn né. ⁷ Menba, ôbi kôlijn ôbi gemé yagê tijnadôr na iyôn ba: «Elê subu nij wo en era wô karê yê tógôre hende to hen nijba, en uwôn né. Dere jô aŋ. Wô mi a hende ré mênê néé terare aŋ ba?» ⁸ Nijba, ôbi gemé yagê tijnadôr na kôli iyôn ba: «Kelma, dère hen iyôn elê wo na a, aŋ na beré tôre men, na bê kaŋ lari a a men. ⁹ Dô ré ba, elê wo era hen hende a yê tô. A hena hende ré yê ré nij ba, ju dere jô ham nij.» »

Jésu berare iyore toŋ hende merayê naŋ sa merê ta

¹⁰ Wulê wo póni a na, na sa merê ta a, menba, Jésu gelijn bijné are bô *iyéy dapare to póni a. ¹¹ Kirijn bay ka hen na, iyore to póni to tunu to habijn lere meray li elê môj kibi marge denge tón kwôy díba nêmen deré sare ta

ré. ¹² Kirijn Jésu gele menba, uwôgere aŋ kôle iyôn ba: «Iyore merayê woré dôrijn saré.»

¹³ Ôbi uwôn kôbri sara menba, kirijn bay ka hen na, hende dô sare ta aŋ heram Emen. ¹⁴ Kelma ôbi sa iyéy dapare hende to hen, bôri tari sa aŋga Jésu li a naŋ sa merê ta a hen, menba, ôbi kôlijn kwônê bijné iyôn ba: «Wulê woŋ lij jé na, na jii, na bô wulê bi wo hen a kené era bi bay ré berarênge díba na naŋ sa merê ta a ré.»

¹⁵ Menba, Kelma uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kaŋ bay kelé kwôlé kebrenge wô wô hen, kwóni pôn perêrŋge a hen, naŋ sa merê ta a dô kelba wori réba kura wori tô gwogel a ôrijn biri kam né ba? ¹⁶ Iyore hende to hen kôba, na kuŋga *Abraham to Sidan gele gusijn kwôy elê môj kibi marge hen ba, ken gey bi ené dôre bô lemnare to Sidan a ré wôsa ré na merê ta a ba?»

¹⁷ Kwôlé bi wo Jésu kôl hen na, bay bayriri kêm tayre diji menba, tô kwônê bijné ka baa hen, li yi deré wô sa aŋga dô dê kirijn ka ôbi li kêm hen.

Gwosoy kwôlo gengijn sa gusijn siwre

(Mt 13: 31-33, Mk 4: 30-32)

¹⁸ Jésu kôl iyôn ba: «*Emê iyére to Emen ba, na gengére naŋ mi pôn ba? Na ba, na ayê na mi gelijn ba? ¹⁹ Emê sa iyére to Emen na yi mega gusijn iluw iyôn. Kirijn kwóni ci bô yagê wori a na, ôbi si men, dhub aŋ yi gurô aŋ ciré ka derômaran a kêm sa li gwoné woji ya.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa wubere

²⁰ Jésu kôl iyôn ba: «Emê iyére to Emen ba, na gengére naŋ mi pôn ba? ²¹ Emê iyére to Emen hende to hen yi môj wubere to dê to iyore ay polijn naŋ kurman kuré kwôrô subu menba, liji sôr iyôn.»

I a sé bô emê iyére to Emen ba?

²² Jésu ô naɲ sa iyére men, sa kam iyére men, gelij bijné are aɲ bu geré na wô erê Jérusalêm a. ²³ Kwôni wo pôni kôli iyôn ba: «Kelma, hen ba, bijné côb iyôn a uné gelé dê?» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: ²⁴ «Masênge ken si ira si kibi geré wo yêêri, wôsa en kelênge bijné kwône a wogé ciré sé ira nijba, bay a nê mê ré.»

²⁵ «Kirija ôbi iyéy iyére a hena legé kermij na, hena kené baa nô ba, ken hôn wo ka dê kermij dô dô aɲ ka uwôlêri kelê iyôn ba: «Kelma, Kelma bôl béni men.» Menba, ôbi ulênge sara iyôn ba: «En hôn kirij ka ken hen aɲ ya hen né.» ²⁶ Menba, ka kelê iyôn ba: «Na nini ôm men, yii a men naɲ ju ré ba? Na ju gelij bijné are peré iyére toni a ré ba?» ²⁷ Menba, ôbi a ulênge sara iyôn ba: «En kelênge ené hôn kirij ka kené hen aɲ ya hen né. Erênge yeɲ kenbay bay lê habré.» ²⁸ Ka sômê men, emné kaɲneɲge mêêrê, mêêrê a men, kirija ka gelé Abraham, Isak, naɲ Jakwôb naɲ bay kibi Emen kêm bô emê iyére to Emen a menba, kenbay bay a bênge aɲ nô. ²⁹ Aɲ gawré a hena si tô emen men, kini kurijay tare a men, sa kôbi maa naɲ sa kôbi gusurô aɲ a daɲji kibi gwoy emê a bô emê iyére to Emen a. ³⁰ Men, ken hôn wo bijné ka pôni ka dêbe tumô haw hen na, a yé ka cêgi men, ka dêbe cêgê haw hen a yé ka tumô men.»

Jésu bar wô Jérusalêm
(Mt 23: 37-39)

³¹ Kirij bay ka hen na, *Parisijnêné ka pôni era ligi Jésu a kôli iyôn ba: «Erêɲ kirij ka na, wôsa *Hérôd gey dîré derem.»

³² Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ô ken ô kôlij mungôre bi wo hen iyôn ba: «Kemnêɲ en dage tunu to habij bô bijné men, en berare bay ômpare men, kiya na lê hen iyôn

a menba, daɲ to hen, na deré kibi jé wupê.» ³³ Nijba, kemnêɲ en bu na geré wupê men, kiya men, daɲ to hen a men, wôsa bi *ôbi kibi Emen na, dé wo bay ré diri wolé ré nijba, Jérusalêm a dî.»

³⁴ «Bijné ka Jérusalêm, bijné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji legerɲge a hen duu naɲ jerew a men, têê kwône en woge ené dayênge môɲ tôôre daɲ sa kamne tô mesérere a iyôn nijba, ken gey ré. ³⁵ Dô, haw hen na, Emen a deré kôbri aɲ dénge sa iyére tonje kôbreɲge a. Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, ka gelen ré nij kwôy wo wulêri a nê mê aɲ ka kelê: «Terê kibi yi sa kwo era naɲ hini Kelma.» »

14

Jésu berare ôbi ômpare naɲ sa merê ta a

¹ Wulê wo pôni a na *sa merê ta a menba, bay uwôge Jésu ré ô emê are iyé ôbi sa Parisijnêné wo pôni a. Ka mô kibi gwore a naɲ dî hen na, bôri jê jê. ² Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni mô ya, na kwôni wo yiri uwôyrê. ³ Menba, Jésu engere *bay deré tô tôo to Emen naɲ *Parisijnêné iyôn ba: «Tôo kôl kwôni ré berare kwôni sa merê ta a, laba iyeɲ ba?»

⁴ Menba, bay uwôli kwôlê wôni sara ré. Menba, Jésu ay ôbi ômpare bi wo hen berareri aɲ kôli ré ô ij. ⁵ Menba, ôbi bul si ligi bijné aɲ engereji iyôn ba: «I a naɲ kemari réba kelba wori kurij a kelma aɲa ré erê ayêri lew ré, wôsa ré na sa merê ta ba?»

⁶ Menba, bay nê m ulêri kwôlê wôni sara ré.

Gwosoy kwôlo gengij sa kini merê tumô kini gerê a

⁷ Jésu kôlij megêri kergê bay ka hen gwosoy kwôlo pôni, wôsa ôbi gel wo kwôni wo era ba,

say na kirij ka tumô a dema ré môrij menba, ôbi kôlji iyôn ba: ⁸ «Kirija kwôni uwôgem kini gerê na, say kini merê ka tumô dema jerê môrij a ré, wôsa bay ma uwôgê kwôni wo dami wo dêm tô. ⁹ Añ ôbi wo uwôgênge hen a kôlem iyôn ba: «Diri kirij.» Menba, já hena nañ tayre hen erê merê gerjé. ¹⁰ Nijba, hena kwôni ré uwôgem kini gerê ley na, ô ju ô merê gerjé kelôg añ bi kwo uwôgem hen era sa kôlem iyôn ba: «Melañnen, hena ju era tumô a na dî.» Hen iyôn na, a yé yi yéé wom tu ñiné kêm ka ôbi uwôgaraji hen. ¹¹ Wôsa kwôni wo dô sari ta ba, bay ñeréri tôn nijba, kwo dôbe sari ba, bay a biri deré sari ta men.»

¹² Menba, Jésu kôlij gawra wo uwôgaji hen iyôn ba: «Kirija ju uwôge ñiné wo emê na, uwôge milñem ré men, yêñem ré men, balêm ré men, bay uné kañ bay kwam hen né a men, wôsa bay kôba, a herê uwôgem gônij tu uwôgê wo ju uwôgeji hen, añ hó têbem merênê wom ta. ¹³ Nijba, kirija ju uwôge ñiné wô emê nañ sa geserê na, uwôge bay nimré men, bay merayê men, bay moré men, bay tu tij a men. ¹⁴ Añ já uné yi deré wôsa bay nêw uwôgemare gônij tu ré, añ Emen a sa têbem sa kôm wulê wo ñiné ka li are derôre a jijn kirij sé karnê hen.»

Gwosoy kwôlo bay nimré ka gase hôlmê ñiné ka bay uwôgeji hen

(Mt 22: 1-10)

¹⁵ Kirija Jésu kôl hen menba, gawra wo pôni perê ñiné ka ôbi uwôgeji hen kôli iyôn ba: «Yi deré yi wô sa kwôni wo ôm emê bi wo hen bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁶ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Gawra wo pôni ña lê anğaj emê menba, ôbi ré uwôgerê ñiné

kwône. ¹⁷ Kirija tay emê nêw menba, ôbi jé mana wori ré ô kôlij ñiné ka ôbi uwôgeji hen iyôn ba: «Eranğe hanğe nij, wôsa emê na kô nij.» ¹⁸ Menba, ñiné bay ka hen, kañji pôn pôn kêm. Kwo tumô kôli iyôn ba: «En kel yagê wo kerbay añ na erê ô gelé ñiba na bij né, dî bôm jal.» ¹⁹ Kwo ñanği kôl iyôn ba: «En kelo kelbê môj añ na erê séléji gelé ñiba, na bij né, dî bôm jal.» ²⁰ Kwo ñanği kôl iyôn ba: «En gô iyére haw ñiba, na erê ré.» ²¹ Mana bi wo hen bulo hera sa kôlij ôbi iyéyri kwôlo bay kelari hen. Menba, bôri tari menba, ôbi kôlij mana wori iyôn ba: «Ô haw hen gégêr a men, tô gerê a a men ju ô uwôgera bay nimré men, bay merayê men, bay tu tij men, bay moré a men.» ²² Mana bi wo hen ô añ hera sa kôli iyôn ba: «Kelma, nini uwôgeraji mega wo ju kelêni hen iyôn, nijba, kirij hô baa ya sôn.» ²³ Ôbi kôli iyôn ba: «Hô hó gerê wo ô si nono hen men, ô si bô yagê hen uwôla ñiné bi ré era añ bi bô iyére tijé ré wôn dô. ²⁴ Wôsa en kelênge kwôni pôn perê ka na en uwôgeji tumô hen, a hebé emê wupê bi wo hen kibri a ré.» »

Déj ari uné kêm añ wô erê tô Jésu a

²⁵ Kwônê ñiné bu gerê nañ Jésu menba, ôbi bul kôlji iyôn ba: ²⁶ «Hena kwôni ré gey era legen a aña ré gey ibari ñên men, gey yori ñên men, gey tamni ñên men, gey kamni ñên men, gey yêñeri ñên men, gey yiri gañ ñên a men na, a nêwé yé ôbi tón bij né. ²⁷ Kwôni wo ay gurô tagelê wori añ ôrij tón a ré na, a nêwé yé ôbi tón bij né. ²⁸ Na i a perênğe a hen, hena ré gey dé iyére to dami ba, a merê tôn gengé ari lêere kêm gelé hena ré nêw lê kerê dema ré ay tôre tô ré ba? ²⁹ Hen iyôn né ba, tôre

a dɪn mera menba, dére a gelé taa aɲ biɲé gel hen iyôɲ menba, bay a ayrêri. ³⁰ Aɲ bay a kelé iyôɲ ba: «Gel, gawra ay tô dé iyére menba, nêɲ dé keré ré yi hen!» ³¹ Réba kelma wo yôɲ a kirijna ða lê kumbul aɲ kwo ðaɲgi ba, a gelé na ba, aɲ gawré dubu môj ba, ré nêɲê lê kumbul aɲ gawré dubu tôre wôô ba, ré ba? ³² A hena ôbi ré bô mega ðiré nêɲê ré na, kirijna kwôɲ ôbi bayri hen ba, kelaɲ tô ba, ôbi jé gawré kari ô engeré bi ciré biɲ tôɲ né ba? ³³ Iyôɲ na, hena kwôni perêɲge a hen, né ðéɲ ari upéri kêm né ba, a nêɲê yé ôbi tôn né.»

Dôre to geraɲ né

³⁴ «Dôre na aɲga ðôri, niɲba, hena hende to hen ré geraɲ ré ba, bay a lere iyeɲ a ré heré geraɲgé hôriɲ ba? ³⁵ Kwôni a liɲ ani ré niɲ, dô wô terare ré men, wô bê a sa kaɲ lari a ré a men, bay a bêɲ na bêɲare ðô mera. Kwo mari ya, aɲa ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba, bi toyé.»

15

Jésu aɲ bay têriɲ

¹ *Bay enge wôgê aɲ biɲé kaɲ bay lê têriɲ eraji ligi Jésu a kêm wô toyé kwôlê wori. ² Menba *Parisipêɲê aɲ bay deré tô tôô to Emen ɲamniɲ kôl iyôɲ ba: «Gawra wo hen, ðu bay têriɲ yiri a men, ôɲ are aɲ ci a men!»

Gwosoy kwôlo gengiɲ gemga wo ge kay aɲ bay hô uwôɲni
(Mt 18: 12-14)

³ Menba Jésu kôlji gwosoy kwôlê kôl iyôɲ ba: ⁴ «I a perêɲge a hen aɲa ré aɲ gamgé arew aɲa kwo pôni ré ge kay aɲa ôbi ré dé ka tôre deɲgêse kibi deɲgêse hen nono aɲ eré wogé kwo pôn bi wo ge kay hen kwôy wo ôbi a uwôɲni ré ba? ⁵ Kirijna ôbi uwôɲni na, ôbi ayari da a tôri a

aɲ yi deré. ⁶ Aɲ kirijna ôbi eraɲ uwôɲ ba, dayré miɲéri men, bay kwari a men, aɲ kôlji iyôɲ ba: «Lêɲge yi deré aɲ en, wôsa en uwôɲ gemga wupé wo na ge kay hen niɲ.» » ⁷ Menba, Jésu kôlji iyôɲ ba: «En kelêɲge, na hen iyôɲ a yi deré ré yé derômaran a wô kibi ôbi têriɲ pôn nêɲ wo bul cêgeri biɲ têriɲ tori, ðê ka tôre deɲgêse kibi deɲgêse kaɲ bay lê aɲgaɲ derôre ka ôriɲ doy belé cêgereji biɲ têriɲ toji ré hen.»

Gwosoy kwôlo gengiɲ sa selé to kuriɲ kay aɲ hô uwôɲni

⁸ «Iyore to yôɲ a aɲ selé môj aɲa ré to pôni ré kuriɲ kay aɲa hende ré dé tare bô lampa a men, labê bô iyére men, kibê kuriɲ kwôy wo hende uwôɲni selé tore hende to hen né ba? ⁹ Kirijna hende uwôɲ menba, dayré miɲére aɲ bay kware aɲ kôlji iyôɲ ba: «Lêɲge yi deré aɲ en wôsa en uwôɲ selé tiɲê to na kuriɲ kay hen niɲ.» » ¹⁰ Menba, Jésu kôlji iyôɲ ba: «En kelêɲge, na hen iyôɲ a manê ka Emen ré lê yi deré wô kibi ôbi têriɲ pôn nêɲ wo bul cêgeri biɲ têriɲ tori.»

Gwosoy kwôlo gengiɲ sa kema mana wo ge kay aɲ bay hô uwôɲni

¹¹ Jésu hô kôl gwosoy kwôlo ðaɲgi kôl iyôɲ ba: «Gawra wo pôni aɲ kamni kaɲ impê wôô. ¹² Kwo dé kôliɲ ibari iyôɲ ba: «Iban, ben aɲgaɲ cibré ka ju genge lê jeré ben kirijna tum né aɲa hen.» Menba, ibarji céji are bay ka hen. ¹³ Sem cêgi are bay ka ôbi uwôɲ hen menba, ôbi keléɲ aɲgaɲ bay ka hen aɲ hen aɲaɲ aɲ larirji ôriɲ kelaɲ sa iyére to ðaɲgi a ô mênê are bay ka hen kaɲ aɲ sa aɲgaɲ iyôɲ tôɲ a. ¹⁴ Kirijna ôbi mênê are bay ka hen kaɲ kô niɲ na, kurôɲ wo dami kuriɲ sa terare hende to ôbi ô ya hen, menba, niɲrére kuriɲ upéri hare

nijn. ¹⁵ Ôbi ô engeré jé, iyé gawra wo póni wo sa terare hende to hen a menba, gawra bi wo hen jéri ô gemé gwôsijnô nono. ¹⁶ Bôri gey emé anja gwôsijnô ôm hen nijba, kwôni biri ré. ¹⁷ Ôbi erem dé dé aɲ kôl iyôn ba: «Bay lê jé na yere iyen iyé iban a ôm emé gôlji tôn aɲa nôbi kurôn ré deren na men ba? ¹⁸ Na erê ligi iban a, aɲ na kôli iyôn ba: «Iban, en li têrijn naɲ Emen men, naɲ ju a men. ¹⁹ En nê m wo jeré uwôgen kemam ré nij. Nijnba, ju bôren mega ôbi lê jé wom iyôn dî.» > ²⁰ Ôbi hena ô ligi ibari a.»

«Kirija ôbi baa kelan tô menba, ibari gili menba, bô tu ɲa tori aɲ ge jô kwini aɲ biri pêb a kabrêri a. ²¹ Menba, kemari kôli iyôn ba: «Iban, en li têrijn naɲ Emen men, naɲ ju a men. En nê m wo jeré uwôgen kemam ré nij.» ²² Nijnba, ibari kôlij manê kari iyôn ba: «Eranje naɲ bargay ka dôri lew ken tôbri men, dôbêngeri gaman kôbri a men, garbê têri a a men. ²³ Buronje kema kelba wo uwor dô hen, ken duu na emênge lij yi derê, ²⁴ wôsa keman wo nà nà, yi mega na ré ma iyôn aɲa ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay nijba, en uwonni.» Menba, bay ay tô lê yi derê.»

²⁵ «Kemari wo iyêri ré baa nono. Kirija ôbi uwo dâ naɲ iyére menba, toy né deré men, wôré men. ²⁶ Ôbi uwôge mana wo póni engereri mi a ré lê are ba? ²⁷ Menba, mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Na yênem a uwo aɲa ibam né duu kema kelba wo uwori hen, wôsa ôbi ré uwo naɲ derêri.» ²⁸ Menba, bôri tari aɲ ôbi gey erê ira ré. Nijnba, ibari so sa uwôlêri. ²⁹ Menba, ôbi kôlij ibari iyôn ba: «En li jé naɲ ju elê kwône, nijba, sa pôn iyôn kôba, en na kwôlê kem a ré. Men, kema kwa wôni iyôn kôba,

ju ben en duu lij yi derê naɲ miljên né a men. ³⁰ Nijnba, kirija kemam wo hen wo na pô anjam ô mênê aɲ sa yébé hera menba, ju duu kema kelba wo uwori hen biri.» ³¹ Menba, ibari kôli iyôn ba: «Keman, jôbi ju mô naɲ en kwôy kwôy men, anjanê kém na kam a men. ³² Nijnba, dô bi na emênge men, na lênge yi derê wôsa yênem wo nà nà, na ma aɲa ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay aɲ en hô uwonni.» »

16

Gwosoy kwôlo gengijn sa ôbi gemé are won ôbi gwosore

¹ Menba, Jêsu kôlij bay tôri iyôn ba: «Gawra won ôbi uné wo póni ôrij naɲ ôbi gemé uné wori bi wo hen. Bay ô kôli ôbi gemé uné wori bi wo hen ré mênê anjari. ² Menba, ôbi jé uwôgari aɲ kôli iyôn ba: «En toy kwôlê gan gengijn sam. Gelen tô anjanê na gelé wôsa já yé ôbi gemé anjanê ré nij.» ³ Menba, ôbi gemé anjari bi wo hen, kôl bôri a iyôn ba: «Na lê iyen a ôbi iyéren ré dagen kini jé na ba? Yagê ré néén nê m né. Erê dôsé ré dii tayre. ⁴ En hôn anja na lê, aɲ kirija ôbi dagen bô jé ba, bi bijné ka póni beren a yirji a.» ⁵ Ôbi jé uwôgerê bijné ka telare sarji a hen pôn pôn aɲ ôbi engerijn kwo tumô hen iyôn ba: «Telare to gawra wuné na iyen sam a ba?» ⁶ Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na todelej wen olibiyé arew.» Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: «Gel, magtubu tom a nà, mô tôn lew aɲ ju mène kwo cay hen aɲ ju dî ré na tôre bay.» ⁷ Ôbi hô engere kwo danji iyôn ba: «A jôbi tom na iyen ba?» Ôbi uwôli sara iyôn ba: «Na sewal kaw arew.» Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôn ba: «Gel, magtubu tom a nà, mô tôn lew ju mène kwo cay hen aɲ ju

dĩ ré na tôle marge.»⁸ Menba, ôbi iyéy are na, den ôbi gemé are woj ôbi benare bi wo hen, wôsa ôbi li are nañ gwosore. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré melên nañ megêrji dfe ka mô kirijn ka perañgi a hen.»

⁹ «Hena kené ôriñ nañ ari uné ka sa terare a nà ná, ken berijn baliyare nañ bijné añ kirijna ari uné bay ka hen nañ nij ná, bay a berénge yirji a kirijn ka yi nañ kwiniñi hen. ¹⁰ Kwôni wo cube tiri sa ança dé ka yi kôbri a hen na, ka mêéy kôba, ôbi a cibé tiri tôle a hen iyôn men. Nijba, kwo cube tiri tô ka dé dé a nañ geréri ré na, ka mêéy kôba, ôbi a lê nañ tô geréri ré iyôn a. ¹¹ Hena ançan uné ka sa terare a na kôba, ken li nañ gerérji ré hen ba, i a béñge gemé ançan uné kañ tiri hen ba? ¹² Hena kené gem ança kwôni wo dñangi dô ré hen ba, i a béñge kanje kañ yerñge ba?»

¹³ «Mana pôn nêñ a lê jé bijn bay iyéryi wôô ré: dô ré ba, ôbi a tórñé kwo pôn añ perijn kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a añ kané kwo pôni. Ka nêmé lê jé bijn Emen men, gursu a men né.»

Kwôlo gay gay wo Jésus kôl

(Mt 11: 12-13, 5: 31-32, Mk 10: 11-12)

¹⁴ *Parisijnêñé ka gey gursu gan hen toy kwôlé bi wo kêm hen iyôn menba, ayrêji Jésus. ¹⁵ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kenbay ken li yerñge môñ bijné kañ derôre iyôn tu gawré nijba, Emen hôn bôrnge, ança gawra bô mega ança dami hen na, tu Emen a ba, na ançan inamé.»

¹⁶ Menba, Jésus hô kôlji iyôn ba: «Tôô to *Moyis nañ kwôlo bay kibi Emen na, na ança bijné na lij jé mera kwôy sañ sa Ja ôbi lê batêm a. Añ ayijn tôri kirijn bay ka hen na, béré kwôli *emé iyére to Emen uwôlij añ gawra wo yôn yôn ba, woge sé hôô nañ

néri. ¹⁷ Derômaran nañ sa terare a déji jerê lew, nijba ani ka tôô ka dé iyôn ley, kam ança cibijn dé dé sara hen ley, ka a dôriñ añ ba nañ kwôy.»

¹⁸ «Kwôni wo dage tamni añ ençijn to dñangi na, ôbi yijn na yijnare toñ têtijn hen men, kwôni wo enge iyore to kurôre dagere hen kôba, ôbi yijn na yijnare toñ têtijn hen a men.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa ôbi uné nañ Lajar

¹⁹ «Sa pôn gawra wo pôni na ôbi uné. Ôbi tôle bargay ka gararji mê mê men, sôñriñ dô a men. Sa pôn pôn bô iyére tori a na, na emé nañ yi derê. ²⁰ Lajar na ôbi nimré wo yiri kêm yi iyare men, kini merêri na kibi iyé ôbi uné bi wo hen a. ²¹ Ôbi gey emé habelê kwô wo herijn tô kibi ôbi uné hen, nijba, ôbi uwôn né. Garê kôba era sa lê tu iyare tori hende to hen men. ²² Ôbi nimré bi wo hen ma añ bay emni menba, mané ka derômaran sa ay tini ôriñ ligi *Abraham a. Ôbi uné kôba ma men añ bay emni. ²³ Kini meré bay temare a, kirijna ôbi mô bô gusijn a menba, ay tiri menba, gel Abraham nañ Lajar kwari a. ²⁴ Menba, ôbi jô gura kôl iyôn ba: «Iban Abraham, bô tu na tijé añ jé Lajar ô dôbê kema kôbri bô kam a añ era sa jalijn tôn wôsa en gelijn gusijn bô tare a na.» ²⁵ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Keman, erem mega wo na jeré mô bô ari uné a, kirijna na ju baj sa terare a nà, menba, Lajar ba, na môriñ bô nimrére a añ haw hen, bay jal bôri nà, menba, jôbi ju mô bô gusijn a men. ²⁶ Men, perênge kenbay a nañ nibay na, iyom wo dami yi ya añ kwôni wo gey hena si ligirni wô eré unénge ba, a nêmé ré men, kwo hena si legerñge wô era si ligirni kôba, a

nêmê ré a men.» ²⁷ Ôbi uné na, kôli iyôn ba: «En uwôlem iban, jé Lajar iyé iban a ²⁸ wôsa yênen baa bay ya, bi ré ô kôlji bi bay ré era kirij kan gusij ka en môrij ya na ré.» ²⁹ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Magtubu to Moyis nap to bay kibi Emen yan ya, bi bay bi kwôlê sara.» ³⁰ Ôbi hô kôli iyôn ba: «En en, nêmen né tô iban Abraham, hena kwôni wo ma ré hô ligirji a ba, bay a uwôlê bô jalê sa têrij lêreji a.» ³¹ Menba, Abraham kôli iyôn ba: «Hena bay ré toy kwôlê kibi Moyis a nap kibi bay kibi Emen ré ná, hena kwôni wo may ré ji si kampê kôba, bay a toyé kwôlê kibri a ré.» »

17

Jésu yêge ma bay tôri gengij sa are kwône

(Mt 18: 6-9, 21-22, Mk 9: 42, Mk 11: 22-26)

¹ Jésus kôlij bay tôri iyôn ba: «Are kwône ka a lê an gawra a lij têrij môj môj. Nijba, gusij yi wô kwôni wo li ana megari ré kurij hen. ² Hena bay ré hari keram wo dami a tôri a, an bay ré uwôli a bô cér a, kôba, na anja dé gôlij gusij to Emen a sa gili hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurij. ³ Debénge sa ténge a.»

«Hena yênem ré li têrij nap ju ba, ju kôli, hena ôbi ré uwôlem bô jalê ba, ju di bôm jal sari a. ⁴ Men, hena tu tare pôn a ôbi ré li têrij nap ju têtê jurgem ana têtê jurgem iyôn a ôbi ré uwôlem bô jalê na, ju di bôm jal sari a.»

⁵ Bay jé kôlij Kelma iyôn ba: «Bi bi ayê bôô woni ô tumô.»

⁶ Kelma kôlij iyôn ba: «Hena hena ayê bôô wonje ré dé mega gusij siwre iyôn ana hena kené kôlij gurô wo hen iyôn ba: «Dôrij nap hanêm ju ô débê bô cér a» na, ôbi a bê kwôlê sara.»

Jé wo mana a lé

⁷ «I a perênge hen a, ré ôrij nap mana wo uwo tô yagê ley, tô gemé lari a ley ba, a kôli iyôn ba: «Era lew ju sa ôm are ba?» ⁸ Ôbi a kôli na iyôn ba: «Ô ju ô lê emê ben, tôbe bargay kan cé emê an kirija na emê men, yê men, nij na, jôbi ju ô emê men, yê men, ham nij ré ba?» ⁹ Hen ba, bay diini wô jé bi wo bay kôli ré li hen ba? ¹⁰ Kenbay kôba, kirija ken li anja kém ka Emen kelénge kené li hen na, kelénge iyôn ba: «Nina bay jé déj iyôn nini li anja Emen keléni niné li mera.» »

Jésu berare bay terbare môj

¹¹ Jésus ay si jengê Samari nap Galilé wô erê Jérusalém. ¹² Kirija ôbi bij sa iyére to pôni a menba, bay *terbare môj jôrij kwini. Bay débu sêd wolé. ¹³ Bay kôli kan a ta kôl iyôn ba: «Rabi, Jésus, bô tu ja toni men.»

¹⁴ Menba, Jésus gelji menba, kôlij iyôn ba: «Ô ken ô gelij bay bê kwôbe yerenge bi ôbi hôn wo kené berare.» Kirija bay ô menba, bay berare. ¹⁵ Kirija kwo pôni gel wo diré berare hen iyôn menba, bulo hera haram Emen nap tôri to dami. ¹⁶ Ôbi jubu gubari dij kwini tônj tumô Jésus a liri dosé, gawra bi wo hen na, na kwo Samari. ¹⁷ Menba, Jésus engereri iyôn ba: «Ken berare môj kém né ba? Menba, ka dengése hen yôn ba? ¹⁸ Kwôni pôn iyôn peré ka dengése a hen erem wô heramê Emen né: an na kerga wo na, a hera mera!»

¹⁹ Menba Jésus kôli iyôn ba: «Hena ta ju ô. Ayê bôô wom berarem.»

Sa wo emê iyére to Emen

(Mt 24: 3-42)

²⁰ Menba, *Parisinjêné engereri Jésus iyôn ba: «Wulê wo yôn a emê iyére to Emen hende to hen ré sañ ba?» Menba, Jésus kôlij

iyôn ba: «Emê iyére to Emen a sa mega anga ken gel naṅ turnge hen né. ²¹ Kwôni a kelê: «Gel, ôbi a nâ», «ôbi a yaṅ» hen iyôn né. Henêṅge wo emê iyére to Emen ré perêṅge a nâ niṅ.»

²² Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Wulê wo era hen na, ka ôrij doyi gelen nôbi *Kema Gawra sa pôn nêṅ iyôn hanje kôba, ka gelen ré. ²³ Menba, bay a kelêṅge iyôn ba: «Ôbi ná nâ», «ôbi ná yaṅ.» Erêṅge ré men, ken jaar ré a men. ²⁴ Wôsa kirija emen wulaṅ ba, berare derômaran kêm aṅ bijné kêm gel hen iyôn na, wulê wujê nôbi Kema Gawra kôba, a gelij na hen iyôn men. ²⁵ Niṅba, pa dema wulê bi wo hen ré sa tô ná, na gelij gusij damaṅ men, bijné ka haw hen a kaṅen a men. ²⁶ Wulê wo nôbi Kema Gawra na heran hen na, are a yé mega na yij bô wulê wo Nowé a iyôn. ²⁷ Bijné na ôm men, yi men, enṅij yirji men, dī kamniji kaṅ yébé enṅe impê a men, kwôy wulê wo Nowé sij bô bato tori a menba, kam bélem sa ay kirij aṅ bijné kêm ma. ²⁸ Men, mega wulê wo Lôṭ iyôn na, bijné na ôm men, na yi men, ka na kel men, ka na dī gara men, ka na ban men, ka na dī iyére men. ²⁹ Niṅba, wulê wo Lôṭ sij aṅ *Sodôm a menba, Emen bi tare naṅ pudur mega to bunu a iyôn hena derômaran a uwôṅge aṅ derji kêm aṅ. ³⁰ A yé gelij hen iyôn wulê wo nôbi Kema Gawra na gelé yen nô.»

³¹ «Wulê bi wo hen na, kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré niṅ men, kwôni wo debe bô yagê ba bi hera uwo ré niṅ. ³² Ermêṅge sa anga na sa sa tami Lôṭ a hen. ³³ Kwôni wo gey gemé yiri ba, a mênêri men, kwo mênêri ba, a gôlij naṅ dī men. ³⁴ En kelêṅge

bô yoyre hende to hen na, bijné wôô yi sa kalaṅ a bem ba, kwo pôn a ayij menba, kwo pôni a baa tôṅ men. ³⁵ Yébé wôô a debé uwoyé kuré bem menba, to pôn a ayij menba, to pôni a baa tôṅ. [³⁶ Imjê wôô a debé yagê bem menba, kwo pôn a ayij menba, kwo pôni a baa tôṅ.]»

³⁷ Menba, bay tôri engereri iyôn ba: «Na yôn a are bay ka hen ré yé ya ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na kirij ka temay are yi ya a, dunu ré daṅ ya men.»

18

Gwosoy kwôlo gengij sa iyore toṅ mamne naṅ ôbi jerê kwôlê

(Mk 7: 24-30, Lk 11: 5-10, Esay 62: 6-7)

¹ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo dāṅgi wô geléji bi bay ré uwôl Emen ta ta dība, bi bay ré dī bôri mêne ré. ² Ôbi kôlji iyôn ba: «Sa iyére to pôni a na, ôbi jerê kwôlê wo pôni mô ya, ôbi hariṅ Emen né men, erem sa kwôni a ré a men. ³ Mamne to pôni mô sa iyére hende to hen men, hende era sa pôn pôn sa kôli iyôn ba: «Jerêni kwôlê woni nibay naṅ ôbi baren wo na.» ⁴ Têê kwône ôbi kaṅ menba, ôbi kôl iyôn ba: «Hena ené hariṅ Emen né men, erem sa kwôni a ré a men, kôba, ⁵ wô dôyrê wo mamne hende to hen dôyren hen na, naa jerê kwôlê bi wo hen biji aṅ bi hende hera sa dôyren ré niṅ.» »

⁶ Kelma hô kôlji iyôn ba: «Toyêṅge dô kwôlo ôbi jerê kwôlê bi wo habij hen kôl hen. ⁷ Hen ba, Emen dem a ré jerê kwôlê bijné ka ôbi tôrji ka sôm uwôgeri yoyre naṅ tu tare hen bi ôbi ré lê naṅ ci hen ré ba? ⁸ En kelêṅge, ôbi a hena lew jerê kwôlê bi wo bijné. Niṅba, kirija nôbi *Kema

Gawra na bulo hera ba, na upé ayé bôô wôni sa terare a nà pa pa ba?»

Gwosoy kwôlo gengijn sa Parisijnêné naŋ bay engé wôgê

⁹ Jésu hô kôl gwosore to dŋŋi wô sa bijné ka bô yirji môŋ ciré na kaŋ derôre tu Emen a aŋ bô megêrji môŋ ani ré hen. ¹⁰ Ôbi kôl iyôŋ ba: «Bijné wôô ôrji bô *iyéy Emen a wô uwôlê Emen, kwo pôni na *Parisijnê men, kwo pôni na *ôbi engé wôgê men. ¹¹ Kwoŋ Parisijnê hen, dëbu ta aŋ uwôl Emen kôl iyôŋ ba: «Emen, en lêm dosé wôsa en yi mega tô gawrê ka baa hen ka na bay gemsare men, bay bô habrê men, bay wônijn wônijnare toŋ iyôŋ a tôŋ hen né men, en yi môŋ ôbi engé wôgê wo hen né a men. ¹² En jôriŋ bôn kurônŋ têê wôô bô demas a men, en bi kibi aŋga môj kapê kêm ka en uwôŋ hen a men.» ¹³ Menba, ôbi engé wôgê dô tôri sêd aŋ, aŋ berê kirijn si derômaranŋ kôba, ôbi gey ré, niŋba, sê dengôri bera bera kôl iyôŋ ba: «Emen, bô tu ŋa tiné wôsa ena ôbi têriŋ.» ¹⁴ En kelêŋge, ôbi hô iŋ sari senge wôsa têriŋ tori dôriŋ sari a, niŋba, kwoŋ Parisijnê hen na, tori dôriŋ sari a ré, wôsa kwôni wo dô sari ta ba, bay a deréri tôŋ men, kwo dôbe sari ba, bay a biri derê sari ta men.»

Jésu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Mk 10: 13-16)

¹⁵ Bijné eraŋ naŋ kamrê ka dê dê bi Jésu ré uwôl kôbri sarji a. Kirija bay tôri gel hen iyôŋ menba, bay nay bijné bay ka hen. ¹⁶ Niŋba, Jésu biji bay eraŋ naŋ ci aŋ kôl iyôŋ ba: «Dêŋge kamrê era yen a, dîba, ken jôreŋgeji ré, wôsa *emê iyére to Emen yi gengijn sa bijné ka yi mega kamrê bay ka hen iyôŋ. ¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, kwôni wo gey

bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lij hen iyôŋ ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

Kema mana woŋ ôbi upé

(Mt 19: 16-30, Mk 10: 17-31)

¹⁸ Menba, kelma wo Jubné wo pôni engerijn Jésu iyôŋ ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aŋa ené môriŋ tu geŋ naŋ kunun ba?»

¹⁹ Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri naŋ Emen pôn nêŋ a na kwo dôri. ²⁰ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôŋ ba: «Yiŋ yjare toŋ têriŋ ré men, duu temare ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woŋ benare dî sa bijné ré men, bijn ibam naŋ yom kwôlê a men.» »

²¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôŋ ba: «En li tôô hende to kêm hen naŋ kamŋên yen.»

²² Kirija Jésu toy hen iyôŋ menba, kôli iyôŋ ba: «Aŋga pôni bam ya, kel are upé kam aŋ, aŋ larirji ba, ju cêŋ bay nimré aŋ já upé ari upé derômaranŋ a menba, jôbi ju era tôn a.»

²³ Kirija ôbi toy hen iyôŋ menba, tiri mène damaŋ, wôsa ari upé kari mê gaŋ. ²⁴ Jésu bôri aŋ kôl iyôŋ ba: «Sé bô emê iyére to Emen a na, iyére naŋ bay upé. ²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra, gôliŋ ôbi upé bi ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bijné ka mô ya toy hen, kôl iyôŋ ba: «Iyôŋ niŋ ba, i a upé gelê ba?»

²⁷ Jésu kôl iyôŋ ba: «Aŋga gawra nêŋ lê ré ba, Emen nêŋ lê.»

²⁸ Piyêr kôl iyôŋ ba: «A nibay ka nini dëŋ ari upérni kêm aŋ eraŋ tôŋ a hen ba, kwoni ba, a yé iyen ba?»

²⁹ Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, hena kwôni ré dëŋ iyére tori,

tamni, yêneri, balêri, naŋ kamni wô sa emê iyére to Emen na, ³⁰ a upé dê ka hen haw hen kirij bay ka hen, aŋ wulê wo d'angji a ba, ôbi a merê tu geŋ naŋ kwini a men.»

Jésu hô kôl têt subu wori kwôli temayri naŋ kwôli jê sé wori kampé

(Mt 20: 17-19, Mk 10: 32-34)

³¹ Jésus ôrij naŋ bay tôri ka môj kibi wôô hen wolé aŋ kôlji iyôn ba: «Nana erêŋge na Jérusalêm a hen aŋ kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu a gengij san nôbi Kema Gawra hen na, ariri a lij. ³² Wôsa bay a nôgen bij bijné ka na Jubnê ré hen aŋ bay a ayren men, teren men, teben kalê tun a a men. ³³ Kirija bay a sên menba, bay a deren aŋ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampé.»

³⁴ Menba, bay tôri hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né, wôsa bô kwôlê hen iyére naŋ ci aŋ bay hôn kwôlo Jésus da kelê hen né.

Jésu berare ôbi tu tij wo pôni Jériko

(Mt 20: 29-34, Mk 10: 46-52)

³⁵ Jésus era ba da naŋ Jériko menba, ôbi tu tij pôni mô bênggé geré wô uwôlê are. ³⁶ Ôbi toy né kwônê bijné ka ô hen menba, ôbi engere ré na mi ba? ³⁷ Menba, bay kôli iyôn ba: «Na Jésus wo Najarêt a erê hen.» ³⁸ Menba, ôbi uwôgiri kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Jésu, kuŋga *kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

³⁹ Bijné ka ô tumô hen ôni bi ôbi ré wôm tôŋ, nijba, ôbi hô ôm naŋ néri a, kôl iyôn ba: «Kuŋga kelma Dabid, bô tu ja tijê.»

⁴⁰ Jésus debû tôŋ aŋ kôl bay ré eraŋ naŋ dî. Kirija ôbi era da menba, Jésus engerereri iyôn ba: ⁴¹ «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kelma, en gey gelé kirij.»

⁴² Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Gel kirij. Ayê bôô wom gôlij naŋ ju.»

⁴³ Menba, kirij bay ka hen na, ôbi gel kirij aŋ ô tô Jésus a heramij Emen. Bijné kêm ka gel hen iyôn menba, bay haram Emen men.

19

Jésu ô iyé Jasé

¹ Jésus sa bij Jériko menba, way perê iyére ôrij hen iyôn menba, ² kirij bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Jasé ôbi na ôbi sa *bay engé wôgê men, na ôbi upé a men. ³ Ôbi woge dîré gelé i a ré na Jésus ba, nijba, ôbi nêmené, wô kwônê bijné wôsa ôbi na menay. ⁴ Ôbi ge tumô ô dayê bô bôlij a wô gelé Jésus, wôsa ôbi a ayê na si kirij bay ka hen. ⁵ Kirija Jésus sa kirij bay ka hen menba, ay tiri gili menba, kôli iyôn ba: «Jasé, herbo tôŋ lew, na erê wulê iyére tom a kemnêŋ.»

⁶ Jasé herbo tôŋ lew aŋ bu Jésus yiri a naŋ yi derê. ⁷ Kirija bijné gel hen iyôn, menba, bay namnij kôl iyôn ba: «Na iyé ôbi têrij a, ôbi ré ô yé ya.»

⁸ Menba, Jasé hena debû ta kôlij Kelma iyôn ba: «Na bij bay nimré kwa ari upéren men, hena na ené ôm aŋga kwôni wugem ba, na hô têbri hôrij têt pôrbu.»

⁹ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Kemnêŋ bijné ka bô iyére to na uwôŋ gelé wo Emen, wôsa ôbi kôba, na kuŋga *Abraham men. ¹⁰ Na iyôn a, nôbi *Kema Gawra ené era na wô wogé ka ge kay hen wô gôlij naŋ ci.»

Gwosoy kwôlo gengij sa lôr

(Mt 25: 14-30)

¹¹ Mega wo bijné toy kwôlê bi wo hen iyôn na, Jésus kôlji gwosoy kwôlo d'angji. Ôbi baa da naŋ Jérusalêm menba, bay kôl yaŋ ba

*emê iyére to Emen ré gelé yere tirji a haw hen a men. ¹² Ôbi kôl iyôn ba: «Gawra wo pôn balêri na kilmê ô sa iyére to kelangi bay ré ô dôbri kenare sari a dema ðiré hera tô. ¹³ Pa dema ôbi ré ô tô na, ôbi uwôga manê kari môj aþ céji lari woþ lôr pôn pôn aþ kôlji iyôn ba: «Lijge jengga kwôy wo na uworj.» Menba, ôbi ô hari nij. ¹⁴ Nijba, kelma bi wo hen na, ðiné geyri ré, menba, bay jé ðiné tôri a kôl iyôn ba: «Nini gey bi ôbi ré emêni ré nij.» »

¹⁵ «Menba, kirija ôbi bulo hera tô engé kenare tori hende to hen na, ôbi jé uwôga manê ka ôbi na biji lari hen, ðiré gelé mi a bay ré lij nap gursu hende to hen ba. ¹⁶ Kwo tumô era aþ kôli iyôn ba: «Kelma, lôr wom bi wo pôn hen na, en hô uworj megari môj a sara.» ¹⁷ Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Dô ju na mana wo dôri. Mega wo ju cubu tum dô sa anga dê a dô hen iyôn na, na bem iyére môj ju ôm.» ¹⁸ Kwo jôgij wô era aþ kôli iyôn ba: «Kelma lôr wom bi wo na ju ben hen na, en hô uworj kamni bay a sara.» ¹⁹ Menba, ôbi kôli mega wo ré kôlij kwo tumô hen kôl iyôn ba: «Jôbi ju ôm iyére bay.» ²⁰ Kwo ðangji era aþ kôli iyôn ba: «Kelma gel lôr wom bi a na, en uwôbere wolé bô kibi bargay a. ²¹ Wôsa en hare wôsa ju na kwôni wo maþi: lôr wo ju bi gem né kôba, ju uworj men, ju ci ré kôba, ju wal a men.» ²² Menba, ôbi kôli iyôn ba: «Na kwôlo si kem a, a ené jôrij kwôlê sam a, jôbi wo habij bi wo hen. Ju hôn wo ené na gawra wo maþi men, lôr wo ené bi gemé ré kôba, ené uworj men, ené ci ré kôba, ené wal a men. ²³ Hen iyôn ba, wô mi a jeré ô bê lari wujê iyéy geméri a ré ba? Aþ heraren na ba, ené engé nap kamne a sara a ré ba?» ²⁴ Menba, ôbi kôlij ðiné ka ðube kirij bay

ka hen iyôn ba: «Engénge lôr bi wo hen kôbri a aþ, ken bij kwo ôrij môj hen a.» ²⁵ Bay kôli iyôn ba: «Kelma, ôbi ôrij môj nij.» ²⁶ Kelma na kôlji iyôn ba: «En kelénge kwôni wo nap uné bay a hô biri a sara. Nijba, kwo ari uné kari lôg hen na, bay a deré bay ka lôg hen kôbri a aþ sôj. ²⁷ Kwo bay baren ka na gey bi ené ômjî ré hen na, erange nap ci na, ken derji tun a na.» »

Anja ðiné li wô sa wo Jésus Jérusalêm a

(Mt 21: 1-11,15-17, Mk 11: 1-10, Ja 12: 12-16)

²⁸ Kirija Jésus kôl kwôlê bi hen iyôn nij menba, ôbi dô tumô ðiné na wô eré Jérusalêm a. ²⁹ Kirija ôbi ba ða nap Bêþajé nap Bétani a men ka yi si kwa Keram wo Olibiyé a hen menba, Jésus jé bay tôri wôô, ³⁰ aþ kôlji iyôn ba: «Erénge iyére to tumôrjge hen, kirija ken bij na, ka uné kema kura harij tôj wo kwôni dayri sa pôn né tô, bisirénjeri ken eraj. ³¹ Aþ hena kwôni ré kelénge iyôn ba: «Wô mi a kené busereri ba?» Ba ken kôl iyôn ba: «Na Kelma a geyé.» »

³² Bay jé bay ka hen ôrji menba, uworji are kêm mega bi wo Jésus ré kôlij hen iyôn. ³³ Kirija bay ca buseré kema kura bi wo hen menba, bay iyéri engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?»

³⁴ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Na Kelma a geyé.»

³⁵ Menba, bay eraj nap kema kura bi wo hen bij Jésus aþ bay bi bargay kaji cêgeri a aþ Jésus ðay sara. ³⁶ Aþ geré wo ôbi ay hen na, ðiné bi bargay kaji tôj tô geré tumôri a. ³⁷ Ôbi ba ða nap Jérusalêm kirija ôbi herbo sa Keram wo Olibiyé a menba, bay tôri kêm nap kwônérji ayji kibi Emen kan a ta nap yi deré wô

anƣaƣ ƣinê kêm ka bay gel hen.
 38 Menba, bay kôl iyôn ba:

«Bi terê kibi yi wô sa Kelma wo era naƣ hini Kelma Emen hen.

Bi bô jalê yi derômaranƣ a men, bi ayê kibi yi wô sa Emen men.»

39 *Parisijnêjê ka pônî perê kwônê bijné hen kôlij Jêsu iyôn ba: «Kelma nay bay tôm bi bay ré wôm karê gura tôn.»

40 Ôbi uwôljî sara iyôn ba: «En kelênge, hena bay ré wôm tôn ba, na jerew a karê gura.»

Jêsu sôm wô sa Jérusalêm

41 Kirijna ôbi ba ƣa naƣ Jérusalêm aƣ kirijna ôbi ay tiri gele menba, ôbi sôm wô sare.

42 Aƣ ôbi kôl iyôn ba: «Mîni kôba, henaƣ meré hôn wo wulê bi wo hen aƣga ré béré bô jalê hen, nijba Emen bi teré tij sara haw hen. 43 Kworé mîni ba, wulê wo era hen na, bay bare karê a méré sarê men, bay a gaserêrê si na si na a men. 44 Bay a mênênge yôd aƣ mîni naƣ bijné ka bôrê a men, bay a ƣé keram wônî baa ta sa megari a sa iyére toré ré, wôsa me hôn wulê wo Emen eraƣ wô sarê hen né.»

Jêsu dage bay ƣé gara bô iyéy Emen a

(Mt 21: 10-16, Mk 11: 15-19, Ja 2: 13-22)

45 Menba, Jêsu ô derô haba wo *iyéy Emen a aƣ dage bijné ka ƣi gara hen. 46 Ôbi kôljî iyôn ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iyére tijê a yé iyéy uwôlê Emen» menba, kenbay ken ay lij kini merê bandi.»

47 Ôbi gelij bijné are sa pôn pôn iyéy Emen a. Damné kaƣ bay bê kwôbe naƣ *bay derê tô tôte to Emen wogeji geré bi ciré diiri, men kilmé kaƣ bay sa bijné kôba, na hen iyôn men, 48 nijba, bay

uwôn kwôlê wônî woƣ ƣiri sari a ré, wôsa bijné kêm dôbe marji toyij kwôlê wori.

20

I a bijn Jêsu tôô ba?

(Mt 21: 23-27, Mk 11: 27-33)

1 Wulê wo pônî a na, Jêsu gelij bijné are derô haba wo *iyéy Emen a aƣ uwôlij béré Kwôlo Dôri menba, damné kaƣ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôte to Emen naƣ bay sa bijné saji. 2 Aƣ bay kôlî iyôn ba: «Kelêni na naƣ tôô to yôn a jeré lij are bay ka hen men, i a bem tôô hende to hen a men, ba?»

3 Menba, ôbi kôljî iyôn ba: «Nôbi kôba na enƣerênge kwôlê pôn men. Kôlênge: 4 batêm to Ja na lij bijné hen na, hena na derômaranƣ a laba hena na ligi gawré ƣi ba?»

5 Bay kôlij perêrji a iyôn ba: «Hena nana kôl: «Hena na derômaranƣ a» ba, ôbi a kelê: «Wô mi a na kené bi bôrênge sari a ré ba?» 6 A hena nana kôl na to gawré ba, bijné a gôbêna deré wôsa bay hôn wo Ja ré na *ôbi kibi Emen.»

7 Menba, bay kôlî ciré hôn kirij ka tôô tori hende to hen ré henaƣ ya hen né. 8 Menba, Jêsu kôljî iyôn ba: «Nôbi kôba, na kelênge na naƣ tôô to yôn a ené lij are bay ka hen né men.»

Gwosoy kwôlo gengij sa bay yagê tijador kaƣ bay bô habré

(Mt 21: 33-46, Mk 12: 1-12)

9 Menba, Jêsu kôlij bijné gwosoy kwôlo pônî kôl iyôn ba: «Gawra wo pônî yage tijador, ôbi bijn bay yagê tijador yagê wori bi wo hen aƣ bay têbri naƣ geserê geserê aƣ ƣij yiri ôrij kergare to kelanƣi aƣ wula ƣaƣ. 10 Kirijna wulê néere nêm nij menba, ôbi jé mana wori ô uné bay yagê tijador hende to hen bi bay ré biri kwa yêre tori men. Nijba bay sê mana

bi wo hen aṅ dageri hô kôbri senḡe. ¹¹ Ôbi hô jé mana wo daṅgi menba, ôbi kôba, bay sêri men, tiréri a men aṅ bay dageri hô kôbri senḡe. ¹² Ôbi hô jé mana wo daṅgi wo jôgij têê subu sôn menba, ôbi kôba, bay sêri iyare aṅ dageri. ¹³ Ôbi iyéy tijaḡor na kôl iyôn ba: «Na ba, na lê iyeṅ ba? Na jé keman wo en geyri hen. Dô ré ba, ôbi ba, bay a kemnaṅ tini tô.» ¹⁴ Niṅba, kirija bay gili hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na. Na deréṅgeri aṅ na baṅge naṅ aṅgaṅ cibré bay ka hen.» ¹⁵ Bay ñiri bô yagê ôrij wolé aṅ bay diiri.»

«Hen ba, ôbi iyéy tijaḡor hende to hen a liji iyeṅ niṅ ba? ¹⁶ Ôbi a era naṅ yiri sa deré bay yagê bay ka hen aṅ bij ka daṅgi yagê bi wo hen.»

Kirija kwônê ñiné toy hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Eṅ eṅ, a yé hen iyôn né kwôy.»

¹⁷ Jésu bôrji tirji a aṅ kôlji iyôn ba: «Kwôlo kôl iyôn ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kaṅni hen na, ôbi a hô yé keram woṅ dé tô iyére» hen ba,

bôri na iyeṅ ba? ¹⁸ Kwôni wo yôn yôn wo kuriṅ sa keram bi wo hen a na, gerpéri a tij men, kwo keram bi wo hen kuriṅ sari a ba, a hederéri men.»

Bay sél Jésu wô sa têbê wôgê wo kelma wo dami Sésar

(Mt 22: 15-22, Mk 12: 13-17)

¹⁹ Bay deré tô tô to Emen naṅ damné kaṅ bay bê kwôbe woge bi ciré beré Jésu kirij bay ka hen, niṅba, bay hariṅ ñiné. Bay hôn dô wo gwosore to ôbi ré kôl hen na, ré gengij na sarji. ²⁰ Ayij tôri wulê bi wo hen na, bay bôri jô jô menba, bay jé ñiné ka li yirji môṅ ciré na kaṅ bay lê are naṅ gerérji hen ligi Jésu a wô beréri

sa kwôli keléri a ô bij bay emê sa iyére. ²¹ Bay enḡereri kwôlê kôl iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo kwôli kelêrem men, gelé aṅgam men na, na kwôlê woṅ tiri men, ju dô tu kwôni ré men, ju gelij ñiné are naṅ geré kwôlo Emen woṅ tiri a men. ²² A têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar ba, tôô kôl niné têbe laba, niné têbe ré ñiba?»

²³ Jésu hôn gwosore toji hende to hen menba, ôbi kôlji iyôn ba: ²⁴ «Benge selé pôn na na gelé. Sa kwôni wo yi hen men, aṅga bay ñi yéé hen a men ba, na ka i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Na to kelma wo dami Sésar.»

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dô, aṅga na ka Sésar ba, ken bij Sésar, aṅga na ka Emen ba, ken bij Emen.»

²⁶ Bay nêṁ beréri tu ñiné sa kwôlo ôbi kôl a hen né men, tiniṅ ge kay aṅ bay wôm tôṅ mera.

Sadusiñêñê enḡere kwôlê gengij sa jê sé wo ñiné ka ma

(Mt 22: 23-33, Mk 12: 18-27)

²⁷ Ñiné ka pôni bay uwôgeji *Sadusiñêñê. Bay na ñiné ka bi bôrji sa jê sé wo ñiné ka ma a ré. Menba, ka pôni eraji ligi Jésu a enḡeriri kwôlê kôl iyôn ba: ²⁸ «Rabi, *Moyis na keléna iyôn ba: «Hena kwôni wo yêni ré ma aṅa ré ñi tamni mamare aṅa hende ré yê ré tô na, ôbi enḡe yêṅ kamrê bij yêni wo ma hen.» ²⁹ Niṅ na, ñiné ka pôni na jurgem tô yêniṅare a. Kwo iyêri enḡe iyore yê ré tô menba, ma. ³⁰ Kwo têê wôô men, ³¹ kwo subi enḡi turgôrji hende to hen iyôn kwôy jurgem toji hende to hen niṅba bay yêṅ ré tô menba, maji kêṁ. ³² Cêgerji kelôg menba, iyore hende to hen ma a men. ³³ Iyore hende to hen na, kirija ñiné ka ma a jê sé ba hende yé tami i pôn ba? Wôsa

bay jurgem toji hende to hen na na kwôrnêre.»

³⁴ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Gawré ka sa terare a na, engijn yirji. ³⁵ Nijba, ka Emen bôrji mega ðiné ka ðiré biji gelé wo a era hen na, kirijna ðiné ka ma a jê sé kamjê hen na, bay a engijn yirji ré. ³⁶ Bay a ma ré nij a men, wôsa bay yi mega *manê ka derômaraj a iyôn. Bay na kam Emen wôsa Emen biji ji si kamjê nij. ³⁷ Wô jê sé wo ðiné ka ma na, Moyis kôba, na gel wo bay ré sa jê sé. Kwôlo ôbi na li bô magtubu a gengijn sa kwôli germé ka yi môjn tare iyôn hen, aj ôbi uwôge Kelma Emen na kwo *Abraham, kwo Isak naj kwo Jakwôb. ³⁸ Hena Emen ré na Emen wo kwôni na, gel wo kwôni bi wo hen ré mô tu gejn, ðiba, ôbi na Emen wo ka ma hen né. Wôsa tiri a na ðiné kêm mô tu gejn.»

³⁹ Bay derê tô tôo to Emen ka pônî kôli iyôn ba: «Kelma ju kôl dô.»

⁴⁰ Aj bay hare engeréri kwôlê sa anî kani a nij.

Krist na Kelma wo Dabid men, kunjari a men

(Mt 22: 41-46, Mk 12: 35-37)

⁴¹ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Bijé li iyej apa kené kôl Krist, kwo Emen dôri hen ré na kunjâ *kelma Dabid ba? ⁴² Wôsa Dabid naj yiri kôba kôl bô magtubu tojn kurôn to cay a kôl iyôn ba:

«Kelma Emen na kôljin Kelma wujé iyôn ba:

«Sa mô sa kôben woj gusurô a, ⁴³ kwôy wo na bij bay barem a yé anjaj sêlê têm.» »

⁴⁴ A hena Dabid ré uwôgeri Kelma, ba a lê iyej a ôbi ré yé kunjari sôn ba?»

Jésu yêge maa bay tôri wôsa bay derê tô tôo to Emen

(Mt 23: 1-36, Mk 12: 37-40)

⁴⁵ Jésu kôljin bay tôri tu ðiné ka mô toy kwôlê hen iyôn ba:

⁴⁶ «Berênge dô wô *bay derê tô tôo to Emen ka gey palé naj bargay ka yêjnê ka ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi ðiné ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, kirijn ka tumô bô *iyéy ðanjare a men, kini emê are a a men hen. ⁴⁷ Men, bay gey emê yébé kaj mamê men, uwôlji Emen jô kibi ré hen a men na, Emen a ulê kwôlo dami sarji a.»

21

Ari bé ka mamne tojn hendi nimré bi

(Mk 12: 41-44)

¹ Jésu bô kirijn kwari a menba, ay tiri gelijn ðiné ka erañ naj anjaj baliyare kaji sa bi kirijn ka bay bij lari a hen. Bijé bay ka hen na, na bay uné kêm. ² Ôbi gel iyore to pônî to na mamne tojn hende nimré kôba, era sa bi kam selé tore wôo to nêmen anî ré hen men. ³ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, mamne tojn hende nimré hende to hen na, bi dê ðiné bay ka hen kêm. ⁴ Wôsa ðiné bay ka hen kêm hen, bi na gursu to bay ôrij doyre ré nij hen, nijba, hende ba, bi na lari kêm wo hende ôrij doyri wô kelijn anjaj emêre hen.»

Jésu uwôl béré kwôli mênê iyéy Emen

(Mt 24: 1-2, Mk 13: 1-2)

⁵ Kirijna ðiné ka pônî kôl kwôli *iyéy Emen naj keram wo dôri wo bay ðijn hen men, are kêm ka bay bi wô janijn bôre hen a men ré dô menba, Jésu kôlji iyôn ba: ⁶ «Are bay ka ken gel hen na, wulé wo era hen na, keram wônî wo a ba, ta sa megari a ba, naj, bay kêm a mênijn.»

Ari bô emê naŋ gelinare gusij
(Mt 24: 3-14, Mk 13: 3-8)

⁷ Bay engereri iyôŋ ba: «Kelma, kelêni kirij ka yôŋ a are bay ka kêmen hen ré sa ba? Men, na mi a gelé mega wo are bay ka hen ré ca sa nij ba men.»

⁸ Menba, Jêsu kôl iyôŋ ba: «Berêŋge dô, bi kwôni lamêŋge ken ge kay ré, wôsa biŋé kwône a ayê henen aŋ a kelê: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen» men, «Wulêri sa nij» a men na, ken ô tôrji a ré. ⁹ Kirijna ken toy kwôli kumbul naŋ kwôli biŋé ka kaŋ Kelma woji ôm na, déŋge bôrŋge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem nijba, na gerŋé wulê bi wo hen né tô.»

¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Tô yê pôn a lê kumbul naŋ kwo danŋi men, emê iyére to pôn a sêŋ naŋ to danŋi men, ¹¹ yebaginare terare to dami dami a yé men, kurôŋ naŋ ômŋare a yé naŋ sa iyére iyére men, aŋga li harê harê naŋ aŋgaŋ giŋê ka li harê harê a yé derômaran a men.»

Aŋga a sa sa bay tô Jêsu a
(Mt 10: 17-22, Mk 13: 9-13)

¹² «Nijba, pa dema are bay ka hen ré sa tô na, bay a perêŋge men, bay a gelêŋge gusij men, bay a ôriŋ naŋ ken tumô bay jerê kwôlê ka bô *iyéy danare a men, bay a ôriŋ naŋ ken danŋay a men, tumô kilmé ka damné a men, tumô bay emê sa iyére a men, wô kibi henen. ¹³ Are bay ka kêmen hen a béŋge na geré ulé béré Kwôlo Dôri. ¹⁴ Kirijna bay ôriŋ naŋ ken tumô bay jerê kwôlê na, ken erem wô kwôlo kené erê kelê wô jôriŋ sarŋge ré. ¹⁵ Wôsa nôbi, na béŋge kwôlê woŋ kelê naŋ tu melêné wo kwôni perêrji a hen a nêmé narê naŋ ken né. ¹⁶ Balêrŋge kaŋ bay yêrêŋge naŋ yênrêŋge men, balê ka kwôni naŋ milŋêrŋge a ayê sarŋge men, bay

a lê aŋ ka pôn kwône perêrŋge a hen bay a derji. ¹⁷ Biŋé kêmen tôrŋêŋge wô kibi henen, ¹⁸ nijba, gusiri sarŋge pôn iyôŋ kôba, a kayê ré. ¹⁹ Na wô lêŋnê wo ken lêŋnê hen aŋa kené ôriŋ bij kini gelê woŋ tiri hen.»

Jêsu kôl kwôli mênê Jérusalêm
(Mt 24: 15-21, Mk 13: 14-19)

²⁰ «Kirijna ken gel wo asgarŋê mér Jérusalêm ta nij na, ken hôn wo tay mênêre na ré sa nij. ²¹ Iyôŋ ba, bi biŋé ka Judé ba, ge sa keram a men, ka mô Jérusalêm a ba, bi siji nô men, ka bô nono ba, bi heraji uwo ré nij men. ²² Na hen iyôŋ hende to hen a, Emen réé gelij biŋé gusij wô kibi têriŋ mega wo na kôliŋ bô magtubu tori a hen iyôŋ. ²³ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaŋ bay kwoo men, ka kamniji yi kuba baa ya tô hen a men, wôsa gusij to dami a lê biŋé men, bô Emen a tari sarji a a men. ²⁴ Biŋé ka na Jubnê ré hen, a derêji naŋ yebere men, bay a pôrji ôriŋ perê tô yê biŋé ka sa terare a nà kêmen, bay a herédé Jérusalêm têrji a kwôy wo wulê wo Emen na bijji hen a kôriŋ.»

Hera wujê nôbi Kema Gawra
(Mt 24: 29-31, Mk 13: 24-27)

²⁵ «Aŋgaŋ giŋê a yé sa tare a men, sa geserê a men, sa têbêŋge a a men, aŋ sa terare a nà ná, harê a deré biŋé wô néé mêw wo dami wo cér men, ²⁶ harê a deré biŋé wô aŋgaŋ gusij ka a era sa terare a nà hen, wôsa aŋgaŋ néé ka derômaran a a yebagin tij. ²⁷ Menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirij ka geri a, naŋ néé wo dami men, danŋare to dami a men. ²⁸ Kirijna ken gel are bay ka hen sa nij na, nanêŋge yerŋge aŋ ken dô sarŋge ta hanŋe nij, wôsa merê sa senŋe woŋge ba dfa nij.»

Anğa gel wo emê iyére to Emen ré ba da

(Mt 24: 32-35, Mk 13: 28-31)

²⁹ Menba, Jésu ay anğan gelé gelji kôl iyôn ba: «Gelênge tógôre nañ gurô wo dāngi kêm. ³⁰ Kirija bay ay tô jebé menba, ken hôn wo kami emen ré baa da niñ. ³¹ Kenbay kôba, kirija ken gel wo are bay ka hen sa niñ na, ken hôn wo emê iyére to Emen ré da niñ. ³² Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba geñ kirija are bay ka hen a sañ hen. ³³ Derômaran nañ sa terare a nañê, niñba, kwôlê wuñê na, a nañê ré kwôy.»

Dé tu melênê sa yi a

³⁴ «Dênge tu melênê sa yerñge a bi emê nañ anğan yê nañ suné anğa sa terare a nà, ma lê añ bôrnge a gôrbij sa wulê wo nôbi Kema Gawra na herañ hen, réba na sé sarñge a dus. ³⁵ Wôsa wulê bi wo hen, a sa mega bera iyôn sa biñê ka sa terare a nà kêm. ³⁶ Merênge geñ sa uwôlê Emen a yôd yôd bi Emen béñge néé bi ken gôlij sa anğa kêm ka a sa sarñge a hen añ bi ken dibij ta tumôn nôbi Kema Gawra.»

³⁷ Tu tare ba, Jésu gelij biñê are derô haba wo iyéy Emen a, añ perare ba, ôbi si ô wulê sa Keram wo Olibiyé a kwôy kwôy. ³⁸ Menba, biñê kêm era ligiri a nañ tô kirij cud wô toyé kwôlê wori bô iyéy Emen a.

22

Kilmé woge wô deré Jésu

(Mt 26: 1-5, 14-16, Mk 14: 1-2, 10-11, Ja 11: 45-53)

¹ Geserê wo bay li nañ mapa wo wubere nañ bô wo na *Pak hen ba da. ² Menba, damné kañ bay bê kwôbe nañ *bay deré tô tôo to Emen woge geré wô deré Jésu, niñba, bay hariñ biñê.

³ Menba, Sidan ô bô Judas wo bay uwôgeri Iskariyôt wo na ôbi tô Jésu wo pôni perê ka môj kibi wôo hen. ⁴ Ôbi ô iyêlê nañ damné kañ bay bê kwôbe men, bay gemé *iyéy Emen men, wô wogé geré woñ beré Jésu. ⁵ Bay li yi deré damañ añ bay genge ciré biri gursu. ⁶ Ôbi gey nañ ci añ woge geré wo diré beré Jésu biji wolé dîba tu biñê a ré.

Jésu bi bay bu sa tê Pak

(Mt 26: 17-25, Mk 14: 12-16, Ja 13: 21-30)

⁷ Nañ sa geserê wo bay li nañ mapa wo wubere nañ bô hen baa ya tô menba, sa nêem kemnêñ wo bay ré duu kam gangê wô lij geserê Pak bi wo hen. ⁸ Jésu jé Piyêr nañ Ja añ kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô beré sa tê Pak wo naa emênge hen.»

⁹ Bay kôli iyôn ba: «Na yôn a jeré gey bi niné ô beré sa tê Pak na ya ba?»

¹⁰ Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kirija ka erê biñ perê ira na, ka uné gawra wo pôni ay téwre sari a erañ si tumôrnge. Erênge tôri a kwôy derô haba wo ôbi a siñ ya.

¹¹ Añ ken kôlij ôbi iyéy iyére bi wo hen iyôn ba: «*Rabi kôl iyôn ba, bô iyére to yôn, a diré ômiñ emê woñ Pak nañ bay tôri ya ba?» ¹² Menba, ôbi a gelênge bô iyére to dami ta to bay nan bôre kô niñ. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

¹³ Bay ô menba, uwopji are kêm mega wo Jésu ré kelaji hen iyôn menba, bay bu sa tê Pak ya.

Jésu ôm geserê Pak nañ bay tôri
(Mt 26: 26-30, Mk 14: 22-25, 1 Kworêntijê 11: 23-26)

¹⁴ Kirija tayreri nêem menba, Jésu mô ôm emê nañ bay tôri. ¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En ôriñ doy bi ené emê Pak bi wo hen môj môj nañ ken dema ené gelij

gusijn tô. ¹⁶ Wôsa en kelênge, na emê kwo d'anjî ré nij kwôy wo merê sa senje wo geserê woŋ Pak bi wo hen kôl kwôli hen na, kibri a derij bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁷ Menba, ôbi ay gwoy care toŋ yê tijnador aŋ lij Emen dosé sara menba, kôl iyôŋ ba: «Engeŋge ken cén. ¹⁸ Wôsa en kelênge na hô yê care toŋ yê tijnador hende to hen ré nij kwôy wo emê iyére to Emen a saŋ.»

¹⁹ Men, ôbi hô ay mapa aŋ kirijna lij Emen dosé sara menba, biilê bij bay tôri aŋ kôl iyôŋ ba: «Kwo na ná, yi mega kurôŋgi yen wo na ayê bé wô sarŋge, lênge hen iyôŋ iyôŋ ken ermij san a.»

²⁰ Men, ôbi biji care toŋ yê tijnador mega wo ôbi ré biji mapa hen iyôŋ cêgi emê a aŋ ôbi kôl iyôŋ ba: «Gwoy care toŋ yê tijnador to ná ná, na gwore to gel bijare to kôrbi to Emen naŋ bijné naŋ geré wo kwôbren wo a bij tôŋ wô sarŋge hen.»

Jésu kôl kwôli kwôni wo ré ayê sari

(Mt 26: 20-25, Mk 14: 17-21)

²¹ «Gel, kwo a ayê san hen ôm emê naŋ en. ²² Nôbi *Kema Gawra, na erê naŋ geré wo Emen na genge. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen.»

²³ Menba, bay namnij kôl iyôŋ ba: «I a lê hen iyôŋ perêrna ná ba?»

Bay tô Jésus woge bi ciré henê perêrji a hen i a ré yé kwo dami ba?

(Mt 18: 1-4, 20: 25-28, Mk 9: 34, 10: 42-45, Ja 13: 2-17)

²⁴ Bay tô Jésus narij naŋ néerji wô sa i a ré yé kwo dami perêrji a hen ba? ²⁵ Menba, Jésus kôlji iyôŋ ba: «Kilmé ka sa terare a ná ná, ôm sa bijné kaji men, ka naŋ kenare tôni ba, li bay uwôgeji bay lê derê men. ²⁶ Dô wo kenbay

ken li hen iyôŋ né. Nijba, bi kwo dami perêrŋge a ba, bi yi kwo dé men, kwo ôm sa kirij ba, bi yi mega mana iyôŋ men. ²⁷ Turŋge kenbay a ba, i a na kwo dami ba? Kwo mô tôŋ wô emê hen laba, kwo li jé hen dî ba? Na kwo mô tôŋ wô emê hen né ba? Nijba, nôbi en mô perêrŋge a môŋ mana iyôŋ. ²⁸ Kenbay kena bijné ka lêŋné naŋ en perê gusijn a. ²⁹ Ôbi a, mega wo Iban né ben emê iyére tori hen iyôŋ na, nôbi kôba, en bênge hen iyôŋ men. ³⁰ Ka emê men, yê men, naŋ en bô emê iyére tijné a men, ka merê sa gagay kenare a wô emê tô môŋ wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen a men.»

Jésu kôlij Piyêr kwo ré kelê kwo ré hôni ré

(Mt 26: 31-35, Mk 14: 27-31, Ja 13: 36-38)

³¹ Kelma kôl iyôŋ ba: «Simô, Simô, bô dô réba Sidan engere diré yênge mega wo bay yéŋ kaw ciré dôrij kalmê ka habij aŋ hen iyôŋ. ³² Nijba, nôbi en uwôl Emen wô sam, bi ayê bôô wom ré mênij né. Aŋ wulê wo já buloj heraj yen a hen na, já yé ôbi dôbij yênem ibiyare bôrji a.»

³³ Piyêr kôli iyôŋ ba: «Kelma, nôbi naŋ jôbi na, ré na danjay, ré na temare kôba, na ba cêgê ré.»

³⁴ Jésus kôli iyôŋ ba: «En kôlem, Piyêr, kura a yilé ré tô menba, já kelê têê subu jeré hônen né.»

Gusijn to a lê bay tô Jésus hen ba da

³⁵ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Kirijna na en jênge aŋ na ken ay gursu ré men, magela woŋ bê bargay wôni ré men, garbê ré a men, hen ba, mi a napênge ba?» Bay uwôli sara iyôŋ ba: «Ani na napêni ré.»

³⁶ Ôbi kôlji iyôŋ ba: «Haw hen na, kwôni wo naŋ gursu ba, bi ay men, kwo naŋ magela woŋ bê

bargay ya ba, bi ay men, kwo yebere tori toj kaskar naɓ ba, bi ay bargay kari kelɓn aɓ kelɓn yebere toj kaskar men. ³⁷ Wôsa en kelênge, na liɓ bô magtubu to Emen a kôl iyôɓ ba: «Bay dônseri naɓ bay ɗagê sa tôô.» Aɓ kwo gengɓn san ba, ariri a liɓ.»

³⁸ Bay kôl iyôɓ ba: «Kelma, gel yebere toj kaskar wôô yi na.» Ôbi uwôli sara iyôɓ ba: «Nêm iyôɓ.»

Jésu uwôl Emen sa Keram wo Olibiyé

(Mt 26: 36-46, Mk 14: 32-42, Ja 18: 1-2)

³⁹ Menba, Jésus si aɓ ô sa Keram wo Olibiyé mega wo ôbi lêrê gaɓ gaɓ hen iyôɓ menba, bay tôri ô naɓ ɗi. ⁴⁰ Kirɓna bay ô biɓ menba, ôbi kôli iyôɓ ba: «Uwôlênge Emen bi ken kuriɓ bô aɓgaɓ lamé ré.»

⁴¹ Menba, Jésus dô tori wolé kelaɓ ɗê naɓ ci aɓ cubu gubari tôɓ aɓ uwôl Emen kôl iyôɓ ba: ⁴² «Iban, hena jeré gey ba, ju nôgê gwoy kam toj gusiɓ hende to hen wolé. Iyôɓ hari kôba, bi bô geyé wupê nôbi a liɓ ré, niɓba, kwom jôbi ɗi.»

[⁴³ Menba, *mana wo derômaran a si sari a aɓ dôbri ibiyare bôri a. ⁴⁴ Aɓgê liri menba, ôbi uwôl Emen yôd yôd naɓ néri aɓ enjeléri bilɓn yi môɓn kumi kwôbe iyôɓ herɓn tôɓ terare a.]

⁴⁵ Kirɓna ôbi uwôl Emen hen niɓ, menba, ôbi hena hera ligi bay tôri a menba, uwonji tô kum a wôsa tu ɓa ɗê sarji. ⁴⁶ Ôbi kôli iyôɓ ba: «Kamaɓ! wô mi a kené yi kum ba? Henaɓge ta ken uwôl Emen bi ken herɓn bô aɓgaɓ lamé ré.»

Bay bu Jésus

(Mt 26: 47-56, 69-75, Mk 14: 43-54, 66-72, Ja 18: 3-12, 25-27)

⁴⁷ Jésus iyêl baa ya tô menba, kwônê biɓné soji. Judas ôbi tô

Jésu perê ka môj kibi wôô hen dera tumôri, menba, ôbi era ligi Jésus a wô ibé tô mari wô liri dosé. ⁴⁸ Menba, Jésus kôli iyôɓ ba: «Judas, na naɓ ibé tô maa liɓ dosé aɓa jeré ayɓn san nôbi Kema Gawra hen ba?»

⁴⁹ Kirɓna bay tôri ka mééri hen gel hen iyôɓ menba, kôli iyôɓ ba: «Kelma niné sêji naɓ yebere toj kaskar ba?»

⁵⁰ Menba, kwo pôni di maa mana wo *dami wo damné kaɓ bay bê kwôbe won gusurô jô. ⁵¹ Menba, Jésus jôri aɓ kôl iyôɓ ba: «Dêngeji bay li.»

Menba, ôbi hebe maa mana bi wo aɓ ji. ⁵² Jésus kôliɓ damné kaɓ bay bê kwôbe naɓ bay sa bay gemé *iyéy Emen naɓ bay sa biɓné ka era wô beréri hen iyôɓ ba: «Ken ayen liɓ gema laba, wô mi a kené eraɓ naɓ yebere toj kaskar men, kwore men, ba? ⁵³ Kirɓna na en mô naɓ ken sa pôn pôn bô iyéy Emen hen ba, na ken buren né wô mi ba? Niɓba, haw hen na tare tonje men, kirɓn ka hendi a gelé néé woji nô men hen.»

Piyêr uwôsur ɗiré hôn Jésus ré

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Ja 18: 12-18, 25-27)

⁵⁴ Bay ɓiri ôriɓ siɓ iyé *dami wo damné kaɓ bay bê kwôbe a. Piyêr ô tôri dôriɓ tôri cêgê. ⁵⁵ Bay lam tare dami derô haba a aɓ môriɓ iyêbe aɓ Piyêr kôba mô perêri a men. ⁵⁶ Hende jé to pôni gel Piyêr mô iyêbe tare menba, hende bôri ɗééɓ aɓ kôl iyôɓ ba: «Gawra wo na kôba, na ô naɓ ɗi men ré ba?»

⁵⁷ Menba, ôbi uwôsur kôl iyôɓ ba: «Iyore, en hôn ré.»

⁵⁸ Sem cêgê menba, kwo ɗaɓɓi gili aɓ kôli iyôɓ ba: «Jôbi kôba, ju na kwoji men ré ba?» Menba, ôbi uwôsur kôl iyôɓ ba: «Ena kwoji ré.»

59 Tare pôn cêgê menba, kwo danji kôl iyôn ba: «Na tiri yôd, gawra bi wo hen, na ô nap dî men, wôsa ôbi na kwo Galilé.»

60 Menba, Piyêr uwôli sara iyôn ba: «En hôn bô kwôlo ju kôl hen né.» Kirijna ôbi iyêl baa ya tô menba, kura yel men. 61 Kirij bay ka hen na, Kelma bul bô Piyêr déj menba, Piyêr erem sa kwôlo Kelma na kôli hen: «Pa dema kura ré yel tô ba, já uwôserê têê subu jéré hônen né.» 62 Ôbi si nô aj sôm bugerôg bugerôg.

Bay tiiré Jésus men, bay sêri men
(Mt 26: 67-68, Mk 14: 65)

63 Gawrê ka gem Jésus hen ayrêri men, sêri men. 64 Bay ha tiri ta aj engereri iyôn ba: «Li yem môj *ôbi kibi Emen iyôn, aj ju kelêni i a dêm hen ba?»

65 Menba, bay tirêri daman.

Bay ôrij nap Jésus Jésus tumô bay jerê kwôlê sa Jubnê

(Mt 26: 59-65, Mk 14: 55-64, Ja 18: 19-24)

66 Kirijna kirij wôl menba, dapare to surjê men, damné kap bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôô to Emen a men dapji. Aj bay ôrij nap Jésus tumô bay jerê kwôlê sa Jubnê. 67 Aj bay kôli iyôn ba: «Hena jeré na *Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené kelênge kôba, ka bê bônge sara ré, 68 men, hena ené engerênge kwôlê kôba, ka uwôlen sara ré a men. 69 Nijba, ayij tôri haw hen na, nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen wôj ôbi néé a.»

70 Bay kêm kôli iyôn ba: «Iyôn ba, ju na Kema Emen ta!» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi a kené kôl hen, ena Kema Emen.»

71 Menba, bay kôl iyôn ba: «Nana gey bi kwôni wo danji ré derêna kwôli sôn ba? Nana toy nap marna kibri a nij.»

23

Bay ôrij nap Jésus tumô Pilat a
(Mt 27: 1-2, 11-14, Mk 15: 1-5, Ja 18: 28-38, Jé lê bay jé 4: 25-28)

1 Menba, bay jerê kwôlê sa Jubnê hena kêm ôrij nap dî tumô ôbi emê iyére *Pilat a. 2 Bay diri kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Gawra wo nà ná, nini uwôjni sa mênê bijné kani a men, jôrji bi bay ré têbe wôgê wo kelma wo dami *Sésar men, kôl diré na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na kelma ôbi emê sa iyére hen.»

3 Menba, Pilat engereri iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnê bi ba?» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»

4 Menba, Pilat kôlij damné kap bay bê kwôbe nap kwônê bijné iyôn ba: «En uwôj kwôlê wôni wôj beréri ré.»

5 Nijba, bay kôl môj kôl iyôn ba: «Ôbi sôge tô bijné men, gelji are ayij tôri Galilé, sa iyé Judé kêm aj kwôy sapj tôn na.»

Bay ôrij nap Jésus tumô ôbi emê iyére Hérôd a

6 Kirijna bay kôl hen iyôn menba, Pilat engere na ba, ôbi ré na kwo Galilé ba? 7 Menba, kirijna ôbi hôn wo Jésus ré na bô emê wo *Hérôd a menba, ôbi jêj nap dî bijn Hérôd wôsa wulê bi wo hen na, ôbi na Jérusalêm a ya men.

8 Kirijna Hérôd gel Jésus menba, yiri dôri gap wôsa ôbi ôrij doy geléri na ca yej wô kwôlo ôbi toy gengij sari hen men, ôbi gey gelé angap gijê ka ôbi li hen a men. 9 Ôbi engereri kwôlê kwône nijba, Jésus uwôli kwôlê wôni sara ré. 10 Damné kap bay bê kwôbe nap *bay derê tô tôô to Emen dibiji kirij bay ka hen ya men, aj diri kwôlo dami dami sari a nap bô tarê. 11 Hérôd nap asgarjê kari bôri mega ani ré iyôn men, ayrêri men, bay dôbri bargay ka enjé

an dageri hôriŋ biŋ Pilat. ¹² Sa hende to hen na, si Hérôd naŋ Pilat birji milnare hôriŋ wôsa bay na na janê tumô.

Bay dî kwôli temare sa Jésus a
(Mt 27: 15-30, Mk 15: 6-19, Ja 18: 39 - 19: 16)

¹³ Pilat jé uwôga damné kaŋ bay bê kwôbe men, kilmé men, kwônê biŋé a men. ¹⁴ An kôlji iyôŋ ba: «Ken eraŋ naŋ gawra wo na ben an ken kôl iyôŋ ba, ôbi ré mène biŋé, niŋba, kirija en engeriri turnge a nà ná, en uwôŋ peré kwôlo kêm wo ken dîri sari hen kwo nê m beréri ba, naŋ. ¹⁵ Hérôd kôba, na iyôŋ hende to hen, na ôbi a, ôbi ré joŋ naŋ dî heran ben hen. Iyôŋ ba, ani ka ôbi li ka nê m deréri ba, naŋ. ¹⁶ Na béé bi bay sêri naŋ tinêre an na uwôli ta mera.»

[¹⁷ Elê elê naŋ sa geserê *Pak na, Pilat ulêrê dangay pôn ta ta.]

¹⁸ Menba, bay kôl kibriji pôn kag kôl iyôŋ ba: «Diri an ju uwôl Barabas ta béni dî.»

¹⁹ Bay na fu Barabas wôsa bay na sôge tô biŋé derô ira bi bay ré kaŋ kelma woŋi men, ôbi na duu temare a men. ²⁰ Pilat hô engeraji wôsa ôbi gey ulê Jésus ta. ²¹ Niŋba, bay kaŋ an kôl naŋ nérji kôl iyôŋ ba: «Béeri sa gurô tagelê, béeri sa gurô tagelê.»

²² Têê subu wori Pilat engeraji iyôŋ ba: «Gawra bi wo hen, li na mi ka habiŋ ba? En gel ani yiri a ka nê m deréri ré. Na béé bay a sêri naŋ tinêre an na ulêri ta mera.»

²³ Niŋba, bay uwôli bay ré béeri ta môj môj an bay kôl ba, kelê, kôl ba, kelê. ²⁴ Menba, are bay ka bay engera hen na, Pilat gey naŋ ci sara. ²⁵ Ôbi uwôl kwo yi dangay a wôsa ôbi na sôge tô biŋé bi bay ré kaŋ kelma woŋi hen men, wô sa deré temare men hen ta. Ôbi wo bay engereri bi, menba, ôbi nôge

Jésu biji bi bay ré liŋ anŋa bôrji ré gey.

Bay ôriŋ naŋ Jésus wô deréri
(Mt 27: 32, Mk 15: 21, Ja 19: 17-27)

²⁶ Kirija bay fu Jésus ôriŋ menba, gawra wo pônî bay uwôgeri Simô, ôbi na kwônî wo Sirên uwo nono menba, asgarjê biri biri ay gurô tagelê wo Jésus ôriŋ tôri a.

²⁷ Kwônê biŋé ô tôri a, an peré biŋé bay ka hen na, yébé ka pônî far sêp dengôrji. ²⁸ Jésus bul unéji an kôlji iyôŋ ba: «Kenbay yébé ka Jérusalêm, sômênge san a ré, niŋba, ken sôm wô sarŋge kenbay men, wô sa kamnenge a men dî. ²⁹ Wôsa wulê wo era hen na, bay a kelê iyôŋ ba: «Yi deré yi wô sa yébé ka yê woŋi naŋ hen men, ka na ba yê tô hen men, ka sa pôn iyôŋ biŋ kamrê kuba ré hen a men.» ³⁰ An biŋé a kôliŋ keram iyôŋ ba: «Heriŋge sarni a» men, bay a kôliŋ gôserew «Uwôbêni» men. ³¹ Wôsa hena bay ré lèn nôbi wo en yi môŋ gurô wo geŋ iyôŋ hen, hen iyôŋ ba, kwonŋge kenbay ka ken yi môŋ gurô wo hay hen ba, a sa yé iyen ba?»

³² Bay ôriŋ naŋ biŋé ka dangi wô ka na bay bô habrê wô deréji naŋ Jésus men.

Bay bér Jésus sa gurô tagelê
(Mt 27: 33-44, Mk 15: 22-32)

³³ Kirija bay sa kirin ka bay uwôgeji ibé sa gawra hen menba, bay bér Jésus sa gurô tagelê naŋ bay bô habrê ka wô kwo pônî bay béeri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jésus woŋ gusurô men, kwo pônî bay béeri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jésus ma men. ³⁴ Jésus kôl iyôŋ ba: «Iban, dî bôm jal sarji a, wôsa anŋa bay li hen na, bay hôn né.»

An bay pô bargay kari cénji naŋ geré wo jalaw terê. ³⁵ Kwônê biŋé dîbu ya gel. Bay sa Jubné ba,

ayrêri an kôl iyôn ba: «Ôbi gôlij nap ðiné menba, bi gôlij nap yiri hari nij ta, ôbi wo kôl ðiré na Krist, kwo Emen dôri hen, hen!»

³⁶ Asgarjê kôba ayrêri an eranjji nap kam ka tayi ciré biri an bay kôl iyôn ba: ³⁷ «Hena jeré na kelma wo Jubjê ba, ju gôlij nap yem.»

³⁸ Bay li are di yi gurô a ta sari a ta kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na kelma wo Jubjê.»

³⁹ Ôbi bô habré wo pôni wo bay bééri nap ði hen tiréri kôl iyôn ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré ba? Iyôn ba, ju gôlij nap yem men, ju gôlij nap ni men.»

⁴⁰ Kwo pôni hen, kôlij megari na iyôn ba: «Ju harij Emen né kwôy ba? Jôbi kôba, ju gelij gusij hende to hen men. ⁴¹ Kwona nabay ba, na jé lêrena wo habij a nana gelij gusij hen, nijba ôbi ba, li ani kani ka habij né.»

⁴² Menba, ôbi kôl iyôn ba: «Jésu erem san a kirija já hera wô emé kenare.»

⁴³ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «En kôlem na tiri, kemnêj hende to hen já meré nap en *Paradis a ka na kirij ka dôri hen.»

Temay Jésus

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Ja 19: 25-30)

⁴⁴ Kirija tare ðubu ðiñne menba, kirij hendu sa terare a nà kêm kwôy wo yébé ayij sa tîpne ta. ⁴⁵ An tu tare têlij ta. Menba, bargay ka bay ha jôrij bô *iyéy Emen a hen yêgij derôre a. ⁴⁶ Menba, Jésus jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Iban, en bem tunun a kôm a.»

Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm hari nij. ⁴⁷ Kirija dami wo asgarjê ðebu gel hen iyôn menba, ôbi haram Emen kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na gawra woj derôre tiri a men.»

⁴⁸ Kirij bay ka hen, ðiné kêm ka ðubu ya, gelji are bay ka hen na, bay sêéré dengôrji hôrij ij. ⁴⁹ Miljêri kêm ðebu sêd wolé nap yébé ka era tôri a ca yej Galilé hen, kôba, ðebu ya, gel men.

Bay em Jésus

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Ja 19: 38-42)

⁵⁰ Gawra wo pôni hini na Josêp, ôbi na perê bay jeré kwôlé sa Jubjê hen. Ôbi na kwôni wo dôri men, kwonj derôre a men. ⁵¹ Ôbi na bij nap megêri sa ermé woji a ré men, sa jé lêreji a ré a men, wo bay na li nap Jésus hen. Ôbi na gawra wo sa iyé Arimaté bô emé wo Judé. Ôbi na mô gem *emé iyére to Emen. ⁵² Ôbi ô uné Pilat an engereri temay Jésus. ⁵³ Ôbi dô temay Jésus tîj sa gurô tagelé an lêgeriri nap kibi bargay an ô emé kamjê ka bay kerge bô keram a ka kwôni emij ya tumô ré tô hen. ⁵⁴ Na wulê wo bay berij sa têrji, wôsa *sa meré ta ba ða.

⁵⁵ Yébé ka ré era tôri ca Galilé yej hen na, ôrji tô Josêp a, bay gel sa kamjê men, ulê wo bay uwôlij temay Jésus hen a men. ⁵⁶ Menba, bay belji hô ô janê sa tê wej wo ðiné hen men, ider a men hen wô bê sa temay Jésus a.

Menba, dôrji bul nap sa meré ta mega tôô kôl hen iyônj.

24

Jésu ji si kamjê

(Mt 28: 1-10, Mk 16: 1-9, Ja 20: 1-10)

¹ An nap sa demas tô kirij cud menba, yébé ka henañ dôrji bul nap *sa meré ta hen heraji sa kamjê nap wej men, ider wo ðiné dô hen men wo bay henañ bu sa têri hen. ² Bay gel kulmanj keram wo luge kibi kamjê hen gerngij yi wolé. ³ Menba, bay si hô kamjê, menba, bay gel

temay Kelma Jésu ré. ⁴ Kirijna bay namnij na ba, mi a ré yé hen iyôn ba tô menba, gawrê wôô ka bargay kaji bôderê terij terij siji dîbijî tumôrji a. ⁵ Menba, harê li yébé bay ka hen aṅ bay di kuniji tòn, gawrê bay ka hen kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené woge kwôni wo mô geṅ perê ka ma a ba? ⁶ Ôbi ji si dîba ôbi naṅ na. Erménge sa kwôlo ôbi na kelénge kirijna ôbi na baṅ Galilé tô hen. ⁷ Ôbi na kôl iyôn ba: «Nôbi *Kema Gawra na uwôlijṅ kôbi bay lê têrij a, bay a béren sa gurô tagelê aṅ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

⁸ Kirijṅ bay ka hen menba, bay hô erem sa kwôlo Jésu bi wo hen a. ⁹ Bay heraji sa dôrijṅ bay tô Jésu ka môj kibi pôn hen kwôlé bi wo hen men, bay kôlijṅ ka dāngi kêm a men. ¹⁰ Yébé bay ka hen na, na Mari to Magdala men, Jan men, Mari toṅ yoo *Jak naṅ megêrji ka na ô naṅ ci hen kôba, kôlijṅji bay tô Jésu men. ¹¹ Nijba, bay bô kwôlé bi wo hen yi mega dilemne iyôn tirji a, dîba, bay bi bôrji sa kwôlo yébé bi wo hen a ré. ¹² Nijba, Piyêr ge ô sa kampê, ôbi donge nijba, gel na bargay ka bay na lêgerijṅ Jésu hen mera, menba, ôbi bul hô aṅ tini ge kay sa are bay ka li are hen.

Jésu si sa bay tôri ka wôô ka ô ca erê iyére to bay uwôgere Emayus hen

¹³ Wulê bi wo hen na, bay tôri wôô perêrji a hen ôrji ca erê Emayus a. Emayus na, na kilométer môj kibi wôô naṅ Jérusalêm. ¹⁴ Bay dô kwôli are bay ka kêm ka ré li are hen. ¹⁵ Kirijna bay iyêl hen iyôn menba, Jésu si sarji a aṅ ô naṅ ci. ¹⁶ Nijba, ani jôrji bi bay ré hôni. ¹⁷ Ôbi kôlji iyôn ba: «Na kwôli mi a, kené iyêl ôrijṅ hen ba?»

Menba, bay dēbu tòn, menba, tirji mēne. ¹⁸ Kwo pōni perêrji a hen bay uwôgeri Kléyopas uwôli sara iyôn ba: «Jôbi pôn nêṅ ham Jérusalêm a hen a henê aṅa li are bô wulê bi wo hen a ré!» ¹⁹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na mi a lê are ba?»

Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo gengijṅ sa Jésu wo Najarêt wo na *ôbi kibi Emen woṅ ôbi néé men, ôbi kôl kwôlé men, li are a men, naṅ néé tumô Emen a men, tumô gawrê a men. ²⁰ Damné kaṅ bay bê kwôbe kana naṅ kilmé bîri dîri kwôli temare sari a aṅ bay bééri sa gurô tagelê. ²¹ Nibay ba, nini kôl yaṅ ba ôbi a ré derê *Israyêl bô lemnare a. Nijba, sa are bay ka kêm hen na, li sa subu nij wo are bay ka kêm li are. ²² Nijba, yébé kani ka pōni li tinini ge kay wôsa bay ô sa kampê naṅ tô kirijṅ cud menba, ²³ bay uwôṅ temayri ré menba, bay hera sa kôl iyôn ba *manê ka derômaranṅ a ré jôrji aṅ ré kôlji ôbi ré mô geṅ. ²⁴ Megêrni ka pōni ô sa kampê menba, uwôṅji are bay ka hen mega yébé ré kôlijṅ iyôn nijba, ôbi ba, bay gili ré.»

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Ayî! gawrê ka henê aṅgaji naṅ hen, ken jal sa bê bôrṅge sa kwôlo bay kibi Emen na kôl, kôl iyôn ba: ²⁶ *Krist, kwo Emen dôri hen ré gelijṅ gusijṅ dema ré merê bô derê a tô ré ba?»

²⁷ Ôbi dôrji bô magtubu to Emen to kôl gengijṅ sari. Aṅ ayijṅ tôri sa magtubu to *Moyis a kwôy saṅ sa magtubu to bay kibi Emen a.

²⁸ Kirijna bay ba dā naṅ iyére to bay ca erê ya hen menba, ôbi li môṅ dîré erê kelanṅgê iyôn. ²⁹ Menba, bay jôri môj môj kôl iyôn ba: «Mô naṅ ni wôsa tare kurijṅ nijṅ men, kirijṅ kô nijṅ a men.» Menba, ôbi ô ira naṅ ci. ³⁰ Kirijna ôbi mô emê naṅ ci menba, ôbi ay mapa aṅ lijṅ Emen

dosé menba, bôl aṅ biji. ³¹ Kirij bay ka hen menba, tirji yêgij aṅ bay hôni menba, bay gili ré nij. ³² Menba, bay kôl iyôṅ ba: «Ani ré uwoy bôrna môṅ tare iyôṅ kirijna ôbi ré derêna bô magtubu tô geré hen né ba?»

³³ Kirij bay ka hen na, bay bul hô Jérusalêm a, bay uwôṅ bay tôri ka môj kibi pôn hen naṅ ka d'anj daṅji. ³⁴ Aṅ ka daṅji hen, kôlij ka uwo Emayus a hen iyôṅ ba: «Kelma ji si kampê na tiri, aṅ ôbi si sa Simô a.»

³⁵ Menba, bay dô kwôli aṅga ré li are tô geré hen men, jôrijare to tirji ré jôrij sari a kirijna ôbi ré bôl mapa biji hen men.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn a hen

(Mt 28: 16-20, Ja 20: 19-29, Mk 16: 14-18, Jé lê bay jé 1: 1-8)

³⁶ Bay iyêl hen iyôṅ baa ya tô menba, Jésus si d'ebu derôriji a aṅ kôlji iyôṅ ba: «Bi bô jalê wo Emen ba, naṅ ken.»

³⁷ Harê duu bay tô Jésus aṅ bay kôl yaṅ ba ciré gel na kampê kani. ³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Ken hare wô mi ba? Wô mi a kené meremné ba? ³⁹ Gelêṅge kôben naṅ têen, na nôbi naṅ yen. Hebenge ken gel, tunu ôrij naṅ kurôṅgi ré men, ibé ré men, mega wo ken gel yen a hen iyôṅ.»

⁴⁰ Ôbi kôl hen iyôṅ menba, gelji kôbri naṅ têeri. ⁴¹ Yirji dôriji deré wo bay nêṅ bê bôriji sara ré men, tiniji ge kay baa ya a men, aṅ ôbi kôlji iyôṅ ba: «Ken ôrij naṅ ani kaṅ emê ré ba?»

⁴² Menba, bay biri kuyê kaṅ payê. ⁴³ Ôbi enge aṅ ôṅ tirji a. ⁴⁴ Menba, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Na kwôlo na en kelêṅge kirijna na en baṅ naṅ ken ôbi a hen: kwôlo na kôlij gengij san bô magtubu tô to Moyis a men, bay kibi Emen naṅ kurôṅ kibé a men, hen a ariri ré lij hen.»

⁴⁵ Kirij bay ka hen menba, ôbi bi tirji jôrij bi bay ré hôn bô magtubu to Emen. ⁴⁶ Aṅ kôlji iyôṅ ba: «Na mega wo na lij kôl iyôṅ ba: Krist, kwô Emen dôri hen, a gelij gusij aṅ sa wôô, subu tori menba, ôbi a jê sé kampê.

⁴⁷ Men, bay a ulê béré bij tô yê bijné ré dî tô têrij lêreji baa aṅ bi Emen ré d'ij bôri jal sarji a kêm, ayij tôri Jérusalêm a tumô.

⁴⁸ Na ken gel are bay ka hen naṅ turṅge aṅ kenbay a yé bay dôrij bijné kwôliji. ⁴⁹ Nôbi na joṅ naṅ aṅga Iban na ayij tôô ben hen. Kenbay ba, ken mô na hende to hen kwôy wo ka uwôrij néé wo hena derômaraj a.»

Jésu d'ay ô derômaraj a

(Mk 16: 19-20, Jé lê bay jé 1: 9-11)

⁵⁰ Menba, ôbi ôrij naṅ ci si Bétani iyôṅ aṅ pô kôbri ta tôrij kibri a sarji a. ⁵¹ Kirijna ôbi tô kibri sarji a baa ya tô menba, Emen ayri ôrij ta derômaraj a. ⁵² Kwoji bay ba, kirijna bay di kwiniji tôṅ aṅ heramiri menba, bay bul hô Jérusalêm a naṅ yi deré wo dami. ⁵³ Aṅ sa pôn pôn bay mô derô haba wo *iyéy Emen a ayij kibi Emen.

**Kwôlo Dôri wo
Emen wo Ja kôl
kwôli bô magtubu
tori a
Kwôlo kôl kwôli
magtubu to Ja li hen**

Kwôlo Dôri wo Ja na, na magtubu to ôbi li bijn bay ayê bôo ka Siri. Magtubu hende to hen, bay soderére tôn nap kini kwôlo bay kôl kôl men, gwsore to bay lij hen, kôba, yi gay dê nap gwsore to bay lij magtubu to Matiyé men, Mark men, Luk a a men hen. Ja ðebu gap na sa iyay kwôlo Jêsu wo yi kini uwôbêri a hen men, ari lêri a a men.

Ayij tôri sa sapitre 1-12 a na, kôl na kwôli ari lê Jêsu ka jurgem ka dê kirij hen. Bay a na gijé wo gel wo Jêsu ré na Kema Emen. Sapitre bi wo hen kôba, kôl kwôli upé wo si Jêsu uwônij nap ôbi sa Jubné wo pôni (Sapitre 3) hen men, nap iyore to Samari (Sapitre 4) hen men, nap bay ômpare hen a men (Sapitre 5 nap 9). Perê kwôlê bi wo ôbi gelij bijné hen na, Jêsu gel wo ðiré yi môj kwô wo kwôni ré ôm ba, ré gôlij iyôn men, ðiré yi môj ôbi abê gamgé wo dô tumô gawré ôrij ligi Ibari Emen a iyôn men, ðiré yi môj tare toj hendi peranjé kirij sa terare a na a men. Na hen iyôn a, Jêsu ré yêge sa yiri gelij bijné hen.

Sapitre 13-21 a na, kôl na kwôli dé wo Jêsu a dé sa terare na ap belé herê ligi Ibari a hen. Ôbi dôrij bay tôri kwôlê men, banji wô wulê wo ðiré napê perêrji a (13-16) hen men, uwôl Ibari wô sarji (Sapitre 17) men, kwôli anja yi sa temay Jêsu a (Sapitre 18-19).

Kwôli are bay ka yi gengij sa temay Jêsu hen na, gelij nap kwo

si Matiyé nap Mark nap Luk kôl hen iyôn têt têt. Sapitre 20-21 a na, nap sa Pak, Jêsu gel yiri gen na iyôn gelij bay tôri. Ôbi lê magtubu to Ja hende to hen kôl iyôn ba: «Ôbi li magtubu hende to hen iyôn bi bijné ka na gel Jêsu ré hen na, bi bay kôba, ré bijn bôrji sari a men.» (Sapitre 20: 29-31.)

Kwôlo Dôri wo Ja bi wo hen na, kôl kwôli Jubné kwôy kwôy mega bijné ka yi gay iyôn. Hena Jêsu ré kôl kwôli Jubné ba, na Jubné kêm né. Nijba, na ka kap kwôlê wori hen dí. Perê bay ka kapêri bay ka hen na, kwônêrji ba, na bay sa Jubné. Jêsu yiri na Jub men, bay tôri ka ôbi tôrji tumô hen kôba, na Jubné a men. Kirija Ja kôl kwôlê ap ôm Jub, Jub ba, na wô sa bijné kap Jub hen kêm mera ré nijba, na wô sa bijné kêm ka kap Jêsu Krist hen.

Kwôlo Dôri wo Ja li bô magtubu tori a hen na, kôl kwôli yê Jêsu ré men, kwôli ayê tô jé wori ré a men. Nijba, ayê tô gelé wo Jêsu ré na kwôlo Emen men, ôbi na ré mô nap Emen ca tumô yej kwôy kemnêj. (Sapitre 1: 1-18.)

Jêsu wo na kwôlo Emen hen na, era sa terare a na sa mô nap gawré. Ôbi a, bay ré nême yij kam Emen hen. Wulê wo Jêsu na bay sa terare a na tô hen na, ôbi na bijn nap Ibari dô men, ôbi na ôbi jé wori a men.

Bijné kêm ka woge Emen nap bôo pôn hen na, bay a henêri nap geré wo Kemari.

*Jêsu Krist na Kwôlo men, kirij
ka perangi men, merê tu gen a men
(1 Ja 1: 1-3,5-10)*

¹ Pa dema, Emen ré ayij tô dé are tô na, Gawra wo bay uwôgeri Kwôlê hen, na ya nij, ôbi na mô nap Emen ca yej men, Kwôlê bi wo hen na na Emen a men.
² Kwôlê bi wo hen, na mô nap

Emen pa dema, ôbi na ré ayiñ tó dé are. ³ Añ are kêm ka na dññ hen na, na na nañ geré wo Kwôlê bi wo hen men, are bay ka kêm hen, ka ôbi ré baa lêreji ba, nañ. ⁴ Na Kwôlê bi a, merê tu geñ ré yi bôri a men, merê tu geñ bi wo hen, a na kirijñ ka perañgi ka ñiné ka sa terare a nà a men. ⁵ Kirijñ ka perañgi bay ka hen, perañge bô dilemne a, nijba, dilemne kañ kirijñ ka perañgi bay ka hen.

⁶ Menba, Emen jé gawra wo bay uwôgeri Ja. ⁷ Ôbi era na wô derê kwôli Kirijñ ka Perañgi bay ka hen, añ bi ñiné ré bi bôrji sarji a, sa kibi kwôlê wo ñiré dô hen a men. ⁸ Ôbi na Kirijñ ka Perañgi bay ka hen né, nijba, ôbi era na wô kelê kwôliji dñ. ⁹ Kirijñ ka Perañgi bay ka hen na, na kañ tiri, ka era sa terare a nà, añ perañge kirijñ añ ñiné kêm gel kirijñ.

¹⁰ Gawra bi wo na Kwôlê hen na, sa mô sa terare a nà ya, añ ná sa kibri aña Emen na ré dññ terare nañ are kêm ka yi sara hen, menba, gawrê bay ka sa terare a nà, tirji jôrijñ sari a ré. ¹¹ Ôbi era sa iyére tori a nijba, kari kañ déñ déñ bay ka hen kañni. ¹² Nijba, ka póni perê ka geyri añ bi bôrji sari a hen na, ôbi bijji geré bi bay ré bilijñ yi kam Emen. ¹³ Bijné bay ka hen yi kam Emen na, mega wo gawra yêñ kamni hen iyônñ né men, na nañ bô geyé wo gawra wôni ré a men, nijba, na Emen a beléji a, bay ré yijñ kamni hen.

¹⁴ Men, Kwôlê bi wo hen bilijñ yi gawra añ sa mô perêrna nà, añ bô derê nañ tu kwôlê yi yiri damañ men, nana gel dampare tori a men, dampare tori hende to hen, na to Iba Kema a bijñ Kemari wo pôn nêñ nêñ hen. ¹⁵ Ja na kôl kwôli kañ a ta kôl iyônñ ba: «Na wô sari ôbi aña na ené kelêñge iyônñ ba: «Ôbi ré era cêgen a hen

ya men, dampare tori ré gôlijñ tijê a men hen», wôsa ôbi na mô ca tumôn yeñ.»

¹⁶ Sa kibi bô derê wori aña nana uwôn terê kibi wo gay gay hen. ¹⁷ Ca ba, Emen na bi *Moyis a na geléna tóô, nijba, bô derê nañ tu kwôlê na, na Jésu Krist a sañ béna. ¹⁸ Wôsa kwôni wo gel Emen ba, nañ tó, nijba, na Kemari wo pôn nêñ nêñ wo na Emen wo mô nañ Ibari hen, a gelénari aña nana hôni hen.

Kwôlo Ja ôbi lê batêm dô

(Mt 3: 1-12, Mk 1: 1-8, Lk 3: 15-18, Ja 5: 33-36)

¹⁹ Bay sa Jubnê ka Jérusalêm jéji bay bê kwôbe nañ kam *Lébi ligi Ja a engeri iyônñ ba: «Jôbi ju na i ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôsirji ré, añ kôlji wañ ta kôl iyônñ ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen, bi ré tó.»

²¹ Menba, bay engeriri iyônñ ba: «Nijba, ju na i dñ ba? Ju na *Eli *ôbi kibi Emen laba?» Menba, Ja uwôlji sara iyônñ ba: «Ena ôbi ré.» Menba, bay hô engeriri iyônñ ba: «Nijba, ju na ôbi kibi Emen wo bay na kôl kwôli hen dê?» Menba, Ja kôlji iyônñ ba: «Ena ôbi ré tó a men.»

²² Menba, bay hô engeriri iyônñ ba: «A nà nijba, ju na i dñ a jeré kelêni kwôlo gengijñ sam ba, nijba herê ô kôlijñ ka joni hen ré ba?»

²³ Menba, Ja uwôlji sara iyônñ ba: «Ena tóô kwo ôm derô gwôlê añ kôl iyônñ ba: «Nanêñge geré wo Kelma bi ô derôre.» Na mega wo ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen iyônñ.»

²⁴ Perê ñiné ka bay jéji yi Ja a hen na, Parisijênê kôba ya men. ²⁵ Añ bay engeriri iyônñ ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré men, *Eli ré men, ôbi kibi Emen ré a men menba, wô mi a jeré lijñ ñiné batêm dñ ba?»

²⁶ Menba, Ja hô uwôlji sara iyôn ba: «Nôbi ba, en lênge batêm na nap kam, nijba, gawra wo pôni mô perêrnye a hen ya, wo hen hôni ré. ²⁷ Ôbi era cêgena hen ya an ena ani wo na beseré gangi garbê kari ré.»

²⁸ Are bay ka kê m hen lij na sa iyé Bétani a, cêgi cér wo Jurdé kirij ka Ja lij bijné batêm ya hen.

Jésu Kema Kwormo wo Emen

²⁹ Wulê pôn cêgê menba, Ja gel Jésus era ligiri a, menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gelênge na Kema Kwormo wo Emen wo dô têrij sa bijné ka sa terare a nà bi a na. ³⁰ Na ôbi á, na ené kôl kwôli kôl iyôn ba: «Gawra wo pôni era cêgena hen na, damjare tori gôlij tijê wôsa ôbi na mô ya ca tumôn yej a men.» ³¹ Na en hôn mega ôbi a ré na Kema Kwormo wo Emen né. An en lij bijné batêm nap kam an bi kam *Israyêl ré hônijni.»

³² Ja dô kwôli kôl iyôn ba: «En gel Tini Emen herbo ta derômaran a mega derare iyôn sari a. ³³ Na en hôn wo ôbi ré na i ba, ré nijba, na Emen wo na joon bi ené lij bijné batêm nap kam hen na, na ôbi a kôlen iyôn ba: «Kwôni wo já gelé Tunu herbe an dbebe sari a hen na, na ôbi a lij bijné batêm nap Tunu toj hendi bô bôrê.» ³⁴ Ôbi a, kirija ené gel hen iyôn menba, en kôl ôbi ré na Kema Emen bi hen.»

*Bay tô Jésus ka tumô
(Mt 4: 18-22)*

³⁵ Wulê pôn cêgê menba, Ja nap bay tôri ka wôô hen hô heraji kirij bay ka hen. ³⁶ An kirija ôbi gel Jésus wo ô hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gelênge na Kema Kwormo wo Emen bi a nà.»

³⁷ Kirija bay tô Ja bay ka wôô hen, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay ô tô Jésus a. ³⁸ Kirija Jésus bare cêgeri gelji wo bay era tôri

a menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken woge na mi ba?» Menba, bay engereri iyôn ba: «*Rabi, (hini bi wo hen bôri ôbi gelij bijné are) iyére tom na yôn ba?»

³⁹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Eranje ka sa gelé» menba, bay ô, ô gelé kirij ka ôbi môrij ya hen, menba, bay mô nap dî sem. Kirija tare pôô nij menba, bay ô ta.

⁴⁰ André woj yêni Simô Piyêr na kwo pôni perê bay tô Ja bay ka wôô ka na toy kwôlo Ja an na ô tô Jésus a hen. ⁴¹ Na André bi a erê uné yêni Simô tumô an kôli iyôn ba: «Nini uná *Mési» (hini bi wo hen bôri na Krist, kwo Emen dôri hen).

⁴² Menba, ôbi ôrij nap Simô ligi Jésus a, Jésus bô Simô an kôli iyôn ba: «Ju na Simô kema Jonas, nijba, haw hen bay uwôgem Képas.» (Bôri na «keram.»)

*Jésu uwôge Pilip men,
Nataniyêl men*

⁴³ Wulê pôn cêgê menba, Jésus genge diré erê Galilé. Ôbi uwôn Pilip an kôli iyôn ba: «Era tôn a.»

⁴⁴ Pilip na kwôni wo Bêtsayda mega si André nap yêni Piyêr hen iyôn men. ⁴⁵ Pilip uwôn Nataniyêl an kôli iyôn ba: «Nini uwôn kwo Moyis na kôl kwôli bô magtubu tôô a hen men, bay kibi Emen kôba, na kôl kwôli bô magtubu toji a hen men. Na Jésus wo Najarêt woj kema Josêp.»

⁴⁶ Menba, Nataniyêl kôli iyôn ba: «Sa iyé Najarêt a ba, ani ka dôri a hena ya pa pa ba?» Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Era já sa erê gelé hen tô.»

⁴⁷ Kirija Jésus gel Nataniyêl era ligiri a menba, ôbi kôl iyôn ba: «Gel, na Israyêl woj dên wo ermé wôni wo habij nap bôri a.»

⁴⁸ Menba, Nataniyêl engereri iyôn ba: «Ju hônen na yôn ba?» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba:

«Pa dema, Pilip ré uwôgem tô na, en gelem kirijna ju môrijn tô tângôre a hen.»

⁴⁹ Menba, Nataniyêl uwôli sara iyôn ba: «Rabi, ju na Kema Emen, ju na Kelma wo Israyêl.»

⁵⁰ Jêsu kôli iyôn ba: «Wô wo en kôlem ené gelem tô tângôre a bi a, jeré bi bôm sara hen ba? Já gelé anğa dami ka dê ka hen an tô.»

⁵¹ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené kelênge hen, haw hen ka gelé derômaran a bôlij an mané ka Emen a herbé men, dayê heré men, san nôbi *Kema Gawra a.»

2

Gijnê wo tumô cog cog wo Jêsu li

¹ Wulê wôo cêgê menba, gerê iyére yi Kana emê wo Galilé a. Menba, yoo Jêsu ô ya men. ² Jêsu kôba, bay uwôgeri kini gerê iyére hende to hen a nan bay tôri. ³ Care tojn kam tijador yê bijné menba, yoo Jêsu kôli iyôn ba: «Care tojn kam tijador to bijné ré yi nan nij.»

⁴ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Yoon, mini a kôlen kwôli anğa ené li ré. Tare tijê nê m ré tô.»

⁵ Menba, yori kôlij bay cé emê hen iyôn ba: «Anğa ôbi a kelênge kené li ba, ken li mera.»

⁶ Kirijn bay ka ya hen, téwnê ka bay li nan keram jii yi ya, na téwnê ka Jubnê lôjnijn yirji wô sélij tumô Emen a. Téwnê bay ka hen na, pôn ba, ay tawa subu subu. ⁷ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kebênge kam ken bi wiinê téwnê bay ka hen ta.»

Menba, bay kebe kam bi wiinê téwnê bay ka hen telêj telêj ta. ⁸ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kebênge ken bijn ôbi sa bay cé emê na hanje nij.»

Menba, bay kebe ôrijn biri. ⁹ Kirijna ôbi sa bay cé emê bi wo hen yi gel menba, kam bay ka ré belijn care tojn kam tijador hen, nijba, ôbi hôn kirijn ka care tojn kam tijador hende to hen henan ya ré, nijba, bay jé ka ré kebe kam hen na, bay hôn dô menba, ôbi uwôge ôbi kurô bi wo hen ¹⁰ an kôli iyôn ba: «Dôd ba, bijné cérê na care tojn kam tijador to dôri tumô an kirijna bijné ka bay uwôgerêji hen kwoyré nij dema bay ré cé to melangi cêgê tô menba, jôbi ba, ju gem care tojn kam tijador tom to dôri na yôn ana jeré sojn nan tu na tô ba?»

¹¹ Na sa iyé Kana bô emê wo Galilé a Jêsu ré li gijnê wori wo tumô cog cog, an gelijn damjare tori an bay tôri bijn bôrji sari a.

¹² Cêgi gerê iyére hende to hen menba, bay ôrji Kapêrnayôm nan yori men, yênêri men, bay tôri a men, nijba, bay wôl ya gan né.

Jêsu dage bay lê jenga bô iyéy Emen a

¹³ Sa lê geserê *Pak wo Jubnê baa da menba, Jêsu ô Jérusalêm a. ¹⁴ Ôbi uwôn derô haba wo *iyéy Emen a, kelbê ka bay eranj gara men, gamgê men, derare nan bay kerangê lari ka môrji tôj hen. ¹⁵ Menba, Jêsu gwôje ganje lij sera an ôbi dageji kêm bô iyéy Emen a nan gamgê men, kelbê kaji men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê lari wo gay gay hen hee an useré lari woji bi wo hen a men, ¹⁶ an ôbi kôlij bay eranj nan derare gara na iyôn ba: «Ôrijnge nan derare tonje hen ken sijn nô, ka ayê iyé Iban lij kini lê gara wonje né.»

¹⁷ Menba, bay tôri erem sa kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En gey iyére tom gan. Geyé bi wo en gey iyére

hende to hen, hen na, payren môp hende to uwoy gawra iyôn.»

¹⁸ Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Na mi kañ gijnê a jerê lê geléni aṅ bi niné hônij wo jerê nê m lè mega wo ju lij hen iyôn ba?»

¹⁹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Têngge iyéy Emen hende to hen aṅ, aṅ na hô dé hôrij sa subu dêj.» ²⁰ Jubnê kôl iyôn ba: «Iyéy Emen to yi hen na, li elê tôre pôrbu kibi jii dema niné li kô tô menba, jôbi ju kôl sa subu dêj menba, jerê dé kerê ba?»

²¹ Nijba, Jêsu kôl na kwôli iyéy Emen to na kurôngi yiri hen.

²² Na ôbi á, kirija Jêsu ré ji si kampê menba, bay tôri erem sa kwôlê bi wo ôbi na kôl hen, aṅ bay bi bôrji sa kwôlo Emen a men, sa kwôlo Jêsu na kôl a hen a men.

²³ Kirija Jêsu baṅ Jérusalêm a tô lê geserê Pak a na, ðijné kwône bi bôrji sari a wô gijnê wo gay gay wo ôbi li. ²⁴ Nijba, ôbi bi bôri sarji a ré wôsa ôbi hônji pôn pôn kêm. ²⁵ Ôbi ôrij doy bi bay ré dôri kwôli kwôni ré a men, wôsa ôbi hôn bô gawrê kêm.

3

Nikwodêm ô iyêlê naṅ Jêsu

¹ Perê *Parisijnêṅ a na, gawra wo pôni bay uwôgeri Nikwodêm. Ôbi na kelma perê kilmé ka Jubnê.

² Ôbi era ligi Jêsu a yoyre aṅ kôli iyôn ba: «*Rabi, nini hôn wo jerê na dami woṅ ôbi gilijnare ðijné tôô to Emen wo hena ligi Emen a. Wôsa hena Emen né baa naṅ kwôni ré ba, ôbi a nê m lè aṅgaṅ gijnê mega wo ju lij hen iyôn né.»

³ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré hô yêṅ ðaṅ ré ba, ôbi a gelé *emê iyére to Emen né.»

⁴ Nikwodêm uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra ré na kwo iyêri nij

ba, a hô yêṅ ðaṅ na iyeṅ ba? Ôbi a hô herê bô yori a dema bay ré yêri hôrij ba?»

⁵ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré yêṅ naṅ geré wo kam men, kwo Tunu a men ré na, ôbi a gelé emê iyére to Emen né. ⁶ Aṅga kurôngi yi a yê ba, na kurôngi yi men, ka Tunu a yê ba, na Tunu men. ⁷ Bi deṅgôm tém wô kelê wo en kôlem jerê hô yêṅ ðaṅ hen né. ⁸ Kal ge na kirij ka bôri gey a men, ju toy na nêri mera, ðiba, ju hôn na ba, ôbi hena na yôn ba, ré men, ôbi ô na yôn ba, ré a men. Gawra wo Tunu a yêri kôba, a yé na mega bi wo hen iyôn men. Wôsa já gelé Tunu ré, nijba, na jé wo hende li yi gawra a jerê gelé.»

⁹ Menba, Nikwodêm kôli iyôn ba: «Hen ba, a lij na iyeṅ iyeṅ pôn ba?»

¹⁰ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Ju na dami ôbi gelijnare kam *Israyêl are menba, ju hôn are bay ka hen, ré wô mi ba? ¹¹ Na tu kwôlê a ené kôlem hen, nini kôl kwôli aṅga nini hôn men, nini dô kwôli aṅga nini gel naṅ tirni a men, menba, ken kaṅ bê bôrṅge sa kwôli are bay ka nini derêṅge hen. ¹² Hen aṅa kené bi bôrṅge sa kwôli aṅga sa terare a nà, ka en derêṅge hen ré ba, ka lê iyeṅ a kené bê bôrṅge sa ka derômarañ a ka na derêṅge kwôliji hen ba?

¹³ Aṅ kwôni wo ðay ô derômarañ a ba, naṅ, nijba, na kwo na hena derômarañ a bi pôn hari. Ôbi a na nôbi *Kema Gawra. ¹⁴ Mega wo *Moyis na iyege lari lij kalaw aṅ dôbe kibi gurô a ta hen iyôn na, gel wo nôbi Kema Gawra kôba, bay a ayen dé ta hen iyôn men. ¹⁵ Aṅ bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô tu geṅ naṅ kwini. ¹⁶ Wôsa Emen gey ðijné ka sa terare a nà,

damaŋ aŋa ré joŋ naŋ Kemari wo pôn nêŋ nêŋ hari hen sa terare a nà, bi i i wo ré bi bôri sari a ba, ré mène ré, niŋba, ré mô naŋ kwini. ¹⁷ Wôsa Emen joŋ naŋ Kemari sa terare a nà na wô jerê kwôlê sa biŋé ré, niŋba, bi bay ré uwôŋniŋ gelê sa kibri dî. ¹⁸ Na ôbi á, kwôni wo ré bi bôri sari ba, bay a jerê kwôlê sari a ré niŋ. Niŋba, kwo kaŋ bê bôri sari a ba, bay jô kwôlê sari a niŋ, wôsa ôbi bi bôri sa hini Kema Emen wo pôn nêŋ nêŋ hari hen né. ¹⁹ Jerê kwôlê bi wo hen na, na wo kirij ka perangi era sa terare a nà, niŋba, gawré kaŋji aŋ wô kirij ka hendi dî, wôsa jé lêreji na kwo habij. ²⁰ Ôbi a, i i wo ré li habré ba, kaŋ na kirij ka perangi aŋ, ôbi era tu kirij ka perangi bay ka hen a ré, wô wo jé lêri wo habij hen ma ré yé tu wolé. ²¹ Niŋba, ôbi lêre angaŋ tiri na, ôbi era kirij ka perangi a, aŋ ari lêri ka dôri hen na, biŋé gel wôsa bay biŋ naŋ tôo to Emen.»

Ja ôbi lê batêm dô kwôli Jésus

²² Cêgeri wori menba, Jésus naŋ bay tôri ôrji bô emê wo Judé aŋ môrji ya. Aŋ liŋ biŋé batêm. ²³ Ja kôba liŋ biŋé batêm kirij ka kam ya, ka bay uwôgeji Enôn ka da naŋ Salim hen. Wôsa kirij bay ka hen na, kam yi ya damaŋ aŋ biŋé era bi ôbi ré liji batêm. ²⁴ Wôsa wulê bi wo hen na, bay uwôl Ja dangay a ré tô.

²⁵ Kirij bay ka hen na, bay tô Ja nariŋ kwôlê naŋ Jub wo pôni gengij sa lôpê yi wô sélij tumô Emen a wo na hara wo Jubnê hen. ²⁶ Bay era sa uwôŋ Ja aŋ kôli iyôŋ ba: «Rabi, gawra wo na dèbe naŋ ju cêgi Jurdê, aŋ na ju dô kwôli hen na, gel ôbi liŋ biŋé batêm aŋ biŋé kêm ô ligiri a.»

²⁷ Menba, Ja uwôlji sara iyôŋ ba: «Hena Emen ré biŋ kwôni are ré ba, ôbi a nême upé ani sa kibri ré. ²⁸ Kenbay, na ken toy kwôlo na en

kôl kôl iyôŋ ba: «Ena *Krist, kwo Emen dôri hen ré, niŋba, bay joon tumôri a dî.» ²⁹ Yi mega kwôni wo enge iyore na, hende na tori niŋba, ôbi tô kibri ba, dèbu na da kwari a. Ôbi toy tôri to ôbi dôrij kwôlê hen menba, yiri dôri. Ôbi a, yen ré dôren damaŋ hen. ³⁰ Bi damnare tori ô tumô tumô aŋ bi tiŋê nôbi hera cêgê men.»

³¹ Kwôni wo hena derômaran a era ba, ôbi gôlij sa are kêm, niŋba, kwo na kwo sa terare a nà ba, na kwo sa terare a men. Ôbi kôl na kwôli anga sa terare a nà a men, niŋba, kwo hena derômaran a ba, gôlij sa are kêm. ³² Kwo hena derômaran a bi wo hen, dô na kwôli anga ôbi na gel men, na toy a men, niŋba, kwôni bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen né. ³³ Kwôni wo bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen na, ôbi gel na wo Emen ré kôl na tu kwôlê. ³⁴ Wôsa kwo Emen jori hen na, kôl na kwôli anga Emen kôl wôsa Emen biri Tini damaŋ. ³⁵ Baba Emen gey Kemari aŋ ôbi biri are kêm kôbri a. ³⁶ Ôbi a, kwôni wo bi bôri sa Kema ba, a merê naŋ kwini, niŋba, kwo kaŋ bê bôri sari a kwôy ba, a merê naŋ kwini ré, niŋba, bô tarê wo Emen baa sari a.

4

Jésu iyêl naŋ iyore toŋ Samari

¹ *Parisipêŋé toy wo biŋé kwône ré bi bôrji sa Jésus a damaŋ men, ôbi ré liji batêm a men dè ka Ja. ² Tiri wori ba, Jésus naŋ yiri liŋ kwôni batêm ré, niŋba, na bay tôri a liŋ biŋé batêm dî. ³ Kirija Jésus toy kwôlo bay kôl hen iyôŋ, menba, ôbi hena bô emê wo Judé bulo hera kwo Galilé a. ⁴ Mega wo ôbi a sé si Samari môj môj hen iyôŋ, menba, ⁵ ôbi sa biŋ môni iyére to Samari to bay uwôgere Sikar da naŋ yagê wo Jakwôb

na bijn kemari Josêp ca yeŋ hen.
⁶ Kirij bay ka hen, ôbi uwôŋ kelmá wo Jakwôb. Tare debe diŋne nij, menba, ôbi merên tô kergare tori hende to hen, aŋ mô dô bul kibi kelmá bi wo hen a.

⁷ Menba, iyore to Samari era wô gebé kam menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Ben kam na yê men.»

⁸ Wôsa bay tôri naŋ naŋ dī, wôsa bay ô derô ira wô kelé aŋgaŋ emê. ⁹ Menba, iyore to Samari hende to hen kôli iyôŋ ba: «Wô mi a jôbi woŋ Jub jeré eŋgeren eni toŋ Samari kam kaŋ yê ba?» Wôsa Jubnê bijnj naŋ Samari ré. ¹⁰ Menba, Jésu uwôle sara iyôŋ ba: «Hena ré meré hôn aŋgaŋ bé seŋge ka Emen men, ré meré hôn kwo eŋgeréré kam kaŋ yê hen a men na, ré na mini a ré eŋgereri kam kaŋ yê dī, aŋ ôbi a ré béré kam ka kwôni yi ba, a gôliŋ hen.»

¹¹ Menba, hende kôli iyôŋ ba: «Kelma, kelmá dŋoge men, ju ôriŋ naŋ gaŋgi jelaŋgê ré a men, menba, já lê iyeŋ a jeré uné kam kaŋ gelé bay ka hen ba? ¹² Jôbi ju gôliŋ môyriŋ Jakwôb wo na béni kelmá bi wo hen wo ôbi na yi kamni men, kamni naŋ ari abê kari kôba, na yi a men hen ba?»

¹³ Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «I i wo yi kami kelmá bi wo hen na, kam a hô diri hôriŋ. ¹⁴ Nijba, kwôni wo yi kam ka na biri hen na, kam a diri cêgê ré nij, aŋ kam bay ka na biri hen na, a yé tu kam ka sederij ka a yé yiri a kwôy, aŋ ôbi a merê naŋ kwini.»

¹⁵ Iyore hende to hen kôli iyôŋ ba: «Kelma, ben kam bay ka hen na yê aŋ bi kam dên cêgê ré nij men, bi en hera sa gebe kam na ré nij a men.»

¹⁶ Jésu kôle iyôŋ ba: «Ô mu ô uwôga kurôre ken hera na.»

¹⁷ Menba, iyore hende to hen kôli iyôŋ ba: «Eni na, kurôn naŋ.»

Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Kwôlo mu kôl kurôre ré naŋ hen na, na tiri. ¹⁸ Wôsa kwôrnêre ka tumô na bay, aŋ kwo mu mô tumôri a haw hen na, na kurôre ré. Kwo hen ba, mu kôl na tiri.»

¹⁹ Iyore hende to hen kôli iyôŋ ba: «Kelma, ju na *ôbi kibi Emen bi tiri. ²⁰ Môpnêrni na tebe Emen sa keram wo na. Menba, kenbay kaŋ Jubnê ken kôl kini tibé Emen ré na Jérusalêm a mera.»

²¹ Jésu kôliŋ iyore hende to hen iyôŋ ba: «Bi bôre sa kwôlo na kelé hen. Era baa tumô a hen na, kirij ka biŋé a tibij Emen lba biŋé hen na, na sa keram a na ré men, na Jérusalêm a ré a men. ²² Kenbay kaŋ Samaritên ken tebe Emen nijba, ken hôni ré, nijba, nibay kaŋ Jub na, nini tibri men, nini hôni a men. Wôsa tô gelé hena na yi Jubnê. ²³ Wulêri nêmen nij wo biŋé ka tebe Emen lba biŋé hen na, bay a tibéri na tibé woŋ tiri hen men, naŋ tunu a men. Wôsa na bay tibé Emen bay ka hen iyôŋgi hen a Emen né wogeji. ²⁴ Emen na Tunu aŋ ka tibri hen na, bi tibri naŋ tunu men, naŋ bôd pôn a men.»

²⁵ Iyore hende to hen kôli iyôŋ ba: «En hôn wo *Mési (wo na *Krist, kwo Emen dôri hen) ré sa sa, aŋ kirija ôbi ré sa na, ôbi ré sa derêni tô are kêm.»

²⁶ Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Na nôbi Krist, kwo Emen dôri hen bi a iyêlé naŋ mu hen.»

²⁷ Kirij bay ka hen, menba, bay tôri heraji men, aŋ tiniji ge kay wô iyêlé wo ôbi iyêl naŋ iyore hen. Nijba, kwôni pôn iyôŋ perêrji a hen eŋgereri na ba, ju eŋgere ani ba, ré men, na kwôli mi a, jeré iyêl naŋ tu ba, ré a men.

²⁸ Aŋ iyore hende to hen dī téwre tore aŋ kibi kelmá aŋ ge hô derô ira ô kôliŋ biŋé iyôŋ ba: ²⁹ «Eranje ken sa gel gawra wo kôlen kwôli are kêm ka na en lêre

hen. Ôbi a yé na Krist, kwo Emen dôri hen bi ré ba?»

³⁰ Menba, ðijné sooro derô ira aṅ eraji uwopni.

³¹ Menba, bay tôri kôli ré ôm are aṅ bay kôl iyôṅ ba: «*Rabi, ôm are dem.»

³² Nijnba, ôbi uwôlji sara iyôṅ ba: «Aṅgaṅ emêren ya a men nijba, na kenbay a henê ré hen.»

³³ Bay tôri kôl perêrji a kôl iyôṅ ba: «Na ba, kwôni eraṅ naṅ aṅgaṅ emê sa biri ba?»

³⁴ Menba, Jésu kôlji iyôṅ ba: «Lê aṅga kwo joon hen men, deré kibi jé wori a men na, ôbi a na emê wupê. ³⁵ Kwonṅe kenbay ba, ken kôl ré baa geserê pôrbu a dema kaw ré yé walê tô. Nijnba, nôbi en kelêṅge, ayêṅge turṅge ta ken gelij kaw ka né yi walê nij hen. ³⁶ Kwôni wo wal kaw ba, uwôṅ sa kôbri nij aṅ dayrê na kaw ka dôri wô merê tu geṅ wo naṅ kwini. Iyôṅ ba, ôbi cé men, ôbi walê kaw a men na, bi ré liji yi derê bem. ³⁷ Gwosoy kwôlo bay na kôl kôl iyôṅ ba: «Kwo pôni ré ci men, kwo pôni ré wal men» hen na, na tu kwôlê. ³⁸ En jêṅge ken ô walê kaw ka, ka ðaṅgi a na lê jériji, aṅ ken ô na dilmirji.»

³⁹ Menba, kamaṅ ka Samari ka sa iyére hende to hen kwône bi bôrji sa Jésu, sa kibi kwôlo iyore hende to hen. Hende kôl iyôṅ ba: «Ôbi dôren tô aṅga kêm ka na en lêrê hen.» ⁴⁰ Menba, kirija kamaṅ ka Samari sa uwopni menba, bay uwôli bi ôbi ré wôl naṅ ci sem, menba, ôbi wôl naṅ ci wulê wôô. ⁴¹ Bijné kwône damaṅ bi bôrji sari a, sa kibi kwôlo ôbi kôl hen. ⁴² Menba, bay kôlij iyore hende to hen iyôṅ ba: «Nini bi bôrni sari a na wô kibi kwôlo mu kelêni hen mera ré, nijba, na wôsa nini toy kwôlo ôbi kôl hen naṅ marni, aṅa niné hôn wo ôbi ré na ôbi gôlij

naṅ ðijné ka sa terare a nà, tiri a men.»

Jésu berare kema gawra wo dami wo kelma

⁴³ Kirija wulê wo wôô bi wo hen kô nij, menba, Jésu ô bô emê wo Galilé a. ⁴⁴ Wôsa ôbi na kôl tumô kôl iyôṅ ba: «*Ôbi kibi Emen na, balêri a biri kwôlê ré.» ⁴⁵ Kirija ôbi sa bijn Galilé na, ðijné ka Galilé ðiri yirji a wôsa ka pôni ka na ô lê geserê Jérusalêm a hen na, bay na gelo are kêm ka ôbi na la hen.

⁴⁶ Jésu hô bul hô Kana bô emê wo Galilé a, kirij ka ôbi na li kam bilij care toṅ kam tijador hen. Sa iyé Kapêrnayôm a na, gawra wo dami wo kelma kemari ômijn. ⁴⁷ Aṅ kirija ôbi toy wo Jésu ré hena Judé sa bijn Galilé na, ôbi ô ligiri a ô uwôli bi ré era iyére tori a sa berare kemari wo ômijn ða ma hen biri men. ⁴⁸ Menba, Jésu kôli iyôṅ ba: «Hena kené gel aṅgaṅ giṅé ré men, aṅgaṅ gelé ré a men na, ka bê bônṅe san a ré.»

⁴⁹ Menba, dami wo kelma bi wo hen, kôli iyôṅ ba: «Kelma era lew wô wo keman maa ma.»

⁵⁰ Jésu kôli iyôṅ ba: «Ô ham nij, wôsa kemam berare nij.» Ôbi bi bôri sa kwôlo Jésu kôli hen, aṅ kurij ô hari nij. ⁵¹ Kirija ôbi baa tô geré tô menba, manê kari jô kwini aṅ kôli iyôṅ ba: «Kemam berare nij.»

⁵² Menba, ôbi engeriji iyôṅ ba, ré na naṅ tare iyeṅ a ôbi ré berare ba? Menba, bay kôli iyôṅ ba: «Henaṅ naṅ tare to sugi aṅa yiri ré jal.»

⁵³ Menba, ôbi hôn wo henaṅ ré na naṅ tare hende to hen, aṅa Jésu henaṅ né kôli iyôṅ ba: «Kemam berare nij» hen, menba, ôbi naṅ ðijné ka bô iyére tori a kêm bijji bôrji sa Jésu a.

⁵⁴Jésu li ginê wo têê wôôy bi wo hen, na kirijna ôbi henaj bô emê wo Judé heraj kwo Galilé a hen.

5

Jésu berare gawra wo kwa yiri ma

¹Cêgê ginê bi wo hen, menba, wulê lê geserê wo Jubnê wo pônî nêmenba, Jésus ô Jérusalêm a. ²Jérusalêm a na, ða naj kibi geré wo bay uwôgeri ré na kibi geré wo gangê hen na, iyom wo dami wo bay pi bij kam bô lip tagare toj pelé to bay uwôgere Bêjtata naj kibi hébre hen. Kibi tagare hende to hen na, bay li pal bay ya. ³Tô pal bi wo pôn pôn hen na, bay ômpare men, bay tu tij men, bay merayê ka gay hen môrji ya. [Bay gem bi kam né pelasij. ⁴Wôsa *mana wo derômaraj a wo pônî herbo bô tagare hende to hen a ta ta aj pelase kam. Aj kwôni wo herbe bô a tumô kirijna kam pelasij hen na, ômpare tori hende to hen, na toj mi mi kôba, dôrij yiri a.]

⁵Kirij bay ka hen na, gawra wo pônî wo ômpare liri li elê tôre subu kibi marge yi ya men. ⁶Jésu gili wo ôbi yi tøj hen iyôj men, ôbi hôn wo gawra bi wo hen ré ômij elê kwône a men na, Jésus kôli iyôj ba: «Ju gey berarê ba?»

⁷Ôbi ômpare bi wo hen uwôli sara iyôj ba: «Kelma, kirijna kam pelasij na, kwôni wo ré ayen uwôl bô tagare a naj, aj kirijna en masa bi ené kurij bô a, menba, ôbi ômpare wo ðangji kurij bô a tumôn nij.»

⁸Menba, Jésus kôli iyôj ba: «Hena ta ay jaare tom ôrij.»

⁹Kirij bay ka hen na, ôbi berare aj ay jaare tori ôrij. Na naj sa *sa merê ta, ¹⁰menba, bay sa Jubnê kôli iyôj ba: «Na sa sa merê ta, ðiba ré jeré ayê kwoy wom né.»

¹¹Menba, ôbi uwôlji sara iyôj ba: «Kwo beraren hen kôlen iyôj ba: «Ay kwoy wom ju ôrij.» »

¹²Menba, bay engereri iyôj ba: «Na i bi a kôlem: «Ay kwoy wom ju ôrij hen ba?» »

¹³Nijba, ôbi hôn kwôni wo kôli kwôlê bi wo hen né, wôsa Jésus kay perê ðijé ka kwôni ka ðebe ya hen.

¹⁴Cêgê menba, Jésus uwôjni derô haba wo *iyéy Emen a, menba, kôli iyôj ba: «Ju berare nij nijba, ju hô li têtij ré nij wô wo anja ðê ka hen, maa hô lêm sôj.»

¹⁵Menba, gawra bi wo hen, ô kôlij bay sa Jubnê iyôj ba, ré na Jésus a na ré berarêri hen. ¹⁶Na ôbi á, Jubnê ré woge Jésus wôsa ôbi ré berare gawra naj sa merê ta. ¹⁷Nijba, Jésus kôlji iyôj ba: «Iban na li jé aj ôbi li na hen iyôj yôôd. Aj nôbi kôba, en li hen iyôj men.»

¹⁸Na wô ôbi wo hen, aja bay sa Jubnê ré woge damaj a ciré deréri wô wo ôbi ré ðage sa tôô to gengij sa sa merê ta hen mera ré nijba, wô wo ôbi ré uwôge Emen Ibari men, ôbi ré li yiri ðiré na Emen iyôj a men.

Emen bij Kemari Jésus tôô sa are kêm a

¹⁹Jésu hô kôlji iyôj ba: «Na kelênge na tu kwôlê: Kema na nêmé lê ani kani sa kibri ré, nijba, ôbi li na anja ôbi gel yi Ibari a men, na anja Ibari li kêm hen, na bay a, ôbi ré li hen men. ²⁰Wôsa Baba Emen gey Kemari aja ré gili anja ôbi li hen kêm men, ôbi a hô gili ka dami ðê ka ken gel hen a men, aj bi tununje ré ge kay damaj a. ²¹Mega Baba Emen béer ðijé ka ma aj biji bay mô tu gej hen na, Kemari kôba, a bij i i wo bôri gey na, ôbi a biri merê tu gej men. ²²Ôbi a, Baba Emen ba, ré jô kwôlê sa

kwôni a ré, nijba, ôbi day tôô top jerê kwôlê kêm bij Kemari kôbri a. ²³ Añ bi ðijé ré ay kibi Kema môñ kwo bay ayij kibi Ibari hen iyôn men. Wôsa kwôni wo ay kibi Kema ré ba, Ibari wo jori hen kôba ôbi ay kibri ré a men.»

²⁴ «Na tu kwôlê a ené kelêñge hen: kwôni wo toy kwôlê wupê, añ bi bôri sa kwo joon a hen na, ôbi a merê nañ kwini men, ôbi a erê kini jerê kwôlê a ré nij a men, nijba, ôbi yi mega kwôni wo na ma iyôn, añ haw hen ôbi mô tu geñ. ²⁵ Na tu kwôlê a ené kelêñge hen: wulê nêmen nij wo ðijé ka ma a toyé tôô Kema Emen añ ka toy tôri hen na, bay a merê tu geñ. ²⁶ Mega wo Iba Kema na hanê merê tu geñ hen iyôn na, Kemari kôba, ôbi biri yi hanê merê tu geñ men. ²⁷ Men, ôbi biri tôô bi ré jôrij kwôlê sa ðijé a men, wôsa ôbi na *Kema Gawra. ²⁸ Bi kwôlê wo en kelêñge hen li tunuñge ge kay ré, wôsa kirija wulêri nêmen na, ðijé ka ma ma hen a toyé tôri. ²⁹ Menba, bay a jê sé kampê. Añ kañ bay lê derê hen na, bay a jê sé kampê wô merê tu geñ men, kañ bay lê habré ba, bay a jê sé kampê bi bay ré jô kwôlê sarji a men.»

Bijé ka dô kwôli Jêsu

³⁰ «Ani ka en nêmen lê sa keben ba, nañ. En jô kwôlê sa ðijé a na nañ kwôlo Emen kôlen hen. Añ jerê kwôlê wupê bi wo hen, na nañ geréri wôsa en woge na bô geyé wupê ré, nijba, bô geyé wo kwo joon hen ði. ³¹ Hena ré na nôbi a derê kwôlen nañ keben wupê ba, ka bê bôñge san a ré. ³² Nijba, kwôni wo ðañgi wo dô kwôlen hen ya, añ en hôn wo kwôlen wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri. ³³ Ken jé yi Ja a añ kwôlo ôbi dô gengij san hen na, na kwôlê wop tiri. ³⁴ Kupê nôbi ba, na gawra a derê kwôlen ré, nijba, en kôl kwôli Ja hen iyôn

bi kené uwônij gelê. ³⁵ Ja na yi môñ tare top tô denere to berare kirij, añ na ken li yi derê sem wô kirij ka perañgi bay ka hen. ³⁶ Nijba, nôbi ba, ôbi derê kwôlen ya, añ kwôlen bi wo ôbi dô hen na, damañ gôlij kwo Ja añ, wôsa aña en li hen na, na Iban a ben a ené li hen, añ na bay a derê kwôlen men, gel wo Iban a ré joon hen a men. ³⁷ Men, Iban bi wo joon hen na, ôbi nañ yiri dô kwôlen, nijba, ken toy tôri ré men, ken gili ré a men. ³⁸ Kwôlê wori yi bôñge a ré, wôsa ken bi bôñge sa kwo ôbi jori hen né. ³⁹ Men, ken ðênse men, kôbe tô magtubu to Emen a men, wôsa ken erem mega ré na sa kebre aña kené môrij nañ kunuñge hen. Añ na magtubu hende to hen, a na hende derê kwôlen. ⁴⁰ Bi wo hen, kôba, ken kañ era yen a bi kené mô nañ kunuñge.»

⁴¹ «Hini emê wupê na, hena na ligi gawré a ré. ⁴² Nijba, en henêñge men, en hôn wo geyé Emen na, ré nañ bôñge a a men. ⁴³ En era nañ hini Iban menba, ken kapen, nijba, kwo era sa kibri wori menba, na ôbi a kené geyri ði men. ⁴⁴ Kenbay ka ken gey ayij kibi yerñge ðiba, ken woge ayê kibi wo hena ligi Emen a mera ré hen, menba, ka lê iyeñ a kené bê bôñge san a ba? ⁴⁵ Ma ka ermé yañ ba, ené ulêñge kwôlê sarñge a tumô Iban a. Nijba, ôbi ulêñge kwôlê sarñge a ba, na *Moyis wo ken ði bôñge sari a hen ði. ⁴⁶ Wôsa hena, na kené bi bôñge sa Moyis a ba, ré kené bê bôñge san a men, wôsa ôbi na li magtubu to kôl kwôlen. ⁴⁷ Nijba, hena kené bi bôñge sa magtubu to Moyis a ré ba, ka lê iyeñ a kené bê bôñge sa kwôlê wupê a ba?»

Jésu bijn ðijné ka kwôni emê

(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17)

¹ Cêgi kwôlo Jésu kôl hen menba, ôbi ô si cêgi cér wo Galilé wo bay uwôgere Tibériyad hen. ² Bijné kwône kôbe tôri wôsa bay gel gijnê wo ôbi li sa bijné kañ bay ômpnare a hen. ³ Menba, Jésu nañ bay tôri ðayji ô merê sa keram a. ⁴ Wulê bi wo hen na, sa lê geserê *Pak wo Jubnê hen kôba, baa ða men.

⁵ Menba, kirijna Jésu ay tiri ta menba, gel kwônê ðijné ka era ligiri a hen, menba, ôbi engerij Pilip iyôn ba: «Naa erê kelé mapa na yôn a nana bijn ðijné bay ka hen ré ôm ba?» ⁶ Ôbi kôl hen iyôn, bi ðiré hônij kwôlo bô Pilip a. Wôsa Jésu hôn anga ða lê nij. ⁷ Menba, Pilip uwôli sara iyôn ba: «Bi i i ba ré uwôn dê dê ôm na, hena nana kel mapa na tu *déniyé arew wôô kôba, a yêji ba ya.»

⁸ Menba, ôbi tô Jésu wo pôni wo bay uwôgeri André woñ yêni Simô Piyêr hen kôli iyôn ba: ⁹ «Kema wo pôni ôrij nañ mapa bay wo bay li nañ ôrj* men kuyê wôô na ya a men, nijba, kwônê ðijné ka hen ba, mapa wo bay nañ kuyê ka wôô hen, a liji mi ba?»

¹⁰ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Binggeji bi bay mô tôñ.» Kalmê yi gañ kirij bay ka hen.

Bay mô tôñ añ bay kêm na impê dubu bay. ¹¹ Menba, Jésu pô mapa bi wo hen, añ kirijna lij Emen dosé menba, céñ ðijné bay ka hen men, ôbi pô kuyê lij mega ôbi wo hen iyôn añ céji a sara mega wo bôrji gey. ¹² Kirijna ðijné bay ka hen uyirêji nij, menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Perênge tô mapa wo baa hen ðiba, ken ði mène añ né.»

¹³ Menba, bay tôri dayrê tô mapa wo bay hen gwanê môj kibi wôô.

¹⁴ Kirijna ðijné gel gijnê wo Jésu li hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, *ôbi kibi Emen wo Emen kôl ré sa sa terare a nà, bi na tiri.»

¹⁵ Jésu hôn wo bay ré sa dôri eren wô biri kenare hen iyôn menba, ôbi dô yiri pini hô sa keram a.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Mk 6: 45-52)

¹⁶ Kirijna kirij yi burgem menba, bay tôri ôrji kibi cér a. ¹⁷ Bay ðay bô bato a ciré erê tera Kapêrnayôm a. Kirij yoy nij menba, Jésu sa uwonji ré tô tô. ¹⁸ Menba, kal wo dami ge añ mêw tôrijn daman. ¹⁹ Kirijna bay tô Jésu jubu bato nê m kilomêter jii ley menba, bay gel Jésu era sa kam a añ sa ða kwarji a menba, harê liji daman. ²⁰ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Harênge ré, na nôbi.»

²¹ Bay gey ciré ayêri bô bato a nijba, bay bijn kirij ka bay ca erê ya hen, jigê mera.

Jésu na kwô woñ merê tu gen

²² Wulê pôn cêgê menba, kirijna kwônê ðijné ka baa cêgi cér a hen, gel wo bato ré baa pôn añ bay tô Jésu ré ay ôrij na piniji añ Jésu ré ðay nañ ci ré. ²³ Bay gel kwônê bato to ðangi wo hena si Tibériyad sa ðubu ða nañ kirij ka Jésu henañ pôrijn mapa añ lij Emen dosé pa dema ré biji ôm tô hen. ²⁴ Kirijna bay gel wo Jésu nañ bay tôri nañji menba, bay ðayji bô kwônê bato bi wo hen a añ ôrji Kapêrnayôm ciré ô wogé Jésu.

²⁵ Kirijna bay uwonji cêgi cér a menba, bay kôli iyôn ba: «*Rabi, ju sa nà nà kirij ka yôn ba?»

²⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlé, ken wogen na wô gijnê wo ken

* 6:9 6: 9 Ôrj ná, na kaw ka yi mega gêmê iyôn.

gel en li hen né nijba, na wô mapa wo na ken ôm uyirê hen dî. ²⁷ Lênge jé na wô anğan emê ka kiya a uyê hen né nijba, ken li jé wô ka a yé yôd aṅ a lê aṅ ka merê naṅ kununṅe a men hen dî. Anğan emê bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra a béngge. Wôsa na Ibarna Emen a ben tôô hendê to hen bi ené lij hen iyôṅ.»

²⁸ Menba, bijné bay ka hen engerij Jésu iyôṅ ba: «Na ba, nijna lê iyeṅ a niné lê anṅa Emen gey niné li hen ba?»

²⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôṅ ba: «Jé wo Emen gey bi wo hen na, na wo kené bi bônṅe sa kwo ôbi jori a hen.»

³⁰ Menba, bay kôli iyôṅ ba: «Anğan gijê kaṅ gelé ka yôṅ a jeré lê béni bi niné gel aṅ bi niné bijn bôrni sam a ba? ³¹ Môpêrni na ôm anğan emê ka bay uwôgeri *man ka na hena derômaranṅ a derô gwôlê hen, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôṅ ba: «Ôbi na biji emê wo hena derômaranṅ a bay na ôm.» »

³² Menba, Jésu kôlji iyôṅ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêṅge hen: *Moyis a na béngge emê bi wo na hena derômaranṅ a hen né, nijba, nà ná Iban a na béngge emê woṅ tiri bi wo hena derômaranṅ a hen dî.» ³³ Wôsa emê wo Emen na, na kwo hena derômaranṅ a aṅ ôbi a lê a bijné ré mô tu geṅ hen.

³⁴ Menba, bijné bay ka hen uwôli sara iyôṅ ba: «Kelma, béni emê bi wo hen kwôy kwôy.»

³⁵ Menba, Jésu kôlji iyôṅ ba: «Na nôbi, a na emê woṅ merê tu geṅ bi wo hen, aṅ kwôni wo era yen a ba, kurôṅ a liri ré nij men, kwo bi bôri san a ba, kam a diri ré nij a men. ³⁶ Nijba, ré ené kelêṅge ken gelen naṅ turnṅe hen nij, kôba, ken kaṅ bê bônṅe san a a men. ³⁷ Bijné kêm ka

Iban ben hen na, a era legen a men, kwôni wo era legen a ba, na dagêri nô ré a men. ³⁸ Wôsa en hena derômaranṅ a era sa terare a, na wô lê bô geyé wupê ré, nijba, bô geyé wo kwo joon hen dî. ³⁹ Bô geyé wo kwo joon bi wo hen na, na bi ené gem ka ôbi ben hen dô, dîba, ené dî pôn iyôṅ kôba, ré kay ré men, bi ené biji ré ji si kampê Wulê woṅ jerê kwôlê a a men. ⁴⁰ Bô geyé wo Iban na, na wo i i wo ré gel Kemari aṅ bi bôri sari a na, ré mô naṅ kwini men, bi ené sa biri ré ji si kampê Wulê woṅ jerê kwôlê a a men.»

⁴¹ Sa kwôlo Jésu na kôl hen Jubnê kôl perêrji a kôl iyôṅ ba: «Ena emê wo hena derômaranṅ a hen.» ⁴² Menba, bay kôl iyôṅ ba: «Ôbi a na Jésu woṅ kema Josêp na ré ba? Men, nana hôn ibari naṅ yori a men ré ba? Menba, ôbi uwôṅ na yôṅ a ré kôl iyôṅ ba: «Ena emê woṅ merê tu geṅ wo hena derômaranṅ a hen ba?» »

⁴³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôṅ ba: «Namniṅge perêrṅge a ré. ⁴⁴ Hena Iban wo joon hen, ré wuro kwôni ben ré na, ôbi nêṅ wo a era unen sa kibiri ré, aṅ nôbi, na sa biri jê sé kampê Wulê woṅ jerê kwôlê a. ⁴⁵ Bay kibi Emen na li bô magtubu a kôl iyôṅ ba: «Bijné kêm na, Emen a sa geléji kwôlê.» Aṅ kwo sa toy kwôlo Iban aṅ bi bôri sara hen na, a era unen. ⁴⁶ Kwôni wo sa terare a nà wo gel Emen naṅ tiri ba, naṅ tô, nijba, na kwo hena ligi Emen a hen a gelé Ibarna Emen dî. ⁴⁷ Na kelêṅge na tu kwôlê: kwôni wo bi bôri san a na, a merê naṅ kwini. ⁴⁸ Nôbi a na emê woṅ merê tu geṅ. ⁴⁹ Môpêrṅge na ôm man derô gwôlê kôba, bay na ma. ⁵⁰ Nijba, emê wo hena derômaranṅ a hen bi a nà, aṅ i i wo ôm ba, a ma ré. ⁵¹ Ena emê woṅ merê tu geṅ

wo hena derômaran a, aɲ hena kwôni ré ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naɲ kwini. Emê wo na bé hen na, na kurôngi yen wo na bé wô merê tu geɲ wo ðiné sa terare a nà.»

⁵² Kwôlo Jésu kôl hen na, bay sa Jubné kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi a lê iyeɲ a ré béna kurôngi yiri nana emê ba?»

⁵³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlé: hena kené ôm kurôngi yen nôbi Kema Gawra ré men, ken yi kwôbreren ré a men na, ka merê tu geɲ woɲ tiri hen né.

⁵⁴ Kwôni wo ôm kurôngi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi a merê naɲ kwini, aɲ na sa biri jê sé kamjê Wulé woɲ jerê kwôlé a. ⁵⁵ Wôsa kurôngi yen a na emê woɲ tiri woɲ emê men, kwôbreren na angaɲ yê kaɲ tiri kaɲ yê a men. ⁵⁶ Kwôni wo ôm kurôngi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi biɲ naɲ en men, nôbi kôba, na biɲ naɲ dî men. ⁵⁷ Mega Iban woɲ ôbi jonare mô geɲ hen iyôn na, nôbi kôba, na sa kibri aɲa ené môriɲ geɲ men hen. Ôbi a, kwôni wo ré ôm kurôngi yen ba, a merê tu geɲ wô keben men hen. ⁵⁸ Na emê wo hena derômaran a bi a nà, ôbi na mega kwo môpêrnye na ôm kôba, na maɲ hen né. Niɲba, kwôni wo ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naɲ kwini.»

⁵⁹ Jésu geliɲ ðiné kwôlé bi wo hen na *iyéy dapare a Kapêrnayôm a.

Bay tô Jésu ka pôni dîri aɲ

⁶⁰ Bay tôri toy kwôlé bi wo hen menba, ka pôni kwône kôl iyôn ba: «Kwôlo ôm hen na, iyêre gaɲ hen ba, i a geyé ba?»

⁶¹ Jésu hôn wo bay tôri ré kôl kwôlé sa kwôlé bi wo hen a menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kwôlé bi wo hen mène bôrnye ba? ⁶² A

hen ba, hena kené sa gelen nôbi Kema Gawra hena hô kirij ka en na henaɲ ya hen ba, ka sa kelê iyeɲ niɲ ba? ⁶³ Na Tunu toɲ hendi bô bôré a na hendi bé merê tu geɲ dîba, kurôngi yi nêni ani ré. Kwôlo ené kôl hen na, na kwôlé woɲ Tunu men, hende a bé merê tu geɲ a men. ⁶⁴ Niɲba, ðiné ka pôni perêrnye a hen na, bi bôrji san a ré.» Jésu na kôl hen iyôn wôsa ôbi na hôn ka ré bê bôrji sari a ré hen men, kwo ré sa ayê sari hen a men niɲ.

⁶⁵ Menba, Jésu hô kôlji iyôn ba: «Na ôbi á, na ené kelênge iyôn ba: Hena Emen né biɲ kwôni geré ré ba, ôbi naɲ yiri a era bê bôri san a ré.»

⁶⁶ Kirij bay ka hen na, bay tôri ka pôni dô yirji yiri a aɲ.

⁶⁷ Menba, Jésu kôliɲ bay tôri ka môj kibi wôô hen iyôn ba: «A kenbay, kôba ka deré yernge yen a aɲ men ba?»

⁶⁸ Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyôn ba: «Kelma, niɲa erê uné na i men ba? Wôsa na jôbi pôn nêɲ a naɲ kwôlo a biɲ ðiné merê wo naɲ kwini. ⁶⁹ Nini bi bôrni sam a men, nini hôn wo jeré na Kwo yi naɲ jeɲgêri wo Emen jori hen men.»

⁷⁰ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi a terênye kenbay ka môj kibi wôô hen ré ba? Niɲba, kwo pôni perêrnye a hen na Sidan.»

⁷¹ Ôbi kôl hen iyôn na wô Judas Iskariyôt kema Simô, wôsa ôbi a na kwo perê bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen wo a sa ayê sari.

7

Yênê Jésu kaɲ bê bôrji sari a

¹ Kirijna Jésu iyêliɲ bay tôri kwôlé kô niɲ hen iyôn menba, ôbi ô gôr emê wo Galilé wôsa ôbi gey erê emê wo Judé a ré, wôsa bay sa Jubné woge wo ciré deréri. ² Wulé bi wo hen na, sa lê geserê wo

Jubnê wo bay uwôgeri kwoŋ iyéy gergé hen baa dā. ³ Menba, yêneri kôli iyôn ba: «Hena ta, ju ô Judé aŋ bi bay tòm ô gelé are kêm ka ju li hen men. ⁴ Hena kwôni ré gey bi bîné ré hôni ba, a lê ani naŋ palé ré, mega wo ju li aŋga gelîŋ hen iyôn na, liji aŋ bi tu bîné gel.»

⁵ Yêneri kaŋ déŋ déŋ bay kôba, kaŋ bê bôrji sari a men. ⁶ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Wulê wupê nôbi nê m ré tô, niŋba, kenbay ba, wulê kêm na kwo dôri. ⁷ Kenbay ba, bîné a derêŋge ré, niŋba, nôbi ba, bay a dôren, wôsa en dô kwôli jé lêreji wo habîŋ hen ta. ⁸ Kenbay ken ô lê geserê bi wo hen hanŋe, niŋba, nôbi ba, na erê ré, wôsa wulê wupê nê m ré tô.»

⁹ Kirîŋa Jêsu kôlji hen iyôn menba, ôbi ba, tôŋ Galilé.

Jêsu ô kini lê geserê wo bay uwôgeri kwoŋ iyéy gergé hen

¹⁰ Kirîŋa yêneri ôrji lê geserê bi wo hen niŋ, menba, Jêsu ô men, niŋba, ôbi ô naŋ palé dîba, kwôni hôn né. ¹¹ Bay sa Jubnê wogeri kini lê geserê bi wo hen a, aŋ engereji iyôn ba: «Ôbi yôn ba?»

¹² Bîné kôl kwôlê damaŋ gengîŋ sari aŋ ka pônî kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo dôri» men, ka pônî kôl iyôn ba: «Ôbi na gawra wo habîŋ wôsa ôbi bi bîné kay damaŋ.» ¹³ Niŋba, kwôni wo ré kôl kwôli Jêsu kaŋ ta ba, naŋ wôsa bay hariŋ bay sa Jubnê.

¹⁴ Kirîŋa bay li geserê kwôy sa bôb derôre a niŋ menba, Jêsu ô derô haba wo *iyéy Emen a ô gelîŋ bîné are. ¹⁵ Derê kwôlê wori bi wo dê kirîŋ menba, bay sa Jubnê kôl iyôn ba: «Ôbi dôyrê magtubu to Emen né menba, li iyeŋ a ôbi ré hôn tôô to Emen hen iyôn ba?»

¹⁶ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Aŋga en gelîŋ bîné hen na, na kaŋé ré, niŋba, na ka kwo joon hen dî. ¹⁷ Hena kwôni wo ré gey

lê bô geyé wo Emen dema ré henê na ba, gelé aŋgaŋê bay ka hen, ré na ka Emen laba, ené iyêl na sa keben dî ba tô. ¹⁸ Kwôni wo kôl kwôlê sa kibri na, ôbi woge na hini emê wo gengîŋ sari niŋba, kwo woge hini emê wo kwo jori hen na, na ôbi a kelê kwôlê wop tiri. Kwôni bi wo iyônŋi hen na, na ôbi lê aŋgaŋ lamê tu kirîŋ né. ¹⁹ *Moyis na béŋge tôô niŋba, kwôni na bi kwôlê sa tôô hende to hen a ré, menba, wô mi a kené gey kené deren ba?»

²⁰ Menba, kwôlê bîné uwôli sara iyôn ba: «Ba, ju yé? I a geyé dîrê derem ba?»

²¹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «En li giŋê na pôn tô naŋ *sa merê ta menba, tununŋe ge kay mera ba? ²² Moyis na béŋge tôô top walê keŋ. Ôbi a, hena ré na naŋ sa merê ta, a wulê wop waliŋ gawra keŋ ré nê m ba, ken wali keŋ hen. (Tiri wori ba, tôô hende to hen, hena na yi Moyis a ré, niŋba, hena na yi môpêrŋge a dî.) ²³ Hena kené waliŋ kema wo dê keŋ naŋ sa merê ta bi tôô to Moyis ré dâgîŋ ré ba, wô mi a kené dî bôrŋge tarêŋge san a, kirîŋa en berare yi gawra yôd sa merê ta a ba? ²⁴ Jerêŋge kwôlê naŋ kini dîba, ken jô kwôlê wop bôd a tôŋ hen né.»

Jêsu na Krist, kwo Emen dôri hen bi ba?

²⁵ Bîné ka pônî ka Jérusalêm kôl iyôn ba: «Na gawra wo bay wogeri ciré deréri bi a na ré ba?

²⁶ Ôbi iyêl dîbîŋ tu wolé hen iyôn menba, bay kôl kwôlê wôni ré, wô mi ba? Na ba, kilmérna hôn wo ôbi ré na *Krist, kwo Emen dôri hen niŋ ba? ²⁷ Wôsa gawra wo hen na, nana hôn kirîŋ ka ôbi hen aŋ ya hen, niŋba, kirîŋa Krist, kwo Emen dôri hen a sa na, kwôni a hené kirîŋ ka ôbi hen aŋ ya hen né.»

²⁸ Menba, Jésu gelij bijné kwôlé derô haba wo iyéy Emen a aŋ iyêl kaŋ ta kôl iyôn ba: «Ken hôn kirij ka en henaj ya hen dô men, ken hōnen a men, en era na sa keben né, nijba, kwo joon hen na, na gawra woŋ ôbi bôô pôn nijba, ken hōni ré. ²⁹ Nijba, nôbi ba, en hōni wōsa en hena na ligiri a, aŋ na ôbi a joon hen.»

³⁰ Bay woge ciré beréri nijba, bay nêem beréri ré, wōsa wulê woŋ beréri nêem ré tô. ³¹ Bijné kwōne bi bōrji sari a aŋ bay kôl iyôn ba: «Kirijna Krist, kwo Emen dôri hen a sa sa ba, ôbi a lê gijnê dê kwo gawra hen ba?»

³² Kirijna *Parisijnêné toy kwôlo bijné kôl gengij sa Jésu hen, menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ Parisijnêné jé bay gemé iyéy merê ré ô berori eraŋ. ³³ Jésu kôl iyôn ba: «Na merê naŋ ken sem a, dema ené herê ligi kwo joon a hen tô. ³⁴ Aŋ ka sa wogen nijba, ka unen né, wōsa ka nêemê bijn kirij ka na môrij ya hen né.»

³⁵ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Jubné kôl kôl iyôn ba: «Kirij ka yôn a ôbi ré erê ya a nana uwōjni ré ba? Ôbi a erê uné na Jubné ka userij sa iyé Grêknê hen aŋ a erê gelij Grêknê are dê. ³⁶ Bô kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Ka sa wogen nijba, ka unen né, wōsa ka nêemê bijn kirij ka na môrij ya hen né hen ba, na iyen ba?» »

Hanê kam ka bijn bijné gelê

³⁷ Gerjé wulê lê geserê wo na wulê wo dami hen na, Jésu hena dêbu ta aŋ iyêl kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Hena kwōni wo kam ré diri ba, bi era unen aŋ sa yi kam ka na biri hen. ³⁸ Kwōni wo bi bōrji san a ba, hanê kam kaŋ gelê a gerê bōri a, mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn.»

³⁹ Jésu kôl hen iyôn gengij na sa Tunu to ka bi bōrji sari a hen ré sa uné, wōsa Tunu hende to

hen na bijn ré tô, wōsa Jésu uwōŋ dampare tori ré tô.

Karijare yi perê bijné wô sa Jésu

⁴⁰ Bijné toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, na *ôbi kibi Emen wo nana mô gemni bi tiri.»

⁴¹ Men, ka pōni kôl iyôn ba: «Na Krist, kwo Emen dôri hen» men, ka pōni kôl iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen bi a hena na Galilé men ba? Eŋ eŋ. ⁴² Magtubu to Emen kôl ôbi rée hena na tô môŋ wo kelma Dabid a men, sa iyé kelma Dabid to bay uwôgere Bêteléhêm hen a men ré ba?»

⁴³ Menba, bijné karij sa kibi Jésu. ⁴⁴ Ka pōni perê gey ciré beréri nijba, kwōni biri ré tô.

Bô denjelé wo damné ka Jubné

⁴⁵ Kirijna bay gemé iyéy Emen hen bulo hera menba, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ Parisijnêné engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené burori ré ba?»

⁴⁶ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini gel gawra wo iyêl môŋ kwo hen sa pôn né.» ⁴⁷ Parisijnêné kôlji iyôn ba: «Kenbay kôba, ken dō bay lamaanje men ba? ⁴⁸ Ken gelo dami wona wōni ley, *Parisijnê ley ba bōrji sari a men ba? ⁴⁹ Kwōnê bijné bay ka hen na, bay hôn tôô to Moyis dô ré, aŋ tômê fu sarji.»

⁵⁰ Parisijnê wo pōni wo bay uwôgeri Nikwodêm wo na era sa uwōŋ Jésu yoyre hen kôlij megêri iyôn ba: ⁵¹ «Tôô tona jôô wo nana fu gawra naŋ kwôlé pa dema ôbi ré dô kwôli anga ôbi li hen tô.»

⁵² Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Jôbi ju na kwo Galilé men ba? Kôbe bô magtubu to Emen a aŋ já gelé wo ôbi kibi Emen wōni ré hena Galilé ré kwôy.» [⁵³ Menba, i i kôba hô ijn ijn.

8

Iyore to bay bure sa wônijare toj têrij a

¹ Kirija i i kôba, ô ij nij menba, Jêsu ô sa Keram wo Olibiyé. ² Tô kirij cud menba, ôbi bul hô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bijné kêm uso da ligiri a. Ôbi mô tòn aj dôrji kwôlê. ³ Menba, *bay derê tô tôo to Emen naj *Parisijnêné eraj naj iyore to bay jerare sa wônijare toj têrij hen. Aj bay dere debe tumô bijné kêm.

⁴ Menba, bay kôlij Jêsu iyôn ba: «*Rabi, iyore to na ná, nini jerare sa wônijare toj têrij a. ⁵ Tôo to *Moyis na kelêni mega wo yébé bay ka iyônggi hen na, bi niné gôbijji deréj naj jerew. Nijba, kwom jôbi ba, ju kôl iyen ba?»

⁶ Bay engereri hen iyôn bi ciré sélijni bi ciré dij kwôlê sari a. Nijba, Jêsu he sari tòn aj di ani terare naj kema kôbri. ⁷ Mega wo bay engereri têê kwône hen iyôn menba, Jêsu dô sari ta, aj kôlji iyôn ba: «Bi kwôni wo perérnge a hen wo li têrij ré ba, ay jerew uwôlij iyore hende to hen tumô na gelé.»

⁸ Menba, ôbi hô he sari tòn aj di ani terare a. ⁹ Kirija bay toy hen iyôn menba, bôrji dôyréji aj bay jal pôn pôn ô, ayij tôri sa surjê a kwôy sa sa kaj kamrê. Menba, Jêsu naj iyore hende to ré debu derôrji a hen a baji mera. ¹⁰ Kirija Jêsu dô sari ta aj gel na iyore hende to hen a debé baa hen mera menba, ôbi kôle iyôn ba: «Bay ô yôn ba? Kwôni jô kwôlê wôni saré ré ba?» ¹¹ Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Kelma, kwôni jô kwôlê wôni san a ré.» Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Nôbi kôba, en biré naj kwôlê ré men, ô harê nij, nijba, mu hô li têrij ré nij.»]

Jêsu na kirij ka perangi ka sa terare a na

¹² Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Ena kirij ka perangi ka sa terare a na. Kwôni wo era tòn a ba, a erê kirij ka hendi a ré nij, nijba, ôbi a upé kirij ka perangi ka a biri ôbi a merê tu gej hen.»

¹³ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Parisijnêné kôli iyôn ba: «Ju dô kwôlem naj kem hen na, kwôlê wom bi wo hen na tiri ré.»

¹⁴ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené dô kwôlê wupé naj keben kôba, na tu kwôlê wôsa en hôn kirij ka en henaj ya men, ka na ôrij ya hen a men, nijba, kenbay ken hôn kirij ka en henaj ya hen né men, ka na ôrij ya hen né a men. ¹⁵ Kenbay ba, jerê kwôlê wonge na mega gawré jôrij hen iyôn nijba, nôbi en jô kwôlê sa kwôni a ré. ¹⁶ A hena ené jô kwôlê sa kwôni a ba, jerê kwôlê wupé bi wo hen na, bijn naj tu kwôlê wôsa ena penen ré, nijba, Iban wo joon hen na naj en. ¹⁷ Men lij bô magtubu tôo tonge a kôl iyôn ba: «Hena bijné wôô ré dô kwôli kwôni na, na tu kwôlê a bay ré kôl hen.» ¹⁸ En dô kwôlen naj keben men, Iban wo joon hen kôba, dô kwôlen a men.»

¹⁹ Menba, bay kôli iyôn ba: «A Iban bi yôn ba?» Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Ken hónen ré men, ken hôn Iban ré a men. Hena kené hónen ba, ka hené Iban men.»

²⁰ Jêsu kôlji kwôlê bi wo hen, na kirija ôbi gelij bijné are bô iyéy Emen a kwa kirij ka kini bê gursu yij ya hen nijba, kwôni pôn iyôn kôba, biri ré wôsa wulê wori nêmen ré tô.

Ka nêmê erê kirij ka na erê ya hen né

²¹ Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Na erê aj ka wogen aj ka maj tô têrij

tonge a. Ka nê mê erê kirîj ka na erê ya hen né.»

²² Sa kwôlê bi wo hen a na, damnê ka Jubnê kôl iyôn ba: «Ôbi a deré yiri nañ kôbri a ré kôl iyôn ba: ka nê mê erê kirîj ka na erê ya ré hen ba?»

²³ Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Kena ka tòn nà, nijba, nôbi ena kwo ta. Ken ô tô anga sa terare a nà, nijba, nôbi ba, en ô tô anga sa terare nà ré. ²⁴ Na ôbi á, ré ené kelênge kené ma tô têrij tonge a hen, wôsa hena kené bi bôrñge sa kwo en kôl ené na ôbi hen ré ba, ka ma tô têrij tonge a.»

²⁵ Bay engereri iyôn ba: «Ju na i ba?» Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi a ré ené kelênge tumô nij. ²⁶ Kwôlo ré ené kelê men, jerê men gengij sarnge na, yi daman nijba, kwo joon hen na, kôl na tu kwôlê an na kwôlo en toya kibri a a ené kôlij bijné ka sa terare a nà hen.»

²⁷ Nijba, bay hôn wo ré gengij na sa Ibari a ôbi ré kôlji hen né. ²⁸ Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Wulê wo ka sa dên nôbi *Kema Gawra ta sa gurô tagelê hen dema kené henê kwo en kôl ené na ôbi hen, ené li ani kani sa keben ré nijba, ré na anga Iban na ré gelen hen a ené kôl kwôlji hen dî. ²⁹ Ôbi wo na joon hen, na nañ en dîba, ôbi dên an né, wôsa en li na anga bôri ôbi gey hen.»

³⁰ Jêsu iyêl hen iyôn menba, bijné kwône bi bôrji sari a.

Kwôngê Abraham kan tiri

³¹ Menba, ôbi kôlij Jubnê ka bi bôrji sari a hen iyôn ba: «Hena kené gem kwôlê wupê bôrñge a na, kena bay tòn tiri. ³² Men, ka henê tu kwôlê men, tu kwôlê bi wo hen a derênge bô lemnare a a men.»

³³ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nibay nina kwôngê *Abraham men, kwôni na lêni lemnare ré a men, menba, wô mi a jerê kôl

iyôn ba: «Ka merê sarnge senge ba?» »

³⁴ Menba, Jêsu hô uwôlji sara iyôn ba: «Na kelênge na tu kwôlê, hena kwôni ré ay yiri bijn têrij na, ôbi na lema wore. ³⁵ Lema a merê bô ira kwôy ré, nijba, kema iyére a merê ya kwôy dî. ³⁶ Hena nôbi Kema Gawra ené derênge bô lemnare to têrij a ba, ka merê sarnge senge tiri a men. ³⁷ En hôn wo kené na kwôngê Abraham a men, nijba, ken gey bi kené deren wôsa ken gey kwôlê wupê ré. ³⁸ Nôbi en kôl na kwôli anga en gel yi Iban a, nijba, kenbay ken li na anga na toy kwôlji kibi ibarenge a.»

³⁹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nibay ibarni na Abraham.» Nijba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Hena henañ kené na kam Abraham ba, henañ kené lê anga Abraham na li hen dî. ⁴⁰ Haw hen ken gey kené deren nôbi wop ôbi kelênge tu kwôlê wo en toy kibi Emen a hen, nijba, Abraham wo na ibarenge bi hen na, na li hen iyôn né. ⁴¹ Kenbay ken li na anga ibarenge na li.» Menba, bay kôli iyôn ba: «Nibay nija lamnañê ré, wôsa Emen pôn nêj hari a na Ibarni.»

⁴² Menba, Jêsu kôlji iyôn ba: «Hena Emen henañ a ré na Ibarenge na, henañ kené geyen, wôsa en hena na ligi Emen a a ené sa hen men, en era na sa keben ré, nijba, na ôbi a joon hen a men. ⁴³ Menba, wô mi a kené hôn bô kwôlê wupê ré ba? Wôsa ken nê mê toyé kwôlê wupê ré. ⁴⁴ Ibarenge na Sidan an ken gey lê na anga bô ibarenge gey hen. Ôbi na na ôbi deré temare ca tumô yeñ men, na ôbi benare a men dîba kwôlê wop tiri nañ yiri a. Kirîja ôbi gey lê benare na, ôbi kôl kwôlê nañ sa yiri, wôsa ôbi na ôbi lê benare men, ôbi na iba benare a men. ⁴⁵ Nijba, na wô wo en kôl tu kwôlê

hen aña kené kañ bê bônge sara hen. ⁴⁶ I a perênge a hen a gelé wo ené li têriñ ba? A hena ené kôl na tu kwôlê ba, wô mi a kené kañ bê bônge san a ba? ⁴⁷ Kwôni wo na kwo Emen na, toy kwôlo Emen kôl hen, niñba, kenbay ken toy ré, wôsa kena ka Emen né.»

⁴⁸ Menba, Jubnê uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo na nini kôl jeré na gawra wo Samari men, tunu to habiñ ré yi bôm a a men hen na, na na benare ré.» ⁴⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Tunu to habiñ yi bôn a ré, niñba, en ay na kibi Iban menba, ken ay keben né. ⁵⁰ En woge na hini emê wupê ré, niñba, ôbi a wogé hini emê wo gengiñ san men, ôbi jeré kwôlê a men na, hen ya. ⁵¹ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo gem kwôlê wupê bôri a na, temare a deréri ré niñ.»

⁵² Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Haw hen nini hôn wo tunu to habiñ ré yi bôm a niñ. Wôsa *Abraham ma men, bay kibi Emen kôba maji a men, menba, jôbi ju kôl iyôn ba: «Hena kwôni ré gem kwôlê wupê ba, temare a deréri ré niñ.» ⁵³ Jôbi ju na kwo dami dê Abraham wo na ma hen ba? Bay kibi Emen kôba, maji menba, jôbi ju li yem môñ i iyôn ba?»

⁵⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Hena ené ay kibi yen ba, ayê kibi yi wupê bi wo hen na ani ré. Na Iban wo ken kôl ré na Emen wonge hen a ayê keben. ⁵⁵ Ken hôni ré, niñba, nôbi ba, en hôni. Hena ené kôl ené hôni ré na, réé ené yé ôbi benare môñ kenbay iyôn men, niñba, en hôni men, en gem kwôlê wori a men. ⁵⁶ Ibareñge Abraham na sê peré wo diré gelé wulê wupê bi wo hen. Ôbi na gel aña na li yi derê.»

⁵⁷ Menba, Jubnê kôli iyôn ba: «Elêrem nê m tôte bay ré tô menba, na ju gel Abraham niñ ba?»

⁵⁸ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelênge hen: pa dema Abraham na ré yêñ tô na, na en ya niñ.»

⁵⁹ Kirija bay toy hen iyôn menba, bay pô jerew ciré gôbiñni menba, Jésu uwôbe aña sêñ derô haba wo *iyéy Emen a aña ô.

9

Jésu berare gawra wo tiri na toñ bô yori a

¹ Wulê wo pôni Jésu ô tô geré menba, ôbi gel gawra wo pôni wo tiri na toñ bô yori a. ² Menba, bay tôri engereri iyôn ba: «*Rabi, gawra wo nà ba, na wô kibi têriñ tori laba to baléri a lê aña tiri ré tiñ bô yori a hen ba?»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na wô sa têriñ tori ré men, to baléri ré a men, niñba, tiri tiñ bi néé wo Emen ré gel yiri nô sari a. ⁴ Mega wo kirij ka perangi baa nà tô hen na, bi na lénge jé wo kwo joon hen. Wôsa yoyre baa da niñ aña kwôni a nê m ê lê jé ré niñ. ⁵ Mega wo en baa sa terare a nà tô hen na, ena kirij ka perangi ka biñé ka sa terare a nà.»

⁶ Kirija ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyôn kô niñ menba, ôbi tebe kalé tôñ aña bulôniñ terare. Ôbi ay terare hende to ôbi bulôñ hen aña li tu ôbi tu tiñ bi wo hen a. ⁷ Aña Jésu kôli iyôn ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare ka bay uwôgeji Silowé hen.» (Silowé bôri na ôbi jé.) Ôbi ô pelé tiri bô kam tagare hende to hen menba, ôbi gel kirij dô aña bulo hera.

⁸ Bay kwari men, biñé ka na hôni tumô tumô môñ ôbi uwôlê are hen na, bay kôl iyôn ba: «Kamañ, na gawra wo na miiré uwôl are na hen né ba?»

⁹ Menba, ka pôni kôl ré na ôbi men, ka pôni kôl ré na kwôni wo geliñ aña dî dî men. Menba, ôbi nañ kibri kôlji iyôn ba: «Na nôbi.»

¹⁰ Menba, bay kôli iyôn ba: «Ju li iyen a jeré gel kirij hen iyôn ba?»

¹¹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Gawra wo bay uwôgeri Jésu hen a bulônê terare aḅ lèn tun a, aḅ kôlen iyôn ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare to Silowé.» Menba, en ô pelé tun menba, en gel kirij mera.»

¹² Menba, bay hô engereri iyôn ba: «Gawra bi wo hen na yôn ba?» Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «En hôn né.»

Parisijnêné engerij ôbi tu tij bi wo hen kwôlê

¹³ Menba, bay ôrij nap gawra bi wo tiri na tij ligi *Parisijnêné.

¹⁴ Na na nap *sa merê ta a aḅa Jésu na ré bulôn terare li a tu gawra bi wo hen aḅ biri gel kirij hen. ¹⁵ Menba, Parisijnêné kôba hô engereri men, ôbi ré li na iyen a ré gel kirij hen ba? Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Ôbi bulôn terare lèn tun a aḅ en ô pelé menba, en gel kirij mera.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Parisijnêné ka póni kôl iyôn ba: «Gawra wo hen na, hena na ligi Emen a ré, wôsa ôbi bi kwôlê sa sa merê ta a ré.» Men, ka póni kôl iyôn ba: «Gawra woj ôbi têrij ba, a lê iyen a ré lêré gijé wo hen iyôn ba?» Menba, kariḅare yi perêrji a.

¹⁷ Menba, bay hô engere ôbi tu tij na iyôn ba: «Kirijna ôbi li aḅ ju gel kirij hen iyôn na, jôbi ba, na kwôli mi a jeré kôl gengij sari ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ôbi na *ôbi kibi Emen.»

¹⁸ Bay sa Jubné na wo ôbi na ré na ôbi tu tij aḅa ré gel kirij hen iyôn né kwôy wo bay ô erap nap balêri. ¹⁹ Menba, bay engereji iyôn ba: «Na kemarḅge wo ken kôl tiri ré tij bô yori a bi a nà ba? Menba, li iyen a ôbi ré gel kirij haw hen ba?»

²⁰ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini hôn wo ré na kemarni

men, nini hôn wo tiri na ré tij na bô yori a a men. ²¹ Nijba, ôbi li iyen a ré gel kirij ba, ba nini hôn né. Men, i a lê a ôbi ré gel kirij hen ba, ba a men ba, nini hôn ré nij. Engerêḅgeri, tiri sur nij hen na, ôbi a kelê kwôlo gengij sari.»

²² Na ôbi á, balêri ré kôl hen iyôn wôsa bay hariḅ bay sa Jubné wôsa bay na genge mega wo hena kwôni wo ré hôn Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, bay réé dagêri bô *iyéy dapare a. ²³ Na ôbi á, balêri ré kôl iyôn ba: «Tiri sur nij hen na, engerêḅgeri ôbi hen.»

²⁴ Parisijnêné hô uwôgeji gawra bi wo tiri na tij hen aḅ kôli iyôn ba: «Kôl kwôlê woj tiri tumô Emen a wôsa nini hôn wo gawra bi wo ju kôl ré berarem hen na, na ôbi têrij.»

²⁵ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena ôbi ré na ôbi têrij ba, en hôn né, nijba, aḅa pôn ka en hôn na, tumô ba, tun na tij nijba, haw hen en gel kirij.»

²⁶ Menba, Parisijnêné hô engereri iyôn ba: «Ôbi lêm na mi ba? Ôbi li na iyen a ré bôl tum hen ba?» ²⁷ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené kelêḅge nij menba, kené toy ré wô mi ba? Wô mi a kené hô gey toyé a sôn ba? Kenbay kôba, ken gey yé bay tôri men ba?»

²⁸ Bay tiréri aḅ kôl iyôn ba: «Jôbi a na ôbi tôri dî terô, nibay nijna bay tô *Moyis. ²⁹ Nini hôn mega wo Emen na ré iyêl nap Moyis. Nijba, gawra wo nà ná, nini hôn kirij ka ôbi henap ya hen ré.»

³⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kwôlo hen na, en hôn né, ôbi li aḅ en gel kirij hen na, ré kené henê kirij ka gawra bi wo hen henap ya hen. Menba, ken hôn kirij ka ôbi henap ya hen né. ³¹ Nana hôn wo Emen ré toy uwôlê wo bay têrij ré hari nijba,

hena kwôni ré biri kwôlê men, li anğa ôbi gey hen a men na, na kwôni bi wo hen a ôbi ré toy uwôlê wori. ³² Wôsa nini toy tumô mega wo kwôni na ré bôl tu kwôni wo tîj bô yori a iyôn sa pôn né. ³³ Hena gawra bi wo hen ré hena na ligi Emen a ré na, ôbi ré nê mê lê ani ré kwôy.»

³⁴ Menba, Parisîjêpê kôli iyôn ba: «Ju yêp bô têrij a menba, ju gey geléni are ba?» Menba, bay dageri bô iyéy dapare a.

Bijé ka hôn ciré na bay tu tîj né

³⁵ Kirîja Jêsu toy wo bay ré dage gawra bi wo hen menba, ôbi ô upéri aŋ kôli iyôn ba: «Ju bi bôm sa *Kema Gawra ba?» ³⁶ Menba, gawra bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «Kelma, ôbi na i a ené bê bôn sari a ba?»

³⁷ Jêsu kôli iyôn ba: «Ju gili. Kwôni wo iyêl naŋ ju hen na, na ôbi.» ³⁸ Menba, ôbi kôlij Jêsu iyôn ba: «Kelma, en bi bôn sam a.» Aŋ ôbi cubu gubari tumôri a.

³⁹ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «En era sa terare a nâ ná wô jerê kwôlê aŋ bi bay tu tîj ré gel kirij men, ka gel kirij hen ré hô gase yi bay tu tîj men.»

⁴⁰ Parisîjêpê ka pôni ka ðebu naŋ ði hen toy kwôlê bi wo hen, aŋ kôli iyôn ba: «Nibay kôba, niŋa bay tu tîj men ba?»

⁴¹ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Hena henaŋ turŋge ré tîj na, henaŋ kwôlê têrij henaŋ né beré sarŋge ré. Niŋba, haw hen wo ken kôl iyôn ba nini gel kirij, na ôbi a, kwôli têrij tonŋe ré bu sarŋge a baa ya hen.»

10

Gwosoy kwôlo gengîj sa ôbi abê gamgê naŋ gamgê kari

¹ «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen: kwôni wo si si kibi geré wo iyéy gamgê ré, niŋba, si si tu

telare aŋa ré ô bô a na, na ôbi gemsare men, na bandi a men. ² Niŋba, kwôni wo si si kibi geré ba, ôbi a na ôbi abê gamgê hen ði.

³ Ôbi gemé kibi iyé gamgê hen bôl kibi iyére biri aŋ gamgê toy tôri hôn men, ôbi uwôge ka na kari hen, naŋ heniji heniji aŋ ôbi siŋ naŋ ci nô. ⁴ Kirîja ôbi siŋ naŋ gamgê kari bay ka hen kê m nô niŋ na, ôbi a derê tumôri men, bay a erê tôri a a men, wôsa bay hôn tôri. ⁵ Gamgê bay ka hen ô tô kwôni wo ðaŋgi a ré, niŋba, bay a geréri ði wôsa bay hôn tôri ré.»

⁶ Jêsu kôlji gwosoy kwôlê bi wo hen niŋba, bay hôn kwôlo ôbi kôlji hen ré kwôy.

Jêsu na ôbi abê gamgê wo dôri

⁷ Menba, Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen: en yi mega kibi geré wo iyéy gamgê iyôn. ⁸ Bijé kê m ka na era tumôn hen na, na bay gemsare men, na bandi a men aŋ gamgê na toy tôri ré. ⁹ Ena kibi geré. Hena kwôni ré si legen na, ôbi a upé gelé men, ôbi a era ira men, a sé men, ôbi a upé kalmê kaŋ emê ka lebé dô a men. ¹⁰ Ôbi gemsare ba era na wô gemsare men, deré temare men, mê nê kirij a men. Niŋba, nôbi en era bi bijé ré mô tu geŋ men, ré uwôj terê kibi wo gay gay wo bô a hen a men.»

¹¹ «Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Ôbi abê gamgê wo dôri na, ay yiri ulêj wô gamgê kari. ¹² Niŋba, kwôni wo abe gamgê wô uwôj niŋ gursu mera ðiba na ôbi abêri ré men, gamgê kôba na kari ré a men hen na, kirîja ôbi gel heŋ era menba, ôbi ge ðiji aŋ, aŋ heŋjê waserêji. ¹³ Ôbi li hen iyôn wôsa ôbi li jé na wô uwôj niŋ gursu mera, ðiba, erem sa gamgê a ré. ¹⁴⁻¹⁵ Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Mega wo Iban hôn men, nôbi kôba, en hôn men hen iyôn na,

en hôn gamgê kapê men, bay kôba hōnen men. En ay yen ulép wô sa gamgê kapê. ¹⁶ En ôrij nap gamgê ka pōni ka nap bô ira nà tō. Gamgê bay ka hen na, na erê erañ nap ci, añ bay a toyé tōn añ bay kêm a sa dañ kiniji pōn men, ôbi gemérji kôba, a pōn a men.»

¹⁷ «Iban geyen na wōsa en ay yen ulép dema ené sa upé hōrij tō hen. ¹⁸ Añ yen bi wo en ay ulép hen na, na kwōni a beren erēñ né, nijba, na nōbi a ayê bé nap bô geyé wupê. En nēm dé yen bij temare men, en nēm derē yen kebre a a men. Na tōtō Iban to kelan a ené li hen.»

¹⁹ Sa kwôlê bi wo ôbi kôl hen na, kariñare hô yi perê Jubnê. ²⁰ Ka pōni perê kwōne kôl iyôñ ba: «Tunu to habij bōri a men, na kubra a men, menba, wô mi a kené toy kwôlê kibri a ba?»

²¹ Men né, ka pōni kôl iyôñ ba: «Kwōni wo tunu to habij bōri ba, a kelê kwôlê hen iyôñ né men, tunu to habij ba, a belê tu ôbi tu tij ba men».

Jubnê kap Jésu

²² Bay li geserê wop belê kibi *iyéy Emen Jérusalêm a kibi kelanê a. ²³ Menba, Jésu ô palê derô haba wo iyéy Emen a si tō pal wo uwôgeri ré na kwo Salomôn hen. ²⁴ Menba, Jubnê sa méeri ta añ kôli iyôñ ba: «Kirijna yōñ a jeré bé bōrni kurij tōñ ba? Hena jeré na Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni wañ ta nijna toyé.»

²⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyôñ ba: «Na en kelēñge nijba, na ken kap bê bōrñge sara. Wōsa anga en li nap hini Iban hen na, na bay a derê kwōlen. ²⁶ Nijba, ken bi bōrñge sara ré, wōsa kena gamgê kapê ré. ²⁷ Gamgê kapê na, toy tōn men, en hōnji men, bay era tōn a a men. ²⁸ Men, nōbi en biji bay mô tu geñ nap kwiniñi men, bay a

mênê ré yôd men, kwōni a dôrji kōben a ré a men. ²⁹ Iban bi wo na ben bijné bay ka hen na, gôlij sa are kêm añ kwōni nēm derēji kōbri a ré a men. ³⁰ Nibay nap Iban nijna gawré ka pōn.»

³¹ Menba, Jubnê hô pô jerew ciré gôbij Jésu deré. ³² Menba, ôbi kôlji iyôñ ba: «En li anga dôri ka hena yi Iban a kwōne gelēñge nijba, na wô ka yōñ pōn aña kené kena gōben deré kwôliji hen ba?»

³³ Menba, Jubnê uwôli sara iyôñ ba: «Na wô lê anga dôri a niné gōbem deré hen mera ré, nijba, wô tiiré wo ju tiiré Emen men, wô wo jôbi ju na gawra menba, ju li yem môñ Emen iyôñ a men hen.»

³⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôñ ba: «Lij bô magtubu tōtō tonje a kôl Emen na ré kôl iyôñ ba: «Kena emen men.» ³⁵ Nini hôn kwôlo magtubu to Emen ré kôl hen na, kwōni a mênê ré wōsa na bijné bay ka bay na uwôl béré kwôlê wori biji hen a, Emen ré uwôgeji emen men hen. ³⁶ Wōsa kupê nōbi ba, na Iban a dôren añ joon sa terare a menba, ken kôl ené tiiré na Emen wô kelê wo en kôl ené na Kema Emen hen. ³⁷ Hena ené li anga Iban li hen men né, ken bi bōrñge san a ré men. ³⁸ Nijba, hena ené li anga Iban li hen aña kené gey bê bōrñge san a ré na, ken bi bōrñge sa anga Iban li bay ka en li hen. Hen iyôñ hari kôba, ken bi bōrñge sa are bay ka hen a bi ken hôn dô mega wo Iban ré bij nap en men, nōbi kôba, ené bij nap dí men.»

³⁹ Sa kwôlê bi wo hen a na, Jubnê hô woge ciré beréri, nijba, ôbi si selay ô.

⁴⁰ Menba, Jésu hô ô cêgi cér wo Jurdê kirij ka Ja ôbi lê batêm na lij bijné batêm ya hen, añ ô merê ya. ⁴¹ Bijné kwōne era ligiri a añ kôl iyôñ ba: «Ja ôbi lê batêm na li

gijnê wôni pôn nêj iyôn né, nijba, kwôlo ôbi na kôl kêm gengijn sa gawra bi wo hen na, na kwôlê wojn tiri.»

⁴² Menba, kirijn bay ka hen na, bijné kwône bi bôrji sari a.

11

Jésu bi Lajar ji si kamjê

¹ Gawra wo pôni bay uwôgeri Lajar mô Bétani a, ôbi ômijn. Sa iyére hende to hen na, si Mari naj yère Mart môrji ya. ² (Mari hende to hen na na, na to na wusijn Kelma ider sa têri a men, na mô naj guseri sare men hen. Aj Lajar bi wo ômijn hen na yêene.) ³ Si Mari naj Mart jê kôlijn Jésu iyôn ba: «Kelma, gel kwo ju geyri gaj hen ômijn.»

⁴ Kirija Jésu toy hen iyôn menba, ôbi kôl iyôn ba: «Ômpnare to hen na, na to a diri ré, nijba, na to a gelé hini emê wo Emen men, na to bay ayijn kibi Kema Emen a men.»

⁵ Jésu gey Mari naj yère Mart men, yêneji Lajar a men daman. ⁶ Wulê bi wo ôbi toy wo Lajar ré ômijn hen na, ôbi hô wôl sa wôô cêgê a, kirijn ka ôbi môrijn ya hen. ⁷ Menba, ôbi kôlijn bay tôri iyôn ba: «Na herênge Judé.»

⁸ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «*Rabi, Jubjê na gey ciré gôbem deré naj keram haw hen menba, já hô heré Judé sôn ba?»

⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Wulê pôn ba, na tare môj kibi wôô ré ba? Hena kwôni ré ô kirijn tu tare ba, a hebirijn né, wôsa ôbi gel kirijn ka perangi ka sa terare a nà. ¹⁰ Nijba, hena kwôni ré ô kirijn yoyre na, ôbi a hebirijn wôsa kirijn ka perangi ka ôbi ré gelijn kirijn naj.»

¹¹ Cêgi kwôlê bi wo hen na, ôbi kôlji iyôn ba: «Melapnena Lajar yi kum, aj na erê engéri.»

¹² Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «Kelma, hena ôbi ré yi na kum ba, ôbi a berarê senge.»

¹³ Jésu kôlji na kwôli temay Lajar nijba, bay kôl yan ba ôbi ré kôlji na kwôli kum. ¹⁴ Menba, Jésu kôlji naj a ta iyôn ba: «Lajar ma. ¹⁵ Yen dôren gaj wô sarngge wô najê wo en naj kirijn bay ka hen, wôsa ôbi wo hen a lê dema kené bê bôrjge san a. Na erênge upéri.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Tomas wo bay uwôgeri Kerma hen kôlijn megêri bay tô Jésu ka baa hen iyôn ba: «Nabay kôba, na erênge men. Hena ré temare hende kôba, na manje naj di.»

¹⁷ Kirija Jésu sa menba, toy wo Lajar ré emijn li wulê pôrbu kamjê nij. ¹⁸ Bétani naj Jérusalêm na, perêrji da senge, na kilométer subu mera. ¹⁹ Naj hen iyôn a, Jubjê kwône ré eraji temare ligi si Mari naj Mart a wô jalê bôrji wô yêniji wo ma hen.

²⁰ Kirija Mart toy wo Jésu era hen ya, menba, hende hena jô kwini aj Mari ba, mô baa ira. ²¹ Mart kôlijn Jésu iyôn ba: «Kelma, hena hena naj jeré ná nà ba, yênini hena naj ré ma ré tô. ²² Nijba, haw hen kôba, en hôn wo anga yôn yôn ka jeré engerijn Emen ba, ôbi ré bem.»

²³ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Yênê a jê sé kamjê.»

²⁴ Mart uwôli sara iyôn ba: «En hôn wo ôbi ré jê sé kamjê kirija bijné ka ma ré jê sé Wulê wojn jeré kwôlê a hen.»

²⁵ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Nôbi, ena ôbi bijn bijné jê sé kamjê men, ena ôbi biji merê tu gejn a men. Hena kwôni ré bi bôri san a ba, ré ma na ma kôba, a merê tu gejn. ²⁶ Men, i i wo mô tu gejn aj bi bôri san a ba, a ma ré kwôy. Mu bi bôrê sara ba?» ²⁷ Mart kôli iyôn ba: «En bi bôn sam a Kelma, wo jeré na *Krist

kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo ré era sa terare a nà bi.»

²⁸ Kirija hende kôl hen iyôn menba, kurij ô ta. Añ uwôge yêre Mari jigêd añ kôle iyôn ba: «Rabi dëbu hen ya uwôgerê.»

²⁹ Kirija Mari toy hen iyôn menba, hende hena kerê jô kwini.

³⁰ Wôsa Jésus sa bij sa iyére hende to hen ré tô nijba, ôbi baa na kirij ka Mart ré uwopni ya hen.

³¹ Menba, Jubnê ka ré mô bô ira nañ Mari wô jalê bôre hen, kirija bay gel wo hende hena kerêd si nô hen iyôn na, bay hena ô tôre a añ kôlji iyôn ba: «Yañ ba, hende ô na sa kampe ta erê sômê.»

³² Kirija Mari sa bij kirij ka Jésus dëbij ya hen na, kirija hende gili menba, hende kurij tôñ téri a añ kôli iyôn ba: «Kelma, hena henañ jeré ná nà ba, yénen henañ ré ma ré.»

³³ Jésus gel wo hende sôm men, Jubnê ka ré bare hen kôba, sôm a men na, bôri erem kwôlé gan añ cémmi uwôsij. ³⁴ Menba, Jésus engere Mari iyôn ba: «Ken emni yôn ba?» Menba, hende kôli iyôn ba: «Kelma, era ju sa gel.»

³⁵ Menba, Jésus sôm. ³⁶ Kirija Jubnê gel wo Jésus sôm hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Gelênge geyé wo ôbi geyri kêm hen.»

³⁷ Añ ka pôni perêrji a kôl iyôn ba: «Ôbi wo na bôl tu ôbi tu tij hen, henañ ré nêmmê lê añ bi Lajar ré ma ré ré ba?»

³⁸ Menba, bôri erem kwôlé damañ a sôn añ ôbi ô sa kampe. Kampe bay ka hen, na uwormo keram a añ kulman keram dij kibé. ³⁹ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Nôgênge kulman keram hen añ.» Menba, Mart yêri ôbi temare bi wo hen, kôli iyôn ba: «Kelma, ôbi emij li wulé pôrbu añ dijê nij.»

⁴⁰ Menba, Jésus kôle iyôn ba: «Na en kôlé hena meré bi bôre

san a ba, meré gelé néé wo Emen ré ba?»

⁴¹ Menba, bay nôge kulman keram wo yi kibi kampe a hen añ, añ Jésus ay tiri bôrij kirij si ta añ kôl iyôn ba: «Iban, en lêm dosé wô kwôlo ju toy keben a nij hen. ⁴² Kupê nôbi ba, en hôn wo jeré toy kwôlé keben a kwôy kwôy hapê, nijba, en kôl na wô kwônê bijé ka dëbu méren ta hen dî, bi bay ré bi bôrji san a mega wo ré na jôbi a ré joon hen.»

⁴³ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, kôl nañ tôri to dami kôl iyôn ba: «Lajar, so nô.»

⁴⁴ Menba, ôbi temare bi wo hen nungero so. Têri nañ kôbri lêgerij ta nañ kibi bargay men, tiri harij nañ kibi bargay a men, menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Beserêngerij añ ken diri ô.»

Jubnê way kwôli deré Jésus

⁴⁵ Jubnê ka kwôni ka era temare uné Mari hen gel anja Jésus li hen, menba, bay bi bôrji sari a.

⁴⁶ Nijba, ka pôni perêrji a ôrji uné *Parisijêpê añ kôlji kwôli anja Jésus ré la hen. ⁴⁷ Menba, damné kap bay bê kwôbe nañ Parisijêpê

uwôgeji dapare to *Sanêdrên añ kôl iyôn ba: «Na lêngge na iyen ba? Wôsa gawra wo hen na, li gijê kwône. ⁴⁸ Hena nana dêngeri li hen iyôn na, bijé kêm a bê bôrji sari a, menba, Rômêpê a eraji sa mênê *iyéy Emen tona men, tô yê wona a men.»

⁴⁹ Menba, kwo pôni perêrji a bay uwôgeri Kayib na *dami wo damné kap bay bê kwôbe elê bi wo hen a, ôbi kôlji iyôn ba: «Ken hôn ani ré kwôy. ⁵⁰ Bi gawra pôn nêñ ré ma wô sa bijé kêm a derê laba, bi sa iyére ré mênij derê dî ba?» ⁵¹ Ôbi kôl hen iyôn na sa kibri ré, wôsa elê bi wo hen na, ôbi na dami wo damné kap bay bê kwôbe añ ôbi kôlji ta mega wo

Jésu ré sa ma wô sa iyére. ⁵² Na

wô sa iyére pôn mera ré, nijba, na wô hô dayê bijné ka Emen ka userijn hen lij kurôngi yi wo pôn.

⁵³ Ayijn tôri wulê bi wo hen na, bay way kwôli ciré deréri. ⁵⁴ Na ôbi apa Jésus ré gel yiri waŋ waŋ tu Jubnê ré hen, aŋ ô sa iyére to kwa derô gwôlê to bay uwôgere Eperêm hen ô merê ya naŋ bay tôri.

⁵⁵ Mega wo geserê lê *Pak wo Jubnê baa da menba, bijné ka naŋ sa iyére iyére kwône ôrji Jérusalêm a tumô Pak a dê ciré erê lônê yirji wô sêlij tumô Emen. ⁵⁶ Bay woge Jésus aŋ bay engerijn perêrji a derô haba wo iyéy Emen a iyônŋ ba: «Ken erem mega wo ôbi ré era kini geserê na ré ba?»

⁵⁷ Wulê bi wo hen na, damné kaŋ bay bê kwôbe naŋ Parisijnêpê na kôlij bijné iyônŋ ba: «Hena kwôni wo ré hôn kirijn ka Jésus môrijn ya ba, ré kôl ta aŋ bi ciré erê beréri.»

12

Mari bi ider sa tê Jésus a

¹ Baa wulê jii dema geserê *Pak ré lij tô menba, Jésus hera Bétani sa iyé Lajar wo ôbi na biri ji si kamjê a hen. ² Kirijn bay ka hen na, Mart li aŋgaŋ emê bijné Jésus menba, perê kwônê bijné bay ka mô ôm are hen na, Lajar kôba, ya men. ³ Menba, Mari ay kwa gaasa woŋ ider wo dîné dô wo garari mê wo bay li naŋ kalmê ka bay uwôgeji nar hen, eraŋ sa wuse sa tê Jésus a aŋ mô naŋ gusiri sare aŋ bô iyére kêm dîné ider. ⁴ Judas Iskariyôt ôbi tô Jésus wo pônî wo a ayê sa Jésus hen, kôl iyônŋ ba: ⁵ «Wô mi a nana kaŋ ayê ider bi wo hen enŋijn *déniyé arew subu aŋ cêp bay nimré ré ba?»

⁶ Ôbi kôl hen iyônŋ na wô geyé wo ôbi gey bay nimré ré, nijba,

wôsa ôbi na ôbi gemsare men, ôbi a na ôbi gemé lari a men, aŋ lari wo bay biri gemé hen na, ôbi gômse kwari dê dê. ⁷ Nijba, Jésus kôl iyônŋ ba: «Déngere dê iyônŋ, wôsa hende li hen iyônŋ tumô ermijn sa emé wo bay a sa emen a hen. ⁸ Bay nimré a merê naŋ ken naŋ wulê wulê tô, nijba, nôbi ba, na merê naŋ ken naŋ wulê wulê ré.»

⁹ Menba, Jubnê kwône toy wo Jésus ré na Bétani a na, bay era na wô geléri ôbi mera ré, nijba, na wô gelé Lajar wo ôbi na biri ji si kamjê hen a men. ¹⁰ Menba, damné kaŋ bay bê kwôbe genge wo Lajar kôba, ciré diréri men. ¹¹ Wô sé wo Lajar ji si kamjê hen na, Jubnê kwône kaŋji damné kaŋ bay bê kwôbe aŋ bi bôrji na sa Jésus a dî.

Aŋga bijné li wô sa wo Jésus Jérusalêm a

¹² Wulê pôn cêgê menba, bijné kwône ka era wô lê geserê hen toy wo Jésus ré da era Jérusalêm a hen ya men, menba, ¹³ pôrji demaŋ gare kôbriji a aŋ gerji jôrijn kwini naŋ gura kôl iyônŋ ba: «Hosana, heramê yi wô sa Emen. Bi terê kibi yi wô sa kwo era naŋ hini Kelma Emen hen. Kwo era hen bi a na kelma wo *Israyêl hen a men.»

¹⁴ Jésus uwônŋ kema kura dâya mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyônŋ ba:

¹⁵ «Kenbay bijné ka Sijnô,* harênge ré,

gelênge Kelma woŋge dâya mera sa kema kura a era hen ya.»

¹⁶ Kirijn bay ka hen na, bay tô Jésus hôn ani bô are bay ka hen a ré. Nijba, kirijna Emen gel damjare to Jésus nij, dema bay ré erem mega wo na ré lij bô magtubu to

Emen a wô sari aña bijné ré li ariri hen.

¹⁷ Bijné kêm ka na debe nã Jêsu kirijna ôbi na uwôgij Lajar aň na biri ji si kampê hen na, bay dô kwôli are bay ka ôbi na li hen.

¹⁸ Na ôbi á, bijné ré jô kwini Jêsu nã gere wôsa bay na toy kwôli gijné bi wo ôbi na li hen. ¹⁹ Menba, *Parisijnêné kôl perêrji a kôl iyôn ba: «Gelênge, ka nê mê ré nij, wôsa bijné kêm ô tôri a.»

Bijné ka póni ka na Jubnê ré hen, gey erê gelé Jêsu men

²⁰ Grêknê ka póni perê ka ô wô tibé Emen sa geserê bi wo hen a na, ²¹ bay kôlij Pilip wo Bêtsayda bô emê wo Galilé a hen iyôn ba: «Kamaň, nini gey gelé Jêsu.»

²² Menba, Pilip ô kôlij André menba, bay wô ô bêm ô kôlij Jêsu.

²³ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Wulê wo Emen a gelij bijné dampare tijê nôbi *Kema Gawra hen nê mij. ²⁴ Na kelênge na tu kwôlê: hena gusij kaw ka bay ci hen, ré ma ré na, bay yi na kiniji a hen mera, nijba, hena bay ré ma dema ré sé aň a yé gusij mê. ²⁵ Ôbi a, kwôni wo ré ôm dô sa terare a nà, aň erem san a ré ba, kay na yiri, nijba, kwo geyen gôlij emê wo sa terare a nà ba, gem na yiri wô merê tu geň wo nã kwini men. ²⁶ Men, hena kwôni wo ré gey yé mana wujê ba, a era tón a aň kirij ka na sa merê ya hen na, ôbi kôba, a sa merê ya men. Hena kwôni ré na mana wujê ba, Iban a ayê kibri.»

Jêsu kôl kwôli temayri

²⁷ «Haw hen na, bôn erem kwôlê gaň. Ré ené kelé iyôn ba: Iban, doren kibi aňga ca sa san a hen, nijba, na wô bi wo iyôngi hen aña ené eraň kwôy sa terare a nà, bi ené sa gelij gusij hen. ²⁸ Iban, ay kibi henem.»

Menba, tôô gawra ôm derômaraň a kôl iyôn ba: «En heramiri nij, aň na hô heramiri a sôj.»

²⁹ Menba, kwônê bijné ka debe ya aň toy hen na, bay kôl yaň ré na emen a ré enê hen men, ka póni kôl iyôn ba ré na *mana wo derômaraň a ré iyêlê kwôlê nã dî hen men.

³⁰ Menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Na wô san nôbi a kené toy tôô hende to hen né, nijba, na wô sarňge kenbay dî. ³¹ Haw hen, na wulê wo Emen a jôrij sa kwôlê sa bijné ka sa terare a nà men, na wulê wo bay a dagij Sidan kelma wo sa terare a nà a men. ³² Nijba, nôbi na, kirijna bay a sa dén sa gurô tagelê na, na wuro gawrê kêm yen a.»

³³ Jêsu kôl hen iyôn gelij gerê wo diré sa maň hen. ³⁴ Menba, kwônê bijné uwôli sara iyôn ba: «Na lij bô magtubu tôô tona kôl iyôn ba: *Krist, kwo Emen dôri hen ré merê nã kwini yôd menba, wô mi a jeré kôl iyôn ba: «Bay ré sa dé Kema Gawra sa gurô tagelê ba?» Men, i na Kema Gawra bi men ba?»

³⁵ Menba, Jêsu uwôlji sara iyôn ba: «Mega wo kirij ka perañgi baa perêrňge a sem tô hen na, erênge kirij ka perañgi a wô wo dilemne maa gwôsênge. Wôsa kwôni wo ô dilemne a na, hôn kirij ka ôbi ôrij ya hen né. ³⁶ Mega wo kirij ka perañgi bay ka hen baa perêrňge a tô hen na, ken bi bôrňge sarji a aň bi ken bilij yi kami kirij ka perañgi.»

Kirijna Jêsu kôl kwôli are bay ka hen nij, menba, ôbi dîji aň ô uwôbê kelan nã ci. ³⁷ Bi wo Jêsu li aňgaň gijnê kwône tirji a bay gel hen a men, hen kôba, bay bi bôrji sari a ré. ³⁸ Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen a ariri ré lij hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Kelma, i a bê bôri sa kwôlo nini dô hen ba?

Men, na i a Emen né yêge sa néé wori biri ba?»

³⁹ Bay nêmb bê bôrji sara ré, wôsa Esay na hô kôl a kôl iyôn ba:

⁴⁰ «Emen bi tirji gel kirij né men, bi bôrji dengel aɲ bi tirji ré gel kirij né,

aɲ bi bay ré hôn ani ré.

Emen kôl iyôn ba:

En li hen iyôn bi bay ré bulo hera upen né,

wô wo hena bay ré hera upen ba, ma ené berarêji.»

⁴¹ Esay kôl kwôli are bay ka hen iyôn wôsa ôbi gel damɲare to Jêsu aɲa ôbi ré kôlij kwôli hen.

⁴² Bi wo hen kôba, perê damné ka Jubnê hen na, ka pôni kwône bi bôrji sari a, niɲba, bay gel yirji nô ré wô Parisiɲêné, wôsa bay hare wô wo bay maa ré dagêji bô *iyéy dapare a. ⁴³ Wôsa bay gey dené wo gawré gôlij kwo Emen.

Kwôlê a jôrij naɲ kwôlo Jêsu

⁴⁴ Menba, Jêsu iyêl kaɲ a ta kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi bôri san a ba, bi na san nôbi a mera ré niɲba, bi na sa kwo joon a hen men.

⁴⁵ Men, kwôni wo gelen nôbi ba, gel na kwo joon hen men. ⁴⁶ Wôsa en era sa terare a nà ná môn kirij ka perangi iyôn, aɲ bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô kirij ka hendi a ré niɲ. ⁴⁷ Hena kwôni wo ré toy kwôlê wupê aɲa ré gem ré na, na nôbi a jerê kwôlê sari a ré, wôsa en era sa terare a nà, ná wô jerê kwôlê sa biɲé a ré, niɲba, na wô gôlij naɲ ci dî. ⁴⁸ Kwôni wo kapen men, gey kwôlê wupê a ré a men na, ôbi jerê kwôlê sari a ya, wôsa na kwôlê bi wo en uwôl béréri hen a sa jerê kwôlê sari a, Wulé wop jerê kwôlê a. ⁴⁹ Nôbi na, en iyêl na kwôlê wôni sa keben ré, niɲba, Iban wo joon hen ôbi kôlen naɲ kibri wori kwôlo ené sa kôl

men, ené uwôlij béréri a men. ⁵⁰ Aɲ en hôn, tôô tori na, na meré wo naɲ kwini. Na ôbi á, kwôlo kêm wo ené kôl hen na, en kôl na mega bi wo Iban na kelan hen iyôn.»

13

Jêsu pul tê bay tôri

¹ Wulé pôn tumô sa lê geseré *Pak a na, Jêsu hôn wo wulé wo dîré henaɲ sa terare a nà herê ligi Ibari a ré baa dâ niɲ. Ôbi na pur biɲé kari ka sa terare a nà. Ôbi pirji hen kwôy wo ôbi derij kibi wulé wori sa terare a nà.

² Kirija Jêsu naɲ bay tôri môrji kibi emê a perare menba, Sidan na dôbe ermé wo habij bô Judas Iskariyôt wop kema Simô a bi ré sa dese Jêsu. ³ Jêsu hôn wo Emen ré biri néé sa are kêm men, ôbi hôn wo dîré hena na ligiri a men, dîré hô na ligiri a a men. ⁴ Menba, ôbi hena kibi emê bi wo hen a dô bargay ka sa megêrji a hen yiri a aɲ, menba, ay kibi ka ôbi ré hariɲ tô bôri hen. ⁵ Menba, ôbi bi kam bô dasa a pilij tê bay tôri aɲ mô naɲ kibi bargay bay ka ôbi ré hariɲ tô bôri hen. ⁶ Kirija Jêsu sa sa Simô Piyêr a menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, jôbi a hô pelen nôbi tèn dî ba?»

⁷ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Aɲga en li hen na, ju hôn bôrji haw hen né, niɲba, era tumô hen na, já sa henê bôrji tô.»

⁸ Menba, Piyêr hô kôli iyôn ba: «Já pelé tèn nôbi ré kwôy.» Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Hena ené pelem tèm né ba, já yé ôbi tòn ré kwôy.»

⁹ Menba, Simô Piyêr hô kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na hen iyôn ba, pul tèn mera ré, niɲba, ju pul kôben naɲ san kêm a men.»

¹⁰ Menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Kwôni wo pul yiri ba, sél niɲ aɲ

na têri a ré pelé mera. Kenbay kena ðiné ka séli, nijnba, ken sél kêm né.»

¹¹ Wôsa Jêsu hôn kwo a ayê sari hen, aña ré kôl iyôn ba: «Ken sél, nijnba, ken sél kêm né hen.»

¹² Kirija ôbi pilji têrji kô nijn men, tôbe bargay kari hôrij a men nijn na, ôbi hô mô kibi emê aji kôlji iyôn ba: «Anja en li hen ba, ken hôn bôrji ba?» ¹³ Ken uwôgen *Rabi men, Kelma men. Ken uwôgen na ya wôsa ena ôbi sarnge men, Kelma wonge a men, na tiri. ¹⁴ A hena nôbi woji Rabi wonge men, Kelma wonge a men hen, a pelênge têrnge hen na, kenbay kôba, ken pilji têrnge hen iyôn men. ¹⁵ Wôsa en li hen iyôn gelênge na gelé aji bi kené lij perêrnge a hen iyôn men, mega wo nôbi en lij hen iyôn men. ¹⁶ Na tu kwôlé a ené kelênge hen: mana a gôlij sa dami wori ré men, ôbi jé a gôlij sa kwo jori hen né men. ¹⁷ Haw hen wo ken hôn are bay ka kêm hen nijn na, hena kené li arirji ba, yernge a sa derênge.»

¹⁸ «En kôl hen iyôn, na wô sarnge kenbay kêm né, wôsa en hôn ðiné ka en tôrji hen. Nijnba, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, arirji a lij. Kwôlé bi wo hen na, kôl iyôn ba: «Kwo ôm kwô na en hen na, ôbi a hô yé ôbi bareren.» ¹⁹ En kelênge haw hen pa dema are bay ka hen ré sa tô, aji kirija bay sa nijn ba, kené hôn mega wo «Ena kwo en kôl ené na ôbi hen.» ²⁰ Na tu kwôlé a ené kelênge hen: kwôni wo bu kwo en jêri hen yiri a na, na nôbi a, ôbi ré beren yiri a hen men, kwo beren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men.»

Jêsu kôl kwôli gawra wo ré sa deséri

²¹ Jêsu kôl hen iyôn menba, ermé kwôlé liri daman aji ôbi

kôl iyôn ba: «Na tu kwôlé a ené kelênge hen: kwôni pôn perêrnge a hen a sa ayê san.»

²² Menba, bay tôri bôrij tirji aji bay hôn na ba, ôbi ré kôl na kwôli i ba ré. ²³ Ôbi tôri wo pôni kwo ôbi geyri gan hen, mô kwari a aji yi ley kabrêri a. ²⁴ Simô Piyêr liri kôbri ré engerij Jêsu na ba, ré na i a ôbi ré kôlij kwôli hen ba? ²⁵ Ôbi tôri wo ôbi geyri gan bi wo hen yi kabrêri a aji kôli iyôn ba: «Kelma, na i bi ba?»

²⁶ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Na kwo na beré mapa jibij kilij biri hen.» Ôbi bu mapa jibij kilij aji bij Judas woji kema Simô Iskariyôt. ²⁷ Kirija Judas enge mapa bi wo hen kôbi Jêsu a menba, Sidan ô bôri a menba, Jêsu kôli iyôn ba: «Anja ju gey lé hen na, ju li lew ham nijn.»

²⁸ Nijnba, tô bay tôri ka môrji kibi emê na ci hen hôn na ba, wô mi a Jêsu ré kôl hen ba, ré kwôy. ²⁹ Aji ka pôni kôl yan ba, mega wo Judas ré na ôbi gemé lari hen na, Jêsu ré gey kelêri na iyôn ba: «Ô kelé anja na lij geseré Pak réba ré kôli ré li na bay nimré men.» ³⁰ Judas enge mapa bi wo hen menba, hena si nô men. Kirij hendu nijn a men.

Perinje yernge, na tôô to kôrbi

³¹ Kirija Judas si nô nijn menba, Jêsu kôl iyôn ba: «Haw hen bay a gelé dampare tijê nôbi *Kema Gawra men, bay a gelé dampare to Emen sa keben a men. ³² Hena bay ré gel dampare to Emen wô sa kibi keben na, ba ða wo Emen na yiri kôba, a gelé dampare to Kemari men. ³³ Yênen kajê, na meré na ken gan ré nijn. Ka wogen nijnba, mega wo na nê en kôlij Jubnê hen iyôn na, ka nê mê erê kirij ka na erê ya hen né. ³⁴ Na ðênge tôô to kôrbi tôj: Perinje yernge.

Mega wo en perénge hen iyôn na, kenbay kôba, ken perij yernge hen iyôn men. ³⁵ Kirija ken perij yernge hen iyôn dema bijnê kêm ré henê wo kené na bay tôn tô.»

Jésu kôl kwôli uwôserê wo Piyêr ré sa uwôserê dîrê hôni ré hen

³⁶ Menba, Simô Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, já erê na yôn ba?» Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Kirij ka na erê ya hen na, já nê mê erê ya haw hen né, nijba, dê iyôn a dema, jeré sa erê tôn a tô.»

³⁷ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, wô mi a ené erê tô m a haw hen né ba? Na temare hende kôba, na ma wô sam.»

³⁸ Menba, Jésus uwôli sara iyôn ba: «Na tiri wo já geyé ma wô san ba? Na tu kwôlê a ené kôlem hen: kura a yelé ré tô menba, já uwôserê têê subu jeré hônen né.»

14

Jésu na geré woj erê ligi Ibari

¹ Menba, Jésus kôlji iyôn ba: «Erménge kwôlê wôni ré, nijba, ken bi bônge sa Emen a men, ken bi bônge san a a men. ² Wôsa kini merê yi gap bô iyé Iban a. Hena henañ ré na hen iyôn réba, henañ ené kelénge wañ a ta. En ô wô panê kirij ka gengij sarngge. ³ Añ kirija na erê añ kirija en panange kirij kera nij na, na bulo hera sa perénge nañ en, añ bi kirij ka en sa ô merê ya ba, kenbay kôba ka merê ya men. ⁴ Kirij ka na erê ya hen na, ken hônen geré wo ô kirij bay ka hen a men.»

⁵ Menba, Tomas kôli iyôn ba: «Kelma, nini hônen kirij ka já ôrij ya hen né, menba, nijba lê iyen a niné henê geré wo ô ya hen ba?»

⁶ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Nôbi ena geré men, tu kwôlê men, merê tu geñ a men. Kwôni

a erê ligi Iban a ba, sé si legen né. ⁷ Hena kené hônen ba, ken hônen Iban men. Añ haw hen ba, ken hôni men, na ken gili a men nij.»

⁸ Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Kelma, geléni Iban añ yerni a deréni mera.»

⁹ Menba, Jésus kôli iyôn ba: «Pilip, en mô nañ ken nâ ca yen aña jeré kôl jeré hônen ré tô ba? Kwôni wo gelen nôbi ba, gel na Iban men, menba, li iyen a jeré kôl iyôn ba: «Geléni Iban sôn ba?»

¹⁰ Ju bi bôm sara mega wo ené na yi Iban a men, Iban ré na yen a men ré ba? Kwôlo en kelénge hen na, en kelénge na sa keben né añ Iban wo yi yen a hen na, ôbi a lê angari. ¹¹ Iyôn ba, ken bi bônge sa kwôlê wo en kôl iyôn ba: En bijn nañ Iban a men, Iban kôba, bijn nañ en men hen. Men, hena ré na iyôn né kôba, ken bi bônge san a, wô kibi anga en li hen. ¹² Na tu kwôlê ené kelénge hen: kwôni wo bi bôri san a na, ôbi a lê anga en li hen men, a hô lê ka dê ka en li hen añ sôn, wôsa en ô na ligi Iban a tô. ¹³ Añ are kêm ka ka engeré nañ henen hen na, na lê bénge añ bay ré gelij dampare to Iba Kema sa kibi Kemari. ¹⁴ Hena kené engere ani nañ henen na, na lê bénge.»

Jésu ay tôri dîrê jén nañ Tunu toñ hendi bô bônge bijn bay tôri

¹⁵ «Hena kené geyen ba, ka bê kwôlê sa tôo tijê a men. ¹⁶ Añ nôbi na uwôlê Iban añ ôbi a bénge hende lê nañ ken to dangi bi ré sa mô nañ ken yôd nañ kuune. ¹⁷ Hende a na Tunu toñ tu kwôlê to bijnê ka sa terare a nâ. Bay a geyére ré, wôsa bay gele ré men, bay hône ré a men. Nijba, kenbay ba, ken hône, wôsa hende mô nañ ken men, mô bônge a a men.»

¹⁸ «Na dénge kam tijanê ré, nijba, na hera unénge hen ya. ¹⁹ Dê iyôn a menba, bijnê ka sa

terare a nà, a gelen ré nij, nijba, kenbay ba, ka gelen. Mega wo en mô tu geɲ hen iyôɲ na, kenbay kôba ka merê tu geɲ a men. ²⁰ Wulê bi wo hen na, ka henê wo nibay naɲ Iban niné yi mega gawra wo pôn iyôɲ men, kenbay naɲ en kôba, nana yi mega gawra wo pôn iyôɲ men.»

²¹ «Kwôni wo hôn tôô tipê aɲ bi kwôlê sara dô ba, ôbi a puren men, Iban a peréri men, nôbi kôba, na peréri men, na lê aɲ ôbi a henê wo ené na i ba, a men.»

²² Menba, Judas wo na kwoɲ Iskariyôt ré hen kôli iyôɲ ba: «Kelma, na iyeɲ a jeré gelé yem béni nibay díba bij bijné ka sa terare a nà, ré hen ba?»

²³ Menba, Jésu uwôli sara iyôɲ ba: «Hena kwôni ré geyen ba, a bê kwôlê sa kwôlê wupê men, Iban a geyéri men, nibay naɲ Iban nijna era unéri aɲ sa bij naɲ dí a men. ²⁴ Nijba, kwôni wo geyen ré, ba, a bê kwôlê sa kwôlê wupê ré men. Aɲ kwôlo ken toy keben a hen na, na kwôlê wupê ré, nijba, na kwo Iban wo joon hen dí.»

²⁵ «Na en kelêɲge kwôli are bay ka hen kirijna na en baɲ naɲ ken hen. ²⁶ Hende lê naɲ ken to na Tunu toɲ hendi bô bôrê to Iban a jop naɲ henen béɲge hen na, hende a gelêɲge are kém men, a jebé tô bôrɲge sa kwôlo kém wo na en kelêɲge a hen a men.»

²⁷ «En déɲge naɲ bô jalê wupê, en béɲge bô jalê wupê, en béɲge na môɲ kwo bijné ka sa terare a nà, bij hen iyôɲ né. Iyôɲ ba, ken dí bôrɲge bôn kam ré men, ken sun ré a men. ²⁸ Na ken toy, na en kelêɲge iyôɲ ba: «Na erê aɲ na bulo hera unéɲge.» Hena kené geyen ba, ka sa lê yi derê wô wo en hô ligi Iban a wôsa ôbi dami dên. ²⁹ Na en kelêɲge kwôli are bay ka hen ca tumô nij dema bay ré sa tô, aɲ bi kirijna are bay

ka hen ré sa ba, kené bij bôrɲge sara. ³⁰ Na iyêlê naɲ ken gaɲ cêgê ré nij, wôsa kelma wo sa terare a nà wo na Sidan hen era hen ya. ³¹ Ôbi ôriɲ naɲ néé san a ré. Nijba, na bé bijné ka sa terare a nà, ré hôn wo ené gey Iban aɲ ené li na aɲga ôbi ré gey ené li hen. Henanɲge ta, na erêɲge aɲ kirijna ka nà.»

15

Jésu a na tô gurô tijador

¹ «Ena yi tijador toɲ tiri hen men, Iban a na ôbi gemére men.

² Kam kôbi tijador to yê ré ba, ôbi dere jô aɲ, nijba, to yê ba, ôbi pane bi ré hô yê daman a.

³ Haw hen kena bijné ka sédelé sa kibi kwôlo na en ulêɲge béréri hen. ⁴ Hena kené bij naɲ en ba, nôbi ba, kôba na bij naɲ ken men. Hena kôbi tijador ré baa yi gurôre a ré ba, a nêmé yê sa kibri bij né, hen iyôɲ na, kenbay kôba, hena kené bij naɲ en ré ba, ka nêmé lê ani kani ka dôri sa kebrenge ré kwôy hen iyôɲ men.»

⁵ «Nôbi ena yi tijador aɲ kenbay kena kami kôbre. A hena kwôni ré bij naɲ en aɲa nôbi ené bij naɲ dí a men na, ôbi a lê aɲga dôri daman bij Emen, wôsa hena nôbi ené naɲ ken ré ba, ka lê ani kani sa kebrenge ré. ⁶ Hena kwôni ré bij naɲ en ré ba, bay a uwôli aɲ, môɲ kam kôbi tijador to bay na soor aɲ hay menba, bay pô bi bô tare a aɲ uwoyén hen iyôɲ. ⁷ Hena kené bij naɲ en men, hena kwôlê wupê yi bôrɲge a a men na, enɲerêɲge aɲga yôɲ yôɲ ka ken gey aɲ ka uné. ⁸ Hena kené li aɲga daman bij Emen na, bay a ayê kibi Iban men, ôbi a, kené yij bay tôn a men tô. ⁹ Mega wo Iban geyen hen iyôɲ na, nôbi kôba, en geyêɲge hen iyôɲ men. Bijge naɲ en, aɲ bi na perêɲge.

¹⁰ Hena kené bi kwôlê sa tôô tijé

ba, na peréŋge mega wo nôbi en bijn kwôlê sa tôô to Iban a, aŋ ôbi puren hen iyôŋ men.»

¹¹ «En kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋ bi yi derê wo yi yena hen na, ré yi yerŋge a iyôŋ men, aŋ bi yi derê woŋge bi wo hen ré dô dô cerêd. ¹² Na tôô tijê nôbi a na: «Periŋge yerŋge mega nôbi kôba, en peréŋge hen iyôŋ men.» ¹³ Ayê yem bijn temare wô sa milŋem na, peré wo dê kwo hen ba, naŋ. ¹⁴ Hena kené li aŋga en ay tôô béŋge hen na, kena milŋên. ¹⁵ Na uwôgêŋge manê cêgê ré nij yôd, wôsa kwôni wo na mana na, hôn aŋga ôbi iyéryi li hen né. Nôbi en uwôgêŋge milŋên wôsa en geléŋge aŋga Iban na gelon hen kêm. ¹⁶ Na kenbay a dôren né, nijba, na nôbi a terêŋge aŋ jéŋge aŋ bi jé lêreŋge ré yi kwo dôri kwôy kwôy men, ré yi naŋ kiniji a men. Aŋ bi kirija kené eŋgerij Iban aŋga yôŋ yôŋ naŋ henen ba, ôbi ré béŋge a men. ¹⁷ Tôô to en ay béŋge a na: «Perij yerŋge.» »

Bijê ka sa terare a nà kaŋ Jêsu naŋ bijé kari

¹⁸ «Hena bijé ka sa terare a nà ré derêŋge yôd na, ken hôn wo bay na ré kapen yôd na hen iyôŋ men. ¹⁹ Hena henaŋ kené na ka sa terare a nà ná, sa terare henaŋ ré geyé aŋgare. Nijba, kena ka sa terare a nà ré men, en terêŋge na perê bijé ka sa terare a nà na wô bi wo hen aŋa bay ré derêŋge yôd hen. ²⁰ Erméŋge sa kwôlo na kelêŋge hen: «Mana a gôlij sa dami wori ré.» Hena bay na ré gelen gusiŋ ba, kenbay kôba, bay a geléŋge gusiŋ hen iyôŋ men, hena bay na ré bi kwôlê sa kwôlê wupê a ba, bay a bê sa kwonŋe a hen iyôŋ men. ²¹ Nijba, bay a lêŋge are bay ka kêm hen wô kibi henen, wôsa bay hôn kwo joon hen né. ²² Hena na ené sa ré

men, na en kôlji kwôlê wo Emen ré a men na, têriŋ henaŋ ré naŋê yirji a. Nijba, haw hen, bay a derê kibriji wô sa têriŋ toji bijn né. ²³ Kwôni wo kapen ba, kaŋ na Iban hen men. ²⁴ Hena na ené li perêrji a aŋga kwôni na li tumô sa pôn ré hen na, têriŋ henaŋ né naŋê yirji a, nijba, haw hen wo bay gel are bay ka en li hen kôba, bay kaŋeni nibay naŋ Iban. ²⁵ Nijba, yi hen iyôŋ bi kwôlo na lij bô magtubu tôô toji a kôl iyôŋ ba: «Bay kapen yôd na dêŋ iyôŋ» hen na, bi ariri ré lij.»

²⁶ Menba, Jêsu hô kôlji iyôŋ ba: «Kirija hende lê naŋ ken to na Tunu toŋ hendi yêgê sa kwôlê woŋ tiri bijn bijé hen to hena ligi Iban a a sa na, hende a sa derêŋge kwôlen. ²⁷ Men, kenbay kôba, ka sa derê kwôlen, wôsa na kena naŋ en kirija na en ayij tô jé wupê kwôy kemnêŋ kemnêŋ.»

16

¹ «Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋ bi kené dî tô ayê bôô woŋge aŋ né. ² Bay a dagêŋge bô *iyéy dapare a men, era baa tumô hen na, kwôni a derêŋge menba, a ermé môŋ dîré tebe na Emen hen. ³ Bay a lê hen iyôŋ, wôsa bay hôn Iban ré men, bay hônên nôbi ré a men. ⁴ En kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋ kirija bay ré sa ba, kené erem mega wo na ené kelêŋge kwôliji tumô nij. Na en kelêŋge ca tumô ré, na wô wo na en baa naŋ ken tô.»

Jé wo Tunu toŋ hendi bô bôré a lê

⁵ «Haw hen, na herê ligi kwo na joon a hen. Menba, kwôni pôn nêŋ iyôŋ perêrŋge a hen eŋgeren iyôŋ ba: «Ju ô na yôŋ ba», ré kwôy. ⁶ Na wô wo en kelêŋge kwôli are bay ka hen, aŋa turŋge ré na hen ba? ⁷ Nij na, na kelêŋge na tu

kwôlê: hena ené ô ba, a derê wô sarnge, wôsa hena ené ô ré ba, hende lê nañ ken a era upéngge ré. Nijba, hena ené ô na, na joñ nañ tu béngge. ⁸ Añ kirijna hende a sa na, hende a gelijñ ðijé ka sa terare a nà, mega wo ermé woji wo gengijñ sa têrijñ men, sa lê anğan derôre a men, sa jerê kwôlê a a men hen na, ré habijñ. ⁹ Wôsa kwo gengijñ sa têrijñ ba, na wô wo bay bi bôrji san a ré. ¹⁰ Men, kwoñ lê anğan derôre ba, na wô wo na erê ligi Iban a, aña ka gelen cêgê ré nijñ yôd hen. ¹¹ Men, kwo gengijñ sa jerê kwôlê a ba, na wô wo kelma wo sa terare a nà, bay jô kwôlê sari a nijñ a men.»

¹² «Kwôlê baa gap wo ré ené kelêngge tô, nijba, haw hen en hôn wo ré dê sarnge. ¹³ Kirijna Tunu toñ hende yêgê sa kwôlê woñ tiri bijñ ðijé hen, a sa na, hende a gelêngge tu kwôlê kêm, wôsa hende a kelê kwôlê wôni sa kebre ré, nijba, na kwôlo hende toya men, hende a kelêngge kwôli anğa a era hen a men. ¹⁴ Hende a gelijñ ðijé damñare tijé wôsa na kwôlo hende toyo keben a ré kelêngge hen. ¹⁵ Are kêm ka Iban ôrijñ hen na, na kapê nôbi men. Na ôbi á, ené kôl hende ré sa kelêngge na kwôlo hende toyo keben a hen.»

Bô emê a sa bilijñ yé yi derê

¹⁶ «Dé a menba, ka gelen ré nijñ men, sem cêgê menba, ka hô gelen.»

¹⁷ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay tôri ka pôni engerijñ yirji kôl iyôñ ba: «Dé a menba, ka gelen ré nijñ men, sem cêgê menba, ka hô gelen wôsa en ô na ligi Iban a», hen ba, bôri na iyeñ ba?» ¹⁸ Menba, bay hô kôl iyôñ ba: «Ba kwôlo ôbi kôl iyôñ ba: «Dé a» hen ba, bôri na iyeñ ba? Wôsa nana hôn bô kwôlê wori bi wo hen né.»

¹⁹ Jêsu hôn wo bay ré gey engereri kwôlê menba, ôbi kôl

iyôñ ba: «Ken engeren na kwôlê na sa kwo ené kôl iyôñ ba: «Dé a menba, ka gelen ré nijñ men, sem cêgê menba, ka hô gelen hen ba?» ²⁰ Na tu kwôlê ené kelêngge hen: ka sômnê men, ka barê men, menba, ðijé ka sa terare a nà ba, a merê nañ yi derê. Kenbay ka gelijñ gusijñ nijba, gusijñ tonje hende to hen a sa belijñ yi derê. ²¹ Kirijna iyore ta yê na, hende gelijñ gusijñ wôsa wulê wore nêrn, nijba, kirijna hende yê kema uwôl tôñ nijñ na, yi derê wo gawra ré yêñ sa terare a nà hen lere aña hende gôrbijñ sa gusijñ to na lere hen. ²² Kenbay kôba, haw hen ken gelijñ gusijñ nijba, na hô gelêngge ka lê yi derê aña kwôni wo a derê yi derê wonje bi wo hen ba, nañ nijñ.»

²³ «Wulê bi wo hen a na, ka engeren kwôlê wôni ré kwôy. Na tu kwôlê ené kelêngge hen, anğa yôñ yôñ ka ken engerijñ Iban nañ henen na, ôbi a béngge. ²⁴ Kwôy kemnêñ kemnêñ kôba, ken engerer ani nañ henen ré tô. Engerêngge aña ka upé aña bi yerñge ré derêngge cerêd.»

Jêsu gôlijñ sa nêe wo sa terare a nà

²⁵ «En kelêngge kwôli are bay ka kêm hen nañ gwsore nijñ. Nijba, wulêri a nêrnê na, na kelêngge na nañ gwsore ré nijñ. Nijba, na kelêngge kwôli Iban wañ ta. ²⁶ Wulê bi wo hen na, ka engerer are nañ henen ðiba, na uwôlijñ Iban are wô sarnge ré nijñ. ²⁷ Wôsa Iban bi nañ yiri geyêngge, wôsa ken geyen men, ken bi bôrñge san a mega wo ené hena na ligiri a a men. ²⁸ En hena na ligi Iban a a ené era sa terare a nà. Haw hen, na hena sa terare a nà, herê ligi Iban a.»

²⁹ Bay tôri kôli iyôñ ba: «Gel, haw hen ju kôl kwôli Iban wañ a ta men, ju kôl gwsore tôni ré

men. ³⁰ Haw hen, nini hôn wo jeré hôn are kêm aḥ kwôlê wo kwôni dâ engerem tô kôba, ju hôn nij. Na ôbi á, niné bi bôrni sam a wo jeré hena na ligi Iban a hen.»

³¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Ken hôn nij ba? ³² Wulêri nêni nij wo ka userij aḥ i ba a wayê kwini erê erê aḥ ka dén penen. Nijba, ena penen ré, wôsa Iban na naḥ en. ³³ Na en kelêḅge kwôli are bay ka hen, bi kené uwôn bô jalê legen a. Ka gelij gusij sa terare a nâ, nijba, ken bu bôrnge iyêre wôsa en gôlij sa néé wo sa terare a nâ nij.»

17

Jésu uwôl Ibari wô sa bay tôri

¹ Kirija Jésu kôl hen iyôn kô nij menba, ay tiri bôrij kirij si derômaran aḥ kôl iyôn ba: «Iban, wulêri nêni nij. Ay kibi Kemam aḥ bi Kemam kôba, ay kem men. ² Wôsa ju biri tôô sa bijné ka sa terare a nâ kêm bi ré bijn ka ju biri hen merê wo naḥ kwini. ³ Aḥ merê wo naḥ kwini bi wo hen na, na bi bay ré hônem jôbi Emen woḥ tiri pôn nêḅ ham hen men, bay ré hôn Jésu *Krist wo ju jori hen a men. ⁴ En gel dampare tom sa terare a nâ men, en li jé wo na ju bèn kôben a hen kô nij a men. ⁵ Iyôn ba, Iban, haw hen wo ju môrij hen na, ju hô ben dampare tijé to na en baḥ legem a tumô pa dema tô terare na ré dijn tô hen.»

⁶ «Bijné ka sa terare a nâ, ka na ju teraji ben hen na, en li kwôy aḥ bay hôn dampare tom. Bay na kam aḥa jeré ben hen, ôbi a, bay ré bi kwôlê sa kwôlê wom a hen. ⁷ Aḥ haw hen, bay hôn mega wo are kêm ka jeré ben hen na, ré hena na legem a. ⁸ Wôsa na kwôlo na ju kelan a ené kôlij men, bay enge bijn bôrji sara aḥ bay hôn dô wo ené hena na legem a tiri men,

bay bi bôrji sam a mega wo jôbi a na ré joon a men.»

⁹ «Na wô sarji bay a ené uwôlem hen. En uwôlem na wô sa bijné ka sa terare a nâ ré, nijba, wô sa ka ju ben hen, wôsa bay na kam. ¹⁰ Wôsa anḅa na kapê ba, na kam men, ka na kam ba, na kapê men. Aḥ bay ré gelij dampare tijé yirji a. ¹¹ Nôbi ena kwo sa terare a nâ ré nij, nijba, bay ba, baji sa terare a nâ tô, wôsa na herê legem a. Iban wo yi naḥ jengêri, bijné ka na ju ben hen na, ju gemji naḥ henem, aḥ bi bay yi mega gawra wo pôn, mega wo nabay kôba, nana pôn hen iyôn men. ¹² Kirija na en baḥ naḥ ci sa terare a nâ tô na, na en gemji naḥ henem. Na en gem ka na ju ben hen dîba, kwôni pôn nêḅ iyôn kôba, na kay ré. Nijba, na kema woḥ ôbi ménê pôn hari a kayê, aḥ bi kwôlo na yi bô magtubu to Emen a hen ré ô naḥ geréri. ¹³ Aḥ haw hen wo na herê legem a hen na, en kôl kwôli are bay ka hen wo en baa sa terare a nâ tô, bi bay ré uwônij yi derê wupé mega wo yen nôbi kôba, dôren hen iyôn men. ¹⁴ En kôlji kwôlê wom menba, bijné ka sa terare a nâ kapji yôd, wôsa bay li anḅa bijné ka sa terare a nâ li hen né, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nâ ré hen iyôn men. ¹⁵ En uwôlen na wo jeré pôrji sa terare a nâ ôrij legem a ré tô, nijba, jeré gemji wô wo Sidan woge wô bêji kayê hen dî. ¹⁶ Bay na ka sa terare a nâ ré, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nâ ré hen iyôn men. ¹⁷ Bi tu kwôlê wom liji bi bay yi bijné ka yi naḥ jengêrji, wôsa kwôlê wom na, na tu kwôlê. ¹⁸ Mega wo na ju joon perê bijné ka sa terare a nâ hen iyôn na, nôbi kôba, en jéji perê bijné ka sa terare a nâ hen iyôn men. ¹⁹ En ay yen lij jé bem wô sarji aḥ bi bay kôba, ré ayij yirji lij jé bem tiri hen

iyôn men.»

²⁰ «Na wô sarji bay piniji a ené uwôlem hen né, nijba, wô sa ka a bê bôrji san a wô kwôlo bay ka ju ben hen a dôrji hen a men. ²¹ En uwôlem na wo bay kêrn ré yi mega gawra wo pôn. Iban, bi bay bijn pôn na, mega wo nabay kôba, nana yi môrn gawra wo pôn hen iyôn men, bi bay yi mega gawra wo pôn iyôn men. An bi bijné ka sa terare a nà ré bi bôrji san a wo jôbi a ré joon hen. ²² Hini emê wo na ju ben hen na, nôbi kôba, en biji men, an bi bay ré bijn pôn mega wo nabay nana bijn pôn hen iyôn men. ²³ An nôbi na, ci nina gawra wo pôn mega wo jôbi na, en nana gawra wo pôn hen iyôn men, an bi bay ré bijn pôn dô. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré henê wo jôbi a na ré joon men, jeré geyji môrn kwo jeré geyen hen iyôn men hen.»

²⁴ «Iban, en gey bi kirijn ka ené merê ya hen na, bijné ka na ju ben hen ré mô ya men, an bi bay ré gel dampare to na ju ben hen, wôsa ju geyen ca tumô dema tô terare na ré dîrn tô. ²⁵ Iban wo, ôbi lê an, an derôre, bijné ka sa terare a nà na hônem ré, nijba, nôbi en hônem, an ka na ju ben hen hônem wo jôbi a na ré joon. ²⁶ En li an bay hônem men, na hô lê an bi bay hônem dama, an. An bi geyé wo ju geyen hen na, bi bay kôba, geyin megêrji hen iyôn men, bi nôbi ené bijn pôn na, ci a men.»

18

Kwôli beré wo bay bu Jésus

(Mt 26: 47-56, Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-50)

¹ Kirija Jésus uwôl Emen hen iyôn kô nij menba, ôbi na, na bay tôri dayji si cêgi tu kam ka bay uwôgeri Sédrôn an bay ô hô yagê wo pôn wo bay bani, gurô ya wo

yi kirijn bay ka hen a. ² Menba, Judas wo a sa ayê sari hen hôn kirijn bay ka hen dô, wôsa Jésus na, na bay tôri ôrji ya gan, gan. ³ Menba, Judas dera asgar, na, na bay gemé *iyéy Emen ka damné na, na bay bê kwôbe na, na *Parisijnê, na, na joi hen era, na kirijn bay ka hen na, na tare to, na tô depere men, lampa men, an, gan, na, na. ⁴ Jésus hôn an, ga ré sa liri hen, menba, ôbi jera kwini, na, na an, kôlji iyôn ba: «Ken woge na i ba?»

⁵ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Nini woge na Jésus wo Najarêt.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na nôbi bi a na.»

Judas wo, na, na ayê sari hen kôba, na, na ci ya men. ⁶ Kirija Jésus kôlji iyôn ba: «Na nôbi bi a na», menba, bay hô na, na cêgeriji an herijnji. ⁷ Jésus hô engeriji iyôn ba: «Ken woge na i ba?» Menba, bay kôl iyôn ba: «Nini woge na Jésus wo Najarêt.»

⁸ Menba, Jésus hô uwôlji sara iyôn ba: «Ré ené kelênge tumô ré na nôbi bi a ré na ré ba? A hena ré na nôbi a kené wogen ba, kama, na, na hen ba, ken dîji ô an, gaji.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôn bi kwôlo na ré lij, na, na magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ka na ju ben hen na, kwôni pôn nêrn iyôn kôba, kay ré hen na, ariri ré lij.» ¹⁰ Simô Piyêrn wo ôrjn na, na yebere to, na kaskar to kôbri a hen, dô dij, na, na mana wo pôn wo *dami wo damné na, na bay bê kwôbe wo, na gusurô jô. Mana bi wo bay di mari jô hen na, hini na Malkus. ¹¹ Menba, Jésus kôljin Piyêrn iyôn ba: «Dôbe yebere tom hôrn, na, na sabare a. Ju gey bi ené gelin, na, na gusur to Iban na, na dî gengin, na, na hen né ba?»

Bay ôrjn na, na Jésus bijn Aan dami wo damné na, na bay bê kwôbe

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Lk 22: 54)

¹² Menba, asgar, na, na dami wo, na, na men, bay gemé iyéy Emen

a men beroji Jésu aṅ harêri naṅ gaṅne. ¹³ Menba, tumô ba, bay ôriṅ naṅ di iyé Aan a wo na môy Kayib woṅ dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe bô elê bi wo hen a hen. ¹⁴ Men, na Kayib bi a na kôlij damné ka Jubnê iyôṅ ba: «Hena gawra pôn ré ma wô sa bijné ka sa ira ba, dô hen.»

Piyêr uwôser diré hôn Jésu ré
(Mt 26: 69-70, Mk 14: 66-68, Lk 22: 53-57)

¹⁵ Simô Piyêr naṅ ôbi tô Jésu wo pôni kôbiji tô Jésu. Ôbi tô Jésu wo pôni bi wo hen na, dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe hônî dô. Na ôbi á, bay ré diri ô naṅ Jésu ira derô haba wo dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe bi wo hen a hen. ¹⁶ Nijnba, Piyêr ba, debo baa nô kibi geré. Menba, ôbi tô Jésu bi wo hen so sa iyêl naṅ iyore to gem kibi geré hen menba, hende di Piyêr ô ira men. ¹⁷ Hende gemé kibi geré hende to hen engeriṅ Piyêr iyôṅ ba: «Jôbi ju na ôbi tô gawra bi wo hen men, ré ba?» Menba, ôbi kôle iyôṅ ba: «En en, ena ôbi tôri ré.»

¹⁸ Kelanê dii menba, bay jé naṅ bay gemé iyé Emen hen lamji tare iyêbe. Menba, Piyêr kôba, era sa iyêbe naṅ ci men.

Kwôlo dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe engeriṅ Jésu
(Mt 26: 59-66, Mk 14: 55-64, Lk 22: 66-71)

¹⁹ Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe engeriṅ Jésu kwôlê gengiṅ sa bay tôri men, sa ari gelé kari a men. ²⁰ Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «En kôl kwôlê wupê tu wolé men, en geliṅ bijné are bô *iyéy dapare a men, bô iyéy Emen a men, kirij ka Jubnê kêm dap ya hen a men dîba, en li ani kani naṅ uwôbê ré. ²¹ Wô mi a jeré engeren ba? Engeriṅ bijné ka na toy kwôlo na en dô hen. Wôsa bay hôn kwôlê bi wo na en dôri hen.»

²² Kirija Jésu kôl hen iyôṅ menba, ôbi gemé iyé Emen wo pôni kwo ré debe kwa hen di Jésu tô mari a aṅ kôli iyôṅ ba: «Na hen iyôṅ a jeré uwôlij dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe kwôlê sara hen ba?»

²³ Menba, Jésu uwôli sara iyôṅ ba: «Hena ené iyêl habij ba, ju gelen kwôlê bi wo en iyêl habij hen. A hena kwôlo ené iyêl hen na tiri ba, wô mi a jeré dên ba?»

²⁴ Menba, Aan jéṅ naṅ Jésu naṅ kôbri wo ré hariṅ bijn dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe Kayib.

Piyêr hô kôl diré hôn Jésu ré
(Mt 26: 71-75, Mk 14: 69-72, Lk 22: 58-62)

²⁵ Kirij bay ka hen na, Piyêr debe iyêbe tare tori hende to hen baa ya menba, kwôni wo pôni engereri iyôṅ ba: «Jôbi kôba ju na perê bay tô gawra bi wo hen men ré ba?» Menba, Piyêr uwôser kôl iyôṅ ba: «En en, ena ôbi tôri ré.»

²⁶ Mana wo dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo pôni na gôbri kwo Piyêr na di mari jô hen kôli iyôṅ ba: «Kamaṅ, na gelem bô yagê a naṅ di ré ba?»

²⁷ Nijnba, Piyêr hô uwôser a menba, kirij bay ka hen na, kura yel.

*Bay ôriṅ naṅ Jésu bijn kelma *Pilat*
(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Lk 23: 1-5)

²⁸ Tô kirij cud menba, bay henaj naṅ Jésu iyé Kayib a ôriṅ iyé ôbi emé sa iyére woṅ Rômê wo bay uwôgeri Pilat hen. Nijnba, damné ka Jubnê ôriṅ ira ré wôsa Pilat na Jub ré, wôsa eré iyé kwôni na Jub ré na, a lê aṅ bay a kagemê. Bay gey bi yirji ré *kagem né, bi ciré ômiṅ geserê *Pak. ²⁹ Na ôbi á, ôbi emé sa iyére Pilat ré so nô dema ré sa uwôjji hen. Kirija ôbi sa menba, engeriji iyôṅ ba: «Na kwôli mi a

kené uwôl sa gawra bi wo hen a ba?»

³⁰ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Hena gawra bi wo hen henañ ré li habré wôni ré ba, henañ niné erañ nañ dî tumôm a ba?»

³¹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Beréngeri ken ôriñ añ kenbay ken ô jeré kwôlê sari a nañ tôô tonje.» Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «Kenbay kap Rômê ken kelêni niné uwôljiñ kwôni kwôlê woñ temare sari a ré.»

³² Na hen iyôn apa kwôlo Jésu na kôl gengij sa geré temayri to dîré ma hen, ariri ré lij hen. ³³ Menba, Pilat bul hô ira ô uwôgê Jésu añ engereri iyôn ba: «Ju na kelma wo Jubnê bi ba?»

³⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo ju engeren hen, na kwo jôbi a ermé hen iyôn laba, na kwôni a kôlen hen iyôn gengij san dî ba?»

³⁵ Menba, Pilat uwôli sara iyôn ba: «Nôbi ena Jub ba? Na yênem kam nañ damné kap bay bê kwôbe a erañ nañ ju ben. Nijba, ju la na mi ba?»

³⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Emé iyére tijê na to sa terare a nà ré. Hen aña emé iyére tijê henañ ré na to sa terare a nà ná, henañ manê kapê henañ ré karê mañê wô san añ bi bay ré buren bijn damné ka Jubnê ré. Nijba, na hen iyôn né, wôsa emé iyére tijê na to sa terare a nà ré.»

³⁷ Menba, Pilat hô engereri iyôn ba: «Iyôn ba, ju na kelma dê?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na ôbi, a jeré kôl hen, ena Kelma. Nôbi en yêñ añ en era sa terare a nà wô deré kwôli tu kwôlê añ bijnê kêm ka na ka tu kwôlê hen na, bay toy kwôlê wupé bi wo hen.» ³⁸ Menba, Pilat hô engerij Jésu iyôn ba: «Tu kwôlê ba, na mi ba?»

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a

(Mt 27: 15-31, Mk 15: 6-20, Lk 23: 13-25)

Cêgi kwôlê bi wo hen menba, ôbi hena hô si nô ô upé Jubnê añ kôlji iyôn ba: «Ken toy, nôbi en uwôn kwôlê wôni wo na berij gawra bi wo hen né. ³⁹ Nijba, nañ hara wonje na, en uwôl dangay pôn pôn ta béjge kwôy kwôy nañ geseré Pak hen ba, ken gey bi ené uwôl kelma wo Jubnê ta béjge ba?»

⁴⁰ Menba, bay ka gura nañ kwônêrji iyôn ba: «Nini gey ré, ulêni Barabas ta dî.» Men né, Barabas bi wo hen na, na bandi men.

19

¹ Menba, *Pilat ay tôô bi bay ré yêmnê Jésu nañ tinêre. ² Asgarñê gaa jabga woñ kenare nañ gesem añ dôbri sari a men, bay dôbri bargay kap kenare ka sêyi yiri a a men. ³ Menba, bay uso dâ ligiri a añ kôli iyôn ba: «Dosé tom kelma wo Jubnê» men, bay sêri tô mari a men.

⁴ Menba, Pilat hô so nô añ kôlij Jubnê iyôn ba: «Gelêjge, en sañ nañ dî nô béjge bi kené hôn mega wo ené uwôn kwôlê wôni wo habij yiri a ré.»

⁵ Jésu so nañ jabga woñ kenare woñ gesem nañ bargay ka sêyi kap kenare ka bay ré tôbri yiri a hen. Menba, Pilat kôl iyôn ba: «Gelêjge, gawra bi a hen.»

⁶ Kirijna damné kap bay bê kwôbe nañ bay gemérji gili hen iyôn menba, bay bi gura kôl iyôn ba: «Béringeri sa gurô tagelê, béringeri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôn ba: «Kenbay ken biri añ ken ô béeri sa gurô tagelê dîba, nôbi en uwôn ani kani ka ôbi li ka habij né.»

⁷ Menba, Jubnê uwôli sara iyôn ba: «Nibay nini ôriñ nañ tôô toni ya añ nañ tôô toni hende to hen

na, niya deréri, wôsa ôbi kôl diré na Kema Emen.»

⁸ Kirija Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, harê hô liri damañ a. ⁹ Ôbi hô kini merêri a añ enjerij Jêsu iyôn ba: «Jôbi ju na gawra wo yôn ba?»

Niñba, Jêsu uwôli kwôlê wôni sara ré. ¹⁰ Menba, Pilat kôli iyôn ba: «Na nôbi a jeré wômen tôn hen ba? Ju hôn mega wo ené ôrij nañ néé woñ béremare sa gurô tagelê men, kwon uwôlemare ta a men iyôn né ba?»

¹¹ Menba, Jêsu uwôli sara iyôn ba: «Hen aña Emen henañ ré bem néé bi wo hen ré ba, henañ jeré ôrij nañ néé wôni san a ré kwôy. Na ôbi á, kirija kwo ré beren bem hen na, ôbi li na têrij to dami dêm.»

¹² Kirij bay ka hen na, Pilat woge geré diré ulêri ta. Niñba, Jubnê ka gura kôl iyôn ba: «Hena jeré uwôli ta ba, ju na melañ kelma wo dami *Sésar ré kwôy. Kwôni wo li yiri môñ kelma iyôn na, ôbi na ôbi bayi Sésar.»

¹³ Kirija Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi soñ nañ Jêsu nô añ ô merê kirij jeré kwôlê ka bay uwôl dañne ya ka bay uwôgeji nañ hébre «Gabata» hen. ¹⁴ Na wulê woñ beré sa têé geserê *Pak. Tare ðebu ðinne niñ menba, Pilat kôlij Jubnê iyôn ba: «Gelênge, kelma woñge bi.»

¹⁵ Niñba, Jubnê bi gura kôl kib-riji pôn hóm iyôn ba: «Diri, diri, bééri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôn ba:

«Kelma woñge bi a kené gey bi nôbi ené bééri sa gurô tagelê hen ba?» Menba, damné kañ bay bê kwôbe kôl iyôn ba: «Kelma woni na Sésar pôn nêñ hari.»

¹⁶ Menba, ôbi nôge Jêsu biji bi bay ré ô bééri sa gurô tagelê.

Bay bér Jêsu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43)

Menba, bay biri ôrij. ¹⁷ Jêsu ay gurô tagelê wori añ sañ kirij ka bay uwôgeji ibé sa gawra ka nañ kibi hébre ba bay uwôgeji Gwôlgwota hen. ¹⁸ Na kirij bay ka hen a aña bay ré bééri sa gurô tagelê ya nañ bijné ka pôni wôd. Kwo pôni sa kôbri gusurô men, kwo pôni sa kôbri maa men añ Jêsu derôrji a.

¹⁹ Pilat ði are yi gurô añ di ta sa gurô tagelê wo Jêsu a añ kôl iyôn ba: «Jêsu wo Najarêt, kelma wo Jubnê.» ²⁰ Jubnê kwône dêñse kwôlê bi wo hen wôsa kirij ka bay bérjij Jêsu ya hen na, ða nañ iyére. Añ are bay ka bay li di ta hen na, na nañ kibi hébre men, kibi latên men, kibi grêk a men. ²¹ Damné ka bay bê kwôbe ka Jubnê kôlij Pilat iyôn ba: «Di «Na kelma wo Jubnê» ré niñba, ju ði «Ôbi ré kôl iyôn ba: «Ena kelma wo Jubnê.» »

²² Menba, Pilat uwôlji sara iyôn ba: «Aña en ði tôn da niñ na, yi na yérji.»

²³ Kirija asgarjê bér Jêsu kô niñ menba, bay pô bargay kari soderé kirij pôrbu añ cénji. Bay ay bargay kari kañ kabrêri ka yêñgi ka tu senrêri nañ añ na kibi bargay pôn nêñ hena ta kwôy era tôn. ²⁴ Menba, bay kôl iyôn ba: «Na yêgerêñge ré niñba, na jibij jala teré gelé na i a beré ba?» Añ bi kwôlo na lij hô magtubu to Emen a hen, ariri ré lij. Magtubu hende to hen kôl iyôn ba: «Bay cén bargay kañê men, kañ kabrên bay jibij jala teré a men.» Na hen iyôn a asgarjê ré li hen.

²⁵ Da kwa gurô tagelê wo Jêsu a na, yori nañ yêre ðebiji ya, Mari toñ tam Klopas men, Mari to Magdala a men. ²⁶ Kirija Jêsu gel

yori men, gel ôbi tôri wo ôbi geyri gañ hen ðebu kware a men na, ôbi kôle iyôn ba: «Yon, gel, kemarê a hen nij.»

²⁷ Men, ôbi kôlij ôbi tôri bi wo hen iyôn ba: «Gel, na yom a hen.» Ayij tôri wulê bi wo hen na, ôbi ôrij nañ tu iyére tori.

Temay Jésu

(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Lk 23: 43-49)

²⁸ Cêgeri wori menba, Jésu hôn wo are kêm ré kô nij menba, kôl iyôn ba: «Kam dêên.» Añ bi kwôlo lij bô magtubu to Emen hen na, ré bij.

²⁹ Kirij bay ka hen na, baña gerêngê wo pônî yi nañ kam tijador ka bay uwôgeji binêger hen bô. Asgarjê dôbe jaa bô a añ dôbe kibi gurô wo bay uwôgeri *hisôp hen añ usoj sa dôbri kibri a. ³⁰ Kirija Jésu yi kam ka gerangi bay ka hen menba, ôbi kôl iyôn ba: «Kibi are kêm derij nij.»

Menba, ôbi di sari tøj menba, kibri wôm hari nij.

³¹ Kirij bay ka hen na, na wulê woñ jañê sa tê kwô woñ emê *sa merê ta a menba, Jubjê hare wô wo temay Jésu nañ gawrê ka wôô hen maa ré yé kwôy sé sa sa merê ta, wôsa sa merê ta na, na sa to dami. Menba, bay ô engeré Pilat ré pây têrji añ bi bay ré ma lew añ ré tô temayriji bi tøj. ³² Bijé ka bay bérji nañ Jésu hen na, asgarjê sa pây têrji wôô kêm. ³³ Kirija bay sa sa Jésu a menba, bay gel wo ôbi ré ma nij menba, bay ði piyê têri ba, mera. ³⁴ Asgar wo pônî jebu kabré Jésu nañ yére menba, kirij bay ka hen na, kwôbe nañ kam so. ³⁵ Kwo gel are bay ka hen na, dô kwôliji añ kwôlê wori bi wo hen na tiri men, ôbi hôn wo ðiré kôl na tu kwôlê men, ðiré kôl hen iyôn bi kenbay

kôba, kené bij bôrñge sara men. ³⁶ Are bay ka hen yi hen iyôn bi magtubu to Emen ré ô nañ gerére magtubu hende to hen na kôl iyôn ba: «Ibéri wôni pôn nêñ iyôn kôba, a bôj né.» ³⁷ Men, magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba: «Bay a sa gelé kwo bay na cibri hen a men.»

Si Josêp nañ Nikwodêm em Jésu

(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56)

³⁸ Cêgê menba, Josêp wo Arimaté woñ ôbi ayê bôô hen era sa engeré Pilat ðiré erê ayê temay Jésu, wôsa ôbi na ôbi tô Jésu nijba, na nañ nalê, wôsa ôbi harij Jubjê. Pilat dege nañ ði sara dema ôbi ré ô ayê temay Jésu ôrij tô. ³⁹ Nikwodêm wo na ô nañ yoyre ô uné Jésu hen erañ nañ ider wo ðinjê dô wo bay li nañ *miir men, alowês a men hen comlé tôre subu. ⁴⁰ Si Josêp nañ Nikwodêm ayji temay Jésu lêgere nañ kibi bargay ka bay yêgerê men wuse ider sari a men mega wo Jubjê liirij hen iyôn. ⁴¹ Kirija bay na bérj Jésu ya hen na, na ða kwa kini banê gurô añ kirij bay ka hen na, kampjê ka kôrbi ka bay kerge bô keram a ka bay emij kwôni ya sa pôn né hen yi ya. ⁴² Na bô kampjê bay ka hen a bay ré emij Jésu ya, wôsa na kampjê ka yi ða nañ kirij ka bay na b'ééri ya hen. Wôsa Jubjê ðu sa têe anga gengij sa sa merê ta.

20

Jésu ji si kampjê

(Mt 28: 1-8, Mk 16: 1-8, Lk 24: 1-12)

¹ Nañ sa demas tô kirij cud wo kirij baa hendu ðurum ðurum tô menba, Mari to Magdala ô sa kampjê. Menba, hende gel kulmañ keram wo bay na ligij kibi kampjê

hen gerrɔɔɔn yi wolé. ² Hende ge ô uné Simô Piyêr naɔ ôbi tô Jêsu wo pôni wo Jêsu geyri gaɔ hen aɔ kôlji iyôn ba: «Bay dô Kelma kampê ôriɔ aɔ nini hôn kirij ka bay uwôli ya hen né.»

³ Piyêr naɔ ôbi tô Jêsu wo pôni bi wo hen siji gerji ô sa kampê.

⁴ Menba, bay gerji wô bem niɔba, ôbi tôri wo pôni bi wo hen ge gôliɔ Piyêr aɔ biɔ sa kampê tumô.

⁵ Ôbi denge tôn kôbe bô kampê menba, gel na kibi bargay ka bay na lêgeriɔ Jêsu hen, a yé tôn mera. Niɔba, ôbi si bô kampê ré.

⁶ Simô Piyêr wo guro cêgeri a tôn tôn hen sa menba, si bô kampê menba, gel na kibi bargay a yé tôn mera. ⁷ Men, bargay ka bay na lêgeriɔ sa Jêsu hen, lêgeriɔ yi wolé piniɔi dîba, yi naɔ ka bay na lêgeriɔ yiri hen né. ⁸ Menba, ôbi tô Jêsu wo ré guro sa tumô hen si bô kampê aɔ gel menba, ôbi bi

bôri sara. ⁹ Wôsa kwôlo na liɔ bô magtubu to Emen a wo Jêsu ré jé sé kampê hen na, kwôy saɔ wulé bi wo hen na, bay tôri na hôn ré tô tô. ¹⁰ Menba, bay tô Jêsu bay ka wôo hen bilji hô iɔ.

Jêsu si sa Mari to Magdala

(Mt 28: 9-10, Mk 16: 9-11)

¹¹ Niɔba, Mari dèbe nô kibi kampê sôm. Kirija hende sôm dîbiɔ iyôn menba, denge tôn jél bô kampê. ¹² Menba, hende gel *mané ka derômaran a wôo ka tôbe bargay ka bôri môriɔ kirij ka bay na uwôliɔ Jêsu ya hen, kwo pôn si sari men, kwo pôn si cêbêri men. ¹³ Menba, bay kôle iyôn ba: «Iyore, wô mi a meré sôm ba?» Menba, hende uwôliɔ sara iyôn ba: «Wôsa bay dô temay Kelma wupé aɔ en hôn kirij ka bay uwôli ya hen né.»

¹⁴ Kirija hende kôl hen iyôn menba, bare cêgere menba, gel Jêsu dèbe hen niɔba, hende hôn wo ré na Jêsu ré. ¹⁵ Menba, Jêsu

kôle iyôn ba: «Iyore wô mi a meré sôm ba? Mu woge na i ba?» Menba, hende kôl yaɔ ba, ré na ôbi gemé kini bané gurô bi wo hen menba, hende kôli iyôn ba: «Gawra, hena ré na jôbi a ré ayêri ôriɔ wolé ba, ju kôlen na eré ô ayêri.»

¹⁶ Menba, Jêsu uwôgere: «Mari», menba, hende bul aɔ uwôgeri: «*Raboni», naɔ kibi hébre bôri na ôbi geliɔ biɔné are.

¹⁷ Menba, Jêsu kôle iyôn ba: «Heben né wôsa en ô ta ligi Iban a ré tô. Niɔba, ô mu ô uné yênen aɔ mu kôlji iyôn ba, ené eré ta ligi Iban a wo na Ibareɔge kenbay men, ligi Emen wupé a wo na Emen wonge kenbay men hen.»

¹⁸ Menba, Mari to Magdala ô kôliɔ bay tô Jêsu wo teré gelo Kelma aɔ hende kôlji kwôlo ôbi ré kelare hen.

Jêsu si sa bay tôri a

(Mt 28: 16-20, Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49)

¹⁹ Perare to demas hende to hen na, bay tôri danji mô bô ira aɔ legeji kermiɔ dô sarji a, wôsa bay hariɔ Jubné. Menba, Jêsu so dèbe derôriɔ a aɔ kôlji iyôn ba: «Bi bô jalé wo Emen baa naɔ ken.»

²⁰ Kirija ôbi kôl hen iyôn menba, ôbi geliɔ hôlmé iyare to kôbri men, kwa bôri a men. Kirija bay tôri gili hen iyôn menba, yiriɔ dôriɔ damaɔ.

²¹ Menba, Jêsu hô kôlji iyôn ba: «Bi bô jalé baa ré ken. Mega wo Iban na joon hen na, nôbi kôba, en jéɔge men.»

²² Kirija ôbi kôl hen iyôn kô niɔ menba, ôbi dô bul wo dami sarji a aɔ kôlji iyôn ba: «Eɔgêɔge Tunu toɔ hendi bô bôré. ²³ Biɔné ka ka dé bôriɔge jalé sa têriɔ toji a hen na, Emen kôba, a dé bôri jalé sa têriɔ toji a men, ka ken dî bôriɔge jal têriɔ toji a ré hen na, Emen

kôba, a dé bôri jalê sa têriņ toji a ré men.»

Kwôlo Jêsu kôliņ Tomas

²⁴ Tomas ôbi tôri wo pôni perê ka môj kibi wôd wo bay uwôgeri Kerma hen ré naņ kirijna Jêsu ré siņ sa megêri a hen. ²⁵ Tô megêri ka baa hen kôli iyôņ ba: «Nini gel Kelma.» Menba, ôbi kôlji iyôņ ba: «Hena ené gel kôbri wo bay na di naņ pôndé hen né men, hena ené dôbe kôben hôlmê iyare to kôbri a hen ré men, hena ené dôbe kôben kwa kabrêri ka bay na cubu naņ dargaw hen né a men na, na bê bôn sara ré kwôy.»

²⁶ Wulê marge cêgê menba, bay tô Jêsu hô daņji bô ira menba, Tomas naņ ci niņ. Kermiņ ligiriņ ta menba, Jêsu so debe derôri a aņ kôl iyôņ ba: «Bi bô jalê baa ré ken.»

²⁷ Menba, ôbi kôliņ Tomas iyôņ ba: «Eraņ naņ kôbem nà aņ ju hamiņ hôlmê iyare to kôben a men, usor naņ kôm nà aņ ju hamiņ hôlmê iyare to kwa kabrên a hen a men, aņ ju di narê kwôlê wom baa aņ ju bi bôm sara.»

²⁸ Menba, Tomas uwôli sara iyôņ ba: «Kelma wuņê, Emen wuņê.»

²⁹ Menba, Jêsu kôli iyôņ ba: «Na wô gelé wo ju gelen hen apa jeré bi bôm sara hen. Niņba, biņé ka gelen né aņ bi bôri san a hen na, yirji a dôriņ.»

³⁰ Jêsu hô li angaņ giņê ka gay gay kwône a tu bay tôri a niņba, kwôliji kôliņ bô magtubu a na ré. ³¹ Niņba, are bay ka hen liņ bô magtubu a hen iyôņ, bi kené bi bôriņge sara mega wo Jêsu ré na *Krist Kema Emen aņ hena kené bi bôriņge sari a ba, kené môriņ tu geņ sa kibri.

21

Jêsu si sa bay tôri ka jurgem a hen kibi cér wo bay uwôgeri Tibériyad hen

¹ Cêgê menba, Jêsu hô si sa bay tôri a kibi cér wo Tibériyad a. Geré sé wo ôbi siņ sarji a bi a na.

² Wulê wo pôni na, Simô Piyêr men, Tomas woņ Kerma hen men, Nataniyêl wo Kana bô emê wo Galilé a naņ kam Jébedé men, bay tô Jêsu ka pôni wôd a men bay kêm daņji kirij pôn. ³ Simô Piyêr kôlji iyôņ ba: «Na erê uré.»

Menba, bay kôli iyôņ ba: «Ni-bay kôba, niņa erê naņ ju men.»

Menba, bay si ô aņ đayji bô bato a ôri uré. Yoyre hende to hen na, bay bu kuyê kani pôn nêņ iyôņ né kwôy. ⁴ Tô kirij pulôl menba, Jêsu đebu kibi cér a niņba, bay tôri hôn wo ré na ôbi ré. ⁵ Menba, Jêsu kôlji iyôņ ba: «Kam manê, ken bu kuyê kani ré ba?» Menba, bay uwôli sara iyôņ ba: «Nini bu ani ré kwôy.»

⁶ Menba, ôbi kôlji iyôņ ba: «Bêņge bera si sa kôbi gusurô hen iyôņ aņ ka uné kuyê.»

Bay uwôl bera menba, bay nêm wurêre ta biņ ré niņ, wô kuyê ka mêy ka bay pera hen. ⁷ Menba, ôbi tô Jêsu wo Jêsu geyri gaņ hen kôliņ Piyêr iyôņ ba: «Na Kelma.» Menba, kirijna Simô Piyêr toy wo ré na Kelma hen iyôņ menba, ôbi hô dôbe bargay ka ôbi ré hariņ tô bôri uriņ hen aņ, neņgere kuriņ kam a. ⁸ Tô bay tô Jêsu ka baa hen jubo bato wuroņ kuyê ka wôn bera hen eraņ guba cér a, wôsa bay ré na mêter arew naņ guba cér. ⁹ Kirijna bay sa biņ guba menba, bay gel deseri tare to kuyê jéē sara naņ mapa yé kwa a menba, Jêsu kôlji iyôņ ba: ¹⁰ «Eraņge naņ kuyê ka ken pera hen dê iyôņ.»

¹¹ Simô Piyêr đay bô bato a aņ wuro bera to kuyê ka damné arew

naɲ tôte bay kibi subu wôn bô ta hen tôɲ, bi wo kuyê wôn bera kêm hen kôba, hende yêgeriɲ ré kwôy. ¹² Menba, Jêsu kôɲi iyônɲ ba: «Eranɲe ken sa ôm.» Niɲba, ôbi tôri wôni pôn iyônɲ kôba, nê m enɲeréri iyônɲ ba: «Ju na i ba ré.» Wôsa bay hôn wo ré na Kelma niɲ. ¹³ Menba, Jêsu uso ða aɲ ay mapa aɲ biji men, hô pô kuyê biji a men.

¹⁴ Hen a ba, na têê subu tori wo Jêsu siɲ sa bay tôri a kirijna ôbi jɲi siɲ kamɲê hen.

Jêsu iyêl naɲ Piyêr

¹⁵ Kirijna bay ôm are kô niɲ menba, Jêsu enɲerijɲ Simô Piyêr iyônɲ ba: «Simô kema Ja, ju geyen gôɲiɲ kamaɲ ka baa hen ba?» Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyônɲ ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jêsu kôli iyônɲ ba: «Iyônɲ ba, ju abe kam gamgê kanê ben.»

¹⁶ Jêsu hô enɲereri wo têê wôô wori iyônɲ ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, Piyêr uwôli sara iyônɲ ba: «Ew Kelma, ju hôn wo ené geyem.» Menba, Jêsu kôli iyônɲ ba: «Iyônɲ ba, ju gem gamgê kanê ben.»

¹⁷ Jêsu hô enɲereri wo têê subi iyônɲ ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, tu Piyêr li ɲa wô enɲeré wo Jêsu ré enɲereri têê subu iyônɲ ba: «Ju geyen ba?» hen. Menba, ôbi uwôli sara iyônɲ ba: «Kelma, ju hôn are kêm men, ju hôn wo ené geyem a men.» Menba, Jêsu kôli iyônɲ ba: «Iyônɲ ba, ju abe gamgê kanê ben. ¹⁸ Na tu kwôlê a ené kôlem hen: Kirijna na ju baɲ mana tô na, jôbi a na harê tô bôm wom naɲ kôm men, ju ô kirijɲ ka bôm jôbi a na geyé a men. Niɲba, kirijna já halê na, já perê kôm ta aɲ na kwôni wo ðanɲi a harem tô bôm aɲ a ayem ôriɲ kirijɲ ka bôm gey ré a hen.»

¹⁹ Ôbi kôl hen iyônɲ ðiré gelijɲ temare to Piyêr ré sa ma hen aɲ ré na temare to ré sa ulê hini emê sa Emen. Kirijna Jêsu kôl hen iyônɲ kô niɲ menba, ôbi kôliɲ Piyêr iyônɲ ba: «Era tôn a.»

²⁰ Kirijna Piyêr bare cêgeri menba, ôbi gel ôbi tô Jêsu wo Jêsu geyri gaɲ hen era tôrji a. Na ôbi a na yê kabrê Jêsu a kibi emê aɲ na enɲereri iyônɲ ba: «Kelma, na i bi a ayê sam hen ba?» ²¹ Kirijna Piyêr gili menba, ôbi kôliɲ Jêsu iyônɲ ba: «Kelma, a kwo na ba, na mi a sa sari a men ba?»

²² Menba, Jêsu kôli iyônɲ ba: «Hena ené gey bi ôbi ré mô geɲ kwôy wo ené buloɲ herajɲ ba, dôlem jôbi iyeɲ ba? Jôbi ju era tôn a.»

²³ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay ayê bôô kôl iyônɲ ba, ôbi tô Jêsu bi wo hen ré ma ré. Niɲba, Jêsu na kôliɲ Piyêr mega wo ôbi tôri bi wo hen ré ma ré ré, niɲba, Jêsu na kôli na iyônɲ ba: «Hena ené gey bi ôbi ré ma ré kwôy wo na buloɲ herajɲ ba, dôlem jôbi iyeɲ ba?»

²⁴ Na ôbi tô Jêsu wo Jêsu geyri gaɲ bi a derê kwôli are bay ka hen men, na ôbi a lê bô magtubu hende to na hen a men. Aɲ nini hôn wo kwôlê bi wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri.

²⁵ Jêsu hô li anɲa ðanɲi kwône a. Aɲ hena bay ré gey ciré derê kwôliɲi pôn pôn kêm bô magtubu a ba, kirijɲ ka bay ré biɲ magtubu hende to hen ba, ré naɲê sa terare nà.

Magtubu to Jé lê bay jé to Luk li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Magtubu to Jé lê bay jé na, na magtubu to jôgijî wôô to Luk li. Bô to tumô a to na Kwôlo Dôri hen na, ôbi na kôl na kwôli anğa Jésu na li kirijîna ôbi na bajî sa terare a nà mera. Ayijî tôri sa ayê wo Emen ayri hôrijî derômaranğ a (Sapitre 1: 11) men, merê wo ôbi mô perê bay tôri a hen ba, yi gay nijî. Wôsa bay gili najî tirji na iyônğ ré nijî.

Na hen iyônğ a, magtubu Jé lê bay jé ré kôl wô dé tô dapare to bay ayê bôô hen. Jésu mô perêrji a najî tini to li jé bô bay ayê bôô a hen. Ôbi kôl kwôli dapare to bay ayê bôô ka na Jubnê hen (najî *ôbi jé Piyêr) Jérusalêm a men, bijnê ka na Jubnê ré ka Antiyôk a men, Kworênt a men, Pilip a a men. Kwôli kergare tojî ulê béré to *ôbi jé Pol men, gusijî to dapare hende to kôrbi hende to hen men, kwôli janê wo bay ayê bôô bay ka hen jan kwôlê woji bi wo hen najî néé wo Tini Kelma men hen.

Luk dêņse magtubu kwône dema, ré lijî magtubu to Jé lê bay jé hen tô. Perê magtubu hende to ôbi dêņse hen na, tori tojî yiri to ôbi li sa pôn pôn hen. Kirijîna ôbi kôl kwôli kergare toji to bay hena Trowas wô erê Pilip a hen na, ôbi ôm nini nini gel wo ôbi ré ya men (Sapitre 16:10-40), kergare toji hende to hen ôrijî najî ci kwôy bijn Jérusalêm, an na ya hende to hen a, bay ré bu Pol (Sapitre 20: 5 - 21: 18) men, hena wo bay hena Séсарé wô erê Rôm an Pol li elê wôô ya hen, dema bay ré jô kwôlê sari a tô (Sapitre 27-28).

Anğa tumô ba, Luk kôl kwôli soderé wo diré soderé magtubu tori hende to hen tôjî (Sapitre 1:8) men, kwôli dé tô dapare to bay ayê bôô Jérusalêm a cêgi ayê wo Emen ay Jésu hôrijî derômaranğ a hen (Sapitre 1:1 - 8: 3) men, kwôli béré Kwôlo Dôri wo ôm gôrijî sa iyére (Sapitre 8: 4 - 12: 25) men, ôm perê bijnê ka kibi cér Méditérané men, ôm kwôy bijn Rôm iyére to dami to bô emê wo sa terare a nà (Sapitre 13 - 28: 31).

Béré Kwôlo Dôri bi wo hen, ôm najî kirijî kirijî sa terare a nà ná sa kibi derê kwôlê wo bay jé men, kwôli kelêrji tumô bijnê a a men. Kwôli Jésu wo bay dô bijn bijnê kêm hen na, (Jubnê men, bijnê ka na Jubnê ré hen men) na, Jésu bi wo na mô sa iyé Palistin a hen. Tunu tojî hendi bô bôre yêge sa Jésu bijn tôri kwôy kwôy men, sa kwôli kelêri men, sa jé lêri a men.

Kwôli anğa kôlijî bô magtubu to Jé lê bay jé a nà ná, na kwôli anğa églis to najî elê bi wo kêm hen ré lê: Ulê béré Kwôlo Dôri wo Jésu Krist bijn gawrê sa terare a na kêm.

*Jésu kôl kwôli Tunu tojî hendi
bô bôre to Ibari ré jôj*

(Lk 1: 1-4)

¹ Dami wujê Téwpil, bô magtubu tijê to tumô to na en li hen na, na en kôl kwôli anğa Jésu na li men, kwôlo ôbi na gelijî bijnê a men. Kwôli are bay ka en kôlem kwôlijî hen na, na kirijîna ôbi na ayijî tô jé wori hen. ²⁻³ Kwôy wulê wo Emen ayri hôrijî derômaranğ a. Pa dema Emen ré ayri hôrijî derômaranğ a tô na, cêgi temayri a na, na bay jé bay ka ôbi na tôrji hen a, ôbi ré si sarji a tumô têê kwône najî yiri na iyônğ kwôy wulê tôre pôrba an gelji wo ré na dôbi a ré jê sé kampê hen men, kôlji kwôli *emê iyére to Emen a men. Ôbi na gelijî bay jé ka ôbi

na tôrji hen, tôô tori hende to hen nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôré.

Jésu kôlji kwôli Tunu toñ hendi bô bôré to Emen ré toñ biji

⁴ Wulê wo póni ôbi mô ôm emê nañ ci, menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Merênge Jérusalêm a nà kwôy ken gem anga Iban na genge ñiré béngge añ na en kelênge kwôliji hen, ñiba, ken ô añé ré tô. ⁵ Wôsa Ja ba, na lij ñiné batêm na nañ kam niñba, era baa tumô a hen na, na nañ Tunu toñ hendi bô bôré a Emen ré lénge kenbay batêm niñ.»

Jésu ñay ô derômarañ a

⁶ Kirija bay tô Jésu môrji nañ ñi baa ya tô menba, bay engereri iyôn ba: «Kelma, na wulê bi wo hen a jeré hô bij kam *Israyêl kenare toji hôriñ hen ba?»

⁷ Menba, ôbi uwôliji sara kôl iyôn ba: «Kwôlo gengiñ sa wulê nañ tayi kwôlo ken engeren hen na, dôlênge kenbay ré, niñba, na Iban a gengé nañ bô geyé wori. ⁸ Niñba, kenbay ba, ka sa upé néé kirija Tunu toñ hendi bô bôré a herbo sarñge a dema kené yé bay derê kwôlen Jérusalêm a men, Judé a men, Samari men, gôriñ kirij kêm sa terare a nà a men tô.»

⁹ Kirija ôbi kôlji hen iyôn kô niñ menba, Emen biri ñay tirji a hen bô kirij ka geri a ô derômarañ a.

¹⁰ Kirija bay ñebu bô derômarañ ñéñ kirij ka Jésu ôriñ ya hen baa ya tô, menba, gawré wôô ka tôbe bargay ka bôri soji ñibiji kwarji a. ¹¹ Añ kôlji iyôn ba: «Ken gawré ka Galilé, wô mi a kené ñebe bô derômarañ hen iyôn ba? Jésu bi wo Emen biri ñay ô derômarañ a añ ken ñebu bô hen na, herari kôba, a yé môñ ôbi wo ken gili ôriñ derômarañ a hen iyôn têt têt.»

Bay dô gawra pôn gasiñ hòlmé Judas

¹² Bay tô Jésu hena sa Keram wo Olibiyé heraji Jérusalêm a, hena ya erê Jérusalêm a na, na kilométer pôn. ¹³ Kirija bay hena sa keram heraji uwo menba, bay ñay bô iyére to tayi to bay dayriñ ya gañ gañ hen. Kamañ ka ñay ô bô iyére hende to hen a na: Piyêr, Ja, *Jak, André, Pilip, Tomas, Bartélémi, Matiyé, Jak kema Alpé, Simô woñ kema iyére hen nañ Jud woñ kema Jak hen. ¹⁴ Bay kôlij kañniñ añ ñañji ta ta wô uwôlé Emen nañ bôô pôn añ yébé ka póni men, si Mari toñ yoo Jésu men, yênêri a men nañ ci ya men.

¹⁵ Wulê sem cêgê menba, bay ayê bôô arew nañ tôre wôô ñañji menba, Piyêr hena ñebu ta perêrji a wô kelê kwôlé. ¹⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Yênên, kwôlo magtubu to Emen na kôl añ Tini na yége sari ca tumô yeñ bij Dabid añ ôbi na kôl kwôli Judas wo ré sa derê tumô bay ñéré Jésu hen na, ariri ré lij niñ. ¹⁷ Judas Iskariyôt bi wo hen na, na na kwoni añ na uwon jé môñ kwo nini li hen iyôn men.»

¹⁸ (Na nañ lari kwôbe bi wo ôbi na uwôn hen a ôbi na ré kelij yagê menba, na sa kuriñ añ bôri wañ añ kworñéri ñegiñ kêm añ. ¹⁹ Bijné ka Jérusalêm kêm toy kwôli anga sa sa Juda a hen. Na ôbi á, bay ré uwôge yagê bi wo Hakeldama hen, bôri na «yagê woñ kwôbe.»)

²⁰ «Ôbi a, bay ré li bô magtubu toñ kurôn kôl iyôn ba: «Bi bô iyére tori yi senge men, bi kwôni mô bô ré men.» Men, hó lij kôl iyôn ba: «Bi kwôni wo ñangi ré gaseri kini jé wori a a men.»

²¹⁻²² Bi kwôni wo ñangi era sa jôgij nañ na sa derê kwôli jé sé

wo Kelma Jésu. Bi na kwôni wo na ô naɲ na wulê kêm wo Kelma Jésu na ô naɲ na naɲ kirij kirij hen, ayij tôri sa batêm to Ja na liri a kwôy wulê wo Emen ayri perêrna ôrij derômaraj a hen.»

²³ Menba, bay tô bijné wôô dî tumôrji a bay a na si Josêp wo bijné uwôgeri Barsabas men, Justus men hen men, Matiyas a men.

²⁴ Menba, bay ayê bôô kêm uwôl Emen kôl iyôn ba: «Kelma, jôbi wo ju hôn bô gawrê pôn pôn kêm hen na, geléni kwôni wo ju dôri perê kamaɲ bay ka wôô hen, ²⁵ bi ré yi *ôbi jé hôlmê Judas wo na ay jé wori déɲ aɲ ôrij kirij kaɲ mênê ka na yi gengij sari hen.»

²⁶ Menba, bay pool hiniji ta aɲ bay ay pôn perê menba, na Matiyas a bay ré ayri jôgij naɲ bay jé ka môj kibi pôn hen.

2

Emen joɲ naɲ Tunu toɲ hendi bô bôré bijn bijné kari

¹ Kirija sa lê geserê *Pantékwôt nêmen menba, bay tô Jésu daɲji kirij pôn. ² Kirij bay ka hen na, néé ani ema si ta môɲ kal wo dami iyôn, aɲ so wôn bô iyére to bay môrij ya hen berêj ta. ³ Menba, ani gelij môɲ kôli tare iyôn aɲ userij mô sarji a pôn pôn kêm. ⁴ Menba, kirij bay ka hen na, Tunu toɲ hendi bô bôré wôn bôri aɲ li aɲ i i kôba iyêl kibi kwôlé wo daɲgi wo Tunu hende to hen a biri a ré iyêl.

⁵ Wulê bi wo hen na, Jubnê kaɲ bay lê tôô Emen ka hena sa iyére to gay gay to sa terare a nà môrji Jérusalêm a ya men. ⁶ Kirija bay toy tôô bay tô Jésu ka iyêl hen iyôn menba, bijné dayrij naɲ kwônêrji aɲ tiniji ge kay, wôsa i i kôba toy kwôlé wo bay ayê bôô kôl hen naɲ kibi kwôlé wori, kwôlé wori. ⁷ Kirija bay toy hen iyôn menba, tiniji ge kay yôd aɲ bay

kôl iyôn ba: «Bijné bay ka kêm ka iyêl hen, na ka Galilé ré ba? ⁸ Menba, na iyeɲ a i i ba, ré toy kibi kwôlé wori kwôlé wori kibriji a hen iyôn dî ba? ⁹ Wôsa nabay kêm ka nana dêbe nà nà, nana ka tôrna gay gay, ka hena Partiya a men, Médiya a men, Elam men, Mésopotami a men, Judé a men, Kapadôs a men, Pônt a men, Asi a men, ¹⁰ Priji a men, Pampili a men, Ejipt a men, bô emê wo Libi to dâ naɲ Sirên hen men, ka na Rômêpê ka mô nà a men. ¹¹ Kamaɲ ka Krêt a naɲ Arabnê kôba, ya naɲ naa men, perêrna hen kôba, Jubnê kaɲ déɲ déɲ ya men, ka ay bôriji kôba, ya men, menba, na iyeɲ a nana toy kwôlo bay kôl gengij sa aɲga dôri ka Emen li hen naɲ kibi kwôlé wona, kwôlé wona dî ba?»

¹² Bay kêm tiniji ge kay aɲ bay hôn kwôlé woɲ kelé ré, menba, bay pamnij perêrji a kôl iyôn ba: «Na mi a gelij hen iyôn ba?»

¹³ Menba, ka pôni ayrêji kôl iyôn ba: «Na care a kwoyréji hen.»

Deré kwôlé wo Piyêr

¹⁴ Piyêr ôbi tô Jésu perê ka môj kibi pôn ka baa hen, hena dêbe ta aɲ uwôlji sara naɲ tôri to dami kaɲ a ta kôl iyôn ba: «Kenbay yênerni Jubnê naɲ kenbay kêm ka ken mô Jérusalêm a hen, are bay ka yi hen na, dôbênge marɲge dô ken toyij kwôlo na kelé hen aɲ bi ken hôn tôrji dô. ¹⁵ Mega wo bijné ka pôni perêrɲge a kôl iyôn ba: «Bijné bay ka hen ré kwoy na kwoyé hen na», bay kwoy na kwoyé ré, wôsa tare baa jal tô. ¹⁶ Nijba, tiri wori ba, na kwôlo *ôbi kibi Emen Jowêl na kôl hen a ariri ré yi kemnêɲ hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

¹⁷ «Nôbi Emen, en kelênge kirija sa terare baa dâ wo ta kerê nij na, gelênge aɲga na lê a na:

Na bé Tunun erê sa gawrê kêm.
 Añ kamnenge kañ imñê nañ kañ
 yébé a yé bay keben men,
 kam manê kanje a henêji tu
 kwôlê wo Emen bô pelal wo
 a jôrji a hen men,
 Surjê kanje kôba, a henêji tu
 kwôlê wo Emen bô wônê
 woji a men.

18 Na tiri wulê bi wo hen na, na bê
 Tunun sa manê kanê
 kañ imñê nañ kañ yébé a, añ bay
 a yé bay keben.

19 Men, na lê anğan ginê
 derômarañ a men, anğa dê
 kirij sa terare a nà,
 kwôbe nañ tare nañ gusô tare a
 men a so yé ya.

20 Tare a bilij hendé culum men,
 geserê kôba, a bilij kwôbe
 a men,

cêgi are bay ka hen dema Wulê
 woñ hini emê nañ kwo
 dami wo Kelma wona ré sa
 tô.

21 Wulê bi wo hen na, i i wo bi bôri
 sa Kelma Emen a ba, a upé
 gelê.» »

22 Menba, Piyêr kôl iyôn
 ba: «Kenbay bijné ka *Israyêl,
 dôbênge marñge dô ken toyij
 kwôlo na kelênge hen. Jêsu
 wo Najarêt na gawra wo Emen
 gelênge néé wori nañ anğan ginê
 nañ kañ gelé ka dê sa kirij ka
 ôbi li perênge a mega bi wo ken
 gelij hen iyôn. 23 Gawra bi wo
 hen nañ bô geyé men, nañ gengé
 wo Emen na genge a men na, bay
 biri bênge añ ken diri nañ geré
 wo bay henê Emen né, añ bay
 bééri sa gurô tagelê. 24 Nijba,
 Emen biri ji si kamñê añ dôri kibi
 gusij to temare a, wôsa néé wo
 temare nêmen béreri tôñ né. 25 Ôbi
 a, kelma Dabid na ré kôlij kwôli
 kôl iyôn ba:

«En gel Kelma tumôn a kwôy
 kwôy,

wôsa ôbi debe sa kôben woñ
 gusurô bi ené kurij né

26 men, yen dôren men, en kebe
 kurôn nañ yi derê wôsa

kurôngi yen a sa merê ta gengij
 sa anğa Emen a sa lê ben.

27 Wôsa já dên añ perê temay bijné
 a ré,

men, já dé mana wom wo yi nañ
 jengêri hen, uyê ré men,

28 na ju gelen geré gelê men, já
 ben yi derê kirijna na dëbij
 tumôm a a men.» »

29 Menba, Piyêr kôl iyôn ba:
 «Yênên, dênge na kelênge kwôlo
 gengij sa môyrena Dabid, ôbi ma,
 añ bay emni nà añ sa kamñêri yi
 kemnên iyére tona na. 30 Nijba,
 ôbi nà ná ôbi kibi Emen men, ôbi
 na hôn anğa Emen na genge diré
 biri hen a men. Emen na ay tôri
 biri mega wo kuñgari woñ bôri
 a ré sa merê sa gagay kenare a.

31 Ôbi na gel tumô anğa Emen ré
 sa lê hen, na ôbi a, ôbi na ré kôl
 kwôli jê sé wo *Krist, kwo Emen
 dôri hen perê bijné ka may a añ
 ôbi na kôl iyôn ba: «Emen na
 diri añ perê temay bijné ré men,
 kurôngi yiri na uyê kamñê ré a
 men.» 32 Jêsu bi wo hen na, Emen
 biri ji si kamñê, nibay kêm nini
 gel nañ tirni men, nini dô kwôli
 a men. 33 Men, Emen hôrij nañ
 dî derômarañ a añ mô sa kôbri
 woñ gusurô a. Haw hen mega wo
 Emen na ayij tôri hen iyôn na, ôbi
 biri Tunu toñ hendi bô bôre añ ôbi
 wusérere sarni a mega wo ken toy
 men, gel men, hen iyôn. 34 Kelma
 Dabid wo na d'ay derômarañ a ré
 hen, kôba, na kôl iyôn ba:

«Kelma Emen na kôlij Kelmaren
 iyôn ba: mô sa kôben woñ
 gusurô a,

35 kwôy wo na bij bay barem a yé
 anğan sêlê têm.»

³⁶ Añ bi ðijé ka sa iyé Israyêl a kêm hôn dô mega wo Jésus bi wo ken bééri hen na, ré na ôbi a Emen ré biri yi Kelma men, Krist, kwo Emen dôri hen men hen.»

Bijé dubu subu bi bôrji sa Jésus

³⁷ Kirija ðijé toy kwôlê bi wo Piyêr kôl hen iyôn menba, bay hôn anga ca lê ré nij, menba, bay engerij si Piyêr nañ bay jé ka ðangi iyôn ba: «Nijna lê iyen nij ba, yênerni?»

³⁸ Piyêr uwôlji sara iyôn ba: «Déngge jé lêrengge wo cay hen baa añ ken li batêm nañ hini Jésus Krist añ bi Emen ðijn bôri jal sa têrij tonje a men ôbi a béngge Tunu toñ hendi hô bôre a men. ³⁹ Wôsa Tunu toñ hendi hô bôre to Emen na genge hen na, gengij na sarnge kenbay nañ kamnenge men, gengij sa ka sa terare to kelangi a ka kwôni ka Kelma wona Emen a uwôgaji hen a men.»

⁴⁰ Piyêr hô dôrji kwôlo ðangi gay gay wô bôyijji men, dôbijji ibiyare bôrji a añ kôlji iyôn ba: «Béngge bôrngge sa gelê wo Jésus a ðiba, ken uwôn anga bay têrij ka haw hen a upé hen né.»

⁴¹ Bijé ka bi bôrji sa kwôlo Piyêr kôl hen na, bay liji batêm, añ wulê bi wo hen na, bay uwôn bijé dubu subu bi sarji a a.

Bijnare to bay ayê bôô ka tumô

⁴² Bay ayê bôô ay yirji bij bay jé ré gelji are men, bay bij perêrji a men, ômji emê pôn men, uwôlji Emen pôn a men.

⁴³ Bijé kêm tiniji ge kay men, harê liji a men wôsa angañ gijé ka gay gay ka Emen bij bay jé li hen. ⁴⁴ Bijé kêm ka bi bôrji sa Jésus a hen na, bijji perêrji a men, angaji kôba bay day kiniji pôn a men. ⁴⁵ Ta ta bay keléj ari upérji añ ði larirji céjji nañ doy anga kwôni ôrij ôrij.

⁴⁶ Bay ðañ sa pôn pôn derô haba wo *iyéy Emen a nañ bôô pôn men, ômji emê iyé kwo hen a, kwo hen a men, ômji nañ yi deré men, bay uwôyрэ yirji ré a men. ⁴⁷ Bay heram Emen men, ðijé kêm kôba, geyji a men. Añ sa pôn pôn Kelma bi ðijé ka ôbi gôlij nañ ci hen sarji a sarji a.

3

Bay berare ôbi merayê derô haba wo iyéy Emen a

¹ Sa to pôni a si Piyêr nañ Ja ôrji *iyéy Emen a nañ tare to yébé ayij sa tôpne hen, wô uwôlê Emen. ² Kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen na, gawra wo pôni wo meray bô yori a yeñ bay ayari ca sa dé kibi geré bi wo hen a. Sa pôn pôn bay ayri sa ði kibi geré bi wo hen a wô uwôlij ðijé ka ô men, hera men, derô haba wo iyéy Emen a hen gursu. ³ Kirija ôbi gel si Piyêr nañ Ja wo ca sé bô iyéy Emen a menba, ôbi masiji bi bay ré biri ani. ⁴ Menba, si Piyêr nañ Ja bôri ðéj añ Piyêr kôli iyôn ba: «Berêni ju gel!»

⁵ Ôbi bôrji añ kôl yan ba, bay ré ca biri na ani. ⁶ Nijba, Piyêr kôli iyôn ba: «En ôrij nañ gursu ré, nijba, anga en ôrij kôben a hen na, na ben: nañ néé wo Jésus Krist wo Najarêt, hena ju ô ta!»

⁷ Menba, ôbi bu kôbri wop gusurô añ biri hena ta. Kirij bay ka hen na, têri nañ tô gwornéri iyêderê hôrij. ⁸ Ôbi nengere ðebu ta nañ têri añ ô ta. Añ ô nañ ci derô haba wo iyéy Emen nenréré men, heramij Emen men. ⁹ Añ ðijé kêm gili wo ô ta men, heram Emen men. ¹⁰ Bay gili hôn menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi a na miiré kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen uwôdelé are na ré ba?» Añ tiniji ge kay wôsa anga ré sa sari a hen.

Kwôlo Piyêr kôlij bijné derô haba wo iyéy Emen a

¹¹ Mega wo gawra bi wo hen dī tō si Piyêr nañ Ja bul ré hen iyôñ na, tini bijné kêm ge kay añ bay era sôm sôm si ligirji a tō pal wo bay uwôgeri kwo Salomôn hen. ¹² Kirijna Piyêr gel hen iyôñ menba, ôbi kôlji iyôñ ba: «Kam *Israyêl, wô mi a tununje ré ge kay sa anja li are hen ba? Wô mi a kené berêni mega ré na néé woni ley, derê woni tu Emen ley, a niné berariñ gawra bi wo hen ba? ¹³ Emen wo *Abraham wo Isak nañ kwo Jakwôb, Emen wo balêrna a ulê hini emê sa mana wori Jêsu wo na ken ayri bi bay na diri añ kirijna *Pilât na gey ulêri ta menba, ¹⁴ na ken kañ kwo yi nañ jengêri men, kwon dōri men hen, añ na ôbi deré temare a na kené gey bi bay ré uwôli ta dī hen. ¹⁵ Añ Kelma ôbi tō gelê, a na kené bi bay diri dī. Nijba, Emen biri ji si kamjê perê bijné ka ma a añ nini gel nañ tirni. ¹⁶ Añ na wô wo nini bi bôrni sa Jêsu a aña néé wo hini bi wo hen ré bijn gawra bi wo ken gili añ hôni hen néé a ré ðebijn ta hen. Na tiri na sa kibi bê bôô sa Jêsu a woñ tiri hen, aña gawra bi wo hen ré berariñ yôd turnje a hen.»

¹⁷ «Iyôñ ba, yênen, en hôn wo ré na henêri ré, aña kenbay nañ kilmérnje na kené lij are bay ka hen hen. ¹⁸ Emen ba, na kôl ca tumô nañ tō bay kibri kêm wo *Mési wo ôbi na genge ðiré jor hen, ré gelijn gusijn, añ na ôbi a yé hen. ¹⁹ Belênge hal wonje añ ken hera uné Emen, añ bi ôbi mô têriñ tonje añ. ²⁰ Menba, Kelma a bènje wulê woñ derê bul kirijna ôbi a jor nañ *Krist Jêsu wo ôbi na dōri ca tumô gengijn sarnje hen. ²¹ Pa dema wulê bi wo hen ré sa tō na, Jêsu Krist a merê derômaran a kwôy wo derômaran nañ sa

terare a hô janijn nañ gerérji mega wo Emen na kôl kwôli ca tumô, nañ tōô bay kibri ka yi nañ jengêri hen. ²² Ôbi a *Moyis na ré kôl iyôñ ba: «Kelma wonje Emen a derê gawra pôn perêrnje a hen, lij ôbi kibri wo a yé môñ nôbi iyôñ. Ka toyé kwôlo kêm wo ôbi a kelênge hen. ²³ Kwôni wo kañ toyé kwôlê kibri a ba, bay a dagêri perê bijné ka Emen añ, bay a diri.» ²⁴ Bay kibi Emen kêm ayijn tôri sa Samiyêl a kwôy sañ sa bay jebé tôri a na, kôlji kwôli wulê bi wo nana mô bô a haw hen. ²⁵ Anja Emen na genge nañ tōô bay kibri hen na, na wô sarnje kenbay. Iyôñ ba, bijnare to Emen na bijn nañ môpêrnje hen na, na yi wô sarnje men, ôbi na kôlij Abraham iyôñ ba: «Na terê keben sa tō môñ wo bijné kêm ka sa terare a nà wô sa kibi kwôngêm.» ²⁶ Na wô sarnje kenbay tumô, aña Emen né dô mana wori jêri wô terê kibri sarnje a men, wô lê bi kené bul hal wonje a men hen.»

4

Si Piyêr nañ Ja tumô ðanare to surjê a

¹ Kirijna si Piyêr nañ Ja dōriñ bijné kwôlê baa ya tō menba, bay bê kwôbe nañ dami wo bay gemé *iyéy Emen nañ *Sadusijnêñ soji. ² Bay li hen iyôñ wôsa bôrji tarji wô gelê wo Piyêr nañ Ja gelijn bijné are men, kwôli jê sé wo Jêsu ji si kamjê perê bijné ka ma a hen a men. Añ gel wo bijné kôba, ré jê sé kamjê hen iyôñ men. ³ Mega, kirijn kô nij hen iyôñ na, bay pōrji bijj dangay a gemijn kirijn ka wôli. ⁴ Perê bijné bay ka toy kwôlo si Piyêr nañ Ja hen na, kwône ay bôrji añ bay ayê bôô kêm nêni imjê ðubu bay iyôñ.

⁵ Kirija kirij wôl menba, bay sa Jubnê nap surjê nap *bay derê tô tô to Emen danji Jérusalêm a. ⁶ Kirij bay ka hen na, Aan *dami wo damné kap bay bê kwôbe men, Kayib men, Ja men, Alêksander nap balê dami wo damné kap bay bê kwôbe kêm kôba, môrji ya. ⁷ Bay bi bay erañ nap si Piyêr nap Ja sa dibiji ta tumôrji a, añ bay engeriji kwôlê iyôn ba: «Anğa ken li hen na, ken li na iyeñ iyeñ pôn ba? Men, na nap nêe wo i men, hini i men, aña kené lij are bay ka hen ba?»

⁸ Tunu toñ hendi bô bôre wôn bô Piyêr añ ôbi kôlji iyôn ba:

⁹ «Bay sa bijnê nap surjê, kemnêñ ken engeréni wô derê wo nini li nap ôbi merayê hen men, niné li iyeñ a ôbi ré berare hen ba men. ¹⁰ Kenbay men, bijnê ka *Israyêl kêm toyênge dô, na nap hini Jêsu Krist wo Najarêt wo ken bééri añ Emen biri ji si kamjê perê bijnê ka ma a hen, na wô sari aña gawra wo ðebu tumôrñge a hen ré berariñ hen. ¹¹ Na ôbi, a magtubu to Emen ré kôl gengij sari kôl iyôn ba:

«Keram wo kenbay bay dé iyére ken kap hen,
ôbi a hô yé kwon dé tô iyére hende to hen hen.»

¹² Na ligiri ôbi a pôn nêñ a kené upé kini gelê ðiba, kini gelê wo ðangi nap, wôsa sa terare a nà kêm na, Emen na bi hini kwôni wo ðangi wo ré gôlij nap bijnê ba, nap.»

¹³ Kirija bay gel wo si Piyêr nap Ja iyêl nap ibiyare hen iyôn menba, tiniji ge kay wô wo bay ré na bijnê ka beray mera ka ré dôyrê are gañ né a men menba, bay hôn wo bay ré na bay erê nap Jêsu. ¹⁴ Nijba, kirija bay gel gawra bi wo berare hen ðebu kwarji a menba, bay hôn kwôlê

won kelê ré nij. ¹⁵ Menba, bay biji bay séñ kini ðanare to *Sanêdrên a añ bay iyêlijñ perêrji a. ¹⁶ Bay kôl iyôn ba: «Na lij bijnê bay ka hen na mi ba? Wôsa bay li gijnê wo dami tu bijnê ka Jérusalêm a gel kêm ðiba, na nême narê bijnê. ¹⁷ Nijba, bi kwôli gijnê bi wo hen ré ôm erê tumô tumô ré na, na karêngeji gwom bi bay ré dôrij kwôni kwôlê wôni nap hini Jêsu ré nij pa pa.»

¹⁸ Bay hô uwôgaji herañ añ kôlji iyôn ba: «Nini jô bi kené iyêl men, kené gelij kwôni ani a men nap hini Jêsu.» ¹⁹ Menba, si Piyêr nap Ja uwôlji sara iyôn ba: «Kenbay ken erem ken gel, na ba, toyé kwôlê kebrenge a na lê anğan derôre laba, bijn Emen kwôlê a na lê anğan derôre ði ba? ²⁰ Kwoni nibay ba, anğa nini gel nap tirni men, nini toy nap marni a men hen na, nijna wômê kwôliji tôn né.»

²¹ Bay hô karêji gwom damañ a, añ biji ta wôsa bay uwôn kwôlê wôni wo nême perêji ré. Wôsa bijnê kêm ay kibi Emen wô anğa li are hen. ²² Gawra bi wo berare nap gijnê hen na, elêri ðe tôre pôrbu.

Uwôlê Emen wo bay ayê bôb

²³ Kirija bay biji ta menba, si Piyêr nap Ja hôrji upé megêrji bay ayê bôb añ dôrji kwôlo kêm wo damné kap bay bê kwôbe nap surjê kelaji hen. ²⁴ Kirija bay toy kwôlo si Piyêr nap Ja dôrji hen iyôn menba, bay bi kibriji pôn añ uwôl Emen kôl iyôn ba:

«Kelma, na jôbi a dé derômarañ nap sa terare men, cér nap anğa kêm ka yi ya hen, ²⁵ na jôbi a bé nap geré wo Tunu toñ hendi bô bôre aña ré bi kwôlê bi wo hen kibi mana wom Dabid wo na môyrini hen, añ ôbi na kôl iyôn ba:

«Wô mi a bîné ka sa terare a nà ré karê manê hen iyôn ba?

Men, wô mi a bîné ré lèrê anğan dèp iyôn bay ka hen ba?

²⁶ Kilmé ka sa terare a na pan yirji men, bîné kêm ka ôriñ nañ néé bîñ tôrji wô liñ kumbul nañ Kelma Emen men, nañ kwo ôbi dôri hen a men.»

²⁷ Wôsa na hen iyôn a, si *Hérôd nañ Pos *Pilát ré danji sa iyére hende to nà nañ bîné ka sa terare a nà a men, bîné ka Israyêl a a men wô lê kumbul nañ Jésu mana wom wo ju dôri dîri yi gay hen.

²⁸ Na hen iyôn a, bay ré liñ are kêm ka na ju genge ca tumô nañ néé wom hen men, nañ bô geyé wom a men hen.»

²⁹ «Haw hen na, Kelma dôbe mam ju toyiñ gwom to bay karêni hen, añ ju bîñ manê kam ré kôl kwôlê wom nañ ibiyare. ³⁰ Jé kôm añ bi beraré bîné men, giñê nañ anğan gelé ka gay gay liñ nañ hini mana wom Jésu wo yi nañ jengêri hen.»

³¹ Kirîna bay uwôl Emen hen iyôn kô niñ menba, terare yebagiñ kirîñ bay ka bay môriñ ya hen, añ Tunu toñ hendi bô bôrê wiinê bôrji añ bay dô kwôlo Emen nañ ibiyare.

Bîñare to bay ayê bôô

³² Bîné kêm ka ay bôrji hen na, bôrji nañ ermé woji na pôn men, kwôni wo kôl ari upéri a ré nà iyôn ba, nañ men, bay kêm day ari upérji na pôn. ³³ Bay jé dô kwôli jê sé wo Kelma Jésu kamñê nañ néé wo dami añ terê kibi wo Emen baa nañ ci kêm. ³⁴ Kwôni pôn iyôn perêrji a wo na ôbi nimré ba, nañ, wôsa ka ôriñ nañ kirîñ men, iyére men ley na, bay keléñ añ erañ nañ lari are bay ka bay keléñ hen. ³⁵ Añ sa bîñ bay jé. Añ i i ba, bay biri gengiñ sa doy anğa ôbi ôriñ.

³⁶ Menba, Josêp wo bay jé uwôgeri Barnabas (hini Barnabas bi wo hen na, bôri na «ôbi dôbê ibiyare bô kirîñ a») ôriñ nañ yagê wori ya. Ôbi na tô môñ wo *Lébit wo yêñ Sipre a. ³⁷ Ôbi keléñ yagê wori bi wo hen, añ erañ nañ lariri sa bîñ bay jé.

5

Kwôlo gengiñ sa si Ananiyas nañ Sapira

¹ Niñba, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas bay nañ tamni Sapira. Bay keléñ yagê woji.

² Menba, ôbi dera kwa lari na dê dô tôñ añ tamni hôn men añ erañ nañ tôri wo baa hen sa bîñ bay jé. ³ Menba, Piyêr kôli iyôn ba:

«Ananiyas, wô mi a Sidan ré ô bôm a añ ju kôlij Tunu toñ hendi bô bôrê kwôlê woñ benare hen iyôn ba? Wôsa ju dera kwa lari yagê bi wo hen dê dô tôñ. ⁴ Yagê bi na kwom ré ba? Hena na jeré gey kôba, na já dé keléri añ baa ré ba? A hena na jeré keléñ kôba, lariri na na kwom ré ba? Wô mi a ermé kwôlo hen iyôn ré yi bôm a ba? Na gawrê a jeré liji benare hen né, niñba, na Emen.»

⁵ Kirîna Ananiyas toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi kuriñ añ ma. Bîné kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, tiniji ge kay. ⁶ Kam manê sa ay temayri ô haarê añ ôriñ ô emé.

⁷ Tare subu cêgê menba, tamni Sapira ô ira tô si Piyêr a. Anğa sa sa kurôre a hen na, hende hôn né kwôy tô. ⁸ Menba, Piyêr engerere iyôn ba: «Na lari yagê kêm wo ken keléñ bi ré ba?» Menba, hende uwôli sara iyôn ba: «Ew, na lariri bi kêm.»

⁹ Piyêr hô kôle iyôn ba: «Ken li iyeñ a kené bîñ kebrenge wô sébé Tini Kelma hen iyôn ba? Toy tê ka uwo emo kurôre hen ema kibi

geré hen ya, bay a ôrijn nañ mu men.»

¹⁰ Kirijn bay ka hen menba, hende kurijn añ ma tumô Piyêr a. Kirijna manê bay ka hen soji ira menba, bay uwôñ temayre añ ay ôrijn emé kwa kurôre a. ¹¹ Kirijn bay ka hen na, bay ayê bôô kêm nañ ñiné kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, harê wo dami liji.

Anğan giñê ka gay gay ka bay jé li

¹² Bay jé li anğan gelé nañ kañ giñê kwône tu ñiné a. Bay ayê bôô kêm kôlijn kaññiji añ ñañji tô pal wo Salomôn a. ¹³ Kwôni wo ñañgi wo gey ñañ nañ ci ba, nañ. Men né, ñiné kêm dô kwôlijni wo dôri ta men. ¹⁴ Añ ñiné nañ kwônêrji imñê men, yébé men bi bôrji sa Kelma añ ñañji nañ ci.

¹⁵ Ñiné soorijn nañ bay ômpare tô geré, ka pôni sa kwoy a men, ka pôni sa jaare a men, añ bi kirijna Piyêr ré sa ba, tini ré ô si sa kwo pôni gañ. ¹⁶ Kwônê ñiné henaji sa kam iyére to kwa Jérusalêm a hen erañ bay ômpare men, ka tunu to habijn dôyrêji men, añ bay kêm berare.

Bay pô bay jé pa dema bay ré biji ta

¹⁷ Kirijna *dami wo damné kañ bay bê kwôbe nañ bay tôri kañ *Sadusijnêñ gel hen iyôñ menba, terbére liji menba, bay genge wo ciré lê ani. ¹⁸ Bay pô bay jé ô biji ñañgay tô kwônê ñiné a. ¹⁹ Nijnba, derô yoyre menba, mana wo Kelma sa bôl kibi iyéy ñañgay añ biji si nô añ kôlji iyôñ ba: ²⁰ «Erêñge ken ô ñebé *iyéy Emen a añ ken uwôlijn ñiné béré kwôlê kêm woñ gelé bi wo hen.»

²¹ Bay toy kwôlê kibri a añ kirijna kirijn perañ soñ soñ menba, bay ô derô haba wo iyéy Emen a añ gelijn ñiné are. Dami wo damné kañ bay bê kwôbe nañ bay tôri uwôgeji ñañgay to surjnë

ka kam *Israyêl kêm menba, bay jé wogé bay jé bô ñañgay a. ²² Nijnba, kirijna asgarñê saji bijn iyéy ñañgay menba, bay uwonji ré menba, bay buloji hera sa dôrijn bay jériji hen kôl iyôñ ba: ²³ «Nini uwôñ kibi geré ligijn men, bay geméri hen kôba môrji ya a men, nijnba, kirijna nini bôl kermijn menba, nini uwôñ kwôni ira ré.»

²⁴ Kirijna dami wo bay gemé iyéy Emen nañ damné kañ bay bê kwôbe hen toy hen iyôñ menba, bay hôn kwôlê woñ kelé sa anğa sa sa bay jé a hen né añ bay engere mi a ré lê are hen iyôñ ba. ²⁵ Menba, kirijn bay ka hen na, kwôni era sa kôlji iyôñ ba: «Gel, ñiné ka ken biji ñañgay a hen ñebiji derô haba wo iyéy Emen a gelijn ñiné are yañ.»

²⁶ Menba, dami wo bay gemé iyéy Emen ô nañ ñiné kari ôrji peré bay jé herañ. Bay liji ani ré wôsa bay hare wô wo ñiné ma ré gôbiji nañ jerew. ²⁷ Bay erañ nañ ci sa gelijn ñañgay to surjnë menba, dami wo damné kañ bay bê kwôbe engeriiji kwôlê. ²⁸ Ôbi kôlji iyôñ ba: «Nini jerêñge yôd bi kené gelijn ñiné are nañ hini gawra bi wo hen, menba, ken li añ ñiné ka Jérusalêm kêm toy kwôlê woñge bi wo hen men, ken gey lê bi kwôbri gawra bi wo hen ré hera sarni a men.»

²⁹ Menba, Piyêr nañ bay jé uwôlji sara iyôñ ba: «Bijn Emen kwôlê dô ñé bijn gawrê kwôlê. ³⁰ Jésu bi wo na ken bi bay na ñééri a sa gurô añ ma hen na, Emen wo môpêrna na biri ji si kampê. ³¹ Na ôbi aña Emen né ayri ñiri mô sa kôbri woñ gusurô a mega Kelma men, ôbi gôlijn nañ ñiné men, añ bi kam Israyêl ré uwôlijn geré bilijn hal woji añ Emen né ñijn bôri jal sa têrijn toji a. ³² Nibay nini dô kwôli are bay

ka hen, nibay naɲ Tunu toɲ hendi bô bôre to Emen biɲ ðiné ka biri kwôlê hen.»

³³ Kirija bay dapare toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, bôrji tarji aɲ bay gey ciré deré bay jé. ³⁴ Niɲba, gawra wo pôni bay uwôgeri Gamaliyé, ôbi na *Parisiné men, na ôbi gelé tôô wo dami wo ðiné kêm biri kwôlê. Ôbi hena perêrji aɲ kôl bay ré biɲ bay jé ré siji nô sem. ³⁵ Menba, ôbi kôlij surɲê ka dap hen iyôn ba: «Kenbay kam Israyêl, erménge dô sa aɲga ken gey lê naɲ ðiné ka hen. ³⁶ Wulê wo na di jô hen na, nana gel Tédas wo kôl ðiré na kwôni wo dami aɲ li ðiné arew pôrbu ô tôri a. Bay diri, menba, bay tôri bay ka hen kôba, usuriɲji a men, aɲ ani ka baa ba, naɲ. ³⁷ Cêgeri wori ba, nana gel Judas wo Galilé bô wulê woy sajima hen, ôbi kôba, day ðiné tôri a aɲ bay diri menba, bay tôri bay ka hen kêm usuriɲji. ³⁸ Iyôn ba, en kelénge, déngge turnge tô ðiné ka hen a ré niɲ, déngiji ô. Hena ermé woji naɲ jé lêreji bi wo hen ré na kwo gawré na, ôbi a napé sa kibri mera. ³⁹ A hena ré na kwo Emen na, kena nême mênê ré kwôy. Berénge dô ré ba, ka lê kumbul naɲ Emen!»

Menba, bay gey kwôlê wori bi wo hen, ⁴⁰ menba, bay hô uwôga bay jé herap aɲ bay bi bay sêji aɲ bay karji gwom bi bay ré uwôge hini Jésu cêgê ré niɲ aɲ bay biji ta. ⁴¹ Bay jé soji kini dapare to surɲê a nap yi deré wôsa Emen ré bôrji môt gawré ka nême, aɲa ré bi ciré gelij gusij wô hini Jésu hen.

⁴² Naɲ wulê wulê derô haba wo iyéy Emen a men, bô iyé ðiné a men a na, bay gelij ðiné are men, bay uwôl béré Kwôlo Dôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

6

Bay tô ðiné jurgem bi ré li naɲ bay jé

¹ Wulê bi wo hen na, bay tô Jésu kwône erê tumô tumô menba, kwôlê yi perê Jubnê ka iyêl kibi grêk hen naɲ ka yêɲ sa terare toji a, wôsa ka iyêl kibi grêk hen kôl sa cé are ka naɲ wulê wulê hen na, bay ré lij mamê kaji dô ré. ² Bay jé ka môj kibi wôô hen uwôge dapare to dami to bay ayê bôô kêm aɲ kôlji iyôn ba: «Dé wo nibay niné dī ulê béré kwôlo Emen baa aɲ ô wô cé emê ré. ³ Iyôn ba, yêneri, wogénge gawré jurgem perénge a hen ka bay kôl kwôliji dô men, ka Tunu toɲ hendi bô bôre bôrji a men, kaɲ bay tu melênê a men, aɲ niɲa biji jé bi wo hen kôbri a. ⁴ Aɲ nibay ba, niɲa erê wô uwôlê Emen men, gelij ðiné are men.»

⁵ Biné kêm gey kwôlê woji bi wo hen: bay dô Etiyên, na kwôni wo ayê bôô wori dô men, Tunu toɲ hendi bô bôre kôba wôn bôri a men, Pilip men, Prokôr men, Nikanôr men, Timôn men, Parménas naɲ Nikwolas wo na kwôni wo Antiyôk wo na Jub ré niɲba, na bi bôri sa tôô toji a hen a men. ⁶ Bay eraɲ naɲ ci sa gelij bay jé, aɲ bay uwôl Emen wô sarji men, bay uwôl kôbriji sarji a a men.

⁷ Kwôlo Emen ô tumô tumô men, ðiné ka bi bôrji sara hen kôba kwône damaɲ a Jérusalêm a men, bay bê kwôbe kwône bi bôrji sa Jésu a men.

Bay bu Etiyên

⁸ Terê kibi naɲ néé wo Emen baa naɲ Etiyên aɲ ôbi li aɲgaɲ giɲê men, kaɲ gelé damné damné a men tu ðiné bay gel. ⁹ Kirija bay gel hen iyôn menba, ðiné ka pôni bô *iyéy dapare to bay uwôgere iyéy dapare to limé ka mô sarji senje to na Jubnê ka Sirên naɲ

ka Alêksandri dap̄ ya hen, nap̄ ka Silisi a nap̄ ka Asi a men aṅ bay kêm narip̄ kwôlê nap̄ dī. ¹⁰ Nij̄ba, bay nê̄m d̄ebé geran̄ tumôri a ré, wôsa ôbi iyêl nap̄ tu melênê wo Tunu a biri hen. ¹¹ Menba, bay têbe ãip̄é aṅ ré kôl iyôn̄ ba: «Nini toy wo ôbi kôl kwôlo habip̄ gengip̄ sa *Moyis men, sa Emen a men.» ¹² Bay sôge tô ãip̄é men, surjê nap̄ *bay derê tô tôo to Emen. Bay era sa ãu Etiyên eren̄ ôrip̄ nap̄ dī tumô sanéd̄rên a.

¹³ Kirip̄ bay ka hen na, bay eraṅ nap̄ gawrê ka pôn̄i sa pôy kwôlê woṅ benare d̄iri sari a kôl iyôn̄ ba: «Gawra bi wo hen, dī kelé kwôlo habip̄ gengip̄ sa *iyéy Emen tona to yi nap̄ jengêre hen baa ré men, gengip̄ sa tôo to Moyis hen baa ré a men. ¹⁴ Men, nini toy ôbi kôl iyôn̄ ba: «Jésu wo Najarêt bi wo hen ré mênê iyéy Emen men, ré hô ñanê hara wo Moyis na ay béna hen a men.» »

¹⁵ Bip̄é kêm ka mô kini dap̄are to surjê hende to hen, hen na, tirji na sari a aṅ bay gel tiri yi môp̄ to *mana wo derômaran̄ a iyôn̄.

7

Derê kwôlê wo Etiyên

¹ *Dami wo damné kap̄ bay bê kwôbe engereri iyôn̄ ba: «Kwôlo bay kôl kêm hen na, na tiri ba?»

² Menba, Etiyên uwôli sara iyôn̄ ba: «Balên nap̄ yênên, toyênge, Emen ôbi hini emê si sa môyrena *Abraham a kirip̄na ôbi na môrip̄ Mésopotami a pa dema ré ô môrip̄ Haran a tô. ³ Aṅ Emen na kôli iyôn̄ ba: «Dêp̄ sa iyére tom men, balêm men, aṅ ju ô sa iyére to na gelem hen.» ⁴ Menba, Abraham d̄ep̄ sa iyé Kaldé, aṅ ôrip̄ môrip̄ Haran a. Kirip̄ bay ka hen cêgi temare to ibari a menba, Emen biri era sa mô sa iyére to ken môrip̄ ya haw hen. ⁵ Nij̄ba, sa iyére hende to hen na, kirip̄

kani dê iyôn̄ kôba, ôbi jô biri ré, kap̄ d̄ip̄ têri ya kôba, nap̄ nij̄ba, Emen ay tôri d̄iré biri ôbi men, kwôngêri men, kirip̄ bay ka hen, bi wo Abraham kemari na nap̄ hen kôba. ⁶ Aṅ Emen kôli iyôn̄ ba: «Kwôngê̄m a merê sa iyére to d̄angi a men, bay a liji lemnare men, bay a gelip̄ tirji gusip̄ kwôy elê arew pôrbu. ⁷ Nij̄ba, ãip̄é ka sa iyére hende to gelji gusip̄ hen na, nôbi Emen na jerê kwôlê sarji a, aṅ cêgeri wori menba, na bip̄ ãip̄é kap̄é a sêp̄ sa iyére hende to hen a, aṅ bay a teben sa iyé Kanan hende to nâ.» ⁸ Menba, Emen kôlip̄ Abraham iyôn̄ ba: «An̄ga gel bip̄nare hende to hen na, ôbi a na walê ken.» Na ôbi á, kirip̄na Abraham ré yê Isak li sa marge menba, wali ken. Isak lip̄ Jakwôb hen iyôn̄ men, Jakwôb kôba, lip̄ kamni ka môj kibi wôo kap̄ môp̄êrna hen iyôn̄ men.»

⁹ «Kam Jakwôb li terbére nap̄ yêniiji Josêp̄ aṅ bay biri kelêp̄ bi bay ré ôrip̄ nap̄ dī lê lemnare Ejipt a. Nij̄ba, Emen ba, nap̄ dī. ¹⁰ Men, Emen dôri kibi gusip̄ to kêm a aṅ biri tu melênê men, biri dé tu Parawôn kelma wo Ejipt a. Kelma wo Ejipt bi wo hen biri ôm Ejipt men, biri bô sa bô iyére tori a men. ¹¹ Kirip̄ bay ka hen na, kurôn̄ wo dami kurip̄ sa iyé Ejipt a kêm men, sa iyé Kanan a men, gusip̄ to dami li ãip̄é aṅ môp̄êrna uwôp̄ ani kap̄ emê ré kwôy. ¹² Kirip̄na bay toy wo kaw ré yi Ejipt a ya na, Jakwôb jé kamni ka na môp̄êrna hen ôrji têê pôn̄. ¹³ Têê wôo wori wo bay hera menba, Josêp̄ li aṅ yêniiri gili hôn aṅ na wulê bi wo hen dema Parawôn ré hôn balê Josêp̄ tô. ¹⁴ Josêp̄ jé wogé ibari Jakwôb nap̄ balêri kêm aṅ bay kêm na ãip̄é tôre jurgem kibi bay. ¹⁵ Jakwôb era sa mô Ejipt a, ôbi ma kirip̄ bay ka hen, môp̄êrna kôba, môrip̄

na ya men, maji na ya a men.
 16 Bay pôrji ôriɲ Sisêm a ô emé bô kamɲê ka Abraham na kel kôbi kam Hemôr Sisêm a hen.»

17 «Kirɲa wulê wo aɲga Emen na ayɲ tôri biɲ Abraham hen baa ɗa wo a liɲ menba, biɲé yêɲ yirɲi Ejipt aɲ bay kwône tumô tumô.
 18 Kwôy wulê wo kelma wo ɗaɲgi wo hôn Josêp ré hen ayɲ kenare sa Ejipt a. 19 Kelma bi wo hen lam balêrna men, liɲi habrê, aɲ ôbi biɲi bay ɗéɲ kamɲiɲi ka bay yê haw hen bi ré ma aɲ. 20 Na wulê bi wo hen aɲa *Moyis ré yêɲ ya. Ôbi na kema wo li manare men, ɗê tu Emen a men. Bay aberi geserê subu bô iyé ibari a. 21 Menba, kirɲa bay ɗiri aɲ menba, môni Parawôn ayri ô gemé mega kemare woɲ bôre iyônɲ. 22 Bay geliɲ Moyis tu melênê wo Ejipt kêm aɲ ôbi na kwôni wo dami sa kwôli kelêri a men, sa jé lêri a a men.»

23 «Kirɲa ôbi li elê tôre pôrɲu menba, ôbi erem erê uné yêɲêri Israyêlɲê. 24 Ôbi gel yêni wo Ejiptɲê wo pôni geli gusiɲ menba, ôbi ô jerê sari aɲ ôbi di Ejiptɲê bi wo hen duu. 25 Ôbi kôl yaɲ ba, yêɲêri ré henê mega wo ré na Emen a ré ɗa gôliɲ naɲ ci naɲ geré wori hen, niɲba, bay hôn né. 26 Wulê wo ɗaɲgi ôbi hô gel yêɲêri wôô sêɲji menba, ôbi waji aɲ gey bi bay ré hô biɲ hôriɲ aɲ ôbi kôlɲi iyônɲ ba: «Milɲén, kena yêɲê a menba, wô mi a kené liɲ yerɲge habiɲ hen iyônɲ ba?»
 27 Menba, kwo geliɲ tu yêni gusiɲ hen nôgeri wolé aɲ kôli iyônɲ ba: «I a ɗém jeré na kelma woni men, ôbi jerê kwôlê sarni a a men ba?»
 28 Ju gey deren mega wo henaɲ ju diriɲ Ejiptɲê wo pôni hen iyônɲ men ba?» 29 Kirɲa Moyis toy hen iyônɲ menba, ge ô uwôbê sa iyé Madɲa a, ôbi yê kam impê wôô kirɲi bay ka hen.»

30 «Kirɲa elê tôre pôrɲu nêɲ

menba, *mana wo derômaranɲ a si sari a derô gwôlê ɗa naɲ keram wo Sinay a perê germé kaɲ tare a. 31 Kirɲa Moyis gel hen iyônɲ menba, tini ge kay aɲ ôbi uso ɗa ɗiré gelé, menba, ôbi toy tô Kelma ôɲ kôl iyônɲ ba: 32 «Ena Emen wo môɲnêɲ Abraham, Isak naɲ Jakwôb.» Moyis wuré aɲ gey ayê tiri geliɲ ré niɲ. 33 Menba, Kelma kôli iyônɲ ba: «Tô garbê têm a aɲ wôsa kirɲi ka ju ɗibiɲ ya hen na, na terare to yi naɲ jengêre. 34 Na tiri, en gel gusiɲ to bay geliɲ biɲé kaɲê Ejipt a hen men, en toy jôrê woji a men, aɲ en herbo wô ɗôriɲi bô lemnare a. Era, haw hen, na jém Ejipt a.» »

35 «Moyis bi wo bay na kaɲni kôl iyônɲ ba: «I a ɗém kelma ôbi jerê kwôlê sarni a ba hen» na ôbi a, Emen né ɗiri mega kelma men, ôbi derêji bô lemnare a naɲ néé wo mana wo derômaranɲ a wo na siɲ sari a bô germé kaɲ tare a hen. 36 Na ôbi a siɲ naɲ ci Ejipt a liɲ aɲgaɲ giɲê naɲ kaɲ gelé sa iyé Ejipt a men, bô cér wo sêyi a men, derô gwôlê a men kwôy elê tôre pôrɲu. 37 Na Moyis bi a na kôliɲ Israyêlɲê iyônɲ ba: «Emen a derê ôbi kibri pôn perê yêɲêɲge a hen, liɲ ôbi kibri mega nôbi iyônɲ.» 38 Kirɲa kam *Israyêl na ɗaɲ derô gwôlê hen na, na na ôbi a na derê tô kwôlê perê môɲnêrna naɲ mana wo derômaranɲ a wo iyêli sa keram wo Sinay a. Na ôbi a engé kwôlê woɲ gelé bi wo hen heranɲ béna hen.»

39 «Niɲba, môɲnêrna na gey biri kwôlê ré men, bay kaɲni aɲ ermé woji hô yi na si Ejipt a ɗi. 40 Bay kôliɲ Arôn iyônɲ ba: «Lêni kamrê ka ô tumôrni a niɲa gelé ɗiba Moyis bi wo derani soɲ Ejipt a hen na, ôbi belɲi na mi kôba nini hôn né.» 41 Wulê bi wo hen na, bay iyege kema kelba mega kamrê kaji iyônɲ aɲ bay li sarga biɲi men, bay

ay kibi ari lê kaji bay ka hen nan yi derê a men. ⁴² Emen ay tiri an sarji men, dji bay ay kibi têtêne to derômaran a. Bay kibi Emen kôl kwôliji kôl iyôn ba:

«Kam Israyêl, kirina na ken duu lari lij sarga bô elê wo tôre pôrbu wo na ken li derô gwôlê a hen ba,

nà ná nôbi a na kené li ben hen ba?

⁴³ Na nôbi a na kené li ben hen né, nijnba, ken ay iyéy gergé to emen won Mólôk

nan anga ken gengin emen wonge won têtêne wo ken uwôgeri Répan hen,

kamrê bay ka ken li an ken ay kibriji.

Na ôbi á, ené perênge ôrij kelan nan Babilôn a sôn.»

⁴⁴ «Derô gwôlê a na, mônêrna na ôrij nan iyéy gergé to magtubu ton binare yi bô. Iyéy gergé hende to hen, na dji na mega to Emen na gelin Moyis ré dji hen iyôn. Wôsa ôbi kôlin Moyis ré li gilin nan to kwo ré gel hen iyôn têt têt.

⁴⁵ Iyéy gergé hende to hen na, bay bin mônêrna nan bay jibérji an bay ay ôrij kôbriji a kirina Josuwé na dôrij tumôriji an bay na bôyij kumbul sa iyére to biné ka dangi a ka Emen na dageji tumôriji a hen. Bay gem iyéy gergé hende to hen kwôy san sa emé kenare to kelma Dabid a. ⁴⁶ Na kelma Dabid bi a dé tu Emen an ôbi engereri tô bi diré dé iyére bin Emen wo Jakwôb. ⁴⁷ Nijnba, na kemari Salomôn a lê *iyéy Emen hende to hen biri.»

⁴⁸ «Nijnba, Emen wo derômaran a mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré. Mega *ôbi kibi Emen kôl iyôn ba:

⁴⁹ «Kelma kôl iyôn ba: Derômaran na gagay kenare tijê men, sa terare na kini bê tèn ya men.

Na iyére to iyengi a kené lê ben ba?

Men kirin ka yôn a ené erê meré ya wô dôrij bul ba?

⁵⁰ Men, are bay ka kêm hen na nôbi a lê ré ba?»

⁵¹ «Ay! Kenbay gawrê nan bay sa iyêrê hen, bônge dengel môn bô biné ka bi bôri sa Emen a ré iyôn men, ken lugu marjge ta sa kwôlo Emen kôl hen men, ken debij Tunu ton hendi bô bôré iyére kwôy kwôy men, ken gelin nan mônênge a men. ⁵² Ôbi kibi Emen wo yôn a mônênge na ré gili gusij ré ba? Tumô bay na duu ka na uwôl béré sa wo ôbi lê angan derôre wo pôn nêj hen, na ôbi a kené ay sari an diri.

⁵³ Kenbay ka Emen na bênge tô nan geré wo *manê ka derômaran a nijnba, na ken bi kwôlê sa tô hende to hen a ré.»

Bay gôbe Etiyên duu

⁵⁴ Kirina surjê ka mô kini dapare hen toy kwôlê bi wo Etiyên kôl hen menba, tirji sérê sari a men, bay gederé kanji kan bô tarê sari a a men.

⁵⁵ Nijnba, Tunu ton hendi bô bôré wôn bôri an ôbi bô kirin si derômaran menba, gel dapare to Emen men, ôbi gel Jésus debi sa kôbi Emen won gusurô a men.

⁵⁶ Ôbi kôl iyôn ba: «Toyênge, en gel derômaran bôlin an en gel *Kema Gawra debe sa kôbi Emen won gusurô a.»

⁵⁷ Menba, bay karê gura wo dami ligin marji ta an bay bi kibriji pôn carin sari a, ⁵⁸ biri ôrij wolê kelan nan iyére an bay gôbri duu. Biné ka debi ya gel hen na, ôrij nan bargay kaji ô bê a tumô kema mana wo bay uwôgeri Sôl hen bi ré gem. ⁵⁹ Kirina bay gôbri ca deré hen iyôn menba, Etiyên uwôl Emen kôl iyôn ba: «Kelma Jésus, enge tunun.» ⁶⁰ Menba, ôbi

jubu gubari tòn̄ aṅ jô gura wo dami kôl iyôn̄ ba: «Kelma, dî bôm jal sa têriṅ toji a.»

Kiriṅa ôbi kôl hen iyôn̄ menba, kibri wôm men.

8

¹ Aṅ Sôl dege naṅ ðiné ka duu Etiyên hen.

Sôl gelin tu bay ayê bôô gusin aṅ bay userin

Wulê bi wo hen na, bay ay tô gelin bay ayê bôô gusin to habin hen Jérusalêm a. Wulê bi wo hen na, bay ayê bôô kêm userinji ge si sa kam iyére men, si Judé men, Samari a men, aṅ na bay jé a baji Jérusalêm a mera. ² Bîné kaṅ bay tibé Emen kaṅ bay bôô pôn sôm Etiyên dô aṅ emni. ³ Sôl ba, mase wô mênê bay ayê bôô. Ôbi ô naṅ bô iyére iyére pô imnê naṅ yébé biji dangay a.

⁴ Bay ayê bôô ka userin hen na, ôri naṅ kirin kirin wô uwôlê béré Kwôlo Dôri wo Emen.

Pilip uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen Samari a

⁵ Ôbi a, Pilip ré ô sa iyére to dami a bô emê wo Samari a ô ulê béré Kwôlo Dôri wo *Krist, kwo Emen dôri hen bin ðiné. ⁶ Bîné kêm dôbe marji toyin kwôlo Pilip kôl hen. Bay toy kwôli bi wo hen men, bay gel anṅaṅ ginê ka ôbi li hen a men.

⁷ Tunu to habin kwône séṅ bô ðiné aṅ karê gura wo dami men, bay merayê kwône kôba, berare a men. ⁸ Bîné kêm sa ira li yi derê wo dami.

⁹ Sa iyére hende to hen na, gawra wo bay uwôgeri Simô mô ya, ôbi na beli, ôbi li anṅa tini ðiné ka Samari ge kay kwôy kwôy. Ôbi li yiri môṅ kwôni wo dami iyôn̄. ¹⁰ Aṅ ðiné kêm kamrê ré, ka iyêrnê ré dôbe marji toyin kwôlê wori. Aṅ bay kôl iyôn̄ ba: «Gawra

wo hen na, na néé wo Emen wo bay kôl ré na néé wo dami hen.»

¹¹ Menba, bay biri kwôlê damaṅ wôsa ca yeṅ ôbi li tiniṅi ge kay naṅ anṅaṅ beli kari bay ka hen. ¹² Niṅba, kirina bay bi bôri sa Kwôlo Dôri wo Pilip uwôlji gengin sa *emê iyére to Emen men, gengin sa hini Jésu Krist a men na, bay li batêm imnê ré naṅ yébé ré. ¹³ Simô bi wo hen kôba, ay bôri aṅ li batêm aṅ dî tô Pilip bul ré kwôy. Kiriṅa ôbi gel anṅaṅ ginê men, kaṅ gelê ka lin hen menba, tini ge kay.

¹⁴ Kiriṅa bay jé ka baa Jérusalêm a hen toy wo ðiné ka Samari ré bi bôri sa kwôlo Emen a hen iyôn̄ menba, bay jé si Piyêr naṅ Ja ô upéji.

¹⁵ Kiriṅa bay ô bin Samari menba, bay uwôl Emen wô bay ayê bôô bi ôbi ré biji Tunu toṅ hendi bô bôrê. ¹⁶ Wôsa kwôni iyôn̄ perêri a hen wo Tunu toṅ hendi bô bôrê herbe sari a baa naṅ tô, bay li na batêm naṅ hini Kelma Jésu mera. ¹⁷ Si Piyêr naṅ Ja uwôlji kôbriji a sa bay ayê bôô ka Samari a aṅ bay uwôn̄ Tunu toṅ hendi bô bôrê.

¹⁸ Menba, kirina Simô gel wo bay jé ré uwôl kôbriji sa bay ayê bôô a dema ôbi ré uwôn̄ Tunu toṅ hendi bô bôrê tô hen iyôn̄ menba, ôbi kôl diré bin si Piyêr naṅ Ja gursu. ¹⁹ Aṅ ôbi kôlji iyôn̄ ba: «Benge néé bi wo hen men, aṅ ðiné ka en uwôl kôben sarji a ba, bi uwôn̄ Tunu toṅ hendi bô bôrê men.»

²⁰ Menba, Piyêr uwôli sara iyôn̄ ba: «Kenbay naṅ gursu tom hende to hen ken mênê kêm, wôsa ju erem mega jeré kelê naṅ gursu anṅa Emen bi senṅe hen. ²¹ Anṅam kani naṅ naṅ ni bô jé woni a, wôsa bôm yi na pôn tumô Emen a ré. ²² Di tô bô habrê wom bi wo hen baa aṅ ju enṅerij Kelma hena ré iyeṅ ba, ré dî bôri

jal sam a wô ermé wo habij bi wo sa sam a hen. ²³ Wôsa en bôrem hen na, terbére wôn bôm aɲ ju na lema wo têrijn tom hende to hen.»

²⁴ Menba, Simô kôlij si Piyêr naɲ Ja iyôn ba: «Kenbay ken uwôl Kelma wô san aɲ bi are bay ka ken kôlij kwôliji hen na, ré sa san a ré.»

²⁵ Kirija si Piyêr naɲ Ja dô kwôli hen iyôn men, bay uwôl béré kwôlo wo Kelma a men, menba, bay bilji hô Jérusalêm a. Tô geré a na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri naɲ kirij kirij sa kam iyére to bô emê wo Samari a.

Si Pilip naɲ dami wo Etiyopi dajji

²⁶ Mana wo Kelma kôlij Pilip iyôn ba: «Já erê si kini kurijpare tare iyôn tô geré wo hena Jérusalêm ô Gaja hen. Geré bi wo hen na, na derô gwôlê a.»

²⁷ Menba, Pilip hena lew ô. Kirij bay ka hen dami wo Etiyopi wo li jé gemé lari bô emê wo Kandasé tôlômne to Etiyopi. Ôbi uwo tô tibé Emen Jérusalêm a. ²⁸ Ôbi bul hô ij menba, mô bô pus a aɲ dôɲse magtubu to ôbi kibi Emen *Esay. ²⁹ Tunu kôlij Pilip iyôn ba: «Uso da, ju debu kwa pus bi wo hen a.»

³⁰ Menba, ôbi ge ô menba, toy dami wo Etiyopi bi wo hen wo dêɲse magtubu to *ôbi kibi Emen Esay, menba, ôbi kôli iyôn ba: «Ju hôn bô magtubu to ju dêɲse hen ham ba?»

³¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Hena kwôni ré dô tôre ben ré ba, na lê iyeɲ a ené henê ba?» Menba, ôbi kôlij Pilip ré day mô kwari a.

³² Kwôlo Emen wo ôbi dêɲse bi a na:

«Ôbi bôl kibri ré
mega demaɲne to bay bu ôrij ca
erê deré iyôn.»

Mega kema gemga wo wôm kôbi ôbi karê gusuriri a hen iyôn.

³³ Bay uwôli tayre sari a nijba, kwôni wo ré jô sari ba, naɲ men,

na i a deré kwôli kwôɲgêri ba?

Wôsa bay mène gelé wori sa ter-are a na.»

³⁴ Menba, dami wo Etiyopi bi wo hen engerij Pilip iyôn ba: «En uwôlem, kôlen na kwôli i a, ôbi kibi Emen ôbi bi wo hen ré kôl kwôli hen iyôn ba? Na kwôli ôbi gaɲ laba, na kwôli kwôni wo daɲgi dîba?»

³⁵ Naɲ kwôlê bi wo magtubu to Emen kôl hen na, Pilip berij tô kôbri aɲ uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Jésus. ³⁶ Bay era era menba, bay saji kibi kam ka pôni a menba, dami wo Etiyopi bi wo hen kôlij Pilip iyôn ba: «Gel, kam a yé na, na mi a jeré bi ené li batêm ba?»

[³⁷ Menba, Pilip kôli iyôn ba: «Hena jeré bi bôm pôn sara ba, já lê batêm.» Menba, dami bi wo hen uwôli sara iyôn ba: «En bi bôn sara mega wo Jésus Krist ré na Kema Emen.»]

³⁸ Ôbi bi bay debij naɲ pus tôɲ, aɲ bay naɲ Pilip herbiji ôrji bô kam a menba, Pilip liri batêm.

³⁹ Kirija bay so bô kam a menba, Tini Kelma ay Pilip ôrij aɲ dami wo Etiyopi bi wo hen gili ré nij yôd, menba, ôbi bu geré wori naɲ yi deré ô. ⁴⁰ Tunu ôrij naɲ Pilip ô uwôli Ajôt a aɲ ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri naɲ sa iyére iyére to ôbi ôrij ya hen kwôy wo ôbi sa bij Sésaré.

9

Sôl ay bôri

(Jé lê bay jé 22: 6-16, 26: 12-18)

¹ Kirij bay ka hen na, ermé wo Sôl ba, yi na sa mênê bay tô Kelma men, sa derérji a a men, ôbi ô

upé *dami wo damné kap bay bê kwôbe, ² aṅ engereri bi ôbi ré biri magtubu to ré dô tumôri aṅ diré ôriṅ wô *iyéy daṅare to Damas a. Hena diré uwôṅ biṅé ka ay geré wo Kelma, imṅé ley yébé ley ba, diré peraji haré herañ Jérusalêm a.

³ Ôbi bu geré ô menba, kirija ôbi baa dā naṅ Damas menba, kirij bay ka hen na, kirij ka perañgi hena derômarañ a sa tēli naṅ perañgêrji. ⁴ Kirija ôbi kurij tōṅ menba, ôbi toy tōô kwôni kôli iyôṅ ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij iyôṅ ba?»

⁵ Ôbi engere iyôṅ ba: «Ju na i ba, Kelma.»

Menba, tô hende to hen uwôli sara iyôṅ ba: «Ena Jésus, na nôbi a jeré gelen gusij hen. ⁶ Nijba, hena ta, ju ô derô ira aṅ bay a gelem aṅga já lê.»

⁷ Biṅé ka ô naṅ dī hen dēbiji tōṅ, nijba, bay bôl kibriji kôlij kwôlé wôni ré men, bay toy tōô gawra, nijba, bay gel kwôni ré men.

⁸ Sôl hena terare a, bôl tiri hari, nijba, ôbi gel kirij né, aṅ bay bu na kôbri dema ré ôriṅ naṅ derô ira Damas a. ⁹ Aṅ sa subu ôbi nēm gelé kirij né men, ôbi ôm ani ré men, yi ani ré a men.

¹⁰ Ôbi tô Jésus wo pōni bay uwôgeri Ananiyas mô Damas a ya. Kelma si sari a bô pelal a aṅ uwôgeri «Ananiyas!» menba, ôbi yuge ôm iyôṅ ba: «En nà Kelma!»

¹¹ Menba, Kelma kôli iyôṅ ba: «Hena ta, ju ô tô geré wo bay uwôgeri kwo dēbu <derôre> a hen aṅ ju engere gawra wo bay uwôgeri Sôl wo Tars iyé Judas a, ôbi mô uwôl Emen kirij bay ka hen ya. ¹² Sôl gel bô pelal a gawra wo bay uwôgeri Ananiyas wo so ira aṅ uwôl kôbri a sari a bi ôbi ré hó gel kirij hôriṅ.»

¹³ Ananiyas uwôli sara iyôṅ ba: «Kelma, en toy biṅé kwône kôl

kwôli gawra bi wo hen men, habré kêm wo ôbi lij biṅé kam ka Jérusalêm a hen a men. ¹⁴ Men, damné kap bay bê kwôbe biri tōô bi ré eraṅ nà, sa pôriṅ biṅé kêm ka ré uwôge henem hen aṅ ré harêji a men.»

¹⁵ Menba, Kelma kôli iyôṅ ba: «Ô, wôsa gawra bi wo hen en dôri mega aṅgaṅ ulé béré henen naṅ kirij kirij biṅ biṅé ka iyére to dāṅgi a men, biṅ kilmé kaji men, biṅ kam *Israyêl a men. ¹⁶ Nôbi naṅ yen na gili gusij to ôbi a gelij wô henen.»

¹⁷ Menba, Ananiyas hena ô. Ôbi biṅ bô iyére hende to hen aṅ uwôl kôbri a sa Sôl a, aṅ kôl iyôṅ ba: «Yēnen Sôl, na Kelma Jésus bi wo so sam a tô geré bi wo jeré eraṅ hen, na ôbi a joon bi jeré hô gel kirij hôriṅ men, bi Tunu toṅ hendi bô bôré ré wôn bôm a men.»

¹⁸ Kirij bay ka hen menba, ani kani gelij môṅ palmé kuyé iyôṅ herij tiri a aṅ ôbi gel kirij men, hena ta, aṅ bay liri batêm a men. ¹⁹ Kirija bay biri aṅgaṅ emé ôm menba, ôbi uwôṅ néri hôriṅ.

Sôl dô kwôlo Emen Damas a

Sôl wôl sem naṅ bay tô Jésus ka Damas a. ²⁰ Menba, kirij bay ka hen ôbi ô ulé béré bô iyéy daṅare mega wo Jésus ré na Kema Emen. ²¹ Biṅé kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen na, tiniji ge kay sari a aṅ bay engere iyôṅ ba: «Na gawra bi wo hen, a na lij biṅé ka uwôge hini Jésus bi wo hen habré Jérusalêm a na ré ba? Men, na ôbi na era dōd nà wô perêji haré ôriṅ biṅ damné kap bay bê kwôbe hen ré ba?»

²² Nijba, ôbi uwôṅ néri tumô tumô sa deré kwôlé wori aṅ Jubṅé ka Damas uwôṅ kwôlé woṅ kelé ré, kirija ôbi gelji wo Jésus ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

²³ Wôl gaṅ cêgê menba, Jubṅé bay ka hen biṅji bi ciré deréri.

²⁴ Nij̄ba, Sôl toy kwôli deréri bi wo hen. Bay mô gem kibi iyére hende to hen yoyre nañ tu tare bi ciré deréri. ²⁵ Nij̄ba, bô yoyre a menba, bay tôri ayri bô gway a herbe nô si sa gwen̄.

Sôl ô Jérusalêm a

²⁶ Kirij̄na ôbi sa bij̄n Jérusalêm a menba, ôbi ô uné megèri bay tô Jésu nij̄ba, bay kêm hare wôsa bay kôl iyôn̄ ba: «Ôbi ré na ôbi tô Jésu bi pa pa hari ba.» ²⁷ Barnabas ôrij̄n nañ dī ligi bay jé añ dôrji kwôli gelé wo Sôl ré gelo Kelma tô geré men, kwôlo Kelma kôli a men. Ôbi dôrji kwôli derê kwôlo ôbi dô nañ ibiyare nañ hini Jésu a Damas a hen men. ²⁸ Wulê bi wo hen na, ôbi mô nañ ci men, ô men hera nañ ci a men bô Jérusalêm a men, dô kwôlê nañ ibiyare a men nañ hini Kelma. ²⁹ Ôbi iyêl nañ Jubnê ka iyêl kibi grêk hen men, nariñ kwôlê nañ ci a men, nij̄ba, bay woge geré wô deréri. ³⁰ Kirij̄na yêneri toy hen iyôn̄ menba, bay ôrij̄n nañ dī Sésaré a añ biri ô Tars a.

³¹ Bay ayê bôh ka sa iyé Judé men, ka Galilé nañ ka Samari a kêm môrji nañ bô jalê men, halij̄n yirji men, hariñji Tini Kelma a men, bay kwône erê tumô tumô nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôhê.

Ené ôbi merayê

³² Piyêr ô gôr kirij̄n sa ira menba, ôbi sa bij̄n uné bay ayê bôh ka Lida a. ³³ Kirij̄n bay ka hen na, ôbi uwôn̄ gawra wo bay uwôgeri Ené wo yi sa kalañ a. Ôbi meray li elê marge. ³⁴ Piyêr kôli iyôn̄ ba: «Ené, Jésu Krist berarem. Hena ta, ju ñan kalañ kam nañ kôm!» Kirij̄n bay ka hen na, ôbi hena ta. ³⁵ Kirij̄na bij̄né ka Lida nañ ka tu wolé wo Sarôn a gili hen iyôn̄ menba, bay kêm bi bôrji sa Kelma.

Tabita béér

³⁶ Sa iyé Jopé a na, hende ayê bôh to pôni bay uwôgere Tabita mô ya. Hene bi wo hen nañ kibi grêk ba na Dôrkas añ bôri na: Cénire. Hende na hendi lê aña dôri kwôy kwôy men, hendi bu baliyare nañ bay nimré a men. ³⁷ Wulê bi wo hen na, hende ômij̄n añ ma. Bay pule añ ô ulére bô iyére to ta a. ³⁸ Bay tô Jésu ka Jopé toy wo Piyêr ré na Lida a ya. Lida na ða nañ Jopé menba, bay jé bij̄né wôh ô kôli iyôn̄ ba: «Era lew unéni dība, ju mera sem né.» ³⁹ Piyêr hena kerêd ô nañ ci. Kirij̄na ôbi sa bij̄n menba, bay ôrij̄n nañ dī bô iyére to ta hende to hen, kirij̄n bay ka hen na, yébé kañ mamê usoji ligiri a nañ sômê men, bay gili bargay ka hende na sôñre kirij̄na hende na bañ nañ ci tô hen a men.

⁴⁰ Piyêr bi bay si nô kêm añ jubu gubari tón̄ añ uwôl Emen menba, bul si ligi temare añ kôl iyôn̄ ba: «Tabita, hena ta.» Hende bôl ture añ kirij̄na hende gel Piyêr menba, hena mô ta. ⁴¹ Ôbi bu kôbre buru hena ta, añ uwôga bay ayê bôh nañ mamê añ gelji hendi temare hende to hen. ⁴² Bij̄né ka Jopé kêm toy kwôli are bay ka hen, añ bay kwône ay bôrji bij̄n Kelma. ⁴³ Piyêr wôl gañ Jopé a iyé gawra wo bay uwôgeri Simô woñ ôbi uwôn̄sê arij̄n hen.

10

Pelal jô Kwôrney a Sésaré

¹ Sa iyé Sésaré a na, gawra wo bay uwôgeri Kwôrney mô ya, ôbi na dami wo asgarnê ka Rômênê ka bay uwôgeji ré na Itali hen. ² Gawra bi wo hen, na ôbi lê tôh Emen añ, bay nañ bij̄né ka bô iyére tori ayji kibi Emen kwôy kwôy men, ôbi li nañ Jubnê kañ bay nimré damañ men, ôbi uwôl Emen ta ta a men. ³ Wulê wo pôni

naɲ tare to yébé ayiɲ sa tɔɲne hen menba, ôbi gel aɲ hɔn mana wo Emen na iyôɲ naɲ yiri bô pelal a wo so iyére tori a aɲ kôli iyôɲ ba: «Kwôrney.»

⁴ Ôbi bô mana wo Emen bi wo hen dɛɲ naɲ harê aɲ ôbi kôli iyôɲ ba: «Kelma, na mi ba?» Menba, mana wo Emen bi wo hen uwôli sara iyôɲ ba: «Uwôlê Emen wom naɲ lê wo ju li naɲ bay nimré hen na, dôriɲ Emen aɲ ôbi gôrbijɲ sam né. ⁵ Jé bɛɲé kam haw hen, ô Jopé ô kelaɲ gawra wo bay uwôgeri Simô wo jeléri na Piyêr hen ré era. ⁶ Ôbi yi iyé megari Simô woɲ ôbi uwôɲsê ariɲ wo iyére tori dâ naɲ kibi cér a hen.»

⁷ Kirija mana wo Emen bi wo ré iyêli hen ô niɲ menba, Kwôrney uwôga manê kari wôô naɲ asgar wo pônɲ woɲ ôbi jé wori woɲ ôbi lê tôô Emen hen. ⁸ Ôbi dôrji kwôli anɲa ré li are hen kêm menba, jéji Jopé.

Pelal jô Piyêr a Jopé

⁹ Kirija kirijɲ wôl aɲ bay ay geré ô aɲ baji dâ naɲ Jopé menba, Piyêr dâɲ sa iyére toɲ dur dur a wô uwôlê Emen naɲ tay dɛɲne. ¹⁰ Kurôɲ liri aɲ ôbi gey anɲaɲ emê. Kirija bay la emê ciré biri menba, pelal jôri. ¹¹ Ôbi gel derômaranɲ bôliɲ aɲ ani kani ka geliɲ naɲ kibi bargay ka dami ka bay bu jenlare wo pôrbu hen iyôɲ sa herbe kwôy sa terare a.

¹² Bô bargay ka dami bay ka hen a na, tanare to tère pôrbu kêm bô naɲ tu ka gay gay ka erge hen men, naɲ tu ciré ka gay gay kêm a men. ¹³ Menba, tôô kwôni kôli iyôɲ ba: «Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm aɲ ju ôm.»

¹⁴ Piyêr uwôli sara iyôɲ ba: «En gey ré Kelma, en ôm ani kani ka jôriɲ naɲ ka *kagemi sa pôn né.»

¹⁵ Tôô kwôni bi wo hen hô kôli iyôɲ ba: «Anɲa Emen liɲ ka séli

ba, jôbi já kelê ré na ka *kagemi ba?»

¹⁶ Are bay ka hen sa hen iyôɲ têê subu aɲ, cêgê menba, bargay ka dami bay ka hen hô ayiɲ hôriɲ derômaranɲ a.

¹⁷ Piyêr erem na ba, pelal wo ré jôri na ba, bôri ré na iyeɲ pôn ba? Menba, kirijɲ bay ka hen na, bay jé ka Kwôrney ka ré wogeji iyé Simô hen, saji kibi geré men. ¹⁸ Bay uwôge bay iyére aɲ enɲeriji iyôɲ ba: «Na iyére to nâ a Simô woɲ Piyêr ré yi ya hen ba?»

¹⁹ Piyêr erem sa pelal wo ré jôri a hen baa ya tô, menba, Tunu kôli iyôɲ ba: «Gel, imɲê subu wogem. ²⁰ Hena ta, ju ô naɲ ci dîba, ju erem sem né, wôsa na nôbi a joji hen.»

²¹ Piyêr herbo uwôɲ bɛɲé bay ka hen aɲ kôlji iyôɲ ba: «Na nôbi wo ken woge bi a nâ. Ken era gelen wô mi ba?» ²² Menba, bay uwôli sara iyôɲ ba: «Na Kwôrney dami wo asgarɲê a jéni. Ôbi na kwôni woɲ derôre men, ôbi ay kibi Emen men, Jubɲê kêm kôba, geyri a men. *Mana wo derômaranɲ a kôli ôbi ré uwôgam jeré era iyére tori a bi ôbi ré toy kwôlo jeré keléri.»

²³ Piyêr biji bay era ira aɲ wôl naɲ dî. Kirija kirijɲ wôl menba, ôbi ô naɲ ci, yêneri bay ayé bôô ka pônɲ ka Jopé biri ôriɲ. ²⁴ Daɲ tô hen menba, bay biɲ Sésaré. Kwôrney mô gemji naɲ baléri men, miɲéri kaɲ dɛɲ ka ôbi jé uwôgaji hen a men. ²⁵ Kirija Piyêr dâ sé ira menba, Kwôrney jô kwini aɲ di kwini tɔɲ tumôri a kwôy terare a naɲ bê kwôlê wo dami. ²⁶ Niɲba, Piyêr biri ta, aɲ kôli iyôɲ ba: «Hena ta! Wôsa nôbi kôba, ena gawra môɲ jôbi hen iyôɲ men.»

²⁷ Ôbi iyêl naɲ dî aɲ ô ira, kirijɲ ka bɛɲé ka kwôni daɲ ya hen, ²⁸ menba, ôbi kôlji iyôɲ ba: «Ken hɔn mega wo kwôni woɲ

Jub naṅ hara wori na, ré erê naṅ kwôni wo sa iyére to ðangi a ré men, erê iyére tori a ré a men. Nijba, Emen gelen mega wo ené bô kwôni môṅ anḡa kagemi ré men, wo ré nêṃ bi kwôni ré ô naṅ ði ré iyôṅ né a men. ²⁹ Na iyôṅ a, kirija kené jé uwôgan menba, en kuriṅ era mera ðiba, en meremné ré hen. Iyôṅ ba, en gey henê tô uwôgê wo ken jé uwôgan hen.»

³⁰ Menba, Kwôrney uwôli sara iyôṅ ba: «Kemnêṅ li sa subu nij naṅ tare to yébé ayiṅ sa tôte mega megare na iyôṅ hen na, en uwôl Emen iyére tiṅê. Menba, kirij bay ka hen na, gawra wo pôni naṅ bargay ka eṅné so ðebu tumôn a. ³¹ Aṅ kôlen iyôṅ ba: «Kwôrney, Emen toy uwôlê wom men, bôri gôrbij sa lê wo ju li naṅ bay nimré hen né a men. ³² Jé ðiné ô Jopé ô uwôga Simô wo jelêri na Piyêr wo yi iyé Simô ôbi uwôṅsê ariṅ wo mô kibi cér a hen ré era.» ³³ Kirij bay ka hen menba, en jé ðiné wogem aṅ naṅ bô derê wom a jeré eraṅ upéni hen. Haw hen nibay kêm nini mô na tumô Emen a wô toyé kwôlê kêm wo Kelma kelam jeré sa kelêni hen.»

Piyêr ô iyé Kwôrney a

³⁴ Menba, Piyêr ay kwôlê kôl iyôṅ ba: «Haw hen en hôṅ dô bêṅ bêṅ nij wo Emen na, ré dô tu kwôni ré, ³⁵ aṅ gawra wo yôṅ yôṅ wo sa iyére to yôṅ yôṅ wo biri kwôlê men, li anḡaṅ derôre a men hen na, ré dé tiri. ³⁶ Ken hôṅ béré kwôlo ôbi na jêṅ bij kam *Israyêl hen. Béré bi wo hen gengiṅ sa Kwôlo Dôri woṅ bô jalê naṅ geré wo Jésus Krist wo na Kelma wo ðiné kêm hen. ³⁷ Cêgi derê kwôlê wo Ja naṅ batêm to ôbi na liṅ ðiné a men hen na, ken hôṅ kwôli are bay ka li are ayiṅ tôri Galilé a kwôy sa iyé Judé a hen. ³⁸ Ken hôṅ iyeṅ a Emen ré dô Jésus wo Najarêṅ bi wo hen men, bé wo ôbi

biri néé naṅ geré wo Tunu toṅ hendi bô bôre men. Men, ken hôṅ iyeṅ a ôbi ré ô gôr sa iyére liṅ ðiné derê men, berariṅ ðiné kêm ka mô bô lemnare to Sidan a a men hen, wôsa Emen baa naṅ ði. ³⁹ Aṅ nibay ka pôni nini gel ari lêri bay ka kêm hen naṅ tirni sa iyé Jubnê men, Jérusalêm a men. Ôbi bi wo bay na bééri sa gurô tagelê aṅ diri hen. ⁴⁰ Li sa wôð, subu tori menba, Emen biri ji si kampê men, biri gel yiri, ⁴¹ bij ðiné kêm né nijba, ka ôbi na tôri tumô mega bay derê kwôli are bay ka hen iyôṅ. Na nibay ka na nini ôṃ men, yi men, naṅ ði cêgi jê sé wo Emen biri ji si perê ðiné ka ma a hen. ⁴² Aṅ ôbi kelêni niné uwôl béré aṅ geliṅ ðiné mega wo ré na Emen a ré ðiri mega ôbi jerê kwôlê iyôṅ sa ðiné ka mô geṅ men, ka ma a a men, ⁴³ Na ôbi á, bay kibi Emen kêm na ré kôl kwôli kôl iyôṅ ba: «Emen ði bôri jal naṅ néé wo hini sa têriṅ to kwôni wo yôṅ yôṅ wo bi bôri sari a.» »

Ðiné ka na Jubnê ré hen uwôṅ Tunu toṅ hendi bô bôre men

⁴⁴ Piyêr kôl kwôli are bay ka hen baa ya tô menba, Tunu toṅ hendi bô bôre herbe sa ðiné kêm ka mô toy kwôli bi wo hen. ⁴⁵ Jubnê ka baa Piyêr eraṅ hen kirija bay gel wo Tunu toṅ hendi bô bôre to Emen a bé heriṅ sa ðiné ka sa iyére to ðangi a men hen iyôṅ menba, tiniṅ ge kay. ⁴⁶ Bay toy ðiné bay ka hen iyêl kibi yê wo ðangi men, heramiji dampare to Emen men. Menba, Piyêr kôl iyôṅ ba: ⁴⁷ «Naa jerê bi ðiné bay ka hen ré li batêm naṅ kam haw hen wo bay uwôṅ Tunu toṅ hendi bô bôre môṅ nabay iyôṅ men hen ba?»

⁴⁸ Menba, ôbi ay tôð bi bay ré liṅ batêm naṅ hini Jésus Krist menba, bay kôli ré wôl sem naṅ ci.

11

Piyêr dô kwôli anga ré li are iyé Kwôrney a hen bij bay ayê bôô ka Jérusalêm a

¹ Bay jé nap bay ayê bôô ka Judé toy wo ñipé ka na Jubné ré hen ka póni kôba, ré toy kwôlo Emen men. ² Kirija Piyêr hera Jérusalêm a menba, yêneri Jub kap bay ayê bôô nayri kôl iyôn ba: ³ «Ju ô iyé ñipé ka na Jubné ré hen men, ju ôm are nap ci a men!»

⁴ Menba, ôbi dôrji tô kwôlê bi wo hen pôn pôn nap geréri geréri kôl iyôn ba: ⁵ «En mô Jopé a uwôl Emen menba, en gel bô pelal a ani kani gelin nap kibi bargay ka dami iyôn herbo derômaran a tôn nap kibriji pôrbu kwôy ña kwan a. ⁶ En kôbe bôrji menba, en gel tanare to tère pôrbu men, to noni men, ka erge men, ciré men. ⁷ Menba, en toy tôô kwôni kôlen iyôn ba: «Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm hen ju ôm.» ⁸ En uwôli sara iyôn ba: «En gey ré kwôy Kelma. Wôsa kirin ka en yêp na, ani kani ka jôrin nap ka *kagemi si keben a ré.» ⁹ Tôô kwôni hô ôm derômaran a kôl iyôn ba: «Anga Emen kôl ré na ka séli ba, jôbi já kelé ré na ka kagemi ré.»

¹⁰ «Are bay ka hen, sa hen iyôn têê subu menba, are bay ka kêm hen hô pôrin hôrin ta derômaran a. ¹¹ Kirin bay ka hen menba, gawré subu saji kibi iyére to en môrin ya hen, bay joji na Sésaré. ¹² Tunu kôlen ené hena ô nap ci ñiba, ené gaanê ré. Yênerna bay ayê bôô ka jii ka en erap nap ci nà a bèn ôrin Sésaré a. Menba, nini ô ira kêm iyé Kwôrney a. ¹³ Ôbi derêni kwôli *mana wo derômaran a wo ñiré gili bô iyére tori a an ré kôli iyôn ba: «Jé gawré ô Jopé ô uwôga Simô won Piyêr. ¹⁴ An kwôli anga ôbi a dôrem hen na, a bem gelé nap ñipé kêm ka

bô iyére tom a.» ¹⁵ Kirija ena belé keben tô menba, Tunu ton hendi bô bôre herin sarji a mega wo na herin sarna tumô hen iyôn men. ¹⁶ Menba, en erem sa kwôlo Kelma na kôl kôl iyôn ba: «Ja na lin ñipé batêm nap kam ninba, kenbay ba, Emen a lènge batêm nap Tunu ton hendi bô bôre.» ¹⁷ Hena Emen né fu baliyare nap ci mega wo ôbi na fu nap na wôsa bê bôô wona sa Kelma Jésu Krist a hen iyôn ba, ena i a ené jôrin Emen lê anğari ba?»

¹⁸ Kirija bay toy hen iyôn menba, bay hô ñi bôrji jal an ayji kibi Emen kôl iyôn ba: «Emen bij ñipé ka na Jubné ré hen kôba, geré bi ré bul hal woji an ré uwônin gelé won tiri hen men.»

Dé tô églis ka Antiyôk

¹⁹ Bay tô Jésu ka na userin wô sa gusin to bay gelji cêgi temare to Etiyên a hen na, ôrji kwôy bij Pinisi, Sipre nap Antiyôk, bay uwôl béré bij na Jubné mera. ²⁰ Ninba, ka perêrji a ka na ka Sipre a men, Sirên a men, hen kirija sa bij Antiyôk menba, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Kelma Jésu bij ñipé ka na Jubné ré hen men. ²¹ Néé wo Kelma baa nap ci an ñipé ka ay bôrji bij Kelma kwône erê tumô tumô.

²² Kwôlê bi wo hen era sa kurin maa bay ayê bôô ka Jérusalêm a an bay jé Barnabas Antiyôk a. ²³ Kirija ôbi sa an gel terê kibi wo Emen tô sa ñipé hen iyôn na, yiri dôri daman an ôbi kôlji bay ré ñi bôrji pôn lènnin tô Kelma.

²⁴ Barnabas bi wo hen, na kwôni wo li anğan derôre men, Tunu ton hendi bô bôre wôn bôri men, ayê bôô wori dô a men. An ñipé kwône bi bôrji sa Kelma.

²⁵ Menba, Barnabas ô Tars a wô wogé Sôl. ²⁶ Kirija ôbi uwônin menba, herap nap ñi Antiyôk a. Bay mô fem elé pôn nap bay

ayê bôô ka Antiyôk a. Bay gelin kwônê bijné are. Na Antiyôk a a bay ré ay tô dé hini woñ Krétijnê hen sa bay tô Jésus a.

²⁷ Wulê bi wo hen na, bay kibi Emen hena Jérusalêm a era Antiyôk. ²⁸ Kwo pôni perêrji a bay uwôgeri Agabus Tunu gili mega kurôñ wo dami ré lê sa terare a nà. (Añ kurôñ bi wo hen li sa terare a nà tiri a men wulê wo Kulod na ômiñ kenare hen.) ²⁹ Bay tô Jésus gengiji ciré lê nañ yênêrji ka Judé nañ ari uné ka Emen né biji. ³⁰ Bay wôge are bay ka hen añ jép si Barnabas nañ Sôl ôriñ bijn surpnê ka bay ayê bôô ka Judé.

12

Bay duu Jak men, bay bu Piyêr a men

¹ Wulê bi wo hen na, kelma *Hérôd ay tô gelin tu bay ayê bôô ka Jérusalêm a gusijn. ² Ôbi bi bay duu *Jak woñ yêni Ja hen nañ yebere. ³ Añ kirina ôbi bô wo yi Jubnê ré dôrji hen iyôn menba, ôbi bi bay bu Piyêr. Wulê bi wo hen na, na sa lê geserê mapa wo wubere nañ bô a hen.

⁴ Hérôd bi bay bu Piyêr ô uwôli danğay a añ bijn asgarpnê pôrbu, pôrbu gwogelêrji pôrbu ðebu gemni. Añ cêgi *Pak a dema ciré jerê kwôlê sari a tumô bijnê tô.

⁵ Piyêr yi danğay a menba, bay ayê bôô uwôl Emen yôôd nañ bôô pôn wô sari.

⁶ Bô yoyre hende to kiya Hérôd ða jôriñ kwôlê sari a hen na, bay harêri nañ musure añ ôbi yi kum derô asgarpnê wôô men, bay gemé kibi geré ðebu gem men.

⁷ Nijnba, kirijn bay ka hen na, mana wo Kelma so menba, iyéy danğay perañge. Mana wo Kelma bi wo hen di kwa bô Piyêr añ enñi añ kôli iyôn ba: «Hena ta,

lew.» Kirijn bay ka hen na, musure beserijn kôbri a. ⁸ Añ mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Ha tô bôm men, ha ganji garbê kam a men.» Ôbi li hen iyôn hende to hen menba, mana bi wo hen hô kôli iyôn ba: «Dôbe bargay kam kañ kelanê añ ju era tôn a nà.»

⁹ Piyêr so tôri a nijba, ôbi bô môñ ré na pelal a ré jôri hen ðiba, ré na anğan tiri ré. ¹⁰ Bay saa asgarpnê ka gem kibi geré hen kini wôô kara, menba, saji kibi geré woñ musure a wo si kini derô iyére hen, menba, kibi geré bi wo hen bôliñ sa kibri tumôrji a mera. Kirina bay si nô nij menba, bay ô sem tô geré menba, mana wo Kelma bi wo hen ðêñ Piyêr.

¹¹ Tini uwo yiri a añ ôbi kôl iyôn ba: «Haw hen, en hôn nij, na tiri, na Kelma a jo mana wori sa dôren kibi néé wo Hérôd a men, kibi habré kêm wo Jubnê genge ré sa san a hen a men.»

¹² Kirina ôbi hôn anğa ré li are hen iyôn nij menba, ôbi ô iyé Mari toñ yoo Ja wo bay uwôgeri Mark hen, bijné kwône mô uwôl Emen ya. ¹³ Kirina ôbi di kibi geré menba, hende jé to pôni bay uwôgere Rodé so era wô belê kermijn. ¹⁴ Hende toy tôô Piyêr hôn añ wo ré bôl kibi kermijn biri na, yi derê lere añ hende ge ô kelê Piyêr ré ðebu kibi geré yañ ya. ¹⁵ Bay kôle iyôn ba: «Mugal.» Nijnba, hende kôlji wo ré na tiri. Añ bay kôl iyôn ba: «Na *mana wo derômarañ a woñ ôbi geméri.»

¹⁶ Piyêr hô di kibi kermijn menba, bay sa bôl menba, na ôbi menba, tiniji ge kay. ¹⁷ Ôbi liji kôbri bay ré wôm tón menba, ôbi dôrji kwôli derê wo Kelma ré dôri bô danğay a añ ôbi kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô kôliñ Jak* nañ bay

* 12:17 12: 17 Na Jak woñ yêni Kelma.

ayê bôh kêm.» Menba, ôbi si bu geré ô kirijn ka d'angji a.

¹⁸ Kirijna kirijn wôl menba, harê li asgarnê daman aj bay engere anja ré sa sa Piyêr a hen. ¹⁹ Hérôd bi bay wogeri nijba, bay uwogeri ré. Menba, ôbi bi bay engeri asgarnê ka na gem kibi geré hen kwôlê aj ôbi kôl bay ré derji. Menba, Hérôd hena Judé era Sésaré aj uwôl ya nêw kwôlê.

Temay kelma Hérôd

²⁰ Hérôd ôrijn najn kwôlê najn bijné ka Tir a men, ka Sidôn a a men. Bay way ciré jé bijné yiri a, wôsa bay hôn wo tô kibri wo bay uwogeri Blastus hen ré gey bi diré lê najn ci bi bay ré najn kwôlê woji bi wo hen najn bô jalé. Wôsa are kêm ka bay ôrijn doyriji hen na, hena na sa iyére tori a.

²¹ Menba, wulê wo bay genge hen na, Hérôd tôbe bargay kari kaj kenare aj mô sa gagay kenare a aj dôrji kwôlê tu wolé.

²² Menba, bijné kôl iyôn ba: «Na emen a kelê kwôlê hen dîba, na gawra ré.»

²³ Kirijn bay ka hen na, mana wo Kelma di Hérôd wôsa ôbi ay dampare to Emen lijn tori, menba, wôjne ômni aj aj ôbi ma.

²⁴ Nijba, kwôlo Emen ba, ôm ôrijn najn kwini tumô.

²⁵ Kirijna si Barnabas najn Sôl liji jé wo bay joji Jérusalêm a hen kô nij na, bay bul hô Antiyôk a, bay heraj najn Ja wôj Mark hen kôbriji a.

13

Bay tô si Barnabas najn Sôl aj jéji ô ulê béré kwôlo Emen

¹ Perê bay ayê bôh ka Antiyôk a na, bay kibi Emen ya men, bay gelé are kôba ya a men, hiniji a na: Barnabas, Siméjôn wo ba uwogeri gawra wo hendi hen men, Lusiyus wo Sirên men, Man-ayen wo na melaj *Hérôd wôj

kelma kirijna ôbi na najn kema hen men, Sôl men. ² Wulê wo pôni kirijna bay tebe Kelma jôrijn bôrji kurôn menba, Tunu toj hendi bô bôre kôl iyôn ba: «Terênge si Barnabas najn Sôl ken dîji gay ben wô jé wo en uwogeri kwôli hen.»

³ Kirijna bay jôrijn bôrji kurôn men, uwôl Emen a men kô nij menba, bay uwôl kôbriji sarji a aj dîji ô.

Si Barnabas najn Sôl ôrji sa iyé Sipre a

⁴ Kirijna si Barnabas najn Sôl bô wo Tunu toj hendi bô bôre a ré jéji ulê béré hen iyôn na, bay henaji Antiyôk eraji Sélesi a wô ayéji bato ôrijn iyére to derô cér to bay uwogeri Sipre hen. ⁵ Kirijna bay sa bijn Salmin Sipre a menba, bay uwôl béré kwôlo Emen bô *iyéy dapare to Jubné. Bay ôrijn najn Ja Mark kôbriji a bi ré li najn ci.

⁶ Kirijna bay ô najn kirijn kirijn sa iyére to derô cér a hen kwôy najn Papôs a menba, bay uwôn ôbi beli wo li yiri môj *ôbi kibi Emen iyôn, ôbi na Jub, hini ôm Bar-Jésu, aj najn kibi grêk ba na Elimas.

⁷ Ôbi na melaj Sêrgiyus Pawlus ôbi emê sa iyére to derô cér a hen, Sêrgiyus bi wo hen na, na ôbi tu melênê, ôbi jé uwôga si Barnabas najn Sôl wôsa ôbi ôrijn doy toyé béré kwôlo Emen. ⁸ Nijba, Elimas wôj beli hen jibji sêd aj woge wô jôrijn kelma ré bi bôri sa Jésus a. ⁹ Menba, Tunu toj hendi bô bôre wôn bô Sôl wo na Pol hen aj ôbi bôri ¹⁰ aj kôli iyôn ba: «Jôbi na, gwosore najn habré wôn bôm, kema Sidan, ôbi bayi anja dôri, di mênê geré anja Kelma genge hen baa. ¹¹ Ju toy, haw hen Kelma a dêm aj tum a dôbê hendé aj já gelé berarê tare ré sem.»

Kirijn bay ka hen na, tiri dôbe hendu aj ôbi mô bô dilemne a aj ôbi bul si na si na woge kwôni bi

ré ßu kôbri. ¹² Kirijna kelma gel are bay ka hen iyôn menba, ôbi ay bôri wôsa ari gelé ka gengij sa Kelma dô tini.

Si Pol nañ Barnabas gey erê Antiyôk bô emê wo Pisidi a

¹³ Pol nañ megêri dayji bato Papôs a wô erê Pêrgé bô emê wo Pampili a. Menba, Ja Mark ðiji ya hen añ bul hô Jérusalêm a. ¹⁴ Bay hena Pêrgé ayji geré kwôy sañ bij Antiyôk bô emê wo Pisidi a. Nañ *sa merê ta a menba, bay ô bô iyéy ðanare a añ môrji tôn. ¹⁵ Kirijna bay ðeñse magtubu tôô nañ to bay kibi Emen menba, bay sa iyéy ðanare hende to hen, jé kôlji iyôn ba: «Yênêrni, hena kwôlê woñ dôbê ibiyare wôni ya a kené gey kôlij ðiné ba, ken kôl.»

¹⁶ Menba, Pol hena li kôbri bi bay ré wôm tôn añ kôl iyôn ba: «Kam *Israyêl nañ kenbay ka ba hen ka ken tebe Emen hen, toyéñge. ¹⁷ Emen wo ðiné ka Israyêl na tô môñêrna. Men, ôbi biji bay yêñ kwône sa iyé Ejipt a, añ nañ néé wori na, ôbi dôrji sij añ a men. ¹⁸ Ôbi uwôl bôri sarji a derô gwôlê li elê tôre pôrbu. ¹⁹ Ôbi bi bay mène tô yê ðiné jurgem bô emê wo Kanan a na, ôbi bij ðiné kari sa iyére toji bay lij toji. ²⁰ Are bay ka kêm hen li elê arew pôrbu nañ tôre bay. Cêgeri wori menba, ôbi biji bay jerê kwôlê kwôy sañ sa Samiyêl ôbi kibi Emen a. ²¹ Menba, bay gey ôbi ré biji kelma menba, Emen biji Sawul kema Kis môñ wo Bênjamin ôbi ôm kenare li elê tôre pôrbu. ²² Kirijna Emen kañ Sawul na, ôbi biji Dabid mega Kelma woji. Na wô sari ôbi a na ré kôl kwôli kôl iyôn ba:

«Dabid kema Jésé na na kwôni wo en diini, ôbi a lê are kêm ka bôn gey hen.»

²³ Kuñga Dabid wo pôni na Jésu wo Emen ðiri mega ôbi gôlij nañ kam Israyêl wo ôbi na ay tôri ðiré biji hen. ²⁴ Pa dema Jésu ré sañ tô na, Ja na uwôl béré bij kam Israyêl kêm ré ði tô têrij toji añ ré liji batêm. ²⁵ Kirijna ôbi duu kibi jé wori nij menba, kôl iyôn ba: «Ken kôl ené na i ba? Ena kwo ken mô gemni hen ré tô. Nijba, gel ôbi era cêgena hen ya, en nêmbeseré ganji garbê kañ têri ré.»

²⁶ «Yênên, kenbay kañ kwôngê *Abraham nañ ðiné kêm ka sa iyére to ðanji a ka mô tebe Emen hen kôba, kwôli gelé bi wo hen na, Emen gengij na sarna nabay tumô. ²⁷ Bijé ka Jérusalêm nañ kilmérji hôn Jésu ré na i ba ré, aña bay ré ði kwôli temare ßu sari hen. Bay ðeñse magtubu to bay kibi Emen nañ sa merê ta a kwôy kwôy nijba, bay hôn bôre ré. Añ ulê wo bay uwôl kwôlê sa Jésu hen na, bay li na anja magtubu to bay kibi Emen na kôl hen. ²⁸ Bay uwôn kwôlê wôni wo nêmbemayri ré, nijba, bay kôlij *Pilát ré bi bay ré ðiri. ²⁹ Añ kirijna bay li are kêm ka magtubu to Emen na kôl gengij sari hen nij na, bay tôri derari sa gurô tagelê ô emé. ³⁰ Nijba, Emen biri ji si kamñê. ³¹ Añ wulê kwône ôbi si sa ka na bari henañ Galilé erañ Jérusalêm a hen, bay a na bay kelé kwôli haw hen bij kam Israyêl. ³² Nibay kôba, nini uléñge béré Kwôlo Dôri bi wo hen na kañ tôô to Emen na ay bij môñêrna hen. ³³ Ôbi li ariri béna nabay kwôngêri, kirijna ôbi bij Jésu ji si mega wo na lij bô kurôn wo jôgij wôô bô magtubu kurôn a kôl iyôn ba:

«Jôbi a na Keman añ kemnêñ nôbi ena Ibam.»

³⁴ Emen na kôl ðiré bij Jésu ré jé sé kamñê ðiba, ré hô ma a ré nij.

Na ôbi á, ôbi na ré kôl iyôn ba:

«Na béngge anga yi nan jengêrji
nan nan tiri ka nôbi

na en genge ené bij Dabid hen.»

³⁵ Na ôbi á, ôbi ré kôl bô magtubu
to dangi a kôl iyôn ba:

«Já dé mana wom wo yi nan
jengêri hen uyê kampe ré.»

³⁶ Ken hôn, bô wulê bi wo hen
na, Dabid na li bô geyé wo Emen.
An kirija, ôbi ma an bay ayri ô
emé kwa môpêri a an ôbi uyê.

³⁷ Nijba, kwo Emen biri ji si
kampe hen na, uyê ré. ³⁸⁻³⁹ Yênen,
henêngge mega wo ré na sa kibi
Jésu ana béré dé bô jalê sa têri
a ré uwôlij hen. Men, na na sa
kibri ana i i wo ré bi bôri sari a
ba, têri tori kêm to tô to *Moyis
na nêmen derê sarngge a ré hen réé
dôri. ⁴⁰ Berêngge dô wô kwôlo
bay kibi Emen na kôl hen na, bi
arirji sa sarngge a ré. Bay na kôl
kwôlij kôl iyôn ba:

⁴¹ «Toyêngge kenbay nan bay
uwôyrê yi nan bay kelê
kwôlo habin gengin sa
kwôlo Emen kôl hen.

Na lê are ka gelé, are bay ka na lê
hen na,

hena kwôni ré derêngge kwôlij
kôba, ka bê bôrngge sara ré.

Kirija ken ba geji tô hen na,

are bay ka hen a lê an tunungge
geré kayê an ka erê an.»

⁴² Kirija si Pol nan Barnabas
soji nô bô *iyéy dapare a menba,
bay uwôlij bi bay ré hô dôri
kwôlê bi wo hen hôri sa merê
to cêgê. ⁴³ Cêgi dapare a menba,
Jubné kwône nan bijné ka bi bôri
sa tô to Jubné hen ôri tô si
Pol nan Barnabas an si Pol nan
Barnabas iyêl nan ci men, bay
dôbji ibiyare bôri a men bi bay ré
lêné tô bô derê wo Emen a men.

*Jubné ka Antiyôk nan béré
Kwôlo Dôri wo Si Pol nan Barnabas
uwôlij hen*

⁴⁴ Nan sa merê ta to dangi a
menba, bijné ka derô ira kêm era
wô toyé Kwôlo Kelma. ⁴⁵ Kirija
Jubné gel wo bijné era kwône hen
iyôn menba, terbêre liji an bay
gage kwôlo si Pol an bay tiréri.

⁴⁶ Si Pol nan Barnabas kôli nan
ibiyare kôl iyôn ba: «Béré kwôlo
Emen bi wo hen, ré uwôlij béngge
na kenbay tumô. Nijba, mega wo
ken nan kwôlê bi wo hen an ken
bô yernge mega wo kené nêmen uné
gelê wo nan kwini ré hen iyôn nij
na, nijna erê uné bijné ka iyére to
dangi a. ⁴⁷ Wôsa Kelma ay tô
bêni kôl iyôn ba:

«En démen môri kirin ka perangi
iyôn bin tô yê bijné ka sa
terare a na,
wô ulê béré kwôlê wô gelê bin
bijné kêm gôri kirin sa ter-
are a na.»

⁴⁸ Kirija bijné ka iyére to dangi
hende to hen toy hen iyôn menba,
bay li yi derê men, ay kibi kwôlo
Kelma men, an ka gelê wo nan
kwini na yi wô sarji hen na, ayji
bôri kêm.

⁴⁹ Béré kwôlo Kelma ômen nan
kirin kirin sa ira kêm. ⁵⁰ Menba,
Jubné gwôse yébé ka tebe Emen
ka balêri na ka damné hen nan
damné bi bay kôl bay ré lin si Pol
nan Barnabas habré men, bay ré
dageji sa iyére toji a a men. ⁵¹ Si
Pol nan Barnabas yebageji beni
têri sarji a an din yirji ô Ikôniyôm
a. ⁵² Bay tô Jésu ka Antiyôk a yirji
dôri men, Tunu toji hendi bô bôré
wôn bôri a men.

14

*Si Pol nan Barnabas ôri Ik-
woniyôm a*

¹ Ikôniyôm a kôba, si Pol naŋ Barnabas ôrji *iyéy danare to Jubné aŋ dôrji kwôlê aŋ li wo, Jubné naŋ ðîné ka na Jubné ré hen a kwône ay bôrji. ² Nîŋba, Jubné ka kaŋ kwôlê woji bi wo hen na, gwôseji ðîné ka na Jubné ré hen, ré liŋ bay ayê bôô habré. ³ Si Pol naŋ Barnabas wôl gaŋ Ikôniyôm a men, bay uwôl béré kwôlo Emen naŋ ibiyare men, wôsa bay bi bôrji sa Kelma menba, ôbi biji néé bay liŋ aŋgaŋ giŋê naŋ kaŋ gelé. Aŋ gel wo béré kwôlê woŋ bô deré bi wo bay ré uwôl hen na, ré na tiri. ⁴ Aŋ li wo ðîné ka Ikôniyôm a bay ka hen kariŋ kiriŋ wôô: ka pôni ô tô Jubné men, ka pôni ô tô bay jé men.

⁵ Jubné naŋ ka na Jub ré hen naŋ kilmérji genge ciré geliŋ si Pol naŋ Barnabas gusiŋ men, ciré gôbêji deré a men. ⁶ Kiriŋa si Pol naŋ Barnabas toy hen iyôŋ menba, bay ge si sa iyé Listre a men, Dêrb a men ka bô emê wo Likaniya naŋ sa iyére to mérji hen. ⁷ Aŋ bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Emen ya.

Si Pol naŋ Barnabas ôrji Listre a men, Dêrb a a men

⁸ Listre a na, gawra wo pôni na ôbi merayê mô ya, wôsa têri meray wôô bem naŋ kamŋêri yeŋ, aŋ nêŋ debé ta ré. ⁹ Wulê wo pôni ôbi toy Pol dô kwôlê. Menba, Pol bôri déŋ tiri a, aŋ bô wo ôbi bi bôri sa Emen a mega wo ré berarêri. ¹⁰ Menba, Pol kôli naŋ tôri to dami kôl iyôŋ ba: «Hena, ju debu ta naŋ têt!» Ôbi hena neŋgere aŋ ô ta.

¹¹ Kiriŋa kwônê ðîné gel aŋga Pol li hen iyôŋ menba, bay kôl naŋ kibi kwôlê woji Likawnîpê kôl iyôŋ ba: «Kamré bul yirji gawré aŋ herbiji sarna.»

¹² Menba, bay uwôge Barnabas «Jês»* men, Pol «Hêrmês»† men, wôsa Pol a na ôbi kibriji. ¹³ Ôbi tibé kamré Jês ka iyéyrerji ðîŋ cêd kibi kalmê hen, bi bay ôriŋ naŋ kelbê ka bay elageji naŋ béé gurô bi ré li manare hen, nô wolé naŋ iyére, wôsa ôbi gey bi ðîné ré li sarga biŋ si Pol naŋ Barnabas.

¹⁴ Kiriŋa bay jé Barnabas naŋ Pol toy hen iyôŋ menba, bay yêgerê bargay kaji aŋ gerji ô ligi ðîné kariŋ gura kôl iyôŋ ba: ¹⁵ «Milŋêrni, wô mi a kené li hen iyôŋ ba? Nibay kôba niné gawré mega kenbay hen iyôŋ men. Béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl béŋge hen na, na wo kené dî tô kamré kaŋ déŋ iyôŋ bay ka hen aŋ, aŋ kené bul upé Emen woŋ ôbi meré tu geŋ men, ôbi dé derômaran naŋ sa terare men, cér naŋ aŋga kêm ka yi ya hen a men. ¹⁶ Wulê wo na tumô hen na, Emen na dî ðîné i i ba, na ay geré wori geré wori, ¹⁷ nîŋba, ôbi na geliŋ yiri naŋ bô deré wori kwôy kwôy wôsa ôbi bi emen uwôŋge men, kaw naŋ geserêri geserêri a men. Na tiri ôbi a béŋge emê naŋ kwônêri men, bi yi deré wôn bôrŋge a men.»

¹⁸ Kwôlê bi wo Pol dôrji hen kôba, bay naŋ Barnabas li kôbriji a kôbriji a dema bay ré jôriŋ ðîné bi ré li sarga biji tô.

¹⁹ Cêgi are bay ka hen na, Jubné ka hena Antiyôk bô emê wo Pisidi a naŋ Ikôniyôm eraji sa gwôse ðîné aŋ bay gôbe Pol naŋ keram kuu aŋ wurêri ô ulê wolé naŋ iyére aŋ bay kôl yaŋ ba ôbi ré ma nîŋ. ²⁰ Nîŋba, kiriŋa bay ayê bôô daŋ sari a menba, ôbi hena ta, aŋ hô derô ira. Kiriŋ wôl menba, bay ôrji naŋ Barnabas Dêrb a.

Si Pol naŋ Barnabas buloji hera Antiyôk a bô emê wo Siri a

* 14:12 14: 12 Na hini emen wo dami wo Grêkŋé. † 14:12 14: 12 Na hini emen wo Grêkŋé woŋ ôbi jé wo emen wo kwôni wo Grêkŋé tebe hen.

²¹ Kirijna si Pol nañ Barnabas uwôl béré Kwôlo Dôri Dêrb a añ bijné kwône bi bôrji sa Jésu hen iyôn menba, bay bulo hera si Listre, Ikônnyôm a nañ Antiyôk bô emé Pisidi a. ²² Añ kirijn kêm ka bay ô ya hen na, bay dôbji ibiyare bô bay ayê bôo a bi bay ré lêñné tô ayê bôo woji a men, bay kôlji iyôn ba: «Naa gelijn gusijn gañ dem aña nana sé bô *emé iyére to Emen a tô.»

²³ Bô églis a pôn pôn na, bay tô surjnë biji men, uwôlji Emen men, jôrijn bôrji kurôn a men, añ bay biji kôbi Kelma wo bay bi bôrji sari a hen. ²⁴ Kirijn bay ka hen na, bay so si bô emé wo Pisidi a añ saji bijn Pampili. ²⁵ Bay uwôl béré kwôlo Emen Pêrgé a añ ôrji Ataliya a. ²⁶ Kirijn bay ka hen na, bay day bô bato wô heré Antiyôk bô emé wo Siri a kirijn ka bay na hen añ ya hen men, na kirijn bay ka hen a a bay na ré dji nañ bô deré wo Emen wô jé wo bay la hen men hen.

²⁷ Kirijna bay bijn menba, bay day bay ayê bôo añ dôrji kwôli are kêm ka Emen ré li nañ geré woji hen men, wô belé wo ôbi ré bôl kibi geré bijn bijné ka na Jubnê ré hen bi bay kôba ré bi bôrji sari a men hen. ²⁸ Menba, bay wôl gañ nañ bay ayê bôo.

15

Kwôlê yi Antiyôk a gengijn sa walê ken

¹ Bijné ka pôni hena Judé era Antiyôk a. Bay gelijn bay ayê bôo are añ kôlji iyôn ba: «Hena kené wal ken môñ wo tôo to *Moyis kôl hen iyôn ré ba, ka upé gelé ré.» ² Si Pol nañ Barnabas nariñ nañ ci sa kwôlê woji bi wo hen a. Bay nariñ kwôlê damañ sara. Bay genge bi Pol, Barnabas nañ bay ayê bôo ka pôni ka Antiyôk ré ôrji Jérusalêm a ô upé bay jé nañ surjnë wô sa kwôlê bi wo hen.

Dapare to dami to Jérusalêm

³ Bay ayê bôo ka Antiyôk a dji geré. Si Pol nañ megêri siji si Pinisi nañ Samari añ dôrji kwôli bilé wo bijné ka sa iyére to danji a bul uwôn Emen hen menba, yi bay ayê bôo bay ka hen dôrji damañ. ⁴ Kirijna bay bijn Jérusalêm a menba, bay ayê bôo nañ bay jé nañ surjnë berji a yirji a menba, si Pol nañ megêri dôrji kwôli anja Emen né li nañ geré woji hen.

⁵ Parisinêpê ka pôni ka ay bôrji hen na, kôlji iyôn ba: «Kôljinje bijné ka na Jubnê ré hen ré wal ken men, ré bi kwôlê sa tôo to Moyis a a men.»

⁶ Bay jé nañ surjnë danji wô kebê kwôlê bi wo hen gelé. ⁷ Kirijna bay nariñ kwôlê uwoy gañ hen iyôn menba, Piyêr hena añ kôl iyôn ba:

«Yênên, ken hôn, Emen na dôren perêrñge a na ca yeñ bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bijn bijné ka na Jubnê ré hen bi bay ré toy añ ré bijn bôrji sara. ⁸ Emen bi wo hôn bô gawré hen na, ôbi gel wo dîré geyji añ biji Tunu toñ hendi bô bôré mega wo na béna nabay hen iyôn men. ⁹ Diba ôbi dô tirji dé iyôn gay nañ na ré, na nañ ayê bôo woji a ôbi ré biji yijn bijné ka séli hen. ¹⁰ Iyôn nijn ba, wô mi a kené cubu tu Emen ayijn anja néy bay ka môpêrna na nêmen ayê ré men, nabay kôba nana nêmen ayê ré men hen dé sa bay ayê bôo ba?

¹¹ Nana bi bôrna mega wo nana upé gelé nañ bô deré wo Kelma Jésu môñ wo bay kôba, uwônijn gelé hen iyôn men.»

¹² Kirijna Piyêr dô kwôlê bi wo hen iyôn menba, bay wôm sidijn, menba, bay toy si Pol nañ Barnabas dôrji kwôli giné nañ anjañ gelé ka Emen né biji ciré li peré bijné ka na Jubnê ré hen. ¹³ Kirijna bay iyêl kô nijn menba, *Jak kôl kwôlê kôl iyôn ba:

«Yênên, toyénge kwôlo na kelê hen. ¹⁴ Simô kelêna haw, na wô terê wo Emen na ré tô ñiné kari tumô perê ñiné ka na Jubnê ré hen. ¹⁵ Kwôli are bay ka hen na, bijn nañ kwôlo bay kibi Emen na kôl kôl iyôn ba:

¹⁶ «Cêgi are bay ka hen menba, na hô hera dé iyé Dabid to tij hen ta.

Hôlmêre wo baa hen na, na herê dére hôrij men, na hô janêre ta derê a men.

¹⁷ Kirijn bay ka hen na, tô ñiné ka sa terare a ka baa hen a wogéji Kelma.

Na tiri, tô yê ñiné kêm ka na en uwôgeji ré yi kapê hen.

¹⁸ Gel, na kwôlo Kelma kôl bi a na, ôbi na bi are bay ka hen hônij ca yeñ.»

¹⁹ Na ôbi á, ené gey bi nana dayré anga néy dí sa ñiné ka na Jubnê ré ka bul upé Emen hen né. ²⁰ Na lénge magtubu biji mera kôlji bi bay ré ôm tanare to bay tibijn kamrê hen ré men, bay ré yijn yijnare toñ têtijn ré men, tanare to kwôbe bijn tón né hen né men, kwôbe ré a men. ²¹ Ca wo balé yeñ na, ñiné dênserê tó to Moyis *sa merê ta a kwôy kwôy hô *iyéy dapare a, nañ sa iyére iyére.» Jak kôl kwôlê bi wo hen iyôn wôsa tó to Moyis to jô are bay ka hen na, ñiné hôn ca yeñ.

Magtubu to bay bay jén bijn bay ayê bôo ka na Jubnê ré hen

²² Menba, bay jé nañ surjê nañ bay ayê bôo kêm bijnji bi ciré tó gawré perêrji a hen, jéji Antiyôk a nañ si Pol nañ Barnabas. Bay tó si Jud woñ Barsabas nañ Silas bay na ñiné ka bay ayê bôo kêm biji kwôlê men, geyji men.

²³ Bay biji magtubu hende to hen kôl iyôn ba:

«Bay jé nañ surjê nañ bay ayê bôo kêm lij bay ayê bôo ka na Jubnê ré ka Antiyôk men, ka Siri

a nañ ka Silisi a dosé. ²⁴ Nini toy mega wo yênerni ka póni ré ô dôyrénge men, ré mène ermê woñge a men, nañ kwôli kelêrji, nijba, na nibay a jéji ré. ²⁵ Na ôbi á, niné kôlij kapnini wô terê ñiné añ jéji yerenge a nañ yênerni si Pol nañ Barnabas, ²⁶ ka ay yirji uwôl añ wô sa hini Kelma Jésu Krist hen. ²⁷ Nini jé si Jud nañ Silas bi ré ô kelénge nañ kibriji a, kwôlo nini li bôo magtubu a hen. ²⁸ Wôsa Tunu toñ hendi bôo bôre men, nibay men, nini genge bi niné dênge ani kani ka néy sa ka ré lij hen a ré nij. ²⁹ Anga nini kôl kwôlijji bôo magtubu hende to hen a na: Emê tanare to bay tibijn kamrê ré men, emê kwôbe ré men, lari ka bay gwôse tórji hen né men, yijn yijnare toñ têtijn hen né a men. Hena kené pô yerenge añ yi are bay ka hen a na, ken li dô. Dosé toñ yêniñare.»

³⁰ Bay dí bay jé kaji bay ka hen geré ôrji, añ bay sa bijn Antiyôk a añ bay day bay ayê bôo kêm añ biji magtubu hende to hen.

³¹ Kirijna bay dênse na, yirji dôrji damañ wô ibiyare to magtubu hende to hen dôbji bôrji a hen.

³² Mega wo si Jud nañ Silas kôba, na bay kibi Emen men hen iyôn na, bay dôrji kwôlê damañ dôbijn ibiyare bôrji a men, gerijnji a men. ³³ Bay wôl nañ ci sem menba, bay díji geré hô upé ka na joji hen nañ derêri. [³⁴ Nijba, Silas genge díre baa tón añ na Jud pini a herê Jérusalêm a.]

³⁵ Menba, si Pol nañ Barnabas môrji Antiyôk a. Bay nañ ka ñangi kwône gelijn ñiné are men, uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Kelma a men.

Si Pol nañ Barnabas karijnji

³⁶ Sem cêgê menba, Pol kôlij Barnabas iyôn ba: «Na hô ô gelé yênerna ka sa iyére to pôn pôn to

na nana uwôlij̄n béré kwôlo Kelma ya hen. Añ na ô gelé na ba, bay yi iyen̄j pôn ba?»

³⁷ Barnabas gey bi Ja woñ Mark hen ré ô nañ ci. ³⁸ Nij̄ba, Pol gey bi ôbi ré ô nañ ci ré, wôsa ôbi na doji añ Pampili a tumô men, na ô nañ ci kini jé woji a cêgê ré nij̄ a men. ³⁹ Kwôli Ja bi wo hen li, añ nariñare to dami yi perêrji a añ bay kariñ añ i ba ô nañ kwa wori kwa wori. Barnabas ay Mark nañ dî ôriñ Sipre a men, ⁴⁰ Pol ay Silas nañ dî, añ kirij̄na bay ayê bôô uwôl Emen bi ré tô kibri sari a menba, bay ô haji nij̄. ⁴¹ Bay ô bô emê wo Siri a men, Silisi a a men añ dôbij̄n ibiyare bô bay ayê bôô a tô ayê bôô woji a.

16

Pol gey bi Timoté ré bij̄i bay nañ Silas

¹ Pol sa bij̄n Dêrb a men, Listre a a men. Kirij̄n bay ka hen na, ôbi ayê bôô wo pôn̄i bay uwôgeri Timoté, yori na Jub to ay bôre men, ibari na Grêk men. ² Kwôli ôm dô perê bay ayê bôô ka Listre a men, ka Ikôn̄iyôm a a men. ³ Pol gey ayêri bi ré ô nañ dî. Ôbi wali ken̄j wô Jubnê ka mô sa iyére hende to hen a, wôsa bay hôn kêm wo ibari ré na Grêk. ⁴ Sa iyére to si Pol nañ Silas ô ya ya hen na, bay dôriñ bij̄né tôô to bay jé nañ sur̄nê na ay Jérusalêm a, añ bay kôlji bay ré bi kwôlê sara. ⁵ Bay ayê bôô uwôn̄j nêrji tô bê bôô woji a men, kwônêrji erê tumô nañ wulê wulê a men.

Emen uwôge Pol Maséduwan a

⁶ Tunu toñ hendi bô bôre jô bi si Pol nañ Silas ré uwôl béré Kwôlo Dôri Asi a menba, bay soji si kirij̄n ka yi perê Priji a nañ Galati a hen. ⁷ Kirij̄na bay baa da nañ Misi a menba, bay woge ciré erê Bitini a, nij̄ba, Tini Jêsu jôrji. ⁸ Bay so si Misi a wô erê Trowas a. ⁹ Pelal jô

Pol yoyre to pôn̄i a menba, ôbi gel gawra wo Maséduwan wo pôn̄i dëbu ta tumôri a añ uwôli kôl iyôn̄j ba: «Era Maséduwan, ju sa li nañ ni men.» ¹⁰ Perañ cêgi pelal bi wo hen menba, nini woge geré wô erê Maséduwan a, wôsa nini hôn wo ré na Emen a ré uwôgên̄i bi niné ulê béré Kwôlo Dôri bij̄n bij̄né ka Maséduwan a hen.

Iyore to pôn̄i bay uwôgere Lidi ay bôre Pilip a

¹¹ Nini hena Trowas a ay bato ôriñ sa iyére to derô cér a to bay uwôgere Samotras hen. Kirij̄na kirij̄n wôl cêgê menba, nini sa bij̄n Néyapolis. ¹² Menba, nini ô Pilip a to na iyére to Rômêñê ôm men, na kibi iyére to tumô bô emê wo Maséduwan a men, añ nini wôl gañ ya. ¹³ Nañ *sa merê ta a menba, nini sêñ wolé ô kibi cér a kirij̄n ka nini kôl yañ ba niné upé kirij̄n ka Jubnê ré uwôlij̄n Emen ya, nini mô tôn̄j iyêl nañ yébé ka dañ kirij̄n bay ka hen. ¹⁴ Iyore to pôn̄i perêrji a hen bay uwôgere Lidi, hende na iyore to Tiyatir men, na hendi dé gara bargay ka gararji mê mê hen men, na hendi tibé Emen a men. Kelma bôl bôre añ hende dôbe mare toyij̄n kwôlo Pol dô. ¹⁵ Bay lere batêm nañ bij̄né ka bô iyére tore a kêm menba, hende uwôgên̄i iyôn̄j ba: «Hena kené bôren mega wo ené bi bôn tiri sa Kelma na, erange iyére tij̄né a.» Hende masên̄i añ nini gey nañ tu sara.

Bay bu Pol uwôl dangay a Pilip a

¹⁶ Wulê wo pôn̄i nini ô kini uwôlê Emen a menba, môni temale toñ hendi jé to pôn̄i era yerni a, tunu to habij̄n yi bôre a añ lere hende kôrbe añ uwôn̄j are damañ bij̄n bay iyérere nañ kerbê kare bay ka hen. ¹⁷ Hende era tôrni a nibay nañ Pol pê pê karê gura kôl iyôn̄j ba: «Bij̄né

ka hen, na manê ka Emen wo derômaran a, bay ulênge na béré geré wo a ôrij na ken kini gelê.»

¹⁸ Hende ôm hen iyôn wulê kwône. Deré kibri menba, bô Pol tari menba, ôbi bare cêgeri an kôlij tunu hende to bôre a hen iyôn ba: «En kôlê na hini Jésu Krist sêj bô iyore hende to hen a.»

Menba, tunu hende to hen sêj bôre a kirij bay ka hen a men. ¹⁹ Kirija bay iyérere bô wo tunu to san na lari biji hen ré si erêj hen iyôn na, bay pô si Pol na Silas wuréji ôrij tu wolê tumô bay emê iyére a. ²⁰ Bay ôrij na ci bij bay jerê kwôlê ka Rômênê an kôl iyôn ba: «Bijé ka hen gusiré bijé derô iyére tona a men, bay na Jubnê a men. ²¹ Men, bay gelij bijé hal wo jôrij, wo nabay ka Rômênê nana bi bôrna sara ré hen men, nana ay lij jé ré hen a men.»

²² Bô bijé ka dan hen tarji sarji a men, menba, bay jerê kwôlê bi bay tô bargay yi si Pol na Silas a an bi bay yêmnêji na sera. ²³ An cêgi sê wo bay sêji a hen menba, bay biji dangay a an kôlij gumna won ôbi gemé iyéy dangay hen ré bôrji dô. ²⁴ Na kwôlo bay kôli wô sarji bi wo hen menba, ôbi ôrij na ci ô bê a bô iyére to gerjê an harê têrji bô kwogelê gurô a.

²⁵ Da na sa kirij ka jali menba, si Pol na Silas uwôlji Emen men, kibji kurôn heramiri a men, an megêrji bay dangay toy tôrji.

²⁶ Menba, kirij bay ka hen na, terare yebağın na nére an tô iyéy dangay a yebağın kêm. Kibi iyére kêm pôlij, men, musure to bay harij tê dangayné hen kôba, be-serij kêm a men. ²⁷ Gumna won ôbi gemé kibi iyére hen enğın tô kum a menba, gel kibi geré kêm pôlij hen iyôn menba, ôbi dô yebere tori diré derij yiri. Wôsa ôbi kôl yağ ba, dangayné kêm ré si ge nij. ²⁸ Nijba, Pol jô gura ka

a ta kôl iyôn ba: «Duu yem né nini baa na ya kêm.»

²⁹ Ôbi enğere tare ôrij lew bô ira, ôbi wuré na harê an ô kirij tê si Pol na Silas a. ³⁰ Ôbi biji bay so nô an ôbi kôlji iyôn ba: «Gawrê, na lê iyeğ a ené uwôrij gelê ba?»

³¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Bi bôm sa Kelma Jésu a, an já uné gelé jôbi na bijné ka bô iyére tòm a.»

³² An bay uwôli béré kwôlo Kelma na bijné ka bô iyére tori a kêm. ³³ Derô yoyre hende to hen, ôbi ôrij na ci ô pelé tu iyare to yirji a hen an, menba, kirij bay ka hen, bay liri batêm na bijné ka bô iyére tori a kêm. ³⁴ Men, ôbi ôrij na si Pol na Silas ij tori ô biji emê an li yi deré na bijné ka iyére tori a wô bê wo diré bi bôri sa Emen a hen.

³⁵ Kirija kirij wôl menba, bay jerê kwôlê Rômênê jé bay tôrji ô kôlij gumna na iyôn ba: «Bi gawrê bay ka hen ta.»

³⁶ Menba, gumna na ô kôlij Pol kôl iyôn ba: «Bay jerê kwôlê jé kôlen ené bêğge ta. Hen iyôn na, ken si ô nağ bô jalê hanğe nij.»

³⁷ Nijba, Pol kôlij bay jé na iyôn ba: «Kwôlê wôni bu sarni ré tô menba, bay bi bay sêni tu wolê nibay kağ Rômênê, bay bêni dangay a an haw hen bay gey ciré bêni ta jegêd iyôn mera. Na iyôn né. Bi bay era nağ yirji sa bêni ta.»

³⁸ Bay jé ka bay jerê kwôlê bay ka hen hô ô kôlji kwôlo Pol kelaji hen menba, harê li bay jerê kwôlê bay ka hen wôsa bay toy wo si Pol na Silas ré na Rômênê men.

³⁹ Menba, bay era sa uwôlji bô jalê an biji ta an kôlji bay ré erêj sa ira. ⁴⁰ Kirija si Pol na Silas siji dangay a menba, bay ô uné Lidi. An kirija bay gel bay ayê bô men, dôbji ibiyare bôrji a a men, menba, ôrji ta.

17

Si Pol naɲ Silas ôrji Tésalonik
a

¹ Si Pol naɲ Silas soji si Ampipolis naɲ Apoloni aɲ sa biɲ Tésalonik, Jubnê ôriɲ naɲ *iyéy dapare kirij bay ka hen. ² Mega wo Pol lêrê gaɲ gaɲ hen iyôn na, ôbi ô naɲ *sa merê ta a subu bô iyéy dapare a ô iyêlê naɲ biɲé ka mô ya hen gengij sa kwôlo Emen. ³ Ôbi gelji mega wo kwôlo Emen ré kôl hen, mega kwo Emen ré dôri hen ré ma aɲ Emen ré biri hô gôl hôriɲ. Ôbi hô kôlji iyôn ba: «Jésu bi wo en kelênge kwôli hen na, na ôbi a na *Mési kwo Emen dôri hen.»

⁴ Si Pol naɲ Silas bôy Jubnê ka pôni naɲ kwôlê bi wo hen, aɲ bay ôrji tôrji a men, biɲé ka na Jubnê ré kaɲ bay tibé Emen hen kôba, kwône ô tôrji a men, yébé ka damné damné hen kôba, ô tôrji a a men.

⁵ Niɲba, Jubnê ka pôni terbére liji aɲ bay pera bay galê ka bay uwonji tô geré hen, aɲ li bay gusuré biɲé derô ira. Bay ôrji iyé gawra wo bay uwôgeri Jasôn hen ciré erê wogé si Pol naɲ Silas ôriɲ naɲ ci tumô dapare to kwône biɲé a wô jerê kwôlê sarji a. ⁶ Kirija bay unaji ré niɲ menba, bay pera si Jasôn naɲ bay ayê bôo ka pôni eraɲ naɲ ci tumô bay emê sa iyére a, bay kôl iyôn ba: «Biɲé bay ka hen gusuré biɲé ka sa terare aɲ, haw hen bay ná nà niɲ ⁷ aɲ bay yi iyé Jasôn a. Biɲé bay ka kêm hen li na anɲa biɲ naɲ tôô to kelma *Sésar hen né, wôsa bay kôl iyôn ba: «Ciré naɲ kelma wo dɲangi ya, bay ré uwôgeri Jésus.» »

⁸ Kwôlê woji bi wo hen gusuré kwônê biɲé naɲ bay emê sa iyére. ⁹ Aɲ bay li Jasôn naɲ bay ayê bôo têtiji pa dema bay ré biji ta tô.

Si Pol naɲ Silas ôrji Béré a

¹⁰ Bô yoyre hende to hen bay ayê bôo biɲ si Pol naɲ Silas ô Béré. Kirija bay sa biɲ menba, bay ô iyéy dapare to Jubnê. ¹¹ Jubnê ka Béré a na, li dô dîba, bay yi mega ka Tésalonik ré, bay gey Kwôlo Dôri wo si Pol bi wo hen naɲ bô pôn, aɲ naɲ wulê wulê bay dêɲse magtubu to Emen ciré gelé na ba, kwôlê wo Pol ré dô hen na, ré na tiri hari bi ba. ¹² Aɲ ka pôni kwône perêrji a ay bôrji. Men, perê biɲé ka sa iyére to dɲangi a bay ka hen na, yébé ka damné damné hen naɲ impê kwône a men ayji bôrji men. ¹³ Kirija Jubnê ka Tésalonik toy wo si Pol ré uwôl béré kwôlo Emen a Béré a men na, bay saji wô gwôsê kwônê biɲé aɲ sôge tôrji. ¹⁴ Kirij bay ka hen na, bay ayê bôo biɲ Pol ô si kibi cér iyôn aɲ na si Silas naɲ Timoté a baiji tôɲ. ¹⁵ Biɲé ka bi Pol hen na, ôriɲ naɲ dî kwôy Atên a dema ré heraji Béré a tô, aɲ Pol kôlji ré heraji sa kôlij si Silas naɲ Timoté ré eraji unéri lew Atên a.

Pol na Atên a

¹⁶ Kirija Pol mô gem si Silas naɲ Timoté Atên a menba, bôri tari wô kamré ka ôbi gel naɲ kirij kirij perê ira hen.

¹⁷ Ôbi iyêl naɲ Jubnê men, biɲé ka sa iyére to dɲangi a ka mô tebe Emen hen men, bô iyéy dapare a men, sa pôn pôn ôbi iyêl tu wolé naɲ biɲé ka ôbi uwonji tô geré hen a men. ¹⁸ Bay hené are ka bay uwôgeji épikuriɲê naɲ étoysinê* hen kôba, era sa iyêl naɲ dî. Ka pôni engere iyôn ba: «Ôbi heragê bi wo hen kôl na kwôli mi hen ba?» Kirija ka pôni toy wo Pol dô kwôlo Jésus men, kwôli jê sé wo biɲé ka ma a men na, bay kôl iyôn ba: «Ôbi dô na

* 17:18 17: 18 Hini bi wo wôo hen na, na biɲé ka ô tô ermé wo Grêkɲê ka bay uwôgeji Epikurus naɲ Jéno hen.

kwôli kamrê ka sa iyére to ðanġi a.»

¹⁹ Menba, bay biri ô naġ ci kini ðanare to bay emê sa iyére a to bay uwôgeji *Ayéropaj hen aġ kôli iyôn ba: «Derêni tô aġaġ gelé ka kôrbi ka ju kôl kwôliji hen niġa henê. ²⁰ Wôsa ju derêni na kwôlo kôrbi kôrbi aġ nini gey henê tô kwôlê bi wo hen.»

²¹ Bijé ka Atên a kêm, kergê ré bay iyére ré naġ wulê wulê môrji na wô toyé men, kelê men, kwôli aġa si haw.

²² Menba, Pol hena ðebu ta tumôrji a, aġ kôl iyôn ba:

«Bijé ka Atên, tun a ba, ermê wonġe yi sa Emen a kêm. ²³ Wôsa kirija en ô derô ira na, en gel iyéy kamrê kaġe men, en gel kirij uwoyé aġaġ sarga bij Emen kwône niġba, kwo pôni ka bay ði are sara kôl iyôn ba: «Kini uwoyé gindiriw wo emen wo nini hôni ré.» Iyôn ba, na Emen wo ken tibri aġ ken wôni ré bi a ené era wô ulé béré kwôlê wori hen.»

²⁴ «Emen woġ ôbi dé sa terare naġ are kêm ka yi ya hen, ôbi woġ Kelma wo derômaraj naġ kwo sa terare a nà, ôbi mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré men, ²⁵ ôbi ôrij doy gawra ré li ani biri ré, wôsa na ôbi a bij gawrê kêm gelé naġ bul naġ are kêm a men. ²⁶ Na naġ gawra pôn nêġ a ôbi ré lij tô bijé kêm hen, aġ ðiji sa terare a nà kêm men, ôbi genge wulê wo are kêm a lij men, jeġġe kini merêrji biji a men. ²⁷ Ôbi li hen iyôn bi gawrê ré wogeri aġ kirija bay ré hamnêri wô unêri, aġ iyeġ ba, bay ré uwonni. Tiri wori ba, Emen ðebu kelaġ naġ kwôni iyôn perêrna na ré.

²⁸ «Wôsa na yiri a a nana uwônij gelê hen men, nana nêġ ôrij si na si na hen men, nana yij gawrê hen a men.»

Mega wo bay piyé kurôn kaġe ka pôni na kôl hen:

«Wôsa nana kwônġêri.»

²⁹ Mega wo nana kwônġêri hen iyôn na, na ermêġe mega wo ôbi ré gelij môġ kamrê ka bay li naġ lôr men, naġ lari men, réba jerew wo jerapnê men, wo na ermê naġ kôbi gawra lê hen né niġ. ³⁰ Emen erem sa wulê wo gawrê kêm na na, bay tu tij hen ré niġ, niġba, haw hen ôbi uwôge gawrê kêm naġ kirij kêm bi bay ré ði tô têrij lêreji aġ. ³¹ Ôbi genge wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijé a kêm naġ gerêri naġ kwo ôbi dôri hen. Ôbi biri ji si kamnê perê bijé ka ma wô gelij bijé kêm mega wo ré na ôbi a ðiré dôri ré yi ôbi jerê kwôlê hen.»

³² Kirija bay toy wo Pol kôl wô jê sé kamnê wo bijé ka ma menba, ka pôni ayrêri men, ka pôni kôl iyôn ba: «Cêġe já hô kelê niġa toyé a.»

³³ Kirij bay hen menba, Pol ðiji aġ ô ta. ³⁴ Menba, ka pôni ði yirji yiri a menba, ay bôrji, perêrji a na, gawra wo bay uwôgeri Dénis wo na dami perê ðanare to bay berê sa iyére hende to hen men, iyore to bay uwôgere Damaris, naġ bijé ka ðanġi a men.

18

Dé tô églis to Kworênt

¹ Cêġe menba, Pol hena Atên a ô Kworênt a. ² Ya hende to hen na, ôbi uwôn Jub wo pôni bay uwôgeri Akilas na kwôni wo bay yêri sa iyé Pônt. Ôbi hena Itali a sa haw naġ tamni Prisil, wôsa kelma wo dami Kulod na ay tôri bi Jubnê kêm ré ôrij aġ sa iyé Rôm a. Menba, Pol fu miljare naġ ci. ³ Mega wo Pol kôba, na ôbi lê tanda môġ bay iyôn men hen na, ôbi mô iyére toji a aġ li jé naġ ci. ⁴ Naġ *sa merê ta a merê ta a kwôy kwôy na, ôbi dô kwôlê bô

*iyéy dapare a aṅ woge bi Jubnê naṅ Grêknê ré bi bôrji sa kwôlê wori bi wo hen a.

⁵ Nijba, kirija si Silas naṅ Timoté henaji Maséduwan a saji menba, ôbi dī jé lê tanda ba, aṅ li na jé derê kwôlê yôd kôlij Jubnê mega wo Jésu ré na *Mési kwo Emen dôri hen. ⁶ Bay kaṅ kwôli men, bay tiréri a men menba, Pol gage bunu bargay kari aṅ kôlji iyôṅ ba: «Kwôbrenge a baa sarnge a, kwôlê wôni naṅ san a, aṅ haw hen, na erê iyé ðiné ka na Jubnê ré hen.»

⁷ Ôbi hena kirij bay ka hen ô iyé Titus Justus a wo na ôbi tibé Emen wo iyére tori jénij naṅ iyéy dapare hen. ⁸ Krispus ôbi sa iyéy dapare hende to hen bi bôri sa Kelma naṅ ðiné ka bô iyére tori a kêm men, ðiné kwône ka Kworênt a ka toy kwôlo Pol hen na, ay bôrji aṅ bay liji batêm.

⁹ Bô yoyre to pôni a, Kelma kôlij Pol bô pelal a iyôṅ ba: «Hare ré dô kwôlê yôd yôd ðiba ju wôm tôṅ né. ¹⁰ Ena naṅ ju, kwôni wo a dé kôbri sam a wô gelem gusij ba, naṅ, wôsa ðiné kaṅ kwône baa derô iyére hende to hen ya tô.»

¹¹ Pol mô Kworênt a li elê pôn naṅ geserê jii dôrij ðiné kwôlo Emen.

Bay ôrij naṅ Pol tumô Galijô a

¹² Wulê wo Galijô na na ôbi emê kirij ka Akay a hen na, Jubnê bij tôrji aṅ ðirji Pol ôrij kini jerê kwôlê a. ¹³ Aṅ bay kôl iyôṅ ba: «Gawra bi wo hen woge bi ðiré biyé ðiné bi bay ré tebe Emen naṅ geré wo bij naṅ tôô ré hen.»

¹⁴ Pol ða kelê kwôlê tô menba, Galijô kôlij Jubnê iyôṅ ba: «Hena henaṅ ré na ðagê sa tôô lay, ré na aṅga habij kani ka dami lay na, ré ené toyé kwôlê wonje bi wo hen tiri a men. ¹⁵ Nijba, mega wo na naṅare tonje to gengij sa kwôlê wonj

kelê men, sa hini a men, sa tôô tonje a men hen na, na kwôlê wonje ðiba, nôbi na janê kwôlo hen iyôṅgi hen né.»

¹⁶ Menba, ôbi dageji kini jerê kwôlê a. ¹⁷ Bay kêm bu Sôstên ôbi sa iyéy dapare sêri kini jerê kwôlê a nijba, dôlij Galijô ré kwôy.

Pol bulo hera Antiyôk a

¹⁸ Pol wôl gaṅ Kworênt a menba, ôbi ðéj yênêri bay ayé bôô aṅ ðay tera naṅ bato wô erê Siri naṅ si Prisil naṅ Akilas. Nijba, pa dema ôbi ré ða erê tô na, ôbi bi bay dili sari a Sênkré a, wôsa ôbi na ay tôri tumô Emen a. ¹⁹ Bay sa bij Epês a menba, Pol dī si Prisil naṅ Akilas aṅ, aṅ ô iyéy dapare a ô dôrij Jubnê kwôlê. ²⁰ Bay kôli ôbi ré wôl sem naṅ ci, nijba, ôbi kaṅ. ²¹ Pa dema ôbi ré ô ta, tô ná, ôbi kôlji iyôṅ ba: «Hena Emen né gey na, na hô hera.»

Menba, ôbi ay bato ô ta. ²² Kirija ôbi sa bij Sésarê aṅ herbe tôṅ menba, ôbi ô Jérusalêm wô lij bay ayé bôô ka ya hen dosé pa dema ré ô Antiyôk a. ²³ Ôbi wôl ya hende to hen sem menba, bul hô ô gôr bô emê wo Galati a naṅ Priji dôbij ibiyare bô bay ayé bôô ka ya hen a.

Apolôs ô Epês a men, Kworênt a men

²⁴ Jub wo pôni bay uwôgeri Apolôs ôbi yêj na Alêksandri a, ôbi sa bij Epês a. Na kwôni wo kwôlê gwa kibri a men, hôn mag-tubu to Emen dô a men. ²⁵ Bay na hali naṅ geré wo Kelma, menba, ôbi uwôl béré men, gelij ðiné naṅ geréri kwôlo Jésu naṅ yi derê nijba, na batêm to Ja a ôbi ré hôn mera. ²⁶ Ôbi dô kwôlê naṅ ibiyare bô *iyéy dapare a nijba, kirija si Prisil naṅ Akilas toy kwôlo ôbi dô hen iyôṅ menba, bay biri ô naṅ ci aṅ gili geré wo Emen damaṅ a naṅ geréri. ²⁷ Menba, ôbi genge

diré erê bô emê Akay a, bay ayê bôô dôbri ibiyare bôri a, aṅ bay li magtubu biṅ bay ayê bôô ka Kworênt a bi bay ré biri yirji a dô. Kirija ôbi ô biṅ menba, naṅ bô derê wo Emen na, ôbi li naṅ bay ayê bôô damaṅ. ²⁸ Wôsa ôbi kôl kwôlê naṅ ibiyare tu wolé kaṅiṅ kwôlo Jubnê men, gelji naṅ magtubu to Emen mega wo Jésu ré na Mési kwo Emen dôri hen.

19

Pol sa biṅ Epês a

¹ Kirija Apolôs baa Kworênt a tô na, Pol waya si bô emê wo Asi sa iyére to keram yi ya hen aṅ sa biṅ Epês a. Ôbi uwôṅ bay ayê bôô ka pônî kirij bay ka hen. ² Aṅ ôbi engeriji iyôṅ ba: «Kirija na kena biṅ bôṅge sa Jésu hen na, na ken uwôṅ Tunu toṅ hendi bô bôré ba?» Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Kwôli Tunu toṅ hendi bô bôré kôba, nini toy ré.»

³ Pol engeriji iyôṅ ba: «Batêm to yôṅ a bay ré lêngge ba?» Menba, bay uwôli sara iyôṅ ba: «Na batêm to Ja na uwôl bérére hen.»

⁴ Menba, ôbi kôl iyôṅ ba: «Ja na liṅ biṅé ka *Israyêl batêm to gel wo bay ré dèṅ tô têriṅ toji aṅ, aṅ ôbi na kôlji bi bay ré bi bôri sa kwo ré era cêgeri a hen, ôbi a na Jésu.»

⁵ Kirija bay toy kwôlê wori bi wo hen iyôṅ menba, bay bi bay liji batêm naṅ hini Kelma Jésu.

⁶ Pol uwôl kôbri sarji a menba, bay uwôṅ Tunu toṅ hendi bô bôré aṅ bay iyêl kibi yê wo dāṅgi men, bay uwôl béré kwôlo Emen biji hen a men. ⁷ Biṅé bay ka hen kêm na môj kibi wôô.

Pol dô kwôlê a Epês a

⁸ Pol ô bô *iyéy danare a aṅ dô kwôlê kwôy kwôy li geserê subu, ôbi dôriṅ biṅé kwôli *emê iyére to Emen naṅ ibiyare bi diré

biyêji. ⁹ Ka pônî bôri denṅel aṅ kaṅ kwôli bi wo hen tu biṅé aṅ kôlji kwôlo habiṅ genṅi sa geré wo Kelma hen, menba, Pol dô yiri yirji a aṅ dô bay ayê bôô ôriṅ wolé, aṅ naṅ wulé wulé ôbi dôriṅ kwôlê bô iyéy gelé are to Tiranôs a. ¹⁰ Ôbi gilji are bay ka hen iyôṅ kwôy li elê wôô aṅ li wo biṅé ka sa iyé Asi a Jubnê ré, Grêkṅé ré kêm toyji kwôlo Kelma.

¹¹ Aṅ Emen biṅ Pol li giṅé wo dè kirij. ¹² Aṅ na hen iyôṅ a biṅé ré pô kibi bargay ka hebe yiri hen ô hebij yi bay ôṅpare, menba, bay berare men, ka tunu to habiṅ si aṅ bôri a men. ¹³⁻¹⁴ Jubnê ka pônî dagiṅ tunu to habiṅ bô bay ôṅpare a ôriṅ si na si na. Perê Jubnê bay ka hen na, na kam *dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe woṅ Jub wo bay uwôgeri Sébéba ka jurgem hen. Aṅ bay kôba, gey uwôgê hini Kelma Jésu sa biṅé ka ôriṅ naṅ tunu to habiṅ bôri a hen aṅ bi hende ré séṅ, menba, bay kôliṅ tunu to habiṅ hende to hen iyôṅ ba: «En ay tôṅ béṅge naṅ hini Jésu wo Pol uwôl béré kwôlê wori hen bi kené si aṅ.»

¹⁵ Menba, tunu to habiṅ hende to hen uwôli sara iyôṅ ba: «En hôn Jésu men, en toy kwôli Pol a men. Niṅba, kenbay ba, kena si i men ba?» ¹⁶ Menba, gawra wo tunu to habiṅ yi bôri a bi wo hen kuriṅ sarji a aṅ basirêji gôliṅ, aṅ bay tôriṅ kôbri a aṅ bay séṅ iyére tori a ge tôriṅ senṅe men, naṅ iyare yirji a men. ¹⁷ Biṅé ka Epês a kêm Jubnê ré, Grêkṅé ré toy kwôlê bi wo hen, aṅ bay kêm haré liji aṅ bay bi kwôlê damaṅ sa hini Kelma Jésu. ¹⁸ Aṅ kwônê biṅé ka ay bôri hen era sa dô tô jé lêreji wo habiṅ bi wo hen ta tu wolé. ¹⁹ Biṅé kwône ka na li aṅgaṅ beli hen na, eraṅ naṅ magtubu toji toṅ beli hende to hen, aṅ uwoyré aṅ

tu ðiné. Magtubu toji hende to hen larirji kêm na, ré erê selé sak tóre bay.

²⁰ Na iyôn a, kwôlo Kelma ré ô tumô tumô nañ néé wori men, gel néé wori bi wo hen a men.

Kwôlê yi Epês a aṅ Pol ô ta

²¹ Cêgi are bay ka kêm hen menba, Tunu toṅ hendi bô bôre dô tumô Pol aṅ ôbi genge ðiré sé si Maséduwan nañ Akay aṅ erê Jérusalém a. Ôbi kôl iyôn ba: «Hena ené biṅ yeṅ na, na erê Rôm a men.»

²² Ôbi jé si Timoté nañ Erast megêri bay jé Maséduwan a aṅ ôbi ba, wôl sem bô emê wo Asi a.

²³ Wulê bi wo hen na, kwôlê wo dami yi Epês a wô sa geré wo Kelma. ²⁴ Sa hende to hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Démétriyus, na ôbi igé lari, ôbi ay lari aṅ ige are gelip nañ iyéy kamrê kañ Artémis hen aṅ bay kel, aṅ ôbi nañ bay jé kari uwôṅṅi are damaṅ kini jé woji bi wo hen a. ²⁵ Ôbi day bay jé kari nañ megêri bay igé lari aṅ kôlji iyôn ba: «Megên, ken hôn, na jé wona bi wo hen a béna derê hen. ²⁶ Ken gel men, toy a men, aṅga gawra woṅ Pol bi wo hen li hen. Ôbi kôl mega wo emen wo kôbi gawra a ré lê hen na, ré na emen woṅ tiri ré. Aṅ ôbi bôy ðiné kwône, na Epês a pôn mera ré, niṅba, bô emê wo Asi a kêm. ²⁷ Aṅ kwôlê wori bi wo hen a lê aṅ jé wona a mênij men, hini emê wo iyéy emen wo dami woṅ Artémis hen kôba a mênij a men. Aṅ emen bi wo ðiné ka bô emê wo Asi a nañ sa terare a na kêm tebe hen na, damṅare tori a naṅê sari a.»

²⁸ Kirijna bay toy hen iyôn menba, bôrji tarji aṅ bay ka gura kôl iyôn ba: «Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

²⁹ Lê woji bi wo hen ay kirij derô ira aṅ bay pô si Gayus nañ

Aristark ka Maséduwan megê Pol kañ bay biri ôrij kergare hen ôrij nañ ci tu wolé. ³⁰ Pol gey ðiré erê upé kwônê ðiné tu wolé niṅba, bay ayê bôô jôri. ³¹ Miljéri ka damné ka Asi ka pôni kôba, kôli ôbi ré ô tu wolé ré.

³² Heragê wo dami ôm tu wolé aṅ i i ba ka gura wori wori, li aṅ kini dapare a hen na, kwôni hôn na ba, wô mi a bay ré dap ba, ré kwôy. ³³ Perê kwônê ðiné bay ka hen na, ka pôni dôrij Aléksander woṅ Jub wo bay ayri ði tumô hen sa tê kwôlê bi wo hen, ôbi li kôbri bi bay ré wôm tôn aṅ ðiré dôrji kwôlê jôrij sa si Gayus nañ Aristark. ³⁴ Niṅba, kirijna bay hôn wo ôbi ré na Jub hen iyôn menba, bay ka gura kibriji pôn kwôy li tare wôô kôl iyôn ba: «Artémis emen wo Epês a na kwo dami, Artémis emen wo Epês a na kwo dami.»

³⁵ Menba, dami wo pôni woṅ ôbi emê sa iyére biji bay wôm tôn aṅ kôlji iyôn ba:

«Gawré ka Epês, ðiné kêm hôn wo sa iyé Epês ré na sa iyére to iyéy emen Artémis nañ aṅga gelip nañ ci ka kurij ta hen.

³⁶ Kwôni wo a narê ba, nañ, iyôn na, wômênge tôn ðiba, ken li are mega kené erem kwôlê ré iyôn né.

³⁷ Gawré ka ken eraṅ nañ ci nà ná, bay li ani kani ka habij iyéy kamrê a ré men, bay uwôge hini kamrê wo habij wôni ré a men.

³⁸ Hena Démétriyus nañ bay jé kari ré ôrij nañ kwôlê wôni nañ kwôni na, wulê woṅ jerê kwôlê ya men, kilmé nà ya men, bi bay uwôgij yirji tumôrji a. ³⁹ Men, hena kwôlê wôni wo ðaṅgi ré ya ba, naa panê tumô bay jerê kwôlê ka bay tôrji ði nañ geréri hen.

⁴⁰ Nana bô dô ré ba, bay a uléna kwôlê sarna mega wo nana na bay mène kirij wô sa dapare tona to kemnéṅ, wôsa ani ka li aṅa nana dap na ba, nañ, men, naa nêmé

derê tô dapare hende to hen ré a men.»

Kiriņa ôbi kôl hen iyôn menba, ôbi bijn bijné bur haji nij.

20

Pol bul hô Maséduwan a men, Grés a men

¹ Kiriņa tô kwôlê bi wo hen jôrij nij menba, Pol day bay ayê bôô aņ dôbji ibiyare bôrji a. Men liji dosé aņ fu geré wô erê Maséduwan a.

² Kiriņa ôbi ô aņ kirij kirij sa iyê Maséduwan a dôrij bay ayê bôô kwôlê kwône dôbji ibiyare bôrji a, menba, ôbi ô Grés a. ³ Aņ ôbi li geserê subu ya. Kiriņa ôbi da ayê bato wô erê Siri a menba, ôbi toy wo Jubnê ré way kwôli liri habré hen ya, menba, ôbi genge herê si Maséduwan.

⁴ Bijné ka biri tô kergare tori hende to hen a na: Sopatêr kema Pirus wo Béré a men, Aristark aņ Sékôndus ka Tésalonik men, Gayus wo Dêrb aņ Timoté men, Tikik aņ Tropim ka bô emê wo Asi a men. ⁵ Bijné bay ka kêm hen na, ôrji tumô ô geméni Trowas a. ⁶ Nibay ba, nini hena Pilip cêgi geserê wo mapa wo wubere dïj ya ré hen menba, nini li wulê bay geré dema niné bijn upéji Trowas a tô, aņ nini li wulê jurgem ya.

Gerjé kergare to Pol ô Trowas a

⁷ Naņ sa demas perare menba, nini daņ kibi emê wo Kelma aņ Pol kiya da erê ta nij menba, ôbi iyêl naņ bay ayê bôô kwôy sa kirij jal. ⁸ Bô iyére to ta to nini daņ ya hen na, lampa kwône berare kirij ya. ⁹ Kema mana wo pôni bay uwôgeri Etik mô da aņ tu pinêter menba, yi kum kaņ dôre wôsa Pol dô kwôlê cêgeri kelaņ. Kum ayri aņ ôbi kurij ta bô iyére to subi to ta* aņ bay ca ayêri ta menba, ôbi ma. ¹⁰ Pol herbo aņ

era lew sa denge gili aņ sa ayri kôbri a aņ kôl iyôn ba: «Sunénge ré! ôbi baa geņ baa ya.»

¹¹ Menba, Pol hô day hôrij bô ira ta, aņ ô merê kibi gwoy emê to Kelma menba, bay hô iyêl kwôy wo tare sij menba, ôbi ô ta hari nij.

¹² Kema mana bi wo hen, gôl aņ bay ayri ôrij iņ aņ na yi derê wo dami.

Pol hena Trowas ô Milé

¹³ Nibay nini day bato ôrij Asôs a tumô. Na ya hen a Pol ré sa dayê naņ ni. Na hen iyôn a, ôbi ré genge, wôsa ôbi gey diré erê naņ têri.

¹⁴ Kiriņa ôbi sa bijn upéni Asôs a menba, bay daņ naņ ni aņ nini ô Mitilên a. ¹⁵ Kirij bay ka hen na, kiriņa kirij wôl menba, nini ô kwôy da aņ Kiyô, aņ daņ to hen menba, nini sa bijn Samôs a aņ wulê pôn cêgê menba, nini sa bijn Milé. ¹⁶ Pol genge diré debé tôn a Epês a ré, wôsa ma diré debé sem bô emê wo Asi. Wôsa ôbi mase hena ré iyen ba, diré bijn Jérusalêm a tumô *Pantékwôt.

Pol lij surjê ka Epês a dosé Milé a

¹⁷ Pol jé uwôgê surjê ka bay ayê bôô ka Epês a Milé a. ¹⁸ Kiriņa bay sa bijn upéri menba, ôbi kôlji iyôn ba:

«Ken hôn hal wupê naņ ken wulê kêm wo na en môrij perêrnge a kiriņa na en saņ bô emê wo Asi a hen. ¹⁹ En li jé bijn Kelma aņ uwôyrê yi ré men, naņ cémé tun a men, perê wayê wo Jubnê way kwôlen wô gelen gusij hen a men. ²⁰ Ani kani ka dôri ka ré lê naņ ken ka en uwôbe sarji tôn ba, naņ, en uwôl béré are kêm men, en gelénge are tu wolé men, bô iyére tonge a men. ²¹ Anjaņ gelé kaņê na, na wo Jubnê naņ bijné ka iyére to daņgi a ré ré

* 20:9 20: 9Na iyére to bay dī sa megare a megare a.

bul upé Emen men, ré bi bôri sa Kelma wona Jésu a men. ²² Haw hen, Tunu buren erej bi ené ô Jérusalêm a, anja a lèn ya hen kôba, en hôn né tô. ²³ Nijba, anja pôn ka en hôn na, naj sa iyére iyére to en ôrij hen na, Tunu toj hendi bô bôre gelen wo ené yé dangay men, ené gelij gusij damañ a men. ²⁴ Nijba, en bô yen mega ani ré iyôn, derêri ba, na wo ené fu iyére derij kibi jé wo Kelma Jésu bèn kôben a hen. Ôbi a na ulé béré Kwôlo Dôri wo gengij sa bô deré wo Emen hen.»

²⁵ «Na en mô perêrñge a na kêm uwôl béré kwôli *emê iyére to Emen añ haw hen, en hôn kwôni pôn iyôn perêrñge a hen a gelé tun né nij yôd. ²⁶ Na ôbi á, ené kelêñge kemñêñ wañ a ta hen, hena kwôni pôn perêrñge a ré ge kay ba, na kwôlé wujê nôbi ré nij. ²⁷ Wôsa na en uwôlêñge béré anja Emen na genge hen kêm dîba, na en uwôbêñge sarji tôñ né. ²⁸ Gemêñge yerñge dô men, ken gem gamgê kêm ka Tunu toj hendi bô bôre béñge ken yi bay gemérji hen men, berêñge sa bay ayê bôô ka Emen uwonji naj kwôbri kemari wori hen a men. ²⁹ En hôn wo cêgen wo na ôrij ta hen na, gawré ka gelij môñ henjê iyôn hen, a tôbê yirji perêrñge a añ gamgê kôba, bay a dîji ré. ³⁰ Perêrñge a hen kôba, bîné ka pôni a kelé kwôlé woñ benare añ wô terê bay ayê bôô bê a tôrji a. ³¹ Dêñge tu melênê sa yerñge a. Ken hôn, elé subu wo na en li perêrñge a hen na, yoyre naj tu tare en halêñge pôn pôn, añ kirij ka pôni a naj cémé tun a.»

³² «Añ haw hen na, en bêñge kôbi Emen a men, naj kwôlé wori woñ bô deré hen. Ôbi ôrij naj néé wo ka dëbij tô ayê bôô woñge a men, kwonj béñge anja dôri

kêm ka ôbi gem wô bij bîné ka na kari hen men. ³³ En li tu bôriyare sa gursu to kwôni a ré men, sa lôr wo kwôni a ré men, sa bargay ka kwôni a ré a men. ³⁴ Kenbay ken hôn ené li jé naj kôben wujê aja niné uwônij anja ré li naj ni nibay naj megên. ³⁵ Kirija en li jé damañ hen iyôn na, en gelêñge na gelé, wôsa na hen iyôn a, kené lê naj bay nimré men, ermij sa kwôlo Kelma Jésu naj yiri na kôl kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi na, li yi deré gôlij kwôni wo uwôn.» »

³⁶ Kirija ôbi kôl kwôlé bi wo hen iyôn kô nij menba, ôbi cubu gubarji tôñ naj ci kêm añ uwôl Emen. ³⁷ Bay kêm herij tô Pol a naj sômê men, bîri a kabrêrji a a men wô liri dosé toj erê ta. ³⁸ Tirji li ja wô sa kwôlo ôbi kôl iyôn ba: «Bay ré gelé tiri ré nij hen.» Añ bay biri kwôy ôrij kibi bato a.

21

Pol ô Jérusalêm a

¹ Kirija nini dîji añ nij menba, nini ay bato añ hergij sarni si Kôs a, añ nini wôl ya. Kirija kirij wôl menba, nini ô Rôd a añ nini wôl ya. Añ nini hena Rôd a ô Patara. ² Kirij bay ka hen na, nini uwôn bato to ta erê Pinisi a menba, nini day ô.

³ Kirija nini gel sa Sipre ba da menba, nini dere añ sa kôbi maa añ nini ô si Siri, añ nini herbe Tir a, wôsa bay ca terê anja bô bato hen tôñ. ⁴ Nini li sa jurgem ya hende to hen, wôsa nini uwôn bay ayê bôô ya. Menba, Tunu kôlji bay ré kôlij Pol ré ô Jérusalêm a ré. ⁵ Kirija wulê woni kô nij menba, nini ô wô dayê bato wô erê kergare toni menba, bay kêm bêni naj yéberji men naj kamniji dé kibi kalmê a naj iyére. Kirij bay ka hen na, nini cubu gubarni tôñ kibi cér a añ nini uwôl Emen. ⁶ Añ kirija nini lij dosé kô nij

menba, nini ðay bô bato a menba, bay hô ijn haji nij.

⁷ Kirijna nini hena Tir a sa bijn Tolémé menba, nini ô ðeré kôbi bay ayê bôô ka ya hen an nini wôl naj ci. ⁸ Kirijn wôl menba, nini hena ya hen ô Sésaré an nini ô wulê iyé Pilip won ôbi ulê béré wo pôni peré ka jurgem ka bay na tôrji Jérusalêm a hen. ⁹ Kamni kan kalmê pôrbu na bay kôlijn ðiné kwôlo Emen yêge sari biji hen men. ¹⁰ Kirijna nini li wulê kwône hen iyôn menba, *ôbi kibi Emen wo bay uwôgeri Agabus hen hena Judé sa. ¹¹ Ôbi era sa upéni an ay arijn wo Pol harijn tô bôri hen, harijn kôbri wori naj têri tori an kôl iyôn ba: «Kwôlo Tunu tojn hendi bô bôré kôl iyôn ba: «Ôbi iyéy arijn won harê tô bôô bi wo hen na, gel, na hen iyôn a, Jubnê ré ðiri harê Jérusalêm a an bijn ðiné ka sa iyére to ðangji a.» »

¹² Kirijna nini toy hen iyôn menba, nibay naj bay ayê bôô ka Sésaré nini mase Pol ré ô Jérusalêm a ré. ¹³ Nijnba, ôbi ulêni sara iyôn ba: «Wô mi a kené sômnê men, wô mi a kené woge wô té denngôn men, hen iyôn ba? Na yé ðangay a mera ré nijba, na temare hende kôba, na ma Jérusalêm a wô sa hini Kelma Jésu.»

¹⁴ Mega wo nini nêni biyéni ré hen iyôn menba, nini uwôli dôrijn dôrijn ré nij, an nini kôl iyôn ba: «Bi Kelma li bô geyé wori.»

¹⁵ Kirijna wulê woni nêni hen iyôn menba, nini jan yerni an nini ô wô eré Jérusalêm a, ¹⁶ bay ayê bôô ka Sésaré bêni an bay ôrijn naj ni iyé gawra wo bay uwôgeri Nasôn wo nijna eré yé iyére tori a hen, ôbi na kwôni wo Sipre hen, ôbi na ôbi ayê bôô ca yej.

Pol ô gelé surjnê ka églis to Jérusalêm

¹⁷ Kirijna nini sa bijn Jérusalêm a na, bay ayê bôô ðeréni yirji a naj yi deré. ¹⁸ Kirijn wôl menba, nini ô naj Pol iyé *Jak a an surjnê ka églis kêm kôba ya men. ¹⁹ Pol liji dosé menba, dôrji kwôli are kêm ka Emen né li naj geré wori sa iyé ðiné ka na Jubnê ré a hen. ²⁰ Si Jak naj surjnê toy kwôlo Pol dôrji hen iyôn menba, bay heram Emen an kôli iyôn ba: «Yênini, ju gel Jubnê kwône ay bôrji men bay kêm ði yirji daman baa yi tôô to *Moyis a baa ya tô. ²¹ Men, bay kôlji kwôli anğan gelé ka jeré gelijn Jubnê ka mô peré ðiné ka sa iyére to ðangji a hen, bi bay ré ðejn tôô to Moyis men, jeré kôlji bay ré walijn kamniji kené ré men, bay ré li hara wo Jubnê ré a men. ²² Na lêngge iyen nij ba? Wôsa bay a toyé wo jeré sa hen ya. ²³ Li anğa nijna kôlem hen. Perêrni a na ðiné pôrbu ka na ay tôrji bijn Emen na ya. ²⁴ Pôrji naj ju, ju ôrijn lôrijn yem naj ci mega wo hara wona gey hen iyôn men, ju têbe are kêm ka bay lijn sarga hen an bi bay dilji sarji. An kirijna ðiné gel hen iyôn menba, bay a kelé kwôlo bay na ré kôlji gengijn sam hen na, ré na kwôlê won benare ðejn iyôn, wôsa jôbi kôba, jeré li tôô baa ya men. ²⁵ ðiné ka sa iyére to ðangji a ka ay bôrji hen na, nini li magtubu ayijn tôô kôlji iyôn ba: «Bay ré ôm tanare to bay tibijn kamrê hen né men, kwôbe ré men, tanare to kwôbrere bijn tôj né hen né men, bay ré yijn yijnare tojn têrijn ré a men.» »

²⁶ Kirijn wôl menba, Pol pô ðiné bay ka hen ôrijn an lôrijn yiri naj ci men, ôbi ô *iyéy Emen a wô jeré sa to kirijna lôjnê yi ré kô nij ba, ðiré bê kwôbe wô sarji pôn pôn.

Bay bu Pol derô haba wo iyéy Emen a

²⁷ Kirijna wulê wo jurgem hen ða keré nij menba, Jubnê ka hena

bô emê wo Asi sa hen, gelji Pol iyéy Emen a menba, gwôsiji bijné kêm aṅ bay biri. ²⁸ Aṅ bay ka gura kôl iyôn ba:

«Kam *Israyêl, néninge men, gel gawra woy ôbi erê naṅ kirij kirij kôlij bijné kêm kwôlo habij gengij sa kam Israyêl men, sa tôô to Moyis men, sa iyéy Emen a men hen. Aṅ haw hen ôbi hô eraṅ naṅ bijné ka na Jubnê ré hen derô haba wo iyéy Emen a wô mênij kirij ka yi naṅ jeṅgêrji bay ka hen sôṅ.»

²⁹ Bay kôl hen iyôn, wôsa bay gel Tropim wo Epês a derô ira naṅ dī menba, bay erem yaṅ ba ôbi ré ôrij naṅ dī derô haba wo iyéy Emen a.

³⁰ Aṅ lê woji bi wo hen ay bijné kêm derô ira aṅ bay dayrij naṅ kwônêrji. Bay fu Pol sijn nô derô haba wo iyéy Emen a aṅ bay legeré kibi geré ta lew lew.

³¹ Kirij bay ka hen na, bay gey ciré deréri menba, kwôli era sa kurij ma dami wo asgarjê mega are ré li are bô Jérusalêm a kêm.

³² Menba, ôbi day asgarjê naṅ bay sarji ôrij lew kwôli bijné bay ka hen, kirija bay gel asgarjê naṅ damné kaji bay ka hen iyôn menba, bay dī sê Pol ba.

³³ Dami wo asgarjê bay ka hen era sa bi bay biri aṅ kôlji bay ré harê kôbri naṅ gaṅgi musure wôô, aṅ engere ôbi ré na i ba? Men, ré na mi a ôbi ré li ba a men.

³⁴ Nijba, bijné bay ka kêm hen na, ka pôni kaa gura kôl na iyôn men, ka pôni kaa gura kôl na iyôn men, aṅ dami wo asgarjê nê toyé kwôlê wôni dêrêré henê ré, menba, ôbi bi bay ôrij naṅ Pol galay a. ³⁵ Kirija bay eraṅ naṅ dī da kibi ira menba, asgarjê ayri ta wôsa bô bijné tarji damaṅ. ³⁶ Bijné kêm era tôri a aṅ ka gura kôl iyôn ba: «Diiri, diiri.»

Pol dô kwôlê jôrij sari

³⁷ Kirija bay ca sijn naṅ dī bô galay a menba, Pol kôlij dami wo

asgarjê iyôn ba: «En gey kôlem kwôlê pôn.» Menba, dami wo asgarjê na engereri iyôn ba: «Ju hôn kelê kibi grêk men ba? ³⁸ Iyôn ba, jôbi a na Ejipt, wo na gwôse bijné aṅ na gerij naṅ ka pôni dubu pôrbu derô gwôlê hen ba?»

³⁹ Menba, Pol kôli iyôn ba: «Ena ôbi ré. Nôbi ena Jub wo Tars bô emê wo Silisi a, ena kema iyére to dami, en uwôlen dên na iyêlij bijné kwôlê.»

⁴⁰ Ôbi diri aṅ Pol hena dëbu ta aṅ lij bijné kôbri. Né kirij wôm sidij menba, ôbi kôlji kwôlê naṅ kibi yê Jubnê kôl iyôn ba:

22

¹ «Yênên naṅ balên, toyéṅge kwôlo na deréṅge wô jôrij san hen.»

² Né kirij hô wôm sidij a kirija bay toy wo Pol iyêlji naṅ kibi yê wo Jubnê hen.

³ Ôbi kôlji iyôn ba: «Ena Jub wo bay yên Tars a bô emê wo Silisi a. Nijba, en li manare na Jérusalêm a na men, ôbi gelenare are na Gamaliyêl men. Ôbi gelen are ka gengij sa tôô to mônêrna kwôy yôd. Na en ay yen bij Emen môn wo kenbay kêm kemnêṅ ken lij hen iyôn men, ⁴ en gelij tu bijné ka ay geré wo Kelma hen, gusij men, ka pôni uwôn temare a men, en bi bay pô impê ré yébé ré bay harê kôbriji naṅ musure aṅ biji daṅgay a men. ⁵ *Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe naṅ surjê kêm a keléṅge mega wo ené kôl na tiri, wôsa na bay a na lê magtubu ben wô yênêrna Jubnê ba Damas a, na wô perê bay ayê bôô ka ya hen heraj naṅ ci Jérusalêm a wô gelji gusij.»

Pol kôl kwôli ayê bôô wori

(Jé lê bay jé 9: 1-19, 26: 12-26)

⁶ «En ô ô, menba, kirija en baa da naṅ Damas na, tare dëbu dīṅne nij menba, kirij ka

peranji ka dami hena derômaran a sa peranje kirin kwan a. ⁷ En kirin tòn menba, en toy tôte kwôni kôlen iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusijn hen iyôn ba?» ⁸ En engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma?» Menba, kwôni bi wo hen kôlen iyôn ba: «Ena Jésus wo Najarêt, na nôbi a jeré gelen gusijn hen.» »

⁹ «Bijné ka ô nan en hen na, bay gel kirin ka peranji bay ka hen, ninba, bay toy tôte kwôni bi wo iyêlen hen né. ¹⁰ En engere iyôn ba: «Kelma, na mi a ené lê ninba?» Menba, Kelma uwôlen sara iyôn ba: «Hena ta, ju ô Damas a, bay a gelem are kêm ka Emen ay tôri bem bi jeré li hen.» ¹¹ Ninba, peranjê wo kirin ré peranje hen na, jôren gelé kirin an na bay bêren hen, a feré kôben ôrij nan en Damas a.

¹² Kirin bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas na kwôni wo tebe Emen men, bi kwôlé sa tôte tona a a men, an Jubné ka Damas a kêm dô kwôli dô. ¹³ Ôbi era sa unen debu kwan a an kôlen iyôn ba: «Yênen Sôl bi ju hô gel kirin hôrij.» Menba, kirin bay ka hen na, en hô gel kirin hôrij an en gili. ¹⁴ Ôbi kôlen iyôn ba: «Emen wo môpêrna a dôrem bi jeré hôn bô geyé wori men, jeré gel kwon ôbi lê anjan derôre hen men, jeré toyin kwôlo ôbi ré kôlem nan kibri wori hen a men. ¹⁵ Já yé ôbi kelé kwôli tumô gawré kêm gengin sa anja ju gel nan tum hen men, ka ju toy nan mam hen a men. ¹⁶ Wô mi a jeré hô gaanê sôn ba? Hena ta, ô ju ô lê batêm an bi têrij tom ré pilin an nan hini.» »

Pol dô kwôli jé wo Emen né jéri ligi bijné ka na Jubné ré hen

¹⁷ «Kirina en hera Jérusalêm a na, wulé wo pôni en uwôl Emen bô *iyéy Emen a menba, pelal

jôren, ¹⁸ en gel Kelma an ôbi kôlen iyôn ba: «Hena lew ju si ô an Jérusalêm a, wôsa bay a toyé kwôlé wunê wo ju dôrji hen né.» ¹⁹ En uwôli sara iyôn ba: «Kelma, bay hôn dô wo na ré na nôbi a na ré erê nan bô *iyéy dapare iyéy dapare peré bijné ka bi bôrji sam a hen biji dangay an sêji a men hen. ²⁰ Men, kirina bay na duu Etiyên won ôbi deré kwôlem hen na, nôbi kôba, na en ya men, na en bin nan bay deréri bay ka hen men, na en gem bargay kaji a men.» »

²¹ «Ninba, Kelma kôlen iyôn ba: «Ô, wôsa na jém kelan uné bijné ka na Jubné ré hen.» »

Pol kôlij dami wo asgarjê wo diré na Rômê

²² Bijné dôbe marji toyin kwôlo Pol bi wo hen kwôy sa bin sa kwo ôbi kôl wô erê uné bijné ka sa iyére to dangi a hen menba, bay karé gura kôl iyôn ba: «Gawra wo hen iyôngi hen na, bi mênin sa terare a nà an! Ôbi dé bi ré gôl ré.»

²³ Bay karé gura men, tô bargay kaji lèrê belgey belgey men, pôrji terare wusiré ta a men. ²⁴ Menba, dami wo asgarjê bi bay ôrij nan Pol bô galay a bi bay ré ô yêmnêri an enrijni kwôlé hônin tô anja ôbi ré li ana bijné ré karé gura sari a hen. ²⁵ Ninba, kirina bay ca haréri an bi ciré yêmnêri menba, Pol kôlij ôbi sa asgarjê wo wulé bi wo hen iyôn ba:

«Ken ôrij nan tôte ton sê kwôni wo na Rômê wo kwôlé biri ré tô hen ba?»

²⁶ Kirina ôbi toy hen iyôn menba, ôbi ô kôlij dami woji iyôn ba: «Já lê iyej ba? Gawra bi wo hen na Rômê.»

²⁷ Menba, dami wo asgarjê bi wo hen engere Pol iyôn ba: «Kôlen, ju na Rômê tiri a men ba?» Menba, Pol uwôli sara iyôn ba: «Ew, ena Rômê.»

28 Ôbi hô kôl iyôn ba: «Nôbi en têbe damaŋ dema ené yij Rômê tô.» Menba, Pol kôl iyôn ba: «Nôbi en yêŋ Rômê.»

29 Bijé ka ré ca engeriri kwôlé hen na, dô tôrji wolé ligi Pol a men, dami wo asgarjê bi wo hen kôba, harê liri men, kirijna ôbi hôn wo Pol ré na Rômê aŋ diré bi bay ré harêri naŋ ganji musure hen.

Bay ôrij naŋ Pol tumô dapare to surjê a

30 Dami wo asgarjê bi wo hen gey henê tô kwôlo Jubjê ré djiŋ Pol sari a hen. Aŋ kirijna kirij wôl menba, ôbi bi bay besere musure têri a, aŋ ay tôri bij bay sa bay bê kwôbe naŋ sanédren kêm bi bay ré daŋ. Menba, ôbi eraŋ naŋ Pol sa djiŋ tumôrji a.

23

1 Pol bô surjê déŋ a bô tirji a aŋ kôlji iyôn ba: «Yênên, na naŋ bôô pôn a ené ayij geré wo Emen bi wo hen ca yeŋ kwôy saŋ kemnêŋ hen.»

2 Menba, *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe Ananias kôlij bay tôri ka dëbu da kwa Pol a hen bay ré sê kibri. Menba, Pol kôli iyôn ba: 3 «Na jôbi a Emen ré dem tumô, gweŋ wo bôri. Ju mô na wô jeré kwôlé naŋ tôô menba, tôô hende to hen ju dage sare aŋa jeré kôlji bi bay ré sên hen.»

4 Bijé ka dëbu da kwa Pol a hen kôli iyôn ba: «Ju ô kwôy tiiré dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wo Emen!»

5 Menba, Pol uwôlji sara iyôn ba: «Yênên en hôn wo ré na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe ré, wôsa lijn bô magtubu a kôl iyôn ba: «Já tiiré ôbi sa bijé kam né.» »

6 Pol hôn wo kwa surjê ré na *Sadusijêjê men, kwarji ré na *Parisijêjê men, na ôbi a, ôbi ré hena dëbu ta tumôrji a aŋ kôl

kaŋ a ta kôl iyôn ba: «Yênên, ena Parisijê, kema Parisijê, na wôsa en hôn mega bijé ka ma ré jê sé kamjê hen, a kené ka jeré kwôlé san a hen.»

7 Kirijna Pol kôl hen iyôn menba, narijare kwôlé yi peré Sadusijêjê naŋ Parisijêjê menba, dapare karij kini wôô.

8 Wôsa Sadusijêjê kôl iyôn ba, bijé ka ma ré jê sé kamjê ré men, *mana wo derômaraj a ré naŋ men, tunu to habij kôba, ré naŋ a men. Nijba, Parisijêjê ba kôl are bay ka kêm hen ré ya men.

9 Heragê ôm wuu menba, *bay deré tô tôô to Emen ka pôni peré Parisijêjê henaji karji maŋê naŋ nérji aŋ bay kôl iyôn ba:

«Nini uwôn kwôlé wôni won uwôlijn kwôlé sa gawra wo na a ré. Na tunu tôni réba, na mana wo derômaraj a a kôli kwôlé bi wo hen kôba nana hôn né.»

10 Bay narij kwôlé woy tumô tumô menba, dami wo asgarjê hare wô wo bay ma ré yêgerê Pol derôre a menba, kôlij asgarjê ré ô perêrji a hen ré dera Pol heraj naŋ dî bô galay a.

11 Derô yoyre menba, Kelma si sa Pol a aŋ kôli iyôn ba:

«Bu yem ibiyare, ju dera kwôlen Jérusalêm a nij, aŋ baa wo Rôm a kôba, já deré kwôlen hen iyôn men.»

Jubjê ge sa Pol ta ta

12 Kirijna kirij wôl naŋ tô kirij menba, Jubjê gerji sa Pol ta ta aŋ dusu yirji kôl iyôn ba, ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derij Pol. 13 Bijé ka way kwôli Pol hen na, bay dê tôre pôrbu. 14 Bay ô uné bay sa bay bê kwôbe naŋ surjê aŋ kôlji iyôn ba: «Nini dusu yirni niné emê ani ré kwôy wo niné derij Pol iyôn iyôn. 15 Kenbay naŋ surjê kêm ken ô kôlij dami wo asgarjê ré

eraj nan Pol béngge bi kené hô kebê kwôli gelé sôn, an nibay ba, nija nanê yirni an kirija bay eraj nan dî menba, nija deréri geré.»

¹⁶ Menba, kuna Pol woƣ kema yêri toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ô bô galay a ô kôli ta. ¹⁷ Menba, Pol jé uwôgê ôbi sa asgarjê wo pôni an kôli iyôn ba: «Ôrij nan kema mana wo hen ligi dami woƣge a ôbi ôrij nan kwôlê pôn ya ɗa kôli.»

¹⁸ Ôbi sa asgarjê bi wo hen ôrij nan dî bij dami woƣi an kôli iyôn ba: «Pol woƣ ɗaƣgay hen, a kelê ené eraj nan kema mana wo na bem wôsa ôbi ré ôrij nan kwôlê pôn ya wô kôlem.»

¹⁹ Dami wo asgarjê bi wo hen bu kôbi kema bi wo hen ôrij nan dî wolé engereri iyôn ba: «Na kwôli mi a jeré gey kôlen ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôli sara iyôn ba: «Jubjê way bi ciré era sa kôlem jeré bi Pol kiya ré ô tumô sanédrên a mega ciré erê kebê tô kwôli gelé sôn iyôn. ²¹ Nijba, ju bi bôm sa kwôlê woƣi a ré wôsa bijné ɗê tôre pôrbu perêrji a uwôbê tô geré gemni, wôsa bay dusu yirji ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derijni, bay bu sa têrji kô nij an bay gem na toyé kwôlê wom mera.»

²² Dami wo asgarjê bi wo hen dî kema mana bi wo ô an kôli iyôn ba: «Kwôlo ré kôli hen na, kwo ré kôlij kwôni wo ɗaƣgi ré pa pa.»

Bay jén nan Pol Sésaré bij ôbi emê sa iyére Pélis

²³ Menba, dami wo asgarjê na uwôga bay sa asgarjê wôô an kôli iyôn ba: «Beréngge sa têrjge nan asgarjê arew wôô men, asgarjê kan bay yêndê tôre jurgem men, bay jebé tôrjge kan bay ɗargaw hen arew wôô a men an ka erê Sésaré yoyre hende to hen kirija bijné ô yé tòn tòn hen.

²⁴ Wogéngge yêndê ken bij Pol an ken ôrij nan dî nan deréri ô bij Pélis ôbi emê sa iyére.»

²⁵ Ôbi li magtubu biji kôbri a kôli iyôn ba:

²⁶ «Klodiyus Lisiyas, a lê magtubu hende to hen bij dami wujê ôbi emê sa iyére Pélis, en lêm dosé! ²⁷ Jubjê bu gawra wo en jén bem hen an bay gey diri menba, en ôrij nan asgarjê dema ené derari kôbriji a wôsa en toy wo ôbi ré na Rômê. ²⁸ En gey ené henê tô kwôlo bay diri sari a hen menba, en bi bay ôrij nan dî tumô sanédrên a. ²⁹ Menba, gel mega kwôlo bay diri sari a hen na, gengij na, sa naripay kwôlo gengij sa tôô toji an kwôlê wôni wo nêmeréri lay, yé ɗaƣgay lay ba, nan. ³⁰ Kirija en toy mega wo bay ré bu sa têrji ciré deréri, na ôbi a, ené jén nan dî bem an na kôlij bay ɗéri kwôlê sari a bay ka hen ré ô kangêri tumôm a.»

³¹ Asgarjê bi kwôlê sa tôô to dami woƣi ré ay biji hen, an bay ôrij nan Pol yoyre hende to hen kwôy Antipatris a. ³² Kirija kirij wôl menba, asgarjê ka nan têrji hen bilji hô galay a an ɗiji bay yêndê a ôrij nan Pol.

³³ Kirija bay ô bij Sésaré a menba, asgarjê kan bay yêndê bij kelma Pélis magtubu hende to hen men, bay ɗôbri Pol kôbri a men. ³⁴ Ôbi ɗênse magtubu hende to hen an engerij Pol iyôn ba: «Kwo ré na gawra wo bô emê wo yôn ba?» Menba, kirija bay kôli ôbi ré na kwôni wo Silisi a, ³⁵ menba, ôbi kôli iyôn ba: «Kirija kamaƣ ka ɗém kwôlê sam a hen a saji pa dema ené engerem kwôlê tô.»

An ôbi ay tôô bi bay ré ôrij nan dî ô geméri iyére to *Hérôd na dî hen.

24

Jubnê dîj Pol kwôlê sari a

¹ Wulê bay cêgê menba, Ananiyas *dami wo damné kap bay bê kwôbe nap surjê ka pôni saji Sésaré nap gawra wo bay uwôgeri Têrtulus woŋ ôbi iré kwôlê woji, bay ô wô kanjê Pol kibi Pélis ôbi emê sa iyére. ² Pélis jé uwôga Pol aŋ Têrtulus uwôli kwôlê sari a kôl iyôŋ ba:

«Dami wupê Pélis, na wô sa kem jôbi aŋa niné môriŋ nap bô jalê hen men, na sa kibi tu melênê wom aŋa kirij ré panij wô derê wo sa iyére hende to hen. ³ Na kibi kelanêrem jôbi dami wupê Pélis aŋa niné uwôriŋ are kêm kwôy kwôy nap kirij kirij hen, nini lêm dosé. ⁴ Bi ené jebam ré na, na kelê kwôlê dêj iyôŋ mera, na ôbi a, ené uwôlem dôbê mam ju toyij kwôlo niŋa kôlem hen. ⁵ Nini bô mega gawra bi wo hen na, ré na ôbi mênê kirij wo habij men, ôbi cube tu Jubnê ka sa terare a nâ kêm men, ôbi a na ôbi sa bijné ka bay uwôgeji *Najarêtnê hen men. ⁶ Ôbi woge diré mênê *iyéy Emen aŋa niné biri. [Nini gey niné jerê kwôlê sari a nap tôô toni, ⁷ niŋba, dami wo asgarjê Lisiyas era sa dôri kôbrini a nap néé, ⁸ aŋ kôlij bay dëri kwôlê sari a bay ka hen ré era sa kanji tumôm a.] Hena jeré engeriri kwôlê na, kwôlo ôbi a uwôlem sara hen na, já kelê kwôlo niné kôl hen na, ré na tiri mera.»

⁹ Jubnê kêm kôl iyôŋ ba: «Kwôlo Têrtulus ré kôl hen na, ré na tiri.»

Pol dô kwôlê jôriŋ sari

¹⁰ Ôbi emê sa iyére lij Pol kôbri ré iyêl menba, ôbi uwôli sara kôl iyôŋ ba:

«En hôn wo jeré na ôbi jerê kwôlê bô iyére tona ca yeŋ elê kwône aŋ na nap hôô pôn a ené

iyêlê kwôlê tumôm a jôriŋ san hen. ¹¹ Jôbi ju engere ju gel, li wulê môj kibi wôô ré tô wo en ô Jérusalêm a wô tibé Emen. ¹² Aŋ kwôni gelen en iyêl nap kwôni derô haba wo *iyéy Emen a ré men, en gwôse bijné iyéy dapare a ré men, kirij ka dangi a derô ira ré a men. ¹³ Bijné bay ka hen bay nêm derê tô kwôlo bay dën san a haw hen né. ¹⁴ Niŋba, aŋga li are a na: En hôn wo ené na mana wo Emen wo môjêrni nap geré wo kôrbi bi wo bay kôl ré na kwo habij hen men, en bi bôn sa kwôlo magtubu to Emen toŋ tôô a nap to bay kibi Emen kôl a hen a men. ¹⁵ En bi bôn sa Emen a aŋ bay kôba, bi bôrji sara mega wo bijné ka li aŋgaŋ derôre nap kap bay lê habré hen kôba, ré jêji sé kamjê. ¹⁶ Na ôbi á, ené mase bi ené yij kwôni woŋ ôbi bôô pôn tu Emen a men, tu gawré a men hen.»

¹⁷ «Li elê kwône cêgen wo en henap Jérusalêm a ôriŋ a menba, en herap nap gursu to bay berij baliyare nap balên hen wô biji men, wô lê sarga bij Emen a men. ¹⁸ Na aŋga en li bay ka bay gelen derô haba wo iyéy Emen a bay a hen. En li nap bijné hara woŋ lôjê yi hen aŋ kwônê bijné na nap nap en men, kwôni li ani kani kap maŋê ré a men. ¹⁹ Niŋba, na Jubnê ka pôni ka Asi ka unen hen, aŋ hena kwôlê wôni ré ya kôba, ré na bay a ré sa kanjen tumôm a dî. ²⁰ Kwo kamaŋ ka dube nâ ná, bi bay kôl kwôli aŋga habij ka en li li kirijna na en dube tumô sanédren a hen. ²¹ Na wô sa kwôlê pôn nêŋ wo na en kôl kap a ta dëbij perêrji a hen a, bay ré uwôlij kwôlê san a. Na en kôl mega wo bijné ka ma ré jê sé kamjê, na ôbi a, ené dëbij tumôrnge a hen, a kené ka jerê kwôlê san a hen.»

²² Pélis hôn kwôlo gengij sa ayê

bôô hen dô, aṅ ôbi jô kibi sariya na ta aṅ kôl iyônṅ ba: «Kirijna dami wo asgarjê Lisiyas a sa dema ené jerê kwôlê wonṅe bi wo hen tô.»

²³ Ôbi kôlîṅ ôbi sa asgarjê kaṅ bay gemé Pol hen ré hôriṅ naṅ dî danṅay a niṅba, bi bay ré li iyêre naṅ dî ré men, bay ré dî bi miṅpêri ka ré gey ba, ré sa gili men, ré li naṅ dî a men.

Pol yi danṅay a

²⁴ Wulê sem cêgê menba, Pélis naṅ tamni Drusil saji. Hende na Jub. Menba, ôbi jé uwôga Pol aṅ toy kwôlo ôbi kôl gengiṅ sa bê bôô sa Jésu Krist a.

²⁵ Mega Pol kôl wô lê aṅgaṅ derôre men, beré yi naṅ jerê kwôlê wo a era hen a men, hen na, denṅô Pélis tiri aṅ ôbi kôli iyônṅ ba: «Hô ham niṅ aṅ hen na, ené uwônṅ tumô kirijṅ dê ba na hô jé uwôgam tô.»

²⁶ Ôbi kôl yaṅ ba, Pol ma ré biri gursu aṅa ré jé uwôgeri kwôy kwôy wô iyêlê naṅ dî hen.

²⁷ Elê wôô cêgê menba, Pôrkuyus Pêstus ay kenare hôlmê Pélis. Mega wo Pélis gey bi yi Jubnê ré dôri sari a hen iyônṅ menba, ôbi dî Pol danṅay a.

25

Pol gey bi dîré ôriṅ naṅ kwôlê wori tumô kelma wo dami Sésar a

¹ Pêstus sa kini ayê kenare tori a, li wulê subu menba, ôbi hena Sésaré ô Jérusalêm a. ² Aṅ damné kaṅ bay bê kwôbe Emen, naṅ bay sa Jubnê ôriṅ ô kaṅgê Pol yiri a aṅ bay maseri damaṅ ³ bi ôbi ré herañ naṅ Pol Jérusalêm a. Ermé woji a na: bay way kwôli aṅ bôriṅ a ba, bay gey uwôbê tô geré wô deréri. ⁴ Niṅba, Pêstus kôlji iyônṅ ba: «Pol ré yi danṅay a Sésaré a aṅ dôbi kôba, dîré ḍa heré na heré ya haw hen.» ⁵ Ôbi hô kôlji iyônṅ ba: «Bi bay sarṅge hô naṅ en

Sésaré aṅ hena gawra bi wo hen ré li ani ka habiṅ ya ba, bi bay ô kaṅgêri!»

⁶ Pêstus wôl Jérusalêm a wulê marge réba môj mera menba, bul hô Sésaré, aṅ kirijna kirijṅ wôl menba, ôbi ô kini jerê kwôlê a aṅ bi bay eraṅ naṅ Pol. ⁷ Kirijna Pol sa menba, Jubnê ka hena Jérusalêm hen mééri ta aṅ dîri kwôlo dami dami sari a niṅba, bay nêṅ gelé dêrêrê aṅga habiṅ bay ka ôbi li hen né. ⁸ Niṅba, Pol iyêl kwôlê jôriṅ sari kôl iyônṅ ba: «En li ani kani ka habiṅ gengiṅ sa tôô to Jubnê ré men, gengiṅ sa *iyéy Emen ré men, gengiṅ sa ôbi emé sa iyére wo dami *Sésar ré a men.» ⁹ Pêstus gey bi yi Jubnê ré dôri sari a menba, ôbi kôlji Pol iyônṅ ba: «Ju gey erê Jérusalêm a bi ené ṅanê kwôlê wom yeṅ ba?»

¹⁰ Niṅba, Pol uwôli sara iyônṅ ba: «En ḍebu na kini jerê kwôlê wo ôbi emé iyére wo dami Sésar a na aṅ na na hende to hen a kwôlê ré a jôriṅ san a. Mega wo ju gel hen iyônṅ na, nôbi en liṅ Jubnê ani kani ka habiṅ ré yôd. ¹¹ Hena kwôlê wôni ré bu san lay, hena ené li ani kani ka habiṅ ka nêṅ wo bay ré deren ná, na kaṅê bi bay ré deren né ré, niṅba, hena kwôlo bay ḍén san a hen, ré na kwôlê woṅ ḍéṅ iyônṅ na, kwôni nêṅ wo a ayen biji ré. En gey bi ôbi emé sa iyére wo dami Sésar ré ṅan kwôlê woni bi wo hen.»

¹² Menba, Pêstus engeriṅ bay tôri kwôlê aṅ toy kwôlê wo bay kôli hen aṅ kôlji Pol iyônṅ ba: «Ju gey bi ôbi emé sa iyére wo dami Sésar ré ṅan kwôlê wonṅe bi wo hen niṅ na, já erê tumôri a.»

Bay ôriṅ naṅ Pol tumô si Agripa naṅ yêri Béréniis a

¹³ Wulê sem iyônṅ cêgê menba, kelma Agripa naṅ yêri Béréniis saji Sésaré a wô liṅ Pêstus dosé. ¹⁴ Mega wo bay wôl nêṅ kwôlê

hen iyôn na, Pêstus dôrijn Agripa kwôli Pol kôl iyôn ba:

«Gawra wo pôni wo Pélis na dîri dangay a hen nà ya. ¹⁵ Kirijna na en ô Jérusalêm a menba, damné kañ bay bê kwôbe nap surjê ka Jubjê eraji sa kañni añ bay gey bi kwôlê ré biri. ¹⁶ Nijba, en kôlji iyôn ba: «Tôo to Rômêjê kôl jerê béré kwôni iyôn mera baa wo ôbi nañ ka dîri kwôlê sari a hen môrji bem men, baa wo ôbi ré dô kwôlê jôrijn sari ré a men.» ¹⁷ Bay saji na nañ en, añ kirij wôl, en dô bul ré tô menba, en ô kini jerê kwôlê a añ en bi bay erañ nap gawra bi wo hen. ¹⁸ Bay déri kwôlê sari a bay ka hen saji nijba, kwôli ani kani ka habij ka ôbi li dêrêrê iyôn ba: en gel ré. ¹⁹ Bay nariñ nañ dî na kwôli lê kwôlo Emen woji men, kwôlo gengij sa gawra wo pôni wo bay uwôgeri Jêsu wo ma nij nijba, Pol kôl ôbi ré hô mô geñ baa ya hen. ²⁰ Añ kwôlo na ulê sa kwôlo hen iyôngi a ba, en hôn né, menba, en engerij Pol kwo ré gey herê Jérusalêm a bi bay ré ô jerê kwôlê sari a yañ ba? ²¹ Nijba, Pol gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré ñan kwôlê woji bi wo hen añ en bi bay gemni dangay a kwôy wo na jêñ nañ dî tumô ôbi emê sa iyére wo dami Sésar a.»

²² Menba, Agripa kôlijn Pêstus iyôn ba: «Nôbi en gey toyé kwôlo gawra bi wo hen men.» Menba, Pêstus uwôli sara iyôn ba: «Kiya tôñ hen já toyéri mera.»

²³ Kirijna kirij wôl menba, si Agripa nañ yêri Bérénijs saji nañ kwônê bijé men, bay sa asgarnê men, damné ka derô ira a men kini jerê kwôlê a añ Pêstus bi bay erañ nañ Pol. ²⁴ Añ ôbi kôl iyôn ba:

«Kelma, Agripa, men, kenbay kêm ka mô nañ ni na, ken gel gawra wo hen wo Jubjê kêm eraji sa unen Jérusalêm a men, tôñ na

men, wô kwôli añ karêji gura kôlji ciré gey bi ôbi ré ma. ²⁵ Kujê nôbi ba, aña ôbi li ka nêmen deréri ba, en gel ré, nijba, mega wo ôbi gey ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré ñan kwôlê wori hen iyôn nij na, en genge ené jêñ nañ dî. ²⁶ Añ kwôlê wôni wo ené lijn magtubu bijn ôbi emê sa iyére wô sari ya ba, en gel ré, na ôbi á, ené biri ôbi era tumôrnge a na men, tumôm jôbi kelma Agripa a men, añ kirijna jerê engeriri kwôlê ba, bi ené uwôn kwôlê wôni ba, ené lijn magtubu bijn ôbi emê sa iyére Sésar. ²⁷ A yé mega kwôlê won galé iyôn, hena ené jêñ nañ kwôni won dangay baa lê magtubu kôlijn kwôli aña bay dîri sari a hen né.»

26

Pol dô kwôlê tumô Agripa a

¹ Agripa kôlijn Pol iyôn ba: «Jôbi ju dô kwôlê wom.»

Menba, Pol ay kôbri ta añ dô kwôlê wô jôrijn sari añ kôl iyôn ba:

² «Kelma Agripa, kwôlê kêm wo Jubjê déñ san a hen na, yen dôren gañ wô derê kwôlê wujê tumôm a kemnêñ. ³ Wôsa ju hôn hal wo Jubjê men, nariñay kwôlê woji a men. En uwôlem uwôl bôm añ ju toyij kwôlo na kelê hen.»

⁴ «Jubjê kêm hôn hal wujê nañ kamjên men, hal wujê wo ca yeñ wo na en môrijn perê balên a Jérusalêm a hen men, ⁵ bay hônen ca yeñ men, hena bay ré gey kôba, bay a derê kwôlen a men mega wo tô lê kwôlo Emen woni a ba, ené na *Parisijê won déñ kañ bay lê tôo dê tô bijé ka baa hen. ⁶ Añ haw hen bay erañ nañ en kini jerê kwôlê a nà wô sa bê wo en bi bôn sa kwôlo Emen na ayij tôri bijn môjêrni hen. ⁷ Añ tô yê woni wo môj kibi wôo hen bi bôrji wô gelé are bay ka Emen na ayij tôri hen, lijn. Na ôbi á, bay ré tebri

yoyre naɲ tu tare naɲ naɲ bôô pôn hen, kelma Agripa, na wô sa bê bôô sa are bay ka Emen na genge hen, aɲa Jubnê ré dên kwôlê san a hen. ⁸ Wô mi a kenbay Jubnê kené bô mega wo Emen né bɪɲ bɪɲé ka ma ré jê sé kampê ré ba?»

⁹ «Nôbi naɲ yen na en erem mega wo ené lê are bay ka kêm hen wô mênɪɲ hini Jésu wo Na-jarêt. ¹⁰ Na hen iyôn a, na ené li Jérusalêm a, en pô bay ayê bôô kwône bi daɲgay a naɲ tôô to bay sa bay bê kwôbe ay ben men, kirɪɲa bay ca dirɪɲi kôba, en bɪɲ naɲ bay derérɪɲi bay ka hen a men. ¹¹ En ô naɲ *iyéy dapare iyéy dapare gelɪɲi gusɪɲi damaɲ aɲ bi bay ré dɛɲ tó ayê bôô woɲi men, bôn bi wo taren sarɪɲi a hen na, en ô wô gelɪɲi gusɪɲi sa iyére to daɲɲi a a men.»

*Pol dô kwôli ayê bôô wori
(Jé lê bay jé 9: 1-19, 22: 6-16)*

¹² «Na hen iyôn a, ené ô ené erê Damas a naɲ néé men, tôô to bay sa damné kaɲ bay bê kwôbe ay dôd ben hen a men. ¹³ Kelma Agripa, kirɪɲa en baa geré tó menba, naɲ tay dɪɲne menba, en gel kirɪɲi ka perañɲi hena derômarañ a aɲ berare dɛ tare aɲ aɲ perañgê woɲi bi wo hen era sa perañge kirɪɲi kwan a naɲ kamaɲ ka ô naɲ en hen men. ¹⁴ Nini herɪɲi tôn terare a kêm menba, en toy tôô kwôni kôlen naɲ kibi yê wo Jubnê kôl iyôn ba: «Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusɪɲi hen iyôn ba? Debé wo ju dɛben iyère hen na, ju mène na yem wom dɛɲ iyôn.» ¹⁵ En engere iyôn ba: «Ju na i ba, Kelma» menba, Kelma uwôlen sara kôl iyôn ba: «Ena Jésu, na nôbi a jeré gelen gusɪɲi hen. ¹⁶ Nɪɲba, hena ju dɛbu ta. En si sam a na wô wo jeré yi mana wuɲé men, ôbi deré kwôlen wô kôlɪɲi bɪɲé kwôli sé wo en si sam a hen men, wô gelé wo ju

gelen kemnêɲ hen men, wô ulêɲi béré anɲa na gelen hen a men. ¹⁷ Na dôren kôbi Jubnê men, kôbi bɪɲé ka sa iyére to daɲɲi a ka na jém bi jeré bi tirɲi ré jôriɲ men, bi jeré derajɪ bô kirɪɲi kaɲ dilemne a herañ kirɪɲi ka perañɲi a men, jeré derajɪ bô néé wo Sidan a eraɲ kwo Emen a aɲ kirɪɲa bay ré bi bôri sari a ba, bi ôbi ré dɪɲ bôri jal sa têriɲi toɲi a aɲ bay ré uwôriɲi kirɪɲi perê bɪɲé ka na ka Emen hen men.» »

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁹ «Kelma Agripa, kirɪɲi bay ka hen na, en bi kwôlê sa pelal bi wo hena derômarañ a bi wo hen. ²⁰ Menba, en dôriɲi bɪɲé ka Damas a naɲ ka Jérusalêm a kwôlê tumô dema ené dôriɲi ka bô emê wo Judé a kêm men, en dôriɲi bɪɲé ka sa iyére to daɲɲi a, aɲ en kôlɲi bi bay ré dɪ tó jé lêreɲi wo cay hen baa, aɲ bay ré bul wuɲé Emen aɲ bi jé lêreɲi ré gel wo coré bul hal woɲi bi wo hen tiri a men. ²¹ Na tôri bi wo hen a, Jubnê ré gelen wo en ô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bay beren ciré deren ôbi a hen. ²² Na wô ulé wo Emen uwôl kôbri baa ya san a kwôy kemnêɲ aɲa ené dɛbɪɲi dôriɲi kwôlê bɪɲi bɪɲé kêm, ka beray men, ka damné men, en kôl na kwôli anɲa magtubu to bay kibi Emen naɲ tôô to *Moyis na kôl tumô niɲi ré sa hen dɪba, en kôl kwôli anɲa daɲɲi kani ré. ²³ Bay na kôl iyôn ba, Mési, kwo Emen dôri hen réé gelɪɲi gusɪɲi men, ôbi ré yé kwo tumô wo ré jé sé kampê perê bɪɲé ka ma a men, ôbi ré ulé béré kirɪɲi ka perañɲi kaɲ gelé bɪɲi Jubnê men, bɪɲi bɪɲé ka sa iyére to daɲɲi a a men.»

Pol kôlɪɲi Agripa ré bi bôri sa Emen a

²⁴ Mega wo Pol iyêl hen iyôn menba, Pêstus ôn tôri kôl iyôn ba:

«Ju gal Pol, ju dôyrê are gaṅ, aṅ lêm aṅ ju gal.»

²⁵ Nijba, Pol uwôli sara iyôṅ ba: «En gal ré, Dami wujê Pêstus, na kwôlê woṅ tiri men, kwôṅ derôre a men a ené kôl hen. ²⁶ Kwôli are bay ka en dô bij kelma Agripa hen na, ôbi hôn dô. Iyôṅ ba, na naṅ ibiyare a ené iyêlê tumôri a hen. En hôn wo ôbi ré hôn kwôli are bay ka hen kêm. Wôsa are bay ka kêm hen na, lij na kini uwôbê ré. ²⁷ Kelma Agripa, ju bi bôm sa kwôlo bay kibi Emen a na kôl hen ba? En hôn wo jeré bi bôm sara.»

²⁸ Agripa kôlij Pol iyôṅ ba: «Sem a menba, já lèn na yé ôbi ayê bôô.»

²⁹ Pol uwôli sara iyôṅ ba: «Ré na kemnêṅ, ré wôl gaṅ kôba, na kwôlê wôni ré, nijba, en uwôl Emen bi ré na jôbi penem mera ré nijba, kenbay kêm ka ken mô toy kwôlo en dô kemnêṅ hen kené ay bôrṅge môṅ nôbi iyôṅ, dîba en gey bi kené yi daṅgay a môṅ kujê iyôṅ né.»

³⁰ Kelma men, ôbi emê sa iyére men, Béréni naṅ fiṅjê kêm ka mô naṅ ci hen henaji ta. ³¹ Aṅ kirija bay dô yirji wolé menba, bay kôlij perêrji a iyôṅ ba: «Ani ka gawra bi wo hen li ka nêṅ deréri réba beréri ba, naṅ.»

³² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôṅ ba: «Hena gawra bi wo hen henaṅ ré gey bi Sésar ré ṅan kwôlê wori ré na, ré jeré uwôli ta mera.»

27

Bay ay Pol ôriṅ Rôma

¹ Kirija bay genge wo niné ay bato wô erê Itali a menba, bay bij gawra wo bay uwôgeri Juliyus hen bi ré gem Pol naṅ megêri daṅgay ka daṅgi. Juliyus bi wo hen, na ôbi sa asgarṅê ka bay uwôgeji ré na ka kelma hen.

² Menba, nini ḍay bô bato to hena sa iyére to bay uwôgere Adramit aṅ ta erê si tera wo bô emê wo Asi a aṅ nini ô. Aristark wo Maséduwan wo sa iyére tori na Tésalonik a hen ô naṅ nini men.

³ Kirija kirij wôl menba, nini sa bij Sidôn aṅ nini ḍebe tôṅ sem menba, Juliyus lij Pol dô aṅ ôbi ḍiri herbe ô beré kôbi milṅéri men, bi bay ré li naṅ ḍi sa aṅga ôbi ôriṅ doyrji hen men. ⁴ Nini hô ḍay ô ta aṅ nini bu si kwôṅge cér wo si Sipre wôsa kal ge si sarni gaṅ. ⁵ Nini ô si kibi cér wo ô si Silisi naṅ Pampili hen aṅ nini sa bij Mira bô emê wo Lisi a.

⁶ Kirij bay ka hen na, Juliyus dami wo asgarṅê bi wo hen uwôṅ bato to hena Alêksandri wo ta erê Itali a menba, ôbi béni nini ḍay.

⁷ Wulê kwône nini ge gaṅ né aṅ nini mase gaṅ dema niné sa bij sa iyé Sinid tô. Mega wo kal jerêni erê ta hen iyôṅ na, nini si si Salmoné iyére to yi sa iyére to derô a to bay uwôgere Krêt hen aṅ nini bu kwôṅge wo Krêt bi wo hen wo kal ge gaṅ ya ré hen.

⁸ Aṅ kirija nini masa dé dé menba, nini sa bij kirij ka bay uwôgeji ré na kini ḍebe bato ka dôri ka ḍa naṅ sa iyé Lasé hen.

⁹ Kirija nini wôl gaṅ hen iyôṅ menba, jebé bato na iyére wôsa wulê woṅ jerê bôô kurôṅ woṅ kibi kelanê di jô nij*. Menba, Pol yêge marji kôl iyôṅ ba: ¹⁰ «Milṅén, en bô mega wo kergare tona ré na kergare to iyére, wôsa hena nana ô hen iyôṅ na, aṅga bô bato a naṅ bato yere kôba, a mênij men, nabay kôba, dô ré ba, na mênij a men.»

¹¹ Nijba, Juliyus ba, bi bôri na sa kwôlo ôbi ayê gôni bato men, sa kwo ôbi iyéy bato a men ḍi dîba, sa kwôlo Pol a ré. ¹² Mega wo kini ḍebe bato bay ka hen dé merê ya

* 27:9 27: 9 Naṅ geserê uwoktober na erê sa kam a naṅ bato na, iyére gaṅ.

kibi kelanê a ré hen iyôn menba, bijné kwône ka naj ni hen ré, gey ciré erê kirij bay ka hen men. Bay gey hena ré iyen ba, ciré erê Pénis kini débé bato wo Krêt wo yi si kini kurijay tare hen aj ciré erê merê ya kwôy derij kibi kelanê.

¹³ Kal wo hena si sa kôbi gusurô wôre dê menba, bay kôl ré kô nij ciré gôl haji nij, aj bay ay musure to néy to bay ré uwôl kam a gerij bato tôj hen ta, aj ôrji si kwongé cér wo Krêt a da da. ¹⁴ Menba, kal wo bay uwôgeri Erakilôn wo hena si sa keram wo sa iyére to derô cér a hende to hen, aj ge naj néri. ¹⁵ Kal bi wo hen dô bato dulôj dulônj tumôri a aj bay nêmburone heraj né, aj nini dîri derêni ôrij mera. ¹⁶ Kal bi wo hen ayani soj si cêgi môni iyére to derô cér a to bay uwôgere Klawda hen aj hende têlêni ta dê menba, nini mase gap dema niné hô buro bato woj gôlijpare yi wo harij tô bato hen da. ¹⁷ Bay jé ka bô bato a hen ayaji bato bi wo hen bô bato a aj harêji naj ganje tôj wô wo bato ma ré yêgerij. Bay hare wô wo bato ma ré erê hebé haal wo kwongé wo Libi a hen, menba, bay pô kwogelé wo damné damné wo bay harê kwa bô bato a hen bê kam a bi ré bu bato dê tôj aj dîji kal bi ré ôrij naj bato kirij ka bôri gey a.

¹⁸ Mega kal lêni daman hen iyôn na, kirijna kirij wôl menba, bay pô anja bô bato hen bêj bô kam a. ¹⁹ Kirij hô wôl cêgê menba, bijné ka li jé bô bato hen pô kwa anjan jé kaji ka pôni bô bato a hen naj kôbriji bêj kam a. ²⁰ Wulê kwône wo nini gel tu tare ré men, tu têbêjne ré a men, wôsa kal ge naj néri baa ya aj ermé wo niné erem wo kwôni ré gôlij naj ni ba, naj nij.

²¹ Bijné bay ka bô bato a hen uwôn anjan emé ré li wulê

kwône nij. Pol hena débu ta perêrji a aj kôlji iyôn ba: «Ken gel, miljên, henaj kené toy kwôlê wujê ba, henaj nana banje Krêt a aj anja mênij kêm hen na, henaj né yé iyôn né tô. ²² Nijba, haw hen ba, en uwôlênge gerênge kapngege wôsa kwôni pôni iyôn kôba, ani a liri ré, nijba, bato a mênij yôd dî. ²³ Derô yoyre to henaaji hen na, *mana wo Emen wo ena kwori aj en li jé biri hen si san a. ²⁴ Aj kôlen iyôn ba: «Hare ré Pol, já erê tumô *Sésar a iyôn iyôn, Emen naj bô derê wori gôlij naj ju men, naj bijné kêm ka bô bato a naj ju hen a men.» ²⁵ Gerênge kapngege miljên, en bi bôn sa Emen a, wôsa a yé mega bi wo mana wori kôlen hen iyôn. ²⁶ Nijba, kal a derêna ô bê kwongé sa iyére to pôni to derô cér a hen.»

²⁷ Na wulê môj kibi pôrbu nij wo kal layrêni sa cér wo Adriyatik a, sa kirij ka jali menba, bay lê jé bô bato a hen, bô mega wo terare ré baa da, ²⁸ menba, bay uwôl ganje to bay ha anja néy a kibi a hen, kam a bi ciré gelij dógérji menba, dógé kam na tê tôte subu kibi jurgem, tumô dê menba, bay hô uwôl a menba, bay uwôn tê tôte wô kibi marge. ²⁹ Bay hare wô wo bato ma ré hebij naj keram wôni tô kam a menba, bay pô musure to damné pôrbu bi kam a si tô bato bi ré débu kene pôni aj bay gem jeran bi kirij ré wôl lew. ³⁰ Bay lê jé bô bato a hen gey ciré herbé geré menba, ayji gwosore kôl iyôn ba, ciré dayê bô bato woj gelé a hen, ô gelé musure to damné to ciré bi tumô bato a hen. ³¹ Nijba, Pol kôlij Juliyus naj asgarjê iyôn ba: «Hena gawrê ka hen ré môrji bô bato ré na, kenbay ka gelé ré.»

³² Menba, asgarjê jô ganji bato

toṅ gelê hende to hen aṅ, aṅ dī kal nōgerêri ôriṅ.

³³ Pa dema kirijṅ ré wôl tô na, Pol kôlijṅ ðijé kêm ka bô bato a hen bay ré ôm ani dê iyôṅ. Aṅ kôl iyôṅ ba: «Li wulê môj kibi pôrbu wo ken mô gem baa emê ani kwôy, aṅ haw hen, ³⁴ en uwôlêṅge emêṅge ani dê réba ka gelê ré. Gusiri sa kwôni pôn nêṅ iyôṅ perêṅge a hen kôba, a kayé ré.»

³⁵ Kirijṅa ôbi kôl hen iyôṅ menba, ay mapa aṅ lijṅ Emen dosé tirji a kêm menba, ôbi fôl aṅ ôm. ³⁶ Bay kêm ger kaṅniji aṅ ômji mapa bi wo hen men. ³⁷ Nibay nina ðijé arew wôô naṅ tôre jurgem kibi jii bô bato a. ³⁸ Kirijṅa bay uyirê niṅ menba, bay pô kaw ka baa hen bêṅ kam a, aṅ dīṅ bato gwa dê iyôṅ.

³⁹ Kirijṅa kirijṅ wôl niṅ menba, bay jé ka bô bato a hen, kay kirijṅ aṅ bay gel na kwongé naṅ haal mera. Bay kôl ré na iyeṅ ba, ciré ðebijṅ naṅ bato tôṅ kirijṅ bay ka hen. ⁴⁰ Aṅ bay ka tô gaṅne to bay na hariṅ musure to damné bê a kam a hen men, bay buser gaṅne to bay na hariṅ gurô woṅ jebé bato hen aṅ men, bay ay bargay ka dê tumô bato a hen ta bi kal ré nôge bato ôriṅ aṅ herṅge sarji si sa haal. ⁴¹ Niṅba, bato ô jebé kebre gôg haal a kirijṅ ka kam têt sa haal ta hen, aṅ kini derêre naṅ, kal usuré tôre ðeṅgê ðeṅgê aṅ bô kam a.

⁴² Asgarṅê gey ciré deré ðaṅgayṅê wô wo ka pôni ma ré nélé geré erê. ⁴³ Niṅba, Juliyus jôrji wôsa ôbi gey gôlijṅ naṅ Pol, ôbi kôl ka ré hôn nélé ba, herijṅ kam a nél ô hayê, aṅ ⁴⁴ tô ka ré baa hen na, ka réé ðayê sa gurô bato a pa men, sa geryṅgare a pa men. Na hen iyôṅ a bay kêm ré ô bijṅ kirijṅ ka hay a naṅ derêri.

28

Bijé ka Malt a bu si Pol naṅ megêri yirji a dô

¹ Kirijṅa nini si gôl kêm hen iyôṅ niṅ, menba, cêgê dema niné sa toy wo iyére to derô cér a hende to hen bay ré uwôgere Malt. ² Bijé ka sa iyére hende to hen na, bay lêni dô damaṅ. Bay lam tare to dami béni nini iyêbe, wôsa emen uwôṅge aṅ kelanê dii damaṅ. ³ Pol pô kam gurô bi tare a menba, jênêre so bô a wô tare to uwoyre hen aṅ ger kôbri lèṅ pa da da a. ⁴ Kirijṅa bay iyére gel wo jênêre lêê a kôbi Pol a hen iyôṅ menba, bay pamniṅ perêrji a kôl iyôṅ ba: «Gawra wo hen, na ôbi deré temare, wôsa jerê kwôlo Emen bu sari aṅ gey bi ôbi ré gôl ré, ôbi gelaṅ cer sôṅ, a jênêre ré gereri hen a hen.»

⁵ Niṅba, Pol wusu jênêre hende to hen uwôl tare a aṅ ani kani iyôṅ kôba, liri ré. ⁶ Ka pôn kôl yaṅ ba, ciré geléri ré uwôyrê réba kurijṅ ma niṅba, bay gem dé dé aṅ ani iyôṅ liri ré, menba, bay hô kôl iyôṅ ba: «Ôbi na emen!»

⁷ Da kwa kirijṅ ka bay môriṅ ya hen na, kirijṅ ka Pibuyus ôbi emê sa iyére to derô cér a hende to hen kaṅ yiri yi ya, ôbi béni nini ô yé ya wulê subu aṅ lêni kergare dô a men. ⁸ Kal di ibari men, bi kaṅ kwôbe damaṅ a men aṅ yi ira. Pol ô tôri a ô geléri, ôbi uwôl Emen aṅ uwôl kôbri sari menba, ôbi berare. ⁹ Cêgeri wori menba, bay ômpare ka sa iyére to derô cér a hende to hen kêm eraji men, aṅ ôbi berareji men. ¹⁰ Bay li are gay gay gel wo niné yi gay tirji a men, kirijṅa niṅa ðayê bô bato wô eré ta kôba, bay béni saade damaṅ a men.

Si Pol naṅ megêri henaji Malt wô erê Rôm a

¹¹ Nini li geserê subu Malt a dema niné ay bato to Alêksandri a

to bay uwôgere kamrê kaɲ karmê hen wô ôriɲ Rôm a. Bato hende to hen na, hariɲ tɔɲ Malt a wô kibi kelanê. ¹² Nini sa biɲ Sirakus aɲ nini li wulê subu ya.

¹³ Nini hena ya hen bu kwongé cér ôriɲ Régiyo. Kirija kirij wôl menba, kal wo hena si cêgerni iyôɲ nôge tôrni aɲ nini li wulê wôô menba, nini ô biɲ Pujolês. ¹⁴ Nini uwôɲ bay ayê bôô ya aɲ bay kelêni niné li wulê jurgem naɲ ci. Na hen hende to hen a niné ô wô ôriɲ Rôm. ¹⁵ Kirij bay ka hen na, bay ayê bôô ka Rôm ka toy kwôlini hen na, jeraji kwiniini kwôy saɲ gasugo wo Apiyus a men, ka pôni sa biɲ Obêrj to Subu a men, kirija Pol gelji hen iyôɲ menba, ôbi liɲ Emen dosé aɲ uwôɲ néeri dê.

Pol sa biɲ Rôm a

¹⁶ Kirija nini sa biɲ Rôm a menba, bay ay tôô ciré biɲ Pol iyére tori gay naɲ asgar pôn bi ré gemni.

¹⁷ Wulê subu cêgê, menba, ôbi uwôge damné ka Jubnê ka Rôm a bi ciré daɲ. Kirija bay daɲ menba, Pol kôlji iyôɲ ba:

«Yênên, nôbi en liɲ balên ani ka habij né men, en ðage sa hara wo môpêrna ré a men, niɲba, bay ðuren Jérusalêm a aɲ biɲ Rômêpê. ¹⁸ Rômêpê pi tô kwôlé wupê bi wo hen menba, bay uwôɲ kwôlé wôni wo nêmen derenare ré aɲ bay gey uwôlen ta. ¹⁹ Niɲba, Jubnê kaɲ aɲ lèn wo en gey bi *Sésar ré ɲan kwôlé woni bi wo hen, niɲba, kwôlé wôni wo na dé sa sa iyére tiɲê ba, naɲ. ²⁰ Na tóri bi wo hen aɲa ené gey gelênge men, iyêlé naɲ ken men hen. Wôsa en yi dangay a na wô sa kwo kam *Israyêl dî bôrji sari a hen.»

²¹ Menba, bay uwôli sara iyôɲ ba: «Yênêrni ka Judé li magtubu

tôni iyôɲ béni gengij sam né men, kwôni wôni sa aɲ kelêni kwôlé wôni ré men, kelêni kwôlo habij wôni gengij sam né a men. ²² Niɲba, nini gey bi jôbi jeré derêni niɲa toyé, wôsa nini hên wo ðiné ré kaɲ geré wongé bi wo ken ay hen naɲ kirij kirij.»

²³ Bay genge wulê naɲ Pol aɲ bay era naɲ kwônêrji uwopni ira. Kirija Pol dôrji kwôlé hen iyôɲ na, ôbi kôl kwôli *emê iyére to Emen, aɲ tô kirij kwôy perare na, ôbi kôl kwôli Jêsu ayij tóri bô magtubu tôô to *Moyis a naɲ bay kibi Emen. Ôbi li hen iyôɲ bi ðiré biyêji. ²⁴ Ôbi bôy ka pôni naɲ kwôlé wori bi wo hen men, ka pôni kaɲ bê bôrji sara men. ²⁵ Kwôy wo bay ca usuriɲ hen kôba, bay biɲ perêrji a ré, menba, Pol hô kôlji iyôɲ ba:

«Kwôlo Tunu toɲ hendi bô bôré na kôlij *ôbi kibi Emen *Esay kôlij môpêrna hen na, na tiri. Ôbi na kôl iyôɲ ba:

²⁶ Ô ju ô kôlij ðiné bay ka hen iyôɲ ba:

Ka toyé deré niɲba, ka henê ani bô ré kwôy,

Ka gelé deré niɲba, ka gelé ani ré kwôy.

²⁷ Marji surij ta aɲ bay toy kwôlé wôni ré men,

Bay lugu tirji ta aɲ bay gel ani ré men,

Wôsa bô ðiné bay ka hen dengél wôsa bay gey bi ermé woji ré yi sara ré,

Wô wo ma ciré belé upén

Aɲ ma ené berareji.» »

²⁸ Pol hô kôlji iyôɲ ba: «Bi ken hên mega wo béré kwôli gelé wo Emen bi wo hen na, uwôlij biɲ ðiné ka na Jubnê ré hen, wôsa bay baa a toyé.»

[²⁹ Kirija Pol kôl kwôlé bi wo hen iyôɲ menba, Jubnê ôrji ta, aɲ nariɲ kwôlé perêrji a damaɲ.]

³⁰ Pol li elê wôô bô iyére to ôbi têbe naṅ geserê geserê hen, aṅ bîjé kêm ka era uṅéri hen na, ôbi iyêl naṅ ci na ya. ³¹ Ôbi uwôl béré *emê iyére to Emen men, gelîṅ bîjé kwôlo gengîṅ sa Kelma Jésu Krist naṅ ibiyare aṅ kwôni iyôṅ dôyrêri sara ré.

Magtubu to Pol li bijn Rômênê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirijna *ôbi jé Pol dirij kibi kergare tori toj ulê béré to tée subu hen a ôbi ré lij magtubu hende to hen bijn bay ayê bôô ka Rôm a hen. Ôbi gey erê na Rôm a wo ôbi ô ya sa pôn né tô hen, dîré erê kwôy Êspan a wô erê ulê béré Kwôlo Dôri (Sapitre 15: 22-24). Magtubu hende to hen na, ôbi kôl na kwôli kergare tori to ôbi da erê Rôm a hen men, kôlij kwôli anja dîré erê gelij bay ayê bôô ka ya hen men.

Magtubu hende to *ôbi jé Pol li bijn bay ayê bôô ka Rôm a hen na, kôl na kwôli béré kêm wo ôbi uwôl hen. Ôbi day kwôli bi wo hen kêm an ôbi kôl iyôj ba: «Emen bô gawrê ka sa terare a nà mega bijnê ka derôre hena bay ré bi bôrji sari a, wôsa bê bôô woji bi wo hen nê iyôj.» (Sapitre 1: 17).

Bô magtubu tori hende to hen na, mawi kwôlê na subu a.

1. Ayij tôri sapitre 1-8 ba, kôl na kwôli bê kwôlê sa tôô a to bijnê bô mega hende a ré lê an ciré dèj tu Emen hen men, kwôli bê bôô sa Emen a naj geré wo Jésu Krist bôl béna hen men. Eglis to Rôm na, bijnê ka bôre a na Jubnê kêm né. Jubnê kwône Rôm a men, ka pôni ay bôrji a men. Jubnê bay ka ay bôrji hen na, bay bi kwôlê sa tôô to *Moyis a baa ya tô tô. Hen iyôj ba, bijnê ka na Jubnê ré ka bi bôrji sa Emen a hen ba, bay a bê kwôlê sa tôô to Moyis a men ba? Kwôlê bi wo hen na,

guseré bijnê ka ay bôrji haw hen gan. *Ôbi jé Pol kôl iyôj ba: Jubnê men, bijnê ka na Jubnê ré hen men kêm ré na bay lê têrij. Wôsa tôô tóni to dô gawra kibi têrij a yôd ba, naj. Nijnba, gawrê ka sa terare a nà a gelêji sa kibi Tunu toj hendi bô bôre wôsa na Jésu Krist a derê tumôrji ôrij tumô Emen a.

2. Sapitre 9-11 a na, kôl na kwôli *Israyêl ka na bijnê ka Emen tôrji hen men, kwôli bay ayê bôô a men. Ayê bôô na, hanêri hena ligi Jubnê nijba, na Jubnê kêm a na bay ayê bôô ré. *Ôbi jé Pol kôl iyôj ba Emen né pur Jubnê baa ya men, ré uwôgeji bijnê kari a men. Wulê a sa wo Jubnê a henê derê wo Emen naj geré wo Jésu Krist mega wo tô yê wo dangi hônij hen iyôj men.

3. Sapitre 12-15 a na, kôl na kwôli hal wo bay ayê bôô bô églis to Jésu Krist a. Pol gel geré wôj tibé Emen men, merê naj bô jalê tô yèniyare a a men. Ôbi uwôlij ka gese tô kwôlo Emen a hen, bi bay ré li naj ka iya hen men. Wôsa Emen tô gawrê kibi lemnare to têrij a men, kibi temare a men. An haw hen, bay a bijn an môrij derê perêrji a men, bay a bijn naj *Krist a men naj geré wo Tunu toj hendi bô bôre.

Pol duu kibi magtubu tori to ôbi li bijn Rômênê hen naj dosé to ôbi lij bijnê gay gay. Ôbi kebe hini imnê naj hini yébé kwône lijji dosé (Sapitre 16). Na hen iyôj ana ôbi ré uso bay ayê bôô ka tumô da naj ka kemnêj hen.

Dosé to ôbi lij

1 Nôbi Pol wojn mana wo Jésus Krist wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wori hen a lê magtubu hende to hen. Emen a dôren dé gay bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri wori bijn ðijé.

2 Kwôlo Dôri bi wo hen na, Emen na kôlij bay kibri ka tumô wo diré jonn béna an bay na li kwôli bô magtubu to Emen a. 3 Kwôlo Dôri bi wo hen na, gengijn na sa Kemari Kelma wona Jésus Krist. Kwo gengijn sa kurôngji yi ba, ôbi yêp na tô môp wo kelma Dabid a. 4 Nijba, kwo gengijn sa Tunu tojn hendi bô bôre ba, Emen gel wo ôbi ré na Kemari naj néé, kirijna ôbi biri ji si kamjé hen. 5 Na sa kibri ajna Emen né li dô naj en an ben en yij *ôbi jé wori hen, an bi ené ô ulé béré Kwôlo Dôri bijn ðijé ka sa iyére to djangi a an bi bay ré bijn bôrji sari a men, bay ré bijni kwôlé a men. Hen iyôn na, bay a ayé kibi hini Jésus Krist. 6 Kenbay kôba, kena peré ðijé bay ka hen a men. Na Emen a na uwôgênge bi kené yi ðijé ka Jésus Krist.

7 Na hen iyôn a, ené lijn magtubu hende to hen béjge kenbay ka Rôm a ka Emen peréjge hen. Ôbi a uwôgênge bi kené yi kari. Bi bô deré naj bô jalé wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésus Krist ba naj ken.

Pol naj bay ayé bôô ka Rôm

8 Tumô dem ba, en lijn Emen wupé dosé naj geré wo Jésus Krist wô sarjge kêm. Wôsa ðijé naj kirij kirij sa terare a nà toy wo kené bi bôrjge sa Jésus Krist. 9 Emen wo en li jé biri naj bôn pôn hen béré Kwôlo Dôri wo gengijn sa Kemari wo en uwôl hen na, ôbi hôn wo kwôlo ené kôl hen na, ré na kwojn tiri. Ôbi hôn kwôy kwôy wo kirijna ené uwôli na, ené erem sarjge a men.

10 En uwôli ôbi ré ben geré an bi ené ôrijn geléjge nij. 11 Wôsa en ôrijn doj eré geléjge daman men, ené béjge anjan baliyare ka Tunu tojn hendi bô bôre ben hen an bi kené debijn sa têérjge a. 12 Kwôlo en kôl hen na, en gey bi nabay kêm nana dôbijn ibiyare bôrna. Bêê wo ken bi bôrjge sa Krist a hen na, a dôben ibiyare bôn a men, bê wo en bi bôn sa *Krist hen na, a dôbéjge ibiyare bôrjge a men.

13 Yênen, en gey bi kené hôn wo ené genge kwôy kwôy ené eré sa geléjge, nijba, en uwôn geré ré tô. En gey eré wô lê jé perérjge a an bi ré li naj ðijé ka iyére tojge mega wo lijn naj ðijé ka sa iyére to djangi a hen iyôn men. 14 Emen a ben jé bi wo hen. Na ôbi á, ré yi bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri bijn ðijé ka tirji jôrijn men, ka tirji jôrijn né hen men, bijn bay hené magtubu men, bay hené ani ré hen a men. 15 Na ôbi wo hen ajna ené gey eré ulé béré Kwôlo Dôri béjge kenbay ka Rôm a men hen.

Néé wo Kwôlo Dôri

16 Tayre dên sa Kwôlo Dôri a ré ded. Kwôlo Dôri bi wo hen na, néé wo Emen wojn gôlijn naj ðijé kêm ka bi bôrji sa Krist yi bô a ya. Ôbi gelijn na Jubjé geré tumô, dema ré gelijn ka tô yé wo djangi a tô. 17 Na Kwôlo Dôri bi wo hen, a gelé wo iyej a Emen né bi ðijé yi kan derôre tiri a hen ba. Geré bi wo hen na, na kirijna ðijé bijn bôrji sa Jésus Krist mera díba, geré wo djangi naj. Na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwojn derôre tun a ba, a meré tu gejn naj geré ayé bôô wori, nijba, kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

Bijé kêm na bay têrijn

18 Na ta derômaran a yen a Emen geléna mega wo bôri ré taari sa têriñ kêm to ðinjé ré li hen men, wô anga habiñ bay ka bay li hen a men. Jé lêreji wo habiñ bi wo hen, a jôriñ ðinjé henê tu kwôlê hen, ¹⁹ bi wo geré wo bay ré hônijni yi tu wolé hen. Emen bi nan yiri a gelji bêñ bêñ. ²⁰ Kirijna Emen na ðiñ tô terare yen kwôy kemnêñ na, kwôni na hôn na ba ôbi gilij na iyen ba, ré nijba, anga ôbi na ði a gelé wo ôbi ré na i ba men, gel wo ôbi ré na nan néé wo ré keré ré kwôy men, an ré na ôbi pôn nêñ a ré na Emen. An bay a kelé ré na kwôlê woji ré, hena ciré biri kwôlê ré ré. ²¹ Bi wo bay hôn wo Emen né ya hen iyônñ haji kôba, bay ay kibri ré men, bay liri dosé ré a men, mega wo bay ré lê hen iyônñ. Bi wo bay ré li hen iyônñ na, bay li ré, an erméréji na kwôlo ðéñ iyônñ mera men, môrji na bô dilemne a men, bay hôn ani kani ka dôri ré kwôy. ²² Bay kôl ciré na bay tu melênê, nijba, na bay galé ðééñ iyônñ. ²³ Bi bay ré ay kibi dampare to Emen woñ ôbi merê nan kwini hen na, bay kan, an ayji na kibi kamrê ka bay albe yi mega gawré ka bay ba, a ma hen réba mega ciré môriñ hen iyônñ men, ka pôni yi môñ tanare to noni iyônñ men, ka yi môñ kalaw iyônñ a men.

²⁴ Na wô sa bi wo hen ana Emen né dô kôbri an, an bi bay ré li anga habiñ bay ka bay ôriñ doyriji hen. Bay ay yirji liñ anğan tayre bay ka hen. ²⁵ Tu kwôlê wo gengiñ sa Emen hen na, bay ðiri kwa an bay fu na tô benare ði. Bay ay kibi ari dé ka Emen men, bay li jé biji a men, nijba, bay ay kibi ôbi dé are bay ka kêm hen né. Dôd wori ba, nana ayê na kibri ôbi kwôy kwôy ði. *Amên, bi yi geliñ hen iyônñ.

²⁶ Na hen iyônñ ana Emen né dô

kôbri an, an ðiji li anğan tayre bay ka bay gey lê hen. Yébé ði imñé an, an yin nan megêrji yébé. ²⁷ Imñé kôba, li hen iyônñ men. Bay ði yébé an, an na doy yin nan imñé ka ðangi a deréji ði. Bay li anğan tayre nan megêrji imñé. Bay li hen iyônñ uwôliñ na kwôlê sarji a gan wô kibi têriñ toji.

²⁸ Bijné bay ka iyônñgi hen na, kanji henê Emen. An ôbi dô kôbri an, an bi ermé woji ré habiñ hen men, bi bay ré liñ anga bay réé lê ré hen a men. ²⁹ Lê anğan derôre nan yirji a men, anğan lê ka habiñ gay gay wôn bôrji, an bay li tu bôriyare sa anga megêrji a men, bay liñ yirji habré men, bay liñ megêrji terbére men, bay duu ðinjé men, bay nayriñ men, bay lamij yirji men, bôrji habiñ nan megêrji men, bay liñ megêrji nôm a men. ³⁰ Bay mène hini megêrji men, na bay bayi Emen men, bay tiiré megêrji men, uwôyré yirji men, di dengôrji men, yirji gwaji sa ermé sa gwosoy lê têriñ a kwôy kwôy men, bay bin balêrji kwôlê ré a men. ³¹ Bay li are baa ermé tôrji men, bay li anga bay kôl ciré lê hen né men, bay hôn peré megêrji ré men, bay hô tu na to ka ðangi ré a men. ³² Bijné bay ka hen na, hôn dô wo Emen na ré kôl iyônñ ba: «Bijné ka ré ay geré wo habiñ bi wo hen na, nêñ temare.» Bay hôn hen iyônñ haji kôba, bay liñ are bay ka hen tumô tumô. Bay li hen iyônñ mera ré nijba, kirijna bay gel ka ðangi li anga habiñ ba, yirji dôrji daman a.

2

Jerê kwôlê woñ derôre wo Emen a sa jerê sa bijné

¹ Ôbi a, jôbi wo jeré kôl jeré na ôbi jeré kwôlê sa megêm a, an uwôliñ kwôlê sarji a hen na, kwôni a dé bôri jalé sam a ré.

Wôsa ju jô kwôlê sa megêm a menba, jôbi ju lijn anğa habij bay ka hen ta men. Ôbi a, kem ré uwôlem kwôlê sam a hen. ² Bijné kap bay lê anğa habij bay ka hen na, nana hôn mega wo kwôlo Emen ré uwôlji sarji a hen na, ré na jerê kwôlê woñ tiri. ³ Jôbi wo jô kwôlê sa megêm a wô lê jériji wo habij hen, menba, jôbi kôba ju li are bay ka hen men. Emen a sa jerê kwôlê sam a môj môj. ⁴ Dô ré ba, ju bô Emen mega ani ré wô wo ôbi li dô. An ôbi burem jog ré tô men, uwôl bôri a men. Hôn wo ôbi ré lêm na dô hen, an bi jerê belij jê lêrem. ⁵ Jôbi bi wo hen na, sam iyêre men, ju gey belê jê lêrem ré men. Na hen iyôn a, ré yi mega jerê dayrê na jerê kwôlo Emen sam a iyôn hen. Já gelij gusij wulê wo Emen a gelê bô tarê wori sa bijné bay ka iyôngi hen. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa bijné kêm, nap jerê kwôlê woñ derôre. ⁶ Ôbi a sa têbij bijné kêm sa kôbriji i ba, nap jê lêri jê lêri. ⁷ Bijné ka pôni na bay dé yirji sa lê anğa dôri a kwôy kwôy. Na hen iyôn a bay ré gey bi Emen né ay kibriji men, ré kôl kwôlijji wo dôri men, bay gey upé merê tu geñ wo nap kwini a men. An na bay a Emen né biji merê tu geñ wo nap kwini bi wo hen. ⁸ Nijba, bijné ka pôni bij Emen kwôlê ré men, bay gey kwôlê woñ tiri ré, na anğa habij a bay ré li mera men. Bijné bay ka hen na, bay a gelê bô tarê wo Emen men, bô mênê wori a men. ⁹ Bijné kêm kap bay lê habrê hen na, Emen a gelij tirji gusij damañ. Jubnê a gelij gusij tumô dema, bijné ka na Jubnê ré hen ré gelij gusij tô. ¹⁰ Nijba, bay lê derê na, Emen a ayê kibriji men, ôbi a kelê kwôlijji wo dôri men, a biji bô jalê a men. Ôbi a bij Jubnê tumô dema ré bij bijné ka na Jubnê ré

hen tô. ¹¹ Wôsa Emen na ôbi derê tu kwôni ré.

¹² Bijné ka li têrijn baa henê tô to Moyis hen na, bay a li têrijn an bay a mênê baa wo tôô ré li ani kani nap ci. Jubnê ba, hôn tôô to *Moyis hende to hen, an ka mênê tôô hende to hen na, Emen a sa jerê kwôlê sarji a na nap tôô hende to hen men. ¹³ Na wô toyê tôô mera a kwôni ré yij kwo dôri tu Emen a ré, nijba, hena ôbi ré li tôô hende to hen dema, ré yij derôre tu Emen a tô. ¹⁴ Bijné ka na Jubnê ré hen na, bay hôn tôô to Moyis ré, nijba, ka pôni li nap sarji anğa tôô genge hen. Bay li yirji môñ cirê hôn tôô hende to hen, nijba, bay hône ré a men. ¹⁵ Bay gel na wo ari lê ka tôô ré gey hen na, ré yi na bôrji a men, ermé woji gel a men. Ta ta ermé woji uwôl kwôlê sarji a men, dô kwôlê sarji a men. ¹⁶ Anğa en kôl kwôlijji hen na, a yé tu wolê wulê wo Emen a bij Jêsu Krist jerê kwôlê sa bijné. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa bijné wô jê lêreji wo uwôbi hen mega Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri hen kôl hen iyôn.

Jubnê nap tôô to Moyis

¹⁷ Kwongge kenbay Jubnê ba, ken kôl mega wo kené na Jubnê men, ken dí yerŋge yi tôô a an ken ðij denğôrŋge nap Emen. ¹⁸ Ken hôn, anğa dôrijn Emen na, tôô tori na gelênge geré bi kené dôrijn tu anğa dôri nap ka habij. ¹⁹ Kenbay ken erem mega kené gelij bay tu tij geré men, kené yé kirij ka perañgi ka bijné ka mô dilemne a men, ²⁰ ken kôl kené nêm gelij bijné ka hôn ani ré hen are men, kené nêm gelij kamrê are a men, wôsa ken kôl mega wo kené hôn tôô to Emen hen iyôn nij, an yi mega wo kené hôn na are kêm men, kené hôn na tu kwôlê a men. ²¹ Ken gelij bijné are menba, wô mi a kené gelij

yernge ré ba? Ken kôlij bijné ré gômse ré menba, wô mi a kené gômse ba? ²² Ken kôlij bijné ré yij nap yébé bijné ré menba, kenbay ken li wô mi men ba? Ken kôl kené gey kamrê ré menba, ken gômse anga bijné bijn kamrê bay ka hen wô mi sôn ba? ²³ Ken di denğôrñge damañ kôl iyôn ba: kené hôn tôte to Emen nij, nijba, ken mêne na tôte hende to hen, an bijné kôl kwôlo habij gengij sa Emen wô kebrenge wô mi sôn ba? ²⁴ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bijné ka na Jubnê ré hen tiiré Emen wô kebrenge kenbay Jubnê.»

²⁵ Kenbay Jubnê ken wal keñ, gel wo kené na ka Emen. Hena kené li tôte to Moyis dô na, keñ wo ken wal hen na, a lê nap ken, nijba, hena kené li tôte hende to hen ré na, walê keñ wonje bi wo hen na, yi mega kené wal ré tô iyôn. ²⁶ Hena kwôni ré wal keñ ré nijba, li na tôte to Moyis na, tu Emen a ba, ôbi yi mega diré wal keñ iyôn. ²⁷ Kenbay kañ Jubnê ba, Emen na bènge tôte tori to na lij bô magtubu a hen kebrenge a menba, ken bi bay walênge keñ menba, ken mêne tôte hende to hen. Bijné ka na Jubnê ré hen na, kwoji ba, bay wal keñ né, nijba, hena bay ré bi kwôlê sa tôte hende to hen a na, na bay a jerê kwôlê sarñge a. ²⁸ Nijba, i a na Jub woñ tiri ba? Jub woñ tiri na, na kwo yi Jub nô na mera ré. Anga gel wo kwôni ré na kwo Emen na, na kwoñ walê keñ wo bijné gel nap tirji hen mera ré, ²⁹ nijba, Jub woñ tiri na, na kwo Emen bul ermé wori hen. Walê keñ woñ tiri wo na kwo Tini Emen a lê bô gawra hen na, na kwôlo gengij sa tôte to lij bô magtubu to Emen a hen né. Emen a na ôbi ayê kibi gawra bi wo iyôngi hen, dîba, na

bijné ré.

3

¹ Hena ré na iyôn ba, yé Jub ba, derêri yôn ba? Hena kwôni ré wal keñ ba, li nap dî na iyen ba? ² Li nap bijné damañ nap geré kwône. Dénge na derênge tóri ken toy: Emen na bijn na Jubnê kwôlê wori tumô. ³ A hena ka pôni ré bi kwôlê sara ré ba, a lê wo Emen a dé bê kwôlê wori baa ba? ⁴ En en, na iyôn né. Hena gawré ré na bay benare kêm haji kôba, Emen ba, na ôbi kelê kwôlê woñ tiri. Na mega wo na lij bô magtubu tori a kôl iyôn ba:

«Jôbi Emen hena jeré iyêl kwôlê ba,

gawra hôn wo ré na kwôlê woñ tiri.

Hena kwôni ré uwôlem kwôlê sam a ba,

kwôlê wôni wo a beré sam ba, nap.»

⁵ Kwôlê bi wo hen na, gawré kôl na hen iyôn hende to hen. Ka pôni a kelê habré wo niné li hen na, ré lê nap bijné an bay ré hené mega wo Emen ba, ré na ôbi lê anğar derôre. Hen ba, nijna kôlji na kwôli mi ba? Nijna kelê Emen ré li habij ana ré peréna hen ba? (En kôl na mega wo gawré kôlirij hen iyôn.) ⁶ En en, na iyôn né kwôy. Hena Emen na ré na kwôni woñ derôre ré ba, ôbi henañ ré jeré kwôlê sa bijné na iyen ba?

⁷ Hena kwôni ré kôl iyôn ba, ena ôbi benare, hen iyôn na, benare tijné hende to hen a lê an bijné a hené mega wo Emen ba, ré na kwôni woñ tiri. An bay a heramiri wô sa bi wo hen. Iyôn ba, wô mi a kwôlê ré beré san wôsa ené na ôbi têrij sôn ba? ⁸ Ka pôni kôl iyôn ba: «Hena nana lénge habré an na gelij derê wo Emen ba, li mi ba?» Ka pôni kôlen kwôlo habij kôl iyôn ba ré na nôbi a ré kelê

kwôlê bi wo hen. Emen a jerê kwôlê sa bîjé bay ka hen iyôngi a hen, aṅ jerê kwôli bi wo hen na ya.

Kwôni wo na kwon derôre tumô Emen a ba, naṅ

⁹ Na kelê iyeṅ ba? Hen ba, nabay kaṅ Jubnê na, naa dê bîjé ka na Jubnê ré hen ba? Eṅ eṅ, nana dêji ré kwôy. Na en kôl tumô kôl iyônṅ ba: «Nabay kaṅ Jubnê men, bîjé ka na Jubnê ré hen a men na, na têriṅ a emê iyére sarna.» ¹⁰ Na mega bi wo na liṅ bô magtubu to Emen a kôl iyônṅ ba:

«Kwôni woṅ derôre pôn nêṅ iyônṅ kôba ré naṅ tumô Emen a hen.

¹¹ Kwôni pôn nêṅ iyônṅ wo hôn aṅgaṅ derôre ba, naṅ men, kwo pôn nêṅ iyônṅ wo woge Emen kôba naṅ a men.

¹² Bay kêm bul cégeriji bîj Emen men, bay kêm ge kay men, kwôni pôn nêṅ iyônṅ wo li aṅga dôri ba, naṅ kwôy.

¹³ Aṅga so kibi kwôni a na, na aṅga habiṅ ka nêṅ deréri kwôni hen.

Kibriji kôl kwôlê woṅ benare men,

kwôli kelêri ba yi mega gura kalaw wo duu bîjé hen iyônṅ.

¹⁴ Bay tideré bîjé men, bay kôl na kwôlê woṅ dôre dôre kwôy kwôy men,

¹⁵ bay sê masê wô deré bîjé a men.

¹⁶ Kirîṅ ka bay ô ya na, bay mêne are men,

bay geliṅ bîjé gusiṅ a men.

¹⁷ Bay hôn merê naṅ bô jalê naṅ bîjé ré men,

¹⁸ bay hariṅ Emen né a men.»

¹⁹ Kirîṅna tôô geléna hen iyônṅ na, nana hôn wo aṅga hende ré

geléna kêm hen na, ré geliṅ na ka Emen na bîji tôô hende to hen men. Na ôbi á, Emen ré bu kibi bîjé ka kôl ciré hôn né a ciré li hen, aṅ Emen a jerê kwôlê sarji a kêm. ²⁰ Na hen iyônṅ a, kwôni pôn nêṅ iyônṅ wo a kelê dîré na kwon derôre tumô Emen a wôsa dîré li aṅga tôô ré kôl hen ba, naṅ. Tôô gel na têriṅ to bîjé nô bi bay ré hôn mera.

Emen gôliṅ naṅ gawra na iyeṅ ba?

²¹ Haw hen na, na Emen a geliṅ bîjé geré wo bay ré yiṅ kaṅ derôre tumôri a. Geré bi wo hen na, na kwo dāṅgi dība, na kwo tôô hen né. Geré bi wo hen na, tôô to *Moyis naṅ bay kibi Emen na kôl kwôli. ²² Geré bi wo bîjé a yiṅ kaṅ derôre tumô Emen a hen na, na sa kibi aṅga Jêsu Krist li hen. Emen bôl geré bi wo hen, bîj bîjé kêm ka bi bôri sa Jêsu a dība, na Jubnê mera ré, wôsa Emen dô tu kwôni ré. ²³ Bîjé kêm li têriṅ aṅ bay kelanṅ naṅ Emen men, bay a upé hini emê wori ré a men. ²⁴ Nîṅba, bô Emen dô naṅ ci na dēṅ iyônṅ, aṅa ôbi ré bîji yi bîjé kaṅ derôre tiri a hen. Ôbi li hen iyônṅ naṅ geré wo Krist Jêsu dôri bô têriṅ a hen. ²⁵ Emen a ayêri dé bi ré ma aṅ bi kwôbriri ré dô têriṅ toji sarji a aṅ. Hena bay ré bi bôri sa Jêsu Krist a ba, ôbi a dé bôri jalê sarji a. Ôbi li hen iyônṅ bi bîjé ré hôn wo dîré na kwon derôre. Têriṅ to bîjé na li tumô hen na, Emen na pôri wô sare ré. ²⁶ Wôsa ôbi na uwôl bôri. Nîṅba, haw hen na, ôbi gel iyeṅ a dîré bi bîjé ré yi kaṅ derôre ba men, ôbi gey yé kwôni woṅ derôre men, bîjé ka ré bi bôri sa Jêsu a hen kôba, dîré bîji ré yi kaṅ derôre men.

²⁷ Hena ré na hen iyônṅ ba, ani ka naa diṅ denṅôrna hen ya ba?

Enj enj, ani nañ. Anja dôri ba, na bê bôô sa Jésus Krist a dîba, na bê kwôlê wona sa tôô a ré. Iyôñ ba, ani ka naa dij denngôrna ba, nañ. ²⁸ Nana hôn wo Emen né bij ðiné ré yi kañ derôre na sa kibi bê bôô woji sa Jésus a dîba, na wô wo bay ré li tôô to Moyis hen né. ²⁹ Ken erem mega wo Emen ré na Emen wo Jubnê mera ba? Bijé ka na Jubnê ré hen kôba, na kari men ré ba? Ôbi na Emen woji a men. ³⁰ Emen na pôn nêñ hari. Hena Jubnê ré bi bôrji sa Jésus Krist a na, ôbi a biji bay a yé kañ derôre tiri a. Kwo ðiné ka na Jubnê ré hen kôba, na hen iyôñ men, hena bay ré bi bôrji sa Jésus Krist a. ³¹ Mega wo kôlij Emen ré bij ðiné ré yi kañ derôre wô kibi bê bôô woji sa Jésus a hen ba, kôl na wo nana kañij tôô ba? Enj enj, na iyôñ né. Ôbi bi wo hen dema nana gelij derê tôô tô.

4

Anjañ gelé ka Abraham gel

¹ Erména sa môyrena *Abraham a, kwôli mi a nana erem gengijñ sari ba? Men, na mi a ôbi ré uwôñ kôbi Emen a gengijñ sa yirji woñ gawra hen ba? ² Hena Emen na ré biri yi kwôni woñ derôre tiri a wô ari lêri ka dôri na, Abraham henañ né di denngôri ba, ré na tiri nijba, ôbi nêñ dé denngôri tumô Emen a ré. ³ Toyéngge kwôlo magtubu to Emen kôl kôl iyôñ ba: «Abraham bi bôri sa Emen a, na ôbi a, Emen né biri yi kwôni woñ derôre tiri hen.» ⁴ Henêngge wo hena kwôni ré li jé aña bay ré têbiri na, na sa kôbri wori dîba, bay biri na déñ iyôñ né. ⁵ Nijba, hena kwôni ré li ani kañ déñ tu Emen ré, aña ré bi bôri sa Emen woñ ôbi berê tu ña to bay têrijñ hen na, nañ ayê bôô wori bi wo hen na, Emen a

biri yé kwôni woñ derôre tiri a. ⁶ Kelma Dabid kôba, na kôl kwôlê bi wo hen iyôñ tumô men. Ôbi na kôl kwôli ðiné ka Emen biji yi kañ derôre tiri a dîba, ôbi bi bôri sa jé lêreji a ré. Bijé bay ka hen na, yi derê yi wô sarji.

⁷ Ôbi kôl iyôñ ba:

«Bijé ka Emen dî bôri jal sa têrijñ toji a hen na,

ré na ka yi derê ré yi wô sarji.

Bijé bay ka Emen dô têrijñ toji añ hen na, na bay yi derê.

⁸ Yi derê yi wô sa gawra wo Kelma Emen biri nañ kwôli têrijñ tori a ré hen.»

⁹ Kwôlo kelma Dabid na kôl hen ba, na kôl gengijñ na sa bay walê keñ a, yirji ré derêji mera ba? Enj enj, ka wal keñ né hen kôba, bay a lê yi derê a men. Nana toy mega wo Emen né bô Abraham môñ kwôni woñ derôre tiri a, wô bôri wo ôbi bi sari a. ¹⁰ Kirijña Abraham na yijñ kwôni woñ derôre tu Emen a hen ba, ôbi na wal keñ nij laba, na wal ré tô ba? Wulê bi wo hen na, ôbi na wal keñ né tô a men. ¹¹ Keñ wo Abraham na wal hen na, na anja gel wo ôbi na ré bi bôri sa Emen a nij men, Emen na ré biri yi kwôni woñ derôre tiri a kirijña ôbi na bi bay wali keñ ré tô hen a men. Na ôbi wo hen, aña Abraham ré na iba ðiné ka wal keñ né nijba, bi bôrji sa Emen a, añ ôbi bôrji mega ðiné kañ derôre hen. ¹² Bijé ka wal keñ hen kôba, Abraham na ibarji men nijba, bi bay li môñ ôbi na lijñ hen iyôñ men, wôsa pa dema ôbi na ré wal keñ tô na, ôbi na bi bôri sa Emen a nij.

Anja Emen genge ðiré béna hen na, naa uné nañ geré wo ayê bôô

¹³ Emen na genge ðiré bijñ Abraham nañ kwôñgêri sa terare. Anja Emen na genge ðiré bijñ

Abraham hen na, ôbi na genge wô wo Abraham na li tôô ba? Ôbi na kôl hen iyôn, na wôsa Abraham na bi bôri sari a aɲ yɲ kwôni woɲ derôre tiri. ¹⁴ Hena ré na ðɲé ka li tôô a ré uné aɲga Emen genge hen na, iyôn ba, ðɲé ka bi bôri sari a hen na, bay bi na ðɲɲ iyôn, aɲ aɲga Emen na genge hen kôba, a yé ani tirji a ré a men. ¹⁵ Na hen iyôn, wôsa tôô li aɲ bô Emen taari sa ðɲé, wôsa bay li tôô hende to hen né. Hena tôô na ré naɲ ba, kwôni henaɲ ré ménère ba?

¹⁶ Iyôn ba, aɲga Emen na genge hen na, na wô sa ðɲé ka bi bôri sari a hen. Ôbi li hen iyôn wô gelɲ bô derê wori. Ôbi gey biɲ kwôngê *Abraham kêm ðɲba, biɲ na ðɲé ka bi bôri sa tôô to *Moyis a hen mera ré, nɲba, ôbi biɲ ðɲé kêm ka bi bôri sari a, mega Abraham na biɲ bôri sari a hen iyôn men, wôsa Abraham na ibarna nabay kêm. ¹⁷ Na mega wo na liɲ bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «En ðém ju yi môy tô yé ðɲé kwône.» Tu Emen a na, Abraham na ibarna wô kibi bê bôô wori sari a. Na Emen bi wo hen a na ôbi biɲ ðɲé ka ma ji si men, kirɲa ôbi ay tôri na, aɲga naɲ kôba, ôbi biɲ yi ya a men. ¹⁸ Kirɲa ðɲé na bô mega geré dé bôô sa Emen a ré naɲ hen iyôn haji kôba, Abraham ba, na ði bôri sa Emen a men, na bi bôri sari a men. Na hen iyôn apa Emen né li aɲga ôbi na genge ðɲé lê biɲ Abraham hen, aɲ ôbi yɲ iba tô yé ðɲé kwône mega Emen na kôli kôl iyôn ba: «Kwôngém a kwônê.» ¹⁹ Wulê bi wo Emen na kôli hen na, elê Abraham na a nê mê arew ley, aɲ ôbi hôn wo ðɲé na kwo hali nɲ men, Sara kôba, yé wore ré naɲ a men, nɲba, ôbi bi bôri sa Emen a ré lê aɲga ôbi na ré

genge hen biri. ²⁰ Ôbi hôn wo ðɲé uné aɲga Emen na genge ðɲé biri hen, aɲ ôbi meremnè ré, nɲba, bôri wo ôbi bi sa Emen a hen na, biri néri aɲ ôbi heramiri. ²¹ Ôbi hôn hôn dô sari a wo Emen ré ôriɲ naɲ néé woɲ liɲ aɲga ôbi ré genge ðɲé lê biri hen. ²² Na ôbi wo hen apa, Emen né biri yi kwôni woɲ derôre tiri a hen. ²³ Kwôlo na liɲ bô magtubu a kôl iyôn ba: «Emen ré bôôri mega kwôni woɲ derôre tiri a» hen na, na liɲ hen iyôn gengɲ na sa Abraham pini mera ré. ²⁴ Bay li hen iyôn na wô sarna, aɲ hena nana bi bôrna sa Emen wo biɲ Kelma wona Jésu ji si perê ka ma a hen na, ôbi a berêna mega ðɲé kaɲ derôre tiri a men. ²⁵ Jésu bi wo hen na, Emen na uwôli kôbi ðɲé, aɲ bi ré ma wô kibi têriɲ tona, menba, ôbi biri ji si perê ðɲé ka ma a, aɲ bi nana yɲ ðɲé kaɲ derôre tiri a men.

5

Jésu hô dayêna naɲ Emen

¹ Mega hen iyôn na, Emen berêna mega ðɲé kaɲ derôre tiri a wô kibi ayê bôô wona, aɲ haw hen nana mô ré bô jalê naɲ Emen sa kibi aɲga Kelma wona Jésu Krist li hen. ² Na ôbi a belê geré bi Emen né béna derê wori wô kibi bôrna wo nana bi sa Jésu a hen. Na bô derê bi wo hen a nana mô bôô a haw hen men, nana liɲ yi derê a men, wôsa nana ði bôrna mega Emen né sa béna hini emé wori men. ³ Nana li yi derê na wô bi wo hen mera ré, nɲba, naa li yi derê kirɲa nana mô bô gusɲ a ba, ré geléna ulê bôô. ⁴ Kirɲa nana uwôl bôrna hen iyôn na, a béna feré bôrna iyêré hen iyôn men, bôrna wo nana ðu iyêré hen, a béna dé bôô sa Emen a men. ⁵ Hena nana ði bôrna hen iyôn na, a yé seɲge ré, wôsa Emen

4:17 4: 17 Dé tô are 17: 5

4:18 4: 18 Dé tô are 15: 5

4:19 4: 19 Dé tô are 17: 1,15-22

4:22 4: 22 Dé tô are 15: 6

4:25 4: 25 Esay 53: 4-6

na geléna geyé wo ðiré geyéna hen. Añ na Tini to ôbi na béna hen a gelé.

⁶ Kwôlo en kôl hen na, en kôl na wo ca ba, néé wo na nana gôlij nañ yerna ba, nañ. Wulê bi wo hen na, *Krist sa ma wô sarna nabay kañ bay têrij. Na wulê wo Emen na genge. ⁷ Bi kwôni ré ma wô kibi kwôni woñ derôre na, nana hôn wo ré na anga iyére gañ. Hena ôbi na ré na ôbi lê derê a men ley dema kwôni ré geyé ma wô kibri. ⁸ Nijba, Jésu Krist ba, ma wô sarna kirija nana bañ bô têrij a tô. Na hen iyôn a Emen né geléna geyé wo ðiré geyéna hen. ⁹ Na nañ kwôbri Jésu Krist wo ma wô sarna hen aña, Emen né beréna mega ðiné kañ derôre tiri a hen. Na hen iyôn a, nana hôn wo Jésu Krist réé gôlij nañ na, añ bi bô Emen né taari sarna ré nij. ¹⁰ Ca kirija na nana bay bayi Emen tô hen na, ôbi na hô bi nana bij pôn nañ ði nañ temay Kemari. Añ haw hen wo nana bij nañ ði hen na, nana hôn dô wo ôbi réé gôlij nañ na yôd wôsa Kemari mô tu geñ. ¹¹ Na hen iyôn mera ré. Nana li yi derê tumô Emen nañ geré wo Kelma wona Jésu Krist, añ nana li yi derê wôsa ôbi a derê tumôrna ôrij ligi Emen a añ bi nana hô bij pôn nañ ði.

Kwôlo gengij sa si Adam nañ Krist

¹² Na gawra pôn nêñ a lê têrij menba, hende gôr sa terare na. Na wô kibi têrij hende to hen aña, ðiné ré mañ hen. Na hen iyôn a, temare ré gôr kirij kêm men, duu gawré kêm a men, wôsa bay kêm li têrij. ¹³ Têrij na yi sa terare a na nij dema Emen na ré bij *Moyis tôô tô. Wulê wo tôô na nañ tô hen na, Emen na uwôl kwôlê sa ðiné kwôli têrij toji ré. ¹⁴ Nijba, hen iyôn hari kôba, wulê wo Adam a yey kwôy sañ sa kwo

Moyis a na, temare na ôm iyére sa ðiné kêm. Bi wo têrij toji na yi mega to Adam to na bij kwôlê sa Emen a ré hen iyôn né.

Adam na na tini kwo a era hen. ¹⁵ ðiné bay ka wôô hen na, gelijnji ré. Wôsa têrij to Adam na li hen na, a némij nañ anga Emen béna hen né. Na tiri, ðiné kwône ma wô kibi têrij to gawra pôn nêñ a lê, nijba, bô derê wo Emen ðê añ sôn. Ôbi tô kibri damañ sa ðiné kwône ðéñ iyôn men, liji dô wô kibi Jésu Krist a men. ¹⁶ Anga Emen bi na, yi gelij gay ðiba, yi mega têrij né. Têrij to gawra pôn nêñ li hen na, li añ Emen uwôl kwôlê sa ðiné. Nijba, kirija Emen li bô derê wori nañ ðiné, bi wo bay li têrij damañ hen haji kôba, ôbi biji yi ðiné kañ derôre añ kwôlê a beré sarji ré nij. ¹⁷ Na tiri, gawra pôn nêñ a lê têrij menba, temare ôm iyére sa gawré kêm wô kibi têrij tori hende to hen. Hen iyôn ba, nana hôn wo sa kibi Jésu Krist pôn nêñ na, nana uwôñ are damañ. ðiné ka Emen biji bô derê wori damañ añ biji yi kañ derôre tiri a hen na, bay a meré tu geñ nañ kwiniji men, bay gôlij sa are kêm, sa kibi gawra pôn nêñ, ôbi a na Jésu Krist.

¹⁸ Na ôbi á, nana gel wo kwôlê bu sa ðiné kêm sa kibi Adam pôn nêñ wo li têrij hen men, sa kibi Jésu Krist pôn nêñ wo li anga dôri hen a lê aña kwôlê ré bu sa ðiné kêm né hen men, ôbi biji mô tu geñ nañ kwiniji a men. ¹⁹ Nana gel wo ðiné kwône yi bay têrij wô kibi gawra pôn nêñ wo bij Emen kwôlê ré hen iyôn na, ðiné kwône yi kañ derôre tiri a wô kibi bê kwôlê wo Jésu Krist pôn nêñ men. ²⁰ Emen na bij ðiné tôô to Moyis bi têrij toji ré ô tumô tumô menba, kirija têrij to ðiné ô tumô tumô hen iyôn na, bô derê wo Emen kôba, ô tumô tumô ðê añ

sônj. ²¹ Na hen iyôn a, bô derê wo Emen ré li aɲ bijné yi kaɲ derôre tiri a, mega wo têriɲ ôriɲ naɲ néé woɲ diriɲ gawré hen iyôn men. Bô derê wori bi wo hen li aɲ nana môriɲ tu geɲ naɲ kununa aɲ na Kelma wona Jésu Krist a belê geré béna.

6

Nana ma tô têriɲ a niɲba, nana mô tu geɲ naɲ geré wo Jésu

¹ Hena ré na hen iyôn ba, naa kelê kwôli mi ba? Hena ré na hen iyôn ba, naa lê têriɲ aɲ bi Emen né béna bô derê wori damaɲ a ba? ² Eɲ eɲ, na hen iyôn né kwôy. Kwo gengiɲ sa têriɲ ba, nana ma aɲ nana nêmerê bô têriɲ a ré kwôy niɲ. ³ Ken hôn dô kirija bay na lêna batêm hen na, ken hôn wo na nana bijn pôn naɲ Jésu Krist hen iyôn hanje ba? Wulê bi wo hen na, nana ma naɲ dî men. ⁴ Kirija bay na lêna batêm hen na, nana ma naɲ dî men, bay eména naɲ dî men, aɲ bi jé lêrena ré yi na aɲga kôrbi mega wo Ibarna Emen bi Jésu ji si kampê naɲ néé wori wo gôliɲ sa are kêm hen.

⁵ Na tiri, nana ma môɲ ôbi iyôn aɲa nana bijn pôn naɲ dî hen. Mega wo hen iyôn na, nana bijn pôn naɲ dî sa kwo gengiɲ sa jê sé kampê wori wo ôbi jijn sijn kampê hen iyôn men. ⁶ Nana hôn wo kirija Jésu na ma sa gurô tagelê hen na, Emen na bér jé lêrena wo cay hen ya men, aɲ bi yi woɲ têriɲ ré ma men, bi têriɲ ré lêna lemnare ré niɲ a men. ⁷ Wôsa têriɲ ôriɲ naɲ néé sa kwôni wo ma hen ré niɲ yôd. ⁸ Nabay naɲ *Krist nana manje, ôbi a nana hôn wo nana merê tu geɲ naɲ dî men hen. ⁹ Men, nana hôn wo Jésu Krist wo ré ji si kampê hen na, réé ma ré niɲ yôd men, temare ré ôriɲ naɲ néé sari a ré niɲ a men. ¹⁰ Kirija ôbi ma na, ôbi dô

yiri aɲ yi têriɲ a têê pôn yôd, aɲ haw hen wo ôbi mô tu geɲ hen na, ôbi li are kêm ermijn na sa Emen a.

¹¹ Naɲ ken kôba, na hen iyôn men. Henênge mega wo kené ma niɲ aɲ kené dô yerɲge yi têriɲ a yôd aɲ niɲ. Aɲ haw hen ken mô tu geɲ tumô Emen a sa kibi bijnare pôn tonje naɲ Jésu Krist.

¹² Mega na hen iyôn na, bi têriɲ ré hô uwôɲ néé sa kurôngi yerɲge a ré niɲ yôd. Men ken mô wô bê kwôlê sa aɲga habiɲ ka kurôngi yi gey hen né a men. ¹³ Déngge bi têriɲ ré hô uwôɲ geré si kwa yerɲge wo pôni a wô liɲ habré ré niɲ. Niɲba, ken ay yerɲge bijn Emen mega bijné ka ma aɲ béér hen iyôn men, ken ay yerɲge biri yôd aɲ bi ôbi perênge liɲ angaɲ derôre.

¹⁴ Iyôn ba, têriɲ a gôliɲ sarɲge ré niɲ wôsa ken mô tô tô to *Moyis ré niɲ, niɲba, ken mô na bô bô derê wo Emen a.

Nana limé ka Emen laba, ka têriɲ dî ba?

¹⁵ Hen ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa lê têriɲ wô wo nana mô tô tô to Moyis a ré niɲ, niɲba, nana mô na tô bô bô derê wo Emen a ba? Eɲ eɲ, na hen iyôn né kwôy. ¹⁶ Ken hôn mega wo hena kené ay yerɲge bijn kwôni aɲ ken kôli kené biri kwôlê ba, ken yi na limé kari iyôn ré ba? Hena têriɲ ré gôliɲ sarɲge ba, kena limé kare aɲ ken woge na temare sarɲge a, niɲba, hena kené bijn Emen kwôlê ba, kena limé kari men, ka yé gawré kaɲ derôre tiri a a men. ¹⁷ Na kena limé ka têriɲ ca tumô ré ba? Niɲba, haw hen na, ken bi kwôlê sa kwôlê woɲ tiri a wo bay na gelênge hen naɲ bôpôn. Iyôn ba, na liɲge Emen dosé wô sa are bay ka hen kêm. ¹⁸ Iyôn ba, kena limé ka têriɲ ré niɲ, wôsa Emen derênge aɲ ken yi na limé kari, aɲ bi jé lêreɲge ré yi kwoɲ derôre.

¹⁹ En ay limé gengijn naŋ are bay ka hen, aŋ bi kené hôn, wôsa ken jal sa hené are a gaŋ. Tumô ba, na ken ay yerŋge yôd wô lijn habré men, ken li têriŋ hende kêm hen ôriŋ tumô tumô mega wo na ken lijn ca tumô hen iyôŋ. Aŋ na kena limé kaji. Nijba, haw hen na, ken ayêŋge yerŋge biŋ Emen yôd wô lijn aŋgaŋ derôre aŋ bi jé lêreŋge yij kwo séli, aŋ ken yij limé kaji men.

²⁰ Ca ba, na kena limé ka têriŋ kwôy kwôy men, ani ka na berêŋge ereŋ bi kené li aŋga Emen gey hen kôba, naŋ a men. ²¹ Wulê bi wo na, ken lijn aŋga habij aŋ tayre dêŋge sara kemnêŋ kemnêŋ hen na, na mi ka dôri a kené uwôŋ ya ba? Are bay ka hen na, ôriŋ naŋ gawra na kini temare a dî. ²² Nijba, haw hen na, kena limé ka têriŋ ré nij, mega wo Emen derêŋge kibé hen na, ken yi na limé kari nij. Iyôŋ ba, aŋga dôri kaŋ upé na, na lê jêreŋge wo a yé kwo séli men, deré kibri ba, ka meré tu geŋ naŋ kunuŋge a men. ²³ Hena kwôni ré li têriŋ ba, aŋgaŋ têbê sa kôbri ba, na temare. Nijba, aŋga Emen bij gawrê déŋ iyôŋ hen na, na meré tu geŋ wo naŋ kwini. Ôbi béna na wô wo nana bij pôn naŋ Kelma wona Jêsu Krist.

7

Tôo to Moyis naŋ néé sarna ré nij

¹ Yênen, na kelêŋge kenbay ka ken hôn tôo hen ken toy. Ken hôn mega wo tôo ré ôriŋ naŋ néé sa kwôni a na, na kirija ôbi ré môriŋ tu geŋ tôo mera ré ba? ² Na gengêŋge naŋ iyore to kurôre ya. Kirija kurôre bi wo hen mô tu geŋ baa ya tô na, hende a kaŋêri aŋ ôriŋ wô kwo dŋaŋi ré wôsa tôo haare naŋ kurôre baa ya. Nijba, hena ôbi ré ma na, tôo to na haare

naŋ kurôre hen na, li ani naŋ tu ré nij. ³ Hena kurôre ré ma ré tôo aŋa hende ré eŋge iba wo dŋaŋi na, hende yij na yijare toŋ têriŋ. Nijba, hena ôbi ré ma nij na, hende na sare seŋge. Hena hende ré gey eŋgé iba wo dŋaŋi kôba, a eŋgé dîba, kwôni a jôre ré men, hende yij na yijare toŋ têriŋ hen ré men. ⁴ Yênen, kwonŋge kenbay kôba, na hen iyôŋ men. Kwo gengijn sa tôo ba, ken ma naŋ dî, wô kibi bijare tonŋe naŋ *Krist. Ôbi a, kené na kari ôbi wo Emen biri ji si kamŋé hen. Kena bijé kari aŋ bi jé lêreŋge ré yij kwo dôri tu Emen a. ⁵ Ca kirija na nana lijn aŋga bôrna na gey tôo hen na, tôo na gel wo aŋga nà ré na têriŋ men, ka hen ré na têriŋ men. Kirija geléna hen iyôŋ na, nana gey lê têriŋ hende to hen damaŋ a, aŋ têriŋ hende to hen nôgêna bi a kibi temare a. ⁶ Ca ba, na nana limé ka tôo to *Moyis, nijba, haw hen na, tôo to na beréna lemnare hen na, yi mega nana ma tôre a nij. Na hen iyôŋ a, Emen né deréna tôre a hen. Aŋ haw hen jé wo Emen wo nana li hen na, na kwo kôrbi wo Tini Emen a geléna dîba, na naŋ kwo tôo to Moyis to lijn bô magtubu a hen né.

Tôo naŋ têriŋ

⁷ Hen ba, gel wo tôo to Moyis na ré habij ba? Eŋ eŋ, na iyôŋ né, nijba, hena tôo henaŋ ré naŋ ba, ré ené hené wo têriŋ ré na aŋga habij tumô Emen a ré. A hena tôo henaŋ ré kôl iyôŋ ba: «Já lê tu bôriyare ré» réba ré ené hené tu bôriyare ré habij na iyeŋ ba? ⁸ Nijba, na hené bi wo en hôn tôo hen aŋa, têriŋ ré uwôriŋ kene yen a hen men, na ôbi a, ené lijn tu bôriyare sa aŋga gay gay a hen men. A hena tôo ré naŋ ba, néé têriŋ kôba, naŋ men. ⁹ Ca wo na en hônijn tôo ré tôo hen na, na en mô tu geŋ, nijba, kirija en

hôn tôô na nij dema ené lijn têrijn hen. ¹⁰ Ôbi a, ené map wô kebre. Wôsa Emen bi tôô bi ré bijn bijné mô tu gejn menba, hende hô bilijn temay deréren. ¹¹ Ôbi a, kirijna ené hôn tôô menba, têrijn uwôjnijn kene yen a ajn lamen en li têrijn ajn yijn temay deréren.

¹² Iyôn ba, Emen a dé tôô, ajn kwôlo yi bô a kêm hen na, na kwo séli men, kwôlê bi wo hen, na kwojn derôre men, kwo dôri a men. ¹³ Hen ba, na Kwôlo Dôri bi wo hen, a deren hen ba? En en, na iyôn né. Na têrijn a deren dî. Ajn li ajn hende bu tô kôbi Kwôlo Dôri bi wo hen ajn, na ré deren hen. Na hen iyôn a, sa kibi tôô a nana hôn wo têrijn ré na anja habijn daman hen.

Têrijn gôlij sa gawra

¹⁴ Nana hôn wo tôô na, ré yi gengijn na sa Tini Emen, nijba, nôbi ena gawra mera ajn ené yijn lema wo têrijn hen. ¹⁵ Ajn anja en li hen na, en hôn tôrji ré. Wôsa anja en gey lê hen ba, en li ré menba, ka en gey lê ré kwôy hen a ené li dî men. ¹⁶ Hena ené kap anja habijn ka en li hen ba, en hôn wo tôô na ré dô. ¹⁷ Ôbi a, kirijna ené li habijn ba, na nôbi a lê hen né, nijba, na têrijn to hôn a hen lê habré hen. ¹⁸ En hôn wo lê anja dôri ré najn yen a. Ajn najn ermé wupê wojn gawra na, en gey lê anja dôri hapê, nijba, en nêm né. ¹⁹ Anja dôri ka ené lê hen na, en li ré, ajn na ka habijn ka en gey lê ré hen, a ené hô li dî men. ²⁰ Hena ené li anja habijn ka en gey lê ré hen na, na nôbi a lê hen né, nijba, na têrijn to yi yen a hen a lê hen.

²¹ Anja en gel yen a na: en gey lê anja dôri nijba, têrijn a gasé yé tumôn a dî. ²² Bôn a ba, yen dôren sa tôô to Emen a hapê, ²³ nijba, anja habijn ka yi hôn a hen na, li kumbul najn ka dôri ka

en hôn hen. Anja habijn bay ka yi yen a hen, a lê ajn ené yijn lema wo têrijn hen. ²⁴ Ayi! na lê iyen ba? I a dôren kôbi yen wo ôrijn najn en kibi temare a hen ba? ²⁵ Na Emen a dôren kibi a najn néé wo Kelma wona Jêsu Krist, ajn en liri dosé najn bôn pôn. Ôbi a, ré najn bô geyé wupê na, ené gey bê kwôlê sa tôô to Emen a, nijba, najn iya wupê wojn gawra hen na, ena lema wo têrijn.

8

Merê tu gejn wo Tunu tojn hendi bô bôrê bijn bijné

¹ Iyôn ba, haw hen na, Emen a ulê kwôlê sa bijné ka bijn pôn najn Jêsu Krist hen ré nij. ² Wôsa néé wo Tunu tojn hendi bô bôrê wo béna merê tu gejn wojn tiri hen na, hena na ligi Jêsu Krist a. Men, ôm iyére san a ajn ena lema wo têrijn najn kwo temare ré nij. ³ Tôô to *Moyis na nêm lê bi nana mô tu gejn ré, wôsa nana gawré ka iya men, nana nêm bê kwôlê sa tôô a ré a men. Nijba, anja tôô na nêm lê ré na, Emen liji. Ôbi a, ôbi ré jêjn najn Kemari sa terare a nà, bi ré bul yiri gawra ajn ré gelijn najn nabay kap bay têrijn bay ka hen iyôn men, ré ma wô sa têrijn tona a men. Na hen iyôn a, Emen na ré jô kwôlê sa têrijn to yi bô gawré hen. ⁴ Ôbi li hen iyôn bi nana lijn tôô to Moyis dô jêd, nabay ka nana ô tô néé wo Tunu tojn hendi bô bôrê a dîba, tô kwo kurônggi yi a ré nij hen. ⁵ Bijné ka li anja bôrji gey hen na, ermé woji yi na sa anjaji bay ka hen, nijba, ka li anja dôrijn Tunu hen na, ermé woji yi na sa anja dôrijn Tunu a dî. ⁶ Hena nana erem na sa anja dôrijn kurônggi yi a kwôy kwôy na, nana woge na temare, nijba, hena nana erem na sa anja dôrijn Tunu a kwôy kwôy na, naa merê tu gejn men,

naa upé bô jalê a men. ⁷ Bijné ka erem na sa anga bôrji gey a kwôy kwôy hen na, na bay bayi Emen, wôsa bay bi kwôlê sa tôô Emen a ré. Tiri wori ba, bay nê m né. ⁸ Bijné ka li anga bôrji gey kwôy kwôy hen na, bay a nê mê dé tu Emen né.

⁹ Kenbay na, jé lêrenge na kwo kurôngi yi ré nijba, na kwo Tini Emen, hena hende ré mô bônge a tiri a men. Ôbi a, kwôni wo Tini *Krist ré naj bôri a ba, na kwori ré hen. ¹⁰ Hena Krist ré mô bônge a ba, Tini a benge ka merê tu gej, wôsa kené na bijné kap derôre tu Emen a. Nijba, kurôngi yerenge ô na kibi temare a wô kibi têrij to ken li hen. ¹¹ Hena Tini Emen wo na bijn Jésus Krist na ji si kamjê perê bijné ka ma a hen ré yi bônge a tiri na, Emen bi wo hen a benge ka merê tu gej hen iyôn men, wô kibi Tini to mô bônge a hen.

¹² A iyôn ba, yê nê n, bi jé lêrena bijn naj kwo Tunu toj hendi bô bôre dîba, bi bijn naj kwo kurôngi yi ré nij. ¹³ Hena jé lêrenge ré na kwon kurôngi yi ba, ka ma, nijba, hena kené li are naj nêé wo Tunu toj hendi bô bôre na, ka mênê ka habij ka yi yerenge a hen kêm aj, ôbi a, kené môrij tu gej hen. ¹⁴ Bijné kêm ka Tini Emen a derê tumôrji hen na, bay na kami Emen. ¹⁵ Tunu hende to Emen benge hen na, na toj lemnare ré men, na toj kemnare ré a men, nijba, hende li aj ken yi kam Emen. Ôbi a, nana uwôn geré uwôgij Emen: «Baba» hen. ¹⁶ Tunu hende to hen, a lê aja nana hôn dô bôrna wo nana na kam Emen tiri a men hen. ¹⁷ Mega wo nana kamni hen iyôn na, naa upé naj Krist anga dôri ka ôbi dî gengij sa bijné kari hen men. Na nabay ka Krist a upé are bay ka hen. Hena nana gelij gusij naj dî na, naa merê naj dî bô hini

emê wori a men.

Anga dôri ka nana mô gem hen

¹⁸ En hôn wo gusij to nana gelij haw hen na, na ani ré dîba, a nê mij naj hini emê wo Emen a sa béna hen né. ¹⁹ Ari dé ka Emen kêm mô gem wulê bi wo ôbi a gelé kamni tu wolé bi bijné ré gelji hen. ²⁰ Emen na pô ari déri aj bay yi mega ani ré. Bay ba, na gey bi ôbi ré bôrji mega ani ré iyôn né, nijba, na ôbi a derê kôbri aj yirji a, nijba, angap dé bôô sara yi ya. ²¹ Wôsa wulê wo pôni na, ôbi a derê ari déri kêm bô lemnare a, aj bi bay ré mô sarji senge dîba, bay ré mênê ré men, bay ré sa uwônij hini emê mega kam Emen iyôn, aj ré môrij sarji senge men. ²² Nana hôn dô wo kirija Emen na ayij tô dé anhari kwôy kemnêj na, ari déri bay ka hen, gelij na gusij men, jôr baa ya môj yê wo ôl denjô iyore hen iyôn men. ²³ Gusij hende to hen na, ari déri bay ka hen, a gelij piniji mera ré, nijba, nabay ka ôbi na béna Tini tumô dema na ré hô béna angap baliyare kari a tô hen kôba, na jôrê na hen iyôn hende to hen men, nana mô gem wulê wo Emen ré sa berêna mega kamni aj ré sa derêna bô gusij hende to hen yôd nij hen. ²⁴ Emen gôlij naj na nijba, turna gel derê wori bi wo hen né tô. Iyôn hari kôba, nana dî bôrna sara. Hena nana gel are bay ka nana dî bôrna sara hen nij ba, a hô yé angap dé bôô sara sôj ba? Kirija tu kwôni gel are nij ba, a hô dé bôri sara ré nij. ²⁵ Nijba, na wô wo nana gel ré tô aja nana dîj bôrna sara hen. Ôbi a, nana uwônij bôrna môrij gemij hen.

²⁶ Na ôbi á, Tunu toj hendi bô bôre ré sa li naj na wôsa nana ka iya. Men, nana hôn gwosoy uwônij Emen are ré a men. Aj na Tunu hende to hen, a hô gasê

uwôlê Emen kebrena naŋ kwôlê wo gawra nêwê kelê ré hen. ²⁷ Aŋ Emen wo hôn anŋa yi bô gawré hen na, ôbi hôn anŋa Tunu toŋ hendi bô bôré gey hen. Wôsa hende gase uwôli are kibi ðipné ka Emen naŋ gwosoy uwôlê wo dôriŋ Emen damaŋ hen.

²⁸ Bîné kêm ka pur Emen hen na, ôbi uwôgeji naŋ gengé wori. Aŋ nana hôn mega wo anŋa habîŋ kêm ka sa sarji a hen na, Emen bul liŋ ka dôri bîji. ²⁹ Wôsa ðipné kêm ka ôbi cobji tumô niŋ hen na, ôbi na genge tumô bi bay ré geliŋ naŋ Kemari iyôŋ aŋ bi Kemari ré yi kwo seri wo yêneri bay ka hen kêm. ³⁰ Bîné bay ka ôbi genge ré yi kari hen na, ôbi na uwôgeji, ka ôbi uwôgeji bay ka hen na, ôbi bôrji mega ðipné kaŋ derôre tiri a, ka ôbi bôrji mega ðipné kaŋ derôre bay ka hen na, ôbi bîji hini emê wori men.

Emen geyéna na naŋ kwini

³¹ Iyôŋ niŋ ba, kwôli mi a nana kelê sôŋ ba? Hena Emen né na kwona ba, i wo ðanŋi a yé ôbi barena sôŋ ba? ³² Emen bi wo hen, jera Kemari ré niŋba, jori sa terare a nà bi ré sa ma wô sa ðipné kêm. Mega ôbi béna Kemari hen iyôŋ na, ôbi a béna tô anŋa baa kêm hen a men. ³³ Bîné ka Emen na cobji hen na, i a ðiji kwôlê sarji a sôŋ ba? Wôsa na ôbi a bôrji mega ðipné kaŋ derôre tiri a. ³⁴ Men, i a nêwê perêji a men ba? Wôsa Jêsu Krist naŋ yiri ma wô sarna men, Emen biri ji si kampê aŋ ô merê sa kôbri woŋ gusurô a aŋ uwôli wô sarna. ³⁵ Peré wo Jêsu Krist peréna hen na, na mi a karêna naŋ ði ba? Na bô emê laba, tu ŋa laba, gusiŋ to bay geléna hen laba, kurôŋ laba, erê tô seŋge laba, anŋa ômi laba, temare a karêna naŋ ði ba? Ani kani ka a karêna naŋ ði ba, naŋ.

³⁶ Mega wo na liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Na wô kem jôbi a niné môriŋ kibi temare a kwôy kuriŋ tare hen men,

tu ðipné a ba, nini yi mega gamgé kaŋ deré iyôŋ a men hen.»

³⁷ Niŋba, are bay ka lêna kêm hen na, nana gôliŋ sarji naŋ néé wo kwo peréna hen. ³⁸ Wôsa nôbi ba, en hôn wo ani kaŋ bay karêna naŋ ði aŋ jôri wo ré peréna ba, naŋ, temare, merê tu geŋ, *manê ka derômaraj a, naŋ anŋaŋ néé ka gay gay bô kal a, ré na anŋa hawi hen, ka a era tô hen, ³⁹ néé wo tayii, kwo tôŋgii, ari dé Emen bay ka kêm hen a nêwê karêna naŋ peré wo ôbi peréna hen né, wôsa peré wori wo ôbi peréna hen na, ôbi geléna na naŋ anŋa Kelma wona Jêsu Krist li hen.

9

Kwôlo gengiŋ sa Jubné

¹ Kwôlo na kelê hen na, na tu kwôlê, wôsa ena kwo Jêsu Krist ðiba, na iyêlê benare ré. Naŋ geré wo Tunu toŋ hendi bô bôré na, ermé wupê bi wo hen gelen wo kwôlê wupê ré na tu kwôlê.

² Tiri wori ba, bôn mène damaŋ men, dengôn ðôŋnen yôôd a men.

³ Hena ré na anŋa ré yi deré wo balên Jubné na, en gey wo Emen né ré tômen mène aŋ men, ré ré dôren yi *Krist a aŋ wô kibriji.

⁴ Bay na kam *Israyêl ka Emen a terêji ré yi kamni men, ôbi geliŋ dampare tori men, ôbi biŋ naŋ ci men, ôbi bîji tôô men, ôbi geliŋ geré tibéri woŋ tiri hen men, ôbi genge bîji anŋa gay gay hen a men. ⁵ Bay na kwôŋgé môpêrna kaŋ bay hini emê hen aŋ kirîŋa Jêsu Krist era sa terare a nà mega gawra hen kôba, na tô môp woji a men. Bi heramê yi wô sa Emen

wojî ôbi sa are kê m hen. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁶ Hen iyôn na, na wô wo anja Emen na genge lê hen na, ré najî nijî ré. En kôl hen iyôn wôsa kam Israyêl ka pônî na kam Israyêl kajî tiri ka na kam Emen hen né. ⁷ Men, kwôngê *Abraham na kwône haji nijîba, na kwôngêri kajî tiri kê m né, wôsa Emen na kôlij Abraham iyôn ba: «Kwôngê m ka kemam Isak a yé kwôngê m kajî tiri.» ⁸ Bô kwôlê bi wo hen na, kôl na iyôn ba, na kwôngêri ka bay yêji najî yîpare hen né, nijîba, na ka bay yêji sa kibi tôo to Emen na ay bijî Abraham hen. Na bay a na kwôngêri kajî tiri hen dî. ⁹ Emen na genge kôl iyôn ba: «Na hera, iyôn ba, kirijî en bulo hera hen na, Sara a yê kema îba nijî.»

¹⁰ Na wô kwo Sara punu ré nijîba, Rébéka kôba, kamne ka wôo hen ibarjî na pôn. Ôbi a na môyrena Isak. ¹¹⁻¹² Gengijî sa kamne bay ka wôo hen na, Emen na kôle iyôn ba: «Kemarê wo seri a yé mana wo kwôjî ôbi cêgeri.» Kirijîna Emen na kôle hen na, bay na li ani kani ka dôri najî ka habijî ré tô men, bay na yêjî ré tô a men. Emen li hen iyôn gel wo anja dîré gey lê ba, dîré li men, dîré dô gawra wori perê bijîné, na wô uwôgê wo ôbi uwôgeri hen mera dîba, na wô jé lêri wo dôri hen ré. ¹³ Na mega wo na lijî bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôn ba: «Nôbi Emen na en gey Jakwôb nijîba, na en kajî Esawu.»

¹⁴ A hen ba, naa kelê iyejî ba? Naa kelê Emen ré li na anjan derôre ré ba? Enjî enjî, naa kelê iyôn né. ¹⁵ Wôsa ôbi na kôlijî *Moyis tumô iyôn ba: «Kwônî wo en gey lê derê najî dî ba, na lê men, kwo en gey berê tu jîna tori

kôba, na berê a men.» ¹⁶ Iyôn ba, kirijîna Emen dô kwônî ba, dôri mera, wôsa ôbi bô tu jîna tori dîba, na wô bô geyé wo kwônî bi wo hen né men, na wô jé lêri wo dôri ré a men. ¹⁷ Na lijî bô magtubu to Emen gengijî Parawôn kelma wo Ejipt a kôl iyôn ba: «En bem kenare ajî ené gelijî bijîné kê m néé wupé sam a men, bi henen ré ôm najî kirijî kirijî sa terare a na a men.» ¹⁸ Na ôbi á, nana hôn wo Emen ré li dô najî i i wo ôbi gey men, kwo ôbi biri li sa iyêre ba, li sa iyêre men.

Bô tarê wo Emen najî berê tu jîna tori

¹⁹ Hena ré na hen iyôn ba, ka pônî a kôlen iyôn ba: «Wô mi a Emen né nay bijîné ka pônî wô kibi jé lêreji ba?» Wôsa na ôbi a geyé bi bay ré li hen iyôn. ²⁰ Jôbi gawra wo ju engere hen iyôn ba, ju na i men, a jeré gagijî Emen kwôlê hen ba? Sa pônî bânî kôlijîjî ôbi jibéri wô mi a jeré juben hen iyôn ba? Enjî enjî, ôbi a kelê hen iyôn né. ²¹ Ôbi jibé na, na anja ôbi gey lê najî gerem ba, ôbi li mera. Ôbi gey ba, jô gerem derôre a ajî kwari pônî ba, ôbi lijî bânî wo yi najî jengêri men, kwari wo pônî ôbi lijî bânî wo bay ômijî are najî wulê wulê hen men.

²² Hena Emen né gey lê môjî kwo ôbi jibé hen iyôn ba, kwom jôbi ba, dôlem iyejî men ba? Ôbi gey bijîné ré hôn bô tarê wori men, néé wori a men. Na hen iyôn a, ôbi ré uwôlijî bôri sa ka bôri tari sarjî a, ka ré mênê men hen. ²³ Emen li hen iyôn wô geléna nabay ka ôbi bô tu jîna tona hen derê wo dampare tori. Na nabay bay ka hen, a ôbi na ré bu sa têrna bi nana uwôjî derê wo dampare tori hende to hen hen. ²⁴ Nabay

kêm nana bîné ka ôbi tôrji bi ré yi kari hen, na Jubné a ôbi ré tôrji mera ré, nîba, ôbi tô bîné ka na Jubné ré hen a men. ²⁵ Na mega wo kôlij bô magtubu to Osé a kôl iyôn ba:

«Bîné ka ca ba, na na kapê ré hen na,
haw hen na uwôgêji bîné kapê.
Tô yê wo tumô ba, en geyji ré hen na,
haw hen na kelêji «en geyéjge».

²⁶ Kirîj bay ka hen, ka na en kôlji: «Kena bîné kapê ré» hen na, na kirîj bay ka hen gan a ené uwôgêji kamnen nôbi Emen woñ ôbi merê tu geñ hen.»

²⁷ Kwo Israyêl ba, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlé gengîj sarji kôl iyôn ba:

«Hena kam Israyêl na ré kwône mega haal wo kibi cér a iyôn kôba,
ka Emen a gôlij nan ci ba, daman ré ded.

²⁸ Kelma Emen a era lew jerê kwôlé sa bîné ka sa terare a na.»

²⁹ Na mega wo Esay na kôl tumô kôl iyôn ba:

«Hena Emen Kelma wo na ôbi sa are kêm na ré tô kwôngêrna ka pôni dí ré ba,
nana manje kêm mega bîné ka *Sodôm nan *Gwomôr iyôn.»

Jubné kan Kwôlo Dôri

³⁰ Iyôn ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa kelê mega wo bîné ka na Jubné ré ba, na ré woge geré woñ yîj derôre tu Emen a ré, nîba, bay ré yi kan derôre tiri a wô bê bôd woji sari a. ³¹ Kwo Jubné ba, wogéji wô lê tôd wô yîj derôre tu Emen a, nîba, bay herîj geré. ³² Wô mi a bay herîj ba? Wôsa bay erem yan ba ciré yé bîné kan derôre tu Emen wô jé lêreji an bay

bi bôrji sa Emen a ré. An yi mega bay ré sê têrji yi keram woñ ôbi heré bîné hen. ³³ Lîj bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Toyéjge, na dé keram sa iyé Sibô,
an bîné a sê têrji sara.
Na keram wo bîné a herîj wô kibri.
Nîba, kwôni wo bi bôri sari a ba, tayre a diri ré ded.»

10

¹ Yênen, en gey nan bôn pôn wo balên Jubné ré eraji bi Emen né gôlij nan ci. En uwôli hen iyôn daman. ² En hôn dô wo bay gey lê jé bîj Emen tiri nan yi gwa nîba, yi gwa woji bi wo hen tôri dîj na sa henê are kan tiri a hen né. ³ Bay hôn geré wo Emen li an gawra yîj kwoñ derôre tiri a hen né. Bay woge geré woñ yîj derôre tu Emen a sa yirji a men. Na hen iyôn a, bay ré kan geré wo Emen li an kwôni a yîj derôre tiri a hen hen. ⁴ En kôl hen iyôn wôsa kirîja Jêsu Krist era sa terare a na ná, ôbi duu kibi tôd to *Moyis, an ôbi li hen iyôn bi bîné ka ré bi bôrji sari a ná, bay a ré yé kan derôre tu Emen a dî.

Emen gey gôlij nan bîné kêm

⁵ Moyis na li bô magtubu a tumô kôl wô yé derôre nan geré wo tôd. Ôbi na kôl iyôn ba: «Kwôni wo li tôd dô dô jêd ná, a merê tu geñ wô kebre.» ⁶ Geré wo bîné bîj bôrji sa Emen a an yîj kan derôre hen na, yi gay. Bay li bô magtubu to Emen a gengîj sa geré bi wo hen kôl iyôn ba: «Kôl bôm a iyôn ba: «I a dayê derôrmarañ a?» iyôn né.» (Kôlij *Krist bi ré herbo tôn ba.) ⁷ «Men, ju kôl iyôn ba: «I a herbé tô terare a?» iyôn né men.» (Kôlij Krist bi ré hena peré bîné ka ma hera ba.) ⁸ Nîba, magtubu

to Emen hende to hen kôl iyôn ba: «Kwôli ayê bôô ré na ða kwam a nij. Kwôlê bi wo hen yi na kem a men, bôôm a a men.» Na kwôli ayê bôô bi wo pôn hen a niné uwôl béreri bijn bijné, bi bay ré bi bôrji sa Emen a hen*. ⁹ A hena jeré kôl nap kem mega wo Jésus ré na Kelma men, hena jeré erem bôm a Emen né sijn nap ði perê bijné ka ma a a men na, Emen a gôlij nap ju. ¹⁰ Na bê wo nana bi bôrna sa Jésus tiri hen, a nana yij gawré kap derôre tu Emen a men, hena nana kôl nap kebrena Jésus ré na Kelma na, na upé gelê. ¹¹ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bijnê kêm ka bi bôrji sari a hen na, tayre a diji ré kwôy.» ¹² Ôbi a, ré jeré na Jub, Jub réé kôba, na kwôlê wôni ré, wôsa Kelma bi wo pôn hen a na kwo tô kibri sa bijné kêm ka uwôge hini hen. ¹³ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «I i wo uwôge hini Kelma ba, ôbi a gôlij nap ði.»

¹⁴ Nijba, hena bijné ré bi bôrji sa kwôlo gengij sari hen ré ba, bay a uwôgê hini na iyen ba? Men, hena bay ré toy kwôli ré ba, bay a bê bôrji sa kwôlê bi wo hen na iyen ba? Men, hena kwôni na ré kôlji kwôli bi wo hen né ba, bay a toyé kwôli bi wo hen na iyen ba? ¹⁵ Men hena bay ré jên nap kwôni ô kôlji ré ba, ôbi a lê iyen, a ré erê kelêji ba? Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bijnê li yi derê wô ka a era sa kôlji kwôlo dôri hen.» ¹⁶ Nijba, bay ka toy hen kôba, bi bôrji sara kêm né. Ôbi a, *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl iyôn ba: «Kelma, i a bê bôri sa béré wona ba?» ¹⁷ Ôbi a, kené hôn wo kirija kwôni bi bôri sa

Kwôlo Dôri a ba, na wô toyé wo ôbi toy nij hen men, kirija kwôni toy kwôlo gengij sa *Krist ba, gel wo kwôni ré kôli nij a men.

¹⁸ Hena ré na hen iyôn ba, na engerenge kwôlê pôn: Na ba, na tiri wo Jubnê toy béré Kwôlo Dôri ré kwôy ba? Bay toy a men. Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Bijnê ô ulê béré kwôlo Emen nap kirij kirij sa terare a na men,

tôôrji ôm kurij kelan ðé a sôn.»

¹⁹ Na hô engerenge kwôlo ðangji a: Jubnê ba, na hôn kwôlê bi wo hen né na tiri a men ba? Moyis na kôl tumô nij kôl iyôn ba:

«Emen kôl iyôn ba, na lê aj kenbay bijné kapê ka lê terbére nap tô yê bijné ka ken bôrji môni ani ré hen men,

na lê bôrjge a tarênge sa ka henê angaji nap hen a men.»

²⁰ Li kwôy wo ôbi kibi Emen Esay kôl Emen né kôl iyôn ba:

«Bijnê ka na wogen né kwôy hen a hô dê tôre uwôgen men, ka na engeren né hen a ené hô biji bay ré hô hōnen men.»

²¹ Kwo gengij sa kam *Israyêl ba, ôbi kôlji iyôn ba: «En jé kôben nap wulê wulê si ligi bijné kap bay bê kwôlê ré hen men, bay sa iyêré hen a men nijba, bay kap.»

11

Emen kap bijné kari kap Israyêlnê hen ré

¹ Na hô engeré kwôlo ðangji sôn: A hen iyôn ba, yi mega wo Emen né kap bijné kari kap *Israyêl hen ðé? Ej en, na iyôn né. Nôbi kôba, ena kema Israyêl men, ena tô yê wo Bênjamin

10:8 10: 8 Détéronôm 30: 11-14 * **10:8** 10: 8 Jésus hena derômaraj a sa nij men, ôbi ji si kampê nij a men. Iyôn ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi jé lêri ré nijba, wô kibi anga Jésus li hen ði. **10:11** 10: 11 Esay 28: 16 **10:13** 10: 13 Jowêl 3: 5 **10:15** 10: 15 Esay 52: 7 **10:16** 10: 16 Esay 53: 1 **10:18** 10: 18 Kurôn kibé 19: 5 **10:19** 10: 19 Détéronôm 32: 21 **10:21** 10: 21 Esay 65: 1-2

woj kunga *Abraham hen a men.
 2 Emen kap ðiné kari ka ôbi na tôrji ca tumô bi ré yi kari hen né. Ken hôn kwôlo bay na li bô magtubu to Emen a gengij sa *Eli hen né ba? Ôbi na ðar tumô Emen a, wô sa kam Israyêl kôl iyôn ba:
 3 «Kelma, ðiné bay ka hen na duu bay kem kô men, bay mêne kini bê kwôbe a men, aþ na nôbi a baa pôn nêj nà mera a bay ré gey ciré hô deren a sôn hen.» 4 Menba, Emen uwôli sara iyôn ba: «Na jôbi pôn mera a baa ré, nijba, en gem ðiné kapê dubu jurgem ka tebe kamré kap *baal ré hen ya.»
 5 Ôbi a, bô wulê wo kemnêngi hen kôba, Emen tô ðiné ka pôni perê kam Israyêl a naþ derê wori hen iyôn men. 6 Hena Emen né tô ðiné naþ bô derê wori na, gel na wo ôbi ré tôrji na wô jé lêreji wo dôri hen né. A hena ôbi ré tôrji na wô jé lêriji wo dôri ba, yi mega wo bô derê wori bi wo hen na, ré na baliyare ré nij, nijba, ré na têbê sa kôbi dî.

7 Bô kwôlê bi wo hen kôl na iyôn ba, aþga kam Israyêl ré woge hen na, bay ré uwôn ré. Nijba, ka pôni ka Emen na ré tôrji perê hen a ré upé. Nijba, tôrji ka baa hen ba, na bô dengelé woji a jôrji upé are bay ka hen hen. 8 Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen bi bi bay hôn tô ani kani ré men, ôbi na lugu tirji men, marji a men, kwôy kemnêj kemnêj kôba, bay môrji na hen iyôn hende to hen baa ya.»
 9 Kelma Dabid kôba, na kôl iyôn ba:
 «Bi kwô woj geserê wo bay ôm hen,
 bi pôrji môj boyre pôrij kurôn hen iyôn men,
 bi ré herijni men, Emen né gelji gusij a men.

10 Men, ré ti tirji aþ bay ré gel kirij né men,
 ré gelji gusij kwôy wo yirji ré ilji sara a men.»

11 Na hô engeré kwôlo pôni a sôn: Kirija Jubnê na herij hen ba, na herijni na yôd ba? Eþ eþ, bay na herijni na yôd ré. Nijba, na wô têrij to bay li hen aþa Emen né gôlij naþ ðiné ka na Jubnê ré hen aþ bi bay ré lij terbére sarji a.
 12 Na wô têrij to kam Israyêl li hen aþa ðiné ré uwônij derê wo Emen bi wo hen kêm hen. Bay na herij tô tô to Emen aþa ôbi ré lij derê naþ ðiné ka na Jubnê ré hen bay ka hen hen. Mega wo Emen li derê naþ ka na Jubnê ré hen iyôn hen na, kirija Israyêl a hera upéri hen na, ðiné kêm a upé derê damaþ a.

Emen gôlij naþ ðiné ka na Jubnê ré hen iyeþ ba?

13 Haw hen ba, na iyêlênge kenbay ka kena Jubnê ré hen. Ena *ôbi jé wo Emen joon yerþge a. Aþ en li yi derê sa jé bi wo ôbi ben a hen. 14 Dô ré ba, lê bi wo en li hen iyôn na, na wo balên kap Jub ré gelen aþ terbére ré li ka pôni aþ ré eraji bi Emen né gôlij naþ ci sa kibi jé wo en li hen. 15 Nôgê wo Emen nôge Jubnê déj kwa hen, a na tô bijnare to ôbi bijn naþ ðiné ka Jubnê ré hen. Kirija ôbi a sa ðerji yiri a hôrij hen ba, a sa yé iyeþ ba? A sa yé mega kwôni wo na ma aþa ré so kamjê iyôn.

16 Hena kwôni ré ay kwa mapa aþa ré bijn Emen ba, tôri wo baa hen na, na kwo Emen a men. A hena kwôni ré bijn Emen hanê gurô ba, kam kôbri kôba, na kwori a men. 17 Kam Israyêl na, yi mega gurô woj banê wo bay uwôgeri olibiyé wo bay soor kam kôbri ka pôni aþ hen iyôn. Aþ jôbi ba, ju yi mega kema kôbi gurô

olibiyé wo noni wo bay biyari sa jem naṅ kwoṅ banê hen iyôṅ. Kwôlê bi wo hen kôl gengiṅ na sarnge kenbay kaṅ Jubnê ré hen né ba? Ôbi a, anḡa dôri ka Jubnê ré uwôṅ hen na, haw hen kenbay kôba, ken uwôṅ hen iyôṅ men, mega wo hanê gurô biṅ kam kôbri gura hen iyôṅ. ¹⁸ Hena ré na hen iyôṅ na, ken bô kam kôbi gurô woṅ banê wo sooriṅ hen mega wo ré na ani ré hen iyôṅ né. Hen iyôṅ ba, ken di denḡôrṅge na wô mi ba? Wôsa néé kema kôbi gurô na, hena na hanêri a điba, néé hanê gurô hena na kam kôbri a ré.

¹⁹ Dô ré ba, perêṅge a hen na, kwo pôni a kelê Emen né soore kôbi gurô wo pôni aṅ, bi enê uwôṅiṅ kirijṅ hólmeṅri a. ²⁰ Na tiri, Emen đi kam Israyêl aṅ wô wo bay bi bôriṅ sari a ré. Jôbi ba, ôbi gasem hôniji a wô wo jeré bi bôm sari a. Hen iyôṅ hari kôba, ju kemnaṅ Emen điba, ju di denḡôm né. ²¹ Men, ju hôn mega wo Jubnê ka yi mega gurô woṅ banê wo Emen bi a tôriṅ hen kôba, ôbi sooriṅ hen na, jôbi kôba, hena jeré hô kaṅni ba, ôbi a soorem môṅ kwoji hen iyôṅ men ré ba? ²² Henêṅge wo Emen ré na ôbi bô derê, niṅba, ôbi li iyêre men. Lê iyêre wori bi wo hen, na naṅ biṅé kari ka hô cêḡê. Niṅba, kenbay ka ken baa hen, hena kené biṅ pôn naṅ đí yôd ba, ôbi a lê derê naṅ ken, réba ôbi a denḡe jeré aṅ men. ²³ Kwo Jubnê ba, hena bay ré điji tô têriṅ toji aṅ, aṅ buloji hera uné Emen ba, ôbi a hô điji hôriṅ hólmeṅri a wôsa ôbi nêṅm lê hen iyôṅ. ²⁴ Kenbay kaṅ Jubnê ré hen na, ken yi môṅ kam kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay da jera aṅ sa jem yi kwoṅ banê a iyôṅ. Hena Emen né li anḡa kwôni nêṅm lê naṅ ken né hen iyôṅ na, Jubnê

ka yi mega kôbi gurô olibiyé woṅ banê hen dema ôbi ré heran naṅ ci điji hôniji a hôriṅ lew ré ba?

Emen li derê naṅ Jubnê piniji ré, niṅba, na naṅ biṅé kêm

²⁵ Yênen, en gey bi kené hôn kwôlo yi kini uwôbêri a wo Emen yêge sari bêṅge hen, aṅ bi kené diṅ denḡôrṅge ré. Wôsa sa iyêre wo kam Israyêl ka pôni a yé hen iyôṅ yôd ré. Niṅba, bay a sa belé jé lêreji hen tô. Bay li sa iyêre bi biṅé ka na Jubnê ré ka ré baa bê bôriṅ sa Emen a hen na, ré bi kô dem. ²⁶ Aṅ na hen iyôṅ a, ôbi ré gôliṅ naṅ kam Israyêl kêm mega wo na li bô magtubu to Emen a kôl iyôṅ ba: «Ôbi gôliṅ naṅ biṅé ka ré hena Siṅô aṅ ré sa derê têriṅ sa kwôṅḡê Jakwôb a aṅ kêm* . ²⁷ Na biṅare to nôbi Emen en biṅ naṅ ci kirijṅ na sa derê têriṅ sarji a hen.»

²⁸ Jubnê ba, na wô kaṅé wo bay kaṅ Kwôlo Dôri hen aṅa bay ré yiṅ bay bayi Emen hen. Yi hen iyôṅ, bi kenbay kaṅ Jubnê ré hen kené uwôriṅ gelê. Niṅba, bay ba, na Emen a tôriṅ bi bay ré yi kari men, ôbi perji a men. Wôsa ôbi na ay tôôri biṅ môṅêriṅ tumô ca niṅ. ²⁹ Kirijṅ Emen uwôge gawra aṅa ré biri ani na, are bay ka hen ôbi biri na yôd điba, a belé ermé wori ré niṅ. ³⁰ Kenbay kaṅ Jubnê ré hen, ca ba, na ken nariṅ Emen kwôlê aṅ haw hen na wô wo Jubnê kaṅni aṅa ôbi ré bôriṅ tu na tonḡe hen. ³¹ Jubnê bay kôba, kwoji a yé hen iyôṅ men. Haw hen na, bay nariṅ Emen kwôlê aṅa ôbi ré li derê naṅ ken hôniji a hen. Niṅba, liṅ hen iyôṅ bi bay kôba, ré đí têriṅ toji baa aṅ bi bay ré hera sa uwôṅni aṅ bi ôbi ré bôriṅ tu na toji men. ³² Ôbi a, Emen ré đí bi biṅé kêm

* **11:26** 11: 26 Na wo Jubnê pôn pôn kêm ré uné gelê ré, niṅba, gel na geré Jubnê ré uwôriṅ gelê. **11:27** 11: 27 Esay 59: 20,21, 27: 9

yi bay narê kwôlê hen iyôn̄ aṅ bi dîrê lij̄ derê naṅ ci kêm.

Bi bîjé kêm ay kibi Emen

³³ Emen na, bôri dô damaṅ dê sa kirij̄ men, ôbi hôn are kêm men, tu melênê wori dê kirij̄ men, kwôlo ôbi erem ba, kwôni nê̄m derê tôri ré men, jé lêri kôba, kwôni a nê̄mê henê tôri ré a men.

³⁴ Na mega wo na lij̄ bô magtubu to Emen a kôl iyôn̄ ba:

«Kwôni a henê ermê kwôlo Kelma ré men, kwôni a gili kwôlê ré a men.»

³⁵ «Men, i a na gwôyij̄ Emen ani bi ré sa hô têbiri hôrij̄ ba?

Kwôni naṅ kwôy.»

³⁶ Wôsa ôbi a dé are bay ka kêm hen men, na sa kibri aṅa are bay ka kêm hen ré yij̄ ya hen men, are kêm na kari a men. Iyôn̄ ba, bi bîjé ay kibi Emen naṅ kwini. Amên, bi yi gelij̄ hen iyôn̄.

12

Hal wo mana wo Emen

¹ Yê̄nên, mega wo Emen gel berê tu ṅa tori hen iyôn̄ na, en uwôlêṅge bi kené ay yerṅge biri mega aṅgaṅ sarga ka mô tu geṅ ka yi naṅ jengêrji aṅ dé tiri hen iyôn̄. Ôbi a na tibé Emen wo dôri hen, ² Bi jé lêreṅge yi mega kwo bîjé ka sa terare a nà ré men, déṅge bi Emen béṅge ermê wo kôrbi wo a beléṅge aṅ ka yé gay hen a men. Hena kené li hen iyôn̄ na, ka henê aṅga Emen gey hen men, aṅga dôri naṅ ka dé tiri hen men, ka dô dô jêd hen a men.

³ Naṅ aṅga Emen ben naṅ bô derê wori hen na, en kelêṅge kenbay kêm bi kwôni di denṅôri ré men, ken yi bay ayê sa gasaṅ ré a men. Gelêṅge ayê bô̄ wo Emen béṅge bi kené kôbîj̄ jé lêreṅge naṅ geré woṅ derôre hen.

⁴ Gawra na, yiri na pôn hari niṅba, sodirij̄ kirij̄ kwône men, jé lêreji

na gay gay a men. ⁵ Nabay kôba, nana yi na hen iyôn̄ hende to hen men. Nana kwône hana niṅba, tô bîjare tona a naṅ *Krist ba, nana pôn nêṅ. Nabay kêm nana bîj̄ pôn mega kwa yi gawra wo gay gay bîj̄ pôn hen iyôn̄. ⁶ Emen béna gwosoy jé pôn pôn naṅ bô derê wori. Iyôn̄ ba, bi i i kôba, li jé lêri mega wo Emen na bîj̄ni hen iyôn̄. Hena Emen ré bem bi jeré kôl kwôlo si kibri a na, ju liri naṅ geré bôm wo ju bi sari a hen. ⁷ Hena ôbi ré bem bi jeré li naṅ bîjé ba, lê naṅ bîjé kam bay ka jeré cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré gelij̄ bîjé are ba, gelé aṅgam bay ka hen a jeré cubu tum tô a. ⁸ Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi dôbîj̄ megêm ibiyare bôrji a ba, ju cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi lê naṅ bay nimré ba, ju li naṅ bôm pôn. Hena ôbi ré bem bi jeré dô tumô kirij̄ ba, ju li naṅ yi gwa. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi beré baliyare naṅ bîjé ba, ju li naṅ yi derê.

⁹ Pur yê̄nên naṅ bô̄ pôn men, ju dî yem yi aṅga dôri a a men. Niṅba, aṅga habij̄ ba, ju kaṅji men, ju gerji a men. ¹⁰ Perij̄ge yerṅge wôsa nabay bay ayê bô̄ kêm nana yê̄nê men, ken bîj̄ yerṅge kwôlê naṅ bô̄ wo pôn a men. ¹¹ Ayêṅge yerṅge kêm ken lij̄ jé dîba ken yi kwij̄né ré men, lêṅge jé wo Kelma Jêsu naṅ bô̄ pôn a men. ¹² Sêṅge peré sa aṅga Emen genge dîrê béṅge ka ken dî bôrṅge sara hen men, gusij̄ to ken gelij̄ hen kôba, ken bu bôrṅge men, uwôlêṅge Emen ta ta a men. ¹³ Aṅga naṅij̄ yê̄nêṅge kaṅ bay ayê bô̄ ba, ken li naṅ ci men, bîjé kêm ka era iyére tonṅe a ba, ken berji yerṅge a dô a men.

¹⁴ Uwôlêṅge Emen bi ré tô kibri sa ka gelêṅge gusij̄ hen, dîba, bi ré liji habij̄ né. ¹⁵ Hena bîjé ré

li yi derê ba, ken li nap ci men, hena bay ré sôm ba, ken sôm nap ci men. ¹⁶ Merênge nap bô jalê perênge a men, uwôyrênge yerênge ré men, jé wo yôn yôn wo bay béngge ba, ken li mera men, ken bô mega kené na bay tu melênê iyôn né a men.

¹⁷ Hena kwôni ré lêm habîj ba, ju liri habré hôrij a ré, nijba, ju mase lê anğa dôri ka bîjé hôn ré na ka dôri hen dî. ¹⁸ Kwo gengîj sam ba, li kwôy aju ju mô nap bô jalê nap bîjé kê. ¹⁹ Yênen, kenbay gañ ken di bare ré, nijba, ken dî bi Emen di bare hende to hen nap uwonçe wori dî, wôsa lij bô magtubu tori a kôl iyôn ba: «Nôbi Kelma a kelê hen, bare na, nôbi a dê men, nôbi a têbij gawra jé lêri a men.» ²⁰ Nijba jôbi ba, hena kurôn ré li ôbi barem ba, ju biri emê ôm men, hena kam ré diri ba, ju biri yi a men. Lê bi wo ju li hen iyôn na, tayre a diri. ²¹ Dî bi habré gôlij sam ré, nijba, ju gôlij sa habré nap lê anğa dôri dî.

13

Bi bay ayê bôo bij bay emê sa iyére kwôlé

¹ Bi i i kôba, bi bij bay emê sa iyére kwôlé, wôsa kenare kê na, na Emen a bé aju bîjé ka na kilmé hen na, na Emen a biji kenare hende to hen. ² Ôbi a, kwôni wo ré li sa iyêrê nap kilmé ba, ôbi kañ na anğa Emen genge ré yi hen iyôn hen. Bay narê kwôlé bay ka hen na, woge na jerê kwôlé Emen sarji a hen. ³ Bîjé ka li anğa dôri ba, a kemnañ kilmé ré, nijba, na bay lê habré a kemnañ kilmé dî. Ju gey bi jeré kemnañ kilmé ré ba? Iyôn ba, ken li anğa dôri bi bay ay kebrençe. ⁴ Wôsa kilmé na, na bay jé ka Emen ka mô bi ciré

dôbênge ibiyare bônge a bi kené lij anğa dôri. Hena kené li anğa habîj na, ken kemnaji wôsa tôo to Emen biji ré pôrijge hen na, na dên iyôn né. Kilmé bay ka hen, na bay jé ka Emen ka a perê bay lê habré gelîjji bô tarê wo Emen. ⁵ Iyôn ba, hena kené bij kilmé bay ka hen kwôlé ba, na wô gerîj bô tarê wo Emen mera ré, nijba, ken biji kwôlé ermîj mega wo ré na geré wo dôri.

⁶ Na tôri bi wo hen aña kené têbij wôgê men hen, wôsa Emen dî *bay engé wôgê bay ka hen bi ré li jé wo dôri. ⁷ I i ba, ken biri anğari ka gengîj sari sari. Bijge bay engé wôgê, wôgê woji men, bay engé anğari sa iyére ba, ken biji anğaji men, kwo nê. bê kwôlé ba, ken biri kwôlé a men. Ka nê. bi kené kemnañ tiniji ba, ken kemnañ tiniji men.

Na perînge yerna

⁸ Dênge talare to kwôni yi sarîge a ré, nijba, bi telay peré dema ré yi sarîge a dî. Kwôni wo pur megari ba, li na tôo to Emen dô dô jêd hen. ⁹ Tôo to Emen kôl iyôn ba: Jeré wogé tam megam ré men, jeré deré temare ré men, jeré gemsê ré men, jeré li tu bôriyare ré a men. Tôo hende to hen nap tôre to baa hen dañ na bô hende to pôn hen, kôl iyôn ba: Pur megam mega wo ju perîj yem iyôn. ¹⁰ Kwôni wo pur megari ba, a liri habré ré nij. Ôbi a, hena jeré pur megam ba, ju li na tôo dô dô jêd hen.

Merênge sa têrîge a wô hera wo Krist

¹¹ Lênge hen iyôn damañ a wôsa ken hôn wulê wo nana mô bô a hen. Haw hen na, ken engîj tô kum a wôsa wulê wo Emen a gôlij nap na hen baa da gôlij kirîja na nana bij bôrna sa Jêsu

Krist a hen. ¹² Haw hen kirij ka hendi ca erê nij, aŋ na kirij ka perañgi a gasê nij. Iyôn ba, bi jé lêrenge yi kwo kirij ka hendi ré nij men, perênange aŋgaŋ maŋê ka kirij ka perañgi a bay ka hen a men. ¹³ Bi jé lêrena yi kwoŋ derôre mega bijné ka ré mô kirij ka perañgi a iyôn dîba, na mô wô lamé ré men, wô yê care kwoyrij ré men, na li aŋgaŋ iyôn a tôŋ hen né men, na yijge iyôn a tôŋ né men, na merênge wô naŋare ré men, na lênge terbére ré a men. ¹⁴ Bi Kelma Jésu Krist a yé mega aŋgaŋ maŋê kaŋge iyôn men, bi doy lê aŋga habij ka yi bônge a hen bi dô néérnge ré a men.

14

Jô kwôlê sa megam a ré

¹ Yênen, berênge kwo iya tô ayê bôô wori a hen yerŋge a dîba, ken narij naŋ dî sa ermé wori a ré. ² Kwôlo gengij sa aŋgaŋ emê na, ka pônî erem mega wo emê aŋga pônî ré jôrij né aŋ bay ôm are kêm mera. Nijba, ka iya tô ayê bôô woji a ba, lêê na ma kelij mera. ³ Iyôn ba, kwôni wo ôm are kêm hen na, bi bô kwo dô tu emê hen mega wo ré na ani ré iyôn né men, kwo dô tu emê hen kôba, bi jô kwôlê sa kwo ôm are bôm bôm hen né, wôsa na Emen a biri yiri a hen. ⁴ Iyôn ba, jôbi ju na i a jeré jeré kwôlê sa mana wo kwôni a ba? Hena ôbi ré debe geraŋ sa jé wori a, ré kurij kôba, na ôbi sari a kelê dî. Ôbi a debé geraŋ wôsa Kelma ôrij naŋ néé woŋ gerijni. ⁵ Bijné ka pônî erem wo wulê kêm ré gelij nijba, ka pônî erem wo wulê wo pônî ré dê megari. Iyôn ba, bi i i ba, bi bi bôri sa ermé wori a wori a mega wo ré na aŋga dôri kap lê. ⁶ Ôbi a, kwôni wo ré erem mega wo wulê wo pônî ré gelij gay naŋ megêri na, ôbi li

hen iyôn ayij na kibi Kelma wona men, kwo ôm are kêm hen na, ôbi li hen iyôn ayij na kibi Emen men, wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi biri hen. Men, kwo dô tu emê hen na, ôbi li hen iyôn ayij na kibi Emen wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi ôm hen. ⁷ Ôbi a, hena kwôni perêrna na, ré mô tu geŋ ba, mô na wô sari ôbi gaŋ mera né men, kwo ma kôba, ma na wô sari ôbi gaŋ mera ré a men. ⁸ Hena nana mô tu geŋ ba, nana mô bij na Kelma, a hena nana ma kôba, nana ma na wô biri na ôbi men. A hena ré na temare, merê tu geŋ, kôba, nana ka Kelma kêm. ⁹ Wôsa Jésu Krist ma aŋ ji si kamê bi dîré yij Kelma sa ka mô tu geŋ a men, sa ka ma a a men. ¹⁰ A hen iyôn ba, wô mi a jeré jô kwôlê sa yênem a men, ju bôri mega ani ré hen iyôn a men ba? Nabay naa saa erê dîbé tumô Emen a kêm aŋ ôbi a jeré kwôlê sarna. ¹¹ Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, nôbi Kelma Emen, gawré kêm a sa cibé gubarji tumôn a aŋ a ayê keben ené na Emen.» ¹² Iyôn ba, na i i kôba, a derê tô kwôlê wori naŋ kibri tumô Emen a.

Li bi yênem kurij né

¹³ Mega wo hen iyôn na, na jerênge kwôlê sa megêrna ré men, gengênge bi ken li ani kani ka a lê aŋ bay a lê têrij hen né a men. ¹⁴ Nôbi wo ena kwo Kelma Jésu hen na, en hôn dô san a wo aŋgaŋ emê kani ka *kagem ré naŋ, a hena kwôni ré erem mega wo emê wo pônî ré kagem ba, are bay ka hen kagem na tiri a men. ¹⁵ Hena jeré mêne bô megam wô kibi emê wo ju ôm hen na, yi mega wo jeré gyri ré iyôn. Mêne

yênem wo *Krist ma wô sari men hen wô sa angam kap emê hen mera ré. ¹⁶ Jôbi ba, ju bô mega wo ré dô tum a nijba, hena gawré réé berê mega ré na ka habij na, ju li ré. ¹⁷ Emê iyére to Emen yi na wô sa angap emê ré men, wô sa angap yê ré a men, nijba, yi na wô lê angap derôre men, erê jalê perêrna men, lê yi derê a men, bay a na anga Tunu toj hendi bô bôré bi nana li. ¹⁸ Hena kwôni ré li jé bij Krist hen iyôn na, dôrij Emen men, dôrij gawré a men.

¹⁹ Iyôn ba, na li na anga a lê an bô jalê a yij perêrna hen men, ka a lê nan gawré an bi ayê bôô woji ré ôrij tumô hen a men. ²⁰ Iyôn ba, yênen, mène jé wo Emen wô kibi anga ju ôm hen né. Angap emê kani ka kagem ba, nan haji, nijba, hena megam réé kurij wô kibi emê wom bi wo hen na, ju li na têrij. ²¹ Anga dôri na, na wo jeré ôm tanare ré men, jeré yi care ré men, jeré li ani kani ka a lê an yênem a kurij bô têrij a hen né a men. ²² Hena jeré erem wo are kêm ba, jeré emê senge, réba ka pôni ré yi emê ré kôba, bi ermé wom sa are bay ka hen na, bi kenbay nan Emen a henê mera. Ôbi a, kwôni wo ré da lê are ana bôri ré dôyrêri ré na, yiri a dôri. ²³ Hena kwôni ré ôm are ana ré meremné na, kwôlê biri wôsa ôbi li na nan geré wo ayê bôô ré. Anga yôn yôn ka nana li nan geré wo ayê bôô ré hen na, na têrij.

15

Li anga dôrij megêm

¹ Ôbi a, nabay ka néerna ré ya tô ayê bôô a hen na, naa lêngge nan ka iya hen sa anga néji hen dîba, naa lêngge anga derêna lê hen mera ré. ² Bi i i kôba, li anga dôrij megêri wô derê woji an bi

ayê bôô woji ré ôrij tumô tumô. ³ Wôsa *Krist na woge lê anga ré dôri dôbi ré nijba, na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Hare to bay tuurem hen na, ban na nôbi san a.» ⁴ Kwôlo kêm wo lij bô magtubu to Emen a hen na, lij hen iyôn bi ré geléna kwôlê woj tiri. Kwôlo Emen bi wo hen na, béna ulê bôô men, dôbêna ibiyare bôrna men, an bi nana dîj bôrna sara men. ⁵ Bi Emen wo na hanê ulê bôô men, hanê dôbê ibiyare bô bîné a men hen na, bi li bi ken bij pôn perêrnge a men, ken lij mega wo Jêsu Krist na lij hen iyôn men. ⁶ An bi kenbay kêm ken bij tôornge pôn heramij Emen wo na Iba Kelma wona Jêsu Krist hen.

Béré Kwôlo Dôri wo uwôlij bij bîné ka na Jubné ré hen

⁷ Iyôn ba, bi i i kôba, bi bu yêni yiri a mega wo Jêsu Krist na beréna yiri a hen iyôn men, lêngge hen iyôn an bi bîné ré heramij Emen. ⁸ Na tu kwôlê a ené kelêngge hen, Jêsu Krist sa yi mana wo Jubné bi dîré lij anga Emen na genge dîré lê hen an gelji wo tôô to Emen na ré ay bij môjnêrji hen na, ôbi ré debe sa têri a baa ya. ⁹ Men, ôbi sa bij ka na Jubné ré hen kôba, ré heram Emen wô kibi lê derê wori. Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Na tôri bi wo hen ana ené heramem perê bîné men, na ayê kem nan kurôn a men hen.»

¹⁰ Magtubu hende to hen hô kôl iyôn ba:

«Kenbay kap Jubné ré hen na, lêngge yi derê nan bîné ka Emen.»

¹¹ Magtubu hende to hen kôl kirij ka pôni a kôl iyôn ba:

«Kenbay kêm kap Jubné ré hen ayêngge kibi Kelma men,

bi bijné kêm ay kibri a men.»

¹² *Ôbi kibi Emen *Esay kôba na kôl iyôn ba:

«Kunğa Jésé ré sa aņ a yé kelma wo bijné ka na Jubnê ré hen aņ bay ré sa dé bôrji sari a.»

¹³ Emen wo na hanê bôrņge wo ken dî sari a hen na, bi bi yerņge derêņge kwôy kwôy men, bi bêņge bô jalê a men, naņ geré wo ayê bôo wonņe. Na hen iyôn a, bôrņge wo kené dî sari a bi wo hen ré ôriņ tumô tumô naņ née wo Tunu toņ hendi bô bôrê.

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁴ Yênen, en hôn dô san a wo kené na bijné ka lê derê ré wôn bôrņge men, henê are ré wôn bôrņge dô men, kené nêmen gelij yerņge are a men. ¹⁵ Niņba, kwôlo gay gay wo en kôl bô magtubu tijné a hen na, en kôl dad a ta aņ bi ené jebij tô bôrņge sa anğa pônî a. En kôl hen iyôn wô kibi anğa dôri ka Emen li ben hen, ¹⁶ ôbi dén bi ené yi mana wo Jésu Krist perê bijné ka na Jubnê ré hen men, en ay yen yôd bij Emen wô uwôlij béré Kwôlo Dôri wori a men. En uwôl béré bi wo hen bij bijné kaņ Jubnê ré hen, bi bay ré yij mega anğaņ bê kwôbe ka dôriņ Emen ka Tunu toņ hendi bô bôrê bi yi gay biri hen iyôn. ¹⁷ Mega wo en bij naņ Jésu Krist hen iyôn na, yen yén sa jé wo Emen wo li hen. ¹⁸ Hena kwôlê wônî wo ené kelê ré ya ba, na kelê na kwôli anğa Jésu Krist li naņ geré wupê hen. Ôbi ben bi ené eraņ naņ bijné ka na Jubnê ré hen tumô Emen a aņ bi bay ré biri kwôlê. Ôbi li naņ geré kwôlo en kôl hen men, naņ anğa en li hen a men. ¹⁹ Ôbi ben née en lij giné wo gay gay men, Tini Emen kôba, gel née wore a men. Ôbi a, ené uwôlij béré Kwôlo Dôri

wo gengij sa Jésu Krist naņ kirij kirij bij bijné ayij tôri Jérusalêm a kwôy Iliri a hen. ²⁰ Béré Kwôlo Dôri bi wo hen na, na en uwôl na kirij ka kwôni dô kwôli Krist tumô ya ré tô hen. Na en gey ulê na kirij bay ka iyônģi a hen, wô wo ma ené erê delmi jé wo kwôni wo danģi.

²¹ En li hen iyôn bi ré bij naņ kwôlo magtubu to Emen a na kôl kôl iyôn ba:

«Bijné ka kwôni na dôri kwôlo gengij sari ré tô hen kôba, a giili men, ka kwôli na kurij marji a ré kwôy hen kôba, a henê tô Kwôlo Dôri bi wo hen men.»

Pol kôl kwôli erê kergare tori to da sa erê Rôm a hen

²² Yênen, ôbi a, têê kwône ené uwôn geré ôriņ gelêņge ré hen. ²³ Haw hen jé wo na ßuren sa iyére hende to hen aņ na jôren erê hen na, en li kô niņ. Li elê kwône wo en genge ené erê gelêņge. ²⁴ Aņ kirijna na sa erê Êspan a na, na sé si sarņge aņ na wulê sem naņ ken dema bôn ré kurij tôn tô. Men, en gey bi kené li naņ en sa erê kergare tijné to Êspan a hende to hen a men. ²⁵ Niņba, kwo haw hen ba, na erê Jérusalêm a naņ jé wo bijné ka Emen ka yaņ pa dem. ²⁶ Wôsa bay ayê bôo ka Maséduwan naņ ka Akay genge ciré wôģê are lij bijné ka Emen ka pônî ka Jérusalêm kaņ bay nimré hen. ²⁷ Bay a hena naņ bôrji a ré genge dîba, na kwôni a kôlji ré. Aņ dôd kôba, bay ré lê hen iyôn. Mega wo Jubnê kaņ bay ayê bôo na li naņ ka na Jubnê ré hen naņ anğa gengij sa Tunu hen iyôn na, dé wo ka na Jubnê ré hen kôba, bi biji ari upérji men. ²⁸ Kirijna en ôriņ naņ anğaņ wôģê bay ka hen biji niņ na, na erê gelêņge pa dema ené erê kergare tijné to

Êspan hen tô. ²⁹ Kirîna na sa erê gelênge na, Krist a terê kibri damañ sarñge a nañ geré wupê.

³⁰ Yênen, sa kibi Kelma wona Jêsu Krist men, sa kibi Tunu to li aña nana perîñ yerna hen a men na, en uwôlênge bi kené jôgen uwôlê Emen men, kené uwôli yîñ kum né wô san a men. ³¹ Aña bi ðîné ka Judé ka bi bôrji sa Jêsu Krist a ré hen, ré gelen gusîñ né men, bi aña ené ôrîñ bîñ ðîné ka Emen ka Jérusalêm a hen ré dôrji a men. ³² Iyôn ba, hena Emen né uwôlen sara men ba, na bîñ upênge nañ yi deré aña na erê deré bul dê iyôn iyére tonje a. ³³ Emen wo na hanê bô jalê wo ðîné hen, bi ba nañ ken kê. Amên, bi yi gelîñ hen iyôn.

16

Dôsê to Pol liñ ðîné ka pônî ka perê hen

¹ Na derênge kwôli yêrena Pébé toñ hendi jé to bô églis to Sênkré a hen derê ken toy. ² Kirîna hende a bîñ iyére tonje a ba, ken bure yerñge a dô nañ hini Kelma wona mega bay ayê bô ré lê hen iyôn. Aña kê ka nañne ba, ken li nañ tu sara wôsa hende na iyore to li nañ ðîné kwône men, nôbi kôba, hende li nañ en a men.

³ En liñ si Prisil nañ kurôre Akilas dosé, bay na megên kañ bay jé ka Jêsu Krist. ⁴ Kirîna ðîné na gelen gusîñ tu temare a hen na, bay a na sa gôliñ nañ en men, bay kôl iyôn ba, ré na temare kôba, ciré lê nañ en a men. Ôbi a, ené liji dosé damañ wô aña bay li hen aña na nôbi a liji dosé hende to hen penen né, nînba, églisnê kê. ka bay ayê bô kañ Jubnê ré hen kôba, liji dosé men. ⁵ En liñ églis to ðañ iyére toji a aña tebe Emen hen dosé men, en liñ Epaynêtoñ won melapnen hen dosé men. Ôbi a na ôbi ayê bô wo tumô bô emê

wo Asi a. ⁶ En liñ Mari to merên wô sarñge hen dosé. ⁷ En liñ si Andronikus nañ Juniya ka na balên hen dosé men. Na megên ka bay na perêni pôn men, bay na bay jé ka Jêsu Krist ka ðîné hônji dô hen men, bay na ðîné ka na bi bôrji sa Jêsu Krist a tumôn a men.

⁸ En liñ Ampliyatus won melapnen tô Kelma wona hen dosé. ⁹ En liñ Urbên megarni won ôbi jé wo Jêsu Krist hen dosé men, en liñ melapnen Stakis kôba, dosé a men. ¹⁰ En liñ Apêlêtoñ wo bay na séeli aña na ðebu sa téri a tô bê bô wori sa *Krist hen kôba, dosé men, ðîné ka iyé Aristobul a kôba, en liji dosé men. ¹¹ En liñ Hérodîyôn wo na gôbren Jub hen dosé men, ðîné ka iyé Narsis a ka na ka Kelma wona hen kôba, en liji dosé men. ¹² En liñ si Tripên nañ Tripo ka li jé damañ bîñ Kelma wona hen kôba, dosé men, en liñ yêrena Pêrsid to li jé damañ bîñ Kelma hen kôba, dosé men. ¹³ En liñ Rupus gawra wo Emen wo kwari nañ tô jé wo Kelma hen dosé men, yori to yi mega yon iyôn hen kôba, en lere dosé a men. ¹⁴ En liñ Asinkrit men, Plégon men, Hêrmês men, Patrobas men, Hêrmas men, bay ayê bô kê ka nañ ci hen dosé a men. ¹⁵ En liñ Pilolôg men, Juli men, si Néré nañ yêri men, en liñ Olimpus nañ tô ðîné ka Emen kê ka nañ ci hen dosé men.

¹⁶ Liñge dosé pôn pôn kê nañ yi deré men, églisnê ka Jêsu Krist kê ka na kôba, lênge dosé a men.

Gernê yêgê maa

¹⁷ Yênen, en kelênge ca bi ken bô ðîné kañ bay kañ Kwôlo Dôri wo na ken bi bôrñge sara tumô nîñ hen dô. Na hen iyôn aña bay ré li aña kariñare yi perê ðîné hen men, bay li aña ka pônî herîñ a men hen. Iyôn ba, ken dô yerñge yirji

a aṅ. ¹⁸ Gawrê bay hen iyôṅgi hen na, liji na jé wo Kelma wona Krist ré, niṅba, bay li jé na wô bôrji mera men, bay lam ñiné ka kwôlé woji wôni naṅ hen naṅ kibriji wo dôri hen men, naṅ kwôlé woṅ layê kirij hen a men. ¹⁹ Kwonṅe kenbay ba, ñiné kêm hôn wo kené bij Kelma wona kwôlé niṅ. Ôbi a, yen ré dôren gaṅ wô sarṅe hen, niṅba, en gey bi kené melên aṅ bi kené lij aṅga dôri ðiba, kené bij naṅ aṅga habij né. ²⁰ Emen wo na hanê bô jalê hen a sa mênê néé wo Sidan, aṅ baa ða wo ka sa gôlij sari niṅ.

Bi bô derê wo Kelma wona Jêsu Krist baa naṅ ken.

²¹ Timoté wo li jé naṅ en hen lēṅge dosé men, si Lusiyus naṅ Jasôn naṅ Sosipatêr ka na balên hen kôba, lēṅge dosé men.

²² Magtubu hende to Pol béṅge hen na, na nôbi Têrtiyus a lê hen. Aṅ nôbi bi kôba, en lēṅge dosé naṅ hini Kelma men.

²³ Gayus wo en mô iyére tori a hen lēṅge dosé. Bay ayê bô kêm era sa tebe Emen na iyére tori a. Erast, ôbi gemé lari wo sa iyére hen, bay naṅ yênena Kwartus kôba, lēṅge dosé men.

²⁴ [Bi bô derê wo Kelma wona Jêsu Krist baa naṅ ken kêm. Amên, bi yi gilij hen iyôṅ.]

Pol ay kibi Emen

²⁵ Ayênaṅge kibi Emen wôsa ôbi nêṅ wo a béṅge néé bi kené ðibij iyêre tô ayê bô woṅge a. Na mega bi wo en kôlirij ñiné gaṅ gaṅ kirijna en uwôlij béré Kwôlo Dôri wo gengij sa Jêsu Krist hen. Men, na naṅ geré Kwôlo Dôri bi wo hen aṅa Emen na ré yêṅij sa aṅga yi kini uwôbêrji a ca yeṅ hen men. ²⁶ Niṅba, haw hen, ôbi yêge sari niṅ naṅ kwôlo bay kibi Emen na kôl gengij sari hen. Ôbi a, kwôlé bi wo hen ré ôm naṅ kirij kirij perê ñiné mega wo Emen na

ayij tô bi ñiné ré bi bôrji sari a men, ré biri kwôlé a men hen iyôṅ.

²⁷ Ayênaṅge kibi Emen wo na ôbi tu melênê pôn nêṅ hari hen. Wô kibi Jêsu Krist ná, bi ayê kibi yi wô sari naṅ elê elê. Amên, bi yi gelij hen iyôṅ.

Magtubu to tumô to Pol li bij Kworêntipê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kirijna Pol ôrijn kergare tori top ulê béré to téé wôô hen na, ôbi li geserê môj kibi marge sa iyé grêknê to bay uwôgere Kworênt hen. Eglis to ôbi dî tôre ya hen na, na bijé ka ca, ba na hôn Emen né hen a kwônê ya. Bay na gawré ka ari upérji gaj na né.

Kworênt na sa iyére to ari upére daman, wôsa hende yi na kibi cér a, an bato eraj nan anjan gara mê mê ya men, jenga yé dô tô bijé men, ari lê ka gel tô yé wo gawré kwône ya men, bay henê are nan lê emen kwône a men. Nijba, yin yinare top iyôn a tôj hen kôba, ô nan tôre men. An kaman ka ay bôrji haw hen na, are gay gay na ka dôyrêji, an na ôbi a, Pol ré anje gaj wô sarji hen.

Kirijna Pol diji an, an ô ta nij menba, cêgê menba, ôbi toy kwôlo gay gay wo bay kôli gengin sa bay ayê bôô bay ka hen. An na kwôlo sun kirij gaj. Na ôbi a lê Pol ana, ôbi ré lij magtubu têê pôrbu biji hen. To wôô hen ba, yi bô Magtubu Tôô top Bijare to Kôrbi a ya. Tô to baa hen na, kwôle kôlij bô 1 Kworêntipê 5: 9-13 men, bô 2 Kworêntipê 2: 3, 7: 8 men. Magtubu to wôô to bô Magtubu Tôô top Bijare to Kôrbi a hen na, Pol li na kirijna ôbi ôrijn kergare tori top ulê béré to têê subu hen. To pôn hen ba, ôbi li na kirijna ôbi na ná Epês a men (1 Kworêntipê 16: 8) to têê wôô ba, na ka pôni kôl ré na

Epês a sôn men, ka pôni kôl ré na Maséduwan a men.

Sapitre 1: 1-9 bô magtubu to tumô to Pol li bij Kworêntipê hen na, kôl na kwôli dosé to ôbi liji men, uwôlê wo ôbi uwôl Emen lijni dosé hen a men. Sapitre 1: 10-4: 21 hen na, Pol kôlij Kworêntipê ré dî tô karijare toji baa. Sapitre 5 hen na, Pol kôlji bi bay ré dage bay yinare top iyôn a tôj hen perérji a an. Sapitre 6: 1-11 hen na, ôbi kôlji bi bay ré kanjin yirji tumô bay emê sa iyére a ré. Sapitre 6: 12-20 hen na, kôl na kwôli anja Kworêntipê ré ay yirji lij têrij né. Cêgê dema ôbi ré uwôlji kwôlê sa kwôlo gay gay wo bay na engereri hen tô. Sapitre 7 na, kôl na kwôli engé yi. Sapitre 8: 1 - 11: 1 hen na, kôl na kwôli emê tanare to bay tibij kamrê hen men, kwôli anja bay ré li gengin sa dayrê kamrê nan Emen hen. Sapitre 11: 2-34 hen na, kôl na kwôli bay ayê bôô nan emê wo Kelma. Sapitre 12-14 hen na, kôl na kwôli gwosoy jé lê wo Tunu top hendi bô bôrê a bé. Sapitre 15 hen na, kôl na kwôli jé sé kamrê wo bijé ka ma. Sapitre 16 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen nan kwôlo gay gay wo yi ya. Perê kwôlê bi wo hen na, na kwo gengin wôgê are men, anja Pol genge diré lê men, kwôli dosé to ôbi liji a men.

Gengin sa kwôlê bi wo kêmen hen na, *ôbi jé Pol iyêlji na nan tôri to dami. Ôbi gelji mega wo bê bôô pôn sa *Krist a a ré lê an kwôlê bi wo hen ré nanij. Men, peré yi ré na anja dami gôlij tô anja baa hen kêmen (Sapitre 13).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Pol, wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wo Krist Jêsu nan bô geyé wori hen. Nibay nan yênena

Sôstên ² a lê magtubu hende to hen bijn églis to Emen to sa iyé Kworênt a ka ôbi dji gay sa kibi bijnare toji nâj Krist Jêsu, aji ré yiji bay bô bôrê nâj bijné kêm ka mô nâj kirij kirij, aji uwôge hini Kelma woji Jêsu Krist wo na kwoni men hen. ³ Bi bô derê nâj bô jalê wo Ibarna Emen nâj kwo Kelma Jêsu Krist baa nâj ken.

Terê kibi wo tô Krist a

⁴ En lij Emen wupê dosé kwôy kwôy wô sarŋge. Ôbi li dô nâj ken sa kibi bijnare to ken bijn nâj Jêsu Krist hen. ⁵ Sa kibi bijnare to ken bijn nâj Krist Jêsu hen aji Emen né béŋge ari upé kêm hen. Ari upé bay ka hen ka pônî a na: henê kwôlê men, henê aŋga gay gay hen a men. ⁶ Derê tô kwôlo gengij sa Krist dôbe hanêri perêrŋge a. ⁷ Aji kirijna na ken mô kerem gem wulê wo Kelma wona Jêsu Krist wo na nini gelêŋge hen réé herap hen na, tinay ani kani ka gengij sa Tunu lêŋge ré. ⁸ Men, ôbi a gerêŋge tô ayê bôô wongê a kwôy aji bi kené yij bijné ka kwôni uwôl kwôlê sarji a ré, sa to Kelma Jêsu Krist a herap wô jôrij kwôlê sa bijné hen. ⁹ Emen na ôbi bôô pôn, aji na ôbi a uwôgêŋge bi kené bijn nâj Kemari Jêsu Krist Kelma wona hen.

Karijare to yi bô églis a

¹⁰ Yênen, en uwôlêŋge nâj hini Kelma wona Jêsu Krist bi kwôlê wongê ré bijn men, bi karijare ré nâj perêŋge a a men, nijba, bi kené bijn pôn yôd nâj ermé wongê men, nâj aŋga ken genge hen a men. ¹¹ Wôsa yênen, en toy kwôlê wongê kibi bijné ka iyé Klowé mega wo karijare ré yi perêrŋge a.

¹² Kwôlo en kôl hen na, en toy mega wo i i kôba, ré kôl diré

na kwo Pol di men, diré na kwo Apolôs di men, diré na kwo Piyêr di men, diré na kwo Krist di a men. ¹³ Hen ba, ken erem mega wo Krist ré karij kwône hen iyôŋ ba? Na Pol a ma wô sarŋge sa gurô tagelê hen ba? Batêm to bay na lêŋge hen ba, na nâj hini Pol ba?

¹⁴ En lij Emen dosé wôsa kwôni wo en liri batêm perêŋge a hen ba, nâj. Na si Krispus nâj Gayus mera a na ené lij batêm, ¹⁵ aji bi kwôni ré kôl ré na nâj hini Pol a bay ré lêŋge batêm né. ¹⁶ Di jan, en gôrbijn, bijné ka bô iyé Êstêpanus kôba, na en lij batêm men, nijba, tô ka baa hen na, en hôn wo ené lij kwôni wo dangi batêm né. ¹⁷ Wôsa Krist na joon wô lij bijné batêm né, nijba, na wô ulê béré Kwôlo Dôri wori nâj gwosoy kwôlê wo gawra ré, aji bi ré li aji temare to Krist to sa gurô tagelê hen ré yi aŋga beray mera ré.

Jêsu Krist na néé men, tu melênê men wo Emen

¹⁸ Béré wo gengij sa temare to Krist to sa gurô tagelê hen na, yi na aŋga gali tu bijné ka ca mênê hen, nijba, nabay ka Emen da gôlij nâj na hen na, temare to Krist na néé wo Emen. ¹⁹ Wôsa lij bô magtubu to Emen a nij kôl iyôŋ ba:

«Na mênê tu melênê wo bay tu melênê men,

na mênê henê aŋga bay henê are a men.»

²⁰ Iyôŋ ba, na kwôli mi a nana kelê gengij sa bay henê are men, bay lêre magtubu men, bay narijare kwôlê a men ka sa terare a nâ nij ba? Emen gel mega wo tu melênê wo sa terare a nâ, ré na kubrare.

²¹ Emen nâj melênê wori na gey bi bijné ka sa terare a ré hônî nâj melênê woji ré, nijba, ôbi gey gôlij nâj bijné ka bi bôrji

sa kwôli wo nini uwôl béréri aṅ bay bô mega kwôlo gali hen. ²² Wôsa Jubnê gey na aṅgaṅ gijê nijba, Grêkpnê ba, gey kwoji na tu melênê. ²³ Nijba, nibay nini uwôl na béré kwôlo gengij sa Krist, kwo Emen dôri hen wo ma sa gurô tagelê hen. Béré kwôlê bi wo hen na, yi na mega kwôle wop tiiré kirij tu Jubnê men, na kwop galê tu Grêkpnê a men. ²⁴ Nijba, ñijé ka Emen uwôgeji ka na Jubnê men, Grêkpnê a men hen na, na Krist a na néé wo Emen men, tu melênê wori a men. ²⁵ Wôsa aṅga ñijé bô mega kubrare to Emen hen na, na aṅgaṅ tu melênê ka gôlij sa tu melênê wo gawrê men, aṅga ñijé bô mega iya wo Emen hen kôba, na néé wo gôlij sa kwo gawrê a men.

²⁶ Yènên, kenbay ka Emen na uwôgênge hen na, na kena si i ba? Wôsa naṅ ermé wo gawrê na, perêrnge a hen na, bay tu melênê na kwône ré men, bay néé kôba, na kwône ré men, ñijé ka damné kôba, na kwône ré a men. ²⁷ Nijba, Emen pô aṅga ñijé bô mega aṅga gali hen, uwôlij tayre sa bay tu melênê a men, ka bay bôrnji mega ré iya hen uwôlij tayre sa bay néé a men. ²⁸ Ôbi ay aṅga dê ka sa terare a nà, ka bay bô mega ani ré, réba ka bay kap a men hen, bi ñiré mênij ka bay bô môp ré na ka dôri ñi hen. ²⁹ Aṅ bi tumô Emen ba, kwôni ré ñij denḡôri ré. ³⁰ Nijba, Emen dayênge naṅ Krist Jêsu kwo Emen ñiri mega tu melênê wona iyôn hen. Na sa kibri aṅa nana yij ñijé kap derôre men, ka yi naṅ jeṅgêrnji men, ka mô sarji senge a men hen. ³¹ Iyôn ba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo gey dê denḡôri ba, bi ñi wô sa kibi aṅga Kelma li hen ñi.»

2

Ulê béré kwôli Krist wo na ma sa gurô tagelê hen

¹ Yènên, kirijna nôbi na en bij iyére tonje a na, na en uwôl béré kwôlo Emen wo yi naṅ kini uwôbêri a hen, na naṅ gwosoy kwôlê wôni ré men, na naṅ tu melênê wôni ré a men. ² Wôsa tumô dema ené ôrij perêrnge a tô na, na en genge ené erê kelênge kwôli ani kani ka ñanji a ré, nijba, ené kelênge na kwôli Jêsu Krist men, kwôli temayri to sa gurô tagelê hen a men mera. ³ Kirijna na en ôrij iyére tonje a hen na, en iya men, kemnare lèn aṅ en wuré a men. ⁴ Na en iyêl men, gelênge men naṅ kwôlê wop tu melênê wo gawrê wop biyê kirij hen né, nijba, aṅga Tini Emen li hen na, gel na wo kwôlo na ené kôl men, gelé wo na ené gelênge men hen na, ré na naṅ néé wore. ⁵ Aṅ bi kené bij bôrnge sa *Krist a naṅ tu melênê wo gawrê ré, nijba, wô sa kibi néé wo Emen.

Tu melênê wo Emen ñi

⁶ Nijba, nibay nini gilij bay ayê bôô ka gese hen, tu melênê nijba, na tu melênê mega kwo sa terare a nà ré men, kwo kilmé ka sa terare a nà ka ca, mênê hen né a men. ⁷ Nijba, nini gelênge tu melênê wo Emen wo nà ná aṅga na yi kini uwôbêrnji a tu gawrê men, na tu melênê wo Emen na genge wô hini emê wona ca tumô dema tô terare na ré ñij tô men. ⁸ Tu melênê bi wo hen na, kelma wôni wo sa terare a nà, wo na hôn ba, naṅ wôsa hena bay na ré hôn ba, bay henaṅ ré béré Kelma ôbi hini emê hen ré. ⁹ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Aṅga tu kwôni na gel ré kwôy men, maa kwôni na toy ré kwôy men,

ka bô kwôni na erem sara ré kwôy a men hen na, na are bay ka hen aña Emen né bu sa têrji wô bijn bijné ka piiri hen.»

¹⁰ Na hen iyôn a, ôbi ré bi Tini jô turna sa anğa na yi kini uwôbêrji a hen, wôsa Tini hende to hen a kebê dógé are kêm men, dógé ermé wo Emen kêm a men. ¹¹ Wôsa gawra hôn anğa yi bô megari gawra ré, nijba, ôbi bi a henê ermé wo yi bôri a, mega wo hen iyôn nij na, kwôni hôn anğa gengijn sa Emen né, nijba, Tini a henê dî. ¹² Na nana uwôn na tunu to sa terare a nà ré, nijba, na Tunu to Emen a jop an bi nana hônijn angajn baliyare kêm ka ôbi béna hen. ¹³ Men nana kôl kwôli are bay ka a kêm hen naj kwôlé wo gawré gel naj tu melênê woji hen né, nijba, nini gelijn bijné are naj kwôlé wo Tunu hêni kibirini a hen. Na ôbi á, niné dô tô angajn Tunu ka bijné ka Tunu mô bôrji a uwôn hen.

¹⁴ Nijba, gawra wo ôrij naj Tunu ré ba, a upé anğa Tini Emen bi hen né men, ôbi hônji ré a men, wôsa are bay ka hen yi mega anğa gali iyôn tiri a, wôsa na Tini Emen a bé tu gawra jôrij sa deré are a. ¹⁵ Kwôni wo Tunu mô bôri a na, ôbi hôn deré tu are kêm an ôbi ba, kwôni a nê mê jerê kwôlé sari a ré. ¹⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:
«I a hênê ermé wo Emen ba?
I a gili kwôlé ba?»
Nijba, nabay nana ôrij naj ermé wo Krist.

3

Manê ka Emen

¹ Yênen, nôbi, ré ené iyêlênge mega bijné ka Tunu to Emen mô bôrji iyôn, nijba, en iyêlênge mega wo kené na ka sa terare a nà iyôn men, mega wo kené na

kamré tô *Krist a iyôn a men. ² Na en bénge na kuba a na kené yi dîba, na kwô ré, wôsa ken nê mê emé kwô ré tô. An haw hen kôba, ken nê mê né a sôn. ³ Wôsa ken yi mega bijné ka sa terare a nà baa ya, wôsa kirijna terbêre naj karijare yi perênge a hen iyôn na, gel na wo kené na bijné ka sa terare a nà men, jé lêrenge ré ô naj ermé wo gawré a men. ⁴ Wôsa kirijna kwôni kôl «Nôbi ena kwo Pol» men, kwo pôni kôl dîré na kwo Apolôs men hen iyôn ba, jé lêrenge yi na mega kwo gawré ka sa terare a nà iyôn né ba?

⁵ I a na Apolôs men, Pol men ba? Nijna manê ka Emen ka na gelênge geré ayê bôô, i ba naj jé wo Kelma biri biri. ⁶ Nôbi en ci, Apolôs wusu kam sara, nijba, na Emen a lê a ré si men, dîubu a men hen. ⁷ Iyôn nij na, ôbi cé na ani ré men, ôbi wusé kam na ani ré a men, nijba, Emen wo bi si men, dîebe men hen a na are. ⁸ Kwo ci men, kwo wusu kam men na, na gawré ka pôn an i i ba a upé angajn têbê sa kôbri wo gengijn sa jé lêri jé lêri. ⁹ Wôsa nibay nini li jé pôn naj Emen men, kenbay ken yi mega bô yagê wori iyôn men. Men, ken yi môj iyére tori to ôbi dî hen iyôn a men. ¹⁰ Naj bô deré wo Emen ben mega ôbi tu melênê woj ôbi dé iyére hen na, nôbi en dî tô iyére an kwôni wo đangi a dé sara, nijba, i i ba, bi cubu tiri dô tô iyére tori hende to ôbi dî hen. ¹¹ Kwôlo gengijn sa dé tô iyére na, kwôni a nê mê dé tô iyére to đangi kwa ré nij, tô iyére hende to hen na, na Jêsu Krist. ¹² Kirij na pôni a bijné dî iyére naj lôr men, lari men, keram wo dôri a men, men ka pôni dî naj gurô men, telare men, moo a men. ¹³ I i ba, jé lêri a sa yé tu wolé Wulê woj jerê kwôlé a. An Wulê

bi wo hen na, tare a sa gelé derêrji naḡ habrêrji. ¹⁴ Hena kwôni ré dī iyére ba, na sa tôre to na dīḡ hen niḡ aḡ gôlḡ tare hen niḡ na, ôbi a upé sa kôbri. ¹⁵ Hena tare ré uwoy jé lê kwôni bi wo hen na, ôbi a upé sa kôbri ré, niḡba, ôbi ba, a gelé niḡba, yi mega kwo bay ré derari bô tare a iyôḡ.

¹⁶ Ken hôn wo kené na iyé Emen iyôḡ né ba? Men, ken hôn wo Tini Emen né mô bôḡḡge a a men iyôḡ né ba? ¹⁷ Hena kwôni ré mène iyé Emen na, Emen bi kôba, a ménêri men, wôsa iyé Emen na, yi naḡ jeḡḡere aḡ kenbay kena iyére hende to hen.

¹⁸ Bi turḡḡge lamêḡḡge ré, hena kwôni ré bô yiri mega dīré na ôbi tu melênê perêḡḡge a naḡ melênê wori woḡ sa terare hen na, bi yi ôbi galé dema ré yé ôbi tu melênê woḡ tiri tô. ¹⁹ Wôsa tu melênê wo sa terare a nà, na kubrare tu Emen a, wôsa liḡ bô magtubu to Emen a kôl iyôḡ ba: «Emen pô bay tu melênê naḡ gwosore toji gaḡ.» ²⁰ Men, hô liḡ bô magtubu to Emen a kirḡ ka pôni a kôl iyôḡ ba: «Emen hôn ermé wo bay tu melênê bay ka hen kêḡ, aḡ ôbi hôn wo ermé woji bi wo hen, ré na ani ré a men.» ²¹ Iyôḡ niḡ ba, kwôni a dê deḡḡori wô sa megari gawra ré, wôsa are kêḡ na kaḡḡe. ²² Hena ré na, Pol, Apolôs, Piyêr, sa terare, meré tu geḡ, temare, aḡḡa hawī, ka a era tô hen, are bay ka hen kêḡ na kaḡḡe. ²³ Men, kena ka Krist men, Krist kôba, na kwo Emen a men.

4

Ôbi jé wo Krist

¹ Na hen iyôḡ na, bay réé berêni mega manê ka *Krist kaḡ bay beré sa kwôlo Emen wo na yi kini uwôbêri a hen. ² Iyôḡ ba, kwôni wo na ôbi beré sa are na, hal wo

tumô wo nini gey yiri a na: bi li jé naḡ bôḡ pôn. ³ Hena kené jô kwôlê san a, hena ré na bay jeré kwôlê ka sa terare a nà a jeré san a kôba, dôlen nôbi ré, wôsa nôbi en jô kwôlê sa yen a ré. ⁴ En li ani kani ka ermé wupé a uwôlen kwôlê san a ré tô. Niḡba, na ôbi bi wo hen a ené yiḡ derôre hen né, wôsa na Kelma a jeré kwôlê san a. ⁵ Iyôḡ ba, jerêḡḡe kwôlê sa megêḡḡe a jug tumô ré tô, kwôy sa to Kelma a herap aḡ a sa gelé aḡḡa na uwôbe kirḡ ka hendi hen nô men, a sa yêrê ermé wo bô ðiḡé hen nô a men, aḡ sa hende to hen na, i i ba Emen a biri hini emé wo gengiḡ sari sari.

⁶ Yênen, na wô sarḡḡe a ené kôl kwôlê bi wo hen gengiḡ san men, sa Apolôs a men hen, aḡ bi kené hônḡḡ tô kwôlê bi wo hen mega nibay iyôḡ, dība kené dāge sa kwo liḡ bô magtubu to Emen a hen ré. Men, bi kené uwôyriḡ yerḡḡe kené na ka kwo na dī men, ka kwo hen dī men ré. ⁷ Wôsa i a na dêm jeré na kwo dami sa megêm ba? Aḡḡa ju uwôḡ hen na, ju uwôḡ na seḡḡe. A hena jeré uwôḡ na seḡḡe ba, wô mi a jeré dīḡ deḡḡôm mega wo jeré uwôḡ na seḡḡe iyôḡ né ba?

⁸ Haw hen ken uyirê niḡ men, kena bay upé men, ken yi kilmé a men, niḡba, nibay nini yi ré tô. Niḡba, tiri ba, en gey bi kené ôḡ iyére dô aḡ nibay kôba, niné ôḡ iyére naḡ ken men. ⁹ Wôsa en bô mega wo Emen né déni nibay bay jé kari bi niné yi gerḡé ðiḡé ka bay jô kwôli temare sarji a hen iyôḡ. Aḡ nini yi ari lê wôré ka sa terare a nà kêḡ men, tu *manê ka derômarap a men, tu gawré a men. ¹⁰ Nina bay galé wôsa niné na ka Krist, niḡba, kenbay ba, kena bay tu melênê tô biḡḡare tonḡḡe a naḡ Krist, néérni

naɲ, niɲba, kena bay néé, bay denéŋge, menba, nibay ba, bay kapêni men. ¹¹ Kwôy kemnêɲ kôba, kurôɲ lêrêni men, kam dêrêni men, nini tôbrê gerɲga are men, bay sêrêni men, iyéy yéreni kôba, naɲ a men. ¹² Nini li jé naɲ kôbrini woni wô abij yerni men, kirijna biɲé tiréni ba, nini tô kibrini sarji a a men. Kirijna bay geléni gusij ba, nini uwôl bôrni sarji a men. ¹³ Men, kirijna bay pôy kibrini ba, nini iyêlji kwôlo dôri. Aɲ nini yi mega gubij wo biɲé iyôɲ men, mega aɲga habij dê kirij iyôɲ a men kwôy kemnêɲ.

¹⁴ Kwôlê bi wo en kelêɲge kêm hen na, na wo tayre ré dêɲge ré, niɲba, en halêɲge na mega wo kené na kamnen ka en pirji iyôɲ. ¹⁵ Hena kené ôrij naɲ bay sarɲge dubu môj tô Krist a kôba, dôd ba, ibareɲge na pôn nêɲ hari. Wôsa kirijna na en ulêɲge béré Kwôlo Dôri hen na, en yi mega ibareɲge iyôɲ tô merê tu geɲ tonɲge a naɲ Jêsu Krist. ¹⁶ Ôbi a, ené kelêɲge bi kené yi mega nôbi iyôɲ men hen. ¹⁷ Na ôbi wo hen na, ené jéɲ naɲ Timoté wo yi mega keman wo en piri men, ôbi bôd pôn sa aɲga Kelma men, ôbi a jebé tô bôrɲge sa aɲga dô tumôn sa geré wupé a naɲ Krist Jêsu hen. Bay a na aɲga en gelij biɲé naɲ kirij kirij men, bô églisɲê kêm a men.

¹⁸ Aɲ biɲé ka pôni li geɲ mega ené nêmé bij upéɲge ré iyôɲ. ¹⁹ Niɲba, hena bô Kelma ré gey ba, baa dâ wo na bij upéɲge hen ya. Aɲ na sa hené na ba, bay lê geɲ bay ka hen ôrij naɲ néé laba, na kwôlê woɲ dêɲ iyôɲ mera dî ba? ²⁰ Wôsa kirijna Emen na ôbi sa kwôni na, kwôni bi wo hen ôrij naɲ néé woɲ lij are dîba, na naɲ kwôlê woɲ kelê mera ré. ²¹ Na ba, ken gey na mi ba? Hen ba, ken gey bi ené era upéɲge aɲ ené sa

sêɲge laba, ené era naɲ peré men, baliyare a men dî ba?

5

Biɲé ka bô églis a kap bay yij yijare toɲ iyôɲ a toɲ hen

¹ En toy biɲé kôl mega wo kwôni wo pôni perêɲge a hen ré li aɲgaɲ hapê. Aɲgaɲ hapê bay ka hen na, na wo ôbi yiirij naɲ tam ibari. Are bay ka ôbi li hen na, bay hené Emen né kôba, a lê hen iyôɲ né tô. ² Menba, ken uwôyré yerɲge na dêɲ iyôɲ réba ré kené merê naɲ ɲa aɲ kwôɲ ôbi lê are bay ka iyôɲgi hen na, ré kené dagêri perêɲge a aɲ. ³⁻⁴ Kupê nôbi ba, hena ené kelan naɲ ken kôba, ermé wupé na naɲ ken. Aɲ en jô kwôlê sa ôbi lê are bay ka iyôɲgi hen niɲ naɲ hini Kelma wona Jêsu mega wo ené na perêɲge a iyôɲ. Kirijna ken daɲ aɲ ena perêɲge a naɲ ermé wupé hen na, néé wo Kelma wona Jêsu a yé perêɲge a. ⁵ Kwôni bi wo iyôɲgi hen na, ken diri kôbi Sidan a bi mène kurôɲgi yiri aɲ bi tini ré sa uwôɲ gelé Wulê wo Kelma a sa jôrij kwôlê sa biɲé hen.

⁶ Ken gel, ken di dengôrɲge na dêɲ iyôɲ, wôsa ken hôn wo «Wubere ré dê iyôɲ kôba, ré wubu parin wo bay bulôɲ hen» né ba? ⁷ Bêɲge wubere to cay to na têrij hen aɲ, aɲ bi ken yij gawré ka séli mega parin wo bay bulôɲ wo wubere naɲ bô a iyôɲ hen. Kena ka séli tiri a men, wôsa bay bi kwôbri Kema Kwormo wona lij geserê wo bay uwôgeri *Pak hen. Kema Kwormo bi wo hen, na *Krist, kwo Emen dôri hen. ⁸ Kirijna nana li geserê wo bay uwôgeri Pak hen na, na lêɲge naɲ bô habré ré men, naɲ têrij ré a men, wôsa bô habré na, yi mega mapa wo bay li naɲ wubere iyôɲ, niɲba, na lêɲge naɲ bôd wo séli

men, naɲ tu kwôlê a men, aɲ yi mega mapa wo bay li naɲ wubere ré hen iyônɲ.

⁹ Bô magtubu to na en li béɲge tumô hen na, na en kelêɲge kené bijn naɲ bay yijn yijnare toɲ iyônɲ a tônɲ hen né. ¹⁰ Kwôlê wo en kô hen na, en kôl gengijn na sa bijné kêm ka sa terare a nà, ka na bay yijn yijnare toɲ iyônɲ a tônɲ hen né men, bay geyé lari hen né men, gemsê hen né men, bay tibé kamrê hen né a men, wôsa hena henaɲ ré ré na iyônɲ ba, henaɲ kené naɲê sa terare a nà. ¹¹ Nijnba, kwôlê wo en kelêɲge hen na, na wo kené bijn naɲ kwôni wo kôl díré na yêneɲge ôbi ayê bôô, nijba, ôbi na ôbi wogé yébé men, ôbi geyé lari men, ôbi tibé kamrê men, ôbi jôm men, ôbi kwoyé men, ôbi gemsare a men na, na anɲaɲ emê kôba, ken ôm naɲ dî ré.

¹²⁻¹³ Jerê kwôlê sa bijné ka na bay ayê bôô ré hen na, na kwôlê wujê nôbi ré. Emen a sa jerê kwôlê sarji a. Nijnba, kenbay a sa jerê kwôlê sa ka na kanɲe hen ré ba? Wôsa lij ba to magtubu to Emen a kôl iyônɲ ba: «Dagêɲge ôbi lê habré perêɲge a aɲ.»

6

Jerê kwôlê sa megam ôbi ayê bôô a

¹ Hena kwôlê ré yi perêɲge a ba, wô mi a kené ôrijɲ bijn bay henê Emen né dema ré jô kwôlê béɲge díba, ligi bay ayê bôô a ré ba? ² Ken hôn mega wo kenbay bay ayê bôô kené sa jerê kwôlê sa bijné ka sa terare a nà iyônɲ né ba? Iyônɲ nij ba, wô mi a kené nêmanê kam kwôlo yi perêɲge a hen né ba? ³ Ken hôn wo nabay nana sa jerê kwôlê sa *manê ka derômaranɲ a iyônɲ né ba? Iyônɲ nij ba, jerê kwôlê sa anɲa sa terare a nà dema ré gelêna ba? ⁴ Kirijna

ken ôrijɲ naɲ kwôlê bi wo iyônɲgi hen na, wô mi a kené ô janê ligi bijné ka na ani ré bô églis a hen ba? ⁵ En kôl hen iyônɲ aɲ bi tayre ré dêɲge. Perêɲge a hen na, ôbi tu melênê wôni pôn iyônɲ kôba, naɲ bi ré jô kwôlê perê yêneri a kwôy ba? ⁶ Na hen iyônɲ a, i i ba ré ôrijɲ naɲ yêni tumô bay henê Emen a ré dema ré jô kwôlê béɲge hen ba?

⁷ Na tayre to dami wo kené ôrijɲ naɲ yerɲge tumô bay jerê kwôlê a. Wô mi a kené kaɲ geyé anɲa naɲ tô gerérji ré ka bay lêɲge hen a mera ré ba, men wô mi kené kaɲ bi bay ré gemsêɲge a men mera ré ba? ⁸ Tiri wori ba, kenbay ken li anɲa naɲ tô gerérji ré men, yênerɲge kôba, ken gômssiji a men. ⁹ Ken hôn mega wo bay bô habré ré gelé tu *emê iyére to Emen né iyônɲ né ba? Bi turnge lamêɲge né, wôsa bay yijnare toɲ iyônɲ a tônɲ hen men, bay tibé kamrê men, bay wogé yébé megêrji men, bay yijnare naɲ megêrji impê men, ¹⁰ bay gemsare men, bay geyé lari men, bay kwoyé men, bay tiiré hare men, bay bégerem a men na, bay a gelé tu emê iyére to Emen ré ded. ¹¹ Tumô ba, ka pôni perêɲge a na li na hen iyônɲ hende to hen men, nijba, bay pelêɲge aɲ ken yi naɲ jengêɲge bijn Emen nij men, kena bijné ka kwôlê dôrijɲ sarji a naɲ néé wo Kelma Jésu Krist men, kwo Tini Emen wona a men.

Ayêɲge yerɲge ken uwôlij hini emê sa Emen a

¹² Are kêm na kaɲ lê, nijba, are kêm na ka dôri wô sarɲge ré, men, are kêm na kaɲ lê, nijba, na dé bi ani kani burem lemnare ré. ¹³ Anɲaɲ emê yi na wô sa bô gawra men, bô gawra yi na wô sa anɲaɲ emê bay ka hen a men, nijba, Emen a sa mênêji wôô bêm

men, yi gawra yi na wô yîñare toj iyôn a tôn hen né, nijba, yi na wô lij jé bij Kelma aɲ na Kelma bi a abêri. ¹⁴ Emen wo bij Kelma ji si kampê hen na, a béna nabay kôba, na jê sé kampê naɲ néé wori hen iyôn men.

¹⁵ Ken hôn mega wo yerɲge ré na kwa yi *Krist iyôn né ba? Iyôn nij ba, na ayê kwa yen wo na kwo Krist hen hô dayê naɲ kwo hende yîñ yîñare toj iyôn a tôn hen ba? Na lê iyôn né. ¹⁶ Ken hôn mega wo kwôni wo ré yîñ naɲ hende wônîñare toj iyôn a tôn ba, ré bij pôn naɲ tu iyôn ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Iba naɲ iyore ré yé kurônɲi yi wo pôn.» ¹⁷ Nijba, kwôni wo dî yiri bij Kelma na, tini bij pôn naɲ dî men.

¹⁸ Geriɲge yîñare toj iyôn a tôn hen. Têriɲ kêm to kwôni li na, yi na yiri a nô na, nijba, kwôni wo yîñ yîñare toj iyôn a tôn hende to hen na, ôbi li têriɲ na naɲ yiri gaɲ. ¹⁹ Ken hôn mega wo yerɲge ré yi mega iyéy merê to Tunu toj hendi bô bôre to Emen bure sa mô bôreɲge a hen ré ba? Iyôn ba, kena sa yerɲge ré. ²⁰ Wôsa Emen keléɲge naɲ gara wo damaɲ. Iyôn ba, bi i i kôba, ré ay yiri uwôlij hini emê sari a dî.

7

Kwôlo gengiɲ sa eɲgé yi

¹ Haw hen na keléɲge kwôlo gay gay wo na ken li magtubu eɲgeren hen. Kwo pôn perê wo gengiɲ sa eɲgé yi hen na, dô wo iba ré eɲge iyore ré. ² Nijba, bi kené yîñ yîñare toj têriɲ ré na, bi iba eɲge iyore to gengiɲ sari men, iyore kôba, eɲge iba wo gengiɲ sare men. ³ Bi iba ay yiri bij tamni men, tamni kôba, ré jôriɲ kurôre yere ré men. ⁴ Wôsa iyore mô na sa yere ré, nijba, kurôre

a na ôbi sa yere men, iba kôba, na sa yiri ré, nijba, tamni a na hende sa yiri. ⁵ Jôriɲge yerɲge ré, nijba, ka jôriɲ yerɲge na kirîña tôôreɲge pôn wô yîñ né aɲ bi kené berij yerɲge wô uwôlij Emen kirîña a pônî aɲ ken hô daɲ hôriɲ wô wo Sidan ma laméɲge wô nê mê gemé yerɲge wo naɲ hen.

⁶ Nijba, en geléɲge na gelé dîba, na tôô a ené ay béɲge hen né. ⁷ Tiri wori ba, en gey bi gawré kêm ré mô mamare mega nôbi en môriɲ hen iyôn, nijba, i i ba, Emen biri aɲgari ka gengiɲ sari sari. ⁸ Iyôn ba, en kôlij mamê men, yébé ka kwôriɲerji ma hen a men na, hena bay ré mô mamare môñ kupê nôbi iyôn na, na aɲga dôri. ⁹ Nijba, hena bay ré nê mê gemé yirji ré, ba, bi bay eɲgiɲ yirji wôsa eɲgé na dô gôlij wo gemé yirji ré gôlji.

¹⁰ En ay tôô bij ka eɲgiɲ yirji nij hen (na nôbi a kelê ré, nijba, na Kelma a kelê) bi iyore ré kaɲ kurôre ré. ¹¹ Hena hende ré kariɲ naɲ kurôre ba, bi hende mô sa kôbri dîba, a eɲgé iba wo daɲgi ré, réba bi hende hera upé kurôre hôriɲ men, iba kôba, a dagê tamni ré a men.

¹² Kwôlo na kelê hen na, (na nôbi a kelê dîba, na Kelma ré) hena ôbi ayê bôô ré ôriɲ naɲ tamni to ay bôre ré, aɲa ré dôre merê naɲ dî ba, bi ôbi dagere ré. ¹³ Men, hena iyore toj hende ayê bôô aɲa kurôre ré na ôbi ayê bôô ré, aɲa ôbi ré gey merê naɲ tu ba, bi hende kaɲni ré men. ¹⁴ Wôsa iba wo ay bôri ré ba, na sa kibi tamni toj hende ayê bôô hende to hen, a ôbi ré yîñ kwôni wo Emen men, iyore to ay bôre ré kôba, na sa kibi kurôre woɲ ôbi ayê bôô bi wo hen, aɲa hende ré yîñ to Emen men hen. Hena ré na iyôn né ba, kamniɲi a yé ka

*kagemi, bi wo d'òd ba, bay na ka séli tu Emen a hen. ¹⁵ Nijba, hena iba wo h'òn Emen né, ré gey kapè tamni toj hende ayè b'òd ba, bi òbi kapne, men, hena iyore to h'òn Emen né, aya ré gey kapè kuròre wo òbi ayè b'òd hen ba, bi hende kapni men, perè bi wo w'òd hen na, ani kani harji ré, w'òsa Emen uwògèna bi nana mô nap b'òd jalé. ¹⁶ Mini, iyore toj hende ayè b'òd hen, ma hené iyenj wo meré g'òlij nap kuròrè wo òbi hené Emen né hen ba? Men, j'òbi òbi ayè b'òd hen, já hené iyenj wo jeré g'òlij nap tamnem toj hende hené Emen né hen ba?

Bi jé lêrenge yi mega Emen gey hen iyòh

¹⁷ Tôô to en ay bij bay ayè b'òd a na: bi i i k'òba, li jé wori nap gwosoyri wo Kelma na biri hen. Men, bi òbi li jé lêri wo òbi na li kirija Emen na uwògejni hen men. ¹⁸ Hena kw'òni na ré wal kej nij, kirija Emen na uwògejni hen na, bi woge w'ò ménè gerèri ré nij men, hena kw'òni wo na ré wal kej né, kirija Emen na uwògejni hen na, bi òbi wal kej ré nij men. ¹⁹ Walé kej na ani ré men, walé kej né k'òba, na ani ré a men, nijba, anja d'òri ba, na bê kw'òlé sa tôô to Emen a p'òn d'ò a na anjan lè ka d'òri. ²⁰ Iyòh ba, bi i i k'òba, mô kini uwògè wo Emen na uwògejni ya hen. ²¹ Hena na jeré na lema aya Emen na ré uwògem na, bi ju anje ré, nijba, hena jeré uwòj tulmò kirij ka a lè an já merè sam senje na, ju woge w'ò merè sam senje. ²² W'òsa kw'òni wo na lema aya Kelma ré uwògeri ba, na kw'òni wo mô sari senje wo Kelma a na òbi sari. Nijba, kwo na kema iyore nij aya *Krist ré uwògeri ba, òbi na lema wo Krist.

²³ Emen a kelénge, nap anja gararji nap hen. Iyòh ba, kena kari nij d'iba, ken yi limé ka

gawrè ré nij. ²⁴ Yènèn, i i ba, na nap jé lêri jé lêri kirija Emen na uwògejni hen. Iyòh ba, bi i i k'òba, mô nap jé wori, jé wori bi wo hen.

Kw'òlo gengij sa mamé nap yébé ka kw'òrjèrji ma

²⁵ Kw'òlo na ken engeren gengij sa mamé hen na, Kelma ben tôô to gengij sarji ré, nijba, kw'òlo en k'òl hen na, ena gawra senje nijba, na w'ò sa kibi b'ò deré wo Kelma aya ré, yé bê b'òd sara hen.

²⁶ Nap gusij to haw hen na, ermé wupè a na: dô wo iba ré mô mamare mega òbi môrij hen iyòh mera. ²⁷ Hena jeré enje iyore nij ba, ju dagere ré nij men, hena jeré enje ré tô ba, ju dô bul mera men. ²⁸ Nijba, hena iba ré enje iyore ba, òbi li na têrij né men, hena temale ré enje iba ba, hende li na têrij né a men, nijba, òjé kap bay enjé yi bay ka hen na, bay a gelij gusij sa terare a na, k'upè n'òbi ba, en gey derénge na b'ò gusij hende to hen a d'í.

²⁹ Yènèn, kw'òlo na kelénge a na: kirij k'ò nij, iyòh ba, ka enjij yirji ba, bi mô mega wo ciré enjij né tô men. ³⁰ Ka mô nap cémé tirji a ba, bi mô mega ciré mô nap b'ò emé ré iyòh men, ka sè peré ba, bi mô mega ciré mô nap peré ré iyòh men, ka kel are ba, bi mô môj ciré òrij nap ani ré iyòh men, ³¹ ka t'òbe yirji b'ò anja sa terare a na ba, bi bi b'òrji sara ré, w'òsa sa terare môj wo yij haw hen iyòh na, a yé dé dé ré.

³² En gey bi kené erem kw'òlé w'òni ré, kw'òni wo enje iyore ré tô na, erem na sa anja Kelma men, d'iré lè iyenj a d'iré dé tu Kelma ba men. ³³ Nijba, kw'òni wo enje iyore na, anje na kw'òli anja sa terare a na men, d'iré lè iyenj a d'iré lè anja ré d'òrij tamni ba men. ³⁴ An ermé wori yi kini w'òd. Men, iyore to kuròre

naɲ men, toɲ temale a men na, bay erem na sa anɟa Kelma, wôsa bay gey yé kari naɲ jé lêreji men, ermé woji a men. Nijba, to enɟe iba na, erem na sa anɟa sa terare a nà men, erem na ba, teré lê iyen a teré dɛɲ tu kurôre ba a men.

³⁵ En kôl hen iyônɲ, na wô derê wonɟe dîba, na wô dɛɲɟe ani sarɲɟe a ré, aɲ bi kené lij anɟaɲ derôre men, ka dôri men, kené ayiɲ yerɲɟe kêm biɲ Kelma a men.

³⁶ Na kelêɲɟe kwôlo gengiɲ sa bay gusô ka genge ciré kariɲ hen. Hena kwon iba ré bô mega dîré li dô ré naɲ toɲ iyore men, hena doy enɟé iyore ré diiri aɲ ôbi erem dîré enɟé iyore na, iyôn ba, bi ôbi enɟe mega wo bôri gey, dîba na têriɲ a ôbi ré li hen né. ³⁷ Nijba, kwôni wo fu bôri iyêre aɲ gemiɲ yiri aɲ naɲ bôô geyé wori a ôbi ré genge dîré enɟé hendi gusôri ré na, ôbi li dô. ³⁸ Iyôn ba, kwôni wo enɟe hendi gusôri ba, li dô men, kwo eɲne ré ba, li dô damaɲ a men.

³⁹ Iyore to kurôre ya na, bi hende mô tumôri a yôd, nijba, hena ôbi ré ma na, hende na sare seɲɟe aɲ hena hende ré gey ba, a enɟé iba wo bôre gey, nijba, bi ôbi na megare ôbi ayê bôô. ⁴⁰ Hena hende ré mô hen iyônɲ mera ba, réé derê. Na ermé wupê nôbi a hen. Nôbi kôba, Tini Emen mô bôn a men.

8

Tanare to bay tibij kamrê

¹ Haw hen na kelê na kwôli tanare to biɲé tebiɲ kamrê hen. Tiri wori ba, «Nabay kêm nana bay henê are» mega wo ken kôlij hen iyônɲ, aɲ gawra diɲ deɲɟôri, nijba, peré a biɲ yênem néeri tô ayê bôô tori a dî. ² Hena kwôni ré erem mega wo dîré na ôbi henê are na, ôbi hôn na mega wo réé hônij hen iyônɲ ré tô. ³ Nijba,

hena kwôni wo pur Emen ba, Emen hôni men.

⁴ Iyôn ba, kwôlo gengiɲ sa anɟaɲ emê ka bay tebiɲ kamrê hen na, nana hôn wo bay ré na ani sa terare a nà ré, nijba, ré na Emen a ré pôn nêɲ mera. ⁵ Na tiri wôsa derômaraɲ a men, sa terare a nà a men na, biɲé pô are kwône lij emen men, lij kilmé a men. Biɲé bôri mega ré na emen haji, ⁶ nijba, kwona nabay ba, Emen na pôn nêɲ hari, ôbi a na Ibarna wo dî are kêm men, nana môriɲ geɲ biri hen men, Jésus Krist a na Kelma pôn nêɲ men, na sa kibri a are kêm ré yiɲ ya hen men, sa kibri a nana môriɲ geɲ hen a men.

⁷ Nana hôn wo kamrê ré na ani ré, nijba, biɲé kwône hôn kwôlê bi wo hen né. Ka na hônij naɲ kamrê hen na, kirijna bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen na, bay bô mega wo ré na kwôy kamrê baa ya, baa ya. Ay bay bô mega ciré *kagem tu Emen wô kibi kwôy kamrê bi wo ciré ôm hen. ⁸ Nijba, na anɟaɲ emê a ôriɲ naɲ na ligi Emen a ré, hena nana ôm né ba, en mène ani ré a men, hena nana ôm kôba, naa uwônij ani ré a men.

⁹ Hena ré hen iyônɲ hari kôba, ken bô dô, wô wo emê bi wo ken ôm naɲ bô geyé wonɟe hen na, maa lê aɲ ka iya tô kwôlo Emen a hen, maa lij têriɲ. ¹⁰ Wôsa hena kwôni ré gelem jôbi wo ju hôn are bay ka hen, aɲ ju mô ôm emê kibi kamrê na, kwo ré gelem hen aɲa ré iya na, ôbi a geyé emê tanay kamrê mega wo jôbi ju ômij hen iyônɲ men né ba? ¹¹ Na iyôn aɲa, henê are kam bay ka hen, ré mênê yênem wo iya wo *Krist ma wô sari men hen. ¹² Na hen iyôn a, kené li têriɲ naɲ yênerɲɟe men, ken mênij ermé woji wo dê hen men, lê are bay ka hen iyônɲi hen na, ken li na têriɲ naɲ Krist hen. ¹³ Na ôbi á, hena anɟaɲ emê réé

lê aṅ yênen a liṅ têriṅ na, na emê tanare ré kwôy yôd wô wo maa lê aṅ yênen a hô lê têriṅ sôṅ.

9

Anḡa gengiṅ sa ôbi jé

¹ Nôbi, en nêmen lê are sa keben men, ena *ôbi jé bi men, en gel Kelma wona Jêsu bi men, kenbay a na ari gelé ka jé wupê wo tô Kelma a men. ² Hena ené na *ôbi jé tu biṅé ka pôni a ré kôba, kenbay ba, ena *ôbi jé turnḡe a, wôsa kena ari gelé ka jé wupê wo en li mega *ôbi jé iyôṅ tô Kelma hen.

³ Kwôlo na kelê dôriṅ kwôlê san a kirijna biṅé lèn nôm a na:

⁴ Nôbi kôba, en nêmen wo ené emê men, yê men wô kibi jé wo en li hen né ba? ⁵ Mega wo bay jé ka pôni men, yêné Kelma men, Piyêr a men ôrji kirij nap yéberji kôbriji a hen ba, nôbi kôba, réé ené enḡe iyore ba, réé ené nêmen ôriṅ nap tu kôbena hen iyôṅ men né ba? ⁶ Na ba, na nibay nap Barnabas mera a réé lê jé kwa kwon derê kwôlê hen wô abij yerni ba? ⁷ Na ôbi kumbul wo yon a sêṅ kumbul aṅa ré têbe yiri gaṅ ba? Men, i a yagê tipador aṅa ré om yere ré ba? Men, i a abê lari aṅa réé yê kubarji ré ba?

⁸ En ay na lê jé gawrê a ené gengiṅ kwôlê bi wo hen mera ré, niṅba, tôo to Emen kôba, kôl hen iyôṅ men né ba? ⁹ Na liṅ bô magtubu tôo to *Moyis a kôl iyôṅ ba: «Hena kelba ré dô kaw ba, jeré harê kibri ta ré?» A hen ba, Emen anḡe na wô kelba ba? ¹⁰ Ôbi kôl kwôlê bi wo hen gengiṅ na sarni nibay ré ba? Ew na wô sarni aṅa na ré liṅ bô magtubu to Emen a hen. Iyôṅ ba, kwôni wo yage ba, dî bôri na sa yagê wori bi wo hen men, kwo ti kaw ba, dî bôri na sa gusijniji a men.

¹¹ Hena na niné ci kay anḡaṅ Tunu perêṅḡe a aṅa kené béni ari upé ka sa terare a nà men hen ba, na anḡa gaṅ ba? ¹² Hena ka pôni ka enḡerêṅḡe are hen ba, nibay nini nêmen enḡerêṅḡe are dé aṅ sôṅ ré ba?

Niṅba, nini enḡere are bay ka hen kôbrenḡe a ré men, nini bu bôri sa are a kêm wô wo Kwôlo Dôri wo Krist ma ré gusirij. ¹³ Ken hôn, ka li jé bô *iyéy Emen a na, uwôn anḡaṅ emêrji na kirij bay ka hen men, ka li jé kini bê kwôbe a kôba, cêṅji na anḡaṅ bê kwôbe bay ka hen men. ¹⁴ Na mega bi wo hen iyôṅ a, Kelma ré ayij tôri bi bay derê Kwôlo Dôri ré uwônij ari emêrji wô kibi derê kwôlê bi wo hen men.

¹⁵ Niṅba, nôbi na, en li hen iyôṅ né kwôy, aṅ haw hen wo en kôl hen iyôṅ kôba, na wo ené enḡerij ani kani ré. En ma ba, dô gôlij wo kwôni ré mêné yi yé wupê wo gengiṅ sa jé bi wo en li senḡe hen. ¹⁶ Wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri ba, na diṅ denḡon né, niṅba, na anḡa Emen a dén ereṅ san a, wôsa hena ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen né ba, kwôlê a beren. ¹⁷ Hena ené uwôl béré nap bô geyé wupê ba, en nêmen upé sa kôben, niṅba, hena ené uwôl béré nap bô geyé ré ba, na Emen a dén ereṅ a san a. ¹⁸ Iyôṅ niṅ ba, anḡaṅ sa kôben ba, na mi ba? Na béré wo en uwôl bi mera, aṅ en kap enḡeré anḡaṅ têbê sa kôben gengiṅ sa béré wo en uwôl hen.

¹⁹ Bi wo ena sa yen hen hapê kôba, en li yen mega lema wo biṅé kêm, aṅ bi ené gôlij nap gawrê damaṅ. ²⁰ Hena ené mô perê Jubnê ba, en li yen mega Jubnê iyôṅ, bi ené gôlij nap ci. Bi wo tôo to Moyis om san né hen kôba, kirijna en mô perê ka bi kwôlê sa tôo hende to hen na, en

li yen mega ené bi kwôlê sa tôô hende to hen men, bi ené gôlij nap ci. ²¹ Men kirija en li jé perê bîjé ka na Jubnê ré hen na, en mô mega kwôni wo na Jub né iyôn men, en li hen iyôn wô gôlij nap ci. Hena, ré na hen iyôn kôba, en dî tôô to Emen aṅ né, nîjba, en li na tôô to *Krist. ²² Kirija en mô perê bîjé ka iya a ba, en li yen mega ôbi iya iyôn, bi ené gôlij nap ci men, en bul yen gay gay hen iyôn, bi ené gôlij nap ka pôni nap geré wo gay gay. ²³ En li are bay ka hen, na wô Kwôlo Dôri aṅ bi ené uwônij deré wo yi bô a hen.

²⁴ Ken hôn, bô gere a na, na bîjé kwône a geré, nîjba, kwôni pôn nêṅ a uné sa kôbri. Iyôn ba, ken ge gere toṅ uwônij sa kôbi hen dî. ²⁵ Ôbi gere wo yôn yôn wo jô yiri sa aṅga gay gay a ba, na wô uwônij gwôyé nîjba, na kwo a mênij tô hen, nîjba, nabay ba, nana li jé na wô uwônij gwôyé wo a mênij né kwôy hen. ²⁶ Iyôn ba, nôbi en ge na gere toṅ iyôn a tôṅ hen né men, kirija en ay kôben ba, en dîṅ are yôd dîba, en meremné ré. ²⁷ Men, en gelij yen gusij men, en liri lemnare men, aṅ bi kwôlo ené dô bîj bîjé ka dāṅgi hen na, bi nôbi kôba, ené uwônij derêri men dîba, bi ené nal ré.

10

Aṅgaṅ gelé ka kam Israyêl gel

¹ Yênen, en gey bi kené hôn mega wo môpêrni kêm na ré mô tô kirij ka geri a men, bay kêm na ré dāy cér wo dami hen a men. ² Tô kirij ka geri bay ka hen men, cér wo bay na dāy hen a men na, yi mega bay na ré liji batêm kêm mega bay tô *Moyis iyôn. ³ Men, bay kêm ômji kwô woṅ gîjé wo

Emen ⁴ men, bay yi kam kaṅ gîjé ka Emen a men. Men, bay yi kam kaṅ gîjé ka so kabré keram a ka ô nap ci hen. Keram bi wo hen, na *Krist bi nap yiri. ⁵ Cêgi are bay ka kêm hen kôba, bô Emen dôri sa ka pôni a ré kwône, na ôbi a, temayriji ré yîṅ bijak bijak derô gwôlê hen.

⁶ Iyôn ba, are bay ka hen yi mega aṅgaṅ gengé perêrna, bi doṅ aṅga habij ré lêna mega wo na lijji hen iyôn né. ⁷ Yêṅge bay tibé kamrê mega ka pôni na yîṅ hen iyôn né, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Bay mô ôm men, yi men, aṅ henaji ta wôô.» ⁸ Na yêṅge bay yîṅare toṅ iyôn a tôṅ mega ka pôni perêrji a na lij hen iyôn né, bay na li hen iyôn aṅ bîjé na ma sak tôre wôô kibi subu tu tare pôn. ⁹ Na sêlêṅge Krist mega wo ka pôni na sêlij Emen hen iyôn né, bay na li hen iyôn, aṅ kalaw na gederéji duu. ¹⁰ Barêṅge mega wo ka pôni na bariṅ hen iyôn né, bay na bar hen iyôn, aṅ mana wo Emen woṅ ôbi deré kirij hen, na sa derji.

¹¹ Are bay ka hen sa sa kam Israyêlê mega aṅgaṅ gelé iyôn wô halij ka dāṅgi men, na lij bô magtubu to Emen a wô halêna nabay ka kemnêṅgi ka tô terare baa dā wo ta keré sarna nij hen men. ¹² Iyôn ba, hena ôbi ayê bôô ré erem mega wo dîrê dūbu iyêre tô ayê bôô wori a ba, bi ôbi bô dô wô wo maa kurij. ¹³ Aṅga gay gay ka sêlêṅge hen na, na sêl na bîjé kêm hen iyôn men, nîjba, Emen na ôbi bôô pôn dîba, a dé bi aṅgaṅ sêlé bay ka hen ré dē sarṅge ré men, ôbi a béna geré bi nana dēbij geraṅ tô a, aṅ bi nana dôrij bô a.

Pol yêge maa Kworêntipê

gengij sa kamrê

¹⁴ Miljên kapê, na ôbi a, ené kelênge hen, gerijge kamrê. ¹⁵ En iyêl mega ené kôlij na bay tu melênê iyôn, kenbay ken kôbe bô kwôlo na kelê hen. ¹⁶ Gwoyi yê kam to Kelma to nana lij Emen dosé wô sare hen ba, gel na wo nana bij pônij na kwôbri Krist ré ba? Men, mapa wo nana biilê hen ba, gel na wo nana bij pônij na yi Krist a men ré ba? ¹⁷ Mega wo mapa pôn hari a nabay ka kwôni hen nana dap sara hen na, gel na wo nana na kurôngi yi wo pôn, wôsa na mapa bi wo pôn hen a nabay kêm nana céj hen.

¹⁸ Berênge *Israyêl ka ôm ançaj bê kwôbe hen na, bay bij pôn na na Emen wo kini bê kwôbe bay ka hen yi gengij sari hen ré ba? ¹⁹ Na ba, en gey kelê tanare to bay ré tibij kamrê hen ba, ré na are ba? Réba en kôl kamrê a ré na are dî ba? ²⁰ Na hen iyôn né. Nijba, en kôl iyôn ba, ança bay henê Emen né bi bi bay ré bij kwôbe hen na, bay bij na tunu to habij dîba, bay bij na Emen né men, en gey bi kené bij pônij na tunu to habij né a men. ²¹ Ka yê are bô gwore to Kelma men, hô yij na gwore to tunu to habij a men né, men, ka emê na Kelma men, hô emê na tunu to habij a men né. ²² Hena kené li hen iyôn ba, ken woge bi Kelma ré li terbére. Na ba, néerna a gôlij kwori ba?

Lê are kêm uwôlij hini emê sa Emen a

²³ Ken kôl: «Are kêm na kap lê» na tiri, nijba, are kêm dô lê ré men. «Are kêm na kap lê», nijba, are bay ka kêm hen a bij églis néere ré. ²⁴ Bi kwôni woge derê wori mera ré, nijba, bi woge derê wo megêri dî.

²⁵ Tanare kêm to bay dîj gara hen na, kelênge ken ôm mera dîba, bi ken eremnére kwôlê wôni sara ré. ²⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Sa terare na ança kêm ka yi sara ré na ka Kelma.»

²⁷ Hena ôbi henê Emen né wôni ré uwôgênge kené ô emê are na dî a na kené gey erê na, emênge are kêm ka ôbi bénge hen mera dîba, ken engere tôrji ré. ²⁸ Nijba, hena kwôni ré kelênge iyôn ba, tanare to hen, na to bay ré tibij kamrê ba, ken ôm né, wô kelê bi wo ôbi kelênge nij hen men, wô suné wo ôbi sun hen a men. ²⁹ En kôl na wô suné wori ôbi dîba, wô suné wom né, wôsa suné wo kwôni wo danji a jôren lê ança bôn gey hen ba?

³⁰ Hena ené lij Emen dosé dema, ené ômij are tô ba, i a kôlen jôm wô kibi emê bi wo en ôm hen ba?

³¹ Iyôn ba, ança yôn yôn ka ken ôm men, ka ken yi men, ança gay gay ka ken li a men na, ken li wô uwôlij hini emê sa Emen a. ³² Lénge ani kani ka a ménê Jubné ré men, Grêkné ré men, églis to Emen né a men. ³³ Nôbi kôba, en li na hen iyôn men, en li are kêm bi ré dôrij gawré kêm dîba, en woge na derê wujê nôbi mera ré, nijba, en woge na derê wo bijé kêm a bi bay ré uwôlij gelê.

11

¹ Ayenge ken lij ari gengé kanje mega wo nôbi kôba, en ay *Krist lij ari gengé kapê iyôn men hen.

Bô églis a ba, bi iyore ha sare na mindil

² Iyôn ba, en denénge wô wo ken gôrbij sa jé lêren ré men, sa ança na en gelénge hen ré men, ken cubu turnge tô ari gelé ka Krist ka bay na gelen a nôbi kôba, en gelénge men hen.

³ Nijba, en gey bi kené hôn dô wo ôbi sa imnê kêm ba, ré na Krist men, iba ré na ôbi sa Krist men. Emen ré na ôbi sa Krist men.

⁴ Iba wo uwôl Emen ley, dô kwôlê lay apa ré dôbe ani sari na, ôbi uwôl tayre sa Krist wopn ôbi sari a.

⁵ Nijba, iyore toni to uwôl Emen ley, dô kwôlo hena kibi Emen a ley, a ré ha sare ta ré ba, yi mega hende ré uwôl tayre sa kurôre wopn ôbi sare hen men, yi mega hende ré dul na sare iyôn a men.

⁶ Wôsa hena iyore ré ha sare ré ba, bi hende ka sare ap. A hena karêre ré yere tayre na, bi hende ha ta.

⁷ Iba a dôbê ani sari a ré, wôsa ôbi gelij nap Emen men, na ôbi ulê hini emê sa Emen a a men, nijba, iyore ba, uwôl na hini emê sa kurôre a.

⁸ Nijba, Emen na dô kabrê na iyore a ré lijn iba ré, nijba, na kabrê iba a, ôbi na ré dô lijn iyore dî.

⁹ Men, Emen na li iba bijn iyore ré, nijba, ôbi na li iyore bijn iba dî.

¹⁰ Wô kibi *manê ka derômaran a na, dô wo iyore ré ha are sara, bay a gelé wo hende ré na hendi dôbê sare bijn kurôre.

¹¹ Tô Kelma na, iyore na sa yere ré men, iba kôba, na sa yiri ré a men.

¹² Wôsa mega wo bay dô iyore yi iba hen hari kôba, iyore a yê iba men, iyôn ba, bay kêm henaji na ligi Emen a.

¹³ Erménge ken gel, hena iyore ré uwôl Emen ap baa harê are sara ba, dé ba? ¹⁴ Dé wo Emen dî iba hen, gel wo hena iba ré dî gusiri sari yêgnê ba, ré yi tayre iyôn né ba? ¹⁵ Nijba, kwo iyore a gusiri sare ré yêgnê ba, uwôl na hini emê sara, wôsa Emen dî gusiri sa iyore bi ré yi mega angap têlê sare iyôn. ¹⁶ Hena kwôni ré gey narê kwôlê bi wo hen a ba, kwôlo en kôli a na: nibay na, hara woni wo gelij iyôn na, nap men, églis to Emen to kôl iyôn kôba, nap a men.

Gwoy emê wo Kelma

(Mt 26: 26-29, Mk 14: 22-25, Lk 22: 15-20)

¹⁷ Nijba, kwôlo na kelénge hen na, en halénge na halê dîba, na denénge ré, wôsa dapare tonge lénge habrê daman dîba, lénge dô ré. ¹⁸ Kwôlo tumô wo na kelê a na: bijné kôlen kirijna kené dap ba, kené karij gay gay ap en bô mega wo kwôlê woji bi wo hen kwari ré na tiri a men. ¹⁹ Wôsa karijpare to ken karij hen, a lê apa kené hônij bijné kap bay bôpôn ka perêrnge a hen. ²⁰ Iyôn ba, dapare to ken dap hen na, gel wo kené dap na wô emê kwô wo Kelma ré, nijba, ken ôm na ani. ²¹ Wôsa kirijna ken mô wô emê na, i ba iyêlbe na wô yiri wori, menba, ka pôni kurôn lijn men, ka pôni kwoyré ta men. ²² Iyére tonge to kené ômij are men, yij are men, nap ba? Hen ba, ken bô églis to Emen mega ani ré ba? Hen ba, ken sul na ka angaji nap hen ba? Hen ba, en kelénge na iyen ba? Mega hen iyôn ba, en denénge ba? Na denénge sa kwo hen a ré kwôy.

²³ Anga en gelénge hen na, Kelma na gelen men. Bô yoyre to bay ca birijni hen na, ôbi ay mapa ²⁴ menba, lijn Emen dosé ap biilê ap kôl iyôn ba: «Kwo na na, yi mega kurôngi yen wo na ayê bé wô sarngé, lénge hen iyôn iyôn ken ermij san a.» ²⁵ Cêgi emê a na, ôbi biji care ton yê tijador mega wo ôbi ré bijni mapa hen iyôn ap ôbi kôl iyôn ba: «Gwoy care ton yê tijador to na na, na gwore to gel bijpare to kôrbi to Emen nap bijné nap geré wo kwôbren. Kirij ka yôn yôn ka kena yê na, ken yi ermij san a.» ²⁶ Wôsa kirijna ken ôm mapa bi wo hen men, ken yi care ton yê tijador hende to hen a men na, ken hô uwôl na béré temay Kelma hen kwôy wo ôbi a heraj.

²⁷ Iyôṅ ba, kwôni wo ôm mapa wo Kelma men, yi care toṅ yê tɔ̀nador tori a men, naṅ tô geréri ré na, ôbi li têriṅ gengiṅ sa kurôṅgi yi Kelma men, gengiṅ sa kwôbriri a men. ²⁸ Iyôṅ ba, i i ba, bi kôbe bôri aṅ bi ôm mapa men, yiṅ care toṅ yê tɔ̀nador men.

²⁹ Wôsa hena kwôni ré ôm men, yi men aṅa ré erem mega wo ré na kurôṅgi yi Kelma ré na, ôbi li hen iyôṅ uwôliṅ na kwôlê sari a. ³⁰ Na ôbi á, ka pôni kwône perêṅge a hen, ré iyay men, ômiṅ men, ka pôni maṅ a men hen. ³¹ Hena nana jô kwôlê sarna ba, bay a jerê kwôlê sarna ré niṅ. ³² Hena Kelma ré jô kwôlê sarna ba, ôbi halêna na halê d̄iba, ôbi gey bi bay ré sa perêna naṅ biṅé kêm né.

³³ Iyôṅ niṅ ba, yêṅêṅ, kirija ken daṅ wô emê are ba, ken gemiṅ yerṅge dem. ³⁴ Hena kurôṅ né li kwôni ba, bi ema aṅgari iyére tori a dema ré era tô, aṅ bi uwôliṅ bôri gemiṅ megêri, dô gôliṅ wo ken daṅ aṅ uwôliṅ kwôlê sarṅge a. Tô kwôlo baa hen na, kirija na biṅ unêṅge dema ené gelêṅge geréri tô.

12

Gwosoy jé lê wo Tunu biṅ kwôni (Epês 4: 4-16, Rôm 12: 3-8)

¹ Yêṅêṅ, kwôlo gengiṅ sa aṅgaṅ bé ka Tunu biṅ biṅé hen na, en gey bi kené hôn men. ² Ken hôn, kirija na ken baṅ henê Emen tô hen na, bay na wureṅge dê dê aṅ lêṅge aṅ ken tebe kamrê kaṅ menêṅ hen. ³ Ôbi a, ené kelêṅge kwôni wo tôm Jêsu ré mêne ba, na Tini Emen a biri a ré kôl hen né, niṅba, kwôni wo kôl «Jêsu ré na Kelma» na, na Tini Emen a biri a ré kôl hen.

⁴ Jé lê wo gengiṅ sa Tunu na, tôri gay gay hari, niṅba, Tini Emen hende to pôn nêṅ hen a bé. ⁵ Gwosoy lê jé biṅ Kelma na, tôri

na gay gay, niṅba, jé bi wo kêm hen liṅ biṅ na Kelma. ⁶ Gwosoy lê are na gay gay haji, niṅba, Emen bi wo pôn nêṅ hen a bé gwosoy jé bi wo hen. ⁷ Na i i kôba, Emen a biri jé lê wo gel mega wo Tunu ré naṅ d̄i, bi ré liṅ jé biṅ biṅé kêm. ⁸ Tini Emen a biṅ gawra wo pôni iyêl naṅ tu melênê men, biṅ kwo daṅgi iyêl naṅ geré henê are men. ⁹ Na Tunu hende to hen a biṅ kwo na, ayê bôd men, kwo hen, néé woṅ berariṅ bay ômpare men, ¹⁰ biṅ kwo na, néé woṅ liṅ aṅgaṅ giṅê men, biṅ kwo hen, kôliṅ biṅé kwôlo hena kibi Emen a men, biṅ kwo na, henê aṅga Tunu ka hena ligi Emen a hen men, ka hena ligi tunu to daṅgi a men, biṅ kwo hen, iyêlê kibi kwôlo gay gay hen men, biṅ kwo na, belé kibi kwôlê bi wo hen a men. ¹¹ Tini Emen hende to pôn hen a lê are bay ka kêm hen aṅ i i ba, hende biri jé wo gengiṅ sari mega wo bôre gey.

Kewi yi gawra na pôn, niṅba, soderiṅ kirija kwône

¹² Ken gel, kewi yi gawra na pôn hari, niṅba, soderiṅ gay gay ôbi wo soderiṅ hen hari kôba, na yi wo pôn nêṅ. Krist kôba, yi na mega wo hen iyôṅ men. ¹³ Na hen iyôṅ a, Jubnê men, Grêk men, lema men, kema iyore a men na, nabay kêm bay lêna batêm sa kibi Tunu hende to hen, aṅ nana yiṅ yi wo pôn men, Emen bure hende mô bôrna pôn pôn kêm a men.

¹⁴ Wôsa kewi yi na pôn mera ré niṅba, sodiriṅ kwône. ¹⁵ Hena têê ré kôl teré na kôbi ré, iyôṅ ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo hende kôl hen iyôṅ, a jerê bi hende ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁶ Men, hena maa ré kôl d̄iré na tu ré, iyôṅ ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo ôbi kôl hen iyôṅ, a jerê bi ôbi ré yi kwa kewi yi ré. ¹⁷ Hena kewi yi a ré na tu

pôn mera ba, maa woŋ toyé kwôlé ba, ré yôŋ ba? Réba maa a ré na kewi yi pôn mera ba, gôni woŋ ayiŋ gesami are ba, ré yôŋ ba? ¹⁸ Nijba, Emen dî kwa yi bi wo gay hen naŋ kini kini mega wo bôri gey. ¹⁹ Hena na ré na kwa yi pôn mera ba, kewi yi ba, ré na yôŋ ba? ²⁰ Iyôŋ ba, kwa yi gay gay ya hari, nijba, kewi yi na pôn hari.

²¹ Tu a kôliŋ kôbi ju dôren né iyôŋ né men, sa a kôliŋ têê ken dôren né iyôŋ né a men. ²² Kwa yi bi wo nana bô mega wo ré dé dé senge hen na, na ôbi bi a na are hen. ²³ Kwa yi wo nana bô mega ani ré hen na, na ôbi á, nana cubu turna sara men, kwo dé kelé kwôli ré hen ba, nana cubu turna sara damaŋ. ²⁴ Nijba, kwa yi bi wo yi tayre ré hen na, gey cibé tu tô a ré niŋ. Emen ŋan yi aŋ bi ka ré yi kini cibé tu tô a dema ré cibîŋ tu tô a. ²⁵ Ôbi li hen iyôŋ bi kwa yi bi wo dé dé hen né kariŋ naŋ kewi yi ré, nijba, bi i i ba, ré ermîŋ sa megari a dî. ²⁶ Hena kwa yi pôn né ômîŋ ba, tô ka baa hen kôba, ômîŋ men, hena kwo pôni yiri ré dôri ba, tôrji wo baa hen kôba, yirji dôrji naŋ dî men.

²⁷ Kenbay kêm kena yi *Krist aŋ i i ba, yi mega kwa yiri iyôŋ. ²⁸ Bô églis a na, Emen dî na bay jé tumô, wôô wori ba, ôbi dî bay kibri, subu tori ba, na bay derê tô kwôlé men, bay lé giŋé men, bay berarê biŋé men, bay lê naŋ biŋé men, bay derê tumô kirîŋ men, bay iyêlé kibi kwôlo gay gay hen a men. ²⁹ Iyôŋ ba, bay kêm na bay jé ré men, bay kibi Emen ré men, bay geliŋ biŋé are ré men, bay lê aŋgaŋ giŋé ré men, ³⁰ bay berarê bay ômŋare ré men, bay iyêlé kibi kwôlo gay gay hen ré men, bay belé kibi kwôlé bi wo hen ta ré a men. ³¹ Ôriŋge doŋ aŋgaŋ bé ka dô dé megêrji hen.

Aŋ na geléŋge geré ka dôri ka dê ka hen aŋ sôŋ.

13

Kwôlo gengîŋ sa peré

¹ Hena ené iyêl kibi kwôlo gawré men, kwo *manê ka derômaran a a men aŋa peré kirîŋ ré naŋ yen a na, en yi mega manan wo ôm déŋ iyôŋ men, musure to bay sêêré déŋ iyôŋ hen a men. ² Hena ené ôriŋ naŋ néé woŋ kôliŋ kwôlo Emen men, en hôn aŋga yi kini uwôbêrji a kêm men, en hôn aŋga gay gay men, hena ené ôriŋ naŋ ayê bôô wo nêŋ ôrgîŋ naŋ keram a men aŋa peré kirîŋ ré, naŋ yen a na ena ani ré tô. ³ Hena ené pô ari upéren kêm biŋ biŋé men, hena ené ay yen bi bay ré uwoy aŋa peré kirîŋ ré, naŋ yen a ba, na uwôriŋ ani ré a men.

⁴ Ôbi peré kirîŋ na, na ôbi ulé bôô men, ôbi lê derê men, ôbi lê terbére ré men, na ôbi dé dengô ré men, na ôbi uwôyré yi ré men, ⁵ ôbi lê ani kaŋ tayre ré men, ôbi woge derê wori mera ré men, bôri tari lew lew ré men, di bayi kwôlé ré men. ⁶ Aŋga na kaŋ derôre ré hen na, ôbi li yi derê sara ré, nijba, yiri dôri na sa aŋgaŋ derôre dî men, ⁷ ôbi dî bôri jal sa are a kêm men, hena ré na mi mi kôba, ôbi gem ayê bôô wori dô men, ôbi dî bôri na sa aŋga dôri a men, ôbi lêŋné sa are a kêm a men.

⁸ Kwôlo hena kibi Emen a a keré tô men, iyêlé kibi kwôlo wo gay gay hen a keré tô men, henê are kôba, a keré tô a men, nijba, peré kirîŋ ba, a naŋé kwôy. ⁹ Wôsa henê aŋgana men, derê kwôlo Emen wona a men na, na kwari tô. ¹⁰ Nijba, kirîŋa aŋga dô cerêd hen sa niŋ na, ka na liŋ baa geré hen a sa naŋé.

¹¹ Kirîŋa na en baŋ kema na, na en iyêl kwôlé woŋ kamŋare men,

en erem kwôlê woŋ kampare men, en dô kwôlê woŋ kampare a men, niŋba, kirijna tun sur na niŋ na, en dî lê anŋaŋ kampare bay ka hen baa. ¹² Wôsa haw hen ba, yi mega nana gelêŋge na bô anŋaŋ gelé tunu a iyôŋ tô, niŋba, tôre to cêgê dema nana gelé sélé. Kwo haw hen ba, en hôn na kwarji tô, niŋba, tôre to cêgê, na henê derê jêd jêd mega Emen hônên dô hen iyôŋ men.

¹³ Haw hen are baa subu: ayê bôô men, dé bôô men, peré kirij a men, niŋba, anŋa dami gôlji ba, na peré.

14

Kelê kwôli gwosoy jé lê wo Tunu biŋ kwôni

¹ Iyôŋ ba, wogêŋge peré kirij men, ken ôriŋ doŋ anŋaŋ baliyare ka Tunu bi hen men. An kwoŋ ulê béré kwôlo hena kibi Emen a hen, a bi lêŋge damaŋ dî men. ² Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi iyêl na naŋ gawrê ré, niŋba, iyêl na naŋ Emen, wôsa kwôni hôn bô iyêlê wori bi wo hen né, an na naŋ néé wo Tunu a ôbi ré kôliŋ kwôli anŋa yi kini uwôbêrji a hen. ³ Niŋba, kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a na, ôbi iyêl biŋ na gawrê, an ôbi bi bay gese tô ayê bôô woŋi a men, dôbiŋji ibiyare bôrji a men, jal bôrji a men. ⁴ Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi dôbiŋ na yiri ibiyare gaŋ, niŋba, kwo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen na, ôbi biŋ na églis néere hen.

⁵ En gey bi kenbay kêm kené iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen hanŋe, niŋba, en gey bi kené uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a hen damaŋ a men, wôsa kwôni wo uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ba, dé kwo iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen. Hena ôbi iyêlê kibi kwôlo wo gay gay bi wo hen, ré dô bô kwôlê bi wo hen dôbiŋ ibiyare

bô églis a ré ba, a lê naŋ kwôni ré. ⁶ Iyôŋ ba, yênen, hena ené ô yerŋge a an en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, ana ené yêge sa kwôlê wôni bêŋge né men, sa anŋaŋ henê kani ré men, en uwôl béré kwôlo hena kibi Emen a ré men, en gelêŋge ani ré a men ba, ena ôbi lê naŋ ken ba?

⁷ Yi mega têgê men, jêŋgê men iyôŋ, hena tôrji ré ôm némij né ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê kurôŋniji ba? ⁸ Men, hena tôô buruŋju ré ôm naŋ gerére ré ba, kwôni a lê iyeŋ a ré henê wo ré na toŋ kumbul ba? ⁹ Yi mega kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo dŋŋi iyôŋ. Hen ba, kwôni a henê bô kwôlo ôbi iyêl hen iyeŋ ba?

Wôsa kwôli bi wo hen hônij dô ré men, yi mega wo ôbi ré iyêl na iyôŋ a tôŋ iyôŋ a men. ¹⁰ Kibi yê wo gawrê sa terare a na na, kwône niŋba, kwo pôn nêŋ wo bôri baa hônij ba, naŋ. ¹¹ Niŋba, hena ené hôn kibi yê wo kwoni iyêl hen né na, ena kerga tiri a men, nôbi kôba, ôbi na kerga tun a men. ¹² Mega wo yerŋge gwanŋe sa wogê anŋaŋ baliyare ka gengij sa Tunu hen iyôŋ na, wogêŋge ka a biŋ églis néere hen dî.

¹³ Na ôbi á, kwôni wo ré iyêl kibi kwôlo wo dŋŋi na, bi uwôl Emen bi ré biri diré nêmen derê bô kwôlê wori bi wo hen ta. ¹⁴ Wôsa hena ené uwôl Emen naŋ kibi kwôlo wo dŋŋi na, na tunun a uwôli hen mera dîba, henê anŋaŋê li ani kani ré. ¹⁵ Iyôŋ niŋ ba, na lê iyeŋ ba? Na uwôli naŋ tunun men, na uwôli naŋ henê anŋaŋê a men, men, na kibri kurôŋ naŋ tunun men, na kibri kurôŋ naŋ henê anŋaŋê a men. ¹⁶ Ju toy, hena ré na tunum a liŋ Emen dosé ba, kwo mô kwam a hen ba, a henê bôri na iyeŋ a ré degé sara ré na tiri ba? Wôsa tiri wori ba, ôbi hôn bô kwôlê bi wo

hen né. ¹⁷ Ju lijn Emen dosé dô ham, nijba, li nañ kwo mô kwam a hen né.

¹⁸ En lijn Emen dosé wôsa en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, gelênge kenbay kêm. ¹⁹ Nijba, bô églis a na, en iyêl kwôlê dēj iyôn wo bay hôn bôri añ en gelinjji are dô gôlijn iyêlê kwôlo kwôni wo na kibi kwôlo bay hôn bôri ré hen.

²⁰ Yênen, bi ermé kwôlê wonge yi mega kwo kamrê iyôn né, nijba, ken erem kwôlê won suriyare dī. Kwo gengijn sa lê aña habijn a ba, bi ermé kwôlê wonge ré yi mega kwo kamrê ka dē iyôn.

²¹ Lijn bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Kelma kôl iyôn ba:

«Na bé ðijné ka iyêl kibi kwôlo ðangi,

a iyêlijn ðijné kapê bay ka hen men, na iyêlêjji nañ geré wo kergé men,

bi wo hen kôba, bay a toyé ré a men.» »

²² Mega hen iyôn na, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen na, yi gengijn na sa ðijné ka ay bôrji ré hen, nijba, ulê béré kwôlo hena kibi Emen a na, yi na wô sa bay ayê bôô ðiba, yi na wô sa ðijné kêm né. ²³ Hena bay ayê bôô ré ðañ aña ré iyêlji kibi kwôlo wo gay gay hen, aña ka ay bôrji ré réba, kwôni iyôn mera ré sa perêrji a ba, bay a berêji mega kwôbrê iyôn ré ba?

²⁴ Nijba, hena kené dô kwôlo hena kibi Emen a nañ kibi kwôlo bay hôn hen, aña kwôni wo ré ay bôri ré réba, kwôni iyôn mera ré sa ba, a henê tô kwôlê wo ken dô hen derê. Añ kwôlê bi wo hen, a bé tiri a jôrij sa têrij tori a. Men, bay a jerê kwôlê sari a nañ kwôlê bi wo ôbi toy hen a men. ²⁵ Añ ermé wo uwôbe bôri a hen na, a yé tu wolé nô, añ ôbi a dē kwini tōj ayijn kibi Emen kelê iyôn ba: «Na tiri wo Emen na perêrnge a bi.»

Anḡaḡ lê ka nañ gerêrji gerêrji bô églis a

²⁶ Yênen, ka lê iyeñ nij ba? Kirijna ken ðañ ba, bi i i kôba, soñ nañ jé lêri, bi kwo pôn bi kebe kurôn men, kwo pôni bi gelijn ðijné are men, kwo ðangi yi ôbi yêgê sa kwôlo Emen wo yi kini uwôbêri a hen men, kwo pôn bi yi ôbi iyêlê kibi kwôlo gay gay men, kwo pôni bi yi ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ta a men. Lênge hen iyôn kêm, ken dôbijn ibiyare bôrnge a.

²⁷ Hena ðijné ré iyêl kibi kwôlo kwôni hôn né na, bi gawré wôô réba subu iyêl pôn pôn añ kwôni wo ðangi dô bô kwôlê bi wo bay iyêl hen ta. ²⁸ Nijba, hena ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ré nañ ba, bi bay iyêlê kibi kwôlo gay gay bi wo hen, bi môrji menen bô églis a, añ bi iyêlijn yirji men, iyêlijn Emen a men.

²⁹ Bi bay kelê kwôlo hena kibi Emen a wôô réba subu dô kwôlê añ bi tô ka baa hen mô kôbe bôri. ³⁰ Nijba, hena kwôni ré mô tōj aña Emen né yêge sa kwôlê wôni biri na, bi kwo ré ðebu dô kwôlê hen na, bi wôm jan añ bi toyijn kwôlo Emen yêge sari hen. ³¹ Kenbay pôn pôn kêm ka gasijn yernge derê kwôlo hena kibi Emen a hen, wô halijn ðijné men, dôbjji ibiyare bôrji a a men.

³² Kwôni won ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a bi wo hen na, ôbi na ôbi sa are bay ka Emen biri hen. ³³ Wôsa Emen na ôbi bô jalê ðiba, na ôbi guseré kirijn né.

Mega wo yi bô églis to ðijné ka yi gay a kêm hen na, ³⁴ bi yébé mô kibrijji menen bô églis a wôsa dé wo bay ré iyêl ré, nijba, bi bay ré dôbe sarji mega wo tōô to *Moyis na kôl hen iyôn. ³⁵ Hena bay ré gey engerê kwôlê wôni ba, bi bay sa engerijn kwôrnêrji ira, wôsa bi

iyore ré iyêl kwôlê bô églis a ba, yi tayre.

³⁶ Kwôlo Emen bi na, hena iyére tonje a ba? Men, sa na unéŋge kenbay pununje ba? ³⁷ Hena kwôni ré erem diré na ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a men, Tunu ré bôri a a men na, ôbi a henê mega wo kwôlo ené li bô magtubu a bérŋge hen na, ré na tôto Kelma. ³⁸ Hena kwôni ré kaŋ kwôlo en kôl hen na, tôre to cêgê Emen a kaŋêri men.

³⁹ Iyônŋ niŋ ba, yênen, bi doy ulê béré lénge men, ken jôriŋ bay ayê bôo iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen ré. ⁴⁰ Niŋba, bi are kêni lîŋ naŋ kiniji men, naŋ tô gerérji a men.

15

Jê sé kampê wo Krist

¹ Yênen, Kwôlo Dôri wo na en derênge aŋ na ken dî bôrŋge sara aŋ ken dèbiŋ sa têrŋge a baa ya hen na, en hô jubu tô bôrŋge sara. ² Hena kené d'ubu sa têrŋge a tó Kwôlo Dôri a mega wo en kelênge hen na, ken uwônŋ gelê niŋ, réba ayê bôo wŋge na ani ré tô.

³ Kwôlo na en kelênge hen na, na kwôlo bay na dôren men. Kwôlo bay na dôren wo dô d'ê megêri a na: na wo *Krist ma wô kibi têriŋ tona mega wo magtubu to Emen na kôliŋ hen iyônŋ. ⁴ Bay emni li sa wôo, subu tori menba, ôbi ji si kampê mega wo magtubu to Emen kôliŋ hen iyônŋ. ⁵ Ôbi si sa Piyêr men, cêgeri wori ba, si sa bay tôri ka môj kibi wôo a hen men. ⁶ Cêgeri wori ba, ôbi si sa bay tôri ka kwôni ka arew bay ka daŋ hen men. Bîné bay ka hen na, ka pôni a ma d'iba, ka pôni kwône baa ya tô. ⁷ Cêgeri wori ba, ôbi si sa yêni *Jak a men, sa bay jé a kêni a men.

⁸ Cêgê kêlog ba, ôbi si san a nôbi wo en yi mega bô dôriŋare iyônŋ hen men. ⁹ Wôsa nôbi a na kwo

dê perê bay jé a kêni men, en nêni wo bay ré ré uwôgen *ôbi jé ré a men, wôsa na en geliŋ tu églis to Emen gusij. ¹⁰ Niŋba, na sa kibi bô derê wo Emen a, ené yiŋ gawra kemnêŋ hen men, derê wo ôbi ben hen na, a mênij ré, en li jé d'ê bay jé bay ka hen kêni men, na nôbi a lê jé bi wo hen né, niŋba, na derê wo Emen a lê jé yen a hen. ¹¹ Iyônŋ ba, Kwôlo Dôri bi wo hen na, hena ré na nôbi a derê lay, megên bay jé lay na, na ôbi, a na niné derênge hen men, na ôbi, a kené bi bôrŋge sara men hen.

Jê sé kampê wona nabay gawré

¹² Mega wo nini uwôl béré, Krist ré ji si kampê perê bîné ka ma a menba, wô mi a ka pôni ka perênge a hen ré kôl jêé sé kampê ré naŋ ba? ¹³ A hena bîné ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, ji si kampê ré men. ¹⁴ A hena Krist ré ji si kampê ré ba, ulê béré woni na ani ré men, ayê bôo wŋge kôba, na ani ré a men. ¹⁵ A hena ré na tiri wo bîné ka ma ré jê sé kampê ré ba, niŋa bay benare gengij sa Emen, wô wo nini kôl Emen né bi Krist ré ji si kampê. ¹⁶ Wôsa hena bîné ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, na ji si kampê ré men, ¹⁷ hena Krist ré ji si kampê ré ba, ayê bôo wŋge na ani ré men, ken baa bô têriŋ tonje a baa ya a men. ¹⁸ Men, bîné ka ma tó Krist hen kôba, mène niŋ a men. ¹⁹ Hena ré na wô merê tu geŋ wona sa terare a nà mera, ana nana d'ij bôrna sa Krist na, bay a barêna gôliŋ bîné ka sa terare a nà kêni.

²⁰ Niŋba, Emen bi Krist ji si kampê perê bîné ka ma na tiri, aŋ ôbi a na gawra wo tumô wo ji si kampê perê bîné ka ma a. ²¹ Na sa kibi gawra pôn a temare ré derij bîné hen men, na sa kibi gawra pôn a bîné réé jîŋ siŋ kampê hen men. ²² Na tô Adam a, bîné kêni

ré maṅ hen men, na tô Krist a, bay kêm réé môriṅ tu geṅ hen men. ²³ Mega wo Emen a bé i i ba, a jê sé kampê naṅ kini kini hen iyôṅ na, ôbi bi Krist ji si tumôriji menba, kirija Krist a bulo hera na, ãipé ka na kari hen kôba, a jêji sé kampê men. ²⁴ Sa to are kêm a keré na, Krist a ménê emê iyére men, tunu to habiṅ to ôm sa kirij hen men, to ôriṅ naṅ tôô to sa terare a nà, hen a men, dema rée biṅ Emen Iba ãipé emê iyére kôbri a tô. ²⁵ Krist a emê iyére kwôy wo Emen a biri a gôliṅ sa bay bareri. ²⁶ Temare a na hendi bare to cêgê kelôg to ôbi a ménêre. ²⁷ Mega wo magtubu to Emen na kôl iyôṅ ba, Emen né day are kêm biri mô sara. Niṅba, kwôlo kôl are kêm hen na, ay Emen woṅ ôbi biṅ Krist merê sa are kêm hen né. ²⁸ Kirija Emen day are kêm biṅ Krist mô sara hen iyôṅ na, Kemari wo ôbi day are biri mô sara hen kôba a dôbê sari biṅ Emen aṅ bi Emen ré yiṅ ôbi sa are kêm.

²⁹ Ermêṅge sa ka bi bay liji batêm kibi ka ma hen ken gel, hen ba, bay a upé na mi bô a ba? Hena ré na tiri wo ãipé ka ma a jêji sé kampê ré ba, wô mi a bay ré bi bay liji batêm kibi ka ma hen ba? ³⁰ A hen iyôṅ ba, wô mi a niné mô kibi temare kwôy kwôy ba? ³¹ Yênen, en mô kibi temare a kwôy kwôy aṅ na tiri wo yen yén hen iyôṅ tô Kelma wona na wô kebrenge. ³² Hena ré na wô derê wo kurôṅgi yi a ené sêṅ naṅ ãipé ka Epês ka yi mega kurôṅ iyôṅ hen ba, en uwôṅ mi bô ba? Hena ãipé ka ma hen ré jê sé kampê ré ba, na emêṅge men, na yêṅge men, wô wo kiya na maṅge.

³³ Bi turnge lamêṅge ré, wôsa lê milpare naṅ ãipé ka habiṅ na, mênê hal wo dôri. ³⁴ Ermêṅge aṅ

ken ãi lê aṅga habiṅ baa. Tayre réé dênge wô wo ãipé ka pôni perêṅge hen, hôn Emen né kwôy.

Yi ka ji si kampê hen

³⁵ Niṅba, kwôni a engeré iyôṅ ba, Emen a bé ãipé ka ma a jê sé kampê na iyeṅ ba men, kirija bay ji si kampê niṅ ba, yirji a geliṅ na iyeṅ ba men? ³⁶ Kubra, ani ka ju ci hen, hena gusiṅniṅji ré uyê ré ba, a sé haji ba?

³⁷ Aṅga ju ci hen, a ré na mêere ba, aṅga ãanṅi kani ba hen na, na gusiṅniṅji bi wo hen, a jeré ci hen ãiba, na gurôriji a jeré ci hen né. ³⁸ Emen a bé gusiṅ aṅga gay gay bay ka hen, yi gurô wo bôri gey. Aṅ gusiṅ gurô wo yôṅ yôṅ kôba, a sé na gurô bi wo hen.

³⁹ Kurôṅgi yi na, geliṅ kêm né: kwo gawra geliṅ gay men, kwo kurôṅ geliṅ gay men, kwo ciré geliṅ gay men, kwo kuyê kôba, geliṅ gay a men.

⁴⁰ Aṅga derômaranṅ a ya men, ka sa terare a nà kôba, ya men, ka derômaranṅ a eṅné geliṅ gay men, ka sa terare a nà enṅé geliṅ gay a men. ⁴¹ Eṅné wo tare to tay geliṅ gay men, kwo geseré geliṅ gay men, kwo têbêṅne kôba, geliṅ gay men, têbêṅne to pôni kôba, eṅné geliṅ gay naṅ megêre.

⁴² A yé geliṅ hen iyôṅ hende to hen, kirija Emen a bé ãipé ka ma hen jê sé kampê. Kurôṅgi yi wo emiṅ hen na, na kwo uyêy, niṅba, kirija ji si kampê ba, na kwo uyêy ré niṅ yôd. ⁴³ Kirija yi gawra emiṅ na, ôbi yi na aṅga habiṅ, niṅba, kirija Emen a sa biri jê sé kampê ba, ôbi a eṅné men, kirija bay emni ba, néri naṅ, niṅba, kirija ji si kampê ba, néri ya. ⁴⁴ Na kurôṅgi yi a bay ré em, na kwo uyêy hen, niṅba, kirija ji si kampê ba, na yi woṅ Tunu wôsa hena kurôṅgi yi ré ya

ba, yi woᵑ Tunu kôba, ya men.
⁴⁵ Na iyôᵑ a ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôᵑ ba: «Adam wo tumô na gawra wo mô tu geᵑ.» Nijba, Adam wo cêgê ba, na Tunu to bijᵑ bijé mô tu geᵑ hen. ⁴⁶ Nijba, aᵑga era tumô ba, na ka gengijᵑ sa Tunu ré, nijba, gengijᵑ na sa kurôᵑgi yi gawra, aᵑ ka gengijᵑ sa Tunu ba, era na cêgê.
⁴⁷ Gawra wo tumô ba, lijᵑ naᵑ kumraᵑ terare, nijba, kwo cêgê hena na derômaranᵑ a. ⁴⁸ Bijé ka mô sa terare a nà yi mega gawra wo na lijᵑ naᵑ kulmanᵑ terare iyôᵑ men, ka derômaranᵑ a ba, yi mega kwo hena derômaranᵑ a iyôᵑ men.
⁴⁹ Mega wo nana gelijᵑ naᵑ gawra wo sa terare a na hen iyôᵑ na, tôre cêgê ba, na gelijᵑ naᵑ kwo derômaranᵑ a hen iyôᵑ men.

⁵⁰ Yênen, en kelêᵑge kwôlê bi wo hen iyôᵑ wôsa kurôᵑgi yi naᵑ kwôbe a upé *emê iyére to Emen ré, men kurôᵑgi yi wo uyê hen a merê naᵑ kwo a uyê ré hen yôd ré men. ⁵¹ Toyéᵑge, na kelêᵑge kwôlo yi kini uwôbêri a hen, na maᵑge kêm né, nijba, yerna wo ôli hen a sa belijᵑ kwo kôrbi. ⁵² Are bay ka hen, a sa na mega tum to li gemes iyôᵑ, kirija burujᵑ to cêgê kelôg a emê, kirija hende a emê na, bijé ka ma a jê sé kamᵑé naᵑ yirji wo a ma ré hen men, nabay kôba, yerna a belijᵑ kwo kôrbi men.
⁵³ Wôsa yi wo uyêᵑ hen, a belijᵑ yé kwo a uyê ré hen men, yi wo ma hen a belijᵑ kwo a ma ré hen men. ⁵⁴ Kirija yi bi wo hen a bilijᵑ hen iyôᵑ nij na, kwôlo na lijᵑ bô magtubu to Emen a kôl iyôᵑ ba: «Joor a ayijᵑ sa temare a nij» hen ariri a lijᵑ.

⁵⁵ «Hum! temare, néé woré bi yôᵑ nij ba? Menarê yôᵑ nij ba?»

⁵⁶ Mena temare ba, na têrijᵑ men, na tôto *Moyis a bijᵑ têrijᵑ néere men. ⁵⁷ Na lijᵑ Emen wo bi nana ay joor hen dosé, wô sa kibi aᵑga Jêsu Krist Kelma wona li hen.

⁵⁸ Mega wo hen iyôᵑ nij na, yênen kapê, dèbêᵑge geraᵑ sa têrᵑge a dîba, ken dî kwôni lêᵑge ken herijᵑ né men, lêᵑge jé wo Kelma naᵑ kunuᵑge kunuᵑge aᵑ ken hôn mega wo jé wo kené li bijᵑ Kelma hen na, ré yé seᵑge ré.

16

Wôgê are ka gengijᵑ sa yênerma

¹ Kwôlo gengijᵑ sa wôgê are wô bijé ka Emen ka Jérusalêm a na, kenbay kôba, ken li mega wo na en ayijᵑ tô bijᵑ églis to bô emê wo Galati a hen iyôᵑ men. ² Naᵑ demas demas na, i i ba ay kibi ari upéri dî gay aᵑ bi na sa saaren dema kené wôge tô ré. ³ Kirija na sa na, bijé ka ken tôrji hen na, na sa biji magtubu kôbriji a aᵑ bay a ôrijᵑ naᵑ aᵑgaᵑ wôgê kange bay ka hen Jérusalêm a.

⁴ Hena ré yi wo nôbi naᵑ yen ené ô ba, bay a erê naᵑ en.

Aᵑga Pol genge diré lê

⁵ Na sé si bô emê wo Maséduwan aᵑ na bijᵑ upéᵑge hen ya, wôsa en erem ené sé si ya. ⁶ Dô ré ba, na wulê sem naᵑ ken, môᵑ ené mô kwôy kibi kelanê a iyôᵑ, aᵑ kenbay a ben geré dema ené erê ta tô. ⁷ Wôsa en gey geléᵑge iyôᵑ aᵑ erê ta mera ré, nijba, hena Kelma ré gey ba, na wulê sem naᵑ ken.

⁸ Na merê Epês a kwôy sa *Pantékwôt a. ⁹ Bi wo bay baren kwône haji hen, kôba, en uwôᵑ kirijᵑ lijᵑ jé wo yi are.

¹⁰ Hena Timoté ré bijᵑ upéᵑge ba, ken li naᵑ dî bi mô naᵑ suné perêrᵑge a ré, wôsa ôbi kôba, li jé wo Kelma mega nôbi iyôᵑ men.

11 Bi kwôni tôrîeri ré, nijba, ken li naɲ dî bi ô kergare tori hende to hen naɲ bô jalé aɲ bi hera unen, wôsa en mô gemji.

12 Kwôlo gengij sa yêni Apolôs na, en kôli kwôy kwôy ré ô unéŋge naɲ yênerna, nijba, ôbi gey eré haw hen né tô, nijba, kirija ôbi uwôn geré ba, a eré geléŋge tô.

Gerjé tôô to Pol ay biji naɲ dosé to ôbi liji

13 Meréŋge tu geɲ men, debéŋge geraɲ tô ayê bôô wonge a men, debéŋge ibiyare a men dîba, ken hare ré. 14 Lêŋge are kê m naɲ baliyare.

15 Ken hôn mega wo Êstépanus naɲ bijné ka iyére tori a, a na bay ayê bôô ka tumô ka bô emê wo Akay a men, bay ay yirji lij jé wô bijné ka Emen a men. Yênen, en uwôlêŋge bi kené dôbe sarŋge bijn bijné 16 bay ka iyôŋgi hen men, kené dôbe sarŋge bijn megêrji kê m ka li jé naɲ ci hen a men.

17 Yen dôren gaɲ wô sa si Êstépanus naɲ Pôrtunatus naɲ Akaykus. Wôsa bay li anga kené lê ben hen nij. 18 Men, bay bi tunun uwo yen a men, tunuŋge kenbay kôba, uwo yerŋge a a men. Bijné bay ka iyôŋgi hen na, nê m dené.

19 Églis to bô emê wo Asi a lêŋge dosé men, Akilas naɲ Prisil men, bijné ka Emen ka daɲ bô iyére toji a kê m hen lêŋge dosé naɲ hini Kelma. 20 Bay ayê bôô kê m lêŋge dosé men, kenbay kôba, ken berij yerŋge a aɲ ken lij dosé a men.

21 Nôbi Pol a lê kwôli dosé hende to hen naɲ kôben.

22 Hena kwôni ré pur Kelma ré ba, ken dageri perêrŋge a aɲ. Bi Kelma wona hera.

23 Bi bô deré wo Kelma Jésu baa naɲ ken.

24 En peréŋge kê m naɲ hini Jésu Krist.

Magtubu to jôgin wô to Pol li bij Kworêntijêpê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to têê wô to Pol hô li bij kamaŋ ka Kworênt sôŋ hen na, gel wo perêrji ré dô gaŋ né. Ka pôni perêrji a hen, na li bôri taari damaŋ wôsa bay kôl ciré hôn dampare tori toŋ *ôbi jé hen né. Pol kôl kwôlê damaŋ gengiŋ sa kwôlê woji bi wo hen, niŋba, ôbi gel peré wo ðiré perji hen men, ôbi ôriŋ doy wo ciré hô bij tôŋ a men. Na ôbi á, kirija ôbi ré toy kwôli Kworêntijêpê wo bay ré gey belé hal woji hen, menba, ôbi li yi deré damaŋ (Sapitre 7: 5-15).

Sapitre 1: 1-11 hen na, ôbi kôl kwôli anŋa ômi ka sa sari a bô emê wo Epês a hen men, iyeŋ a Emen né jal bôri ba men.

Sapitre 1: 12 - 7: 16 hen na, ôbi kôl kwôli perêrji wo ré habiŋ naŋ kamaŋ ka Kworênt a hen men, kwôli dampay jé wo *ôbi jé wo Jêsu Krist. Men, ôbi kôlji wô mi a ðiré iyêl naŋ tôri to dami bô magtubu to tumô hen ba men, yiri ré dôri wô wo magtubu hende to hen ré li aŋ ermé wo Kworêntijêpê ré hô yi gay men hen.

Sapitre 8-9 hen na, ôbi kôl kwôlo gengiŋ sa wôgê are wô bay ayê bô ka bô emê wo Judé a, ôbi kôliŋ Kworêntijêpê ré bu baliyare wôsa ôbi kôlji iyôŋ ba: «Men, ken hôn deré wo Kelma wona Jêsu Krist ôbi wo are kêmi yi kôbri a, niŋba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarŋge, ôbi li are bay ka hen iyôŋ aŋ hô yiŋ ôbi nimré aŋ bi kenbay kené hô yiŋ bay uné tu Emen a.» (1 Kworêntijê 8: 9.)

Sapitre 10-13 tô magtubu to ba hen na, Pol iyêl naŋ tô to ðaŋgi niŋ. Ôbi iyêl naŋ tôri to dami gengiŋ sa ka kôl ôbi ré na *ôbi jé woŋ tiri ré hen. Ôbi duu kibi magtubu tôri hende to hen ðêj iyôŋ naŋ kwôlê woŋ baliyare.

Tô Pol to iyêliŋ kwôlê bô magtubu hende to hen na, ôbi kôl hen iyôŋ na wô jôriŋ sari ré men, sa ermé wori wôni ré a men. Hena ôbi ré mase bi ðiré gelé dampare tori toŋ *ôbi jé hen na, na wo gawré ré enŋe Kwôlo Dôri dô yôd men, bay ré hôn *Krist mega Kelma woji iyôŋ a men.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jêsu naŋ bô geyé wo Emen. Nibay naŋ yênaena Timoté a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyé Kworênt a men, bij biŋé kêmi ka ôbi ðiji gay ka bô emê wo Akay a hen a men. ² Bi bô deré naŋ bô jalé wo Ibarna Emen naŋ kwo Kelma Jêsu Krist baa naŋ ken.

Pol liŋ Emen dosé

³ Ayê kibi yi wô sa Emen wo na Iba Kelma wona Jêsu Krist hen men, ôbi na Ibarna wo bô tu ŋa tona men, ôbi na Emen woŋ ôbi jalé bô biŋé a men. ⁴ Ôbi jal bôrna bô gusiŋ tona kêmi aŋ bi nabay kôba, nana jal bô ka mô bô gusiŋ to gay gay a hen, mega nabay kôba, Emen, na jal bôrna hen iyôŋ men. ⁵ Ken gel, gusiŋ to nana geliŋ damaŋ hen na, Krist kôba, na geliŋ na hen iyôŋ men, na hen iyôŋ a bô jalé wo Krist ré jalé bôrna damaŋ hen iyôŋ men hen. ⁶ Hena niné geliŋ gusiŋ ba, na wô bô jalé woŋge men, wô gelé woŋge a men. Hena niné mô bô jalé ba, na wô bô jalé woŋge aŋ bi kené uwôliŋ bôrnŋge aŋ berij bôrnŋge iyêre tô gusiŋ to nibay kôba, na nini geliŋ hen iyôŋ men

hen. ⁷ Nini dī bôrni sarnge a baa ya, wôsa nini hôn mega wo gusij to ken gelij na, bôrnge a sa jalê na ni hen iyôn men.

⁸ Yênen, nini gey bi kené hôn mega wo gusij to na nini gelij bô emê wo Asi hen na, na dê sarni kwôy a na nini erem mega wo niné merê tu gej môtij na iyôn né. ⁹ Kwoni ba, na nini erem mega wo bay na ré genge kwôli temayrini nij, nijba, are bay ka hen, na yi hen iyôn a bi nana bij bôrna sa yerna ré, nijba, sa Emen woj ôbi bij bijné jê sé kampê hen dī. ¹⁰ Na ôbi a na derêni kibi temare a men, a terêni kibi a a tô men, na tiri, nini dī bôrni mega wo ôbi ré terêni kibi temare a hen iyôn kwôy kwôy a men. ¹¹ Mega ken uwôl Emen wô sarni wô kibi gusij to nini gelij hen na, ariri a lij wô kibi uwôlê wo bijné kwône uwôli hen men, Emen a terê kibri sarni a men, bijné ka daŋgi kwône a liri dosé wô sarni a men.

Pol dī kibi kergare tori ta

¹² Nini hôn wo aŋga niné li sa terare a nà ná, niné li na bô pôn men, Emen a ré béni a niné li hen a men. Yirni yéni gaŋ wôsa aŋga niné li na ken hen na, ré na kaŋ tiri. A na bô derê wori a derê tumôrni dība, na tu melênê wo gawrê ré. ¹³ Kwôlo nini li bô magtubu a béŋge hen na, na ôbi wo ken dêŋse hôn hen mera dība, na kwôlo daŋgi ré. En erem wo kené henê bôri derê jêd jêd, ¹⁴ wôsa haw hen na, ken hôn na kwari mera. A bi Wulê wo Kelma Jêsu a heraj hen na, niné yi ari ayê kibi kaŋge men, kenbay kôba, kené yi ari ayê kibi kani men.

¹⁵ Mega wo na en erem mega wo ermé wonge ré yi na hen iyôn hen na, na en gey ené erê upéŋge kenbay tumô a bi kené uwônij derê têê wôd, ¹⁶ men,

kirija ené hena iyére tonje a ba, ené erê Maséduwan a dema ené hera iyére tonje a a bi kené sa li na en sa kergare to na erê Judé a hen. ¹⁷ Na ba ken erem mega wo ené li are baa erméri ba? Laba wo ermé wujê ré yi na mega kwo gawrê iyôn ba? A na hena ené ôm ew ba, en ôm en en a men ba? ¹⁸ Mega wo Emen na kwôni woj bôd pôn hen iyôn na, kwôlo nini kelêŋge hen na, a yé en en, en en a men wôd ré. ¹⁹ Wôsa Kema Emen woj Jêsu Krist wo nibay na si Silas na Timoté nini uwôl béreri perêrnge a hen na, ôbi era na wô emê ew men, en en a men ré. Tiri wori ba, ôbi ôm na en mera. ²⁰ Na ôbi á, are kêm ka Emen na genge dīré bé hen na, are bay ka hen a lij na geré wo Krist Jêsu. Men, na gerê wori a na nana emê *Amên wô ayij kibi Emen hen a men. ²¹ Emen bi a lê a nibay na ken nana dēbij geraj tô bijnare tona na Krist hen men, ôbi a déna na jengêrna a men, ²² ôbi a déna aŋga talê kari yerna a na déna sa kôbri men, bi Tini mô bôrna a na gel wo dīré béna aŋga kwôni a tô.

²³ En kôl na hini Emen, hena kwôlo ené kôl hen ré na tiri ré ba, bi ôbi bi en ma. En ô Kworènt a ré hen na, na wô wo kirija ené ô ba, ma ené lê a bôrnge ma ré mênê. ²⁴ Nini woge wô berêŋge eren gengij sa aŋga kené bij bôrnge sara hen né, nijba, nini li jê na ken bi kené uwônij yi derê, wôsa ken dēbu geraj tô ayê bôd wonge a baa ya tô.

2

¹ Mega wo hen iyôn na, en genge herê iyére tonje a ré nij, wô wo ma na erê lê ani kani ka bôrnge maa herê mênê môj kwo tumô hen iyôn sôn. ² Ken gel, hena nôbi ené li bôrnge mênê ba, i wo daŋgi a lê a na yen né dôren nij ba?

Wôsa kenbay kêm bônge mène nijn. ³ Na tôri bi wo hen a, na ené lijn magtubu hende to hen béngge aɲ na en baɲ eré unéngge wô wo jé lèrenge maa ménê bôn. Wôsa na kenbay bay a ré lê a yen né dôren hen. Wôsa en hôn aɲga ben yi deré hen, a béngge kenbay kôba, yi deré hen iyôn men. ⁴ Kirijna na en lijn magtubu hende to hen na, bôn erem kwôlê kwôy en sôm a kibi a a men. Na en li hen iyôn na wô ménijn bônge ré, nijba, bi kené hôn wo ené peréngge damaɲ.

Dé bô jalé sa lê habré a

⁵ Hena kwôni perérngge a hen, ré li ani ka li bô kirijn mène ba, na bôn nôbi a ménê punen mera ré, nijba, a ménê bônge kenbay kêm a men, na kenbay kêm ré, nijba, ka pônî bônji mène damaɲ men, ka pônî bônji mène lôg men. ⁶ Gawra bi wo iyôngi hen na, bijné kwône perérngge a hen jô kwôlê sari a nijn, aɲ nêmen hen iyôn. ⁷ Nijba, haw hen na, ken dî bônge jal sari a aɲ ken jal bôri wô wo ermé kwôlê maa dè sari. ⁸ Iyôn na, en uwôlêngge bi ken dî bônge jal sari a dema ôbi ré hené wo kené piri baa ya. ⁹ Na tôri bi wo hen a, na ené lijn magtubu hende to tumô hen béngge bi ené sélêngge gelé na ba kené ay kwôlê wupê lijn jé bi hanje ba? Hen. ¹⁰ Haw hen en kelêngge, kwôni wo ken dî bônge jal sari a ba, nôbi kôba, en dî bôn jal sari a men, wôsa nôbi en dî bôn jal sa ari lê gawra bi wo hen a, hena ôbi ré lèn ani ka habijn hari ré hen kôba, en dî bôn jal sari a wô kebrenge tumô *Krist a. ¹¹ En gey bi Sidan ré uwôn néri sarna ré, wôsa nana hôn masê wo ôbi mase dîré geléna hen.

Suné wo Pol wo môrijn Trowas

¹² Kirijna en hena ô Trowas a ené eré ulê béré Kwôlo Dôri wo

Krist na, kirijna en bijn ya menba, en hôn wo Kelma Jésu ré jan tô geréri tumôn a nijn, ¹³ nijba, bôn yi kegege wô gelé wo en gel yênena Tit ré tô hen menba, en lijn bay ayê bôô ka Trowas a dosé aɲ en dijn yen ô Maséduwan a.

Krist ay joor

¹⁴ Ayênange kibi Emen, wôsa ôbi a deré tumôrna sa sê peré wô kumbul wo Krist bôy hen, wôsa nana bijn pôn naɲ Jésu Krist men, ôbi jéna naɲ kirijn kirijn bi nana uwôl béré Kwôlo Dôri wori wo gengijn sa Krist hen a men. Kwôlo Dôri bi wo hen na, yi mega wo weɲ wo dijné gôrijn kirijn kêm aɲ bijné hônijn Krist hen iyôn. ¹⁵ Na tiri, nini yi mega gesami aɲga dijné dô aɲ na Krist a bijn Emen hen, wôsa nini uwôl béré kwôlê wo Krist bijn bijné ka Emen gôlijn naɲ ci hen men, ka ca ménê hen a men. ¹⁶ Wôsa bijné ka Emen dîa gôlijn naɲ ci hen na, gesamnini dijnéji dô aɲ bay gey kwôlê woni, nijba, ka ca ménê hen na, gesamnini dijnéji habijn aɲ bay maɲ sa kebre. Iyôn ba, jé bi wo hen na, nini nêmen lê sa yerni mera ré. ¹⁷ Nijba, nini nêmen lê jé bi wo hen wô wo Emen a jéni, bijné ka pônî kwône uwôl béré kwôlo Emen na wô uwônijn gursu mera mega ciré na bay lê jengga iyôn, nijba, nibay nini li môɲ kwoji hen iyôn né. Nini uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen naɲ bôô pôn tumô Emen a wô wo niné bijn pôn naɲ Jésu Krist.

3

Bijnare to cay to Emen li naɲ tôô men, bijnare to kôrbi to ôbi li naɲ Tunu toɲ hendi bô bôré men

¹ Kirijna nini kôl hen iyôn ba, gel na wo niné hô ay tô dè denjôrni ta nij ba? Laba, nini gey magtubu to kwôni ré béni dema ré gelé mega wo niné na bay jé kaɲ tiri ba?

Laba nini gey kené béni magtubu tóni dema niné ôrij tumô a ba? Bijné ka pôni li hen iyôn nijba, nibay nini li môj kwoji hen iyôn né. ² Na kenbay a réé yé mega magtubu toni to *Krist li denjôrni a iyôn. Añ bijné kêm hôn men, dêjse men. ³ Kenbay kena magtubu hende to hen añ Krist a lê naj kôbri bêt bêt naj geré wo jé woni. Ôbi lere na naj kami anjan lê magtubu hen né, nijba, lere na naj Tini Emen woñ ôbi meré tu gej hen. Ôbi lere na sa habelê keram a ré, nijba, lere na bô gawré a dî.

⁴ Nini kôl hen iyôn wô kibi bôrni wo nini bi sa Emen a naj geré wo Krist hen. ⁵ Nini hôn wo niné nê m lê jé bi wo hen naj néé woni nibay ré, nijba, na Emen a béni néé wori aña niné lij jé bi wo hen hen. ⁶ Ôbi a béni néé bi wo hen aña niné yij manê kari, añ bi niné dôrij bijné kwôli bijnare to kôrbi to diré bij naj ci hen. Bijnare to kôrbi hende to hen na, na tôte to bay li bô magtubu a hen né, nijba, na Tunu toj hendi bô bôré a deré tumôrni ya. Tôte to bay li bô magtubu a hen na, na tôte to duu bijné tu Emen a, nijba, na Tunu toj hendi bô bôré a biji meré tu gej wo naj kwini.

⁷ Tumô ba, Emen na li tôte tori na sa habelê keram a añ kirija ôbi li hen iyôn na, bijné na gel peranjê wori wo na li añ tu *Moyis na jeranê birij birij hen men. Ôbi wo kirij ka perangi bay ka hen ca yé sem né hen haji kôba, kam *Israyêl na nê m beré tu Moyis ré, wôsa tiri na jeranê birij birij gan. Hena tôte to na mênê bijné hen kôba, na era naj peranjê wo Emen, hen ba, ⁸ jé wo Tunu toj hendi bô bôré hen, dema ré era naj peranjê wo Emen dê añ sôn ré ba? ⁹ Wô kibi tôte hende to hen,

a Emen réé jôrij kwôlê sa bijné hen. A hena bijnare to cay to na tôte to na jô kwôlê sarna hen, gel peranjê wo Emen hen ba, bijnare to kôrbi to lêna nana yi gawré kaj derôre tumô Emen a hen ba, a geléna peranjê wo Emen dê kwo tôte añ sôn né ba? ¹⁰ Iyôn ba, tôte to tumô na peranje hare nijba, haw hen peranjê wore bi wo hen naj nij, wôsa kirij ka kôrbi so añ dê sa ka cay hen nij. ¹¹ Añ haw hen na, tôte to cay to Emen na ay bij bijné to na yi sem né hen kôba, na peranje hen iyôn ba, bijnare to kôrbi to a yé yôd hen ba, a peranjê dê añ sôn ré ba?

¹² Nini kemna ulê béré Kwôlo Dôri ré, wôsa nini dî bôrni sara wo ré na kwôlê woñ tiri. ¹³ Añ nibay ba, nini li môj kwo Moyis wo na têt tiri naj bargay wôsa peranjê wo Emen wo na peranje tiri a hen da mesela hen men, ôbi na gey bi kam Israyêl ré gel peranjê wo Emen wo da mesela hen né a men. ¹⁴ Nijba, bay na hôn tô are bay ka hen dô ré, añ kemnêj kemnêj kôba, kamniji hôn dô ré hen iyôn men. Kirija bay dêjse magtubu bijnare to cay hen na, bay hôn bôre dô ré, yi mega bargay bay ka hen ré têt tirji naj bargay ka cay bay ka hen iyôn. Nijba, na kirija kwôni bij pôn naj Krist dema bargay bay ka hen ré naj tiri a añ, dema ôbi ré hôn tô are dô tô. ¹⁵ Ôbi wo kemnêj kemnêj hen kôba, kirija bay dêjse magtubu to Moyis kôba, bay hôn bôre ré baa ya baa ya añ yi mega bargay bay ka hen ré têt ermé woji baa ya. ¹⁶ Nijba, kirija kwôni bul si ligi Kelma na, bargay bay ka hen naj tiri a añ. ¹⁷ Na hen iyôn, wôsa hini woñ Kelma bi wo hen men, Tunu toj hendi bô bôré a men na, na anja pôn. Wôsa kirij ka Tini Kelma ya ba, bijné mô

sarji senje dîba, bay na limé ré nij. ¹⁸ Ôbi a nabay kêm ka nana bi bôrna sa Jésu a hen, bargay bay ka hen têl turna ré nij, wôsa nana gelé peranjê kirij ka Kelma ka peranje hen. Añ Tini Kelma li añ nana bilij gelij naj dî damañ a. Nabay kôba, peranjê wona ô tumô tumô na hen iyôn men. Ôbi wo hen, a na jé wo Kelma wo na Tunu hen li hen.

4

Baḡa woñ gerem wo anḡaḡ uné ka gengij sa Tunu yi bô

¹ Nini hôn wo ré na lê deré wo Emen aña ôbi ré bēni jé bi wo hen, na ôbi á, yerni ré iléni ré hen. ² Nini li ani kani naj uwôbê ré men, nini li ani kañ tayre ré men, nini laserê kwôni ré men, nini pol kwôlo Emen naj kwoñ benare ré a men, nijba, nini iyêl na tu kwôlê tumô Emen a. Añ nini gey bi bijé ré hôn wo kwôlo niné iyêl hen na, ré na tiri tumô Emen a. ³ Wôsa gawrê ka pōni na, hôn tô Kwôlo Dôri bi wo nini dô hen né baa ya tô tô. Yi mega ré uwôbij tirji a baa ya. Nijba, na bijé ka ca mēnê hen a henê ré hen mera. ⁴ Bay ba, Sidan wo na emen wo sa terare a nà hen jôrji henê tô Kwôlo Dôri wo bay ré bij bôrji sara hen men, ôbi gey bi bay ré gel kirij ka perangi ka peranje sarji a hen né men. Kirij ka perangi bay ka hen na, na bô Kwôlo Dôri a. Añ Kwôlo Dôri bi wo hen a gelé peranjê wo *Krist wo gelij naj Emen tēj tēj hen. ⁵ Kirija nini uwôl béré Kwôlo Dôri na, nini dô gengij na sarni ré, nijba, nini dô gengij na sa Jésu Krist wo na Kelma hen. Añ kwoni nibay ba, nini kelênge niné na manê kanje sa kibi Jésu. ⁶ Kirija Emen na dīñ sa terare na, ôbi kôl iyôn ba: «Bi kirij ka perangi ré peranje

kirij ka hendi a.» Na ôbi wo hen a, ôbi ré bi kirij ka perangi kari peranje kirij bôrni a men hen. Kirij ka perangi bay ka hen na, geléna peranjê wori wo peranje tu Jésu a hen.

⁷ Nibay ba, nini yi môñ bapa woñ gerem iyôn, nijba, Emen bi anḡa dôri bay ka hen bôrni a. Ôbi li hen iyôn bi bijé ré gel mega wo néé woñ lij jé na, ré hena ligiri a dîba, ré na kwoni nibay ré. ⁸ Bijé gaserēni ḡañ hari, nijba, dē sarni ré tô men, nini mô naj ermé kwôlê hani, nijba, nini bu bôrni baa ya tô, ⁹ bijé geléni gusij nijba, Emen dēni añ né tô men, bay sēni dē sarni nijba, bay deréni ré tô, ¹⁰ bay gey wo ciré deréni kwôy kwôy haji mega wo bay na derij Jésu hen iyôn men, nijba, nini baa tu ḡañ baa ya añ bi bay ré hôn wo Jésu kôba, ré mô tu ḡañ yerni a ya men. ¹¹ Ôbi a, meré wo niné mô sa terare a nà ná, bijé woge wo ciré deréni wô kibi Jésu añ bi bijé ré gel meré tu ḡañ wori yerni wo iya a hen. ¹² Ôbi a, nibay niné ay yerni bij temare añ bi kenbay ba, kené môrij tu ḡañ.

¹³ Magtubu to Emen kôl iyôn ba: «En bi bôn sari a aña ené uwôlij béré kwôlê wori hen.» Nibay kôba, nini li na hen iyôn men, nini bi bôrni sari a aña niné uwôlij béré wori hen men. ¹⁴ Emen na bi Kelma Jésu ji si kamjê añ nini hôn wo ôbi ré bēni niné jê sé kamjê hen iyôn men, wô wo niné bij pôn naj Jésu men, añ Emen a sa ôrij naj ni men, kenbay a men tumôri ôbi Emen a ḡañ. ¹⁵ Are bay ka kêm ka lêni hen na, na wô sarḡe añ bi kwônê bijé ré uwôlij bô deré wo Emen. Na hen iyôn a, bijé kwône ré lij Emen dosé men, ayij kibi dampare tori a men hen.

Yi wo kôrbi naj kwo ôli

16 Na tôri bi wo hen a, yerni ré iléni ré hen wôsa nini hôn wo néérni ré dôriþ dé dé nijba, tinini ba, néére ya baa ya naþ wulê wulê. 17 Gusij to nini gelij hen na, a naþê wulê wo póni a tô. Aþ hinini a sa emê wô kibi gusij toni hende to hen tô. Wôsa hini emê bi wo hen na, na kwo dé kwo kêm hen men, a yé naþ wulê wulê a men. Ôbi a, kirija niné erem sa gusij hende to lêni hen na, nini bô mega wo ré lôg senje. 18 Nini erem na sa anga nini gel ré tô hen díba, nini erem na sa ka nini gel nij hen né. Anga tu gawra gel nij hen na, na anga a naþê tô nijba, anga gelij né tô hen na, na ka yi na naþ kwiniþi.

5

1 Nini hôn wo yirni wo na iyéy gergé to nini môriþ bô a sa terare a na hen na, hena ré tip ba, Emen né sa béni to ðangi to derômaran a to ôbi a lê naþ kôbri a to a yé yôd hen. 2 Sa terare a na ná, nini sômnê yerni wôsa nini gey wo Emen né béni iyére toni to kôrbi to derômaran a hen, bi niné erê merê ya nij. 3 Aþ kirija Emen a béni yi bi wo hen na, nijba môriþ bô a yôd aþ tinini a merê yere senje ré nij. 4 Haw hen wo nini mô bô iyéy gergé toni a hen na, nini gelij gusij men, nini þôr a men. Nijba, na wô wo nini gey wo Emen né dô yerni wo hawi hen né, nijba, nini gey bi ôbi ré béni yerni wo kôrbi aþ yi wo kôrbi bi wo a merê yôd hen, ré gase kwo ôli wo a ma hen. 5 Na Emen bi a gengé bi niné uwôþ yi wo kôrbi bi wo hen men, na ôbi a béni Tini aþa niné hônij wo ôbi a ré béni yi wo kôrbi bi wo hen men, ôbi a réé béni anga kwôni ka baa hen kêm a men.

6 Na tôri bi wo hen a, niné berij bôrni iyére hen men, ôbi a niné hôn wo kirija niné naþ yerni wo

ôli hen baa ya tô na, niné kelan naþ iyé Kelma Jésu tô. 7 Nini gili naþ tirni ré tô, nijba, nini mô hen iyôn wôsa nini bi bôrni sari a. 8 Nini þu bôrni iyére men, nini gey dé yirni wo na aþ, aþ niné erê merê naþ Kelma iyére tori a. 9 Na ôbi á, hena niné baa sa terare a na baa ya tô, hena niné mô naþ dí nij kôba, nini gey lê na anga dé tiri hen dí. 10 Wôsa nabay kêm naa sa debénge tumô Jésu Krist a bi ôbi ré jô kwôlê sarna. Aþ i i kôba, ôbi a têbri sa kôbri wô jé wori wo ôbi na li sa terare a na hen. Aþ hena na nana li anga dôri ba, ôbi a têbêna derê men, a hena na nana li ka habij ba, ôbi a perêna men.

Krist a hô dayêna naþ Emen

11 Nibay nini hôn kemnaþ Tini Kelma. Na ôbi á, niné woge bi niné biyé þijé bi bay ré hôn wo kwôlê woni wo niné kôl hen na, ré na tu kwôlê. Wôsa Emen ba henêni dô men, kenbay kôba, en erem wo kené hônên men. 12 Ken kôl yan ba niné di na dengôrni, nijba, nini di dengôrni ré nijba, nini gelénge na geré bi yerþge ré yeþge wô sarni. Aþ kirija þijé ré dô kwôlini habij ba, kené hôn kwôlê woþ ulêji sara. Wôsa bay ba, gel yirji na nô tu þijé na mera díba, kôbe bôrji ré. 13 Hen ba, nina kwôbrê mega wo þijé ka póni kôlij hen iyôn ba? A hena niné yi kwôbrê ba, na wô þij Emen. A hena niné na kwôbrê ré ba, na wô béþge kenbay. 14 Jé wo nini li hen na, nini li hen iyôn wôsa nini hôn wo peré wo *Krist a ré emê sarni men, haw hen nini hôn wo gawra pôn a ré ma wô sa þijé kêm hen. Na ôbi á, tu Emen a ba, yi mega þijé ré ma naþ dí iyôn men. 15 Ôbi ma na wô sa þijé kêm aþ bi ka mô tu geþ baa ya hen, ré lij anga bôrji ré gey hen né, nijba, bay ré lij anga bôri ôbi

ré gey hen dî. Wôsa na wô sarji aña ôbi ré mañ aña Emen biri ji si kamñê hen.

¹⁶ Na hen iyônj aña haw hen niné bôrijj cêgi gawrê nô hen mera ré bi wo ca ba, na nini jô kwôlê sa Krist na hen iyônj men hen, nijba, haw hen nini li hen iyônj né nij. ¹⁷ Kwôni wo bijj pôn nañ Jêsu Krist na, na gawra wo kôrbi aña aña ka cay hen nañ nij, aña are kêma yé na ka kôrbi nij.

¹⁸ Emen a lê are bay ka kêma hen. Aña jo Krist bi ré hô bêna pôn nañ dî, aña haw hen béni jé bi niné ô kôlijj bijjê dîré gey hô bijj pôn nañ dî nij. ¹⁹ Kwôlo nini kôl hen na, na wo Emen ré jo Krist ré hô sa bi bijjê pôn nañ dî dîba, ôbi erem sa têrijj toji a ré nij, aña jéni bi niné ô kôlijj bijjê dîré gey bi bay ré hô bijj nañ dî.

²⁰ Na ôbi á, niné yij bay jé ka Jêsu Krist hen. Aña yi mega Emen né uwôge bijjê kibi kwôlo si kibirini a hen. Nini uwôlênge nañ hini Krist herange ken sa bijj nañ Emen dîba, ken yi bay bareri ré nij. ²¹ Wôsa Jêsu Krist na li têrijj tôni ré kwôy, nijba, Emen bi bay liri mega ôbi têrijj iyônj wô sarna aña bi bijjare to nana bijj nañ Krist hen na, ôbi ré berêna mega bijjê kaj derôre tiri a.

6

¹ Na ôbi á, niné li jé pôn nañ Emen aña nini uwôlênge bi bô derê wo Emen wo li nañ ken hen na, ken mêne aña senje ré. ² Wôsa Emen na kôl bô magtubu tori a kôl iyônj ba:

«Sa lê derê wujê a na,
na en toy uwôgê wom men,
sa gelê wujê na,
en li nañ ju a men.»

Iyônj ba, haw hen na, yênen, na wulê wo Emen gey lê derê nañ bijjê men, gey gôlijj nañ ci a men.

³ Nini gey lê ani kani ka habijj bi ré jôrijj bijjê erê tô Emen a ré, wôsa nini gey bi kwôni ré dô kwôli jé woni habijj né. ⁴ Bô jé kêma bi wo nini li hen na, nini gel wo ré na jé wo Emen a niné li hen. Na ôbi á, perê ermê kwôlê wo gay gay hen men, perê bô emê wo gay gay hen men, perê gusijj to gay gay to bay geléni a men hen kôba, nini fu bôrni iyêre baa ya tô hen.

⁵ Bay sêni men, bay perêni men, bay gwôse bijjê sarni a men, nini li jé wôj temare men, nini uwôj kini yé kum né men, nini uwôj kini emê ani ré a men. ⁶ Nini gel wo niné na manê ka Emen nañ jé lêreni wo na kwôj tayre ré hen men, nañ henê angani men, nañ ulê bôo woni men, nañ bô derê woni men, nañ Tunu toñ hendi bô bôre to bôrni a hen men, nañ perê megêrni wôj tiri hen men, ⁷ nañ béré kwôlê wôj tiri wo nini uwôl hen a men. Aña Emen béni néé wori. Jé lêreni wôj derôre a na angañ mañê ka nini sêj nañ ôbi bare men, nini jôrijj sarni a men.

⁸ Bijjê ka pôni toy kibirini men, ka pôni dô kwôlini habijj men, ka pôni ay kibirini men, ka pôni tirêni men, ôbi wo nini kôl kwôlê wôj tiri hen kôba, bay berêni mega bay benare iyônj a men. ⁹ Bay bô mega niné na ani ré, nijba, bijjê kêma henêni men, bay bô mega niné ma nij, nijba, nini mô tu gep baa ya. Bay geléni gusijj nijba, bay derêni ré tô. ¹⁰ Bay geléni gusijj hani nijba, yerni derêni baa ya men, tu bijjê a ba, nina bay nimré, nijba, nini bijj bijjê ari upé damañ tô kwôlo Emen a yi mega niné ôrijj nañ ani ré yôd nijba, nini ôrijj nañ are kêma a men.

¹¹ Kenbay bijjê ka Kworênt a na, na nini kelênge na tu kwôlê dîba, na nini jerênge bôrni ré.

¹² Nibay ba, nini bôl bôrni

béŋge, nɪɲba, na kenbay a jerêni bôrŋge dɪ. ¹³ Haw hen en iyêlêŋge mega wo kené na kamnen iyôn. Belêŋge bôrŋge béni mega wo nibay nini bôliɲ bôrni béŋge hen iyôn men dɪba, ken jerêni bôrŋge ré.

Bɪŋge pôn naɲ bay kaɲê Emen hen né

¹⁴ Bɪŋge pôn naɲ bɪɲé ka kaɲ bê bôrji sa Jésu a hen né. Sa pôn aɲgaɲ derôre naɲ ka habɪɲ biirɪɲ ba? Laba kirɪɲ ka berari naɲ ka hendi biirɪɲ ba? ¹⁵ Laba Jésu Krist naɲ Sidan ba, kwôlê woji a bɪɲ hari ba? Laba, bɪɲé ka bi bôrji sa Jésu a men, ka bi bôrji sari a ré men, na kwôlê woji a bɪɲ ba? ¹⁶ Laba *iyéy Emen ba, a bɪɲ naɲ kamrê hare ba? Wôsa nabay na, nana iyéy Emen woɲ ôbi merê tu geɲ hen. Mega wo Emen bi na kôl iyôn ba:

«Na merê naɲ ci men, na erê perêrji a men. Na yé Emen woji men, bay a yé bɪɲé kaɲê men.»

¹⁷ Ôbi a Kelma Emen ré kôlji iyôn ba:

«Séŋge aɲ perê bay lê habrê aɲ ken mô sêd naɲ ci.

Hebêŋge ani kani ka *kagemi ré aɲ na berêŋge yen a.

¹⁸ Aɲ na yé Ibareŋge men, kenbay kôba,

ka yé kamnen kaɲ imɲé naɲ kaɲ yébé men.

Na Kelma woɲ ôbi ibé iyêrê a kelê hen iyôn.»

7

¹ Yênen kaɲê, Emen na ay tôri ðiré béna are bay ka kêm hen. Mega wo hen iyôn na, na pelêŋge aɲga habɪɲ kêm ka yerna hen aɲ men, ka yi tununa hen aɲ a men, aɲ na kemnaŋge tini Emen aɲ na yɪɲ bɪɲé kari yôd a men.

Yi derê wo Pol

² Belêŋge bôrŋge béni men kamaj, nini liɲ kwôni ani ka habɪɲ né men, nini bobré kwôni ré men, nini laserê kwôni eɲgɪɲ aɲgari ré a men. ³ En kôl hen iyôn ené ðɪɲ kwôlê sarŋge a ré, wôsa ken hôn wo na en kôl ené perêŋge hen. Aɲ hena niné mô tu geɲ, niné ma kôba, ani ka a karêni naɲ ken ba, naɲ. ⁴ Wôsa en béŋge bôn yôd men, yen yén damaɲ wô sarŋge a men. Perê gusɪɲ to en geliɲ a na, ken dôben ibiyare bôn a damaɲ aɲ yen dôren gaɲ.

⁵ Kirɪɲa nini sa Maséduwan a na, kini derê bul woni naɲ yôd, wôsa kwôlê yéré si na si na. Bɪɲé nayɪɲ naɲ ni aɲ bôrni kôba, yi lôm né a men. ⁶ Nɪɲba, kirɪɲa yerni iléni na, Emen woɲ ôbi dôbɪɲ bɪɲé ka mô bô gusɪɲ a ibiyare bôrji a hen, a béni néérni hôriɲ naɲ sa wo Tit. ⁷ Wôsa na saari a béni néérni mera ré, nɪɲba, kwôlo ôbi derêni kôba, béni néérni a men, ôbi kelêni iyôn ba, kené dôbri ibiyare bôri a damaɲ men, kené gey gelenare men, bôrŋge ré tarêŋge wô aɲga habɪɲ ka kené li hen men, kené gey jerê san kôbi bay baaren a a men, aɲ kirɪɲa en toy hen iyôn na, yen dôren damaɲ a.

⁸ En hôn wo magtubu to na en li béŋge tumô hen na, ré li bôrŋge ré mène, nɪɲba, nôbi ba, bôn mène ré. Bôn réé mênê wôsa na en hôn wo magtubu hende to hen ré lê aɲ bôrŋge ré mène sem, ⁹ nɪɲba, haw hen yen dôren sa magtubu to na en li béŋge hen. En li yi derê na wô wo magtubu hende to hen li bôrŋge mène hen ré nɪɲba, bôrŋge bi wo mène hen na, li aɲ ken ði tô tériɲ tonŋge baa. Iyôn ba, Emen a geyé bi bôrŋge ré mène hen iyôn bi kené ðɪɲ tô tériɲ tonŋge baa. Aɲ na habrê a na niné

lêŋge hen né. ¹⁰ Wôsa bôrŋge wo Emen li aŋ mène hen na, li aŋ ken bul cêgerŋge biŋ têriŋ tonŋe aŋ gôliŋ naŋ ken aŋ barêri naŋ niŋ, niŋba, bô mênê wo sa terare a nà ná, na kwo ôriŋ naŋ ken kibi temare a. ¹¹ Aŋ bôrŋge bi wo mène hen na, na Emen a geyé aŋ haw hen na yerŋge kariŋ aŋ li bôrŋge mène men, ulêŋge suné aŋ ken ôriŋ doy gelenare men, ôbi béŋge yi gwa bi kené liŋ aŋgaŋ derôre men, ken ôriŋ doy halé ôbi lêre are bay ka hen men, gel wo kebrenŋe ré bô kwôlê bi wo kêm hen a ré men.

¹² Na ôbi á, hena na ené li magtubu hende to hen béŋge ba, na wô ôbi lê habré bi wo hen né men, na wô kwo bôri na mène wô kibi kwôlê bi wo hen, hen né men, niŋba, na wo kené hôn wo tumô Emen a ba, ken li aŋga nini kelêŋge kené li hen naŋ yi gwa. ¹³ Haw hen na, bôrni kuriŋ tôŋ niŋ men, bôrni jal mera ré, niŋba, yerni derêni damaŋ a kirija nini toy wo yi Tit ré dôri wôsa kené jal bôri. ¹⁴ Kirija na en jé Tit iyére tonŋe a na, en ay kebrenŋe gaŋ tumôri a kirija ôbi ô gelé menba, na tiri a men. Nini kelêŋge na tu kwôlê kwôy kwôy, men, kebrenŋe bi wo nini ay tumô Tit a hen kôba, na tiri a men, aŋ yi mega bi wo na nini kôliŋ hen iyôn. ¹⁵ Wôsa kirija ôbi ô biŋ iyére tonŋe a na, ken biri kwôlê men, ken biri yerŋge a naŋ dôbê sa men, aŋ kirija ôbi erem sara na, yiri dôri sarŋge a. ¹⁶ Yen dôren gaŋ wôsa en hôn wo kené na gawré ka ené bê bôn sarŋge a.

8

Baliyare to bay ayê bôô ka Maséduwan

¹ Yênen, nini gey kelêŋge kwôli aŋga bay ayê bôô ka Maséduwan li hen. Are bay ka hen na, gel bô derê wo Emen wo yi bôrji a

hen. ² Bay geliŋ gusiŋ damaŋ haji, niŋba, yirji dôri, nimré liji haji, niŋba, bay bi are damaŋ naŋ bô baliyare. ³ Bay hena naŋ bôrji a ré bi aŋgaji bay ka hen, aŋ i i ba, bi gengiŋ sa nééri nééri men, dê sa nééri a men wôsa na aŋga en gel naŋ tun. ⁴ Bay uwôlêni bi niné dji geré bi cibay kôba, ciré lê baliyare naŋ bay ayê bôô ka Jérusalêm a men. ⁵ Men, aŋga bay li hen na, dê sa ka nini genge hen aŋ men, bay ay yirji biŋ Kelma Jésus tumô aŋ naŋ bô geyé wo Emen na, bay ay yirji béni nibay men. ⁶ Kenbay ba, Tit na wôge are iyére tonŋe a tumô niŋ. Na ôbi á, niné gey bi ôbi ré hô ô deré kibi jé wo dôri wo ôbi na li perêŋge a hen. ⁷ Kena bay upé sa are bay ka kêm hen a: tô ayê bôô a men, sa gwosoy kwôli kelêŋge a men, sa hené are kaŋge a men, sa yerŋge wo gwanŋe yôôd hen men, sa peré wo ken peréni hen a men. Iyôn ba, nini gey bi kené yi bay upé sa ari bé a a men.

⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tôô a ené ay béŋge hen né, niŋba, en kôl kwôli yi gwa wo megêŋge hen iyôn bi ené gelé na ba, kené pur megêŋge tiri naŋ bôô pôn hanŋe ba? ⁹ Men, ken hôn deré wo Kelma wona Jésus Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, niŋba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarŋge, ôbi li are bay ka hen iyôn aŋ hô yiŋ ôbi nimré aŋ bi kenbay kené hô yiŋ bay upé tu Emen a.

¹⁰ Iyôn ba, na kelêŋge kwôlo en erem gengiŋ sa kwôlê bi wo hen hen. Elê wo di jô hen na, na na kenbay a na geyé wôgê are tumô aŋ kenbay a ayê tôri tumô tiri a men. Iyôn ba, dô wo kené duu kibi ari wôgê kaŋge bay ka hen. ¹¹ Derêŋge kibri naŋ yi deré mega wo na ken ayiŋ tô gengêri hen iyôn. Aŋ aŋga ken uwôn kôbrenŋe a a kené bi. ¹² Wôsa

hena kené bij Emen anja ken uwôn hen naŋ yi derê na, Emen a geyé, nijba, hena ani ré naŋ kôbrenge ba, Emen a geyé kené biri môj môj ré.

¹³ En gey na wo kené bij megêrnge ari uné kanje kêm aŋ bi bay ré môrijn dô aŋ kenbay dema kené baŋ naŋ nimrére ré, nijba, en gey na wo kené némijn dî. ¹⁴ Haw hen wo are kôbrenge a dê hen na, ken bij ka are naŋji hen men. Aŋ tôre to cêgê hena bay ré sa ôrijn kôbrijn a dê men ba, bay a hô sa béŋge men tô. ¹⁵ Aŋ a yé mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyônŋ ba:

«Kwôni wo na pô kwô wo bay uwôgeri *man hen mê ba, ôm gôli ré men, ka pô dê hen kôba, ôm yêji ré men, aŋ i i ba, uwônŋ ôm nêmnî nêmnî.»

Tit naŋ bay bêêri

¹⁶ Mega wo nini li naŋ ken hen iyônŋ na, Tit kôba, gey lê naŋ ken damaŋ hen iyônŋ men. Na Emen a biri ermé bi wo hen aŋ nini lijn Emen bi wo hen dosé wô ermé wo dôri wo ôbi biri hen. ¹⁷ Ôbi ba, bi kwôlê sa jé wo na nini jéri hen. Nijba, ca kôba, ôbi erem gaŋ dîré eré iyére tonje a. ¹⁸ Nini bi gawra wo pôni ô naŋ dî ya. Gawra bi wo hen na, bay ayê bôô kêm ay kibri wôsa ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri biji. ¹⁹ Na ôbi wo hen mera a niné jéri hen ré, nijba, na églisnê kêm a dôôri bi ré ô naŋ ni, wô jegêni wôgê are. Jé wo dôri bi wo hen, a ulê hini emê sa Kelma a men, gel wo niné gey lê naŋ bijné a men.

²⁰ Lari wo nini uwônŋ na, mê gaŋ aŋ nini gem dô dîba, nini gey bi kwôni ré ulêni kwôlê sarni a kini céri a ré. ²¹ Nini woge wô lê anja dôri tu Emen a mera ré, nijba, tu gawrê a men.

²² Men, nini jé yêni wo pôni naŋ kamaŋ ka wôô hen, na gawra wo nini kôbri gaŋ aŋ nini hôn wo ôbi ré ay yiri bij jé wo Emen. Aŋ haw hen kôba, ôbi li jé damaŋ wôsa ôbi bi bôri sarnje a. ²³ Tit ba, na megan ôbi jé wo nini li jé bem aŋ bi niné lijn naŋ ken men, kamaŋ ka wôô ka biri hen na, na églisnê a jéji iyére tonje a. Jé bi wo hen na, uwôl hini emê sa *Krist a. ²⁴ Perêŋge bijné bay ka hen damaŋ, aŋ kirijna églis to jéji hen toy hen iyônŋ na, bay a hené wo kebrenge wo niné ay tirji a hen na, ré na tiri.

9

Ari wôgê ka gengijn sa yênerna bay ayê bôô

¹ Kwôlo gengijn sa lari wo niné jéj bij bay ayê bôô ka Jérusalêm a hen na, dé wo niné hô béŋge magtubu ré nij. ² Wôsa en hôn wo kené gey lê naŋ ci. En dôrijn kamaŋ ka Maséduwan a kwôlêŋge kôl iyônŋ ba: «Bay ayê bôô ka Akay a na, na naŋ elê wo dî jô a bay a na gengé ciré lê naŋ bay ayê bôô ka Jérusalêm a. Kirijna bay toy hen iyônŋ na, bijné kwône perêrji a gey ciré lê naŋ ci men.» ³ Na iyônŋ a, ené jé yênerna ka subu hen yerŋge a bi kené bu sa tê lari bi wo hen tumô mega wo na en kôlijn hen iyônŋ. Aŋ kirijna niné bij iyére tonje a ba, kebrenge wo na en ay hen na, ré yi tiri. ⁴ Réba kirijna nini bij naŋ kamaŋ ka Maséduwan aŋa bay ô gelé wo kené bu sa tê lari bi wo hen né tô na, tayre a dên tumôrji a wô wo na en kôlji kené bu sa tê lari na kô nij. Aŋ kenbay kôba, tayre a dêŋge men. ⁵ Ôbi a, kirijna ené erem hen iyônŋ menba, en jé Tit naŋ yênerna ka wôô hen bi ré ôrji unêŋge tumô. Aŋ bi bay ré ô jegêŋge beré sa tê lari wo na ken

genge kené bé hen. Añ kirija ené bij ba, kené bu sa têri kô nij, hen iyôn na, a gelé wo kené wôge nañ bô derê dîba, kwôni a ré berênge erej né.

⁶ Ermênge sa gwosoy kwôlo kôl iyôn ba, kwôni wo ré ci kwôrôro iyôn ba, ré uné lôg men, kwo ré ci tu woléri damañ ba, ré uné damañ men hen. ⁷ Kwôlo gengij sa anğan bé bay ka hen na, na i i ba, bi bi mega wo bôri genge hen iyôn dîba, bi gaanê ré men, bi kwôni bi maserênge dema kené bi ré a men. Nijba, ken bi nañ bôo pôn wôsa Emen gey kwôni wo bi nañ yi derê. ⁸ Ôbi nêmen bêngge are uné ka gay gay dê sa ka ken ôrij doyriji hen kwôy kwôy hen añ bi kené uwôn berij baliyare tumô tumô nañ tôrji wo baa hen hen. ⁹ Na hen iyôn a, na ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Gawra wo bôri dô na, bu baliyare nañ bay nimré men, bô derê wori bi wo hen kôba, a yé nañ kwini a men.»

¹⁰ Na Emen a bij bijné kay cé men, anğan emê ka bay ôm hen men, ôbi bi are ba, bi mê a añ bi bay ré berij baliyare nañ bijné mê hen iyôn men. ¹¹ Men, Emen a bêngge are gay gay añ bi kené berij baliyare nañ bijné men, ôbi a bijné kwône ré lij Emen dosé wô anğan kené biji nañ geré woni hen men. ¹² Lari wo ken wôge hen na, na wô lij nañ bijné ka Emen mera ré, nijba, bijné kwône a lij Emen dosé damañ wô baliyare tonje hende to hen. ¹³ Are bay ka ken wôge hen na, bijné kwône a heramê Emen wô bê kwôlê wonje wo gel bê bôo wonje sa Kwôlo Dôri wo *Krist a hen men, bay a heramêri wô kibi are bay ka kené biji hen men, wô ka kené bij bijné ka dajné hen a men hen. ¹⁴ Bay a uwôlê Emen wô sarngge men, bay

a perênge a men, wô kibi bô derê wo dê kirij wo Emen bêngge hen. ¹⁵ Na lij Emen dosé wô kibi anğan bé ka dê kirij ka ôbi béna hen.

10

Pol ka mañê sa jé wori a

¹ Nôbi Pol na, ken kôl iyôn ba, kirija ené mô nañ ken ba, ené jal menba, kirija tòn né dô dema ené nayênge men, nijba, en gey jalê men, en gey derê men, mega Jêsu Krist iyôn. ² Na ôbi á, ené gey bi kené bul hal wonje añ kirija ené sa bij iyére tonje a ba, ené erê nayênge ré nij hen. Wôsa bijné ka pôni perênge a kôl ené li jé na wô uwônij anğan sa terare a nà. Bijné bay ka hen iyôngi hen na, na erê nayêji damañ. ³ Nini baa sa terare a nà, na tiri nijba, sêjare to nini sêj hen na, na toj sa terare ré. ⁴ Anğan mañê ka kôbrini a hen na, na ka bijné sa terare a nà ré, nijba, na ka hena ligi Emen a dî. Anğan mañê bay ka hen na, nêmenên kirij ka bayi Emen môrij ya hen men, nini bu kibi bay benare kañ bay narinay kwôlê hen a men. ⁵ Nini mênê anğan uwôyrê yi ka jôrij bijné ré hôn Emen hen men, nini iyêl kwôlo ré bul ermê wo bijné kêm añ bi bay ré bij *Krist kwôlê nañ ermê woji hen a men. ⁶ Hena kené gelij bijné kené bij Krist kwôlê na, nina uwônij neérni wô pôrij bay narê kwôlê.

⁷ Kenbay ba, ken bô na cêgi are nô na mera. Ken toy, hena kwôni ré kôl dîré na kwo Krist ba, bi hôn wo nibay kôba, niné na ka Krist hen iyôn men. ⁸ Wôsa tôo to en ôrij hen na, na Kelma Jêsu Krist a ben bi ené lij nañ ken dîba, bi ené mênênge ré. A hena ené di dengôn nañ tôo hende to hen kôba, tayre dên né. ⁹ Men, en gey bi kené erem mega wo bô

magtubu tipé a na, ené dôbênge haré bôrñge a mera ré. ¹⁰ Bijné ka póni kôl iyôn ba, kirijna ené li magtubu biji ba, ené kôlji kwôlo iyêri iyêri. Nijba, kirijna ené mô nap ci ba, ené jal dîba, kwôlê wupê ré na ani ré a men. ¹¹ Bijné bay ka kôl hen iyôn hen na, bi bay hôn wo kwôlê bi wo ené kôl bô magtubu a hen na, kirijna en bijn upêñge ba, na lê na mega bi wo na en kôlijn bô magtubu a hen iyôn têt têt.

¹² Bijné bay ka hen na, bô yirji mega ciré na ka damné iyôn, nijba, nijna kelê niné némijn nap ci ré men, bay bô mega wo ciré na cibay mera menba, na kwôbré a men. ¹³ Añ kwoni nibay ba, nini di denğôrni na nap jé wo Emen bêni kôbrini a hen mera dîba, nijna dê denğôrni nap anğa ðanği ré. Jé bi wo Emen béni hen na, na ôbi á, niné ôrijn iyére tonğe a hen. ¹⁴ Ôbi a, kirijna niné sañ iyére tonğe a nap Kwôlo Dôri wo Krist hen na, nini li jé wo ðanği sa kwo Emen na béni hen né. ¹⁵ Niné di denğôrni nap jé wo ka ðanği a lê hen né wôsa dôlêni sara ré, nijba, nini bi bôrni sarñge a mega wo kené bê bôrñge derê sa Jêsu. Añ bi jé woni wo perêrñge a hen ré ô tumô mega wo Emen na gengijn hen iyôn. ¹⁶ Ôbi a, niné uwônijn geré uwôlijn béré Kwôlo Dôri sa iyére to kelañ nap ken to ðijné toy kwôlê bi wo hen né tô hen, dîba, nini gey bi niné dê denğôrni sa jé wo megêrni a na lê hen né.

¹⁷ Nijba, bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo gey dê denğôri ba, bi di wô kibi anğa Kelma a lê hen dî.» ¹⁸ Wôsa na ðijné ka ay kibi yirji a Emen né denji hen né, nijba, na ka ôbi a ayê kibrijni dem hen dî.

11

Pol nap bay jé kap bay benare hen

¹ Haw hen na, na iyêlê mega wo ené gal iyôn nijba, ken ðén na iyêlê. ² En li terbére sarñge a, terbére hende to en li sarñge a hen na, hena na ligi Emen a. Wôsa ken yi môjn môni temale to en môjne wô bijn *Krist wo na ôbi gusôre pôn nêj iyôn hen. ³ Nijba mega wo Êb na dî kalaw na lamijnne nap gwsore tori hen na, en hare wô wo kwôni ma ré belé ermé wonğe añ yerñge wo ken dî yi Krist a nap bôo pôn yôd hen ma kené ðêj hen iyôn men. ⁴ En kôl hen iyôn wôsa hena ôbi gelé kwôlê wop benare ré era sa gelênge kwôlê ba, ken ðiri derênge a men. Kwôlo ðijné bay ka hen dô gengijn sa Jêsu hen na, bijn nap kwoni ré men, tunu to bay kelênge kwôle hen na, na Tunu to ken uwôn hen né men, Kwôlo Dôri wo bay derênge hen kôba, na kwo na nini derênge hen né a men. Hen iyôn hari kôba, ken dôbijn marñge toyijn a men.

⁵ Ken bô mega wo bay ré na bay jé ka damné nijba, bay ðên nap ani kani ré. ⁶ Na tiri, keben nenlé môjn kwoji iyôn né hari nijba, kwo gengijn sa hené are na, en hôn men, añ en gelênge sél têê kwône nap geré wo gay gay a men.

⁷ Kwôlo Dôri wo Emen wo na en diirênge hen ba, na en enğerênge ani kani ba? Na en dôbe san añ bi kenbay kené yijn ðijné hen ba, na en li habijn ba? ⁸ Kirijna na en lij jé perêrñge a hen na, na églis to ðañné a na ben are dîba, na na kenbay ré. Añ yi mega wo ené pera anğa ðijné ka ðañné sa lij jé bêñge iyôn. ⁹ Kirijna na en lij jé perêrñge a hen na, are na napen kôba, na en enğerênge ani ré añ na na bay ayê bôo ka Maséduwan

a na ben ança na napan bay ka hen. Wulê bi wo hen na, na en dôyrênge wô ani ka ré napan bay ka hen né men, na enjerênge ani ré nij kwôy a men. ¹⁰ Napan tu kwôlê wo Krist wo yi bôn a nà ná, kwôni wo sa emê iyére to Akay a nà wo a jôren dê dengôn wô kwôlo en kôl hen ba, napan. ¹¹ En li hen iyôn hen ba, en geyênge na geyé ré ba? Na iyôn né, wôsa Emen hôn wo ené perênge.

¹² Are bay ka en li hen na, na lê hen iyôn iyôn an bi bay jé kap bay benare bay ka hen ré uwôn kini dê dengôrji wo ciré li jé mega nibay iyôn men né. ¹³ Bijné bay ka hen na, na bay jé kap tiri ré men, bay kôl kwôlê wôj tiri gengijn sa jé woji bi wo hen né men, bay li yirji môj ciré na bay jé ka Krist iyôn a men. ¹⁴ Bi dengôrjenge ténge sa are bay ka bay li a hen né. Wôsa Sidan bi kôba, nêmen belé yiri mega diré na *mana wo derômaran a wo na kirijn ka peranji hen. ¹⁵ Iyôn ba, bay jé kari ka bul yirji mega ciré na bay jé ka Emen kap tiri hen na, ken di dengôrjenge ténge ré, nijba, sa to cêgê kelôg a hen na, Emen a sa jerê kwôlê sa jé lêreji bi wo hen a.

Pol kôl kwôli gusijn to diré gelijn wô Krist

¹⁶ En hô kelênge bi kwôni bôren mega ôbi galê iyôn né. Réba hena kené bôren mega ené na ôbi galê iyôn kôba, dénge bi na dê dengôn dê men. ¹⁷ Na tiri, na Kelma a ben tôô a ené kôlij kwôlê bi wo hen né, wôsa kirijna en di dengôn ba, en iyêl na mega ôbi galê iyôn. ¹⁸ Bijné kwôni di dengôrji napan ança sa terare a nà, iyôn ba, na lê môj kwoji iyôn men. ¹⁹ Kenbay ken kôl kené na bay tu melênê menba, wô mi a, kené di bay galê derênge kwôlê ba? ²⁰ Men, yerjenge derênge sa

bijné ka lénge mega limé kaji iyôn men, ken diji bay emênge men, lamênge men, dô turnge men, sê tô marjge a men. ²¹ Henan ken gey bi ené li na hen iyôn men nêê? Nijba, nôbi ba néen yôn, a ené lij môj kwoji hen iyôn men ba?

Iyôn ba, ken di bôrjge jal san a an na iyêl môj ôbi galê iyôn haw hen men, na dê dengôn napan ança bijné dij dengôrji hen men. ²² Bay di dengôrji wô wo ciré na Hébre ba, nôbi kôba, ena Hébre men. Bay kôl ciré na kam *Israyêl ba, nôbi kôba, ena kema Israyêl men. Bay na kwôngê *Abraham ba, nôbi kôba, ena kunga Abraham men, ²³ bay kôl ciré na manê ka Krist ba, nôbi kôba, ena mana wori men an en li jé gôlji an sôn. En iyêl môj san ré napan iyôn, en li jé dêji kêm men, en yi dangay gôlji men, bay sên daman gôlji men, en mô kibi temare a têê kwône gôlji a men. ²⁴ Damné ka Jubnê pôren têê bay. Ôbi wo têê bay hen na, bay yêmnen kibi sera tôre subu kibi dengêse dengêse. ²⁵ Damné ka Rômênê kôba, sênji napan kwore têê subu men, bijné gôben napan jerew têê pôn men, bato herijn napan en kam a têê subu an kwo têê pôn na, en li yoyre pôn men, tu tare pôn men bô kam a. ²⁶ Kergare hende to en erê kêm hen na, en kurijn kibi temare a bô cér a men, en kurijn kibi temare a kôbi bay gamsare a men, en kurijn kibi temare a kôbi yênen kap Jub men, ka na Jubnê ré hen a men. Kirijn kêm ka en ô ya hen na, en kurijn kibi temare a, ré na derô ira, bô kalmê, bô cér a, napan yênen kap bay benare hen kôba, en kurijn na kibi temare a. ²⁷ En li jé daman môj ené ma iyôn. Sa to pôni a ba, en uwôn kini yé kum né men, en bu bôn iyére sa kurôn wo lén hen men, sa kam ka dên hen a men. Sa to pôni a, en ba emê are men,

kelanê dêñ damañ men, bargay ka ené dôbe kôba, nañ a men. ²⁸ Gusijñ to ðañgi kwône lêrenen ya nijba, na derê kwôliji kêm né men, anja fu bôn ba, na églispê kêm mera wôsa en sun kwôliji sa pôn pôn. ²⁹ Hena kwôni ré iya ba, nôbi kôba, en bô môñ ené iya hen iyôn men, hena kwôni ré kurijñ ba, bôn taren damañ. ³⁰ Hena bay ré li añ en di dengôn ba, en di na nap iya wupê bi wo hen. ³¹ Emen Iba Kelma wona Jêsu hôn wo ené kôl na kwôlê woñ tiri. Bi hini emê yi wô sari kwôy kwôy. ³² Kirijña na en bañ Damas a na, kelma wo bô emê iyêre to kelma wo dami Aretas ay tôô bijñ bijné kari ðebu kibi geré pôn pôn wo haba woñ gerem wo bay ay sa iyêre a hen añ bi bay ré ðuren. ³³ Nijba, bay ayê bôô uwôlen bô gway a añ, bay ha gañne ya añ herben nô cêgi haba si tu tulmô kirijñ ka pônî añ en giiri gôl.

12

Pelal wo jô Pol nañ anja Emen yêge sarji gili hen

¹ Na dê dengôn sem a bi wo lê wo en li hen iyôn ba, na anja habijñ hen. Haw hen, na derê kwôli anja Kelma gelen bô pelal a hen. ² Kemnêñ li elê môj kibi pôrbu nijñ wo Emen na ay ôbi ayê bôô wo pônî wo en hônî dô hen ôrijñ nañ ði derômarañ a to jôgijñ subu a. Na ba, na yiri a bay ré ay ôrijñ laba na tini ba, ba na hôn né, nijba, Emen a henê. ³⁻⁴ En kôl sôn gawra bi wo Emen ayri ôrijñ derômarañ a hen na, na pelal laba, ôbi ô nañ yiri ta na iyôn kôba, nôbi en hôn né nijba, Emen a henê. Añ kwôlo gawra bi wo hen toya derômarañ a hen na, kwôni nêñ kelê bijñ né men, Emen bijñ kwôni tôô ré hô kôl ré nijñ a men. ⁵ Na dê dengôn wô ayê wo Emen ay gawra bi wo

hen ôrijñ derômarañ a hen nijba, kupañ nôbi ba, na dê dengôn na wô iya wo en iya hen ði. ⁶ Hena ré ené di dengôn kôba, en gal ré wôsa na kelê na kwôlê woñ tiri. Nijba, na dê dengôn né añ bi kené ermijñ sara gañ gôlijñ sa anja na en li ken gel hen né men, sa kwôlo na ken toy keben a hen né a men. Kirijñ bay ka hen dema kené henê wo ené na ôbi galê réba ené na kwo dami men tô.

⁷ Ré ené uwôyrê yen wô anja ðê kirijñ ka Emen gelen hen nijba, Emen ben anja lèn habijñ bi ré jôren uwôyrê yen. Anja habijñ bay ka hen na, yi mega mana wo Sidan ré dêñ añ bi ré jôren uwôyrê yen iyôn. ⁸ Gengijñ sa anja lèn habijñ bay ka hen na, en uwôl Emen têê subu bi ré dôrji yen a añ ⁹ nijba, ôbi kôlen iyôn ba: «Bô derê wupê bi wo en bem hen nêñ, wôsa na kirijña néé gawra nañ dema ibé iyêrê wupê ré li jé yiri a.» Añ yen dôren gañ añ en di dengôn sa néén ôbi wo nap hen, añ bi ibé iyêrê wo *Krist ré baa nañ en. ¹⁰ Kwôlê bi wo hen li añ yen ilen né kwôy. Hena ené iya, hena bay ré teren, bay ré gelen gusijñ, ené mô na bô tu ja, ené mô na bô bô emê a kôba, en hôn wo ené gelijñ gusijñ na wô sa Krist. Añ yen dôren wôsa kirijña néén nañ dema Krist ré ben néén damañ a.

Pol sun wô bay ayê bôô ka Kworênt

¹¹ Kenbay a lê a ené li are mega ôbi galê hen iyôn hen, ré na kenbay a ré derê kwôlen nijba, ken dô ré aña ené dô kwôlen nañ keben wupê hen. Nôbi ba, ena ani ré hañê, nijba, bay jé kanje ka hawi bay ka ken kôl ré na ka damné hen kôba, ðên né. ¹² Wôsa kirijña na en bañ iyêre tonje a hen na, na en li jé nañ ulê bôô yôd añ Emen ben en li anjañ gijné ka

gay gay. Anɔaŋ gijê bay ka hen na, gel wo ené na *ôbi jé woŋ tiri. ¹³ Anɔa dôri ka en li iyé bay ayê bôô ka d'angji a hen na, na en li iyére tonɔe a hen iyôn men, dîba na en dô turnɔe ré. Anɔa pôn nêŋ ka en ba lê iyére tonɔe a na, na wôsa na en uwôlêŋge kené ben ani ré hen. Iyôn hari kôba, ken dî bônɔe jal san a.

¹⁴ Ba ða wo na heré iyére tonɔe a hen ya. Hen a ba, na têê subu a nij. Ôbi wo na heré hen kôba, en gey bi kené ben ani ré a men. Wôsa na yerŋge a ené gey dîba, na gursu tonɔe ré. Yi mega kamré naŋ balêrji iyôn, wôsa na kamré a abê balêrji ré, nijba, na balêrji a abêji dî. ¹⁵ Ré ené kay anɔaŋê kêm men, ré ené merên môŋ ené ma aŋ iyôn wô sarŋge kôba, na lê yi derê. Na ba, ken puren lôg na wô wo nôbi ené perêŋge daman bi ba?

¹⁶ Ken hôn wo nôbi na, ené enɔerêŋge ani ré. Menba, ka pôni kôl iyôn ba, ené na ôbi gwosore men, ené na ôbi lamê kirij a men. ¹⁷ Na ba, en lamêŋge na iyeŋ iyeŋ ba? Laba na naŋ kamaŋ ka na en jéji iyére tonɔe a hen a ené lamêŋge hen ba? ¹⁸ Na Tit naŋ yêna wo na en kelêŋge kwôli hen, a na ené jéji yerŋge a. Na ba, na Tit bi a lamêŋge enɔgij anɔaŋge ba? Ken hôn wo nôbi men Tit men na, nini li jé bem naŋ ermé wo pôn men, naŋ geré bi wo pôn hen men.

¹⁹ Kwôlo nini li bô magtubu a béŋge hen na, ermêŋge wo niné kôl hen iyôn wô jôrij sarni ré, nini kelêŋge hen, na naŋ hini Emen wôsa nijna ka Krist. Yênen nini kelêŋge hen iyôn wôsa nini gey béŋge na néerŋge bi kené ôrij tumô tumô tô ayê bôô wonɔe a. ²⁰ En kemna wô wo kirijna ené bij iyére tonɔe ba, jé lêreŋge ma

ré sa yé kwo en gey hen né. A hena ré yi hen iyôn ba, jé lêren nôbi kôba, a derêŋge ré kwôy men. Dô ré ba, kirijna en bij perêŋge a na, na erê upé naŋare men, terbére men, bô tarê men, janare men, hare men, jôm men, dê denɔô men, lê anɔa bôd bôd a men. ²¹ Dô ré ba, kirijna en bij iyére tonɔe a na, Emen wupé a lê aŋ tayre ré dên turnɔe a wô kibi ka pôni ka kaŋ dé tô têrij toji aŋ hen men, tô yijare toji ton iyôn a tôŋ hen né men, tô anɔaŋ iyôn a tôŋ ka bay na lêerê ca hen. Hena ré yi hen iyôn na, a gelij né ené sôm iyôn.

13

Gerjé halê wo Pol hal kamaŋ ka Kworênt

¹ Na a ba jôgij na têê subu wori a ené ena heré iyére tonɔe a hen, aŋ kirijna nijna bij na, nijna jerê kwôlé sa bay lê habré a mega wo na kôlij bô magtubu to Emen a hen iyôn. «Hena kwôni ré bôy kibi megari ley na, bi bijé nêmen wôô réba subu kôl hen iyôn a dema niné jerê kwôlé sari a.» ² Kergare tijé to jôgij têê wôô to na en ôrij iyére tonɔe a hen na, na en hal bijé kaŋ bay lê têrij naŋ tô ka ba hen a men. Haw hen wo tôn dô nij hen na, en hô halêŋge sôŋ aŋ kirijna ené sa bij iyére tonɔe a na, ené jerê kwôlé sarji a kêm. ³ Ken gey henê na ba *Krist a ré bé a ené iyêl hen ba? Iyôn ba, na erê gelêŋge ken gel. Wôsa ôbi na kwôni wo li jé naŋ néeri perêrŋge a dîba, ôbi iya ré. ⁴ Kirijna bay na bééri sa gurô tagelê hen ba, ôbi na iya hari nijba, haw hen ôbi mô tu geŋ naŋ néé wo Emen aŋ kwoni nijay ka nini bij naŋ dî hen na, néerini naŋ môŋ kwori hen iyôn men, nini mô tu geŋ hen, na wô kibi merê tu geŋ

wori aṅ kirija nini sa biṅ iyére tonje a na, nija sa lê jé naṅ néé wo Emen.

⁵ En kelèṅge bi ken kôbe yerṅge dô ken gel, na ba kené bi bôrṅge sa Jésu a bi hanje ba? Ken hôn wo Jésu Krist ré mô bôrṅge a hen iyôṅ né ba? Hena ré na hen iyôṅ ré ba, ken ge na kay hen.

⁶ En erem mega wo nibay ba, jé lêreni ré gel wo niné na bay jé kaṅ tiri.

⁷ Men, nini uwôl Emen bi kené li ani kani ka habiṅ né men, nini gey gelé mega niné na bay jé ka li jé dô iyôṅ né a men. Nija, nini gey gelèṅge sa lê aṅga dôri a bi wo biṅé a kelé niné kôl kwôlé, nija, niné li ani ré hen. ⁸ Nini kôl hen iyôṅ na wôsa nini nêṁ lê ani kani ka habiṅ gengiṅ sa kwôlé woṅ tiri bi wo hen né, nija, na aṅgaṅ tiri ka gengiṅ sa kwôlé woṅ tiri bi wo hen a niné lê. ⁹ Hena kené iyére tô kwôlo Emen a hanje aṅa nibay niné iya kôba, nini li yi deré men, nini uwôl Emen bi ré béṅge bi kené dô ceréd men. ¹⁰ En li magtubu hende to hen béṅge tumô aṅ kirija ené sa biṅ ba, kené bul jé lêreṅge aṅ ené sa nayèṅge ré nija. Wôsa Emen ben tôô na wo ené liṅ na naṅ ken dîba, na wo ené mênèṅge aṅ né.

¹¹ Yêṅên, haw hen na, na deré kibi magtubu tipè nija, en kelèṅge, masèṅge bi ken dô ceréd men, ken dôbiṅ ibiyare bôrṅge a men, bi kwôlé woṅge biṅ men, ken mô naṅ bô jalé perèṅge a a men. Ôbi a, Emen woṅ ôbi peré biṅé men, ôbi biṅ biṅé bô jalé a men hen na, ré baa naṅ ken.

¹² Liṅge dosé tô yèṅiṅare a naṅ peré men, bay ayê bôô ka naṅ en na kôba, lèṅge dosé kêm a men.

¹³ Bi bô deré wo Kelma Jésu Krist men, peré wo Emen peréna hen men, biṅare to Tunu toṅ hendi bô bôrê bêna pôn hen a men hen na, bi baa ré ken kêm.

Magtubu to Pol li bijn Galatjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Elê arew subu pa dema Jésus Krist ré yêp tô na, bijné ka pônî bay uwôgeji Kêlt gwoluwa eraji kwôy sa môrji Turki bô emê wo Asi a. Kwôngêrji a bay ré uwôgeji Galatjê hen, sa môrji da naj Ankara na sa iyére to dami to Turki. Ka pônî bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo *ôbi jé Pol uwôl béréri kirîja ôbi ôrij kergay ulê béré tori to têê wôô naj to têê subu hen (Jé lê bay jé 16: 6, 18: 23).

Nijba, cêgi Pol a menba, gawré ka dângi era iyé Galatjê. Gawré bay ka hen gelij bijné are kôl iyôn ba bay ayê bôô ka ré na Jubjê ré hen na, bay ré bi kwôlê sa tôô Jubjê kêm aj to kôl bay ré wal keñ hen men. Kwo Pol ba, tôô toj walê keñ hende to hen na, bijn naj Kwôlo Dôri wop tiri wo Jésus Krist hen né. Hende li aj bay ayê bôô ka Galat yi limé kare. Kirîja Pol toy kwôlê bi wo hen a Epês a na, ka li môp ciré gey kwôlo janêri bay ka hen na, ôbi li magtubu to iyére biji.

Wô heraj naj ka gey kwôlo janêri bay ka hen tô Kwôlo Dôri wop tiri hen na, Pol li are subu.

Ka tumô ba, ôbi kôl kwôlo gengij sari. Ôbi kôl kwôli ayê bôô wori, magtubu to bay derê tumô églis to Jérusalêm li biri kôl iyôn ba bay ayê bôô ka na Jubjê ré hen réé bê kwôlê sa tôô to Jubjê ré hen. Men, kwôlo yi perêrji a bay naj Piyêr gengij sa bê kwôlê sa magtubu hende to hen men, kwôli damjare tori toj *ôbi jé hen aj

kôl mega wo jé bi wo hen na, ré na Kelma a ré biri (Sapitre 1-2).

Ka wôô ba, Pol dî téri sa magtubu tôô to cay a aj kôl iyôn ba, kwôni ré upé gelê wô kibi bê kwôlê sa tôô to Jubjê ré, nijba, wô kibi anja Jésus Krist li hen dî (Sapitre 3-4).

Ka subu ba, ôbi kôl derij kibi kwôlê wori kôl iyôn ba, merênge sarngé señge naj tôô aj bi Tini Emen dô tumôrngé. Wôsa Tunu a ré bê ermê wo gay gay hen bô gawra aj kwo tumô ba, na peré (Sapitre 5-6).

Eglispê men, bay ayê bôô men bi toy kwôlê bi wo hen aj dege sara naj bôô pôn aj bi bay ré môrij sarji señge.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol a jén naj magtubu hende to hen béngge hen. Henênge dô mega wo ené na *ôbi jé wo gawré a ré jén né men, gawra wôni a ré era sa kôlen kwôli ré a men. Nijba, ré na Jésus Krist naj Ibarna Emen wo bi Jésus ji si kampê hen, bay a jén aj dén mega *ôbi jé hen. ² Yênêrna bay ayê bôô kêm ka mô naj en na nini daj kibirini jén naj magtubu hende to hen bijn églis kêm to yi sa iyé Galati a hen lijji dosé aj kôlji iyôn ba: ³ Bi bô derê naj bô jalé wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésus Krist baa naj ken. ⁴ En gey bi kené hôn dô wo Jésus Krist ré ay yiri bijn temare wô derêna kibi têrij lêrena naj bô geyé wo Ibarna Emen a aj bi diré derêna kibi néé wo habij wo sa terare a nà wo haw hen. ⁵ Bi hini emê yi wô sa Emen kwôy naj kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Kwôlo Dôri wo Emen na pôn nêj hari

⁶ Bôn mênij damañ wô wo kirîja en dèngge aj menba, peran

cêgena na, ken dī tō Emen wo uwôgênge naɓ bô derê wo *Krist hen aɓ, menba, ken hena lew gey ari gelé ka ɗaŋgi ka bay kôl ré na «Kwôlo Dôri» men hen. ⁷ Tiri wori ba, Kwôlo Dôri wo ɗaŋgi ba, naɓ niɓba, en kôl hen iyôŋ wôsa gawrê ka pôni dôyrênge aɓ gey bi ciré belé Kwôlo Dôri wo Krist hen liɓ kwo ɗaŋgi. ⁸ Ken toy, hena ré na niɓay kaɓ bay jé ley, *mana wo derômaraj a ley, aɓa niné ulênge béré Kwôlo Dôri wo ɗaŋgi naɓ kwo na nini ulênge tumô niɓ hen na, en uwôl Emen bi ré tòm kwôni bi wo hen. ⁹ Mega wo na en kelênge tumô niɓ hen iyôŋ na, haw hen na hô kelênge têe pôn a sôŋ: hena kwôni wôni ré ulênge béré Kwôlo Dôri wo ɗaŋgi naɓ kwo na ken enge hen na, en uwôl Emen ré tòm kwôni bi wo hen.

¹⁰ Kwôlo en kôl hen na, gel wo ené woge na diné wo gawrê laba kwo Emen dī ba? Na diné wo Emen a ené woge dī. A hena ené woge na diné wo gawrê ba, ené yé mana wo Krist ré.

Pol li na iyeɗ a ré yiɗ ôbi jé ba?

¹¹ Yênen, en kelênge Kwôlo Dôri wo en uwôl béréri béngge hen na, na gawrê a ejeré ré. ¹² Wôsa na gawra wôni a kôlen kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen né men, kwôni a gelen né a men, niɓba, na Jêsu Krist a yêgê sari ben.

¹³ Na ken toy kwôli jé lêren wo cayi kirija na en baɗi tō hara wo Jubnê tō hen men, lê wo na en liɓ églis to Emen fisijne hen men, masê wo na en mase bi ené mênêji hen a men. ¹⁴ Aɓ na en teberé Emen naɓ geré hara wo Jubnê damaɗ dê megên kaɓ bay eréren men, na en lêrê hara wo môpêrna damaɗ dêji aɓ a men.

1:14 1: 14 Jé lê bay jé 8: 3, 22: 3-5, 26: 9-11 26: 13-18 **1:18** 1: 18 Jé lê bay jé 9: 26-30 bay jé 11: 30, 15: 2

¹⁵⁻¹⁶ Niɓba, pa dema na ené yêŋ tō na, Emen naɓ bô derê wori na dôren aɓ uwôgen bi ené li jé biri. Aɓ kirija ôbi genge ɗiré gelen Kemari aɓ bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri wori perê ɓijé ka na Jubnê ré hen na, en engeriɗ kwôni kwôlê wôni ré niɓ. ¹⁷ Men, en ô Jérusalêm a ligi kamaɗ ka na na, bay jé tumôn hen né, niɓba, en hena ô bô emê wo Arabi a dema ené hô bulo heru Damas a tō. ¹⁸ Aɓ elê subu cêgê dema, ené ô Jérusalêm ô uné Piyêr bi niné ô geliɗ yirni tō. Aɓ en wôl naɓ dī wulê môj kibi bay. ¹⁹ En gel *ôbi jé wôni wo ɗaŋgi ré, niɓba, na *Jak woɗ yêni Kelma wona Jêsu a ené gili mera.

²⁰ Kwôlê bi wo en kôl hen na, en kelênge tumô Emen a, na kwôlê woɗ tiri.

²¹ Cêgi kergarjê iyé Piyêr a Jérusalêm a hen na, en ô Siri a men, Silisi a a men. ²² Niɓba, wulê bi wo hen na, églis ka sa iyé Judé a na, bay na hônen né tō. ²³ Niɓba, bay na toy na kwôlen kibi ɓijé ka ɗaɗné a mera. Bay kôlji iyôŋ ba: «Gawra wo ca ba, na geliɗ turna gusiɗ hen na, haw hen ôbi a hô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo ôbi na mase ɗiré mênê hen.» ²⁴ Menba, bay ay kibi Emen wô aɗa ôbi li naɓ geré wujê hen.

2

Pol naɗ megêri bay jé ka pôni Jérusalêm a

¹ Elê môj kibi pôrbu cêgê menba, en hô bul hô a Jérusalêm a. Barnabas a bèn men, en eraɗ naɗ Tit kôbena a men. ² Herê wo en bul hô Jérusalêm a hen na, na Emen a kôlen bi ené hô. Aɓ kini ɗaɗare to nini ɗaɗ pinini naɗ bay derê tumô églis hen na, en dôrji tō béré Kwôlo Dôri wo en uwôl

1:15-16 1: 15-16 Jé lê bay jé 9: 3-6, 22: 6-10, **1:19** 1: 19 Jé lê bay jé 15: 13 **2:1** 2: 1 Jé lê

béréri perê bijné ka na Jubné ré hen. En li hen iyôn wôsa en gey bi jé wo na en li hen men, kwo en li haw hen a men ré yi anga beray ré. ³ Añ Tit woñ Grêk wo na baan erañ Jérusalêm a hen kôba, bay kôl ôbi ré wal keñ iyôn né. ⁴ Bi wo kamañ ka dī yirji môñ ciré na yênêrna hen, mase bi ôbi ré wal keñ hen. Gawrê bay ka hen iyôngi hen na, tôte yirji perêrna môñ bay walê tô kirij iyôn bi ciré hônij tô merê wo nana mô sarna senje sa kibi bijnare to nana bijn nañ Jêsu Krist hen, añ ciré lèna lij limé ka tôô to *Moyis. ⁵ Nini dji bay biyêni ré, nijba, nini dhubu sa têrni a. Kwôlo Dôri bi wo hen na, na tu kwôlê añ en gey bi ré yi nañ kini wô sarñge dība, bi ré polij né.

⁶ Ka bay bôrji môñ ré na bay derê tumô kirij hen na, bay ay tôô to danji tôni ben né. Bijné bay ka hen na, dampare toji hende to hen dôlen nôbi ré, wôsa Emen bô na yi kwôni nô na mera ré. ⁷ Bijné bay ka hen bô mega wo Emen a ré ben jé woñ ulê béré bijn bijné ka na Jubné ré hen, mega wo ôbi na bijn Piyêr yi ôbi ulê béré Kwôlo Dôri bijn Jubné hen iyôn men. ⁸ Wôsa Emen wo na bijn Piyêr ré yi *ôbi jé wo gengij sa Jubné hen na, na ôbi a ben bi nôbi kôba, ené yi *ôbi jé wo gengij sa bijné ka na Jubné ré hen men. ⁹ Añ si *Jak nañ Piyêr nañ Ja ka bay bôrji môñ damné ka églis hen kôba, bô mega wo jé wo ené li hen na, ré na Emen a ré bèn dôd kôbena. Menba, bay bu kôbrini nibay nañ Barnabas lêni dosé añ gel wo ciré bijn nañ nini. Na hen iyôn a niné bijn sara kêm wo nibay ba, niné erê lê jé perê bijné ka na Jubné ré hen men, bay ba, ré ô perê Jubné men. ¹⁰ Nijba, bay kelêni bi niné erem sa yênêrni kañ bay nimré ka Jérusalêm a

mera. Añ en ay kwôlê woji bi wo hen dô bôn a añ lij ariri.

Pol nay Piyêr Antiyôk a

¹¹ Kirijna Piyêr sa bijn Antiyôk a na, ôbi li dô ré añ en kôli tiri a tu bijné. ¹² Wôsa, pa dema bijné ka pôni ka Jak joji hen ré sa tô na, Piyêr ôm are nañ yênêrna ka na Jubné ré hen, nijba, kirijna bijné bay ka hen saji bijn menba, Piyêr dô yiri añ dē dē yi yênêrna ka na Jubné ré hen men, ôbi ôm are nañ ci ré nij a men. Wôsa ôbi harij yênêri Jubné ka hena Jérusalêm a sa añ gey bi bijné ré wal keñ hen. ¹³ Men, yênêrni Jub kañ bay ayê bôô ka Antiyôk hen kôba, li na anga harê mega bi wo Piyêr lij hen iyôn men, Barnabas kôba, dī bay dôôri uwôl tôrji a men. ¹⁴ Menba, kirijna en gel mega wo jé lêreji bi wo hen ré bijn nañ lê anga bijn nañ tu kwôlê wo Kwôlo Dôri hen ré na, en kôlij Piyêr tu bijné iyôn ba: «Piyêr, jôbi ju na Jub menba, ju li are mega bijné ka na Jubné ré hen iyôn wô mi ba? Men, jé lêrem bi wo hen bijn nañ tôô to Jubné ré a men. Wô mi a jeré gey bi bijné ka na Jubné ré hen ré li mega Jubné iyôn ba?»

Na sa kibi ayê bôô a Jubné nañ bijné ka na Jubné ré hen ré uwôn gelé

¹⁵ Nabay nana Jubné kañ dēp dība, nana bijné ka hen ka hôn tôô to Emen né hen né. ¹⁶ Nijba, nana hôn mega wo kwôni ré deré tu Emen na wô bê wo ôbi bi bôri sa tôô to Moyis a hen ré, nijba, na wô kibi anga Jêsu li hen dī. Na ôbi á, nabay kôba nana bijn bôrna sa Jêsu Krist a añ bi nana yij bijné kañ derôre tu Emen sa kibi anga *Krist li hen dība, na sa kibi lê anga tôô to Moyis kôl nana li hen né. Wôsa na sa kibi lê anga tôô to Moyis kôl nana li

hen a, kwôni ré yij kwôni woƚ derôre tu Emen a ré. ¹⁷ A hena nana woge bi nana yé ðijé kaƚ derôre sa kibi biƚare tona naƚ Krist menba, nana li têriƚ mega ðijé ka na Jubnê ré hen ta men, hen ba gel wo Krist a ré lê a nana li têriƚ hen ba? Na hen iyôn né. ¹⁸ A hena ené hô li tôô to na en mène hen hôriƚ ba, gel mega wo ené na ôbi ðagê sa tôô hende to hen. ¹⁹ Na tôô to Moyis hende to hen a lê a ené yi môƚ temay gawra iyôn hen, aƚ hende ôm san ré niƚ. Yi hen iyôn bi ené môriƚ tu geƚ wô sa Emen. Na hen iyôn a, ené ma naƚ Krist sa gurô tagelê hen. ²⁰ Aƚ bi hena ené mô tu geƚ ba, ré na nôbi a ré merê naƚ sa yen hen né niƚ, niƚba, ré na Krist, a merê bôn a. Hena ené mô tu geƚ haw hen ba, na sa kibi bôn wo en ay biƚ Kema Emen wo geyen aƚ ay yiri biƚ temare wô san hen. ²¹ En kaƚ bô derê wo Emen li naƚ en hen né. Hena Emen né bô kwôni mega kwoƚ derôre wô bê kwôlé wori sa tôô to Moyis a na, Krist na ma ðeƚ iyôn.

3

Tôô to Moyis naƚ ayê bôô

¹ Ayi! kenba Galatnê ka ermê kwôlé woƚge naƚ hen. Na i a belé turƚge hen iyôn ba? Bi wo nôbi naƚ yen en gelêƚge aƚa gengiƚ sa temay Jêsu Krist sa gurô tagelê yi turƚge a tu wolé hen. ² En gey eƚgerêƚge kwôlé pôn. Na ken uwôn Tunu to Emen na wô sa lê aƚa tôô to Moyis kôl ré liƚ hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri aƚ ken bi bôrƚge sara hen ði ba? ³ Wô mi a turƚge ré jôriƚ né hen iyôn ba? Wô mi a kené ay tôri naƚ Tunu to Emen menba, haw hen ba, ken geƚ deré kibri naƚ néé woƚge niƚ

ba? ⁴ Gusiƚ to ken geliƚ kêm hen na, ken bô mega wo ré na ani ré iyôn ba? Gusiƚ tonƚge hende to hen a yé wo beray ré. ⁵ Kiriƚa Emen béƚge Tunu tori men, liƚ giƚê perêrƚge a a men hen na, na wô sa ken li aƚa tôô to Moyis kôl ré liƚ hen laba, na wô wo ken toy béré Kwôlo Dôri aƚ ken bi bôrƚge sara hen ði ba?

⁶ Na hen iyôn a, magtubu to Emen ré kôl gengiƚ sa *Abraham kôl iyôn ba: «Ôbi na bi bôri sa Emen a, aƚa Emen na ré bôri mega kwôni woƚ derôre hen sa kibi ayê bôô wori.» ⁷ Henêƚge mega wo ðijé ka ré bi bôrƚi sa Emen a hen na, bay a ré na kwôƚgê Abraham kaƚ tiri hen. ⁸ Magtubu to Emen na kôl ca tumô mega wo Emen né bé bi ðijé ka na Jubnê ré hen, ré yé ðijé kaƚ derôre tiri a wô sa kibi ayê bôô woƚi. Na ôbi á, magtubu to Emen hende to hen ré uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen tumô biƚ Abraham kôl iyôn ba: «Emen a terê kibri sa tô yé ðijé ka sa terare a nà kêm wô sa kem.» ⁹ Abraham na bi bôri sa Emen a aƚ Emen na tô kibri sari a. Aƚ Emen tô kibri sa ðijé kêm ka bi bôrƚi sari a hen, mega wo ôbi tôriƚ kibri sa Abraham a hen iyôn men.

¹⁰ Kwo ðijé kêm ka bi kwôlé sa tôô to *Moyis a, aƚ erem mega wo ciré yé kaƚ derôre sa kibi tôô hende to hen na, tômé ðu sarƚi. Wôsa magtubu to Emen kôl iyôn ba: «Kwôni wo bi kwôlé kwôy kwôy sa tôô to Moyis a kêm to liƚ bô magtubu a hen ré na, kwôlé ré ðiri.» ¹¹ Na tiri wo gawra a yé kwôni woƚ derôre tu Emen a wô kibi tôô to Moyis ré. Wôsa liƚ bô magtubu to Emen na kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwoƚ derôre tu Emen a sa kibi ayê bôô wori na, ôbi a merê tu geƚ.» ¹² Tôô naƚ ayê

bôo na pôn né. Kwo tôô ba, lij bô magtubu to Emen a kôl hen iyôn ba: «Kwôni wo li are kêm ka tôô kôl ré lij hen na, ôbi a merê tu geñ na wô sa kibriji men.» ¹³ *Krist, ay yiri bi añ tômê bu sari wô sarna añ ôbi derêna kibi tômê wo tôô a. Wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo bay haari kabrê gurô hen na, na kwo Emen tòmni bi a hen.» ¹⁴ Yi hen iyôn bi terê kibi wo Emen na genge ñiré terê sa Abraham a hen, bi ré yi wô sa ñiné ka na Jubnê ré hen men sa kibi Jésu Krist. Men, naa uwônij Tunu to ôbi na genge ñiré béna wô bê bôo wona sari a hen men.

Tôo to Moyis nañ gengé wo Emen

¹⁵ Yênen, na ayê jé lê gawrê ka sa terare a nà gengij nañ kwo Emen ken gel. Hena kwôni na ré kôl kañni ñi tón nij na, kwôni wo ñangji nê belé ré nij men, nê ulê kwôlê wôni sara ré nij a men. ¹⁶ Na hen iyôn a, Emen na ré ayij tôri bij Abraham wô anja ñiré lê biri nañ kwungari hen. Magtubu to Emen kôl iyôn ba: «wô kwônghêri» mega wo ré na ñiné ka kwôni iyôn né. Nijba, kôl iyôn ba: «wô kungam» hen iyôn na, gel na wo ré kôl na kwôli gawra pôn, ôbi a na Krist hen. ¹⁷ Bô kwôlo en kôl hen ôbi a na: Emen na kôl kañni añ kwôli are bay ka ôbi kôlij kwôliji hen na, ré lij. Elê arew pôrbu nañ tôre subu cêgê dema ôbi ré bij kam *Israyêl tôô tô. Nijba, tôô a nê mê mênê kañni ka ôbi na kôl hen ré men, hende a nê mê mênê anja ôbi na genge ñiré bij Abraham hen né a men. ¹⁸ Hena ré na wô bê kwôlê sa tôô a aña kwôni ré uwônij anja Emen na genge hen na, gel wo ré na sa kibi anja ôbi na genge hen né. Nijba, na sa kibi

anja Emen na genge hen a ôbi ré tôrij kibri sa Abraham a hen.

¹⁹ Hena ré na hen iyôn ba, wô mi a Emen na ré ñi tôô ba? Ôbi ñi tôô hende to hen wô gelij ñiné bi ré hônij anja ré bij nañ bô geyé wori ré hen. Tôô hende to hen a yé hen iyôn kwôy gemij kunga Abraham wo Emen na ayij tôri gengij sari hen a sañ. Emen na bij *manê ka derômarañ a na kôl kwôli tôô hende to hen añ gawra pôn a na ñebé derô ñiné nañ Emen*. ²⁰ Ôbi ñebé derô gawrê na, gañ gañ ba, ñebe na perê gwogelê gawrê wôô a, nijba, kirija Emen na ay tôri bij Abraham hen na, ôbi ñebé derôriji a na nañ, nijba, na ôbi nañ yiri a na kôlij Abraham mera.

Wô mi a tôô ré ñij ba?

²¹ Hen ba, gel wo tôô ré bij nañ anja Emen genge ñiré bij Abraham hen ré ba? Na tiri, hende bij nañ are bay ka hen kwôy. Nijba, hena tôô to na ré bij gawrê mô tu geñ hen henañ ré ya ba, hende na ré lê añ gawrê na ré yij kañ derôre tu Emen a. ²² Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: ñiné kêm sa terare a nà ré na limé ka têrij. Yi hen iyôn bi Emen né bij ñiné ka ay bôriji hen anja ôbi na genge hen. Ôbi biji hen iyôn na wô kibi anja Jésu Krist li hen.

²³ Pa dema kwôli ayê bôo ré ôm tô na, nibay kañ Jub ba, na tôô to Moyis a na emê sarni añ tôô hende to hen a na ñerêni lemnare kwôy wo Emen yêge sa Kwôlo Dôri wo gengij sa bê bôo sa Jésu a. ²⁴ Na hen iyôn a tôô hende to hen, na ré ôm sarni kwôy wo Krist sañ, añ bi niné yij gawrê kañ derôre tu Emen a sa kibi anja Jésu li hen. ²⁵ Nijba, haw hen wo kwôlo

3:12 3: 12 Lébitik 18: 5 3:13 3: 13 Détéronôm 21: 23 3:16 3: 16 Dé tô are 12: 7

3:17 3: 17 Sé nô 12: 40 * 3:19 3: 19 Gawra wo magtubu kôl kwôli hen na, na Moyis.

gengijn sa anɔa Jésu li hen ôm nij hen iyôn na, nibay kaɔ Jub ba, tôô to Moyis a derê tumôrni ré nij.

²⁶ Iyôn ba, na sa kibi ayê bôô woɔge naɔ biɔare to ken biɔ naɔ Jésu Krist hen a kenbay kêm kené yij kam Emen hen. ²⁷ Na hen iyôn a, kenbay kêm ka na ken biɔ naɔ Krist sa kibi batêm toɔge hen na, ken yi môɔ Krist hen iyôn men. ²⁸ Iyôn ba, na kelê iyôn ba: Kwo na Jub men, kwo nà na Jub ré men, kwo nà, na lema men, kwo nà na kema iyére men, kwo nà na iba men, to nà na iyore men ré nij. Wôsa kenbay kêm ken biɔ pôn sa kibi biɔare toɔge naɔ Jésu Krist. ²⁹ Hena kené na biɔné ka Krist ba, kena kwôɔgê Abraham, iyôn ba, ka upé anɔa Emen na genge dîré béé hen.

4

¹ Na hô kelê kwôlê wo ené kôl hen naɔ gwosoyri wo daɔgi: kema woɔ ôbi emê cibré ibari na, na kwôni wo anɔa ibari bay ka hen kêm na kari. Nijba, hena ôbi ré baa kema tô ba, ôbi yi mega lema iyôn. ² Wôsa kwôy jép sa to ibari na genge hen na, na biɔné ka daɔgné a berê sari men, sa anɔa gengijn sari bay ka hen a men. ³ Nibay kôba, kirijna na nini yi mega kamrê iyôn hen na, na nini na limé ka néé wo tunu to ôm sa kirij sa terare a nà hen. ⁴ Nijba, kirijna wulê wo Emen na genge hen nêm nij menba, ôbi jo Kemari aɔ iyore a yêri aɔ tôô to *Moyis a emê sari men. ⁵ Men, bi ôbi ré sa jô sarni nibay Jubnê ka na nini mô tô tôô to Moyis a hen aɔ bi niné yij kami Emen.

⁶ Men, bi ôbi ré gel wo kené na kamni na, Emen jo Tini Kemari sa mô bôrna a aɔ Tunu hende to hen uwôgeri «Iban, Iban.» ⁷ Iyôn nij ba, kena limé ré nij nijba, kena kamni. Mega wo kena kamni hen

iyôn na, Emen a béɔge are kêm ka ôbi dî gem wô sa kamni hen.

Pol sun kwôli Galatjê

⁸ Kirijna na ken hôn Emen né tô hen na, na kena limé ka emen wo sa terare a nà wo na kwôɔ tiri ré hen. ⁹ Nijba, haw hen wo ken hôn Emen nij, réba haw hen wo Emen henêɔge nij hen men, menba, wô mi a kené hô hera naɔ bô geyé woɔge tô tunu to ôm sa kirij sa terare a nà to néere naɔ hen men, to na ani ré hen bi kené hô yé limé kaji sôn ba? ¹⁰ Ken toy, ken dî yerɔge damaɔ sa wulê wo pôni a men, sa geserê wo pôni a men, wulê wo pôni bô elê a men, sa elê wo pôni a a men. ¹¹ En sun gaɔ wô sarɔge wôsa merênê wo en merên wô sarɔge kêm hen na, na dêɔ iyôn mera ba?

¹² Yênen, en uwôlêɔge bi kené yi môɔ nôbi hen iyôn men, mega wo nôbi kôba, na en yi mega kenbay hen iyôn men hen. Kirijna na en môriɔ perêrɔge a hen kôba, na ken lèn habij né. ¹³ Ken hôn wô mi a na enê derêɔge Kwôlo Dôri tumô kaɔ hen ba? Na wô sa kibi ômɔare to na lèn hen. ¹⁴ Aɔ naɔ ômɔare tijê hende to hen na, na na anɔa nééy sarɔge a nijba, na ken bôren mega ani ré, iyôn né nijba, ken lèn dô mega wo ené na mana wo derômaran wo Emen men, mega wo ené na Jésu Krist bi naɔ yiri iyôn a men. ¹⁵ Na ken li yi derê damaɔ menba, haw hen na mi a lê are ba? Wôsa en hôn wo tumô ba, na turɔge kôba, na ken nêm terê ben. ¹⁶ Aɔ haw hen ba, ena ôbi bareɔge wô kwôlê woɔ tiri wo en kelêɔge kwôy kwôy hen ba?

¹⁷ Biɔné bay ka kôl kwôlê woɔ benare gengijn sa Kwôlo Dôri hen dî yirji yerɔge a, nijba, ermé woji na kwo dôri ré. Ermé woji ba na wô terêɔge kôben a aɔ bi kené yij biɔné kaji dî. ¹⁸ Na tiri, dé yi

yi kwôni a damaŋ na, dô niŋba, bi na naŋ ermé wo dôri aŋ bi yi hen iyôŋ kwôy kwôy dîba, na wô meré wo en mô naŋ ken hen mera ré. ¹⁹ Kamnen, en hô gelijŋ gusijŋ damaŋ a wô sarnge mega wo iyore gelijŋ gusijŋ sa yê a hen iyôŋ. Na gelijŋ gusijŋ hende to hen iyôŋ kwôy wo na hônijŋ mega wo kené ay hal wo *Krist. ²⁰ Ermé wupê ba, en gey ré ené meré naŋ ken haw hende to hen aŋ ré ené iyêlêŋge deré naŋ tôn to dami wôsa en sun kwôlêŋge damaŋ.

Kwôlo gengijŋ sa si Agar naŋ Sara

²¹ Kenbay ka ken gey yé limé ka tôô to Moyis hen kôlêŋge, na ken toy kwôlo na lijŋ bô magtubu tôô hende to hen a ré ba? ²² Na lijŋ bô magtubu tôô hende to hen kôl iyôŋ ba: *Abraham na ré yê kamrê wôô. Kwo pôn yori ré na lômne to bay uwôgere Agar hen men, kwo pôn yori ré na môni iyére to bay uwôgere Sara hen men. ²³ Kwo yori na toŋ lômne hen na, hende yi kwoyri naŋ yijare, niŋba, kwo yori na môni iyére hen na, hende yi kwoyri na naŋ yijare hare niŋba, na sa kibi tôô to Emen na ay bijŋ Abraham*. ²⁴ Kwôli yébé bay ka wôô hen na, yi mega aŋgaŋ gelé iyôŋ: yébé bay ka wôô hen na, en pôrji gengijŋ bijare to yi kene wôô hen: Bijare to tumô hen na, na gengere naŋ Agar, tôre hena na sa keram wo Sinay a. Aŋ hende yê kamrê kaŋ limé hen. ²⁵ Hini woŋ Agar bi wo hen na, kôl na kwôli keram wo Sinay wo yi sa iyé Arabi a hen. Haw hen ba, hende yi mega Jérusalêm to kemnêŋgi iyôŋ wôsa Jérusalêm na lômne naŋ bijné ka mô bôre a hen kêm. ²⁶ Niŋba, Jérusalêm

to derômaran a yi mega yorna toŋ môni iyére iyôŋ. Jérusalêm hende to hen gengijŋ na sa Sara. ²⁷ Wôsa magtubu to Emen kôl iyôŋ ba:

«Li yi deré mini to kamnê naŋ hen.

Uwôl gura woŋ yi deré mini to yê lêrê sa pôn né hen

wôsa iyore to kurôre dere aŋ hen na,

kamne a kwônê dê to kurôre geyre hen.»

²⁸ Yênen, iyôŋ ba, kenbay kôba, ken yêŋ na sa kibi tôô to Emen na ay hen mega Isak iyôŋ men.

²⁹ Tumô ba, kema wo bay yêri naŋ yijare hen na, gelijŋ tu kwo bay yêri sa kibi Tini Emen hen gusijŋ, kemnêŋ kôba, yi mega hen iyôŋ men. ³⁰ Niŋba, magtubu to Emen na kôl iyôŋ ba: «Dage iyore toŋ lômne hen naŋ kemare aŋ, wôsa ôbi nêmen emê cibré naŋ kwo yori na toŋ môni iyére hen né.» ³¹ Iyôŋ ba, yênen, nana kam iyore to na lômne hen né, niŋba, nana kam toŋ môni iyére hen dî.

5

Mênêŋge meré wo ken mô naŋ sarnge hen né

¹ *Krist derêna bô lemnare bi nana mô sarna senge tiri a men. Iyôŋ ba, ken debe sa têrŋge a dîba, ken hô ô yé limé hôrijŋ ré niŋ.

² Toyêŋge kwôlo nôbi Pol na kelêŋge hen: Hena kené bi bay walêŋge keŋ ba, aŋga Krist na li hen kenbay ba, li naŋ ken né. ³ En hô kelêŋge sôŋ kwôni wo bi bay wali keŋ na, bi ôbi bi kwôlê sa tôô to *Moyis a kêm. ⁴ Kenbay ka ken woge kené yé gawrê kaŋ derôre tu Emen wô bê kwôlê woŋge sa tôô to Moyis a hen na, ken kariŋ na naŋ Krist hen men, bô deré wo

4:22 4: 22 Dé tô are 16: 15, 21: 2 * 4:23 4: 23 Wôsa Sara na na to haali niŋ men, yê wore na naŋ a men. 4:23 4: 23 Dé tô are 17: 16 4:27 4: 27 Esay 54: 1 4:29 4: 29 Dé tô are 21: 9 4:30 4: 30 Dé tô are 21: 10

Emen kôba, ka upé ré nij a men.
⁵ Kwona nabay ka nana dī bôrna sa Emen a hen na, nana hôn wo ôbi ré bé nana yé ðijé kap derôre tiri a. Añ na sa kibi néé wo Tini wo li jé ñañ geré wo ayê bôô wona hen aña nana môrij gemij wulê bi wo hen hen. ⁶ Mega wo nini bijñ ñañ Krist Jésu hen iyôñ na, nini hôn wo walê keñ, walê keñ ré kôba, ré na ani tu Emen a ré. Nijña, kwôni wo bi bôri sa Krist a añ geyij megêri a men na, na anğa dôrij Emen.

⁷ Na ken ô dô tô ayê bôô wonje a menba, na i a hera sa guséréñje aña ré jeréñje bê bôrñje sa kwôlé woñ tiri a hen ba? ⁸ Ermé kwôlé woñ ménê kirij bi wo hen iyôñgi hen na, hena na ligi Emen woñ ôbi uwôgêrñje hen a né. ⁹ Gwosoy kwôlo pôni kôl iyôñ ba: «Wubere ré dê iyôñ kôba, ré wubu parin wo bay bulôñ hen.» ¹⁰ Iyôñ hari kôba, en bi bôn sarñje a baa ya, mega wo nana bijñ pôn ñañ Kelma hen iyôñ na, en hôn wo ermé wonje ré na pôn ñañ kupê, nijña, ôbi guséréñje bi wo hen na, ré na i i kôba, Emen a beréri.

¹¹ Yênen, kupê nôbi ba, hena ené uwôl béré mega wo walê keñ ré na anğa dôri ba, wô mi a bay ré gelen gusij sôñ ba? A hena ré na hen iyôñ ba, béré wo en uwôl gengij sa Krist wo bay bééri sa gurô tagelê hen na, ré lê bô Jubñé ré tarji san a ré nij. ¹² En gey bi ðijé ka dôyréñje añ keléñje kené wal keñ hen na, bi bay kôba, ré tô tôrji añ men.

¹³ Yênen, kwonje kenbay ba, Emen na uwôgêñje bi kené mô sarñje señje. Iyôñ ba, ken ay meré sa señje tonje hende to hen lij malare wô lij anğa bôrñje gey hen né, nijña, ken perij yerñje men, ken yi bay jé ka megêrñje men. ¹⁴ Kwôlé pôn nêñ

day kwôlo yi bô tôô to Moyis a hen kêm. Kwôlé bi wo hen kôl iyôñ ba: «Gey megam mega wo ju geyij yem hen iyôñ men.» ¹⁵ A hena jé lêreñje ré yi môñ kwo tanare noni hen iyôñ sa gederij a men, sa lij yerñje habré a men na, déñje tu melênê sa yerñje a réba ka mênij yerñje.

Bi Tunu dô tumôrna dîba, doy anğa yi bôrna hen né

¹⁶ Bô kwôlo en kôl bi a na: bi jé lêreñje yi môñ kwo Tunu toñ hendi bô bôrê dôrij tumôrñje hen iyôñ. Na ôbi á, kené lij anğa bôrñje gey ré hen. ¹⁷ Na tiri, anğan kurôñgi yi bijñ ñañ kap Tunu ré men, kap Tunu bijñ ñañ kap kurôñgi ré a men. Wôsa Tunu ñañ kurôñgi yi, na bijñi ré. Añ gel wo kené lê anğa bôrñje gey hen mera ré. ¹⁸ Nijña, hena Tunu toñ hendi bô bôrê ré dô tumôrñje na, ken mô tô tôô to Moyis a ré nij.

¹⁹ Anğan kurôñgi yi ka ðijé li hen na, hônij dô bay a na: yijare toñ iyôñ a tôñ hen men, ermé kwôlo habij men, lê anğan iyôñ a tôñ men, ²⁰ tibé kamrê men, tibé tunu to habij bi ré li ñañ ci men, ðijé dôrij yirji men, ñañare men, terbére men, bô tarê men, lê janare men, karijare men, bijñare ñañ ka gey kwôlé woji men, ²¹ tu bôrê men, kwoyé men, lamé men, lê anğa ðañgi ka habij ka yi mega bay ka hen a men. En keléñje haw hen mega wo na en keléñje tumô hen iyôñ na, ka li are bay hen na, a ulê têrji bô *emé iyére to Emen né kwôy.

²² Nijña, jé lê wo Tunu a na: peré yi men, yi derê men, bô jalê men, ulê bôô men, lê derê ñañ ðijé men, bô derê men, bôô pôn men, ²³ kalê jalê men, jeré yi sa lê anğan habij a men. Lê anğa dôri bay ka hen na, tôô to Emen kap

né. ²⁴ Kwo bɛ́nɛ́ ka na ka Jé́su Krist hen na, yi mega wo bay ré bér jé lèriji woɲ kuròŋgi yi wo habɛ́n hen men, doy lè anɲa gay gay hen a men sa gurò tagelê iyòŋ. ²⁵ Mega wo Tunu béna nana mô tu geɲ hen iyòŋ na, bi hende dô tumòrna sa jé lêrena a men. ²⁶ Na yéŋge bay uwòyrê yi ré men, na cibɛ́ŋge turna ré men, na liɲge janare ré a men.

6

Na liɲge naɲ yerna

¹ Yè̀nèn, hena kené uwòŋ kwòni perèrɛ́ŋge a hen sa lê ani kani ka habɛ́n na, kenbay ka Tunu to Emen dô tumòrɛ́ŋge hen na, ken heraj naɲ dɛ́ geré wo dôri naɲ tôô to jali. En kelèŋge pòn pòn kêm bi i i kôba, bô dô wò wo ma ka lê habré bi wo hen iyòŋ men. ² Eɲgɛ́ŋge anɲa néy sarɛ́ŋge a. Hena kené li hen iyòŋ na, ken li na tóô to *Krist hen. ³ Wòsa hena kwòni ré erem mega dɛ́ré na kwo dami menba, na kwo dami bi wo hen né a men na, ôbi lam na yiri déɲ iyòŋ. ⁴ Bi i i kôba, kôbe jé lèri dô gel, a hena yiri ré yéri ba, na wò sa kibi jé lèri wori dɛ́ba, bi ay gengɛ́n naɲ kwo megèri ré. ⁵ Wòsa i i kôba, a sa dèbè tumò Emen a naɲ jé lèri jé lèri.

⁶ Kwòni wo bay geli Kwòlo Dôri wo Emen hen na, bi ôbi ay kibi ari upéri kêm bɛ́n ôbi geléri kwòlo Emen bi wo hen men. ⁷ Lamèŋge yerɛ́ŋge ré, kwòni nèm wo a wòriɲ naɲ Emen né. Wòsa na anɲa kwòni ci a ré walé dɛ́ba, a walé ani ka dɛ́ŋgi hòlmèrɛ́ji a ré. ⁸ Kwòni wo li anɲa kuròŋgi yi ba, ôbi a upé sa kôbri gengɛ́n sa anɲa kuròŋgi yi men. Bay a na temare. Nɛ́nba, kwo li anɲa Tunu ba, tèbè sa kôbri ba, na merè tu geɲ wo naɲ kwini hen men. ⁹ Iyòŋ ba, bi yerna iléna sa lê anɲa dôri a

ré wòsa hena nana dɛ́ tô lê anɲa dôri baa ré na, wuléri a sa wo na upé anɲa sa kôbi ka dôri. ¹⁰ Iyòŋ ba, hena nana uwòŋ geré ba, na li deré naɲ bɛ́nɛ́ kêm. Nɛ́nba, kaɲ bay ayê bôô ba, na li naɲ ci daman a.

Gerɛ́né yè̀gê wo Pol yè̀ge marji naɲ dosé to ôbi hô liji

¹¹ Kwòlo ayɛ́n tóri nà hen na, na nôbi a lê magtubu hende to hen naɲ kôben mega ken gel wo en talèrê kadem kadem hen. ¹² Bɛ́nɛ́ bay ka gey perèŋge eren bi kené wal keɲ hen na, na ka gey gelé na yirji mera. Bay li hen iyòŋ wò wo bay ma ré gelɛ́n tirji gusɛ́n wò kibi temare to Krist kabré gurò tagelê a men. ¹³ Bɛ́nɛ́ kaɲ bay walé keɲ bay ka hen kôba, biji kwòlê sa tóô hende to hen a ré, nɛ́nba, bay li hen iyòŋ na wò uwòyriɲ yirji wo kené gey naɲ ci sa walé keɲ a iyòŋ mera. ¹⁴ Nɛ́nba, kupé nôbi ba, hena ené di denɲôn ba, en di na wò sa kibi temay Kelma wona Jé́su Krist sa gurò tagelê. Wòsa kupé nôbi ba, sa kibi temay Jé́su Krist hende to hen na, anɲa sa terare a nà yi môŋ temay are iyòŋ tun a men, nôbi en yi môŋ ené ma iyòŋ naɲ anɲa sa terare a nà men. ¹⁵ Na ôbi á, walé keɲ, walé keɲ ré kôba, na ani ré, nɛ́nba, anɲa dô ba, na wo nana yi ari dé Emen ka kôrbi. ¹⁶ Bɛ́nɛ́ kêm ka jé lêreji yi môŋ kwo en gelji haw hen iyòŋ na, bi bô jalé wo Emen naɲ beré tu na tori baa naɲ ci piniji ré nɛ́nba, bi baa naɲ bɛ́nɛ́ ka Emen kêm men.

¹⁷ Wulê wo era baa tumò hen na, bi kwòni dóyren ré nɛ́n, wòsa gusɛ́n to en uwoɲ wò sa Jé́su hen na, tilere baa yen a baa ya tô.

¹⁸ Yè̀nèn, bi bô deré wo Kelma wona Jé́su Krist baa naɲ ken kêm. *Amèn, bi yi gelɛ́n hen iyòŋ.

Magtubu to Pol li bijn Epésinê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Nêm elê tôre wôô iyôn cêgi Jésus Krist a ná, églisnê ka bi bôrji sa *Krist a kwône ô tumô tumô bô emê wo Asi a wo kemnêj ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka kêm hen bijn dô perêrji a, aŋ to Epês a ná, na to nêm kwôlê diyaŋ. Kergare tori toŋ ulê béré to têê subu to Pol ô hen na, ôbi ô Epês a aŋ mô ya li elê subu (Jé lê bay jé 19: 1, 20: 1). Sapitre 3:1 kwôy sapitre 4: 1 ná, kôl wo Pol ré li magtubu hende to hen bijn Epésinêjê na kirija ôbi ré baŋ daŋgay a. To ôbi li bijn kamaŋ ka Pilip a men, Pilémô men, Kwolôs a a men hen kôba, na daŋgay a a ôbi ré li biji hen men.

Kwôlo ôbi kôlji bô magtubu tori hende to hen na, gel wo ôbi ré li bijn na gawrê kwône dîba, ré na kamaŋ ka Epês a piniji mera ré. Mawi kwôlo bô magtubu hende to hen a nà: Gengé wo naŋ kwini wo Emen genge. Bô gengé bi wo hen na, kôl na wo Emen ré sa dayê aŋga derômaraj a naŋ ka sa terare a nà kêm aŋ bi ôbi sarji ré na pôn nêj hari, ôbi a na Krist. (Sapitre 1: 10.)

Sapitre 1:1-2 na, Pol kôl kwôlê dê dôriŋ tumô magtubu tôri hende to hen men, sapitre 6: 21-24 na, ôbi kôl kwôlê dê deriŋ kebre men. Kwôlê woŋ gelé wo ôbi li bô magtubu tori hende to hen na, ôbi soderéri kirij wôô.

1. Sapitre 1: 3 kwôy sapitre 3: 21 nà, ôbi kôl na kwôli aŋga dê kirij ka Emen li wô sarna naŋ geré wo Jésus Krist hen dema ré dô kwôli bijnare naŋ

Jésu Krist men, naŋ bay ayê bôô a men. Men, gel dayê wo Emen ré day Jubnê naŋ bijnê na Jubnê ré hen pôn bi ré yi bijnê kari.

2. Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 6: 20 na, Pol kôliŋ Epésinê bi jé lêreji ré yi kwo kôrbi wô bijnare to bay bijn naŋ Jésus Krist hen. Ôbi a na hal woji bô églis a men, naŋ megêrji bay ayê bôô men, naŋ bijnê ka bô iyére toji a men, naŋ bijnê ka nô a men.

Bô magtubu tori hende to hen na, Pol pô are subu wô kôliŋ kwôli bijnare to bay ayê bôô. Aŋgaŋ gengé ka tumô ba, na kurôŋgi yi gawra aŋ Jésus Krist a na sari men, bay ayê bôô na yi men, aŋgaŋ gengé ka wôô ba, na iyére aŋ Jésus Krist a na keram wo bay dîj tebre, aŋgaŋ gengé ka subi ba, na eŋgé yi aŋ Jésus Krist a yé môj iba iyôn men, églis a yé môj iyore iyôn men. Aŋ gel wo hena bay ayê bôô ré dî yirji yôd kwôy yi Kelma woji wo pôn hen né ba, bijnare ré naŋ kwôy.

Dosé to Pol liŋ bijnê ka Emen ka Epês

¹ Nôbi, Pol *ôbi jé wo Krist Jésus naŋ bô geyé wo Emen.

En li magtubu hende to hen béŋge kenbay bijnê ka Emen ka Epês a. Kenbay ka ken dèbu geraŋ tô bijnare tonge a naŋ Jésus Krist hen. ² Bi bô derê naŋ bô jalê wo Ibarna Emen naŋ kwo Kelma Jésus Krist baa naŋ ken.

Derê wo kwari naŋ wo Emen li naŋ bijnê kibi Krist

³ Ayênaŋge kibi Emen wo na Emen wo Kelma wona Jésus Krist men, na Ibari a men hen wôsa ôbi li dô naŋ na naŋ aŋga dôri ka gay gay kaŋ Tunu ka hena derômaraj a. Ôbi béna hen iyôn wô wo nana bijn naŋ Jésus Krist. ⁴ Pa dema

Emen na ré dî tô terare tô na, ôbi na terêna bi nana yi ðijné kari wô bijnare to nana bijn nañ Krist hen añ bi nana yijn ðijné ka yi nañ jeñgêrji men, ka ani kani ka habijn nañ yirji a a men tiri a. ⁵ Na wô geyé wo ôbi geyéna hen aña ôbi na ré genge ca tumô bi nana yijn kamni sa kibi aña Jêsu Krist li hen. Añ na bô geyé wori aña ôbi ré lij are bay ka hen béna hen. ⁶ Ôbi li hen iyôn bi nana ay kibri wô bô derê wori bi wo dê kirijn hen. Derê wori bi wo hen na, ôbi béna na dêñ iyôn wôsa nana bijn nañ Kemari wo ôbi geyri hen.

⁷ Wô bijnare to nana bijn nañ Kemari bi wo hen aña ôbi ré têbe sarna nañ kwôbri Kemari bi wo hen añ ðijn bôri jal sa têrij tona a añ na hen iyôn aña ôbi ré geléna dampay derê wori hen. ⁸ Derê wori bi wo hen na, ôbi béna damañ men, béna tu melênê wo gay gay men, ermé wo dôri a men. ⁹ Añ bi nana hôn aña yi kini uwôbêrji a ka ôbi na genge ca bi ðiré sa lê nañ geré wo Krist, kwo Emen dôri hen hen. ¹⁰ Gengé wori bi wo hen na, na wo kirija wulêri sa nêmba, ðiré sa dayê aña derômarañ a nañ ka sa terare a na kêm añ bi Krist, kwo Emen dôri hen pôn nêñ ré yi ôbi sarji.

¹¹ Men, sa kibi bijnare to nana bijn nañ Krist hen aña Emen na ré terêna ca tumô nañ gengé wori. Na gengé wo ôbi na genge men, na gey a men aña ôbi ré lij are bay ka kêm hen. ¹² Iyôn ba, nabay ka nana bi bôrna tumô sa Krist a nij hen na, ayê kibi dampare to Emen yi wô sarni.

¹³ Kenbay kôba, kirija na ken toy béré wo gengijn sa kwôlê woñ tiri wo gengijn sa Kwôlo Dôri wo gôlij nañ ken hen na, ken bi bôrñge sa Krist a aña Emen né talênge are yerñge a hen. Aña

ôbi talênge yerñge a hen bay a na Tunu toñ hendi bô bôrê to ôbi na genge ðiré bênge hen. Añ ré gel wo nana na kari. ¹⁴ Tunu hende to hen a na ari upé ka tumô ka Emen genge ðiré sa bijn ðijné kari hen. Iyôn ba, naa sa upé tô ari upé ka baa hen kirija Emen a sa derêna kibi habrê a yôd añ hen. Iyôn ba, na ayênge kibi dampare tori.

Pol uwôl Emen wô bay ayê bôô ka Epês

¹⁵ Na tôri bi wo hen aña, kirija ené toy wo kené ay bôrñge bijn Kelma Jêsu men, kené pur ðijné ka Emen a men na, ¹⁶ en liri dosé kwôy kwôy wô sarñge. Kirija en uwôl Emen na, en uwôli wô sarñge men ¹⁷ bi Emen wo Kelma wona Jêsu Krist wo na Ibarna woñ ôbi hini emê hen bi ré bênge tu melênê nañ geré wo Tini to a yêgê sari bênge hen men, ka hônijnî derê a men hen. ¹⁸ Men, en uwôli bi turnge ré jôrij sa aña ken dî bôrñge sara ka ôbi uwôgênge kwôliji hen men, en uwôli bi kené hôn dampay aña dôri ka gay gay ka Emen na genge ðiré bijn ðijné kari hen. ¹⁹ Men, en gey bi kené hôn néé wori wo dê kirijn wo li jé yerna nabay ka nana bi bôrna sari a hen. ²⁰ Na néé bi wo pôn hen a Emen na ré bi Krist na jijn sijn kamñê añ sa biri ô meré sa kôbri woñ gusurô a derômarañ a hen. ²¹ Na kirijn bay ka hen a Emen né ðiri sa tunu to gay gay to ôrij nañ tôô hen men, to ôrij nañ néé wo gay gay kêm a men. Men, sa kenare to gay gay a hen men, ðere sa ka gôlij sa kirijn a a men. Men, sa hini wo yôn yôn woñ dampare wo uwôgijn haw na, mera ré nijba, kwo a uwôgijn tôre cêgê a men hen.

²² Men, Emen biri are kêm kôbri a bi ôbi ré òm sarji. Mega wo ôbi biri are kêm kôbri a bi ôbi ré

ôm sarji hen iyôn na, ôbi biri yi Kelma sa églis a a men. ²³ Hende a na yiri Wôsa na bôre a a ðiné ré hônij Krist men, gelij hal wori kêm a men. Mega wo yi Krist bi a kôba, nana hônij Emen men, gelij hal wori kêm a men hen iyôn.

2

Emen gôlij naɲ ðijé naɲ bô deré wori

¹ Ca ba, na ken yi môɲ temay gawré iyôn wô kibi bê wo ken bij Emen kwôlé ré hen men, wô kibi têrij tonje a men. ² Ca ba, jé lêrenje na habij mega jé lê ðiné ka sa terare a nà habij hen iyôn men, na jé lê dami wo tunu to habij ton hendi néé to bô kal a hen a, na kené ô tôre a men, na hende a lê jé haw hen bô ðiné kaɲ bay nariɲay Emen kwôlé hen a men. ³ Nibay kêm na nini yi mega ðiné bay ka hen men. Wôsa kirijna na nini lij anɲa bôrni na gey hen men, ka ermé woni na yi sara hen a men. Wôsa na nana yêɲ na bô habré a. Aɲ ré niné gelij gusij tô bô tarê wo Emen a wô kibi jé lêreni bi wo iyônɲi bi wo hen mega ðiné iyôn men.

⁴ Nijba, Emen na, bô tu ɲa tona damaɲ men, ôbi geyéna damaɲ a men. ⁵ Tôri bi wo hen a, nabay na nana yi môɲ temay gawré iyôn wô kibi têrij tona. Aɲ yi mega Emen ré béna na nana ji si kamɲê a naɲ Krist iyôn men. Na tiri, na naɲ bô deré wori a, ôbi ré gôlij naɲ ken déɲ iyôn hen. ⁶ Wô kibi bijare to nana bij naɲ Krist hen na, ôbi bi nana ji si kamɲê naɲ dî bem hen men, hô déna bi nana ô emé iyére naɲ dî derômaraj a a men.

⁷ Ôbi li naɲ na hen iyôn bi dîré gelij ðiné ka ré era hen bô deré wori wo dé kirij wo dîré li naɲ na, naɲ geré wo Jésu Krist hen.

⁸ Na tiri, Emen gôlij naɲ ken naɲ

bô deré wori men, wô sa kibi anɲa Jésu li hen a men. Na wô kibi lê anɲange ka dôri a kené gôlij hen né, nijba, Emen béɲge na déɲ iyôn. ⁹ Ka kelê yaɲ ba, ré na sa kibi jé lêrenje wo dôri aɲa Emen né gôlij naɲ ken hen. A iyôn ba, kwôni a nêmé dé denɲôri sara ré pa pa. ¹⁰ Na tiri, na Emen bi a hô déna wô kibi bijare to nana bij naɲ Jésu Krist hen bi nana lij anɲa dôri ka gay gay. Aɲ anɲa dôri bay ka hen na, ôbi na bu sa têrji tumô bi nana sa li.

Bay ayé bôô kêm bij pôn tô Jésu Krist a

¹¹ Kenbay ba, ken yêɲ Jub ré. Nijba, bi bôɲge jibéɲge sa anɲa na sa sarɲge a hen. Jubné uwôge yirji bay walé keɲ aɲ kenbay ba, bay uwôgêɲge bay walé keɲ né. Nijba, walé keɲ bi wo hen na, na anɲa kôbi gawra a lê mera. Iyôn ba, kenbay ka kena Jubné ré bay ka hen na, erméɲge sa kwôlo na: ¹² Wôsa wulê bi wo hen na, na ken kelaɲ naɲ *Krist men, na ken nêɲ yé peré ðiné ka Emen na cobji hen né men, anɲa Emen na genge dîré biji sa kibi dayé wo ôbi na dayji naɲ dî hen na, ken da kwa a ré a men. Men, anɲa na kené bij bôɲge sara na naɲ men, Emen kôba, na ken hône ré a men. ¹³ Nijba, haw hen sa kibi bijare tonje naɲ Jésu Krist na, kenbay ka ca ba, na ken kelaɲ naɲ Emen hen na, haw hen ba, ken da naɲ dî sa kibi temay Krist to ayij yiri lij sarga hen. ¹⁴ Wôsa na wô sari aɲa nana môrij naɲ bô jalé hen. Réba ca ba, Jubné naɲ ðiné ka na Jubné ré hen, na nana ðiné ka gay gay, nijba, ôbi li aɲ nana yi tô yé wo pôn. Men, ca ba, dôrijare na uwôl gurô perêna nijba, ôbi mène dôrijare hende to hen aɲ naɲ temayri. ¹⁵ Ôbi mène tôô to Jubné naɲ anɲa gay gay ka bay genge hen aɲ dîré dayij Jubné

naŋ bijné ka na Jubnê ré hen pôn aŋ bay ré yi bijné ka gay ré niŋ. Men, bay ré hô yi tô môn wo kôrbi sa kibi bijnare to bay bijn naŋ dî hen. Na hen iyônŋ a ôbi ré bi bô jalê yi perêrji a men. ¹⁶ Sa kibi temare to Krist ma sa gurô tagelê hen na, ôbi mène dôriŋare to na yi perêrji a hen aŋ men, dayji bi bay yi kurônŋi yi wo pôn men, hô biji pôn naŋ Emen a men. ¹⁷ Na ôbi á, Krist, kwo Emen dôri hen ré era sa uwôl béré Kwôlo Dôri wo kôl kwôli bô jalê béŋge kenbay ka kena Jubnê ré ka na ken kelanŋ naŋ Emen hen men, bijn Jubnê ka na dfa naŋ dî hen a men. ¹⁸ Wôsa na sa kibi aŋga Krist li hen aŋa nabay Jubnê naŋ bijné ka na Jubnê ré hen kêm, nana nêmé uso dfa ligi Emen Iba bijné a fem naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bôré hende to pôn hen.

¹⁹ Ôbi a, haw hen kené na kergê ka hena kelanŋ ré niŋ, niŋba, kena kam iyére mega kwo bijné ka Emen iyônŋ men, ken yiŋ kam Emen a men hen. ²⁰ Wôsa bay jé naŋ bay kibi Emen a yé mega tô iyére to dîŋ aŋ kenbay kena gerem wo bay jubu sara. Iyére hende to hen na, Krist a na keram wo bay dîŋ tebre. ²¹ Men, na sa kibri aŋa iyére hende to hen ré môriŋ geraŋ hen men, ôbi buru dîŋ debu tumô tumô bi ré yi iyéy Emen to ré yi naŋ jengêre wô kibi Emen. ²² Bijnare to ken bijn naŋ Krist hen na, kenbay kôba, ken yi môŋ gerem wo bay jibijn iyére iyônŋ naŋ bay ayê bôô kêm bi kené yiŋ iyére to Tini Emen mô bô hen.

3

Jé wo Pol li wô sa bijné ka na Jubnê ré hen

¹ Na wô bi wo hen aŋa, ené uwôl Emen wô sarŋge, nôbi Pol wo en yi dangya a wô kibi Jésu Krist

hen men, wô sarŋge kenbay ka kena Jubnê ré hen a men. ² Wôsa en hôn wo na kené toy mega wo Emen a ré ben jé bi wo hen naŋ bô derê wori bi ené li wô sarŋge. ³ Ôbi yêge sa aŋga yi naŋ kini uwôbêrji hen ben bi ené hôn. Na are bay ka ôbi yêge sarji ben hen aŋa, ené li kwôliji bô magtubu a dê béŋge hen. ⁴ Hena kené dêŋse ba, ka henê mega wo kwôlo yi naŋ kini uwôbêri wo gengiŋ sa Jésu Krist hen na, ené hôn dô. ⁵ Kwôlo yi naŋ kini uwôbêri wo gengiŋ sa Jésu Krist bi wo hen na, tumô ba, Emen na yêge sa kwôlê bi wo hen bijn bijné ka tumô hen ré niŋba, haw hen naŋ geré wo Tini na, ôbi yêge sa kwôlê bi wo hen bijn bay jé naŋ bay kibri ka ôbi na dîji naŋ jengêrji hen. ⁶ Kwôlo Emen yêge sari bi wo hen na, na wo naŋ geré wo Kwôlo Dôri na, bijné ka na Jubnê ré hen ré uwôn derê wo Jubnê uwôn hen men. Men, bay na kurônŋi yi wo pôn naŋ ci men. Aŋ sa bijnare tona naŋ Jésu Krist na, aŋga Emen genge dîré bijn Jubnê hen kôba, bay uwôn naŋ ci men. ⁷ Emen naŋ bô derê wori a ré ben bi ené yi mana wori naŋ néé wori bi ené uwôliŋ béré Kwôlo Dôri. ⁸ Perê bijné ka Emen a kêm hen na, nôbi ena ani ré woŋ kwôy niŋba, Emen li dô naŋ en aŋ ben bi ené kôliŋ kwôli derê wo dê kirijŋ wo na uwôn tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen bijn bijné ka na Jubnê ré hen. ⁹ Aŋ bi ené bi bijné kêm ré hôn wo iyeŋ a aŋga yi kini uwôbêrji a ka Emen na genge dîré lê hen ré yé môj môj ba? Na ôbi á, Emen woŋ ôbi dé are kêm hen, na gem are bay ka yi naŋ kini uwôbêrji hen naŋ dî tô. ¹⁰ Aŋ sa kibi églis na, bijné ka ôriŋ naŋ tôô men, bay néé a men, ka derômaranŋ a ré hônijŋ tu melênê wo Emen wo gay gay hen. ¹¹ Ôbi li

hen iyôn nãj ermé kwôlo ôbi na erem ca dema tô terare na ré dñj tô hen, aña Jêsu Krist Kelma wona ré sa li hen. ¹² Wôsa nana bijn pôn nãj Krist, sa kibi anãa ôbi li hen a men, aña nana nê m erê ligi Emen a nãj bôô pôn hen. ¹³ Ôbi á, ené sôm sarnge a bi yernge ré ilênge wô gusijn to ené gelijn wô sarnge hen né. Wôsa gusijn hende to en gelijn hen na, a sãj nãj derê wo dami bêjge.

Peré wo Krist peréna

¹⁴ Na wô sa bi wo hen aña, ené jubu guban tumô uwôlijj Ibarna Emen hen. ¹⁵ Na sa kibi Ibarna Emen bi aña tô yê bijné ka derômaran a nãj ka sa terare a na ré yijn ya hen. ¹⁶ Wôsa Emen nãj damnãj anãa dôri gay gay ka ôbi bijn bijné ôbi á, ené uwôli bi Tini ré bêjge nêé bi kené ðirijn bôrñge iyêre dem aña kené yijn bay ayê bôô ka ðebu geran tô. ¹⁷ Men, en uwôli bi sa kibi ayê bôô wonge na, Krist ré mô bôrñge a yôd. Men, en uwôli bi kené pur Emen men, kené pur megêrñge a men. Ôbi a yé môj hanêrñge wo tôbijn tôñ iyôn men, môj iyére to tôre dñj dô iyôn a men hen. ¹⁸ Na ôbi dema kenbay nãj megêrñge bay ayê bôô ka kwôni hen, kené hônijn peré wo Krist ré peréna hen na, ré dami ðê kirijn wo kwari ré nãj. ¹⁹ Men, en uwôli bi kené hôn peré wo Krist bi wo nana nê m henê ré hen kwôy wo hal wo Emen kêm ré yi yernge a.

²⁰ Emen na ôbi nê m ê lê are kêm. Ôbi nê m ê lê anãa ðê sa ka naa engereri ré li béna hen men, ðê sa ka naa erem hen a men. Ôbi nê m ê lê hen iyôn nãj nêé wori wo li jé yerna hen. ²¹ Ayênanãge kibri wô kibi anãa dôri ka ôbi li nãj geré wo églis men, nãj geré wo Jêsu Krist a men hen. Ayênanãge kibri hen iyôn kwôy nãj elê elê yôd.

*Amên, bi yi gelijn hen iyôn.

4

Kurôñgi yi Jêsu Krist na pôn nêj hari

¹ Ôbi á, ené sôm sarnge a nôbi wo en yi dangay a wô wo en li jé bijn Kelma hen, bi jé lêrenge ré yi mega kwo Emen na gey kirijn ôbi na uwôgênge hen. ² Yêñge bay ðê denãô ré men, lênge iyêre nãj bijné ré men, yêñge bay ulê bôô men, uwôlijjge bôrñge sa yernge a wô peré wo ken perijn hen men. ³ Lênge kwôy bi bijnare to Tunu li añ ken bijn hen na, ré mênijn né. Nijnba, ken môrñge nãj bô jalê. ⁴ Wôsa bijné ka Emen kêm na, yi môj gawra wo pôn iyôn men, Tunu toñ hendi bô bôre kôba, na pôn a men. Men, anãa ken bi bôrñge sara kené sa upé ka Emen na uwôgênge kwôlijji hen kôba, na pôn a men. ⁵ Men, nabay kêm kelmarena na pôn men, bôrna wo nabay kêm nana ay bijn Emen men, batêm to bay lêna hen a men kôba, na pôn. ⁶ Men, Emen na pôn nêj hari a ré na Iba bijné kêm men, na ôbi sa are kêm men, li jé nãj geré wo bijné kêm men, mô bô bijné kêm a men.

⁷ Nijnba, Emen béna nabay pôn pôn kêm gwosoy jé, nijnba, na *Krist a céna mega ôbi gey. ⁸ Na ôbi á, ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ôbi ðay ta mereg
añ ôbi pô bijné ka ôbi peraji kibi
kumbul a hen tôri a gelijn
bijné

añ ôbi cêj bijné anãa gay gay.»
⁹ Lijn bô magtubu to Emen kôl iyôn ba: «ôbi ðay ta» hen ba, bôri na iyeñ pôn ba? Kôl na iyôn ba, tumô dem ba, ôbi ré herbe tôñ kwôy tô terare a. ¹⁰ Añ ôbi bi wo herbe tô terare a hen na, ôbi a na kwo ðay ta sa derômaran yey añ bi ðiré

lê bi ari d'éri ré dôrij cerêd mega d'iré gey hen iyôn. ¹¹ Na ôbi nap yiri a c'ep b'ijé jé lêreji jé lêreji hen. Na ôbi á, ôbi ré b'ij ka p'oni ré yi bay jé men, ka p'oni ré yi bay kibi Emen men, bay uwôlê béré Kwôlo Dôri men, bay berê sa églis aṅ gelij b'ijé kwôlo Emen a men hen. ¹² Ôbi d'í gawrê bay ka hen iyôn, bi bay ré nan bay ayê bôô bi ré lij jé wo Emen aṅ bi églis to yi môṅ kurôṅgi yi Krist iyôn hen ré gesij ôrij tumô tumô, ¹³ hen iyôn kwôy wo nabay kêm naa b'ijge p'ôn sa ayê bôô wona men, naa b'ij sa henê wo nana hôn Kema Emen hen a men. Ôbi á, nana yij surjê tô ayê bôô wona kwôy wo naa sa yij môṅ Krist iyôn hen. ¹⁴ Wulê bi wo hen na, naa yé kamrê ka dê dê ré nij men, naa yé mega bato wo mêw tôri ôrij si na si na hen né nij men, naa dé bi aṅgaṅ gelé kaṅ benare ka b'ijé ka yi môṅ kal iyôn hen terêna ôrij né nij men, naa dé b'ijé lamêna nap gwsore toji hen ré nij a men. ¹⁵ Nijba, kirija nana perij yerna aṅ kôlij yerna kwôlê woṅ tiri hen iyôn na, naa yij ka surjê sa aṅga gay gay a tô Krist a wo na ôbi sarna hen. ¹⁶ Nijba, na sa kibri aṅa nana yij yi wo p'ôn hen, men kam yi bay ka hen ré jimnij nap kini kini hen aṅ kam yi bay ka gay gay hen ré lij jé wo gengij sari sari hen a men. Ôbi á, yerna ré d'ebij gesij wôsa bay ayê bôô perij yirji.

B'ijé ka b'ij nap Krist hen na, bi jé lêreji yi kwo kôrbi

¹⁷ Kwôlo na kelê hen na, en kôl nap hini Kelma. En uwôlêṅge bi jé lêreṅge ré yi môṅ kwo bay henêre Emen né hen né nij, wôsa na b'ijé ka ermé kwôlê woji na kwoṅ ani ré hen men, ¹⁸ ermé woji yi môṅ kirij kaṅ dilemne iyôn men, gelé wo Emen gôlij nap b'ijé

hen kôba, bay uwôn ré a men. Wôsa sarji iyêre aṅ bay hôn ani ré a men. ¹⁹ Men, tayre diji ré men, bay ay yirji lij aṅga habij ka gay gay ka bay gey lê hen iyôn kwôy kwôy hen men.

²⁰ Kenbay ba, na hen iyôn a bay na ré gelêṅge gengij sa Krist hen né. ²¹ En hôn wo na kené toy kwôli tumô nij. Aṅ tu kwôlê wo bay na gelêṅge kenbay ka ken b'ij nap Krist hen na, hena na yiri a. ²² Iyôn ba, bi jé lêreṅge yi môṅ kwo cay ré nij. Jé lêreṅge wo cay bi wo hen li aṅ ken yi b'ijé ka doy lê aṅga habij lêṅge aṅ mênêṅge. ²³ Iyôn ba, ken bi Emen bul jé lêreṅge men, ermé woṅge a men, bi yi kwo kôrbi. ²⁴ Men, bi jé lêreṅge wo kôrbi bi wo hen, yi môṅ kwo Emen hen iyôn. Jé lê wo kôrbi bi wo hen na, bi b'ij nap tu kwôlê men, kwôlê woṅ derôre men, bi dé tu Emen a men.

²⁵ Iyôn ba, ken kôlijge kwôlê woṅ benare ré nij, nijba, kôlijge yerṅge kwôlê woṅ tiri, wôsa nabay kêm nana yi môṅ kurôṅgi yi wo p'ôn iyôn. ²⁶ Hena bôrṅge ré tarêṅge na, ken d'í bô tarê bi wo hen lêṅge aṅ ken lij ani ka habij né men, ken d'í tare kurij sara ré a men. ²⁷ Diba ken d'ij ôbi bare geré ré. ²⁸ Bi kwôni wo na gemsêrê ba, bi gômse ré nij, nijba, bi li jé damaṅ nap kôbri wori uwônij are nap gerérji wô lij nap yiri men, ré li nap bay nimiré a men. ²⁹ Kelêṅge kwôlo habij ré nijba, ken kôl kwôlo a lê nap megêrṅge d'í men, ken kôl na kwôlo a nêmé dôbij ka toy kebrenṅge a hen ibiyare men. ³⁰ Lêṅge bi tu Tini Emen li na ré. Hende na aṅgaṅ talê ka ôbi talêṅge yerṅge a aṅ gel wo kené na kari. Aṅ tôre cêgê ba, Emen ré sa gôlij nap ken yôd hen. ³¹ Iyôn ba, ken d'í ermé wo habij wo gay

gay wo yi bôrŋge a hen men, bayi kwôlê men, bôô mênê men, bôô tarê men, nâpare men, tirîpare a men na, ken dî baa. ³² Nîjba, ken li dô nâj megêrŋge men, ken bôriŋ tu ja tonŋge men, dîŋge bôrŋge jal mega wo Emen dîj bôri jal sarŋge a wô bîjare to ken bîj nâj Krist hen men.

5

Jé lê bîjé ka mô kirîj ka peranŋi a

¹ Haw hen kena kam Emen ka ôbi perêŋge, iyôn ba, ken bi jé lêreŋge yi mega kwori hen iyôn men. ² Anŋa yôn yôn ka ken li ba, ken li hen iyôn perîj megêrŋge damaŋ mega wo *Krist peréna aŋ ay yiri bîj temare wô sarna hen iyôn men. Ôbi ay yiri bi môj lari wo bay ca tebîj Emen iyôn aŋ dé tu Emen.

³ Haw hen wo kena ka Emen nîj hen na, bi kwôli yîpare toj iyôn a tôn men, uwôripare môj garê iyôn men, tu bôriyare a men na, bi kwôliji kôliŋ perêrŋge a ré nîj men, ⁴ déŋge wo kené kôl kwôlê woŋ tayre nâj kwoŋ galé ré nîj men, kené pelîŋge pelîjare to habîj hen ré nîj a men, nîjba, ken liŋ Emen dosé wô anŋa ôbi li hen dî. ⁵ Iyôn ba, ken hôn wo upé kini merê bô emê iyére to Krist a nâj to Emen a na, ré yi gengîj na sa yîpare toj iyôn a tôn hen ré men, sa bay uwôripare môj garê iyôn hen né men, sa bay garemne are hen né a men. Wôsa ôbi garemne are na, garemne aŋgari bay ka hen yi mega kamré kari iyôn.

⁶ Bi bîjé lamêŋge nâj kibi derê woji hen né, wôsa anŋa habîj bay ka hen iyônŋi hen a lê bô Emen tari sa bay narê kwôlê a hen. ⁷ A iyôn ba, ken li miljare nâj bîjé bay ka iyônŋi hen né. ⁸ Wôsa ca ba, na ken mô bô dilemne a nîjba, haw hen wo ken bîj nâj

Kelma hen na, ken mô na kirîj ka peranŋi a nîj. Iyôn ba, bi jé lêreŋge yi mega ka mô kirîj ka peranŋi a iyôn dî. ⁹ Wôsa lê anŋa dôri men, kaŋ derôre men, kaŋ tiri a men, hena na kirîj ka peranŋi a. ¹⁰ Masêŋge bi ken li anŋa a dôriŋ Kelma Jêsu hen dî.

¹¹ Bîjge nâj bay lê anŋaŋ déj iyôn ka liŋ bô dilemne a hen né, nîjba, ken dô tô jé lêreji woŋ déj iyôn bi wo hen ta dî. ¹² Wôsa anŋa bîjé bay ka hen li nâj jalê hen na, hena niné kôl kwôliji ta kêm ba a yé tayre damaŋ. ¹³ Aŋ kirîja are bay ka kêm yi tu wolé na, bîjé a gelé derêrji réba habêrji lew. ¹⁴ Wôsa anŋa yi tu wolé na, na ka peranŋi. Na ôbi á, bay ré kôl iyôn ba:

«Jôbi wo ju yi kum hen na, enŋîj aŋ ju bér perê bîjé ka ma a aŋ Krist a bem merê kirîj ka peranŋi a.»

¹⁵ Iyôn ba, ken kôbe jé lêreŋge dô. Bi jé lêreŋge yi môj kwo bîjé ka hôn ani ré hen iyôn né, nîjba, bi yi môj kwo bîjé kaŋ bay tu melênê iyôn dî. ¹⁶ Wulê wo nana môriŋ haw hen na, na wulê wo habîj, iyôn ba, hena kené uwôn gerê wô liŋ anŋa dôri ba, ken li kwôy kwôy. ¹⁷ Yêŋge kwôbré ré, nîjba, ken mase wô henê anŋa Kelma Jêsu gey bi kené li hen.

¹⁸ Ken yi bay kwoyé ré, wôsa kwoyé na anŋa mène gawra, nîjba, ken dî Tunu toj hendi bô bôre wôn bôrŋge dî. ¹⁹ Dôbîjge ibiyare bôrŋge a nâj kurôn woŋ ayîj kibi Emen men, nâj kurôn wo gay gay wo Tini bêŋge hen men, ken kebe hen iyôn heramiŋ Kelma nâj bôô pôn a men. ²⁰ Liŋge Ibarna Emen dosé kwôy kwôy sa are kêm a nâj hini Kelma wona Jêsu Krist.

Hal wo dôri wo yébé nâj kwo kwôrŋêrji

²¹ Kenbay ka ken bij Krist kwôlê hen na, dô wo kenbay kôba, ken dôbijn sarŋge men.

²² Yébé, dôbijnge kwôrnêrnge sarŋge mega wo ken dôbijn Kelma hen iyôn men. ²³ Wôsa kurô iyére a na Kelma wore mega wo Krist na ôbi sa églis hen iyôn men, hende na yiri men, na ôbi a gôlij nap tu a men. ²⁴ Iyôn ba, bi yébé dôbijn kwôrnêrji sarji sa are kê m a mega wo églis dôbijn sare bij Krist hen iyôn men.

²⁵ Imnê, kenbay kôba, ken pur yéberŋge mega wo Krist perij églis aŋ ayij yiri bij temare wô sare hen iyôn men. ²⁶ Ôbi li hen iyôn bi diré dere nap jeŋgêre bij Emen, ôbi pule nap kam men, nap kwôlê wori a men. ²⁷ Wôsa ôbi li bi hende ré sa tumôri a nap hini emê men, bi hende ré sél men, yere ré léé ré men, ré yi kworij ré a men, aŋ bi ani kani ka habij ré nap yere a. ²⁸ Kwo kwôrnê yébé kôba, na hen iyôn hende to hen men. Bi bay pur yéberji mega wo bay perij kurôŋgi yirji hen iyôn men. Wôsa kwôni wo pur tamni ba, pur na yiri ôbi gaŋ. ²⁹ Wôsa kwôni wo tôrij kurôŋgi yiri wori ba, nap, nijba, ôbi biri emê men, gemni dô môn kwo Jésus lij églis hen iyôn. ³⁰ Wôsa nabay kê m nana yi môn kam yi Krist hen iyôn. ³¹ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Na hen iyôn aŋa iba ré dé ibari nap yori aŋ, aŋ bay nap tamni a merêji bem wô wo haw hen bay na kurôŋgi yi wo pôn.» ³² Kwôlê bi wo hen na, na kwo dami wo yi kini uwôbêri a wo magtubu to Emen yêge sari béna. Aŋ en hôn wo kwôlê bi wo hen ré kôl gengij na sa Krist nap églis. ³³ Men, kwôlê bi wo hen yi gengij sarŋge kenbay men. Bi i i kôba, gey tamni mega wo ôbi geyij yiri hen iyôn. Men, yébé kenbay

kôba, ken bij kwôrnêrnge kwôlê men.

6

Hal wo kamrê wo dôri men kwo balêrji wo dôri men

¹ Kamrê mega wo kena ka Kelma Jésus hen na, ken bij balêrnge kwôlê wôsa na hal wo dôri. ² Tôô Emen to pôni kôl iyôn ba: «Bij ibam nap yom kwôlê.» Tôô hende to hen, na to tumô to era nap terê kibi. ³ Terê kibi wo era nap tôô hende to hen a na: «Bi yem ré dôrem men, jeré môrij cêgem kelan sa terare a nà a men.»

⁴ Kenbay balê kamrê na, ken li bi bô kamneŋge tarji ré, nijba, ken gemji men, ken gelji men, ken halji a men, mega wo Kelma Jésus geléna geréri hen iyôn.

Hal wo dôri wo limé nap kwo bay iyéreji wo dôri men

⁵ Kenbay ka kena limé hen na, bijnge bay iyereŋge kwôlê men, ken hareji men, ken wuré tumôrji a men, lêŋge jé nap bôrŋge pôn a men. A hena kené li hen iyôn na, na *Krist a kené biri kwôlê sari a hen, ⁶ dîba, ken li na wô tirji ré men, bi bay ré denêŋge a men mera ré, nijba, ken li are kê m a Emen gey hen nap bô pôn wôsa kena limé ka Krist. ⁷ Lêŋge jé biji nap yi derê mega kené li bij na Kelma iyôn dîba, ken li mega wo kené li bij na gawré iyôn né. ⁸ Henêŋge mega wo hena kwôni wo ré na lema, ré na lema ré kôba, Kelma ré sa têbêri sa kôbri wô kibi lê anŋari ka dôri ka ôbi li hen.

⁹ Kenbay bay iyéy limé kôba, ken li dô nap ci hen iyôn men dîba, ken kôlji na sêŋge na sêŋge iyôn né. Henêŋge mega wo kenbay nap limé kanŋge bay ka hen kê m ôbi iyereŋge wo dami wo

derômaran a ré na pôn nêj hari.
Ôbi dô tu gawrê ré.

Anğan mapê ka Emen bij bijé kari

¹⁰ Gerjé kwôlê wujê wo na kelênge a na: Bi nérnge ya tô Kelma wona nan néé wori wo dami wo ôbi bérnge hen. ¹¹ Perênge anğan mapê kêm ka Emen bérnge hen kôbrenge a an kirija Sidan ré era wô lamêrnge ba kené gôlij gwosore tori. ¹² Wôsa kumbul wo nana li hen na, na nan gawrê ré, nijba, na nan tunu to habij to om sa kirij men, to ôrij nan tôô men, to ôrij nan néé to bô dilemne a hen nan to habij to bô kal a to ôrij nan néé hen a men. ¹³ Iyôj ba, ken pô anğan mapê ka Emen. Ôbi á, kirija wulê wo habij ré sa sarngé a ba, kené dëbij Sidan iyêre men, kené dëbij geran sa têrnge a kwôy wo ken derij kibi kumbul.

¹⁴ Iyôj ba, ken dëbu sa têrnge a, an bi tu kwôlê yi môj arij wojan harê tô bôô iyôj men, bi lê anğan derôre yi môj *bargay kan kumbul ka ken tôbe tëljin kabêrnge iyôj men. ¹⁵ Yernge wo gwanje tô ulê béré Kwôlo Dôri wo bij bijé bô jalê hen na, yi môj garbê ka ken tôbe têrnge a iyôj men. ¹⁶ Bôrnge wo ken bi nan wulê wulê sa Emen a hen na, yi môj malare to ken tëljin yernge an kirija ôbi bare ré heronje nan dêsê ka tare yirji a hen ba, ré sa bare mapêrji an.

¹⁷ Men, enjênge gelê wo yi mega jabga wojan kumbul wo ken tôbe sarngé a iyôj men, ken enje kwôlo Emen wo yi mega yebere tojan kaskar to Tunu tojan hendi bô bôre bi hen. ¹⁸ Are bay ka kêm ka ré dênsij hen na, ken uwôl Emen bi ré li nan ken sara. Merênênge

sa uwôlê Emen a ré mega wo Tunu gelênge hen iyôj. Iyôj ba, ken mô tu gejan men, ken lêjnê tô a kwôy men, ken uwôl Emen wô bay ayê bôô kêm a men. ¹⁹ Men, ken uwôli wô san bi kirija ené ay kwôlê wô kelê ba, ôbi ré bèn kwôlê wo dôri keben a bi ené kôl nan ibiyare wô kôlij bijé Kwôlo Dôri wori wo yi nan kini uwôbêri hen bi bay ré hôn. ²⁰ Na sa kibi Kwôlo Dôri bi wo hen an ené yij ôbi derê kwôli Krist men, en yij danjay a a men hen. Uwôlênge Emen bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri bi wo hen nan ibiyare wôsa dô lê dîba, bi ené hare ré.

Dosé to ôbi liji wô derij kibi kwôlê wori

²¹ Yêna Tikik wo nana piri wo li jé wo Kelma nan bôô pôn hen na, ôbi a sa kelênge kwôlo gengij san an bi kené hôn ené yi iyen ba men, na mi a ené li ba, a men. ²² Na wô bi wo hen an ené jéri yernge a, bi ôbi ré ô kelênge kwôlini men, ré dôbênge ibiyare bôrnge a a men hen.

²³ Bi Ibarna Emen nan Kelma wona Jêsu Krist bij yênerni bay ayê bôô kêm bô jalê men, bi li bi ken perij yernge men, ken bij bôrnge sa Jêsu Krist a a men tumô tumô. ²⁴ Bi Emen tô kibri sa bijé kêm ka pur Kelma wona Jêsu Krist nan bôô pôn nan wulê wulê hen.

Magtubu to Pol li bijn Pilipinê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilip ná, ná sa iyére to yi bô Erôp a aṅ hende a na sa iyére to tumô cog cog to Pol uwôlin béré Kwôlo Dôri ya. Kergare to têê wôô toṅ ulê béré to Pol ô hen aṅa ôbi ré dīṅ tô églis hende to Pilip a hen. (Jé lê bay jé: 16: 12-40.)

Elê kwône cêgê kirīṅa ôbi yīṅ daṅgay a hen aṅa ôbi ré liṅ magtubu hende to hen. Na magtubu toṅ baliyare senge wôsa ôbi gey liṅ na dosé wô aṅga bay jéṅ Epa-prodid eraṅ biri kirīṅa ôbi na mô bô nimiré a hen men, ôbi gey dôbêji ibiyare bôriji a bi bay ré ay yirji bijn *Krist naṅ bôô pôn dība, bay ré dī kwôni lamji naṅ aṅgaṅ gelé kaṅ benare ka ay tô yé perêrji a hen né.

Aṅga tumô ba (Sapitre 1: 1-11), Pol kôl na kwôli yi derê wori men, kwôli dosé to ôbi liṅ kamaṅ ka Pilip wô lê wo bay na li naṅ dī hen a men, dema ré kôlji kwôli aṅga ré sa sari a hen tô. Ôbi kôl kwôli aṅgaṅ dé bôô sara kari ka dīré ôriṅ tô bijnare tori a naṅ Jésu Krist bi wo dīré hôn bô wulé wo kiyay ré hen. (Sapitre 1: 12-26.) Men, ôbi dôbijn Pilipinê ibiyare bôriji a bi bay ré dēbijn geraṅ tô ayê bôô woji a men, bay ré bijn perêrji a men, ré dôbijn sarji men, ré liṅ naṅ yirji a men mega Jésu Krist gel hen iyôṅ. (Sapitre 1: 27 - sapitre 2:28.)

Pa dema si Pol naṅ bay ayê bôô ka Pilip ré gelij tô na, si Epaprodid naṅ Timoté a dôriṅ Pol kwôli kamaṅ ka Pilip a men, bay

a dôrji kwôli Pol men. (Sapitre 2: 19-30.)

Sapitre 3 ná, Pol yêge maa Pilipinê wô sa bijn ka bi bôriji pôn sa Kwôlo Dôri a ré hen men, ôbi kôlji bi bay ré genge jé lêri ôriṅ tumô tumô kwôy wo bay ré gelij naṅ Jésu Krist iyôṅ.

Sapitre 4 nà, ôbi duu kibi magtubu tori naṅ dôbê ibiyare men, lê dosé wô aṅga ôbi uwôṅ hen men, ôbi bu kôbriji a men.

Magtubu hende to hen na, bay uwôgere na magtubu toṅ yi derê. Wôsa ayij tôre kwôy derij kebrena, hende kôl na kwôli yi derê damaṅ. Na bê bôô pôn sa Krist a saṅ naṅ yi derê bi wo hen hen.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol, nibay naṅ Timoté bay jé ka Jésu Krist a lê magtubu hende to hen bēnge kenbay bay ayê bôô ka Pilip a wô kibi bijnare naṅ Kelma Jésu Krist hen men, nini li magtubu hende to hen bijn bay derê tumô kirij men, diyakerṅ a men. ² Bi bô derê naṅ bô jalê wo Ibarna Emen naṅ kwo Kelma Jésu Krist baa naṅ ken.

Pol uwôl Emen wô sa bay ayê bôô ka Pilip

³ Kirīṅa en erem sarṅge a na, en liṅ Emen dosé ta ta wô sarṅge men. ⁴ Kirīṅa en uwôl Emen wô sarṅge na, ta ta en li naṅ yi derê. ⁵ Wôsa na ken li naṅ en sa ulê béré Kwôlo Dôri a kirīṅa na ken toy kwôli keben a kwôy saṅ kemnêṅ hen. ⁶ En hôn wo Emen bi wo dī tô lê aṅga dôri bôriṅge a hen na, ôbi a lê hen iyôṅ kwôy wo Jésu Krist a heraj. ⁷ Ermé wo en erem sarṅge a hen iyôṅ na, na aṅga dôri wôsa bôn yi sarṅge a. Wôsa derê wo Emen li naṅ en aṅ ben en yi mana wori hen. Wo en yīṅ daṅgay a haw hen, wo na en baṅ senge aṅ en uwôlin béré Kwôlo Dôri dô hen

na, kenbay kôba, ken uwôjn men. ⁸ En perênge damañ añ Emen hôn wo ré na tiri. Peré wo en perênge hen na, hena na yi Jésu Krist a ganj.

⁹ Gel, anja en uwôlijn Emen kwôlenge bay a na: ré béngge bi kené perijn yerñge tumô tumô a men, bi turnge ré jôrij sa are kêm a men, kené hônijn derê tu anja dôri nañ ka habijn a men. ¹⁰ Men, bi kené kôbe anja dôri dema kené li a men. Ôbi a, wulê wo Jésu ré a herañ ba, ka sélé gelijn gay men, kwôni a upé ani ka habijn yerñge a ré a men. ¹¹ Men, ka lê anja dôri kwôy kwôy nañ néé wo Jésu Krist a men. Añ kirijna ñiné gel hen iyôn menba, bay a ayê kibi Emen men, heramiri a men.

Gelê hena na ligi Jésu a

¹² Yênen, en gey bi kené hôn mega wo anja ré sa san a hen na, ré li añ Kwôlo Dôri ré ô tumô tumô dîba, ani kani ré jôri ré. ¹³ Na hen iyôn aña asgarñê kêm ka gem iyé ôbi emé iyére hen nañ ñiné ka dangi a men ré hôn wo ené yi dangay na wô kibi Jésu Krist hen. ¹⁴ Yé wo en yi dangay a hen na, li añ bay ayê bôô kwône bij Kelma Jésu Krist bôrji damañ a. Bay hare ré nijñ nija, bay uwôl béré kwôlo Emen damañ a dî.

¹⁵ Ka póni perêrji a hen dô kwôli Jésu Krist wôsa bay li na terbére nañ en men, bay woge na nariñare nañ en a men. Nijba, ka póni ba, uwôl béré kwôlo Emen nañ ermé wo dôri men. ¹⁶ Bay li hen iyôn wôsa bay puren men, bay hôn wo Emen a ré ben jé bi wo hen bi ené gelijn ñiné wo Kwôlo Dôri bi wo hen ré na kwon tiri. ¹⁷ Nijba, ñiné ka ené kôl kwôlij tumô hen na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jésu Krist bi wo hen nañ ermé wo dôri ré nijba, na nañ ermé woñ terbére

mera. Añ bay erem yañ ba, lê wo ciré li hen iyôn na, bôn né mène damañ a dangay a.

¹⁸ Hena bay ré iyêl nañ bô habrê, nañ bôô pôn, kôba, li ani ré. Derêri ba, na wo kwôlo Krist ô tumô tumô añ yen dôren damañ. Ôbi a, ené lê yi derê hen iyôn kwôy kwôy hen. ¹⁹ Wôsa en hôn wo are bay ka kêm hen ré lê añ ené séñ bô dangay a senge wô uwôlê wo ken uwôl Emen wô san hen men, wô lê wo Tini Jésu Krist li nañ en hen a men. ²⁰ Ôbi a, anja ené mô gem añ en erem sara damañ hen na, na wo tayre ré sa dên né nijba, haw hen, ca yeñ kwôy ôrij tumô a hen na, ené iyêl nañ ibiyare añ ré ené ma na ma, ré ené mô tu geñ kôba, ené uwôlijn nén ayijn yen kêm uwôlijn hini emé sa Krist a. ²¹ Kupê nôbi ba, hena ené mô tu geñ ba, na wô ayê kibi Krist añ temare na derê wupê. ²² A hena ené mô tu geñ baa ya ba, na lê anja a lê nañ gawrê. Nijba, temare men, merê tu geñ men ba, na ka yôn a ené ayê pôn ba en hôn né. ²³ Are bay ka wôô hen lén añ en gaanê damañ, nôbi ba, en gey ma añ ené erê merê nañ Jésu Krist dô gôlijn merê tu geñ. ²⁴ Nijba, wô sarñge kenbay na, bi ené mô tu geñ sa terare a nà ná, dô damañ. ²⁵ Mega wo en hôn wo ré na tiri hen iyôn na, en hôn wo ené merê tu geñ perênge a añ bi ayê bôô wonge ré ô tumô tumô men, bi yerñge ré derênge sara a men. ²⁶ Añ kirijna na so dangay sa upênge hôrij na, ka dê dengôrnge wô sa keben tô Jésu Krist a.

²⁷ Iyôn ba, ken li anja bij nañ Kwôlo Dôri wo Krist hen. Ôbi a, ré ené ô gelênge, ré ené ô ré kôba, en gey toyé wo kené ñebu gerañ men, ermé wonge ré na pôn men, wo kené bi tôrnge kariñ mapê sa

ayê bôo wo dîj sa Kwôlo Dôri a hen men. ²⁸ Harijnge bay barenge ré kwôy. Hena kené hare ré kwôy nij na, bay a hené mega kwôji ba, ciré mène nij. An Emen a geléji mega kenbay ba, dôbi a ré gôlij nap ken hen. ²⁹ Na bô derê wo Emen a lê a kené lij jé bij Krist hen, na wô bôrnge wo ken bi sari a hen mera ré, nijba, wô gusij to ken gelij wô sari hen a men. ³⁰ Wôsa manê wo en kaarê hen na, haw hen kenbay kôba, ken ka nap en men nij. Mega wo ken hôn hen iyôn ná, en ka baa ya.

2

Kwôli dôbê sa to Krist nap dampare tori

¹ Bijare to ken bij nap *Krist a hen na, bénge néérnge ba? Men, peré wo ôbi peréngge hen ba, dôbêngge ibiyare bôrnge a ba? Ken bij nap Tunu toj hendi bô bôre men, ken bij perêrnge a men, perij men, ken dôrij perêrnge a a men ba? ² Iyôn ba, bi ken bij pôn men, bi ken perij yerngge nap bôo pôn men, bi ermé woŋge kôba, ré pôn men, bi tunuŋge yi pôn sa aŋga ken woge hen a men. An bi ben yi derê. ³ Lêngge ani kani nap ermé woŋ terbére ré men, wo kené dên megêrnge ré a men. Nijba, ken dôbij sarngge men, ken bô megêrnge mega ré na ka damné dênge a men. ⁴ Bi i i ba, erem sa derê wori a mera ré, nijba, sa kwo megêri a a men. ⁵ Ôriŋge perêrnge a mega bijné ka bij pôn nap Jêsu Krist iyôn.

⁶ Ôbi na na Emen ca yej hari nijba,

ôbi woge bi diré némij nap dî môj môj ré.

⁷ Nijba, ôbi dên dampare tori hende to hen nap bô geyé wori an mana.

Ôbi yêj mega gawré yêj hen iyôn men, bijné gili wo ôbi ré na gawra a men.

⁸ Ôbi bô yiri mega ani ré iyôn an bij Emen kwôlê kwôy ô man temare toj tayre sa gurô tagelê.

⁹ Na ôbi á, Emen né ayri dî sa are a kêm hen men, ôbi biri hini wo dê sa hini kêm a men hen.

¹⁰ An bi bijné ka derômaran a nap ka sa terare a nà men, ka ma a men kêm kirija bay ré toy hini Jêsu ba, bay kêm ré di kwiniji tôj tumôri a.

¹¹ An bi bijné kêm ré kôl Jêsu ré na Kelma, an uwôlij hini emê sa Emen Iba bijné a.

Bay ayê bôo na kirij ka peranji ka bijné ka sa terare a nà

¹² Yênen kapê, hen iyôn na, kirija na en baj iyére tonje a hen na, na ken bèn kwôlê nijba, haw hen wo en nap hen kôba, ken bêm kwôlê daman a. Gelé wo Emen gôlij nap ken hen na, kenbay kôba, ken li jé sara nap harê men, ken wuré a men. ¹³ Wôsa Emen li jé bôrnge a bi kené uwôrij néérnge woŋ geyé aŋga bij nap gengé wori wo dôri hen men, kené lij a men. ¹⁴ Jé wo yôn yôn wo ken li na, ken bare ré men, ken narij sara ré a men, ¹⁵ an bi ken yi bijné ka kwôlê wôni bu sarji ré men, bijné ka séli men, ken yij kam Emen ka ani ka habij nap yirji a men perê bijné kap bay laserê kirij hen men, bay bô habré a men ka sa terare a nà. Peranngenge peré gawré bay ka hen mega tay tô deperere iyôn. ¹⁶ Wôsa ken kôlji kwôlo a gôlij

naŋ bijné. A hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jésus a herap hen na, yen a sa yén tumôri a wô kebrenge, wôsa gel wo jé wo na en li tu temare hen na, na ré na déŋ iyôn né.

¹⁷ Ayê bôo wongge yi môŋ sarga wo ken li bijn Emen iyôn. Aŋ hena bay ré deren aŋ kwôbren uwôsijn jôgijn naŋ sarga wongge bi wo hen na, en li yi derê wô sarga bi wo hen men, en li yi derê naŋ ken a men. ¹⁸ Kenbay kôba, bi yernge derênge men, nôbi kôba, na sê peré naŋ ken men.

Pol jé si Timoté naŋ Epaprodid

¹⁹ En erem hena Kelma Jésus ré gey men na, ené jé Timoté iyére tonge a hen ya. Aŋ kirina ôbi ré bulo hera ba, ré sa dôben ibiyare bôn a naŋ kwôlengenge wo ôbi a sa dôren hen. ²⁰ Wôsa kwôni wo sun kwôlengenge men, li naŋ ken môŋ kwo en lij hen iyôn ba, naŋ, na Timoté bi pôn nêŋ hari. ²¹ Wôsa bijné kêm woge na derê wo gengijn sarji mera, dîba woge ciré lê anga gengijn sa Jésus Krist hen né. ²² Wôsa anga Timoté li hen na, gelênge wo ôbi ré na kwôni woj bôo pôn, wôsa jé ulê béré Kwôlo Dôri wo ôbi li naŋ en hen na, yi môŋ kema wo li jé naŋ ibari hen iyôn. ²³ Ôbi a, kirina ené hôn kwôlo gengijn san nij na, na jéri yernge a hanê nij. ²⁴ Naŋ bôn wo en bi sa Kelma a hen na, en hôn wo nôbi kôba, ené erê iyére tonge a hen ya men.

²⁵ Kwo gengijn sa yênen Epaprodid woj megan ôbi jé men, megan ôbi manê wo tô ulê béré kwôlo Emen a wo na ken jori yen a bi ré era sa li naŋ en sa anga napen a hen na, en erem wo ené jéŋ naŋ dî hôrij béŋge. ²⁶ Wôsa doy herê ô gelênge liri gaŋ men, ôbi sun wô toyé wo kené toy wo dîré ômijn hen a men. ²⁷ Na tiri, tumô ba, ômpare liri tu temare

a hari nijba, Emen bô tu ja tori men, nôbi kôba, Emen bô tu ja tijê a men aŋ berareri aŋ bi bô emê wo danŋi ré hô lèn a ré nij. ²⁸ Ôbi a, ené iyêlbe bi ené biri bi ré hô unênge aŋ kirina kené geli ba, yernge ré derênge men, nôbi kôba, denŋôn ré kurijn tôŋ men hen. ²⁹ Iyôn ba, kirina ôbi ô bijn na, ken biri yernge a dô naŋ yi derê mega yênenge tô Kelma iyôn. Aŋ kwôni mega ôbi hen iyôn na, ken biri kwôlé. ³⁰ Wôsa baa dâ wo ôbi na dâ ma tô jé wo Krist a. Ôbi ay yiri ulêŋ lij jé wo kenbay a na ré lê ben hen.

3

Gawra a lê iyeŋ a ré yijn kwon derôre tu Emen a ba?

¹ Aŋ haw hen yênen, kwôlo baa wo na kelê a na: Lênge yi derê wô bijnare to ken bijn naŋ Kelma hen. Kwôlo na en kelênge bô magtubu a tumô hen na, na hô kelênge a sôn dîba, keben a manen sara ré, wôsa en hô kôl hen iyôn bi ré li naŋ ken. ² Bay jé kaŋ bay lê habré men, bijné ka yi môŋ garê iyôn hen men, bijné ka mô wô kôlij megêrji ré wal keŋ hen a men na, berêngeji dô. ³ Wôsa na nabay a na bay walê keŋ kaŋ tiri hen dîba, na bay ré. Wôsa nana tebe Emen na sa kibi Tini men, nana di denŋôrna wô kibi bijnare to nana bijn naŋ Jésus Krist hen a men dîba, nana bi bôrna na sa angaŋ yi yé ka gawrê hen né. ⁴ Dôd ba, nôbi kôba, ré ené bê bôn sa angaŋ yi yé bay ka na ka gawrê mera hen men. A hena bijné ka pônî ré erem mega ciré bê bôrji sa angaŋ yi yé kaji bay ka hen na, nôbi kôba, ré ené nêmbê bê bôn sara gôlij kwoji aŋ sôn. ⁵ Wôsa balên kaŋ bay yênaŋ na ena *Israyêl men, ena kuŋga Bêŋjamin men, ena Hébrejê woj kij men, en yêŋ li sa marge menba, bay walen

kenj men, kwoj bê kwôlê sa tôô to Jubnê ba, ena *Parisinê woñ dên a men. ⁶ Kwo gengijn sa jê lêren ba, na en gelijn tu églis gusijn najj yi gwa men, lê anğaj derôre ka tôô to *Moyis genge hen na, kwôni uwônj ani kani ka habijn yen a ré a men. ⁷ Are bay ka hen na, ca ba, na en bôrji mega ari upéren iyônj, nijba, haw hen wô kibi *Krist na, en bôrji mega anğa ré najj iyônj. ⁸ Na tiri, are bay ka kêm ka na en dij denğôn hen na, en bôrji mega ani ré iyônj gengijn najj ka dô dê ka na henê Jêsu Krist wo na Kelma wupjê hen. Aj na wô kibri ôbi aja enê kanijn are kêm hen men, en bôrji yi mega anğaj bêp iyônj tun a a men hen aj bi enê uwônijn anğa dô dê aj ka na Krist hen dî. ⁹ Men, bi enê bij pôn najj dî dô cerêd a men. Na wô bê wo en bi kwôlê sa tôô to Moyis a hen a enê yijn gawra woñ derôre cerêd tu Emen a hen né. Nijba, na wô kibi anğa Krist li hen. Aj na Emen a bé gawra yé kwoj derôre cerêd tiri a wô kibi bê wo ôbi bi bôri sa Krist a hen. ¹⁰ Anğa bu bôn damanj ba, na wo enê hôn Krist men, enê hôn néé wori wo ôbi jijn sijn kamjê hen men, enê gelijn gusijn mega ôbi na gelijn hen iyônj men, enê majj môj kwo ôbi majj hen iyônj a men. ¹¹ Ôbi a, nôbi kôba, enê dî bôn mega enê sa jê sé kamjê môj kwo ôbi jijn sijn kamjê hen iyônj men.

¹² En kôl na wô wo enê uwônj are bay ka kêm hen nijj né men, enê na gawra wo dô cerêd nijj a men né, nijba, en mase bi enê beré are bay ka hen najj kôben bi ré yi kanê, wôsa Jêsu Krist a buren dera bi enê yi kwori hen. ¹³ Yênen, en erem wo enê bu are bay ka hen kôbena nijj ré tô. Nijba, anğa en li haw hen na, en gôrbijn anğa cêgen a aj en mase

upé ka tumô a hen dî. ¹⁴ Na ôbi á, enê ge yôd yôd bi enê upé are bay ka hen men, bi enê uwônijn sa kôbi derômaranj a wo Emen uwôgêna kwôli najj geré wo Jêsu Krist hen a men.

¹⁵ Nabay ka nana ka surjê tô kwôlo Emen a hen na, ermé wona ré yé hen iyônj dî. A hena ka pôni perêrñge a hen ré erem kwôlo đanği bôrji a ba, Emen a yêgê sari béñge senge. ¹⁶ Na mi mi ba, geré wo na nana ayênge aj nana erênge tô a kwôy sañ kemnên hen na, ôbi a nana erênge tô a yôd yôd dî.

¹⁷ Yênen, kenbay kêm ken ay sa tèn men, gawrê ka jê lêreji na kwo dôri môj kwo na nini gelênge hen iyônj a kené dî turnge tôrji a dî men. ¹⁸ Kwôlê wo hen na, na en kelênge têê kwône tumô nijj, aja haw hen enê hô kelênge najj cémé tun a a hen. Bijné kwône jê lêreji gel wo bay ré na bay bayi temare to Krist sa gurô tagelê. ¹⁹ Bijné bay ka iyônğji hen na, mênê yi wô sarji. Wôsa bôrji a na emen woji men, bay di denğôrji sa lê anğaj tayre a men, bay erem na sa anğa sa terare a nâ mera a men. ²⁰ Nabay ba, nana sipé ka bô *emê iyére to derômaranj a men, nana mô gem Kelma wona Jêsu Krist wo na ôbi gôlij najj na hen bi ré hena derômaranj a sa upéna men. ²¹ Wulê wo ôbi a heraj hen na, ôbi a ayê yerna wo iya aj a sa ma hen gasijn kwoj hini emê môj kwori iyônj. Ôbi li hen iyônj na najj néé wo li aj are kêm biri kwôlê hen.

4

Pol gelijn bay ayê bôd ka Pilip anğa bay ré lê

¹ Iyônj ba, yênen kanê, doj gelêrñge lèn damanj men, en li yi derê wô kebrenge men, ken

yi môñ ari dê dengô kapê iyôn a men. Na hen iyôn a, kené ðebij gerañ derê sa bijnare to ken bijn nap *Krist hen.

² Ebodi nap Sêntis, en sôm sarnge a bi bô jalê ré yi perênge a wô wo kena yêñê tô Kelma. ³ Jôbi megan ôbi jê hen kôba, en uwôlen bi jeré li nap yêbé bay ka wôô hen, wôsa nibay nap ci nini gelij gusij tô ulê béré Kwôlo Dôri bijn bijné a. Kléma nap bay jê ka ðanji kwône kôba, li jê nap ni men. Ap bay kêm hiniji yi bô magtubu toj merê tu geñ to hini bijné ka Emen a sa gôlij nap ci nap kwiniiji hen ya men.

⁴ Lênge yi derê nap wulê wulê wô wo ken bijn nap Kelma. En kelênge ba, en hô kelênge a sôn: lênge yi derê.

⁵ Bi derê wonge yi tu wolê. Henênge wo baa ða wo Kelma a hera nij. ⁶ Senijge ani kani ré, nijba, anga najênge ba, ken engerij Emen kwôy kwôy men, ken liri dosé wô sarji a men. ⁷ Ôbi a, bô jalê wo Emen wo gôlij sa are kêm ka gawrê hôn hen a jalê bônge nap ermé wonge, wôsa ken bijn nap Jésus Krist.

⁸ Yêñên, gerné kwôlo na kelênge a na: ermênge sa anga dôri ka bijné a dené ka ná: angap tiri men, ka dé wo jeré biji kwôlé hen men, angap derôre men, ka séli men, ka nêm wo bijné ré gey hen men, ka bay kôl kwôliji dô hen a men. ⁹ Anga na en kelênge kwôliji ken toy ap ken bi bônge sara hen men, ka en li ken gel nap turnge hen a men na, bay a kené li ði. Ap Emen wop ôbi bé bô jalê hen a baa nap ken.

Pol lij bay ayê bôô ka Pilip dosé wô anga bay jêñ biri hen

¹⁰ En lij Kelma dosé men, yen dôren daman a men wôsa ken hô erem san a. Ken erem wô lê nap en na ca yeñ nijba, na geréri a na

kené uwôn ré tô. ¹¹ En kôl hen iyôn na wô wo ené ôrij doy ani ré, nijba, en hôn lê yi derê sa anga yi kôben a hen kwôy kwôy. ¹² Wôsa en hôn merê bô nimiré a men, bô ari upé a men. Kirij ka yôn yôn kôba, en hôn merê bô upé a men, bô kurôn a men, bô anga mêy a men, bô ka dê a a men. ¹³ En uwôn néén môrij bô are bay ka kêm hen sa kibi néé wo Krist ben hen. ¹⁴ Nijba, ken li dô kirija ken li nap en sa gusij tijê hen.

¹⁵ Kenbay milnén Pilipinêñê, ken hôn, wulê wo en ðij emé iyére to Maséduwan ap, ap kirija en ayij tô ulê béré Kwôlo Dôri hen na, na kenbay penenge mera a na lê nap en, ðiba églis tôni to ðanji na li nap en né. ¹⁶ Kirija en ban Tésalonik a tô kôba, ken li nap en têê kwône sa anga najen a.

¹⁷ En kôl hen iyôn na wo kené hô ben ani ré, nijba, en erem sa terê wo Emen a sa terê kibri sarnge a wô kibi lê wo ken li nap en hen. ¹⁸ En uwôn are kêm ka na ken jop ben hen ap gôlen tôñ a. Are kêm ka na ken jop Epaprodid erañ ben hen na, en uwôn ap ani kani najen ré nij. Are bay ka hen yi môñ sarga wo gôrmeri ðijé dôrij Emen men, dé tiri a men iyôn. ¹⁹ Emen wupê wop ôbi ari upé ka kwôni hen na, ôbi a benge are kêm ka ken ôrij doyriji hen tô Jésus Krist a. ²⁰ Bi na ayênge kibi Ibarna Emen kwôy nap kunena. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Gerné dosé to ôbi liji wô derij kibi magtubu tori

²¹ Lijge bijné ka Emen kêm wô kibi bijnare toji nap Jésus Krist hen dosé. Men yêñerna kap bay ayê bôô ka mô nap en nà hen kôba, lênge dosé men. ²² Bijné ka Emen kêm lênge dosé, nijba, ka iyé kelma *Sésar a lênge dosé daman a.

23 Bi Kelma Jêsu Krist tô kibri
sarŋe a pôn pôn kê.

Magtubu to Pol li bijn Kwolosijnê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kwolôs na na sa iyére to bô emê wo Asi a. Kwolôs na kilométer arew wôo nañ Epês si tô emen iyôn. Pol ô Kwolôs sa pôn ré, nijba, na megari ôbi jé Epapras a na ná kwôni wo tumô wo na ô ulê béré Kwôlo Dôri ya. (Sapitre 1:7 men, Sapitre 4:12.) Epapras bi kôba, na kwôni wo Kwolôs. Kirija Pol yij danğay a Rôm hen na (Sapitre 4: 3, 10, 18), Epapras ô kôli mega wo bay ayê bôô ka Kwolôs a ré ay geré anğay gelé ka kôrbi.

Bijné kañ bay gelére anğay kôrbi bay ka hen na, bay kôl hena kwôni ré gey henê Emen men, uwônijn gelé a men na, bay kôl bay réé tibé tunu to habijn to ôrij nañ néé hen men, bay réé dôbê sarji bijn lê hara woji mega walê keñ iyôn men, bay réé cibé tirji sa tôô to gengijn sa emê men, gengijn sa anğay yê men hen.

Kirija Pol toy kwôlê bi wo hen iyôn menba, ôbi sun añ hena li magtubu lew bijn bay ayê bôô ka Kwolôs. Ôbi kôlji mega wo gelé wo Emen ré bi nañ geré wo Jêsu Krist hen na, ré nêmen iyôn. Añ na si Tikik nañ Onésim a ôrij nañ magtubu hende to hen bijn (Sapitre 4:7, 9). Sapitre 1: 1-14 na, Pol liji dosé men, uwôl Emen añ liri liri dosé men. Sapitre 1: 15 - 2: 3 kôl na kwôli néé nêmen wo *Krist. Ôbi gôlij sa tunu kêm to ôrij nañ néé hen men, ôbi na ôbi sa églis pôn nêñ hari men.

Sapitre 2: 4-25 na, Pol yêge maa bay ayê bôô ka Kwolôs gengijn sa kwôlê woñ benare wo gawré ka pôni usuréri sa iyére toji a hen.

Sapitre 3: 1 - 4: 6 na, Pol hô kôlji kwôli hal wo kôrbi wo nana ay kirija nana bijn nañ Krist hen men, perê bay ayê bôô a men, bô iyére toji a men, nañ bijné ka nô a men. Sapitre 4: 7-18 na, Pol duu kibi magtubu tori nañ kwôlo gay gay wo ôbi kôl kwo gengijn sari men, dosé to ôbi li bijn nañ kôbri wori hen men.

Anğay gelé kañ benare bay ka hen na, tôri gay gay dîba, na pôn né. Nijba, anğay pôn ka bilijn danğay ré ná, na wô wo bay gusuré bay ayê bôô añ nôgeji kelanğ sa bê bôô sa Krist a pôn nêñ. Na ôbi á, magtubu to Pol ré li bijn bay ayê bôô ka Kwolôs hen na, yi mega ôbi ré li bijn na bay ayê bôô ka kemnêñ men iyôn. Magtubu hende to hen kôl kwôli gelé wo Krist gôlij sa are kêm hen men, kwôli deré wo ôbi derêna bô lemnare to tunu to habijn berêna bô a hen men.

Dosé to Pol lij kamañ ka Kwolôs

¹ Nôbi Pol nañ yêmena Timoté, a lê magtubu hende to hen bêñge hen. Nôbi, ena *ôbi jé wo Krist Jêsu nañ bô geyé wo Emen.

² En li magtubu hende to hen bêñge kenbay bijné ka Emen ka Kwolôs a kañ bay bôô pôn ka ken bijn nañ Krist hen. Bi bô deré nañ bô jalê wo Ibarna Emen baa nañ ken.

Pol lij Emen dosé

³ Nini lij Emen Iba Kelma wona Jêsu Krist dosé sa pôn pôn kirija nini uwôli wô sarñge. ⁴ Wôsa nini toy kwôli ayê bôô woñge wo tô Krist Jêsu a men, kwôli peré wo ken pur bijné ka Emen a men hen. ⁵ Ken li hen iyôn wôsa kirija béré kwôlê woñ tiri kurijn mareñge a kwini ta na, na ken toy kwôli anğay dé bôô sara ka yi bô kwôlê bi wo hen a. Na ôbi á, ayê bôô woñge nañ peré wo

ken pur yênrnge hen ré dîj sa anja ken dî bôrnga sara ka Emen na dî gengij sarnga derômaraj a hen. ⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, sa perêrnga a. Ôbi bij bijné derê men, ô tumô tumô gôr kirij sa terare a nà, na na hen iyôj hende to hen ayij tôri wulê wo na ken toyij men, ken hônij bô derê wo Emen tiri a men hen. ⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen a na kené toy kibi Epapras megarni ôbi jé wo nini piri hen. Ôbi li jé naj bô pôn bij Krist wô derê wonge men, ⁸ ôbi derêni wô peré wo Tunu toj hendi bô bôrê bêngge ken pur bijné ka Emen hen a men.

⁹ Ôbi á, ré ayij tôri wulê wo nini toyij kwôlenga hen na, nibay kôba, nini uwôl Emen sa pôn pôn wô sarnga men, nini engeriri ré bêngge tu melênê kêm naj henê are kêm ka Tunu bi hen, dema kené hônij are kêm ka ôbi gey hen derê. ¹⁰ Iyôj ba, bi jé lêrenga gel wo kené na ka Kelma aj kené li anja ré dé tiri hen kwôy kwôy men, kené li anja dôri ka gay gay hen men, kené hôn Emen tumô tumô men, ¹¹ bi Emen né bêngge nérnga sa are kêm a naj néé damjare tori aj bi kené berij bôrnga iyêre sa are kêm a men, kené yi bay ulê bô men, kené li naj yi derê a men. ¹² Iyôj ba, ken lij Ibarna Emen dosé wôsa na ôbi a lê aja kené uwôrij anja ôbi na genge dîré sa bij bijné kari bô emê iyêre to kirij ka perangi a hen. ¹³ Men, ôbi derêna erej bô emê iyêre to dilemne a bi nana ôrij bô emê iyêre to Kemari wo ôbi geyri hen dî. ¹⁴ Na sa kibi anja Kemari bay ka li hen aja ôbi ré derêna bô habré a aj dîj bôri jal sa têrij tona a men hen.

Krist naj jé lêri

¹⁵ Krist bi wo hen gel Emen wo kwôni gili ré hen men, ôbi na

Kema Emen wo na ôbi sa ari dé ka Emen kêm a men. ¹⁶ Wôsa nà naj geré wori aja Emen na ré dîj are kêm ka derômaraj a naj ka sa terare a nà men, ka tu gawra gel men, ka tu gawra gel ré hen a men. Sa gagay kenare a men, sa ka gôlij sa kirij a men, sa tunu to gay gay to ôrij naj tôô men, to ôrij naj néé wo gay gay kêm a men hen na, na dîj naj geré wo Kemari men, wô bij na Kemari bi wo hen a men. ¹⁷ Ôbi na tumô are kêm men, are bay ka kêm hen yi naj kiniji kiniji naj geré wori a men. ¹⁸ Ôbi na Kelma sa Églis to yi môj kurôngi yiri iyôj hen. Wôsa ôbi na ayê tô are men, kwo tumô wo ji si kamjê aj hó ma ré nij. Na hen iyôj aja ôbi ré yij tumô are kêm hen. ¹⁹ Wôsa are kêm ka yi yi Emen a hen na, ôbi gey bi ré yi yi Kemari a hen iyôj men yôd. ²⁰ Emen genge bi are kêm ka sa terare a nà naj ka derômaraj a ré hô bij pôn naj dî naj geré wo Kemari. Aj ôbi bi bô jalê yi perêrji a naj gawré sa kibi kwôbri Kemari wo bij tôj sa gurô tagelê hen.

²¹ Kenbay na, ca ba na ken kela naj Emen men, na kena bay bayiriri a men wôsa ermé wonge naj jé lêrenga na habij. ²² Nijba, haw hen Emen hô bêngge pôn naj dî nij sa kibi temay Kemari wo ay yi gawra môj kwona iyôj hen aj bi kené yij bijné ka yi naj jengêrji ka séli ka kwôni a nêmé ulê kwôlé sarji a ré, wulê wo ôbi ré ôrij naj ken tumôri a. ²³ Iyôj ba, ken bu ayê bô wonge iyêre môj tô iyêre to dîj dô iyôj dîba, ken dî ani nôgênga wolé sa anja ken dî bôrnga sara ka ken toy bô Kwôlo Dôri a hen né. Kwôlo dôri bi wo hen na, bay na uwôl béreri bij gawré pôn pôn kêm sa terare a nà: aj nôbi Pol kôba, en yi mana wo Emen wô ulê béré Kwôlo Dôri bi

wo hen men.

Jé wo Pol li wô sa Églis

²⁴ Haw hen yen dôren sa gusijn to en gelijn wô sarŋge hen. En gelijn gusijn mega wo Krist na gelijn wô églis to yi môŋ kurôŋgi yiri hen iyôŋ hen aŋ en dirijn kibi jé woŋ gusijn wô Krist wo na baa hen. ²⁵ Na ôbi á, ené yijn mana wo Églis na wôsa Emen a bèn jé bi wo hen kôben a bi ené uwôliŋ béré deré kwôlê wo dôri hen kêm yôd. ²⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, na yi kini uwôbêri a ca yeŋ niŋba, haw hen Emen yêge sari biŋ biŋé kari niŋ. ²⁷ Emen a gengé bi díré yêgê sa Kwôlo Dôri bi wo hen aŋ bi biŋé ré hôn mega gengé wori bi wo hen na, ré na aŋga ré dô gaŋ aŋ ré lê naŋ tô yê biŋé kêm. Kwôlo na yi naŋ uwôbêri bi wo hen na, na wo Krist ré mô bôrŋge a. Na ôbi á, kené diŋ bôrŋge wo kené sa upé hini emê wo Emen wo Krist ôriŋ men hen. ²⁸ Nini kôl kwôli Jésu Krist biŋ biŋé kêm men, nini yêge marji men, nini gelji naŋ tu melênê kêm a men, bi kwôni wo ré biŋ naŋ Krist ba, ré gesijn. ²⁹ Na wô jé bi wo hen aŋa ené mase wô lê jé naŋ néé wo Krist wo li jé damaŋ yen a hen.

2

¹ En gey bi kené hôn wo ené ka maŋê wô sarŋge damaŋ men, wô sa bay ayê bôô ka Lawdisé a men, wô sa biŋé kwône ka gel tun né tô hen a men. ² En li hen iyôŋ bi kenbay men bay men kené dôbiŋ ibiyare bôrŋge a men, bi kené pirijn yerŋge naŋ bôô pôn a men. Men, kené hôn tu kwôlê naŋ are kêm ka yi bô a hen. Na ôbi a béŋge ka henê sarŋge a deré kwôlo Emen wo yi naŋ kini uwôbêri hen. Kwôlo yi naŋ kini uwôbêri bi wo hen na, na *Krist bi naŋ yiri. ³ Na yiri a a aŋgaŋ upé kêm ka gengijn sa tu melênê

naŋ henê are ka hena ligi Emen a hen ré uwôbiŋ ya.

⁴ En kelêŋge hen iyôŋ bi kwôni ré lamêŋge naŋ kibi deré wori ré. ⁵ Bi wo en naŋ perêrŋge a hen kôba, en erem kwôleŋge damaŋ men, en li yi deré wôsa en hôn wo kené li are kêm perêrŋge a naŋ geréri men, kené bi bôrŋge dô sa Krist a, a men.

Déŋge tu melênê sa yerŋge a wô sa bay lamê kirijn

⁶ Haw hen wo ken bô Krist Jésu mega Kelma woŋge hen na, bi jé lêreŋge kôba yi mega kwo ôbi gey hen iyôŋ men. ⁷ Bi hanêrŋge tôbiŋ tôŋ dô tô Krist Jésu a men, bi jé lêreŋge yi môŋ kwori iyôŋ men, ken debe geraŋ tô ayê bôô woŋge a men, ken biri bôrŋge kwôy kwôy mega wo bay na gelêŋge hen iyôŋ. Men, ken liŋ Emen dosé kwôy kwôy a men.

⁸ Déŋge tu melênê sa yerŋge a díba, bi kwôni lamêŋge bi a tôri a naŋ ermé wori woŋ déŋ iyôŋ hen né, wôsa ermé bi wo iyôŋgi hen na, yi gengijn na sa hara wo gawré men, yi gengijn na sa tunu to habijn to ôm kirijn sa terare a nà a men, díba na kwo gengijn sa Krist hen né. ⁹ Wôsa are kêm ka yi yi Emen a hen na, bay a yé yi Krist a kêm hen men. ¹⁰ Na sa kibi biŋare to ken biŋ naŋ dí hen aŋa aŋga Tunu bi hen ré naŋêŋge ré hen. Wôsa ôbi a na Kelma sa tunu to gay gay to ôriŋ naŋ tôô hen men, sa to ôriŋ naŋ néé wo gay gay hen a men.

¹¹ Mega wo ken biŋ pôn naŋ Krist hen iyôŋ na, yi mega wo kené wal keŋ iyôŋ. Na keŋ wo kôbi gawra a walê ré, niŋba, na jé lêreŋge kêm wo habijn a Krist ré dô yôd aŋ hen. ¹² Kirija bay na lêŋge batêm hen na, yi mega kené ma aŋ emijn naŋ Krist men, yi mega kené ji si kamŋê naŋ dí hen iyôŋ men, wôsa ken bi bôrŋge sa néé wo Emen wo sijn

nañ dî perê bîjé ka ma a hen. ¹³ Kenbay ka kena Jubnê ré hen na, ca ba na ken yi mega kené ma iyôn̄ wô kibi têriñ tonje men, wô kibi keñ wo na ken wal ré tô hen a men, nîjba, Emen hô béñge gelé nañ Krist wôsa ôbi dî bôri jal sa têriñ tona kêm. ¹⁴ Ca ba magtubu to na ulêna kwôlê sarna hen, na ya wôsa na nana dâge sa tôô to Emen. Nîjba, ôbi dô têriñ to yi sarna hen añ yi mega ôbi ré bér magtubu hende to ulêna kwôlê sarna hen sa gurô tagelê. ¹⁵ Sa kibi temay Krist sa gurô tagelê na, ôbi tô anjañ mapê kôbi tunu to gay gay to ôriñ nañ tôô hen men, sa to ôriñ nañ néé wo gay gay hen men. Ôbi ôriñ nañ ci tu wolé gelij bîjé wo dîré gôlij sarji.

¹⁶ Iyôn̄ ba, ken dî kwôni jô kwôlê sarñge a sa anja ken ôm men, yi men hen né, men, sa kwôlo gengij sa lê geserê a ré a men, sa lê geserê wo kerbay a ré men, sa *sa merê ta a ré a men. ¹⁷ Wôsa are bay ka kêm hen na, na tini anja na ré era hen añ Jêsu Krist a na yirji woñ tiri hen tô. ¹⁸ Dêñge bi bîjé uwôl kwôlê sarñge a ré. Bîjé bay ka uwôl kwôlê sarñge a hen na kôl jeré pôy yem men, jeré tebe *manê ka derômarañ a a men. Men, bay kôl na kwôli anja ciré gel kwôy kwôy bô pelal a men. Bîjé bay ka iyôn̄gi hen na, bi wo bay na ani ré hen kôba, bay uwôyrê yirji men, ermé woji na kwo gawrê mera a men. ¹⁹ Bay dî yirji yi Krist a Kelma woji a ré nîj yôd. Ôbi yi mega saa iyôn̄ añ Êglis yi mega kurôn̄gi yiri iyôn̄. Bîjé ka bîj nañ dî hen na, ôbi biji are kêm ka bay ôriñ doyriji hen. Men, ôbi li añ bay bîj pôn̄ perêrji a mega wo yi gawra bîj pôn̄ sa kibi lawri nañ kibi kuriñni hen iyôn̄ añ bay dëbîj mega wo Emen gey hen

iyôn̄.

²⁰ Bê wo ken bîj pôn̄ nañ Krist añ yi mega kené ma nañ dî iyôn̄ hen na, ken dôriñ kôbi néé wo tunu to habij to sa terare a nà nîj menba, wô mi a kené yi môj kené baa tô néé wo tunu to habij hende to hen ba? Men, wô mi a kené dî bi bay ré hô dêñge hara bi wo iyôn̄gi hen sarñge a ba? ²¹ Hara bi wo hen a na: «Ay anja na ré men, ôm anja hen ré men, hebe anja hen ré a men.» ²² Hara bi wo kêm hen na, gengij na sa anja kwôni ay lij jé ba nañ hen. Wôsa na hara nañ gelé anja gawrê ka ejer nañ sarji. ²³ Na tiri wo hara woñ piyê yi men, tibé *manê ka derômarañ a men, gelij yi gusij a men hen na, yi mega anjañ tu melênê kañ lê haji nîjba, bay ôriñ nañ néé woñ dôriñ doy anja yi bô gawra hen né. Wôsa na anja dôriñ na gawrê mera.

3

Jêsu Krist li añ ken yi bîjé ka kôrbi

¹ Mega wo Emen béñge ken ji si kamñê nañ *Krist hen na, bi ermé woñge yi na sa anja *emê iyére to derômarañ a kirij ka Krist môriñ ya sa kôbi Emen woñ gusurô a hen dî. ² Ermêñge sa anja derômarañ a kwôy kwôy dîba, ken erem sa anja habij ka yi sa terare a nà ré. ³ Wôsa yi mega kené ma nañ Krist iyôn̄ añ gelé woñge woñ tiri uwôbîj na kôbi Krist a ligi Emen a. ⁴ Krist wo li añ ken uwôj gelé woñ tiri hen a gelé yiri nô tu wolé na, kenbay kôba, Emen a gelêñge tu wolé nañ dî hen iyôn̄ men. Añ kenbay nañ dî ka upê hini emê a men.

⁵ Iyôn̄ ba, ken dî tô jé lêrenge wo habij wo sa terare a nà hen baa yôd. Jé lê wo habij bi a na: yîjare toj iyôn̄ a tôñ men,

wônjare môj to garê iyôn men, doy lê anja habij ka gay gay ka ca derem hen men, lê anja habij ka bônge gey hen men, garemne are a men. Wôsa garemne are na, yi mega kamrê kaj tibê iyôn. ⁶ Wôsa lê are bay ka iyôngi hen aja bô tarê wo Emen ré sa sa bay narê kwôlê a hen. ⁷ Kenbay kôba, kirija na ken baj bô têrij a tô na, na ken li na hen iyôn men.

⁸ Nijba, haw hen na, ken li anja habij ka na kebé hen né: bô tarê men, wanê men, bô habré men, lê jôm men, kwôlê wôj tayre wo si kebrenge a hen men, ⁹ benare to perênge a a men. Wôsa ken dô yernge yi jê lêrenge wo cay wo habij wo ken lêêrê gan gan hen aj nij. ¹⁰ Aj haw hen jê lêrenge na kwo kôrbi nij. Aj na Emen a benge ermé wo kôrbi bi wo hen kwôy kwôy bi kené gelij naj di men, kené hōni dô jêd jêd a men hen. ¹¹ Iyôn ba, derê tu kirij wo kwo nà, ná Jub men, kwo nà, ná Jub ré men, kwo nà wal kej, kwo nà, wal kej né, kwo nà, ná kerga, kwo nà, tiri jôrij né men, kwo nà ná lema men, kwo nà, ná ôbi sa yiri men kôba, li ani ré nij, nijba, anja dôri ba, na Krist pôn nêj hari men, ôbi mô bô bijné kari a kêm a men.

¹² Mega Emen terenge bi kené yi kari aj perenge a men hen na, kenbay kôba, ken bôrij tu ja tonge men, ken dôrinje perênge a men, bi kalênge jal men, uwôlinje bônge sa yernge a men. ¹³ Denge bônge tarenge sa megênge a ré, nijba, hena kwôni ré naj kwôlê wôni naj megari kôba, bi di bôri jal sari a mega wo Kelma kôba, na dij bôri jal sari a hen iyôn men hen. ¹⁴ Ken li are bay ka kêm hen men, ken perij yernge a men. Aj na peré yi a lê aja kené bij pôn derê hen. ¹⁵ Bi bô jalê wo Krist

benge hen na, bi dô tumônge. Wôsa Emen uwôgenge bi kené hōn bô jalê bi wo hen bi kené yij kurôngi yi wo pôn. Iyôn ba, ken liri dosé. ¹⁶ Kwôlo Krist wo na ken toy naj uné kêm wo yi bô a hen na, ken bu bônge a dô men, ken gelij yernge men, ken yêgij marnge a men naj tu melênê. Ayenge kibi Emen naj kurôn heramê men, kurôn ayê kibi men, naj kurôn wo Tunu benge hen men. Kibenge hen iyôn ken lipni dosé naj bônge pôn. ¹⁷ Are kêm ka ken li men, kwôlo kêm wo ken kôl a men hen na, ken li mega wo Kelma Jêsu gey hen iyôn men, ken lij Ibarina Emen dosé wô sari a men.

Hal wo dôri wo bay ayê bôô naj megêrji bay ayê bôô

¹⁸ Yébé, dôbinje kwôrinenge sarnge wôsa dé wo ka bij naj Kelma ré li hen iyôn. ¹⁹ Imnê, perenge yébernge dîba, ken bi tunge mēne sarji a ré. ²⁰ Kamrê, binje balênge kwôlê sa are kêm a. Hena kené li hen iyôn na, dôrij Kelma. ²¹ Balê kamrê kaj imnê, lénge bi bô kamnenge tarji ré, réba bôrji ma mênê.

²² Kenbay kaj limé kôba, binje bay iyére tonge ka sa terare a na kwôlê sa are kêm a men. Bengeji kwôlê wô tirji aj bi yirji ré dôrji sarnge a mera ré, nijba, ken biji kwôlê wôj tiri wôsa ken harij tini Kelma Jêsu. ²³ Jê wo yôn yôn wo ken li ná, lénge naj bôô pôn mega wo kené li bij na Kelma iyôn, dîba na mega kené li bij na megêrji gawré iyôn né. ²⁴ Men, ken hōn wo ré na Kelma a ré têbenge sa kôbrenge naj anja Emen na ayij tôri diré bij bijné kari hen. Aj na Krist a na dami wo ken li jê biri hen di. ²⁵ Nijba, kwôni wo li habij ba, Emen a têbri sa kôbri wô kibi habré wori bi wo ôbi li hen dîba, ôbi a derê tu kwôni ré.

4

¹ Kenbay bay iyéy limé, linge limé kanje bay ka hen anğan gerérji men, kañ derôre men, wôsa kenbay kôba, ôbi iyérenge derômaran a ya men.

Dosé to Pol liji nañ gerné kwôlê wo ôbi kôl wô derijñ kibi kwôlê wori

² Lêñnênge tô uwôlê Emen a añ ken mô tu geñ men, ken liñ Emen dosé a men. ³ Men, ken uwôl Emen wô sarni añ bi ôbi dî geré béni bi niné iyêliñ kwôlê wo dôri wori men, uwôliñ béré kwôli wo na yi kini uwôbêri a wo gengijñ sa Krist hen a men. Añ na wô kibi kwôlê bi wo hen aña haw hen ené yijñ dangay a hen. ⁴ Men, bi ené dô kwôlê wori sél bi biñé kêm ré hôni dô men. Wôsa yi gengijñ san bi ené li hen iyôñ.

⁵ Erênge perê biñé ka hôn Emen né a hen nañ tu melênê añ geré kêm wo ken uwôñ na, ken li hen iyôñ. ⁶ Iyêlênge nañ tô toñ baliyare nañ biñé ka bi bôrji sa Krist ré hen men, bi kwôli kelêrnge bi wo hen nenjelé mega dôre iyôñ a men. Ôbi a, kené hônijñ geré ulé kwôlê sa kwôlê woji a.

⁷ A kwôlo gengijñ san ba, yênena Tikik wo nana geyri wo li jé wo Kelma nañ bôri pôn nañ en hen a erê derênge ba ka toyé senje. ⁸ Ôbi á, ené jéri dôd yernge a bi ré ô derênge kwôlini men, ré dôbênge ibiyare bôrnge a a men hen. ⁹ En jéji nañ Onésim yênena wo ðebe sa têri a men, kwo nana geyri wo na yênênge woñ kema iyére hen men. Bay a sa derênge kwôli are kêm ka sa sarni a na hen.

¹⁰ Aristark wo yi dangay a nañ en hen lénge dosé men. Mark woñ kuna Barnabas hen kôba, lénge dosé a men. Mega wo na en kelênge kwôli hen iyôñ na, hena

ôbi ré biñ unénge ba, ken biri yernge a. ¹¹ Jésu wo bay uwôgeri Justus hen kôba, lénge dosé men. Biñé bay ka subu ka en kebênge hiniji hen na, na Jubné ka bi bôrji sa Emen a men, na bay mera a lê jé nañ en wô *emê iyére to Emen men, bay dôben ibiyare bôn a damañ a men.

¹² Epapras woñ yênênge kema iyére wo li jé biñ Krist Jésu hen kôba, lénge dosé. Ôbi uwôl Emen ta ta nañ yi gwa wô sarñge bi kené ðebijñ gerañ men, kené gesijñ tô ayê bôd wonje a men, kené hôn añ kené li are kêm ka Emen gey hen a men. ¹³ En kôl hen iyôñ bi kené hôn mega wo ôbi ré merên gañ wô sarñge men, wô sa biñé ka Lawdisé men, ka Hiyéropolis a a men. ¹⁴ Luk woñ dôktôr wo nana geyri hen, bay nañ Démas kôba, lénge dosé men.

¹⁵ Linge yênêrna ka Lawdisé men, linge Nimpa nañ églis to yi iyére tori a hen dosé béni men. ¹⁶ Kirijna ken dêñse magtubu hende to hen perêrnge a nij na, ken biñ églis to Lawdisé a bi dêñse men, bi bay jéñ nañ magtubu to na en li biji hen bi kenbay kôba, ken dêñse men. ¹⁷ Kôliñge Arsip ré cubu tiri tô jé wo Kelma ré biri kôbri a hen dô añ ré duu kibri.

¹⁸ Kwôli dosé to liñ na nà, na nôbi Pol a lê nañ kôben wupê hen. Bi bôrnge gôrbijñ sa yé wo en yi dangay a hen né.

Bi bô derê wo Emen baa nañ ken.

Magtubu to tumô to Pol li bij Tésalonisijnê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirijna *ôbi jé Pol ôrijn ker-gare tori toj ulê béré to têê wôd hen ana ôbi ré henaj Pilip saj Tésalonik a. Ôbi dî tô églis kirij bay ka hen nijba, ôbi wôl ya gap né, wôsa Jubjê ka mô ya hen na, ka pôni dîbri iyêre. Ajn liri wo ôbi hena Tésalonik lew ô Béré (Jé lê bay jé 17: 1-10). Cêgê kirijna ôbi na Kworênt menba, megari ôbi jé Timoté era sa uwonji ajn dôri kwôli Tésalonik. Na ôbi á, Pol ré lijn magtubu tori to tumô bij Tésalonisijnê hen. Na Kworênt a a ôbi ré li magtubu hende to hen biji hen. Bay henê are kôl iyôn ba magtubu hende to hen ré na to ca tumô magtubu kêm to yi bô Magtubu Tôd toj Bijare to Kôrbi a hen. Hende lijn na elê tôre bay cêgi yê Jésu Krist a.

Sapitre 1: 1 - 3:13 na, kwôli Tésalonisijnê ka Timoté dôrijn Pol hen na, biri yi derê damañ. Ôbi lijn Emen dosé wôsa bay yi anjan gelé bijn bijné ka danji ka bô emê bi wo hen a men, ôbi kôl kwôli jé wo ôbi na li najn yiri perêrji a hen men, kwôli geyé wo dîré erê geléji hen men.

Sapitre 4: 1-12 na, ôbi dôbji ibi-yare bôrji a bi bay ré lèjnê mera ré, nijba, bay ré ô tumô tumô tô geré ayê bôd woji a. Sapitre 4: 13-5: 11 a na, ôbi uwôlji kwôlê sa kwôlo bay engereri gengijn sa jé sé wo bijné ka ma men, gengijn sa hera wo *Krist najn dampare tori hen men. Sapitre 5: 12-28 hen na,

ôbi duu kibi magtubu tori najn tôd to ôbi ay biji men, lijni dosé a men.

Magtubu hende to hen na, a jalê bô ka anje kwôli anja a lê are gerjé wulê hen. Derêri ba, na wo bay ayê bôd ré gel wo coré na gawré ka kirijn ka perangi ajn kwo ré gengijn sa wulê wo kiyay ba, bay ré dî bôrji mega wo wulê bi wo hen ré sa nijba, kwo tayriri ba, ré na kwôlê wôni ré. Ajn wulê bi wo hen na, bay ré merê kwôy yôd najn Kelma (4: 17).

Dosé to Pol lijn bay ayê bôd ka Tésalonik a

¹ Nôbi, Pol najn Silas najn Timoté a lê magtubu hende to hen bêngge kenbay bijné ka Ibarna Emen najn ka Kelma wona Jésu Krist ka Tésalonik a. Nini lèngge dosé. Bi bô derê najn bô jalê wo Emen baa najn ken.

Pol lijn Emen dosé wô bay ayê bôd ka Tésalonik a

² Nini lijn Emen dosé kwôy kwôy wô sarjge kêm men, kirijna nini mô wô uwôlêri ba, nini uwôli wô sarjge a men. ³ Kirijna nini mô wô uwôlê Ibarna Emen ba, nini erem sa jé wo ken li wô kibi ayê bôd wonje hen men, kwo ken li wô kibi peré wo ken perijn Emen hen men, wô kibi beré wo ken bu bôrnje iyêre sa anja ken dî bôrnje sara tô Kelma Jésu Krist hen a men. ⁴ Yêênêri, nini hôn wo Emen né perèngge men, ré terèngge kené yi kari a men. ⁵ Wôsa béré Kwôlo Dôri wo nini uwôl hen na, na nini uwôl najn kwôlo kibirini a hen mera ré, nijba, na najn néé wo Tunu toj hendi bô bôrê. Men, na nini hôn wo béré kwôlo niné iyêl hen, ré na tu kwôlê men, ken hôn hal wo na nini môrijn perèrnje a hen a men. Na nini li hen iyôn na wô derê wonje. ⁶ Men, kenbay ba, ken ay na sa têrni men, sa tê Kelma men. Bi wo ken gelijn gusijn hen kôba, ken

ay kwôlo Emen bôrŋge a naŋ yi derê wo Tunu toŋ hendi bô bôrê béŋge hen. ⁷ Na ôbi á, kené na ari gelé ka dôri ka bay ayê bôô ka Maséduwan a naŋ ka Akay a aŋ bi bay ré lij hen iyôŋ men hen. ⁸ Sa kebrenge kenbay na, ñijé toy kwôlo gengij sa Kelma. Na sa iyé Maséduwan a naŋ Akay a mera ré, nijba, kwôli bê bôô wonge sa Emen a ôm naŋ kirij kirij aŋ kwôlo nijna hô kelé gengij sari ba, naŋ nij. ⁹ Wôsa bay naŋ kibrijji woji dô kwôli beré wo na ken beréni yerŋge a wulê wo na nini ôrij iyére tonge a hen men, kwôli dé wo ken déŋ kamrê aŋ ken bul uné Emen woŋ tiri woŋ ôbi merê tu geŋ a men hen wô lê jé biri. ¹⁰ Men, kené môrij gemij Kemari wo ré hena derômaran a hera hen a men. Na Kemari Jésu wo ôbi biri ji si kampê hen ôbi a sa derêna bô bô tarê wo Emen wo a era hen.

2

Jé wo Emen wo Pol na li Tésalonik a

¹ Yênen, kenbay naŋ yerŋge ken hôn wo kergare to niné ô iyére tonge a hen na, ré na wo beray ré. Wôsa anga nini ô wô lê hen na, nini duu dô. ² Pa dema niné era unéŋge Tésalonik a tô na, gusij to bay na geléni men, tiiré wo bay na tiréni a Pilip a a men na, ken hôn nij. Iyére tonge a kôba, ñijé ka pôni li kumbul naŋ ni damaŋ, nijba, Emen béni néé bi niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wori béŋge. ³ Aŋ kelé wo nini kôlij ñijé bi ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen na, nini kôl na kwôlê woŋ benare ré men, kwoŋ bô habré ré men, kwoŋ lamê kirij né a men. ⁴ Nijba, na kwôlo Emen gey a niné kôl hen, wôsa ôbi beréni mega wo niné nêmen aŋa ré béni kwôli niné kôlij ñijé hen. Nini uwôl béré bi wo hen na wô wo gawré ré dinéni ré, nijba, bi ré

dôrij Emen wo hôn ermê woni hen dí. ⁵ Men, ken hôn men, Emen kôba, hôn a men wo kwôlo niné kôl hen na, ré na kwoŋ laserê kirij ré men, niné bili na wô uwôrij gursu ré a men. ⁶ Men, nini gey diné wo gawra ré men, kwoŋge kenbay ré men, kwo kani ka danji ré a men. ⁷ Wôsa nini nêmen wo ré niné néŋge wô wo niné na bay jé ka Jésu Krist, nijba, nini li hen iyôŋ né. Aŋ kirija na nini mô perêŋge a hen na, na nini béŋge ulôŋ môj iyore to bij kamne ulôŋ hen iyôŋ. ⁸ Na wô peré wo nini peréŋge hen apa niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen béŋge hen. Nini geyéŋge damaŋ aŋ ré na yerni bi kôba, niné ayê lij jé béŋge hen. ⁹ Yêneni, erméŋge sa jé wo nini li perêŋge a merênij kêm hen. Wulê bi wo na nini uwôlij béré Kwôlo Dôri béŋge hen na, na nini li jé yoyre naŋ tu tare aŋ bi niné môrij kwôni perêŋge a hen né.

¹⁰ Men, na ken gel jé lêreni wulê wo na nini baŋ perêŋge a kenbay bay ayê bôô hen men, Emen kôba, na hôn a men wo ré na jé lê wo dôri men, kwoŋ derôre a men díba, ré na kwo habij né. ¹¹ Men, ken hôn wo na niné cubu tirni tôŋge a pôn pôn kêm mega wo iba kamrê ré lij naŋ kamni hen iyôŋ. ¹² Men, na nini dôbéŋge ibiyare bôrŋge a men, na nini jal bôrŋge men, na nini maséŋge bi jé lêreŋge ré dé tu Emen woŋ ôbi uwôgêŋge bi kené si bô emé iyére tori a men, kené mô bô hini emé wori a a men hen.

¹³ Men, nini lij Emen dosé kwôy kwôy wôsa kirija nini uléŋge béré kwôli na ken toy aŋ bij bôrŋge sara hen na, na ken bô mega ré na kwôlo gawré ré, nijba, ré na kwo Emen. Na tiri, kwôlê bi wo hen na kwo Emen aŋa ré li jé bôrŋge kenbay kaŋ bay ayê bôô a hen. ¹⁴ Yênen, na

gusijn to bay na gelijn églis to Judé to na to Emen aŋ bi bôre sa Jésu Krist hen a kenbay kôba, bay ré gelénge hen men. Yênrnge gaŋ a gelénge gusijn mega wo Jubnê na gelijn bay ayê bôô ka Judé gusijn hen iyôn men. ¹⁵ Na Jubnê bay ka hen a na deré Kelma wona Jésu naŋ bay kibi Emen ka tumô apa ré hô geléni gusijn kemnêŋ a men hen. Aŋ jé lêreji dôriŋ Emen ré men, bay na bay bayi ðijné kêm a men. ¹⁶ Bay mase ciré jerêni bi niné kôliŋ ðijné ka na Jubnê ré hen kwôlo Emen wo a gôliŋ naŋ ci hen. Ôbi a na têriŋ to bay li deriŋ kibi to gay gay to bay lêrê hen aŋ ðugo bô tarê wo Emen sarji a.

Pol genge herê erê gelé bay ayê bôô ka Tésalonik a

¹⁷ Yênen, kirija bay na dagêni sa iyére tonge a na, doyrnge lêni lê wo ken gel ré. Na yerni a na erê hen niŋba, tinini ba naŋ ken yeŋ. Aŋ nini mase wo niné herê ô gelénge. ¹⁸ Nôbi naŋ yen en genge têê kwône ené herê ô gelénge niŋba, Sidan a jerêni. ¹⁹ Na kenbay naŋ tô bay ayê bôô ka baa hen a na tô aŋga nini mô gem hen men, yi deré woni men, gwôyé woŋ dampare wo niŋa ðiŋ deŋgôrni tumô Kelma wona Jésu a wulê wo ôbi a buloŋ heraç hen a men. ²⁰ Na tiri, wo kena ari dê deŋgô kani men, yi deré woni a men.

3

¹ Ôbi á, gelé wo nana gelijn yerna ré ca yeŋ hen na, nêmeni niŋ apa niné genge niŋbay naŋ Silas niné erê merê Atên a sem, ² apa na niné jé Timoté ô uprénge hen. Ôbi na yênena wo li jé wo Emen naŋ nini men, nini uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jésu Krist ðem a men, ôbi á, niné jéri yernge a bi ré ô lê naŋ ken men, ré dôbênge ibiyare bôrnge a aŋ

bi kené ðebiŋ iyêre sa ayê bôô woŋge a. ³ Wô wo gusijn to bay gelénge hen na, ma kena ðéŋ geré wo Emen. Wôsa ken hôn mega wo gusijn na, ré yi gengiŋ na sarna nabay ðijné ka Emen. ⁴ Na nini kelénge ca tumô kirija na nini baŋ perérnge a tô hen mega wo bay ré geléna gusijn aŋ haw hen ba, ken gel naŋ turnge niŋ. ⁵ Na ôbi á, bôn né ðu kalmé ôm né apa na ené jé Timoté yernge a bi ré ô gelé na ba, kené bi bôrnge dô sa Emen a baa ya ba, wôsa bôn hare wô wo Sidan ma ré laménge aŋ jé wo na nini li perérnge a hen ma ré yé aŋga beray ðéŋ iyôn.

⁶ Niŋba, ôbi bulo hera niŋ aŋ derêni kwôlenge wo dôri kôl iyôn ba kené bi bôrnge sa Jésu Krist a baa ya men, kené periŋ yernge a men. Men, ôbi keléni kené erem sarni a dô baa ya men, doy geléni ré lénge mega niŋbay kôba, doy gelérnge ré lêni hen iyôn men. ⁷ Yênen, bi wo nini gelijn gusijn gaŋ hen hari kôba, kirija Timoté derêni mega wo kené bi bôrnge sa Jésu Krist a baa ya hen iyôn na, bôrni kuriŋ tôŋ hari niŋ. ⁸ Wôsa mega wo ken ðu bôrnge iyêre tô ðinare tonge a naŋ Kelma a baa ya tô hen na, nini bér cagaga niŋ. ⁹ Yerni bi wo yéni tumô Emen a wô sarŋge hen na, ré niné liri dosé wô sarŋge têê dubu kôba, nêmené tô tô. ¹⁰ Men, nini uwôli yoyre naŋ tu tare bi ré béni bi niné hô ô gelénge men, niné hô gelénge aŋga gengiŋ sa geré wo Emen wo ken hôn ré tô hen men.

¹¹ Bi Ibarna Emen naŋ yiri naŋ Kelma wona Jésu bi ré béni geré bi niné hô ô gelénge. ¹² Bi Kelma wona béŋge bi ken periŋ yernge men, kené periŋ tô ðijné ka ðaŋgi kêm a men tumô tumô mega wo niŋbay nini perénge hen iyôn men. ¹³ Na hen iyôn a, kené ðebiŋ iyêrê tô kwôli a aŋ bi kené liŋ ani kani

ka habijñ né men, kené yijñ gawré ka séli tu Ibarña Emen a Wulé wo Kelma wona Jésu a buloñ herañ sa terare a nà nañ *mané ka derômarañ a kêm hen.

4

Hal wo dôrijñ Emen

¹ Yênên, kwôlo ðangi wo nijña kelé a na: tumô ba, na nini gelênge hal wo kené li añ ré dôrijñ Emen, añ ken li na hen iyôñ hende to hen têt têt. Men, haw hen nini hô uwôlênge men, nini sôm sarnge a a men nañ hini Kelma wona Jésu bi kené li hen iyôñ tumô tumô. ² Ken hôn na kañ tôte to Kelma wona Jésu wo na kôlijñ bijné ré li a niné kelênge hen men. ³ Wôsa anğa Emen gey na, na wo kené yi bijné ka séli tiri a men, kené jôô yernge sa yijare toñ iyôñ a tôn a hen a men. ⁴ Men, bi i i ba, bi hôn kini meré nañ tamni nañ bô bôre men, nañ geréri a men. ⁵ Diba ken ði doy yébé lêngge ðé sarnge mega wo lijñ bijné ka hôn Emen né hen iyôñ né. ⁶ Sa kwôlo gengijñ sa wogé yébé bi wo hen na, bi kwôni lijñ yêni ôbi ayé bôô habijñ gengijñ sari ré yôd. Na nini kelênge ba, na nini hô kelênge a tôte: mega wo bijné kañ bay lêre are bay ka iyôñgi hen na, Emen a sa perêji. ⁷ Wôsa Emen na uwôgêna bi nana yijñ yijare toñ iyôñ a tôn né, nijña, bi nana yijñ gawré ka séli tiri a ði. ⁸ Ôbi á, kwôni wo ré kañ kwôlé bi wo hen na, na kwôlo gawré a ôbi ré kañ hen né, nijña, na kwo Emen woñ ôbi béngge Tunu toñ hendi bô bôre hen a ôbi ré kañ hen.

⁹ Yênên, kwôlo gengijñ sa peré wo kené perijñ yernge hen na, ken gey bi kwôni ré li magtubu béngge kwôli ré nijñ, wôsa Emen na gelênge geréri nijñ. ¹⁰ Na tiri wo ken pur bijné ka Emen ka sa iyé Maséduwan kêm hanje, nijña,

nini uwôlênge bi kené hô li hen iyôñ damañ a. ¹¹ Men, masênge bi ken mô dô men, cebênge turnge tôte anğa na kanje kañ yernge a men, merênge bi ken li jé nañ kôbrenge wonge mega wo na nini kelênge tumô nijñ hen iyôñ. ¹² Lêngge hen iyôñ bi bijné ka ay bôrji ré tôte hen na, ré dô kwôlênge dô men, kené môrijñ kwôni ré men.

Kwôlo gengijñ sa jé sé wo bijné ka ma

¹³ Yênên, kwôlo gengijñ sa bijné kañ bay ayé bôô ka ma hen na, nini gey bi kené hôn tôri dô añ bi kené li nimré mega bijné ka pôni ka ari ðé bôô sara kaji nañ hen iyôñ né. ¹⁴ Wôsa nana hôn wo Jésu ré ma añ Emen ré biri ji si kamjê men. Na hen iyôñ a bijné ka ré ma tôte Jésu a hen na, Emen ré sa biji bay ré jé sé kamjê añ heraji nañ Jésu men.

¹⁵ Kwôlo nijña kelé haw hen na, na kwôlo Kelma wona na kôl nijñ. Wulé wo ôbi a buloñ herañ hen na, nabay ka nana baa geñ hen, naa eré tumô ka ma nijñ hen né kwôy. ¹⁶ Añ wulé bi wo hen na, Emen a ayé tôri bé, menba, tôte dami wo *mané ka derômarañ a emé kañ ta, menba, burujju to Emen a emé menba, Kelma Jésu Krist nañ yiri a herbo derômarañ a añ bijné ka na ma tôte *Krist, kwo Emen dôri hen hen na, bay a jé sé kamjê tumô. ¹⁷ Añ nabay ka nana baa tu geñ hen na, Emen a sa dayêna nañ ci bô kirijñ ka geri a wô jeré kwini Kelma wona ta añ naa sa eré meré nañ ði yôd. ¹⁸ Iyôñ ba, ken dôbijñ ibiyare bôrnge a nañ kwôlé bi wo hen.

5

Merênge sa têrnge gemijñ hera wo Kelma

¹ Yênên, kwôlo gengijñ sa wulé wo are bay ka hen a sañ hen

na, ken ôrijn doy magtubu to niné li béngge gengijn sa wulê bi wo hen ré nij. ² Wôsa kwôlo gengijn sa Wulê bi wo Kelma wona a bulon heraj dus mega gemsa wo so yoyre hen na, ken hôn dô nij. ³ Kirijn bijné a kelé iyôn ba: «Kirijn ré yi naj jalêrji men, naj derêrji a men tô,» menba, mênê a soji dus môj yê wo jubu iyore dus lere iyôn. Aj kwôni pôn nêj iyôn wo a baa ba naj. ⁴ Yênen, kenbay ba, ken mô na bô dilemne a wo wulê bi wo hen a jebéngge dus môj ôbi gemsare iyôn ré nij. ⁵ Wôsa kenbay kena kirijn ka perangi men, kena kam kirijn ka wôli a men dîba, kena ka dilemne ré nij. ⁶ Iyôn ba, na yéngge kum mega wo bijné yij hen iyôn né nijba, na merêngge tu gej men, na déngge tu melênê sa yerna a men. ⁷ Hena kwôni wo ré gey yé kum ba, na yoyre a ôbi ré yi kum men, hena kwôni wo ré gey kwoyé care ba, na yoyre a ôbi ré kwoyé men. ⁸ Nijba, nabay ba, nana kirijn ka wôli iyôn ba na dî tu melênê sa yerna. Men, ayê bôô wona naj peré wo nana pur megêrna a men hen na, bi yi môj *bargay kaj kumbul kaj musure ka nana tôbe têlij yerna iyôn men, gelé wo nana dî bôrna sara hen kôba, yi môj jabga wøj kumbul wo ken têlij sarngge iyôn a men. ⁹ Wôsa Emen na terêna na wo nana gelij gusij tô bô tarê wori a ré, nijba, dîrê gôlij naj na wô kibi anja Kelma wona Jésus Krist li hen dî. ¹⁰ Wôsa ôbi ma wô sarna aj bi nana ô merê naj dî aj ré nana ma na ma, ré nana mô na tu gej kôba, wulê wo ôbi a heraj hen na, na kwôlê wôni ré nij. ¹¹ Iyôn ba, ken dôbij ibiyare bôrngge a men, ken lij bô derê naj yerngge kwôy kwôy mega wo ken lij nij hen iyôn.

Gerjé kwôlê wøj dôbê ibiyare naj dosé to ôbi lij

¹² Yênen, bijné ka li jé wo Emen perêngge a ka na ka Kelma dîji bi ré dô tumôrngge men, ré geléngge are a men hen na, nini uwôlêngge bi kené biji kwôlê. ¹³ Lêngge tôrji a men, ken perji damañ a wô jé wo Emen wo bay li perêngge a hen. Kenbay kôba, ken mô naj bô jalê perêngge a a men.

¹⁴ Men, yênen, nini uwôlêngge bi kené hal bijné kaj kuynê men, kené dôbe ibiyare bô bijné ka sun kwôlê hen men, kené li naj ka iya hen men, uléngge bôrngge sa bijné kêm a a men. ¹⁵ Beréngge dô, hena kwôni ré lêngge habij ba, ken hô liri habré hôrijn turu a ré, nijba, ken lij derê perêngge a men, ken li naj bijné kêm a men.

¹⁶ Lêngge yi derê naj wulê wulê men, ¹⁷ ken uwôl Emen ta ta a men. ¹⁸ Hena kirijn ré dô, ré habij kôba, ken lij Emen dosé. Wôsa na hen iyôn a Emen ré gey wo kenbay ka kené bij naj Jésus Krist hen kené li.

¹⁹ Jôrijngge Tunu lê jé wore ré men, ²⁰ ken bô kwôlo bijné ka kôl ciré na bay kibi Emen hen mega ani ré iyôn né, ²¹ nijba, ken kôbe tô kwôlo kêm wo bay keléngge hen ba, ré hena na ligi Emen a ba, aj kwo dôri a kené ay lij jé. ²² Men, bi lê ani kani ka habij uwôge henem ré a men.

²³ Bi Emen wøj ôbi bij bijné bô jalê hen li aj ken yi bijné ka séli tiri a men, bi gem ermé wongge men, tunungge naj yerngge kêm aj bi Wulê wo Kelma wona Jésus Krist a bulon heraj hen na, kwôlê wôni wo habij ré sa bu sarngge ré. ²⁴ Emen bi wo uwôgêngge bi kené yi kari hen na, ôbi a lê wôsa anja ôbi genge ba, ôbi li môj môj.

²⁵ Yênen, uwôlêngge Emen wô sarni men.

²⁶ Liŋge bay ayê bôô kê m dosé
naŋ yi yé béni men.

²⁷ En uwôlêŋge naŋ hini Kelma
wona bi kené dôŋse magtubu
hende to hen tumô bay ayê bôô a
kê m.

²⁸ Na kwôlo en gey kelê bi a hen.
Bi Kelma wona Jêsu Krist tô kibri
sarŋge a.

Magtubu to jôgij wô to Pol li bij Tésalonisinjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Bô magtubu tori to têt to wô to ôbi li bij Tésalonisinjê hen na, *ôbi jê Pol hô kôl kwôlo ôbi na kôl bô magtubu tori to tumô hen. Kwôlê bi wo hen na, na kwôlo gengij sa hera wo *Krist naj dampare tori. Kwôlê bi wo hen dôyrê bay ayê bôo ka Tésalonik a. Ka pôni perêrji a hen na, kôl wulê bi wo hen ré sa nij (2: 2), ka pôni kaj lê jê wô wo kibi kirij ré baa da nij aj na gawrê ka li jê hen a lê naj ci naj wulê wulê (3: 6-12). Magtubu hende to hen lij na wô panij kwôlê bi wo guserê églis to Tésalonik a hen.

Anja tumô ba *ôbi jê Pol ay tô lij Emen dosé wô kibi ayê bôo men, peré men wo yi yi bay ayê bôo ka Tésalonik a hen men, ôbi uwôl Kelma bi ré biji bi bay ré lêgnê tô anja ôbi uwôgeji kwôliji hen (1: 1-12). Cêgi kwôlê bi wo hen peraj menba, ôbi sa sa mawi kwôlo bô magtubu hende to hen. Na kwôlo gengij na sa anjan gelé ka gengij sa hera wo Krist naj dampare tori. Hera wo Krist naj dampare tori a sa tumô kwoj ôbi uwôbi yiri woj ôbi habré hen né. Ôbi a lê aj bijé a narij Emen kwôlê daman men, bay kajê Krist a men (2: 1-12). Tumô néé wo habré bi wo a uwôngé sa gawrê hen na, dô wo bay ayê bôo ré debu sa têrji a sa bôo pôn woji a gengij sa Kwôlo Dôri men, bi bay ré merên tô uwôlê Emen a ré a men (2: 13-3: 5). Na naj nééri a Pol ré kurij upé kupé aj gelji ka ré li jê aj bi ciré môrij kwôni

ré hen (3: 6-15). Ôbi duu kibi magtubu tori naj terê kibi men, lij dosé a men (3: 16-18).

Sapitre 3: 10 wo kôl iyôj ba: «Kwôni wo ré kaj lê jê ba, ré ôm are ré men» hen na, yêge maa Tésalonisinjê gengij sa dayê ayê bôo naj jê wo Emen bij bijé kari kôbriji a naj wulê wulê hen.

Dosé to ôbi lij

¹ Nôbi, Pol naj Silas naj Timoté a lê magtubu hende to hen benge kenbay bijé ka Ibarna Emen naj ka Kelma wona Jésus Krist ka Tésalonik a. Nini lênge dosé. ² Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésus Krist baa naj ken.

Kwôlo gengij sa jerê kwôlê Wulê wo Krist a heraj hen

³ Yênen, dé wo niné lij Emen dosé wô sarjge kwôy kwôy. Nini liri dosé wôsa ken bi bôrnge sari a baa ya tô men, kenbay kêm ken perij yerjge daman a men tô.

⁴ Ôbi a, kirija niné debu tumô églisnê ka Emen a ba, nini di denjôrni wô kebrenge wôsa bay gelenge gusij daman hari kôba, ken bu ayê bôo wonje iyêre baa ya tô.

⁵ Na wô gusij hende to bay gelenge hen ana niné hôn wo Emen né sa jerê kwôlê sa bijé naj geréri hen, wôsa ken bu bôrnge iyêre baa ya tô. Ôbi a Emen ré lê wo ka sé bô emê iyêre tori a. Na wô wo ôbi na Kelma wonje ana bay ré gelenge gusij hen. ⁶ Ôbi a Emen né jerê kwôlê woj derôre aj bijé ka na gelenge gusij hen na, ôbi a geléji gusij men. ⁷ Ôbi a Wulê wo Kelma wona Jésus Krist naj manê kari ka derômaran a ka ôrij naj néé hen a heraji hen na, kenbay ka bay gelenge gusij haw hen men, nibay a men na, ôbi a sa jalê bôrna. ⁸ Ôbi a hera naj

tare to kôle tô pelêm pelêm hen aŋ bîjé ka hôn Emen né men, ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo gengij sa Kelma wona Jésu a ré hen a men na, ôbi a gelji gusij. ⁹ Bay a gelij gusij kelangê nap Kelma men, nap damjare tori to dê kirij hen a men. Ôbi a na mênê wo nap kwini hen. ¹⁰ Wulê bi wo hen na, na wulê wo Kelma wona Jésu a herap. Kirij bay ka hen na, bîjé kari a heramiri men, bîjé kêm ka bi bôrji sari a hen a ayê kibri a men. Kenbay kôba, ka perêrji a men wôsa na ken bi bôrjge sa béré kwôli wo na nini ulêjge hen.

¹¹ Na ôbi á, niné uwôl Emen ta ta wô sarjge men hen. Men, nini uwôli bi jé lêreŋge ré bij nap uwôgê wo ôbi na uwôgêjge hen men, nini uwôli bi ré béjge néé bi kené lij anjga dôri kêm ka ken gey lê hen men, kené lij jé sa ayê bôô wonjge a dô a men. ¹² Ôbi a bîjé ré ayê kibi hini Kelma wona Jésu wô kebrenjge men, bay ré ayê kebrenjge wô kibri men. Na hen iyôn a bay ré gelé derê Emen wona nap Kelma wona Jésu Krist a men hen.

2

Ôbi bô habré a lê habré wori pa dema Kelma ré hera tô

¹ Yênen, kwôlo gengij sa hera wo Kelma wona Jésu Krist nap merê wo na erê merê nap dî a men hen na, en uwôlêjge bi ² kené eremnére kwôlê si na si na ré men, kené sun wo Wulê wo Kelma ré herap hen ré nêmen nij né a men. Yaj ba, kwôni na a kelêjge Emen a ré kelê ley, kwôni na uwôlêjge béré ley, nibay a na lê bô magtubu a ley kôba, ken bi bôrjge sara ré. ³ Déjge bi kwôni lamêjge nap gwsore tori tôni ré pa pa, wôsa wulê bi wo hen a sa hen iyôn mera ré. Pa dema wulê

bi wo hen ré sa tô na, bîjé kwône a kapê Emen men, ôbi bô habré wo a mênê yôd hen kôba, a gelé yiri nô a men. ⁴ Ôbi bô habré bi wo hen a kapê are kêm ka gawrê tebe hen men, bôrji môj emen iyôn hen a men. Ôbi a kelê dîré gôlij sa are kêm men, a erê kwôy bô iyéy Emen a ô merê ya aŋ a kelê dôbi dîré na emen bi nap yiri.

⁵ Kirijna na en baj iyére tonje a hen na, na en kelêjge kwôli are bay ka hen kêm menba, bôrjge jebêjge sara ré ba? ⁶ Nijba, anjga jôô wo are bay hen ré lij haw hen na, kenbay ken hôn. Nijba, nap wulê wo Emen na genge hen dema ôbi bô habré bi wo hen ré so tu wolé. ⁷ Néé wo ôbi bô habré bi wo yi nap kini uwôbêri hen na, gel yiri nô nij, nijba, a lê habré damaŋ a na wulê kwo na jôri geré hen a napê dem. ⁸ Hen dema ôbi bô habré bi wo hen ré so tu wolé. Aj Kelma Jésu a mênêri nap bul wôj kibri men, a mênêri nap néé wo hera wori a men. ⁹ Wulê wo ôbi bô habré bi wo hen a soj hen na, a yé nap néé wo Sidan aŋ a lij anjgap gijê nap kap gelé kap benare ka gay gay. ¹⁰ Ôbi bô habré bi wo hen a sa lê anjga habij ka gay gay wô lamij bîjé wô biji bô mênê a wôsa bay kap bê bôrji sa kwôlê wôj tiri a wo ré gôlij nap ci hen. ¹¹ Na wô wo bay kap Emen aŋa ôbi ré bi ermê woji habij aŋ dîji bay bi bôrji na sa anjgap benare a a men hen. ¹² Ôbi a, Emen né perê bîjé kêm ka kap kwôlê wôj tiri hen men, ka lê anjga habij a béré bôrji hen dî men.

Emen terêjge bi dîré gôlij nap ken

¹³ Yênen, kenbay ka ken dé tu Kelma hen na, nijna lij Emen dosé wô kebrenjge kwôy kwôy. Wôsa ôbi na terêjge bi kené yi ka tumô

ka dîrê gôlijn nap ken nap néé wo Tunu toj hendi bô bôrê to bi ken yi kari hen. Men, wô bôrnge wo ken bi sa kwôlê wojn tiri a a men hen. ¹⁴ Na wô wo kené yij kari bi aña ôbi na ré uwôgêngge wulê wo na nini uwôlijn béré Kwôlo Dôri wori béngge hen. Emen na uwôgêngge bi kenbay kôba, kené uwôjn hini emê wo Kelma wona Jésus Krist men. ¹⁵ Iyôj ba, yênen, ken dèbe geraj tô kwôlo Emen a men, ken bi bôrnge jebéngge sa kwôlo na nini geléngge a hen men, sa kwo na nini li bô magtubu a béngge hen a men.

¹⁶ Bi Kelma wona Jésus Krist nap yiri nap Ibarna Emen wo geyéna aj dôbêna ibiyare bôrna men, béna angaj bé bôô sara nap bô derê wori hen na, ¹⁷ bi dôbêngge ibiyare bôrnge a damaj men, bi béngge néé wô lijn anga dôri men, wô kôlijn Kwôlo Dôri kwôy kwôy a men.

3

Uwôlêngge Emen wô sarni

¹ Yênen, kwôlo baa wo nijna kelé a na: nini uwôlêngge bi kené uwôl Emen wô sarni bi kwôlo Kelma Jésus ré ôrijn tumô lew lew men, bi bijné ré enge bijn kwôlê sara mega wo kenbay ken lijn hen iyôj men.

² Men, ken uwôli bi ôbi ré geméni wô bay bô habré, wôsa na bijné kêm a geyé bê bôrji sa kwôlo nini uwôl béréri hen né.

³ Wôsa Kelma na ôbi bôô pôn aj ôbi a béngge ka bérê bôrnge iyêré men, a geméngge wô Sidan a men.

⁴ Ôbi béni nini bi bôrni sarngge a men, nini hôn wo kené bi bôrnge sa kwôlo na nini keléngge a hen baa ya tô aj kené lê na hen iyôj kwôy kwôy.

⁵ Bi Kelma wona li nap ken aj ken geyij Emen kwôy kwôy men, ken berij bôrnge iyêre sa gusij to bay geléngge a mega wo Jésus na berij bôri iyêre hen iyôj men.

Lêngge jé mega wo nini lijn hen iyôj men

⁶ Yênen, nini keléngge nap hini Kelma wona Jésus Krist bi kené pô yernge aj yi bay ayê bôô kaj kwijnê aj kaj kwôlo na nini gelji hen. ⁷ Ken hôn, anga na nini li hen na, na nini li bi kenbay kôba, kené lijn hen iyôj men, wôsa wulê wo na nini baj iyêre tonge a hen na, ken hôn wo na niné li jé damaj. ⁸ Men, na nini ôm anga kwôni djêj iyôj né a men, nijba, na nini li jé yoyre nap tu tare môj niné maj iyôj wô abij yerni wôsa nini gey geléngge gusij gengij sa angaj emérni ré.

⁹ Lê wo nini li hen iyôj na, na engeréngge are a na geléni ré, nijba, nini li hen iyôj bi niné yij angaj gelé ka dôri bi kené li. ¹⁰ Wulê wo na nini baj iyêre tonge a tô hen na, na nini keléngge iyôj ba: «Hena kwôni wo ré gey lê jé ré ba, bi ôm emê ré men.»

¹¹ Nini kôl hen iyôj wôsa bay kôl iyôj ba bijné ka pôni perérngge a ré gey lê jé ré aj ré ô na wô djé tirji to anga megérji a djé. ¹² Bijné bay ka iyôngi hen na, nini kôlji nap hini Kelma wona Jésus Krist bi bay ré li jé nap wulê wulê wô uwôlijn angaj emérji.

¹³ Yênen, kenbay ba, ken li anga dôri ôrijn tumô tumô dîba, ken merên sara ré. ¹⁴ Hena kwôni ré bi kwôlê sa kwôlo nini li bô magtubu a béngge hen ré na, ken kôbri men, ken bijn nap djé ré a men, aj bi tayre ré diri. ¹⁵ Aj ken haali mega yênenge iyôj dîba, ken bôri mega ré janéngge iyôj né.

Deré kibi kwôlê

¹⁶ Bi Kelma Jésus wojn ôbi bijn bijné bô jalé hen ôbi nap yiri bi béngge bô jalé kwôy kwôy sa are kêm a men, bi baa nap ken kêm a men.

¹⁷ Dosé toj derij kibi magtubu hende to hen na, na nôbi Pol nap kôben wujé a lê hen nij. Na hen

iyôṅ a ené deriṅ kibi magtubu tiṅê
kwôy kwôy men, na hen iyôṅ a
ené lêrê a men.

¹⁸ Na kwôlo en gey kelêṅge bi a
hen. Bi Kelma wona Jêsu Krist tô
kibri sarṅge a kêṁ.

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Timoté na, na kema wo yori na Jub, ôbi ay bôri. Ibari na grék. Na iyé>Listre a bô emê Asi a kirijna Pol ôrijn kergare tori top ulê béré to têt wôh hen apa ôbi ré uwopni ya. (Asi to têt bô a hende to hen na, kemnêh ba hene na Turki. Jé lê bay jé 16:1-3). Ayij tóri wulê bi wo hen na, Timoté yi têt kibi *ôbi jé Pol peré ka kwôni a. Timoté bi Pol ôrijn nap kirij kirij wô ulê béré men, Pol jéri têt kwône wô nanê kwôlé wo denggel denggel peré bijé ka kwôlé woji sun kirij hen men. Na hen iyôh a hini ré yij bô magtubu to Jé lê bay jé 17: 14-15, 18: 5, 19: 22 men, bô magtubu to gay gay to Pol li hen men (1 Kworêntijê 4: 17, 16: 10-11, Pilipijê 2: 19-24, 1 Tésalonisijê 3: 2-6). Magtubu to wôh to Pol li bij Timoté hen men, bij Tit a men hen na, bay uwôgeji «magtubu to bay deré tumô kirij» (Lettres Pastorales).

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté hen na, kôl kwôli are subu:

1. Yêgê maa églis wô sa angan gelé kap benare hen men, kwôli dayré ermé wo Jubnê nap kwo bijé ka na Jubnê ré hen ta wo bijé ka pôni mase ciré ulê béréri hen.
2. Magtubu hende to hen kôl na kwôli geré tibé Emen men, deré tumô églis men, hal wo bay deré tumô églis a men.
3. Deré kibri ba, hende gelij na Timoté geré lê jé wori men, beré sa bay ayê bôh a men an bi ôbi ré yij mana wo Jésu Krist wo dôri (4:6).

Magtubu to Timoté to tumô hende to hen na, já soderére kirij wôh: Kwo tumô ba, kôl na kwôli gelij bay ayê bôh are men, nap bay deré tumôri men, (Sapitre 1-3) kwo jôgij wôh ba, na têt to gengij sa jé wo Timoté a lê hen a men (Sapitre 4-6).

Dosé to Pol lij Timoté

¹ Nôbi, Pol a lê magtubu hende to hen. Nôbi wo ena *ôbi jé wo Jésu Krist wo Emen wo ôbi gôlij nap na hen a dôren men, nap kap têt Jésu Krist wo nana bi bôrna sari a a men hen. ² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi mega keman wo bôn iyôh, sa kibi ayê bôh wom hen. Bi Ibari Emen nap Jésu Krist Kelma wona têt kibrij sam a men, bi bay bô tu ja tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol yêge maa Timoté wô sa bijé kap bay gelére are kap benare hen

³ Mega wo na en kôlem wulê wo na ena ôrijn Maséduwan hen na, mô a Epês a wôsa bijé ka pôni kap bay gelij megêrij angan benare hen na, ju kôlji bi bay di ba. ⁴ Men, kôlji bi bay ré merên yirji sa kwôlé wo dilemne a ré men, bay ré narij kwôlé wo gengij sa têt môh woji wo kô ré hen ré a men. Wôsa are bay ka iyôhgi hen na, uwôl na naripare mera dîba, bij nap geré gelé wo Emen genge an nana hôn nap ayê bôh hen né. ⁵ En ay têt bem kôl hen iyôh na wô wo bay ayê bôh ré geyij yirji nap bôh pôn men, nap ermé wo dôri men, nap bê bôh woji tiri a men. ⁶ Bijé ka pôni kap bay gelé angan benare bay ka hen bul cêgerij bij hal wo dôri bi wo hen an bay ge kay sa naripare kwôlé woji iyôh a têt bi wo hen. ⁷ Bay gey ciré yé damné kap bay gelij bijé têt to Emen, nijba, bay

ganj kôba, hôn kwôlê woji bi wo hen ré men, kwôlê wo bay kôl nanj ibiyare hen kôba, bay hôn tôri ré a men.

⁸ Nana hôn mega wo tôô to Emen na ré dô, hena nana ay lijn jé nanj geréri. ⁹ Bi na henênge mega wo tôô ré đijn na wô sa bay lêre anjan derôre ré. Nijnba, hende đijn na wô sa bijné kanj bay đagê sa tôô nanj bay bê kwôlê ré hen men, bay lê habré nanj bay lê têrijn hen men, bay bijnare Emen nanj anja yi nanj jengêrji hen kwôlê ré hen men, bay deré balêrji nanj bay deré bijné hen men, ¹⁰ bay yijn yijnare tojn iyônj a tônj hen men, bay yijn nanj megêrji imjnê hen men, bay lê jengga gawré hen men, bay benare hen men, bay gwôserê kwôlê tumô kilmé hen men, wô anja đanjgi kêm ka habijn ka bijn nanj anja tiri ka na nana gelijn bijné ka Emen gey nana li hen né. ¹¹ Anjanj gelé kanj tiri bay ka hen na, yi na bô Kwôlo Dôri wo Emen na bèn kôben a hen. Kwôlo dôri bi wo hen na, gengijn na sa Emen wojn ôbi hini emê hen men, wo na hané deré hen a men hen.

Pol lijn Emen dosé wô sa bô deré wori

¹² En lijn Jêsu Krist Kelma wona dosé wô wo ôbi ben néé sa jé wujnê. En liri dosé wôsa ôbi bôren mônj ôbi bôô pôn iyônj anja ré dôren bi ené li jé wori hen. ¹³ Bi wo ca ba, na en iyêl kwôlê wo habijn gengijn sari men, na en gili gusijn men, na en tiréri a men hen. Nijnba, Emen bô tu ja tijnê wôsa na en bi bôn sari a ré men, tun na jôrijn sa anja na en li hen né a men. ¹⁴ Wô bijnare to en bijn nanj Jêsu Krist hen na, Kelma wona tô kibri damanj a san a men, ôbi ben en bi bôn sari a men, ben en gey bijné ka đanjgi a men. ¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelê hen, anj dô wo bijné kêm ré bi bôrji sara: Jêsu Krist era sa terare a nà wô gôlijn

nanj bijné kanj bay lê têrijn, anj nôbi kôba, ena ôbi têrijn wo gôlijn sa bay lê têrijn kêm anj sônj. ¹⁶ Na ôbi á, Emen ré bô tu ja tijnê anj bi Jêsu Krist ré gel ulê bôô wori nanj geré wujnê nôbi dami ôbi lê têrijn anj bi ré yi anjanj gelé bijn bijné ka ca sa bé bôrji sari a anj uwôlijn gelé wo nanj kwini bi wo hen men hen. ¹⁷ Bi bijné heram men, ay kibi Kelma wo dami wojn ôbi merê nanj kwini hen kwôy kwôy men, kwo a ma ré hen men, kwo kwôni gili ré a men hen. Ôbi a na Emen pôn nêj hari. *Amên, bi yi gelijn hen iyônj.

¹⁸ Keman Timoté, en bêm kanj tôô hende to hen kôm a mega wo bay kibi Emen na kôl tumô gengijn sam hen iyônj. Erem sa kwôlê woji bi wo hen a anj bi li nanj ju sa kumbul wo ju li nanj bijné kanj bay gelijnare bijné anjanj benare hen. ¹⁹ Gem ayê bôô wom dô men, gem ermé wom a men. Wôsa bijné ka pônij kanj lê jé nanj ermé wo dôri bi wo hen anj mênijn ayê bôô woji. ²⁰ Si Himéné nanj Alêksander na perê bijné bay ka hen. En nógiji bijn Sidan anj bi bay ré halijn anj bi cêgê ba, bay ré tiiré Emen ré nij.

2

Kanj tôô to gengijn sa uwôlê Emen

¹ Iyônj ba, anja bu bôn damanj ka en ayijn tóon bijn bay ayê bôô na, na bi bay ré engerijn Emen ré bijn bijné anja bay ôrijn doyriji hen men, bay ré uwôli men, bay ré sôm sari a men, bay ré liri dosé wô sa anja ôbi li bijn bijné kêm hen a men. ² Uwôlênge Emen wô sa kilmé men, wô bijné kêm ka kenare kôbriji a hen a men, anj bi nana môrijn đê nanj bô jalé men, bi nana đĩ yerna yi Emen a dô men. ³ Uwôlê Emen wô sa bijné kêm na, na anja dôri men, na anja dé tu Emen wojn ôbi gôlijn

naŋ na hen a men. ⁴ Ôbi gey hen iyôn bi ðiné kêm ré gôl men, bay ré hôn tu kwôlê a men. ⁵ Wôsa Emen na pôn nêŋ hari men, ôbi ðebé derôrji a naŋ ðiné na, na Jêsu Krist pôn nêŋ hari men, ôbi na gawra a men. ⁶ Ôbi ay yiri lip sarga aŋ bi ðiné kêm ré mô sarji senge. Ôbi li hen iyôn gelip ðiné ka Emen ré gey gôlip naŋ ci. Ôbi gel hen iyôn na wulê wo Emen na genge hen. ⁷ Na ôbi á, Emen ré ðén bi ené yi ôbi uwôlê béré men, *ôbi jé wo Krist a men hen. Aŋ bi ené gelip ðiné ka na Jubnê ré hen aŋga gengip sa ayê bôô men, tu kwôlê a men. En kôl na kwôlê woŋ tiri ðiba, na benare ré.

⁸ En gey bi ðiné ré uwôl Emen naŋ kirip kirip men, bay ré pô kôbriji wo séli ta aŋ uwôlipni naŋ bôô wo pôn men, naŋ bô tarê ré men, naŋ napare ré a men.

Kwôlo gengip sa aŋga yébé ré li

⁹ En gey bi yébé ré ha bargay kaji naŋ tô gerérji ðiba, kaŋ lamip imnê hen né men, bi bay ré duu yirji tôŋ men, bi ré pôy sarji toŋ bayrare ré men, ré elagêré yirji naŋ lôr ré men, naŋ ré men, ré tôbe bargay ka gararji gaŋ hen né a men. ¹⁰ Nipba, aŋgaŋ kalmare kaji ba, bi yi na jé lêreji wo dôri hen, ôbi a dé yébé ka kôl ciré na ka Emen hen. ¹¹ Kiripa yébé mô wô toyé kwôlê na, bi bay herage ré men, bi bip ôbi halérji hen kwôlê a men. ¹² En jôô wo yébé ré gelip imnê are men, ré ôm sarji ré men, ré herage ré a men. ¹³ Wôsa Emen ði Adam tumô dema ré ði Êb tô. ¹⁴ Men, na Adam a ðé Sidan lamni ré nipba, na iyore a ðé ôbi lamne men, ðagip sa tôô to Emen a men. ¹⁵ Iyôn hari kôba, iyore a uné gelê wô kamrê ka hende a yê hen men, hena hende ré gem ayê bôô wore men, hena hende ré gey ðiné men,

hena jé lêre ré dé tu Emen men, hena hende ré pôy yere a men.

3

Bay derê tumô églis to bay ayê bôô

¹ Kwôlo ena kelê hen na, na kwôlê woŋ tiri. Hena kwôni ré ôrip doy yé ôbi derê tumô églis to bay ayê bôô na, ôbi denŋa na jé wo dôri hen. ² Ôbi derê tumô kirip na, bi yi kwôni wo bay dô kwôli dô men, kwo tamni pôn men, ôbi beré yiri men, ôbi gemé yiri men, ôbi lêre are naŋ tô gerérji men, ôbi beré kergê yiri a men, bi nêŋ gelip ðiné are a men, ³ bi yi ôbi yé care gaŋné men, ôbi bégerem ré a men, nipba, bi na kwôni wo kalêri jal men, ôbi napare ré men, ôbi geyé gursu gaŋ né men, ⁴ bi bô sa iyére tori dô men, hal kamni aŋ bi bay ré liri sa iyêré ré men, ré biri kwôlê dô a men. ⁵ En kôl hen iyôn wôsa hena kwôni ré hôn berê sa iyére tori ré ba, ôbi a lê iyeŋ a ré dôrip tumô églis to bay ayê bôô ba? ⁶ Men, bi na kwôni wo ay bôri haw ré wô wo ôbi maa dê denŋôri, aŋ Emen maa biri mega wo na berip Sidan hen iyôn men, ⁷ bi ðiné ka ay bôrji ré hen kôba, bi dô kwôli dô a men. Ré ba, tayre a diri tumôrji a aŋ ôbi maa kurip bô boyre to Sidan a.

Diyakerŋê

⁸ Diyakerŋê kôba, bi bay yi bay lêre are naŋ gerérji men, bay gwôserê kirip ré men, bay yé care gaŋ né men, bay a emê lim né a men. ⁹ Men, bay a beré tu kwôlê woŋ ayê bôô wo Emen na yêge sari hen naŋ ermé wo dôri men. ¹⁰ Men, bi bay sélji tumô aŋ hena bay ré li ani kani ka habip ka bay ré uwôlip kwôlê sarji a naŋ dema kené biji jé kôbriji a tô. ¹¹ Yébé kaŋ diyakerŋê kôba, bi yi bay lêre are naŋ gerérji men, bay kôlipare

bijné kwôlo habijn né men, bay yê care gap né men, bay lère are kêm napj bô pôn men. ¹² Diyaker na, na kwôni wo a ôrij nap iyore pôn nêj. Bi ôbi bô sa iyére tori dô men, hal kamni dô a men. ¹³ Hena diyakerjê ka ré li jé woji dô na, bijné a biji kwôlê men, bay jé bay ka hen a kelê kwôli ayê bô wona tô Jêsu Krist a napj ibiyare.

Kwôlo dami wo na yi napj kini uwôbêri wo Emen yêge sari

¹⁴ En li magtubu hende to hen bem hapê nijba, en erem wo ené erê gelem hen ya a men. ¹⁵ Apj hena ené bijn lew ré ba, magtubu hende to hen a gelem hal wona wo dôri wo nabay bijné ka Emen ka na églis to Emen woij ôbi merê tu geij hen. Églis hende to hen gere tu kwôlê môn gurô woij derô iyére napj tô iyére gerij iyére hen iyônj. ¹⁶ Na tiri, kwôlo na yi napj kini uwôbêri wo Emen yêge sari béna wo gengij sa ayê bô wona hen na, na kwo dami. Apj kwôni wo a nêmé narê ba, napj.

Krist, kwo Emen dôri hen era napj yiri môn gawra iyônj men, Tunu toij hendi bô bôré yêge sari mega kwôni woij derôre men,

*manê ka derômaraj a kôba, gili a men.

Bay uwôl béreri perê tô yê bijné ka sa terare a na men,

bijné kwône sa terare a na, na bi bôrij sari a men,

Emen na ayri hôrij ta derômaraj a a men.

4

Bijné kapj bay gelére are kapj benare

¹ Tunu toij hendi bô bôré kôl waj a ta kôl iyônj ba: Bô gerjê wulê wo nana mô bô a hen na, gawré ka pôn a dêj ayê bô woji men, bay a kebê tô tunu toij hende benare hende to hen men, bay a erê na tô angapj gelé ka tunu to

habijn hende to hen men. ² Bay a dé bijné kapj bay kelê kwôlê kibrijj wô wô napj kapj bay benare bay ka ermê woji napj môn ré uwonj napj musure to sêy to bay dera bô tare a iyônj hen gerij napj ci kayê. ³ Bijné bay ka hen gelij megêrij bi bay ré enge yêbé ré men, anga pôn kôba, ré dô emê ré a men. Nijba, Emen a dé angapj emê bay ka hen bi bay ayê bô ka hôn tu kwôlê hen apj kirijna bay ré liri dosé sara menba, ré ôm. ⁴ Ari dé Emen kêm na ka dôri dîba, ani kani kapj kapê ba, napj. Wôsa are bay ka kêm ka Emen bi hen na, na enge apj na liri dosé wô sarji. ⁵ Wôsa kwôlê wo Emen men, uwôlêri a men na, li wo angapj emê bay ka hen dé tu Emen.

Ôbi jé wo Jêsu Krist wo dôri

⁶ Hena jerê gelij bay ayê bô are bay ka hen kwôy kwôy men, hena jerê gôse yem napj kwôlê woij ayê bô men, napj angapj gelé kapj tiri ka ju bi kwôlê sara hen a men na, já yé mana wo Jêsu Krist wo dôri. ⁷ Toy kwôlê woij dilemne wo gali wo bijn napj ayê bô ré hen ré men, mase bi ju dî yem yi Emen a dî men. ⁸ Hena kwôni ré li are gay gay bi ibéri ré iyêserê na, na anga dôri haji nijba, dé yi yi Emen a a na anga dôri ka dé are kêm. Wôsa a lê napj ju haw hen men, tôre to cêgê a men. ⁹ Kwôlê bi wo hen na, na tu kwôlê apj dé wo bijné kêm ré bi bôrij sara. ¹⁰ Na wô ôbi bi wo hen ana nana berij yerna iyére lij jé wô uwônij gelé wo Emen na genge dîré béna hen, wôsa nana bi bôrna na sari ôbi woij ôbi merê tu geij hen men, ôbi gôlij napj bijné kêm hen a men. Apj gôlij napj bijné ka bi bôrij sa Jêsu Krist a tumô.

¹¹ Ju gelji are bay ka kêm hen men, ju ay tôm biji bi bay ré li a men. ¹² Bi kwôni tôrjem wôsa jerê na kema mana ré, nijba, ju

yi ôbi gelinbare bay ayê bôô tô geré nap kwôli kelêrem men, jé lêrem men, geyé wo ju geyin bijné hen men, bê bôô wom sa Emen a men, bô bôre wom a men. ¹³ Pa dema ené bijn uném tô na, dî yem sa deŋsê magtubu to Emen a tumô bijné men, uwôl béré kwôlê dôri men, halji a men. ¹⁴ Lijn wôre nap néé wo Emen bem hen né. Ôbi na bem kirija bay kibi Emen na kôl kwôlê gengin sam aŋ surpé na uwôlin kôbriji sam a men hen. ¹⁵ Na jé bi wo hen aŋa jeré lê men, ay yem bijn jé bi wo hen bi bijné kém gel mega wo jeré dô tumô tumô tô geré wo Emen a. ¹⁶ Di tu melênê sa hal wom a men, dî tu melênê sa aŋa ju gelin bijné hen men, d̄ebe iyêre sara a men. Hena jeré li hen iyôn na, já gôlin nap yem men, já gôlin nap bijné ka toy kwôlê wom bi wo hen a men.

5

Hal wom tumô bay ayê bôô a

¹ Kirija ju mô wô panê kwôlê nap kwôni wo suri na, ju nayri ré nijba, ju iyêli nap tòm to jali, mega wo ôbi ré na ibam iyôn. Kam manê ba, ju bôrji mega wo bay ré na yênem iyôn a men. ² Bô yébé ka iyêrné mega ré na yoném iyôn men, kam kalmê ba, ju bôrji mega yênem kap yébé iyôn d̄iba, ju li tu bôriyare sarji a ré.

³ Bijn yébé kap mamê ka kwôni won ôbi berê sarji nap hen kwôlê men, ju li nap ci a men. ⁴ Nijba, hena iyore toj mamne ré ôrij nap kamne ley kwôngêre ley ya na, bi bay dôyré lê jé sa ayê bôô woji a sa balêrji tumô wôsa balêrji nap môpêrji na li nap ci na hen iyôn men. Wôsa lê bi wo bay li hen iyôn hen na, na aŋa dé tu Emen. ⁵ Iyore to na mamne tiri aŋ kwôni won ôbi berê sare nap na, hende bi bôre na sa Emen a men, uwôli men, sôm sari a a men kwôy kwôy bi ôbi ré li nap tu. ⁶ Nijba, mamne

toj hende lêre aŋa bôre hende a geyé mera hen na, hende mô tu geŋ hare nijba, hende yi mega kwôni wo ma iyôn. ⁷ Gelji kwôlê bi wo hen aŋ bi kwôni ré kôl kwôliji wôni wo habin né. ⁸ Hena kwôni ré bô sa bijné ka bô iyére tori a nap balêri dô ré na, ôbi d̄eŋ na ayê bôô wori hen. Aŋ ôbi li na habre wo d̄e kwôni wo ay bôri ré hen sôn.

⁹ Yébé kap mamê ka já dé hiniji bô magtubu a aŋ lê nap ci a na: hena hende ré ôrij nap elê tôre jii men, hena kurôre na ré na pôn men, ¹⁰ bi hende yi iyore to bijné na ay kebre sa ari lêre ka dôri a men, bi na iyore to na gem kamne dô men, na fu kergê yere a dô men, na pul tê bijné ka Emen nap dôbê sa men, na li nap bijné ka na mô perê bô emê men, na ay yere bijn aŋaŋa lê ka dôri a men nij na, ju d̄i hene bô magtubu a ham nij.

¹¹ Kwôlo gengin sa yébé kap mamê ka baa kalmê tô hen na, d̄i hiniji bô magtubu a ré, wôsa dô réba doy yin nap impê a liji aŋ bay a geyé enge impê ka d̄aŋgi aŋ a d̄eŋ geré wo Jêsu Krist. ¹² Hena bay ré li hen iyôn na, Emen a ulê kwôlê sarji a wôsa bay mène tôô to bay na ay ciré ayê yirji lij jé bijn Jêsu Krist hen. ¹³ Hena bay ré enge impê ré nij kôba, kirija hiniji d̄in bô magtubu a nij na, dô ré ba, bay a yé bay kuyare aŋ ôrij nap kibi iyére iyére kapin lij jé men, bay a erê wô lê way men. Kwo d̄e aŋ na, bay tôbe kibriji bô kwôlê wo bijné men, bay kôl na kwôli aŋa dôli ré hen a men. ¹⁴ Na wô sa bi wo hen aŋa ené gey bi yébé kap mamê ka ba kalmê tô hen bi ré enge impê men, ré yêŋ kamrê men, ré bôrij sa iyére toji a men, d̄iba, ré bijn bay barena geré bi ré kôlin kwôlê wo habin gengin sarna ré. ¹⁵ En kôl hen iyôn wôsa yébé kap mamê ka pôni d̄iji geré

woj derôre hen aŋ, aŋ ôrji tô Sidan a.

¹⁶ Hena iyore top hendi ayê bôô ré ôrij naŋ yébé kaŋ mamê ka na balêre ya na, bi hende bô sarji, dîba, bi hende nôgiji biŋ églis ré. Aŋ bi églis ré dîŋ yere bôrij sa yébé kaŋ mamê ka kwôni wo ré bô sarji naŋ hen dî.

¹⁷ Surjê ka dô tumô bay ayê bôô dô hen na, bi ken biji kwôlê dô men, ken têbiji dô a men. Niŋba, ka dô kwôlê men, halêŋge a men hen na, ken biji kwôlê damaŋ a.

¹⁸ Wôsa kwôlê wo Emen kôl iyôn ba: «Kirija kelba ré dîirê kaw wô tereji ba, dô wo jeré ha kibri ta ré.» Kwôlo Emen bi wo hen hô kôl iyôn ba: «Kwôni wo ré li jé ba, dô wo ré uwôn sa kôbri a men.»

¹⁹ Hena kwôni ré uwôl kwôlê sa kwôni wo suri a pôn bô églis a ré li ani kani aŋ hena ðiné ré nê m wôô réba subu ré kôl hen iyôn a ré na, ju bi bôm sara ré. ²⁰ Bijé kaŋ bay lêre têrij yôôd hen na, ju nayji tu kwônê ðiné aŋ bi ka ðaŋgi ré hare.

²¹ En uwôlem tumô Emen a men, tumô Jésus Krist a naŋ tumô manê kari ka derômaraŋ a ka ôbi tôrji hen a men, bi ju bi kwôlê sa kwôlê wo en kôlem a hen. Li ani kani kaŋ derê tu kirij né men, ju ô tô kwôni a iyôn mera ré men.

²² Hena lew ju uwôl kôm sa kwôni a bi ré lij jé bô églis a ré. Dô wo ju hôni dô tumô dem réba yi mega jeré li têrij hende to ôbi li hen men. Li ani kani ka habij ré, niŋba, ju yi kwôni wo séli dî. ²³ Dô wo ju yi kam piniji mera ré niŋba, ju yi care dê iyôn a men wô bôm wo lêrem gaŋ gaŋ hen.

²⁴ Têrij to ðiné ka pôni yi tu wolé pa dema bay ré jô kwôlê sarji a tô. Niŋba, tô ðiné ka pôni na, kirija kwôlê bu sarji dema jeré henê têrij lêreji tô. ²⁵ Jé lê wo dôri wo ðiné ka pôni li hen na, yi

tu wolé a men. Hena ré yi nô tu wolé lew ré kôba, a uwôbij sem né.

6

¹ Bijé kêm ka na limé hen na, bi bay duu yirji aŋ biŋ bay iyére toji kwôlê aŋ bi kwôni ré tiiré Emen ré men, ré kô kwôlo habij gengij sa aŋgaŋ gelé ka nana gelji hen ré a men. ² Limé ka bay iyére toji na bay ayê bôô hen na, bay a kaŋê biji kwôlê wô wo bay ré na yênerji bay ayê bôô mera ré, niŋba, bi bay li jé woji dô damaŋ a, wôsa ðiné ka bay li jé biji hen na, na bay ayê bôô ka bay geyji hen.

Kwôlê wo gengij sa gelé are kaŋ benare naŋ ari uné kaŋ tiri

Gel, aŋga já gelij ðiné men, dôbijji ibiyare bôrji a a men a na:

³ Hena kwôni ré gelij ðiné aŋga ðaŋgi aŋ kaŋ tu kwôlê wo Kelma wona Jésus Krist men, gelé wo nana gelij ðiné sa aŋga biŋ naŋ ayê bôô wona hen ré a men na,

⁴ ôbi na ôbi uwôyrê yiri ðéŋ iyôn men, ôbi hôn ani ré kwôy men, doy nariŋare kwôlê naŋ naŋare sa iyay kwôlê woŋ kelé a liri mera a men. Are bay ka hen na, saŋ naŋ terbére men, biŋ tôrji nariŋ kwôlê men, tirij yirji kwôy kwôy men, ermé kwôlê wo habij gengij sa megêrji a men. ⁵ Nariŋay kwôlê wo kô ré hen yi peré ðiné bay ka ermé woji mênij hen men, ka hôn tu kwôlê ré yôd hen a men. Bay erem mega wo bê bôô sa Emen na, ré na geré ari uné.

⁶ Na tiri, hena kwôni ré bi bôri sa Emen a na, ôbi na ôbi uné tô kwôlo Emen a, hena yiri ré dôri sa aŋga ôbi ôrij kôbri a hen. ⁷ Wôsa nana era sa terare a na kôbrena senje men, na belé herê kôbrena senje a men. ⁸ Iyôn ba, hena nana ôrij naŋ aŋgaŋ emê men, bargay a men na, bay a hen nê m

iyôn. ⁹ Bijné ka gey yé bay upé bay ka hen na, herij bô anğaj lamé a. Añ yi môn bay ré herij na bô boyre a iyôn wô doy anğa gali nañ ka habij ka liji hen. Doy are bay ka hen na, mèneji yôd mega wo ré na cér a ré perêji iyôn. ¹⁰ Wôsa geyé gursu na, na tô hanê mênê wo gay gay hen kê. Añ bijné ka pônî ôrij doy upé gursu damañ añ li wo bay ge kay tô ayê bôd woji a añ denğôrji lebarêji damañ.

Kañ tôd Pol to ay bij Timoté

¹¹ Nijba, jôbi gawra wo ju na kwo Emen na, dô wo ju dôbe kôbem bô anğa habij bay ka hen a ré. Mase woge geré lê anğaj derôre tumô Emen a men, bi jé lêrem yi mega kwo Emen gey hen iyôn men, bi bôm sari a kwôy kwôy men, gey megam men, uwôl bôm añ ju yi kwôni wo kalêri jal a men. ¹² Mega wo ju bi bôm sa Jêsu a hen iyôn na, mase bi ju li anğa ôbi gel hen, añ jeré uwônij sa kôm wo na gelê wo nañ kwini hen. Emen na uwôgem bi jeré li are bay ka iyôngi hen kirijna na ju kôlij kwôli ayê bôd wom tumô kwônê bijné hen. ¹³ En ay tòn bem tumô Emen woñ ôbi bé are kê. Mô tu geñ hen men, tumô Jêsu Krist a wo na kôl kwôlê woñ tiri tumô kelma Pos *Pilata a kwôy hen, ¹⁴ bi jeré bi kwôlê sa kwôlê bi wo hen a men, déñ ani kani añ né men, li ani kani ka habij sara ré a men. Li hen iyôn kwôy jéñ kirijna Kelma wona Jêsu Krist a herañ. ¹⁵ Ôbi a bulo hera sa to Emen a gengé, ôbi na kwo bijné ay kibri men, ôbi pôn nêñ hari a ôrij nañ néé men, ôbi na Dami woñ sa kilmé men, Dami wo damné ka ôm kirij sa terare a na a men. ¹⁶ Ôbi pôn nêñ hari a na kwo ma ré men, ôbi mô bô kirij ka perañji ka jôrij bijné geléri hen

men, kwôni na gili tumô ré men, kwôni a nê. Nê geléri haw hen ré a men. Damñare nañ néé wo yi sari nañ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

¹⁷ Bijné kañ bay upé ka haw hen na, ay tòm biji bi bay ré uwôyré yirji ré men, ré bi bôrji sa ari upérji bay ka hen né a men, wôsa bay hôn wo anğaj upé bay ka hen ré yé kwôy kôba, bay hôn né hen na, bi bay ré bi bôrji sa Emen woñ ôbi bé are kê. Nañ kwônêrji añ nana môrij nañ yi deré hen dî. ¹⁸ Kôlji bi bay ré li anğa dôri men, bi ari upérji ré na lê anğaji ka dôri men, bay ré yi bay lê deré men, bay ré fu baliyare nañ bijné nañ ari upérji a men. ¹⁹ Hena bay ré li hen iyôn na, bay dî anğaj upérji bay ka hen na kini uwôbêrji ka dôri a wô wulê wo kiyay. Ôbi á, bay ré sa meré deré nañ gelê wo nañ kwini.

²⁰ Timoté, cubu tum sa anğa Emen bêm kôm a hen. Dôbe kem bô kwôlê woñ déñ iyôn a añ bij nañ ayê bôd hen ré men. Dôbe kem bô kwôlê wo gengij sa hené are a nijba, na hené are bay ka hen né a men hen. ²¹ En kôlem hen iyôn wôsa bijné ka pônî ka kôl ciré ôrij nañ hené are bay ka hen añ bay na déñ ayê bôd woji.

Bi bô deré wo Emen baa nañ ken.

Magtubu to jôgijn wô to Pol li bijn Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to jôgijn wô to Pol li bijn Timoté hen na, na kirinja ôbi gelijn gusijn gañ dangay a Rôm a (Sapitre 1: 7). Wulê wo Pol a dirijn kibi jé wori baa ða nij aña ôbi ré li magtubu hende to hen ayijn tôri bijn kwo na ôbi bêêri ôrijn kirijn wo ôbi geyri gañ hen (Sapitre 1: 2).

Sapitre 1: 3 - 2: 13 na, *ôbi jé Pol ay tô lê magtubu tori nañ lijn Emen dosé wô peré wo Timoté pur bijné men, wô ayê bôô wori a men. Wô gusijn to ôbi a uné men, kapê wo bay a kapê manê ka Kwôlo Dôri hen a men na, Pol ay tôri bijn Timoté ré fu bôri iyêre sa gusijn a men, ré li mañê nañ ibiyare men, nañ bôô pôn a men mega asgar wo Jésu Krist iyôn. Men, Pol yêge maa Timoté bi ré ði tu melênê sa yiri a wô bijné kañ bay geyé narijnare kwôlé woñ ðéjn iyôn hen men, wô nañare to gengijn sa kwôli kelêrji woñ ðéjn iyôn wo a dôrem ôrijn kelangê nañ ayê bôô hen men.

Sapitre 2: 14-4: 5 na, Pol kôlijn Timoté ré ay hal wori men, bi ôbi ré ðebu sa têri a nañ bôô pôn sa añañ gelé ka bijn nañ kwôlo Emen ka bay na gili nañ kampêri yeñ hen.

Sapitre 4: 6-22 na, deré kibi magtubu tori hende to hen na, Pol kôl kwôli kirijn ka ré iyêre nañ ði. Nijnba, ôbi lijn Kelma dosé wô geré wo ôbi gereri hen.

Kwôy wo ôbi derijn kibi jé wori na, Pol li mañê wo dôri wo gengijn sa Kwôlo Dôri (Sapitre 4: 7). Nañ elê wo yôn yôn wo bijné ðênse

magtubu hende to hen na, Pol kôlji bi bay ré li mañê wo dôri bi wo hen ðiba, bay ré hariñ ôbi bare ré men, bay ré li nañ ayê bôô men, ulê bôô men, peré bijné nañ ðebé sa têê a a men.

¹ Nôbi Pol, *ôbi jé wo Krist Jésu nañ bô geyé wo Emen wo na genge bi ené uwôl béré gelê wo ayijn tôri ðiré bijn bijné wo yi yi Jésu Krist a kirinja nana bijn nañ ði hen.

² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi môjn keman wo en geyri hen iyôn. Bi Ibarna Emen nañ Kelma wona Krist Jésu tô kibriji sam a men, bi bay bô tu ña tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol uwôl Emen wô sa Timoté men, dôbri ibiyare bôri a a men

³ En lijn Emen wo en li jé biri nañ bôn wo dôri mega wo môjnêrna kôba, na lijn jé biri hen iyôn dosé. En liri dosé wôsa yoyre nañ tu tare kirinja en mô wô uwôlêri na, en erem sam a kwôy kwôy. ⁴ Bôn juben sa sômê wo na ju sôm a hen añ en gey gelem añ bi yen ré dôren. ⁵ Men, en erem sa ayê bôô wom woñ tiri hen, ayê bôô woñ tiri bi wo hen na, agerem Loyis nañ yom Énis na ôrijn hen iyôn men añ en hôn wo jôbi kôba, ayê bôô wom ré na kwon tiri hen iyôn men. ⁶ Na ôbi á, ené jubu tô bôm ta bi jeré cubu tum tô gwosoy jé wo Emen na bem kirinja na en uwôlijn kôben sam a hen dô ðiba, bi ré yi aña beray mera ré. ⁷ Wôsa Tunu to Emen béna hen na, na to béna néé men, toñ geyé bijné men, toñ gemé yi a men, ðiba, na tunu toñ haré ré.

⁸ Hen iyôn na, dô wo ju ði tayre ðêm sa dôrijn bijné kwôlé wo gengijn sa Kelma wona hen ré men, gengijn san nôbi wo en yi dangay a wô sa Jésu hen né a men. Nijnba, ju gelijn gusijn nañ

en wô sa kwôlê wo dôri wo Emen nap nêé wo ôbi bem hen. ⁹ Emen a gôlij nap na men, ôbi a uwôgêna bi nana yi bijné kari a men. Na wô jé lêrena wo dôri wo nana li hen né, nijba, na gengé wori men, bô derê wori a men. Na bô derê wo ôbi li nap na tô Jêsu Krist a pa dema tô terare na ré dîj tô. ¹⁰ Men, haw hen ôbi geléna bô derê wori bi wo hen nap sa to ôbi gôlij nap na Jêsu Krist na sap hen, wôsa Jêsu Krist a mênê néé wo temare yôd. Ap nap kwôlê wo dôri bi wo hen na, ôbi yêge sa gelé wo a kerê ré hen béna.

¹¹ Nôbi kôba, na wô kwôlê wo dôri bi wo hen a Emen ré dén mega ôbi ulé béré iyôn men, mega *ôbi jé iyôn men, mega ôbi gelij bijné are iyôn a men hen. ¹² Na ôbi á, ené gelij gusij hende to hen hen. Nijba, en dî tayre dén ré wôsa en hôn kwo en bi hôn sari a hen men, en hôn wo ôbi ré ôrij nap nêé wo gemé anga ôbi bèn kôbena hen derê kwôy Wulê wo jerê kwôlê a. ¹³ Gem tu kwôlê wo ju toy keben a hen dô ap bi yi môj angap gelé kam iyôn men, ju bu ayê bôô wom iyêre men, pur bijné a men wô kibi bijnare tona nap Jêsu Krist. ¹⁴ Timoté, cubu tum sa anga Emen bêm kôm a hen dô nap nêé wo Tunu toj hendi bô bôré to yi yerna hen a men.

¹⁵ Ju hôn wo bay ayê bôô kêma ka mô bô emê wo Asi a na, dénji ap men, ap perêrji a hen na, si Pijélus nap Hemojêns kôba, dénji ap a men. ¹⁶ Nijba, bi Emen bô tu ja to Onésipôr nap bijné ka bô iyêre tori a, wôsa ôbi dôben ibiyare bôn a kwôy kwôy, men ôbi bi tayre diri san a wô wo ené na dangay ré a men. ¹⁷ Nijba, kirija ôbi sa Rôm a na, ôbi wogen dé dé ô upen. ¹⁸ Bi Kelma bô tu ja tori wulê wo ôbi a jôrij kwôlê sa bijné a hen. Are kêma ka ôbi na li nap en Epês a hen na, ju hôn dô.

2

Bi jé lêrem yi môj kwo Jêsu Krist hen iyôn

¹ Keman, sa kibi bijnare to ju bijn nap Jêsu Krist hen apa ôbi ré li derê nap ju hen. Iyôn ba, ju bu bôm iyêre. ² Ap kwôlê wo ju toy keben a tu kwônê bijné hen na, ju gelij bijné ka ju bi bôm sarji a ka a nêmé gelij megêrji ka dangi hen iyôn men hen.

³ Gelij gusij nap bay ayê bôô kêma mega ôbi mapê wo Jêsu Krist wo dôri iyôn. ⁴ Hena asgar wo ré mô sa têri a dîrê erê kibi kumbul a apa ré gey bi ôbi sari ré dini na, ôbi a dé tini sa anga cêgiri a hen ré nij. ⁵ Men, hena ôbi cogo wo ré li cogo nap gerêri ré ba, bay a ayê kibri ba? ⁶ Men, ôbi yagê wo na cubu tiri dô sa yagê a terbére a na, kibi kelanê ba, ôbi a upé sa kôbri tumô. ⁷ Erem sa kwôlê wo en kôlem a hen ap Kelma a bé tum a jôrij sara ap já henê senge.

⁸ Erem sa Jêsu Krist a woj kunga kelma Dabid wo Emen na biri ji si kampê hen kwôy kwôy mega wo en kôl kwôli bô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl a hen. ⁹ Na ôbi á, ené gelij gusij men, bay beren uwôl dangay a mega wo ené na ôbi lêre habré iyôn hen. Nijba, kwôlê wo Emen ba a yé dangay a men ba? ¹⁰ Na tôri bi wo hen apa ené berij bôn iyêre sa gusij hende to kêma hen wô derê wo bijné ka Emen na tôrji bi bay kôba, ré uwôrij gelê wo yi yi Jêsu Krist a hen men, bay ré môrij bô hini emê wo nap kwini a hen a men. ¹¹ Kwôlê wo na kelê hen na, na tu kwôlê.

Hena na nana ma nap Jêsu Krist na, na merênge tu gep nap dî a men.

¹² Men, hena na nana bu bôrna iyêre ba, na emê iyêre nap dî men.

Hena nana kapni ba, ôbi kôba, a kapêna men.

13 Men, hena nana ðebu sa têrna ré ba, ôbi ba, ðebu sa têri a, wôsa ôbi ba, a kelê baa lê ariri ré ré.

Ôbi jé wo dé tu Emen

14 Ju jubu tô bôrji ju hô jubu a tumô Emen a sa kwôlê wo na en kôlem hen. Halji bi bay narîj kwôlê sa kwôli kelêrji a ré. A hena bay ré narîj kwôlê mega hen iyôn na, dô ré wôsa a mênê ayê bôô wo ðijné ka toyji hen. 15 Bu yem ta lij jé aji bi Emen bôrem mega kwôni wo dôri iyôn men, kwo tayre diri sa jé wori a ré men, môj kwo uwôl béré tu kwôlê naj geréri iyôn a men. 16 Jôô yem sa narîjare kwôlê woj ðéj iyôn wo bij naj ayê bôô ré hen, wôsa narîjare kwôlê bi wo iyôngi hen a lê ana ðijné ré ðijn Emen dê dê aji hen. 17 Wôsa kwôli kelêrji lij ðijné habij mega bara to ô tumô tumô iyôn. Si Héméné naj Pilétus na perê ðijné kaj bay kelêre kwôlê wo habij bi wo hen iyôngi hen. 18 Bay ðéj tu kwôlê bi wo hen aji, wôsa bay kôl iyôn ba Emen né bij ðijné ka ma ré ji si kamjé nij. Aji mênê ayê bôô wo ðijné ka pôni. 19 Nijba, Emen ði tô ayê bôô wona iyêre kaj kaj. Aji tô ayê bôô bi wo hen na, are wôô ðijn sara, ka tumô kôl iyôn ba: «Kelma hôn ðijné kari» men, ka jôgij wôô kôl iyôn ba: «Kwôni wo kôl ðiré na kwo Kelma ba, bi jôô yiri sa lê anja habij a.»

20 Bô iyêre to dami a na, na gwônê kaj lôr naj kaj lari a yé ya mera ré, nijba, kaj gurô naj kaj gerem kôba, yi ya men. Gwônê kaj lôr naj kaj lari hen na, bay ômij are na sa wulê wo dami a, nijba, kaj gurô naj kaj gerem hen na, bay ômij are naj wulê wulê. 21 Kwo bay ayê bôô kôba, na hen iyôn men. Wôsa hena kwôni ré jôô yiri sa lê anja habij

bay ka en kôl kwôliji hen aji ði yiri naj jengêri hen na, ôbi yi mega gwônê kaj lôr naj kaj lari iyôn Emen a ayêri lij jé wo dôri wo gay gay hen kêm. Wôsa ôbi ay yiri yôô bij Kelma wô merê sa kôbri mega gawra wo já jéri bi ré li jé wo dôri wo gay gay hen. 22 Jôô yem sa doy anja li manê naj kalmê hen yôô aji. Aji ju woge wô lê anjan derôre men, ju gem ayê bôô wom men, gey megêm men, ju mô naj bô jalê a men. Li hen iyôn naj ðijné ka uwôl Kelma naj bôô pôni hen. 23 Men, ju jubu bay narîjare kwôlê wo gali hen sêd aji a men. Wôsa ju hôn wo narîjare kwôlê wo gali bi wo hen iyôngi hen na, saji naj najare kwôy kwôy. 24 Nijba, ôbi jé wo Kelma na, dé wo ré naj naj kwôni ré, nijba, ré li dô naj ðijné kêm men, ré nêm gelij ðijné are men, ré na ôbi ulê bôô sa anja habij ka ðijné li naj ði hen a men. 25 Ôbi a ulê bôri pô gelij ðijné kaj bay jebé kwôlê sêd aji hen are. Wôsa dô réba Emen a biji néé bi bay ré bilij ermé woji aji a bé tirji ré jôrij sa tu kwôlê. 26 Na hen iyôn dema bay ré henê ermé kwôlê wo dôri naj dôrij kibi boyre to ôbi bare Sidan a wo berji bay li anja bôri ré gey hen.

3

Jé lê gawrê kirîja sa terare baa ða wo ta kerê

1 Hôn wo kirîja sa terare baa ða wo a kerê nij na, kirîj a iyêre daman. 2 Wôsa ðijné a yé bay yerê men, bay geyê gursu men, bay dê dengôrji men, bay uwôyrê yi men, bay kelê kwôlo habij gengij sa Emen men, bay bij balêrji kwôlê ré men, bay yilé kirîj men, bay bê kwôlê sa anja Emen a ré men. 3 Bay a yé ðijné ka iyêre men, bay a berê tu ja to kwôni ré men, na bay kelê kwôlê wo habij gengij

sa bijné men, na bay bégerem men, bay lê bisijnne men, na bay bayi anğa dôri men, ⁴ na bay peré sa megêrji men, bay lêre are môjn bijné ka erem kwôlê ré iyôn men, bay uwôyrê yirji damañ men, bay geyé derê wo sa terare a nà dé Emen a men. ⁵ Tu bijné a ba, bay li môjn ciré na bay ayê bôô môjn nabay iyôn men, nijba, néé wo ayê bôô woñ tiri hen na, bay kañ. Bijné bay ka iyônggi hen na, pô yem wolé nañ ci. ⁶ Wôsa ka pôni ô bô iyé bijné añ bôyji yébé kañ bay lê añ doy lê anğa gay gay yi bôrji a hen nañ anğan gelé kaji kañ benare bay ka hen. ⁷ Yébé bay ka hen gey bi bay ré dôrji kwôlê ta ta haji nijba, bay nêmenênê tu kwôlê ré kwôy. ⁸ Mega wo ca ba, si Janês nañ Jambrês* na kañ Moyis hen iyôn na, bijné bay ka hen kôba, kañji béré kwôlê woñ tiri bi wo hen men. Na bijné ka ermé woji mênin añ na bijné ka ayê bôô woji dé tu Emen né a men. ⁹ Nijba, jé lêreji bi wo hen a erê tumô ré, wôsa bay a bôrji mega bay galé iyôn mega wo bay na bôrin si Janês nañ Jambrês mega bay galé hen iyôn men.

Debe sa tèm a sa anğa bay na gelem a hen

¹⁰ Nijba, jôbi ju gel gelé are kañê dô men, ju hôn hal wupê men, ju hôn anğa en genge ené lê hen dô men, ayê bôô wupê dô men, ulê bôô wupê dô men, ju hôn geyé wo en gey bijné hen dô men, débé sa tê tijê a dô men, ¹¹ ju hôn gusijn to bay gelen hen dô men, anğan tu ja ka lén a Antiyôk a men, Ikôniyôm a men, Listre a a men hen na, ju hôn dô. En gelin gusijn hende to kêm hen nijba, Kelma dôren kibi a kêm men. ¹² Na tiri, bijné kêm

ka gey lê anğa Emen gey hen wô wo ciré bijn pôni nañ *Krist Jésu hen na, bay a gelji gusijn na hen iyôn men. ¹³ Nijba, bijné kañ bay bô habrê men, bay lamê kirin a men hen na, jé lêreji wo habijn bi wo hen a erê tumô tumô, bay a lamê megêrji men, bay kôba, bay a lamêji men. ¹⁴ Nijba, jôbi ba, ju debu dô sa kwôlo bay na gelem añ na ju bi bôm sara dô hen wôsa ju hôn bijné kañ bay gelemare are bay ka hen dô. ¹⁵ Wôsa kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen na, ju hôn nañ kampêmen yêñ. Kwôlê bi wo hen a bem tu melênê wo jeré bijn bôm sa Jésu Krist a añ jeré gôlin. ¹⁶ Kwôlo kêm wo lij bô magtubu to Emen a hen na, na kwôlo hena kibri a, iyôn ba, dô wô halin bijné men, janinji men, enêji men, wô geléji geré lê anğan derôre a men. ¹⁷ Añ bi gawra wo Emen ré uwônijn geré lij anğa dôri ka gay gay.

4

Gerjé halê wo Pol hal Timoté sa jé wo yi kôbri a hen

¹ Kirinja Jésu Krist a hera wô emê iyére tori na, ôbi a sa jeré kwôlê sa bijné ka baa tu gep nañ ka ma a. A hena ré na hen iyôn ba, en ay tòn bem tumô Emen a men, tumô Jésu Krist a a men bi jeré ² dô kwôlê wo dôri wo Emen bijn bijné añ ju debu sara hena ré kirin ré dô, ré habijn kôba, ju debe sa tèm a. Gelji wo anğa bay ré li hen ré habijn men, ju ôneji wô têrin toji men, ju dôbji ibiyare bôrji a men. Li hen iyôn nañ ermé woñ geléji are men, ju uwôlin bôm pô sarji a. ³ Wôsa wulê a sa wo bijné a geyé toyé béré kwôli anğan gelé kañ tiri bay ka hen né. Nijba, bay a lê na anğa bôrji gey hen

* **3:8** 3: 8 Hini woñ Janês nañ Jambrês bi wo hen na, na hini wo Jubnê na uwôgijn bijné kañ beli bay ka wôo hen. Bay na gawrê ka Ejipt añ na bay a na kañê kwôlo Moyis hen. (Sé nô 7: 11-12.)

men, darja toyé kwôlê diji aŋ bay dayrê kwônê ñiné kaŋ bay gelé are ligirji a bi bay ré kôlji kwôlê wo bay gey toyé hen dî. ⁴ Bay a ayê marji aŋ sa tu kwôlê a niŋba, bay a dôbê marji wô toyiŋ kwôlê woŋ dilemne wo gay gay hen dî. ⁵ Niŋba, jôbi na, ju dî tu melênê sa yem a sa are bay ka hen kêm. Bu bôm iyêre sa gusiŋ a men, li jé wom woŋ uwôlê béré Kwôlo Dôri wo gengiŋ sa Jésus Krist hen biŋ ñiné men, li jé woŋ ulê béré Kwôlo Dôri wo Kelma bêm kôm a hen dô a men.

⁶ Wôsa kupê nôbi ba, en yi haw hen môŋ care toŋ bê tôŋ iyôŋ. Wô wo wulê wo na maŋ baa da niŋ. ⁷ Wôsa na en sêŋ sêŋare toŋ ibiyare men, gere to na en ge hena, en duu kebre niŋ men, en gem kwôli ayê bôô dô a men. ⁸ Aŋ haw hen na, aŋgaŋ têbê sa kôbi kaŋ tiri ka ñiné ka ay joor hen yi gemen yaŋ ya. Bay a na gwôyê wo bay lê aŋgaŋ derôre. Aŋ Kelma woŋ ôbi jerê kwôlê woŋ derôre a ben Wulê wo ôbi a heraj wô jerê kwôlê sa ñiné a hen. Ôbi a ben na nôbi penen mera ré, niŋba, ñiné ka gey herari hen men.

Pol kôliŋ Timoté kwôlê wo gengiŋ sari

⁹ Jubo yem ta ju era lew upen. ¹⁰ Wôsa aŋga sa terare a na fu bô Démas aŋ ôbi dén aŋ ôriŋ Tésalonik a. Krésens ô Galati a men, Tit kôba, ô Dalmati a a men. ¹¹ Aŋ na Luk pôn nêŋ hari a baa ré en na. Kirija já era ba, ju kelaŋ naŋ Mark ré era naŋ ju wôsa ôbi nêŋ lê naŋ en sa jé wo Emen a. ¹² Tikik ba, en jéri Epês a. ¹³ Kirija já era ba, ju aya bargay kaŋê kaŋ kelanê ka na en do iyé Karpus Trowas a hen kôm a eraŋ ben. Men, pera magtubu to beray hen kôm a eraŋ ben niŋba, toŋ ariŋ hen na, ju gerbaŋ né pa pa.

¹⁴ Alêksander woŋ ôbi biŋgê hen lén aŋga habiŋ gaŋ. Kelma a têbêri sa bô habré wori bi wo ôbi lén hen. ¹⁵ Jôbi kôba, ju dî tu melênê sa yem a men, wôsa ôbi kaŋ kwôlê wona.

¹⁶ Kirija en dubu tumô bay jerê kwôlê a kunen ta kôl kwôlê jôriŋ san na, kwôni pôn nêŋ iyôŋ wo na kupê ba naŋ. Bay kêm dén aŋ. Niŋba, en uwôliŋ Emen bi ré jô kwôlê sarji a ré. ¹⁷ Niŋba, Kelma baa naŋ en men, na ben néen a men, aŋ bi enê uwôliŋ béré Kwôlo Dôri dô biŋ ñiné kêm ka na Jubê ré hen ré toy. Aŋ Kelma dôren kibi kwo a. ¹⁸ Ôbi a dôren perê aŋga habiŋ a kêm aŋ a ben na sé bô emê iyêre tori to derômaraŋ a naŋ derêri. Bi hini emê yi wô sari kwôy naŋ kwini. *Amên, bi yi geliŋ hen iyôŋ.

Dosé toŋ deriŋ kibi kwôlê

¹⁹ Liŋ si Prisil naŋ Akilas naŋ ñiné ka bô iyé Onésipôr a kêm dosé ben. ²⁰ Erast baa Kworênt a men, Tropim ba, en dori a Milé a wôsa ôbi ômiŋ. ²¹ Jubo yem ta, ju era upen tumô kibi terbére a. Ubulus men, Pudêns men, Linus men, Klodiya naŋ bay ayê bôô kêm lêŋ dosé men. ²² Bi Kelma baa ré ju, men, bi derê wo Emen baa ré ken kêm a men.

Magtubu to Pol li bijn Tit Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Tit na ôbi ayê bôô wo tôri na Jub ré (Galatijnê 2: 1-3). Ôbi na ôbi bê Pol ôrijn kergare men, ôbi na dôbe yiri damanj perê *ôbi jé Pol nap Kworêntijnê wô panij kwôlê woji (2 Kworêntijnê 7: 6-16). Na kirijna Tit baj Krêt a apa Pol ré li magtubu hende to hen biri hen. Wôsa *ôbi jé Pol na dori yeŋ bi ré bô sa jé men, ré tô ðijné dî bi ré dô tumô églis to sa iyé Krêt a hen men (Sapitre 1: 5).

Bô kwôlê woŋ derê tumô magtubu hende to hen na, kôl na mawi kwôlê wo *ôbi jé Pol kôl (1: 1-4).

Sapitre wo pôn na, kôl na kwôli hal wo kwôni wo gey yé ôbi derê tumô églis (1: 5-16).

Sapitre wo wôô na, kôl na kwôli hal wo Tit nap gwogelê ðijné ka bô églis a: ka iyêrnê men, yébé ka surpê, kam manê men, limé a men (2: 1-15).

Sapitre wo subi na, kôl na kwôli anja bay ayê bôô ré lê men, merê wo bay ré mô nap bô jalê men, dé wo bay ré déŋ tô anja ré saŋ nap karijare a men (3: 1-11). Men deré kibri na, kwôli tôô to Pol toŋ yiri to ôbi ay bijn Tit men, dosé to ôbi liri a men (3: 12-15).

Kwôni wo dêŋse magtubu hende to hen dô ba, henê wo hende ré kôl na kwôli Tit nap jé lêri mera ré, nijba, kwôlo kôlijn bô magtubu hende to na, na kwôlo yi perê bay ayê bôô a kwôy kemnêŋ.

¹ Nôbi Pol, lema wo Emen men, *ôbi jé wo Jésus Krist a men hen, a lê magtubu hende to hen bem hen. Emen a joon bi ené li nap ðijné ka ôbi tôrji hen sa ayê bôô woji a an bi bay ré iyêrijn tô a a men, bi ené gelji bi bay ré hôn tu kwôlê an bi jé lêreji ré dé tu Emen. ² An bi ðijné ré hôn wo gelê wo nap kwini wo ciré mô gem hen na, ciré sa upé. Emen wo kôl kwôlê woŋ benare sa pôn ré hen a ayê tôri béna wô gelê wo nap kwini bi wo hen kirijna tô terare na dîŋ né tô hen. ³ Emen woŋ ôbi gôlijn nap na hen a yêgê sa kwôlê bi wo hen nap wulê wo ôbi na gengij hen an ôbi ay tôô ben bi ené dô kwôlê bi wo hen bijn ðijné.

⁴ En li magtubu hende to hen bem jôbi Tit. Ju yi môŋ keman woŋ bôn iyôn wôsa ayê bôô wona na pôn. Bi Ibarna Emen nap Jésus Krist woŋ ôbi gôlijn nap na hen tô kibrijji sam a men, bem bô jalê a men.

Jé wo Tit a lê Krêt a

⁵ Na en dém Krêt a bi jeré pan anja na baa panê tô hen nap gerérji men, jeré tô ðijné bi bay ré bô sa églis pôn pôn to yi sa terare to Krêt a hen, men, ju erem sa tôô to na en bêm kôm a hen a men. ⁶ Kwôni wo na ôbi berê sa églis na, bi na kwôni woŋ ôbi lêre ani kani ka habij ré men, bi tamni na pôn men, bi kamni na bay ayê bôô men, ðijné bôrji mega bay lê anja iyôn a tôŋ ré men, bay narê kwôlê ré a men. ⁷ Ôbi derê tumô kirij na, na ôbi gemé anja Emen. Iyôn ba, bi ôbi li ani kani ka habij né. Ôbi a yé ôbi perow ré men, ôbi bô tarê ré men, ôbi kwoyé care ré men, ôbi bégerem ré men, bi na kwôni wo li jé dema ré uwônij gursu dî men. ⁸ Bi yi ôbi lê kergare men, ôbi geyé lê anja dôri men, ôbi kebê kwôlê men, ôbi lê anjan derôre men, ôbi a yé nap jengêri men, ôbi a

jerê yiri sa lê anğa habiñ a men,
⁹ ôbi a beré kwôlo já biñ bôm sara
 hen iyêrê añ biñ nañ ari gelé ka
 bay na gili hen. Añ hena ôbi ré
 li hen iyôn na, ôbi a dôbiñ megêri
 ibiyare bôrji a nañ ari gelé kañ tiri
 bay ka hen. Men ôbi a gelé benare
 to bay gagê kwôlê bi wo hen añ
 hen tu wolé a men.

¹⁰ Wôsa ñiné kwône na bay
 narê kwôlê men, na bay kelêre
 kwôlê woñ iyôn a tôn a men, bay
 lam ñiné nañ kwôlê woji woñ iyôn
 a tôn bi wo hen a men. Perê ñiné
 bay ka hen na, Jubnê kañ bay ayê
 bôo hen a kwônê. ¹¹ Bijné bay ka
 iyôngi hen na, ju jôrji geliñ ñiné
 kwôlê bi wo hen wôsa bay kôl
 iyôn añ mênin bô iyé ñiné kwône.
 Wôsa kwôlê bi wo bay geliñ ñiné
 hen na, na kwo bay ré geliñ ré a
 men, niñba, bay gel hen iyôn ciré
 uwônin na lari mera. ¹² Na iyôn
 á, yêneji woñ Krêt wo bay bôri
 mega ôbi kibi Emen iyôn hen na
 ré kôl iyôn ba: «Bijné ka Krêt a na,
 na bay benare men, bay yi môñ
 tanare to mañi iyôn men, na bay
 lê jé ré men, ermiji na sa anğan
 emê a mera a men.» ¹³ Kwôlê wo
 ôbi kôl hen na, na tu kwôlê. Na
 ôbi á, ré dô wo jeré nayji damañ
 añ bi ayê bôo woji ré na kwoñ
 tiri men, ¹⁴ bi bay ô tô kwôlê woñ
 dilemne wo Jubnê kôl hen ré niñ
 men, bi bay ô tô tôo to ñiné kañ
 bay kañé tu kwôlê hen ré niñ a
 men. ¹⁵ Wôsa ñiné ka na ka séli
 tu Emen a na, are kêna na ka séli
 tirji a men. Niñba, ñiné ka li anğa
 kagemi añ bi bôrji sa Emen a ré
 a men na, ari lêriji kêna na ka
 kagemi men. Wôsa henê are kaji
 nañ ermé wo sa têmriji a a men
 na, *kagem hen iyôn a men. ¹⁶ Bay
 kôl ciré hôn Emen niñba, jé lêreji
 gel wo bay ré hôn ré kwôy. Añ
 bay yi inamê tu kirin a men, bay
 na bay sa iyêrê men, bay nêna lê
 ani kani ka dôri iyôn né a men.

2

*Hal wo ñiné ka surñé kañ bay
 ayê bôo a na*

¹ Niñba, jôbi ba, ju geliñ ñiné
 are ka biñ nañ anğan gelé ka
 Emen kañ derôre hen. ² Kôlin
 imñé ka surñé bi bay ré dî tu
 melênê sa yirji a men, bi jé lêreji
 ré nêna wo bay a biji kwôlê men,
 bay ré dî tu melênê sa yirji a men,
 bay ré ô dô tô ayê bôo woñ tiri hen
 men, sa geyé woñ tiri hen men,
 sa ulê bôo woñ tiri hen a men.
³ Yêbé ka surñé kôba, ju kôlji iyôn
 hende to hen men, bi bay li anğa
 dé tu Emen hen men, bi bay kôlin
 megêri kwôlo habiñ ré men, ré
 yiji limé ka care ré men, bi hal
 megêri sa lê anğa dôri a a men.
⁴ Añ bi bay ré geliñ yêbé ka ba
 yirji a hen bi bay ré pur kwôrñerji
 men, kamniji men, ⁵ bi bay ré dî
 tu melênê sa yirji a men, bi yi bay
 bô bôrê men, bi dé tu Emen men,
 gem bô iyére toji men, bi dôbe
 sarji biñ kwôrñerji a men. Hena
 bay ré li hen iyôn na, ñiné a tiire
 Emen né.

Kwôlo gengin sa kam manê

⁶ Kam manê kôba, ju halji bi
 bay ré dî tu melênê sa yirji a dô
 hen iyôn men. ⁷ Jôbi kôba, sa are
 kêna ka ju li hen na, ju li dô bi
 megêna manê ayin hal wom wo
 dôri hen men, kirina ju geliñ are
 na, ju gel nañ bôm pôn dîba, ju
 ay lin wôrê ré. ⁸ Kôl tu kwôlê wo
 kwôni a nêna narê ré hen añ bi
 tayre di bay barena, ôbi á, bay
 ré upé kwôlê wôni wo habiñ kelé
 gengin sarna ré hen.

Kwôlo gengin sa limé

⁹ Kôlin ñiné kañ limé hen bi bay
 ré biñ bay iyére toji kwôlê sa are
 kêna a men, bay ré li are kêna ka
 dôrin bay iyêreji hen men, bay
 ré gagji sa kwôlê wôni a ré men,
¹⁰ bi ré bay gômse anğaji kani ré a
 men. Niñba, bi bay li na anğa dôri

ap bi bay iyére toji bay ka hen ré bij bôrji a sarji a men, are kêm ka bay ré li hen na, bi bay ré li bi ðiné ré kôl kwôli anğan gelé ka gengij sa Emen woñ ôbi gôlij nap na hen na, ré na ka dôri gap.

Bô derê wo Emen na hanê gelê wo ðiné kêm

¹¹ Wôsa Emen na yêge sa bô derê wori wo na tô gelê wo ðiné kêm hen. ¹² Nap bô derê wori bi wo hen a, ôbi ré geléna bi nana jubu anğa habij sêd ap men, nana dî tô doy anğa habij ka li gawrê hen ap bi nana dîj tu melênê sa yerna men, nana lij anğan derôre men, nana yij bay bôô pôn a men tu Emen a sa terare a nâ. ¹³ Na hen iyôn a, nana gemij wulê woñ yi derê wo nana mô gem hen. Wulê wo dampare to Jêsu Krist woñ ôbi gôlij nap na wo na Emen wo dami hen a gelê yere nô. ¹⁴ Ôbi ay yiri bij temare wô sarna ap bi ðirê derêna kibi hal wona woñ kapê Emen a hen ap, bi nana yij ðiné kari kap dên ka séli men, nana lij anğa dôri nap yi gwa kwôy kwôy a men.

¹⁵ Gel, na anğa já gelij ðiné bay a na: Dôbji ibiyare bôrji a men, nayji a men nap tôô to yi kôm a hen dîba, ju dî bi kwôni bôrem mega ani ré iyôn né.

3

Hal wo ôbi ayê bôô

¹ Jubu tô bô ðiné ka Emen bi bay dôbe sarji bij bay emê sa iyére nap bay jé kaji a men, bi bay biji kwôlê men, bôrji ré yi sa lê anğa dôri a men. ² Kôlji bi bay ré tiirê kirij ré men, bi yi bay napare ré men, bi yiji gawrê ka dôri men, bi kalêrji ré jal nap ðiné kêm a men. ³ Wôsa nabay kôba, ca ba, na nana bay galê men, bay narê kwôlê men, na nana ge kay men, na nana limé ka doy anğa gay

gay nap derê wo sa terare a nâ a men, na nana mô wô lê habrê men, wô lê terbére men, ðiné na tôrjêna men, nabay kôba, na nana tôrjêji men. ⁴ Nijba, kirijna Emen woñ ôbi gôlij nap ðiné geléna bô derê wori nap geyé wo ôbi gey ðiné hen na, ⁵ na sa kibi lê anğan derôre ka na nana li hen né, nijba, na sa kibi bô derê wori mera. Ôbi na gôlij nap na sa kibi néé wo Tunu toñ hendi bô bôrê to béna nana yêj ðan hen men, béna gelê wo kôrbi a men sa kibi pelé wo hende peléna ap nana séli hen. ⁶ Wôsa Tunu toñ hendi bô bôrê hende to hen na, Emen bêna sarna damañ nap geré wo Jêsu Krist ôbi gôlij nap na. ⁷ Ôbi li hen iyôn bi nana yij ðiné kap derôre tiri a wô bô derê wori men, naa upé anğa dôri ka ôbi dî wô sarna ka nana mô gem hen a men. ⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tu kwôlê ap en gey bi jeré ðebu sara damañ ap bi ka bi bôrji sa Emen a hen ré ayij yirij lij anğa dôri cerêd. Men na bay a na anğa dôri ka a lê nap gawrê a men hen. ⁹ Nijba, ju uwól kem sa narijay kwôlê woñ galê hen né men, sa kwôlê wo gengij sa derê tô môñ wo ðiné wo ða kerê ré hen né men, sa napare nap narijay kwôlê wo gengij sa tôô to *Moyis hen ré a men. Wôsa are bay ka iyônggi hen na, na anğan dên iyôn men, a lê nap kwôni ré a men. ¹⁰ Hena kwôni ré li ap karijare yi perê bay ayê bôô a na, ôni têê pôn. Hena ôbi ré dî baa ré ba, ju hô ôni têê pôn a. A hena ôbi ré hô toy ré a nij ba, ju dî tôri ap.

¹¹ Ju hôn wo gawra bi wo iyônggi hen na, ré ge kay tô geré wo Emen a men, ôbi ré li têrij men, têrij tori hende to hen ré jibé kibri men.

Gerjê kap tôô to Pol ay bij Tit

¹² Kirija na jé Artemas réba Tikik ré ô uném na, ju jubo yem ta, era unen Nikopolis a. Wôsa na yaŋ a ené erê merê kwôy derij terbére. ¹³ Ge gere ju li naŋ Jénas ôbi iré kwôlê hen naŋ Apolôs a men sa kergarji toji to bay a erê hen dîba, bi ani kani naŋji ré. ¹⁴ Bi yênêrna bay ayê bôô dôyrê lê jé wo dôri naŋ bôô pôn aŋ bi li naŋ biŋé dîba, bi jé woji bi wo hen yi kwo beray mera ré. ¹⁵ Biŋé kêrn ka mô naŋ en na lêm dosé. Men, miŋnéni kaŋ bay ayê bôô kôba, ju liji dosé béni a men. Bi Emen tô kibri a sarnge a kêrn.

Magtubu to Pol li bij Pilémô Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilémô na, na kwôni wo dami wo ay bôri men, na kwôni wo églis to Kwolôs a a men. Ôbi na melap *ôbi jé Pol a men (bêrsé 1). Ôbi na ôrij na lema iyére tori wo hini na Onésim wo na si ge aṅ iyé Pilémô a aṅ ô uné Pol bô danggay a Rôm a. Aṅ Pol ayri bôri. Menba, Pol genge wô jéṅ naṅ dī hōrij bij ôbi iyéyiriri Pilémô. Na ôbi á, ôbi ré li magtubu hende to hen biri wô uwôlêri bi ôbi ré hiri yiri mega lema iyôṅ ré, nij nijnba, mega yêni tô kwôlo Emen a. Bijné ka pôni kôl ré na Onésim a na ré eraj naṅ magtubu to Pol li bij kamaṅ ka Kwolôs men to ôbi li bij Pilémô men hen. Magtubu hende to hen kini soderére a na:

Bêrsé 1-3 na, dosé to Pol lij Pilémô naṅ bijné ka bô iyére tori a.

Bêrsé 4-7 na, Pol lij Emen dosé wôsa ayê bôô wori men, wô yi gwa wo Pilémô a men.

Bêrsé 8-22 na, Pol kôlij Pilémô gengij sa Onésim wo dīré ḍa jéṅ naṅ dī hōrij biri hen.

Bêrsé 23-25 na, ôbi liji dosé derij kibi magtubu tori.

Pol li magtubu hende hen naṅ tôô to jali bij melapni Pilémô. Ôbi ay tôô tōni biri ré men, dīri ani kani eren sari a ré men, ôbi hōn wo Pilémô a ré na ôbi sa Onésim a men. Ôbi kôlij Pilémô men, bijné kêm ka dēṅse magtubu hende to hen na, mega wo bê bôô sa Krist a ré bul erê yi a ré wo perê gawrê hen lij kwo dôri.

Dosé to Pol lij Pilémô

¹ Nôbi Pol wo en yi danggay a wô kibi jé wo *Krist Jésu wo en li hen. Nibay naṅ yêna Timoté a lê magtubu hende to hen bem jôbi yêni Pilémô melapni men, megarni ôbi jé men hen. ² Lij yêreni Apiya men, lij Arsip wo na megarni ôbi kumbul hen men, lij églis to bô iyére tom a hen dosé bēni men. ³ Bi bô derê naṅ bô jalê wo Ibarna Emen naṅ kwo Kelma Jésu Krist baa naṅ ken.

Kwôli ayê bôô wo Pilémô naṅ geyé wo ôbi gey bijné ka Emen hen

⁴ Pilémô, kirijna en uwôl Emen na, en erem sam a menba, en liri dosé kwôy kwôy. ⁵ Wôsa en toy kôli geyé wo ju gey bijné ka Emen kêm hen men, kwôli bôm wo ju bi sa Kelma Jésu a men hen. ⁶ En uwôl Emen bi ayê bôô wo dayem naṅ nini hen ré ô tumô tumô men, bi ré bem ju hōnij anṅa dôri kêm ka nana uwôṅ tô Krist a hen men. ⁷ Yênen, geyé wo ju gey bijné ka Emen hen na, ben yi derê damaṅ men, dôben ibiyare bôn a men, wô jalê wo ju jal bô bijné ka Emen hen.

Pol sôm sa Pilémô a wô sa Onésim

⁸ Na ôbi á, bi wo ani kaṅ bay jôrenare tô Krist bi ené ay tôô bem jeré lij anṅa yi lê hen naṅ hen haji, ⁹ kôba, wô geyé wo nana geyij yerna hen na, ené ena uwôlem hen, nôbi Pol wo ena kwo iyêri aṅ haw hen en yi danggay a wô jé wo Jésu Krist wo en li hen. ¹⁰ En uwôlem wô sa Onésim wo na keman wo en yêri tô Jésu Krist a kirijna en yij danggay a hen. ¹¹ Na ca ba, ôbi na yi ani tum a ré, nijba, haw hen ôbi yi are tun a men, tum a a men nij.

¹² En hō jéṅ naṅ dī hōrij bem ôbi wo en geyri damaṅ hen. ¹³ Ré ené geméri legen a nà, bi ôbi ré li naṅ en hōlmêm a kirijna en yij

danɔay a wô kibi Kwôlo Dôri hen,
 14 niɔba, en gey lê iyôɔ mera baa
 enɔeremare ré ré. Wôsa en gey
 berem erenɔ bi jiré li derê naɔ en
 né, niɔba, bi jiré li naɔ bô geyé
 wom dî.

15 Dô réba ôbi na dém aɔ sem
 aɔ bi jiré hô uwonni naɔ kunem
 yôd niɔ. 16 Niɔba, na mega lema
 iyôɔ ré niɔ, niɔba, ôbi dô dê lema
 dê niɔ men, ôbi na yênem wom
 niɔ men. En geyri gaɔ, niɔba,
 kwom jôbi ba já geyéri gôlen aɔ
 sôɔ, wôsa ôbi na lema wom men,
 na yênem tô Kelma a men.

17 Hena ju ré bôren môɔ megam
 ôbi jé iyôɔ na, ju biri yem a mega
 wo ré jeré beren na nôbi yem a
 hen iyôɔ men. 18 Hena ôbi na ré
 lêm aɔga habiɔ kani ley, hena ôbi
 na ré naɔ telare tom sari a ley na,
 ju dén san a. 19 Nôbi Pol a lê kwôlé
 bi wo hen naɔ kôben wuɔê hen
 na, na hô têbem are bay ka hen
 hôriɔ. Jôbi kôba, ju hôn wo wô
 kibi ayê bôô wom na, telare tiɔê
 baa sam a ya men. 20 Yênen, li
 are bay ka en enɔerem hen ben
 wô kibi peré wo nana pur Kelma
 hen men, ju jal bôn a men, wôsa
 nana yêné tô Krist, kwo Emen dôri
 hen.

21 Kiria en liɔ magtubu hende
 to hen na, en hôn wo jeré lê dê ka
 en enɔerem hen aɔ sôɔ. 22 Nan
 iyére pôn dén, wôsa en bi bôn wo
 Emen ré toyé uwôlé wonɔe aɔ ré
 belê geré ben bi ené biɔ unéɔge.

Gerɔé dosé to Pol liɔ Pilémo

23 Epapras wo yi danɔay a naɔ
 en wô jé wo Jêsu Krist wo nini
 li hen lêm dosé. 24 Men, Mark
 men, Aristark men, Démas naɔ
 Luk milɔnén bay jé kôba, lêm dosé
 a men.

25 Bi bô derê wo Kelma Jêsu
 Krist baa naɔ ken.

Magtubu to bay li bij Hébrejê Kwôlo kôl kwôli magtubu to bay li hen

I i wo dêjse magtubu to Hébre na, ôbi a kelê ré gelij môn derê kwôlê églis a iyôn men, ré gelij môn derê kwôlê tumô ñiné ka kwôni a iyôn a men, ñiba gelij na magtubu to ju li bij kwôni iyôn né. Nijba, bô sapitre 13 a gerjê bêsé wori na, dosé to yi ya hen a gelé wo ré na deré kibi magtubu. A magtubu hende to hen na, kôl kwôli ôbi lêre hen ré men, kôl kwôli ñiné ka bay li magtubu hende to hen bij hen né a men. Dô ré ba magtubu hende to hen lij na Itali a, nijba, kwôni hôn ñérêrê wori ré (13: 24). Magtubu hende to hen lij bij na bay ayê bôo ka kwôliji ôm habij hen a gawré ka kwôlê woji damañ hen. A li wo ka pôn erem ñé ayê bôo woji. Ôbi lê magtubu hende to hen dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré ñebu iyêre tô ayê bôo men, gelji damjare to Krist to ñé are kêm nañ ari lêri kêm ka gengij sa gelé hen.

Sapitre 1:1-3 na, kirija tô magtubu hende to hen ayij menba, kôl na kwôli gelé wo Emen né gel yiri nô nañ geré wo Kemari Jésu Krist hen. Magtubu hende to hen soderij na kirij wôo.

Kwo tumô sapitre 1:4-10: 18 na, kôl kwôli damjare to Krist to ñé kirij hen. Ôbi na kwo dami gôlij sa bay kibi Emen mera ré (1: 1-3) nijba, kwo dami gôlij sa *manê ka derômaraj a men (1: 4-2: 18), sa *Moyis men, sa Josuwé men (3: 1-4: 13). Ôbi na *dami wo damné kañ bay bê kwôbe pôn nêj wo bijare to kôrbi. Men, ôbi gôlij

sa damné kañ bay bê kwôbe ka bijare to cayi hen men (4: 14-7: 28). Sarga wori wo ôbi li têe pôn nêj hen na, ñé sa sarganê ka kwôni ka *Israyêl (8: 1-10: 18).

Kwo wôo sapitre 10: 19-13: 19 na, ôbi dôbe ibiyare bô Hébrejê bi bay ré lêjné tô ayê bôo a (10: 19-39). Na ya hen a, nana uwôn mawi kwôlo gengij sa angaj ayê gengé ka gengij sa bay ayê bôo ka magtubu tôo to cayi (Sapitre 11), men ôbi kôli bi bay ré ñi tirji sa Jésu Krist a wô berij bôrji iyêre sa kañé wo bay kañi hen, mega wo ôbi na berij bôri hen iyôn men (12: 1-11). Cêgi gerjê tôo to ôbi ay biji men, yêgij marji a men (12: 12-13: 19) hen, menba, ôbi duu kibri nañ terê kibi men, liji dosé a men (13: 20-25).

Wô lê nañ Hébrejê bi bô mênê woji ré ñé sarji ré na, ôbi lê magtubu hende to hen dôbji na ibiyare bôrji a mera ré, nijba, ôbi kôl kwôli kirij ka iyêre gengij sa bay ayê bôo sa terare a na men, kôl kwôli anga Krist li nañ geré wo temayri hen men. Ôbi li sarga wo nini nê mênê ré hen. Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij bay ñéjse magtubu hende to hen ré yiji bay derê kwôli Jésu Krist perê ka kwôni a, ôbi wo na ôbi tô gelé wo nañ kwini wô ñiné kêm ka biri kwôlê hen.

*Emen iyêl nañ geré wo Kemari
Jésu*

¹ Ca ba Emen na kôlij mônêrna kwôlê têe kwône men, na ná bay kibri a ôbi na ré jéji kôlij ñiné kwôli bi wo hen nañ gwosoyri wo gay gay men. ² Emen na kôlij ñiné kwôlê na hen iyôn hende to hen kwôy kemnêj añ haw hen wo sa terare baa ña wo ta kerê nij hen kôba, ôbi kelêna kwôlê wori nañ geré wo Kemari. Kirija Emen na ñij tô terare nañ are kêm hen na,

nà ná naŋ Kemari Jésu wo ôbi na biri are kêm kôbri a mega ôbi emé cibré iyôŋ hen. ³ Na naŋ Kemari aŋa nana gelijŋ dampare to Emen hende to dami hen men, ôbi gelijŋ naŋ Emen têj têj a men. Na naŋ néé wo kwôlé wori bi wo hen aŋa ôbi ré bijŋ aŋga sa terare a nà kêm ô naŋ gerérji hen. Cêgi janê wo ôbi jan geré wô dôriŋ têriŋ sa biŋé kêm aŋ bi bay ré sélijŋ hen iyôŋ niŋ na, ôbi ô merê sa kôbi Ibari Emen woŋ gusurô a wo na Emen ôbi sa are kêm hen wô emé iyére naŋ dî.

Jésu na kwo dami wo gôlijŋ sa manê ka derômaranŋ a

⁴ Na hen iyôŋ aŋa Emen né li wo Kemari na kwo dami gôlijŋ sa manê ka derômaranŋ a mega hini woŋ Kemari bi wo ôbi na biri hen na kwo gôlijŋ sa hini manê ka derômaranŋ a bay ka hen kêm.

⁵ Perê manê ka derômaranŋ a na, na i a Emen ré kôli iyôŋ ba:

«Na jôbi a na Keman aŋ kemnêŋ biŋé a henê wo ené na Ibam ba?»

Men, kwo ôbi kôli iyôŋ ba:

«Na yé Ibari aŋ ôbi a yé Keman men ba?»

Emen na kôl hen iyôŋ gengijŋ na Jésu mera. ⁶ Niŋba, kirijŋa Emen na dfa jéŋ naŋ Kemari wo na ôbi sa are kêm sa terare a nà na, ôbi na kôl iyôŋ ba:

«Bi manê kêm ka derômaranŋ a ré tibri.»

⁷ Kwo manê ka derômaranŋ a ba, Emen na kôl iyôŋ ba:

«Bay ré na bay jé kari mera.

Bay yi môŋ kal iyôŋ men, môŋ kôli tare iyôŋ a men.»

⁸ Niŋba, kwo gengijŋ sa Kema Emen na, Emen kôl iyôŋ ba:

«Jôbi Emen, gagay kenare tom a yé yôd naŋ kwini men, ju ôm iyére tom naŋ gerére a men.

⁹ Jôbi ba, aŋgaŋ derôre a jeré gey dîba ju gey ka habijŋ né.

Na tôri bi wo hen aŋa Emen wo na Emen wom hen

na ré dôrem aŋ ayem lijŋ kwôni wo dami dê bay erérem

aŋ yem dôrem damaŋ.»

¹⁰ Emen hô kôl gengijŋ sa Kemari kôl iyôŋ ba:

«Kelma, ca tumô ba jôbi a dé tô terare men,

derômaranŋ kôba na jôbi a dé a men.

¹¹ Are bay ka kêm ka ju dî hen na, a napê niŋba, jôbi ba já meré yôd naŋ kunem.

Derômaranŋ naŋ sa terare a halê môŋ bargay ka ôli iyôŋ.

¹² Já légerêji timên timên môŋ bay légerijŋ bargay kaŋ kelanê iyôŋ ulé aŋ men,

já gasêji môŋ bay gasijŋ bargay iyôŋ.

Niŋba, jôbi ba, ju na kenem bi wo hen a dîba ju bilijŋ né men, merê tu geŋ wom kô ré a men.»

¹³ Mana wo derômaranŋ wo Emen na kôli iyôŋ ba:

«Era ju sa mô sa kôben woŋ gusurô a na kwôy wo na lé aŋ bay barem a yé aŋgaŋ sêlé tém» hen na, naŋ.

¹⁴ Kwo manê ka derômaranŋ a ba bay na tunu to li jé wo Emen to ôbi jére ô lê naŋ biŋé ka ôbi dfa gôlijŋ naŋ ci hen mera.

2

Gelê wo Emen béna hen na, na li lijŋ wôré ré

¹ Mega wo Emen kelêna kwôlé naŋ geré wo Kemari hen iyôŋ na, bi na ay kwôlo ôbi kelêna bi wo hen lijŋ wôré ré. Hena nana ay lijŋ wôré ba, naa déŋ geré wo dôri.

² Wôsa nana hôn mega wo kwôlo *manê ka derômaranŋ a na kelêna hen na, na kwôlo dami. Aŋ biŋé

ka na toy ré men, na bi kwôlê sara ré a men hen na, Emen na pôrji wô kibi jé lêreji bi wo hen. ³ Nijba, nabay ba, nana toy béré kwôli gelê wori bi wo hen men, aḡ hena nana li lij wôrê ba, Emen a perêna wô jé lêrena bi wo hen men. Na Kelma Jêsu Krist naḡ yiri a kelêna tumô kwôli gelê wo Emen ré gôlij naḡ na aḡ bijné ka na toy kwôli gelê bi wo hen na, bay gel wo kwôli bi wo hen ré na tiri. ⁴ Men, Emen kôba, gel mega wo béré bi wo hen ré na tiri aḡ bi bay li aḡaḡaḡ gelé naḡ kaḡ geḡé ka dê kirij ka gay gay men, ôbi bijné jé lêreji gay gay wo Tunu biji hen naḡ bô geyé wo Emen.

Jêsu gelij bijné geré wo ôbi a gôlij naḡ ci

⁵ Na manê ka derômaran a Emen né dji sa wulê wo a era hen nana kôl kwôli haw hen né. ⁶ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Ayi! Emen, gawra na i a jeré erem sari a kêm hen iyôn ba?

Men gawra wo na ani ré hen ba, wô mi a jeré bô sari hen iyôn ba?

⁷ Ju li aḡ manê ka derômaran a yi ka dami kari seem iyôn menba,

ju biri damḡare mega to kilmé iyôn.

⁸ Ju biri damḡare hende to hen iyôn bi ôbi ré ômij sa are kêm.»

Hena Emen né bijn gawra mô sa are a kêm hen iyôn na, gel na wo ani kani ré baa wolé ré. Nijba, haw hen merê wo ôbi mô sa are a kêm hen na, nana gel ré tô.

⁹ Nijba, na Jêsu a nana gili wo dô tumô are kêm. Ca ba Emen na bijn manê ka derômaran a yi ka dami kari sem aḡ bi naḡ bô derê wo Emen na, ôbi ré ma wô

sa bijné kêm. Na wô beré wo ôbi bu bôri iyêre sa gusij to bay giili a men, wô temare to ôbi ma a hen a men aḡa Emen né biri damḡare mega to bay bijn kelma iyôn hen. ¹⁰ Wôsa Emen a na ôbi dére are kêm men, are kêm na kari a men. Wô kibi gusij to Jêsu gelij hen na, Emen bu na sa têri yôd aḡ bi bijné kwône ré yij kamni dôbi Emen men, bi bay ré sij bô kirij kaḡ hini emê a wôsa Jêsu a derê tumôrji bi ôbi ré gôlij naḡ ci.

¹¹ Jêsu a lê a bijné ré yij ka séli tu Emen a aḡ bijné bay ka hen na, bay kêm Ibarji a na Emen pôn nêḡ hari. Na hen iyôn a Jêsu ré uwôgeji yêneri naḡ yi yé hen.

¹² Aḡ ôbi kôlij Emen iyôn ba:

«Na kôlij yênen kwôlem men, na débé tumô bijné kêm wô ayê kem a men.»

¹³ Ôbi hô kôl iyôn ba:

«Na bê bôn na sa Emen a.»

Men, hô kôl iyôn ba:

«Gel, nibay naḡ kamrê ka Emen na gey ené gôlij naḡ ci bay a na.»

¹⁴ Kamrê ka ôbi kôlij kwôlij hen na, na nabay ka sa terare a na ka ôrij naḡ kurôngi yi naḡ kwôbe hen. Bi wo hen aḡa Jêsu kôba, ré yi mega ci hen iyôn wô maḡ aḡ mênij Sidan men, wô kibi temayri hende to hen na, ôbi mênij Sidan wo ôrij naḡ néé woḡ derij bijné hen. ¹⁵ Jêsu li hen iyôn bi bijné ré hariḡ temare ré nij wôsa ca ba bay na mô mega limé iyôn sa kibi harê, nijba, Jêsu era sa tôrji biji ta. ¹⁶ Wôsa ôbi era sa terare a na na wô lê naḡ manê ka derômaran a ré, nijba, na wô lê naḡ kwôḡgé *Abraham. ¹⁷ Na hen iyôn aḡa ré dé wo ôbi ré yi mega yêneri iyôn sa are kêm a aḡ bi ré yij *dami wo damné kaḡ bay bê kwôbe woji tumô Emen a wô lij jé wo Emen. Ôbi a derê têrij sa bijné. Dami wo damné kaḡ bay bê kwôbe wo

Emen bi wo hen na, na kwôni woj
ôbi bô pôn men, na ôbi berê tu
ja to ðijé a men. ¹⁸ Añ haw hen
ôbi nê m lê naj ka bay séli wô
mênêji hen, wôsa ôbi kôba, bay
na gili gusiñ men, bay na séli a
men.

3

*Jésu na kwôni wo dami gôlij
Moyis*

¹ Iyôñ ba, yênên, kenbay ka
Emen uwôgêñge añ kena kari hen
na, déñge ermé woñge yi sa Jésu
a wo Emen jori bi ré yi *dami
wo damné kan bay bê kwôbe wo
gengij sa ayê bôo wo nana kôl
kwôli bij ðijé hen. ² Jésu na
kwo Emen na dôri wô jé woj bê
kwôbe. Ôbi li jé wori naj bôo
pôn mega wo *Moyis kôba, na lij
bô geyé wo Emen hen iyôñ men,
mega wo lij bô magtubu a iyôñ
ba Moyis ré na ôbi bôo pôn bô iyé
Emen a kêm iyôñ. ³ Hini emê wo
bay uwôl sa Jésu a hen gôlij kwo
bay uwôl sa Moyis a. Wôsa ðijé
den na ôbi dé iyére dîba, kwôni
den iyére yere sa pôn né. ⁴ Iyére
to yôñ yôñ kôba, naj ôbi dére
dére, nijba, ôbi dé are bay ka
kêm hen na Emen pôn nêñ hari.
⁵ Ôbi a, Moyis na ré na ôbi jé wo li
jé wori naj bôo pôn bô iyé Emen a
kêm. Ôbi na na mana añ ré yé ôbi
derê kwôli anga Emen réé kelê
kwôliji men hen. ⁶ Nijba, *Krist
ba, na Kema Emen añ bô sa are
bay ka kêm ka yi bô ira hen. Men,
ôbi li jé wori bi wo hen naj bôo
pôn a men. Nabay ðijé kari kôba,
nana yi môñ iyére tori iyôñ hena
nana bu ayê bôo wona dô men,
hena nana dî bôrna dô sa anga
nana dij denjôrna hen a men.

*Kini derê bul wo ðijé ka Emen
yi ya*

⁷ Na ôbi á, Tunu toñ hendi bô
bôrê ré kôl iyôñ ba:

«Hena kené toy tôo Emen kemnêñ
na,

⁸ ken bi bôrñge denjel mega wo
môñêñge na nariñ kwôlê
kibri a men,

wulê wo bay na sélijni derô gwôlê
hen a men né.

⁹ Wulê bi wo hen na, Emen na kôl
iyôñ ba:

Môñêñge na naren kwôlê men,
na sélen a men,

mês a sa anga dôri ka na en li
biji bay na gel kwôy elê tôre
pôrbu hen.

¹⁰ Na ôbi á, ulê bôo wujê sarji a
na haw hen ré kô nij.

Añ en kôl iyôñ ba:

«Bijé bay ka hen ermé woji na
kelañ naj en men,

bay li anga en gey bi bay ré li hen
né a men.»

¹¹ Na wô bi wo hen an a ené dusu
yen naj bô tarê kôl iyôñ ba:

«Bijé bay ka hen a bijji kini deré
bul wo na en gey biji hen ré
kwôy.» »

¹² Yênên, déñge tu melênê sa
yernge a wô wo kwôni perêñge a
hen bô habré naj kanê toyé kwôlê
maa liri añ a deré yiri yi Emen
woñ ôbi merê tu geñ a. ¹³ Dôbijnge
ibiyare bôrñge a naj wulê wulê
wô wo Sidan maa lêñge añ ka yé
bay têriñ men, bay bôo denjelé a
men. Mega wo magtubu to Emen
kôl: «Kemnêñ» hen iyôñ na, hena
kwôlê bi wo hen ré kuriñ marñge
a ba ya tô na, ken dôbijnge ibiyare
bôrñge a. ¹⁴ Hena nana bi bôrna
dô sa Krist a mega wo nana bij
bôrna sari a tumô hen iyôñ na,
nana ðijé kari bay na tiri.

¹⁵ Ôbi a, ré lij bô magtubu to
Emen kôl iyôñ ba:

«Hena kené toy tôo Emen kemnêñ
na,

ken dî bôrŋge denġel mega wo mômêrŋge na nariŋ kwôlê kibri a men hen iyôŋ né.»

¹⁶ Na bîné ka yôŋ a na toyé tôô Emen apa na ré biri kwôlê ré hen a men ba? Bîné bay ka hen kê m na, na ka Moyis na deraji soŋ Ejipt a hen. ¹⁷ Na ka yôŋ apa bô Emen na ré tari sarji a kwôy li elê tôre pôr bu derô gwôlê hen ba? Na wô sa ka na li têriŋ aŋ na maji derô gwôlê a hen. ¹⁸ Wulê bi wo hen na, na bîné ka yôŋ a Emen na ré dusu yiri kôl iyôŋ ba: «Bay a bîŋ sa iyére to en bu sa têre wô bîji bi bay ré dôriŋ bul ré kwôy» hen ba? Ôbi na kôl hen iyôŋ na wô sa bay narê kwôlê. ¹⁹ Ôbi a, yê nê n, nana hô n mega wo ré na wô ayê bôô woji wo naŋ bi apa bay ré bîŋ kini derê bul bi wo hen a ré hen.

4

¹ Emen na ay tôri dîré bîŋ bîné geré ré ôriŋ kini derê bul wori a. Tôri hende to ôbi na ay hen na, ba ya kemnêŋ kemnêŋ. A iyôŋ ba ken dênġe tu melê nê sa yerŋge a bi kwôni perêrŋge a hen ba erê kini derê bul bi wo hen a ré. ² Nabay kôba, nana toy béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen mega wo mômêrna na toyiŋ derô gwôlê hen iyôŋ men. Niŋba, Kwôlo Dôri bi wo hen, na li naŋ ci ré wôsa bay bi bôrji sara ré. Na ôbi á, bay ré bîŋ kini derê bul bi wo hen a ré hen. ³ Kini derê bul bi wo hen na, na kwona nabay ka nana bi bôrna sa Kwôlo Dôri wori bi wo hen a. Na kwôli derê bi wo hen a Emen ôbi na ré kôliŋ iyôŋ ba:

«Bôn na taren aŋ na en dusu yen kôl iyôŋ ba:

Bîné bay ka hen a bîŋi kini derê bul wo na en gey bîji hen ré kwôy.»

Kôliŋ hen iyôŋ na wô wo derê bul ré naŋ ré, wôsa kirîna Emen na dîŋ sa terare hen na, ôbi na dî are kê m kô niŋ. ⁴ Liŋ bô magtubu to Emen kwôli wulê wo jôgiŋ jurgem kôl iyôŋ ba:

«Emen dô bul sa to jurgem a wulê wo ôbi kôriŋ jé wori woŋ dé are hen.»

⁵ Men, bô magtubu to Emen hende to nana dênse hen na, liŋ ya kôl iyôŋ ba:

«Bay a erê bîŋ kini derê bul wuŋê ré kwôy.»

⁶ Bîné bay ka tumô ka na toy kwôlo Emen hen na, bay bîŋi kini derê bul bi wo hen a ré hen na, na wôsa bay kaŋ biri kwôlê. Iyôŋ ba, kini derê bul bi wo hen na, bîné ka pôni a bîŋ ya. ⁷ Na ôbi wo hen, apa Emen né genge wulê wo đanġi wo bay uwôgeri «kemnêŋ.» Elê kwône gaŋ cêgê menba, ôbi na kôl kwôlê naŋ geré wo kelma Dabid mega wo na liŋ tumô kôl iyôŋ ba:

«Hena kené toy tôô Emen kemnêŋ na,

ken bi bôrŋge denġel ré.»

⁸ Hen apa Josuwé na ré dô tumô kam *Israyél kwôy bîŋ kini derê bul bi wo hen na, Emen henaŋ ré kelê kwôli wulê wo đanġi ré niŋ.

⁹ Ôbi a, bîné ka Emen réé bîŋ kini derê bul bi wo hen a mega wo Emen kôba, dô bul wulê wo jôgiŋ jurgem wori a hen men. ¹⁰ Wôsa kwôni wo bîŋ kini derê bul bi wo Emen bu sa têri hen na, ôbi a derê bul sa jé wori a mega wo Emen liŋ jé wori dé are kô aŋ dôriŋ bul hen iyôŋ men. ¹¹ Iyôŋ ba, na masêŋge wô bîŋ kini derê bul bi wo hen a điba, bi kwôni kuriŋ wô wo ôbi ré kaŋ kibi Emen mega wo mômêrna na liŋ hen iyôŋ né.

¹² Kwôlo Emen na, na kwôlo yi mega ré mô tu geŋ iyôŋ men, na

kwôlo nééri ya a men. Añ déé dē yebere to dami to kañne wôo hen añ sôñ. Ôbi ô kwôy kirij ka tunu nañ ermé dañ ya hen men, kibi kirij a men, bô ibé a men, ôbi yêge sa ança yi bôrna ka nana gey lê hen a men. ¹³ Ani ka a uwôbê tu Emen a ba, nañ wôsa ôbi hôn ari dééri pôn pôn kêm men, ari déri ka a uwôbê tiri a ba, nañ a men. Añ na tumôri ôbi a, aña nana sa derê tô ari lêrena ta biri.

Jésu na dami wo damné kañ bay bê kwôbe wona

¹⁴ Kwôli ayê bôo wona wo nana dôrij bijné kwôli hen na, na biri dô wôsa Jésus Kema Emen a na *dami wo damné kañ bay bê kwôbe wona wo ô kwôy tumô Emen a hen. ¹⁵ Dami wo damné kañ bay bê kwôbe wona bi wo hen hôn iya wona dô damarj wôsa ôbi kôba, bay séli nañ geré wo gay gay môj nabay iyôn men, nijba, ôbi li têrij ré ded. ¹⁶ Iyôn ba, erange na usênge ligi Emen woñ ôbi bô baliyare hen dîba, na harênge ré. Kirij bay ka hen ôbi a dé bôri jalé sa têrij lêrena men, a lê derê nañ na men, wô gôlij nañ na wulê wo naa ôrij doyri hen a men.

5

¹ Emen tô damné kañ bay bê kwôbe na perê gawrê a añ dîji bi bay ré yi bay jé kari biji men, bi bay ré bijn kwôbe wô têrij lêreji a men. ² Bijné ka hôn ani ré men, ge kay a men hen na, *dami wo damné kañ bay bê kwôbe a henê geré lê derê nañ ci wôsa ôbi kôba, iya mega bay hen iyôn men. ³ Na wô wo ôbi kôba, iya men hen, aña ré li sarga bijn Emen na wô têrij to bijné mera ré, nijba, wô têrij tori a men hen. ⁴ Kwôni a hena iyôn añ ayê damjare to dami wo

damné kañ bay bê kwôbe dé sari a sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri mega wo ôbi na uwôgijn Arôn hen iyôn.

⁵ Kwo *Krist kôba, na hen iyôn hende to hen men, ôbi ay damjare to dami wo damné kañ bay bê kwôbe sa kibri mera ré. Nijba, na Emen a uwôgiri añ kôli iyôn ba:

«Na jôbi a na Keman añ kemnêñ bijné a henê wo ené na Ibam.»

⁶ Ôbi hô kôl bô magtubu to Emen a kôl iyôn:

«Ju na ôbi bê kwôbe nañ kunem yôd

mega wo Mêlkisédek na yijn hen iyôn.»

⁷ Kirija Jésus na bañ sa terare a na tô na, ôbi na hôn wo Emen ré nañ néé wo ré gôlij nañ dî kibi temare a. Añ ôbi uwôl Emen têê kwône kwôy sômijn kibé nañ tôo to dami añ Emen li nañ dî sa kibi bê kwôlê wori bi wo hen. ⁸ Bi wo ôbi na Kema Emen hen hari kôba, ôbi gelijn gusijn wô hônijn bijnare Emen kwôlê. ⁹ Kirija Jésus dirijn kibi jé wo Emen biri ré li hen kêm kô nij na, ôbi yi ôbi gôlij nañ bijné woñ tiri men, ôbi bijn bijné kêm ka biri kwôlê hen gelê wo nañ kwini. ¹⁰ Emen dîri dami wo damné kañ bay bê kwôbe mega Mêlkisédek na yijn hen iyôn men.

Dénge tu melênê sa yerñge a wô wo ma kena déñ geré wo Emen

¹¹ Kwôlo gengijn sa Mêlkisédek na, kwôli yi mê wo niné kelê nijba, wo niné dô tôri bénge na iyêre gañ wôsa kirija kwôni derênge kwôlê ba, ken toy lew ré. ¹² Ré na kenbay a ré yé bay derê kwôlê wôsa ken dôyrê are bay ka hen ca yeñ nijba, ken hôn dô ré. Añ ken ôrij doy bi kwôni ré hera wô gelênge a sôñ ança na nina

gelêŋge tumô cog cog ka gengiŋ sa kwôlo Emen hen. Aŋ yi mega wo kené na kamrê ka dê ka yi na kuba mera dîba, ken yi môŋ gawrê ka iyêrê ka ré emé na kwô niŋ hen iyôŋ né kwôy. ¹³ I i wo yi kuba baa ya tô na, ôbi na kema wo dê. Kwôni bi wo iyôŋgi hen na, ôbi hôn derê tu aŋga habiŋ naŋ ka dôri ré. ¹⁴ Kwô na, na kwo biŋé ka iyêrê. Bay dôyrê ermé sa are a men, bay hôn derê tu aŋga habiŋ naŋ ka dôri a men.

6

¹ Iyôŋ ba, na dôyrêŋge aŋga iyêre iyêre ka gengiŋ sa Jêsu aŋ bi nana hôn damaŋ a mega biŋé ka iyêrê men, kwôlo na nana toy tumô hen na, na dêŋge cêgerna aŋ na dôyrêŋge na aŋga iyêre iyêre niŋ. Niŋa hô geliŋ biŋé aŋga tumô cog cog ka bay na gelji hen ré niŋ. Aŋga bay na gelji tumô cog cog bay a nà: Belé cêgeriji biŋ aŋga a ôriŋ naŋ ci kibi temare a hen men, bê bôô sa Emen a men, ² gelé aŋga gengiŋ sa batêm to gay gay* hen men, ulê kôbi sa kwôni a men, gelé aŋga gengiŋ sa jê sé kamrê men, ka gengiŋ sa jerê kwôlê wo naŋ kwini hen a men. ³ Aŋ are bay ka ré dôŋsiŋ hen na, hena Emen né ulêna sara a men ba, niŋa hô gelêŋge a ré niŋ. Aŋ naa erêŋge tumô.

⁴⁻⁶ Iyôŋ ba, biŋé ka hô hô tô jé lêreji wo cay hen ba, kwoji a yé iyeŋ ba? Biŋé bay ka iyôŋgi hen gelji perangê wo hena ligi Emen men, bay uwôŋ terê kibi wori damaŋ men, uwôŋji Tunu toŋ hendi bô bôre men, bay hôn derê wo kwôlo Emen men, bay hôn néé wo wulê wo Emen a sa ômiŋ iyêre tori hen a men. A hena biŋé bay ka na hôn are bay ka hen kêm aŋa ré hô hôri cêgê na, aŋga

kwôni a lê aŋ bi bay ré hô bul cêgeriji biŋ têriŋ toji ba, naŋ niŋ. Wôsa yi mega wo bay ré hô bér Kema Emen sa gurô tagelê men, bay ré tiréri tu biŋé a men iyôŋ.

⁷ Kirîna emen uwôŋge kwôy kwôy sa terare a aŋ kaw ka bay ci hen si dô aŋ li naŋ bay yagêre hen na, Emen tô kibri sa terare hende to hen a. ⁸ A hena gasem naŋ kalmé ka habiŋ ré si sa terare hende to hen a na, hende yi ani ré aŋ Emen a tômêre men, a mênêre yôd aŋ a men.

⁹ Milrén, hena niné iyêl hen iyôŋ hani kôba, kwôŋge kenbay ba, nini hôn sarni a dô mega kené ô geré wo Emen a baa ya tô men, ôbi réé sa gôliŋ naŋ ken a men. ¹⁰ Emen na kwôni woŋ derôre dîba, a gôrbîŋ sa jé woŋge ré men, sa lê wo ken li naŋ biŋé kari tumô aŋ haw hen ken li baa ya tô hen né kwôy. Hen iyôŋ dema ré gel wo kené gey Emen. ¹¹ Nini gey bi kené li mega ken liŋ hen iyôŋ kwôy kwôy wo ken deriŋ kibri dîba, ken merên tô a ré. Ôbi dema kené uwôŋiŋ are kêm ka ken dî bôŋge sara hen. ¹² Diba ken yi kwîné ré niŋba, bi jé lêreŋge yi môŋ bay ayê bôô ka lêŋné tô ayê bôô woji a iyôŋ. Na bay a upé aŋgaŋ sa kôbi ka Emen na genge dîré biji hen.

Aŋga Emen genge ba ôbi a lê môj môj

¹³ Ken hôn mega wo ca tumô ba, Emen na genge aŋga dîré biŋ *Abraham. Kirîna ôbi genge biŋ Abraham are hen iyôŋ na, ôbi dusu yiri naŋ yiri gaŋ wôsa kwôni wo dami dêri wo ôbi a desiŋ yiri naŋ dî ba, naŋ. ¹⁴ Menba, ôbi dusu yiri kôl iyôŋ ba: «Na tiri, na terê keben sam a damaŋ men, na bé kwôŋgêm a kwônê a men.»

5:13 5: 13 1 Kworêntîné 3: 2 * **6:2** 6: 2 Kwôli batêm to kôliŋ kwôle na ná, na batêm toŋ kam men, to gengiŋ sa Tunu men. **6:14** 6: 14 Dé tô are 22: 16-17

15 Kirija Abraham toy hen iyôn na, ôbi uwôl bôri môrij gemijn. Añ wô kibi ulê bôô wori bi wo hen na, ôbi uwôn are bay ka Emen na genge dîré biri hen. 16 Kirija gawrê dusu yirji ba, bay dusu nañ hini kwôni wo dami dêji. Desé yi bi wo hen iyôn na, ñan are kêm perê ñiné a. 17 Na ôbi wo hen aña Emen ré lij hen iyôn men hen. Ôbi gey gelij ñiné ka ôbi na genge dîré biji are hen bi bay ré hôn dô sarji a mega wo aña na dîré genge hen na, dîré hera cêgê ré nij. Na ôbi á, ôbi ré genge are tumô dem aña ré dusu yiri cêgê tô hen. 18 Iyôn ba, aña Emen na genge hen men, desé wo ôbi na dusu yiri hen a men na, na aña wôô ka Emen a belé ermé wori sara ré kwôy men, Emen a lê benare sara ré a men. Nabay ka nana bô Emen mega kini uwôbêrna hen na, are bay ka hen dôbêna ibiyare bôrna damañ bi nana ðebij iyêre gemijn añañ dé bôô sara bay ka hen. 19 Añañ dé bôô sara bay ka hen na, yi mega aña harêna tón añ bi nana ðebij gerañ tumô Emen a iyôn. Na ôbi á, bargay ka bay ré ha jôrij tô kirij ka yi nañ jengêrji hen ré bôlij tumôrna añ nana si ô kirij ka ðê kirij ka yi nañ jengêrji ka Emen ðebij ya hen. 20 Na kirij bay ka hen aña Jêsu ré ô ya tumôrna wô sarna. Na ôbi á, ôbi ré yij dami ôbi bê kwôbe nañ kwini môñ kwo Mêlkisédêk hen iyôn.

7

Mêlkisédêk na ôbi bê kwôbe wo Emen

1 Mêlkisédêk bi wo hen na, na na kelma wo Salêm men, na na ôbi bê kwôbe wo Emen woñ ôbi gôlij sa are kêm hen.

Wulê wo pôni *Abraham ô kumbul uné kilmé sa iyêre to ðanji a menba, ôbi bôyji. Kirija Abraham bulo hera tô kumbul a menba, Mêlkisédêk jô kwini añ tô kibri sari a. 2 Abraham dôñse aña ôbi pera kibi kumbul a hen môj ba dô kibriji pôn môj ba dô kibriji pôn hen iyôn añ bij Mêlkisédêk. Hini woñ Mêlkisédêk bi wo hen bôri na «kelma woñ derôre» wôsa ôbi na kelma wo Salêm, añ hini woñ Salêm bi wo hen bôri na «bô jalê.» 3 Kwôli yori nañ ibari men, môpêri men, sa yêri men, sa temayri a men na, kwôni na li bô magtubu to Emen a ré. Añ ôbi yi môñ Jêsu woñ Kema Emen iyôn wôsa ôbi yi ôbi bê kwôbe wo Emen yôôd mera.

4 Berênge dampare to Mêlkisédêk bi wo môyrena wo tumô Abraham na ay kibi aña môji kari ka ôbi na pera kibi kumbul a biri hen. 5 Kwôngê *Lébi ka pôni kôba, na bay bê kwôbe men. Tôô to *Moyis na kôlji iyôn ba: «Bîné ka *Israyêl a ayê kibi aña môji kaji biji bi bay ré ôm.» Bi wo bay kêm na kwôngê Abraham men hen kôba, na yênerji a biji kibi aña môji bay ka hen. 6 Mêlkisédêk na tô môñ wo Lébi ré hari nijba, Abraham tô kibi aña môji kari ka ôbi pera kibi kumbul hen biri menba, Mêlkisédêk tô kibri sa Abraham a. Bi wo na na Abraham a Emen na ré genge are wô biri ði hen. 7 Iyôn ba, nana hôn mega wo kwôni tô kibri sa megari a ba, ôbi na kwo dami gôlij kwo uwôn terê kibi hen. 8 Kwôngê Lébi ka yênerji ay kibi aña môji biji hen kôba, na ñiné ka a ma nijba, Mêlkisédêk kwori ba, ôbi a ma ré mega wo na lij bô magtubu to Emen a hen iyôn. 9 Iyôn ba, kirija Abraham ay kibi aña môji kari

bij Mêlkisédek hen na, yi mega Lébi a na rée bé hen men. Na Lébi bi wo hen a kwôngêri rée sa upé kibi anga môji ka kam Israyêl hen. ¹⁰ Bi wo Lébi na yêp ré tô hen kôba, ôbi nà ná bô Abraham a kirija Mêlkisédek jô kwini kirija ôbi uwop kibi kumbul a hen. Gel, na wo Mêlkisédek ré dê Lébi.

¹¹ Hena jé wop bê kwôbe wo kam Lébi hena jé nê dem deré kibi jé wo Emen rey hen na, ôbi bê kwôbe wo dangi mega Mêlkisédek iyôn ba hena jé ré napê nij men, hena jé ré yé na kunga Lébi môp Arôn iyôn mera. Wôsa na na kôbi bay bê kwôbe ka Lébi a na hanê tô to Emen na bij kam Israyêl hen. ¹² Wôsa hena Emen né dî tô môp wo bay bê kwôbe wo dangi na, gel na wo ôbi ré dé tô to dangi men. ¹³ Ap Kelma wona Jésus bi wo magtubu hende to hen kôl kwôli hen na, tô môp wori na kwo dangi men kwôni wo tô môp bi wo hen na yi ôbi bê kwôbe tumô ré men. ¹⁴ Nana hôn wo Jésus ré hena na tô môp wo Juda a ap kirija Moyis na kôl kwôli bay bê kwôbe hen na, ôbi na kôl kwôlé wôni gengij sa tô môp bi wo hen ré.

Ôbi bê kwôbe wo dangi mega Mêlkisédek iyôn

¹⁵ Gel, anga gel deré kwôlé bay a na: ôbi bê kwôbe wo dangi wo yi môp Mêlkisédek iyôn hen so. ¹⁶ Gawra bi wo hen yi *dami wo damné kap bay bê kwôbe nap tô to kôl jeré hena na tô môp wo hen a dem hen né, nijba, na nap nêe wori wo li ap ôbi môrij tu gep nap kwini yôd hen dî. ¹⁷ Na mega wo lip bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:
«Ju na ôbi bê kwôbe nap kunem yôd mega wo Mêlkisédek na yij hen iyôn.»

¹⁸ Iyôn ba, Emen mène tô to ôbi na dî ca tumô hen ap wôsa nére nap men, hende yi ani ré nij a men. ¹⁹ Tô to Moyis hende to hen a nême lê ap bijé a yij derôre tu Emen a ré, nijba, haw hen anga nana dî bôrna sara hen na, dê tô hende to hen men, a béna geré wo nana ôrij tumô Emen a a men.

²⁰ Kirija Emen dâ dé Jésus mega dami wo damné kap bay bê kwôbe na, ôbi dusu yiri tumô dem. Nijba, kirija tô môp wo *Lébi yiji bay bê kwôbe hen na, kwôni na dusu yiri tumô dem né. ²¹ Kwo Jésus ba Emen dusu yiri biri kôl iyôn ba:

«Nôbi, Emen Kelma anga na desij yen bem hen na, na heré cêgê ré nij. Já yé ôbi bê kwôbe kwôy nap kunem.»

²² Hen iyôn ba, gel wo ré na sa kibi Jésus wo li ap bijare to Emen bij nap na hen ré na to dôri dê to cay hen ap tô.

²³ Men, kwo bay bê kwôbe ka pôni ka tô môp wo Lébi ba, bay kwône na wôsa temare jôrji lê jé woji wop bê kwôbe bi wo hen sem. ²⁴ Nijba, kwo Jésus ba, na hen iyôn né, wôsa ôbi mô tu gep nap kwini yôd dîba, ma ré ap jé wori wop bê kwôbe hen yi nap kwini yôd. ²⁵ Na ôbi á, ôbi ré nême gôlij nap bijé ka era ligi Emen a nap geré wori yôd nap kwini wôsa ôbi mô tu gep nap kwini yôd men, ôbi uwôl Emen wô sarji a men.

²⁶ Na dami wo damné kap bay bê kwôbe bi wo hen iyôngi a nana ôrij doyri. Ôbi dé tu Emen men, ani kani ka habij nap yiri a men, ôbi li têrij tóni ré men, Emen dôri dî gay nap bay têrij ap ayri ta derômara a. ²⁷ Kwori ba, ôbi yi mega tô damné kap bay bê kwôbe ka ba hen né. Wôsa ôbi ôrij doy bê kwôbe nap wulê wulê wô têrij

tori tumô dema ré bi wô sa to bijné tô a men ré. Ôbi ay yiri bi lij sarga têê pôn yôd mera. ²⁸ Tôô to Moyis dî damné kap bay bê kwôbe kap gawrê kap bay têrijn, nijba, kwôlo gengij sa desé yi wo Emen na, era na cêgi tôô. Añ dî na Kema Emen wo ôbi na bu sa têri yôd hen men, a merê nañ kwini mega dami wo damné kap bay bê kwôbe.

8

Jésu na dami wo damné kap bay bê kwôbe wona

¹ Perê kwôlo nini kôl hen na, kwo dami a na: nana ôrijn nañ *dami wo damné kap bay bê kwôbe bi wo iyôngi hen wo mô derômaran a sa kôbi Emen woñ gusurô a wo na Emen woñ ôbi ibé iyêre hen. ² Añ ôbi li jé wori woñ bê kwôbe bi wo hen kirij ka yi nañ jengêrji a. Ca ba, damné kap bay bê kwôbe na li jé woji na bô iyêre to lij nañ bargay to gawrê a lê, nijba, iyêre to Jésu lij jé wori ya hen na, na kirij kap tiri ka Emen a lê dîba, na gawrê ré hen.

³ Dami wo damné kap bay bê kwôbe wo yôn yôn kôba, jé lêri na ayê ari bijn Emen men, lê sarga biri a men. Iyôn ba, dami wo damné kap bay bê kwôbe wona nabay kôba, bi ôrijn nañ anğan ayê bijn Emen men. ⁴ Hena ôbi henañ ré mô sa terare a na ba, henañ ré yé ôbi bê kwôbe ré a men, wôsa bay ayê are bijn Emen nañ tôô to *Moyis na, ya nij. ⁵ Jé woñ bê kwôbe bi wo bay li hen na, na tini kwoñ tiri wo yi derômaran a. Kirija Moyis na ða dé iyêre hende to hen na, Emen kôli iyôn ba: «Ju toy, já dé môñ kwo na en gelom sa keram a hen, iyôn.» ⁶ Ôbi a, Emen né bijn Jésu jé wo dami dê kwo bay bê kwôbe bay ka hen

men, na ôbi a dëbé perê Emen a nañ gawrê añ bay ré bijné bijnare to dé to cay hen wôsa anga Emen genge bô bijnare hende to hen a na, gôlij anga tumô ka na nana uwôn hen añ tô.

⁷ Hena aña bijnare to tumô henañ ré nêlê are kêlê ka Emen gey ré li hen na, ôbi henañ ré hô kelê kwôli bijnare to têê wôdyi ré nij. ⁸ Nijba, Emen na nay bijné kap bay lê habré a añ Kelma kôlji iyôn ba:

«Wulêri a sa na, na bijn bijnare to kôrbi nañ kam *Israyêl men, kam Juda a men.

⁹ Ca tumô kirija na en bu kôbi môñêrji soñ Ejipt a na, na en bijn nañ ci, nijba, bijnare to na bijn nañ ci haw hen na, na môñ to na en bijn nañ môñêrji tumô hen né.

Bay na mène bijnare to na en bijn nañ ci tumô hen aña ené worji cêgen hen. Na nôbi Kelma woji a kelê emê hen.

¹⁰ Wulê bi wo hen na, bijnare to na bijn nañ kam Israyêl hen na, na wo na bé tôô tijê a yé ermé woji a men,

a yé bôrji a a men, na yé Emen woji men, bay a yé bijné kapé men.

¹¹ Men, kwôni wo a dôyrê yiri ô kôlij yêni bi ré hôn Kelma ba,

nañ nij. Wôsa kwo dê ré, kwo dami ré bay kêlê a hôn.

¹² Añ na dé bôn jalé sa têrijn lêreji a men, na gôrbijn sare a men.»

¹³ Na kwôli bijnare to kôrbi a Emen né kôl hen. Iyôn ba, ken hôn mega wo bijnare to tumô hen na, na to ôli nij. Añ nana hôn mega wo anga ré na ka cay añ ré ôl men, ré

li naŋ kwôni ré niŋ a men ná, ré na aŋga ré naŋê haw hende hen.

9

Jé lê bay bê kwôbe ka tôŋ na naŋ kwo Jésu

¹ Kwôlo gengiŋ sa biŋare to tumô hen na, kini tibé Emen wo biŋé li sa terare a na yi ya men, tôô toŋ geliŋ biŋé kini tibé Emen kôba, ya men. ² *Iyéy Emen hende to hen bay lere naŋ bargay aŋ bôre na wôô. Bôre wo kibé ba, bay uwôgere «Kirij ka yi naŋ jengêrji» men, bay dî jelgare toŋ musure to erêŋgêre jurgem toŋ teriŋ lampa hen ya men, tabel to bay biŋ mapa wo bay biŋ Emen hen ya men. ³ Kibi iyére to wôôyi a na, bay jô tôre naŋ kibi bargay aŋ bay uwôgere «Kirij ka yi naŋ jengêrji ka Emen dèbe ya hen.»

⁴ Bô iyére hende to hen na, kini uwoyé gindiriw wo bay li naŋ lôr kaŋ liŋ sarga biŋ Emen hen na, yi ya. Men sunugu toŋ biŋare to bay têele ta kêm naŋ lôr hen yi ya. Bô sunugu hende to hen na, baŋa wo bay li naŋ lôr yi ya. Bô baŋa bi wo hen a na, aŋgaŋ emé ka bay uwôgeji *man ka Emen na biŋ biŋé derô gwôlê hen na, yi ya. Cilaŋ wo Arôn wo na béé hen men, habelé keram wo wôô wo Emen na liŋ tôô toŋ biŋare ya hen a men na, yi bô sunugu hende to hen a men. ⁵ Sa sunugu hende to hen na, bay iyege are naŋ misirêrji môŋ manê ka Emen ka bay uwôgeji Séribên dé a sara aŋ gel wo Emen né kirij bay ka hen ya. Aŋ are bay ka hen bul miséreji wô têliŋ sa kirij ka bay biŋ kwôbe hen aŋ bi Emen ré dîŋ bôri jal sa têriŋ to biŋé a hen. Niŋba, en gey kelê kwôli are bay ka kêm hen né tô.

⁶ Na hen iyôŋ a bay ré ŋaniŋ kirij bay ka hen menba, na bô iyére to kibé hen aŋa bay bê

kwôbe ré eraŋi sa li jé woŋi ya naŋ wulê wulê. ⁷ Kwo gengiŋ sa iyére to wôôyi a ba, na *dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe a sé ya mera. Ôbi si ya têê pôn bô elé aŋ ôbi a ôriŋ naŋ kwôbri lari aŋ biŋ Emen kibi têriŋ tori men, kibi to biŋé kêm to bay li bô menŋare a hen. ⁸ Tunu gey gelé hen iyôŋ wôsa hena geré woŋ eré kini dèbé Emen a ré bôliŋ ré tô na, na wôsa iyére to cay hen baa ya tô. ⁹ Are bay ka kêm hen na, gel na aŋga li are bô ulé bi wo na. Men, gel na wo aŋga nana biŋ Emen naŋ sarga to nana li biri hen na, ré nêŋ wo ré lê aŋ bô gawra ré séliŋ né. ¹⁰ Na aŋga gengiŋ na sa emé mera men, care men, sa hara woŋ pelé yi wô séliŋ tumô Emen a hen men, aŋgaŋ lê ka gay gay a men. Men gengiŋ na sa tôô to aŋga yi nô yi gawra ka Emen dîŋi wô kibi wo hawi na kwôy jéŋ kirijna Emen a belé are kêm liŋ ka kôrbi.

Sarga wo Krist

¹¹ Haw hen na, *Krist na sa niŋ. Aŋ ôbi a na dami wo damné kaŋ bay bê kwôbe wo eraŋ naŋ aŋga dôri ka nana ôriŋ niŋ hen. Kini lê jé wori a na, na kirij ka yi naŋ kiniji dîba, na môŋ iyére toŋ bargay to cay hen né men, na iyére to dô dè aŋ a men. Iyére hende to hen na, na iyére to sa terare a na ré men, na gawré a lê ré a men. ¹² Men, kirijna ôbi na ô kirij ka yi naŋ jengêrji ka Emen dèbe ya hen na, ôbi na ôriŋ na naŋ kwôbri kwaŋê ré men, kwôbri kam kelbé ré a men, niŋba, ôbi na ôriŋ na naŋ kwôbriri gaŋ aŋ siŋ bô a têê pôn yôd mera aŋ liŋ sarga. Na sa kibi kwôbriri bi wo hen aŋa ôbi ré gôliŋ naŋ na naŋ kununa sa têriŋ tona. ¹³ Ca ba, bay na duu na kwaŋê naŋ kilbé aŋ bay wusu kwôbririŋ sa biŋé ka nêŋ tibé Emen né hen. Men, bay hô pô buni môni tôlbôre to bay na duu

an uwoyre hen hô wusu sarji a an bi bay ré yin bijné ka séli. ¹⁴ Nijnba, hena kwôbri lari na ré nê m lê hen iyôn ba, kwôbri Krist a lê dê an wôsa kwôbriri gôlij kwo lari an sôn tô. Ôbi ay yiri bijn Emen yôd mega ari lê sarga ka dôri nan néé wo Tunu to mô nan kunu hen. Na kwôbriri bi wo hen a mênê ermé lê an ga habijn ka yi bôrna an nana sélij men, nana lij jé wo Emen wojn ôbi mêrê tu gejn a hen a men hen.

Bijnare to kôbri to Krist a na gerére

¹⁵ Na kibi an ga Krist li hen ana ôbi ré hô day bijné pôn nan Emen hen. An bi ôbi ré hô bijn bijnare to kôrbi nan ci hen. Iyôn ba, bijné ka Emen uwôgeji hen na, bay a upé an ga ôbi na genge dîré biji hen, an are bay ka hen a yé kaji yôd kibi temay Krist. Sa kibi temayri hende to hen ana ôbi ré gôlij nan bijné wô habrê woji wo bay na li kirina bay na baj tô bijnare to cay a hen. ¹⁶ Bijnare na, na an ga yi mega magtubu to kwôni li kôlij kwôli bô geyé wori iyôn. Hena gawra ré li magtubu gengijn kini cé ari upéri wulê wo dîré ma na, bi ani gel wo ôbi ré ma tiri a men dem. ¹⁷ Hena gawra ré ma ré tô ba, magtubu to ôbi na li gengijn sa cé ari upéri hen na, hende li jé ré tô. Wulê wo ôbi ma nin dema hende ré li jé tô. ¹⁸ Bijnare to Emen na bijn nan gawrê tumô hen kôba, na hen iyôn hende to hen. An kwôbri lari a bijn tôn pa dem. ¹⁹ Tumô ba *Moyis na kôlij bijné kwôli tôd kê m to Emen na bi men, ôbi pô kwôbri kwanê nan kam kilbê ka bay duu hen men, gebe kam dê a men an day ta. Men, ôbi pô kalmê ka bay uwôgeji *hisôp hen men, pô gusiri gangê ka sêy dê a men an dôbe bô kwôbe bi wo hen a an dô wusu na magtubu tojn

tôd men, wusu sa bijné kê m a men. ²⁰ An ôbi kôl iyôn ba «Kwo na na, na kwôbe wo gel bijnare to Emen na bijn nan ken an ôbi gey bi nana bi kwôlê sa bijnare hende to hen a.» ²¹ Iyére to bay li nan bargay hen kôba, Moyis wusu kwôbe bi wo hen nan an ga kê m ka yi bô ka bay tibijn Emen hen sara. ²² Bô wulê bi wo tôd a na derê tumô kirijn hen na, are kê m na yi ka séli nan geré wo kwôbe. Hena kwôbe ré bijn tôn ré ba, geré wo Emen a dijn bôri jalê sa têrij to gawrê ba, nan.

Sarga wo Jésus Krist dô têrij to bijné

²³ Are kê m ka yi bô tibé wo cay a hen na, yi mega tini kan tiri ka derômaran a iyôn mera. An bi are bay ka hen a ré yi ka séli na bay a lê na hen iyôn pa dem. Nijnba, kwo gengijn sa tibé Emen wojn tiri hen na, gey na sarga wo dô dê an.

Jésu Krist ô derômaran a

²⁴ Krist na si bô iyére tojn bargay to gawrê na lê hen né, wôsa hende na tini kini débê Emen. Nijnba, kwori ba, ôbi ô si bô derômaran a an haw hen ôbi na gawra wona tumô Emen. ²⁵ Damné kan bay bê kwôbe si bô iyéy Emen a nan kwôbri lari têe pôn bô elê a kwôy kwôy. Nijnba, Krist ô hen iyôn wô ayé yiri lij sarga têe kwône ré. ²⁶ Hen ana Jésus Krist hena ré ay yiri lij sarga têe kwône na, hena ôbi ré gelijn gusijn têe kwôné ayijn tôri wulê wo Emen na dijn tô terare hen. Nijnba, ôbi sa têe pôn nêj wulê wo sa terare ta kerê baa da hen ayijn yiri lij sarga bijn Emen wô dôrij têrij to bijné yôd an. ²⁷ I i kôba, gengijn wo ré ma têe pôn nêj an cêgi temare a ba, i i kôba, a erê tumô Emen a bi ôbi ré jô kwôlê sari a. ²⁸ An Krist kôba, bay ayri lij sarga têe pôn nêj wô têrij

to kwônê bijné, ôbi a bulo hera wo têtê wôoyi na, na wô derê têrijn ré nij, nijba, na wô gôlijn nap bijné ka gemni hen.

10

Jésu Krist li sarga wo dô dê kwo kêm hen têtê pôn nêj

¹ Tôô to *Moyis na, yi na anğa dôri ka a era hen têtê ré, nijba, hende na anğa lij gelijn nap tu. Bijné li sarga wô ôrijn tumô Emen a nijba, bay nê m yé bijné ka séli tumô Emen a ré wôsa bay a lê sarga hen iyôn nap elê elê.

² Hena sarga bi wo hen ré nê mêtê lê an bijné ré yij ka séli têtê pôn yôd na, kwôli têrijn hena nap né beré sarji ré men, bay hena nap ré lê sarga wôni ré nij a men. ³ Nijba, sarga nap bay ka hen a lê ana bay ré hô erem sa têrijn lêreji a nap elê elê hen. ⁴ Wôsa kwôbri kilbê nap kwo kwapê a nê mêtê derê têrijn ré.

⁵ Ôbi a, *Krist kirijna da era sa terare a nà nà, kôlijn Emen iyôn ba:

«Ju gey bi bay ré duu lari lij sarga bem ré men, bay ré bem ani ka daŋgi ré a men, nijba, ju li an en ôrijn nap yen.

⁶ Wôsa lari wo bay duu an uwoy an kêm wô bem hen dôrem ré men,

sarga wôj dôrijn têrijn hen kôba dôrem né a men.

⁷ Menba, en kôlem iyôn ba: «Ayi! Emen, gel en dêbe na,

en era sa terare a nà, na wô lê anğa ju gey ené li

mega wo na lij bô magtubu toj têtê a gengijn san hen iyôn.»

⁸ Krist na kôl tumô kôl iyôn ba: «Ju gey bi bay ré duu lari bem né men, ani ka daŋgi ré men, lari ka bay duu an uwoy an kêm hen ré men, sarga wôj dôrijn têrijn ré a

men. Are bay ka hen kêm dôrem né.» Ôbi kôl hen bi wo are bay ka kêm hen na lij na nap têtê haji hen. ⁹ Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Gel, en dêbe nà. En era sa terare a nà, na wô lê anğa bôm gey hen.» Iyôn ba, gel na wo Emen né mêtê sarga wo cay hen an, an gase nap kwo Krist. ¹⁰ Wôsa Jésus Krist li anğa bô Emen gey hen. Ôbi ay yiri bi lij sarga têtê pôn yôd an na hen iyôn a têrijn ré dôrijn sarna hen.

¹¹ Kwo bay bê kwôbe ka Jubnê ba, bay li jé woji na sa pôn pôn men, bay bi kwôbe debijn kwôy kwôy men, nijba, sarga bi wo hen a derê têrijn to bijné ré kwôy. ¹² Jésus Krist kwori ba, ay yiri bi têtê pôn yôd wô dôrijn têrijn to bijné yôd men, mô sa kôbi Emen wôj gusurô a a men. ¹³ An haw hen na, ôbi gem na wulê wo Emen a sa bé bay bariri kêm a yé anğan sêlê têtê hen. ¹⁴ Na nap ayê wo Krist ay yiri bi têtê pôn nêj hen ana ôbi ré bijn bijné kari ka ôbi biji yi ka séli hen ré yi ka dôri cerêd hen.

¹⁵ Tunu toj hendi bô bôrê kôba, geléna wo sarga wori bi wo pôn hen ré nê mêtê kirijna hende kôl iyôn ba:

¹⁶ «Kelma Emen kôl iyôn ba bijnare to na bijn nap bijné bô wulê wo nà nà,

na wo na bé têtê tijnê a yé bôrji a men, ermé woji a a men.»

¹⁷ Men, hende hô kôl iyôn ba: «Na gôrbijn sa têrijn lêreji men, sa anğa habijn ka bay lêre hen a men.» ¹⁸ A hena Emen né dî bôri jal sa têrijn lê bijné a ba, sarga wo daŋgi wôj dôrijn têrijn to bijné ba, nap nij.

Usonançe da ligi Emen a

¹⁹ Yê nê n, hena ré na hen iyôn na, na sa kibi temay Jésus Krist nap kwôbriri wo bijn têtê hen ana nana nê mêtê erê kini dêbê Emen a nap bô pôn hen. ²⁰ Jésus na

yêge bargay ka bay jôrijn tô iyére hen an, an bôl geré wo naa sijn ira hen béna. Na geré wo kôrbi wo naa môrijn gejn tô a. Bargay bay ka ôbi yêge hen na, yi mega kurôngji yiri wo bay na duu hen iyôn. ²¹ An nana ôrijn najn *dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo Emen dîri sa iyére tori a. ²² Iyôn ba, na usonje ligi Emen a naj bôo pôn men, na déngge bôrna sari a yôd men. Wôsa kwôbri Jêsu Krist a mênê ermé wo habijn bôrna men, nana pelijn naj kam ka séli men. ²³ Anjan dé bôo sara ka nana kôlijn bijné nana ôrijn hen na, na gem dô wôsa nana hôn mega wo anja Emen ré genge dîré lê ba, ôbi ré li môj môj. ²⁴ Na ermijn sa yerna men, na dôbijnge ibiyare bôrna an bi na geyijn yerna men, na lêngge anja dôri dôri a men. ²⁵ Na kajênge dapare naj megênge mega wo bijné ka pôni kajné hen iyôn né. An mega wo Wulê wo Kelma a heran baa da nij hen iyôn na, na dôbijnge ibiyare bôrna.

²⁶ Hena nana henênge kwôlê wou tiri wo Emen ana nana hô léré têrijn tona hôrijn naj bô geyé wona a sôn na, sarga wo danji wo na lê wô dôrijn têrijn tona ba, naj nij. ²⁷ An kwôni wo li hen iyôn na, anja bari ba, na haré wo dami mera wôsa Emen a sa jeré kwôlê sari a. Beré bi wo hen na, na tare to dami to a uwoyé bijné ka bijn Emen kwôlê ré hen. ²⁸ Hena kwôni wo ré d'age sa tôô to Moyis ana gawré wôo réba subu ré gel an sa surge tôri ta na, bay a deréri mera dîba, kwôni a beré tu ja tori ré nij. ²⁹ Hena ré yi hen iyôn gengijn sa tôô to Moyis na, kwôni wo ré dô Kema Emen dema ré gelijn gusijn dê an sôn ré ba? Ôbi bô kwôbe wo li an Emen

bijn naj na hen men, wo li an nana yijn ka séli hen a men mega ani ré. Ôbi na tiiré Tunu to li an nana uwouj bô deré wo Emen hen. Kwôni bi wo iyônji hen na, a gelijn gusijn. ³⁰ Nana hôn wo Emen kôl iyôn ba: «Bijné ka kajen hen na, na dê bare men, na têtêji sa kôbriji wô jé lèreji wo habijn hen a men.» Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Nôbi Emen Kelma na jeré kwôlê sa bijné kajé.» ³¹ Bi Emen wouj ôbi meré tu gejn hen ré bu kwôni na, na anjan bô emé ka daman.

³² Ermênge sa wulê wo na ken gelijn kirijn ka perangi ka kwôlo Emen kunenge ta cog, cog hen na, na ken gelijn gusijn daman men, na ken débu iyére sa kumbul wouge a men. ³³ Bay na tiiré ka pôni perênge a tu bijné kêm men, bay na gelji gusijn men, ka pôn perênge a hen na li naj ka bay na gelji gusijn hen men. ³⁴ Ken bô tu ja to bijné ka yi dangay a wô kibi Jêsu hen a men. Kirina bijné na tô ari unênge ba, na ken li yi deré wôsa ken hôn wo kené ôrijn naj anja dôri ka ré dê are kêm ka ré najé ré kwôy hen ya. ³⁵ Hen iyôn ba, ken meremné ré wôsa hena kené li hen iyôn na, anjan têtê sa kôbi ka dami yi wô sarjge ya. ³⁶ Berênge bôrjge iyére wô lijn bô geyé wo Emen, ôbi a, kené uné anja ôbi na genge dîré bénge hen. ³⁷ Na ôbi á, na ré lijn bô magtubu to Emen kôl iyôn ba:

«Sem a, dê a menba, kwo a hera hen na, era hen ya dîba, ôbi a mera dé dé ré nij.

³⁸ Men, kwôni wo na kwouj derôre tun a ba,

a meré tu gejn naj geré ayé bôo wori nijba,

kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

³⁹ Kwona nabay ba, nana bay herê cêgê ka ca mênê hen ré, nijba, nana bijné ka bi bôrji sa Emen a wô uwônjij gelê hen.

11

Anğa bijné ka na bi bôrji sa Emen a na li

¹ Bê bôô sa Emen a na, na henê mega wo anğa jeré gel ré tô an jeré dî bôm sara hen na, ré na anğan ré yi ya tiri a men. An arirji ré lij a men. ² Bijné ka ca tumô, na bi bôrji sa Emen a na hen iyôn hende to hen anğa bay na ré déj tu Emen hen.

³ Na sa kibi ayê bôô anğa nana hônij mega wo Emen na ré dî sa terare nà, na kwôlo si kibri a an are kêm ka nana gel sa terare a nà ná, tôrji ré dîj na sa ka gelij né a.

⁴ Na sa kibi ayê bôô anğa Abêl ré lij sarga wo dô dê kwo Kayen hen bijn Emen. Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen anğa Emen na ré bôri mega kwoni wo derôre hen men, ôbi na ré gey sarga wori hen, an gel na wo Abêl ré dé tiri a men. Na sa kibi ayê bôô anğa Abêl na ré ma ca hari kôba, kwôli anğa ôbi na li hen ré ôm ban kemnêj kemnêj hen.

⁵ Na sa kibi ayê bôô anğa Emen né ay Ênôk tu gej ôrij derômaran a, dîba, ôbi ma ré. Kwôni hô gili ré nij wôsa Emen na ayri ôrij ligiri a. An lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Ênôk na dé tu Emen tumô dem anğa ôbi na ré ayri ôrij derômaran a hen tô.» ⁶ Iyôn ba, na sa kibi ayê bôô dem anğa kwôni ré déj tu Emen. Iyôn ba, hena kwôni wo ré era ligi Emen ba, ôbi bi bôri sari a mega wo Emen ré mô ya men, bi ôbi hôn mega wo Emen ré tô kibri sa ka wogeri hen a men.

⁷ Na sa kibi ayê bôô anğa Nowé ré toyij yêgê wo Emen yêge maari gengij sa anğa a era hen ka kwôni gel ré tô hen. Ôbi ay kwôlo Emen kôli hen mega kwôlê wo dèj iyôn né anğa ôbi ré lij bato wo dami mega wo Emen kôli hen iyôn. An ôbi gôlij na yiri men, na bijné ka bô iyére tori a men. An na hen iyôn anğa anğa Nowé na li hen ré gel wo bijné ka sa terare a na ré li anğa habij. An sa kibi ayê bôô wori bi wo hen anğa Emen né bôri mega kwôni wo derôre tiri a hen.

⁸ Na sa kibi ayê bôô anğa *Abraham ré bijn kwôlê sa uwôgê wo Emen uwôgeri a an henaj ôrij sa iyére to Emen genge dîré biri hen. An ôbi hena ô iyôn a tôj mera dîba, hôn sa iyére hende to hen tumô ré a men. ⁹ Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen anğa ôbi ré môrij mega kerga iyôn sa iyére to Emen na genge dîré biri hen. Ôbi mô na bô iyére to bay li na bargay hen. Bay môrji na si Isak na Jakwôb ka Emen na genge dîré biri sa iyére hende to hen men. ¹⁰ Abraham li hen iyôn wôsa ôbi bi bôri na sa iyére to tôre dîj iyére dô men, Emen a na ôbi gengere men, ôbi na yiri a na ôbi déere a men.

¹¹ Na sa kibi ayê bôô anğa Abraham ré uwônjij geré yêj kema na halêri hen bi wo tamni Sara kôba, yê wori na na men, hende na haal nij a men hen. Ôbi hôn wo kwo ré genge dîré biri kema hen na, ré kelê kwôlê wo benare ré. ¹² Ôbi a, na geré wo gawra wo pôn wo na yi mega temay gawra iyôn hen anğa tô môj wo gawré ré bina môj têtêjne to derômaran a iyôn hen men, môj hal wo kibi cér a wo kwôni nêmen denjê ré hen

11:3 11: 3 Dé tô are 1: 3, Kurôn kibé 33: 6-9
tô are 5: 24 11:7 11: 7 Dé tô are 6: 13-22

11:11 11: 11 Dé tô are 18: 11-14, 21: 2

11:4 11: 4 Dé tô are 4: 3-10

11:5 11: 5 Dé

11:9 11: 9 Dé tô are 12: 1-5, 23: 4, 35: 12,27

11:12 11: 12 Dé tô are 22: 17

a men.

¹³ Gawrê bay ka nana kôl kwôliji hen na, na bi bôrji sa Emen yôôd kwôy wo bay mañ. Are bay ka Emen na ayiñ tôri hen na, bay uwôn né, niñba, bay hôn wo arirji ré liñ añ bay li yi derê wô sarji men, bay kôl iyôn ba: «Niña kergê men, iyére toni nañ sa terare a nà a men.» ¹⁴ Gawrê bay ka kôl kwôlê bi wo iyôngi hen na, gel tu wolé wo bay ré woge na sa iyére to ré yi toji. ¹⁵ Men, gel wo bay ré erem sa iyére to bay na henañ ya hen ré a men. Hen aña bay henañ ré erem sa iyére to bay henañ ya hen na, bay henañ ré upé geré bilij hôriñ ya. ¹⁶ Niñba, tiri wori ba, bay woge na sa iyére to dè to bay henañ ya hen. Sa iyére hende to hen na, na derômarañ. Ôbi a, hena bay ré uwôge Emen «Emen» woji kôba, tayre ré diri ré hen wôsa ôbi jan sa iyére wô biji ya a men.

¹⁷ Na sa kibi ayê bôô aña Abraham na ré ay kemari Isak dîré liñ sarga kirija Emen na séliñ bôri hen. Ôbi na ay kemari bi wo pôn nêñ hen dîré liñ sarga bi wo na kemari bi wo hen aña Emen na ay tôri biri ¹⁸ kôli iyôn ba: «Na nañ kemam Isak aña kwôngêm ré kwônê mega wo na en gengiñ hen iyôn.» ¹⁹ Niñba, Abraham hôn mega wo Emen ré ôriñ nañ néé wo ré lê añ Isak ré jê sé kamñê. Na hen iyôn a, ré yi mega wo Isak na ré ma añ ré ji si kamñê iyôn.

²⁰ Na sa kibi ayê bôô aña Isak ré tôriñ kibri sa si Jakwôb nañ Esawu añ ôbi hôn mega wo teré kibi bi wo hen na ariri ré sa liñ.

²¹ Na sa kibi ayê bôô aña Jakwôb kirija baa dâ wo dâ ma na, ôbi

tô kibri sa kam Josêp ka wôô hen men, ôbi gere yiri nañ kwore wori añ ayiñ kibi Emen.

²² Na sa kibi ayê bôô aña Josêp kirija ré baa dâ wo dâ ma na, kôl kwôli sé wo kam *Israyêl a sêñ Ejipt a men, gengeji aña bay ré sa liñ nañ ibéri wulê wo dîré ma a men.

²³ Kwo iba *Moyis nañ yori kôba, na sa kibi ayê bôô woji aña kirija bay yêñ Moyis na, bay uwôbiri li geserê subu wôsa bay bô manare to kemari menba, bay hariñ tôô to kelma ay hen né kwôy.

²⁴ Na sa kibi ayê bôô aña kirija Moyis ré yiñ kwo iyêri na, ré kañ bi bay ré uwôgeri kema môni Parawôn wo na kelma wo Ejipt hen. ²⁵ Añ ôbi gey geliñ gusiñ nañ ñiné ka Emen dîba, dîré merê nañ yi derê wo haw hen mera bô têriñ a ré. ²⁶ Ôbi gey bi ñiné ré kañni mega bay ré sa kañiñ *Krist, kwo Emen dôri hen, hen iyôn na ré dô dè ari upé ka sa iyé Ejipt a kêm wôsa ôbi dî tiri na sa añañ têbê sa kôbi ka a era hen a dî.

²⁷ Na sa kibi ayê bôô wori aña Moyis na ré sêñ sa iyé Ejipt a dîba, na hariñ bô taré wo kelma Parawôn ré men, ôbi dèbu sa téri a mega wo ôbi ré gel Emen wo kwôni gili sa pôn né hen iyôn. ²⁸ Na sa kibi ayê bôô bi aña ôbi ré dî tô lê geserê wo bay uwôgeri Pak hen men, ôbi kôlji bi bay ré tal kwôbri lari a kibi geré añ bi mana wo temare ré duu kamrê kañ kalmare ka Israyêl ré niñ.

²⁹ Na sa kibi ayê bôô aña kam Israyêl ré dâyi cêr wo bay uwôgeri cêr wo sêy hen mega kirija ka hay iyôn menba, kamañ ka Ejipt gey

11:13 11: 13 Dé tô are 23: 4, 1 Kronik 29: 15, Kurôn kibé 39: 13 **11:18** 11: 18 Dé tô are 21: 12, 22: 1-14 **11:20** 11: 20 Dé tô are 27: 27-29,39-40 **11:21** 11: 21 Dé tô are 48: 1-20, 47: 31 **11:22** 11: 22 Dé tô are 50: 24-25, Sé nô 13: 19 **11:23** 11: 23 Sé nô 2: 2, 1: 22 **11:24** 11: 24 Sé nô 2: 10-12 **11:27** 11: 27 Sé nô 2: 11-15 **11:28** 11: 28 Sé nô 12: 21-30 **11:29** 11: 29 Sé nô 14: 21-31

ciré lê hen iyôn men, menba, cér bi wo hen pôrji kêm.

³⁰ Na sa kibi ayê bôô woji bi wo hen aña haba woñ gerem wo sa Jériko ré tijn kirijna kam Israyêl tor sari kwôy wulê jurgem hen. ³¹ Na sa kibi ayê bôô aña Rahab hende yij yijare toñ têrij ré ma nañ bay kañê Emen né wôsa hende na bu ðijé ka Israyêl ka na pañla sa kôbe kirij hen yere a nañ yi derê.

³² Na ba na kwôli mi a ené kelê sôn ba? Na wo ené uwôn tulmô kirij dê ba, ené kelê kwôli si Jédéyôn, Barak, Samsôn, Jepté, Dabid, Samiyêl nañ bay kibi Emen kêm. ³³ Na sa kibi ayê bôô woji aña bay ré bôy kumbul nañ sa iyére iyére men, bay li añañ derôre tu Emen a men, bay uwôn aña Emen na genge ðiré biji hen a men. Bay bu kibi kwo men, ³⁴ bay bare néé wo tare men, kirijna bay ca deréji ré yebere to dami kôba, bay ge gôl men, bay na iya nijba, uwôn néé lew men, kibi kumbul a ba, bay na impê men, bay bôy kumbul sa asgarnê ka sa iyére to ðañgi a a men. ³⁵ Na sa kibi ayê bôô aña yébé ré hô gelij ðijé kaji ka na ma hen ji si kamjê. Bijé ka ðañgi kwôni bay gelji gusij tu temare a añ bi bay ré ðéj ayê bôô woji, nijba, bay ðebe sa têrji a kwôy wô sa jijn sijn kamjê wô môrij bô derê a men. ³⁶ Bijé ka pôni bay tiréji men, bay sêji nañ sera men, harêji nañ ganji musure men, bay biji ðañgay a a men.

³⁷ Bijé ka pôni bay gôbeji duu ré keram men, ka pôni bay karji derôre a wôô men, ka pôni bay derji ré yebere to dami men, ka pôni kayrê nañ kirij kirij men, bay harê na wumne men, na bay

nimré men, bay gelji gusij daman a men. ³⁸ Sa terare nà ná, ðôd ba, bay henañ ré merê ya ré wôsa bay na ðijé kañ bay bôô pôn ka dôri. Bay kayrê erê bô kalmê men, sa keram a men, yéré bô iyom keram men, bô iyom a a men.

³⁹ Na sa kibi ayê bôô woji aña gawrê bay ka kêm hen ré ðéj tu Emen hen, nijba, aña Emen na genge ðiré bij ðijé kari hen na, bay gel nañ tirji ré tô. ⁴⁰ Wôsa Emen na erem sa aña dô dê añ wô sarna añ ôbi na gey bi bay ré uwôn are bay ka kêm hen piniji ré.

12

Ibarna Emen

¹ Bijé bay ka kêm ka na bi bôrji sa Emen a ka nana toy kwôliji hen na, bay mérêna ta wô geléna geré. Iyôn ba, na ðéjge añ yôd aña nééy ka jerêna erê tumô hen men, têrij to gabêna tôñ lew hen añ, na geréjge gere to Emen gey nana ge hen ðiba, na merênêjge tô a ré. ² Na ðéjge turna yi sa Jésus a wôsa ôbi a na ôbi ðé tô ayê bôô wona men, ôbi deré kebê a men hen. Ôbi ay yiri bi bay diiri añ bééri sa gurô tagelê ðiba, ði tay temare to iyônji hende to hen ðiri ré. Wôsa ôbi erem sa yi derê wo Emen ré sa biri a hen ði. Añ haw hen ôbi mô sa kôbi Emen woñ gusurô a bô emê iyére tori a.

³ Erméjge sa gelé wo bay têrij na gelij Jésus gusij men, ken erem sa beré wo ôbi bu bôri iyêre perê gusij hende to bay gili hen añ bi bôrjge ré mênij kwôy wo ken ðéj gere tonjge ré. ⁴ Wôsa kumbul wo ken li nañ têrij hen na, ken li kwôy mañ kibé ré tô. Iyôn ba, ken bi bôrjge mênê ré.

11:30 11: 30 Josuwé 6: 12-21 **11:31** 11: 31 Josuwé 6: 22-25, 2: 1-21 **11:32** 11: 32 Bay jeré kwôlê 6 - 7, 4 - 5, 13 - 16, 11 - 12, 1 Samuyêl 16: 1, 1 Kilmé 2: 11, 1 Samuyêl 1: 1 - 25: 1

11:33 11: 33 Daniyêl 6 **11:34** 11: 34 Daniyêl 3: 1-30 **11:35** 11: 35 1 Kilmé 17: 17-24, 2 Kilmé 4: 18-37 **11:36** 11: 36 1 Kilmé 22: 26-27, 2 Kronik 18: 25-26, Jérémi 20: 2, 37: 15, 38:

6 **11:37** 11: 37 2 Kronik 24: 21

⁵ Na ken gôrbijn sa ibiyare to Emen na dôbêna bôrna môjn kamni iyôj hen ba? Ôbi na kôl iyôj ba:

«Keman, kirijna Kelma halem ba, ju erem sara, a hena ôbi ré nayem ba,

ju dî bôm mênê ré a men.

⁶ Wôsa Kelma hal na kwôni wo ôbi geyri men,

ôbi sê na kwo ôbi bôri môjn kemari iyôj hen men.»

⁷ Berênge bôrñge tô gusijn hende to ken gelijn hen, wôsa Emen halênge na bô a hen men, na perê gusijn hende to hen a dema Emen ré berênge môjn kamni iyôj men. A hen ba, kema wo ibari ba halêri hen ya ba? ⁸ Emen hal kamni kêm na hen iyôj hende to hen. A hen apa ôbi ré halênge ré na, ken yi môjn lamnapê iyôj dîba, kena kamni ré. ⁹ Na erem sa balêrna kap imjê ka sa terare a nà ka halêna menba, nana kemnap tiniji hen ba, Ibarna wo derômaran a dema nana dôbê sarna biri ré ba? A hena nana biri kwôlê na, naa merê tu gejn nap kununa. ¹⁰ Balêrna kap imjê ka sa terare a nà ná, bay halêna na kirijna nana baj kamrê hena bay ré bô mega wo ré dô, nijba, Ibarna wo derômaran na, halêna na wô derê wona aj bi nana yijn nap jengêrna môjn kwori iyôj men. ¹¹ Kirijna bay halêna na, tumô ba nana bô mega wo anjan gusijn iyôj dîba, yi derê nap bô a nijba, wulê wo gusijn hende to hen kô nij na, kwôni wo na gelijn gusijn hende to hen na, bôri a jali men, jé lêri a yé kwon derôre a men.

Ayê tôo nap yêgê maa

¹² Yênen, iyôj ba, ken bu bôrñge iyêre ken ôrijn tumô dîba, ken dî bôrñge mène ré. ¹³ Bi

jé lêrenge yi kwon derôre aj bi kené iya ré, nijba, bi kené yijn ka néerji ya hen dî.

¹⁴ Masênge bi bô jalê ré yi perênge a nap bijnê kêm men, ken mase bi ken yi bijnê ka yi nap jengêrji tumô Emen a. A hena kwôni wo ré yi nap jengêri ré na, ôbi a gelê tu Kelma ré kwôy. ¹⁵ Dênge tu melênê sa yerñge a bi kwôni dên bô derê wo Emen né men, ken dî tu melênê sa yerñge a bi kwôni yi môjn gurô wo dajn iyôj né, wôsa kwôni bi wo iyôjgi hen na, a mênê megêri. ¹⁶ Dênge tu melênê sa yerñge bi kwôni yi ôbi yijn yijnare tojn têrijn ré men, bi yi ôbi kapê anja Emen mega wo Esawu na kapijn aj na ayijn suriyare tori bijn ôbi cêgeri aj enjijn anjan emê hen iyôj né. ¹⁷ Cêgê, kirijna ôbi gey uné terê kibi wo ibari menba, bay jôri. Ôbi uwôlji nap cémé a tiri a, nijba, kwôni nê m lè ani ré nij.

¹⁸ Henênge mega wo kirijn ka kené debijn ya tumô Emen a hen na, ré yi mega sa keram wo kam *Israyêl na dibijn ya tumô hen iyôj né. Keram bi wo hen na, na anja já hebé nap kôm men, tare na enge ya men, kirijn na yi dilemne dîba, kirijn ka perangi na nap men, kal na ge nap néeri men, ¹⁹ burujju na ôm men, tôo kwôni kôba, na ôm a men. Aj tôo kwôni bi wo bay toy hen na, harê liji aj bay uwôlij Emen bi ôbi nap yiri ré kôlji kwôlê ré nij. ²⁰ Wôsa kwôlo ôbi kôlji hen na, na kwôlo dê sarji. Ôbi kôlji iyôj ba: «Bi kwôni hebe keram wo yi hen né. Hena ré na lari a hebéri kôba, ken gôbri duu nap keram.» ²¹ Are bay ka kêm ka bay gel hen na, liji harê daman. Aj *Moyis kôba, kôl

iyôn ba: «Harê lèn damañ men, en wuré a men.»

²² Nijnba, kwonje kenbay ba, na hen iyôn né, wôsa ken uso ða nañ keram wo Sijnô men, nañ sa iyé Emen woñ ôbi meré tu geñ hen a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to derômarañ a nañ kwônê manê kare ka gôlij dênsê hen. ²³ Ken era ða nañ kwônê ðiné ka li yi derê hen men, ðiné bay ka hen na, yi mega yê kalmare ka Emen iyôn ka hiniji ðijn bô magtubu a derômarañ a men, ken era ða ligi Emen woñ ôbi jerê kwôlê sa ðiné a kêm hen men, ken era ða ligi tini ðiné ka ca kañ derôre cerêd yôd hen a men. ²⁴ Men, ken era ligi Jésu a wo ðebe derô gawré nañ Emen wô ðinare to kôrbi hen men, ken era ða nañ kwôbriri wo ðijn tôñ wo gel na anga dôri ðê ka kwôbri Abêl hen*.

²⁵ Iyôn ba, ken ði tu melênê sa yerñge a ðiba, ken kañ toyé kibi kwo iyêlênge kwôlê hen né. Tumô wo, ðiné na kañ toyé kibi kwôni wo na yege marji sa terare a nà hen. Na hen iyôn aña bay na ré gelijn gusijn hen. Nabay ka nana toy tôô Jésu wo hena derômarañ a hen aña nana kañni na, nabay kôba naa gelijn gusijn men. ²⁶ Ôbi wo tumô na iyêl añ terare na yebagijn hen na, haw hen ay tôri kôl iyôn ba: «Têe pôn a sôñ na lê sa terare a yebagijn. Na sa terare punu a yebagijn mera ré, nijba, derômarañ kôba, a yebagijn a men.» ²⁷ Kwôlo ôbi kôl ré têe pôn a sôñ hen na, geléna na wo are kêm ka ôbi na ði hen na, ré wuré añ ré nañêji a men. Añ bi anga nêw wuré ré hen a ré meré.

²⁸ Iyôn ba, na lijñge Emen dosé wôsa ôbi béna emé iyére to wuré

ré hen, men, naa gel yi derê wona bi wo hen heramijniri nañ geré wo dé tiri hen men, na ayênge kibri men, na binjeri kwôlê a men. ²⁹ Wôsa Emen wona na, yi môñ tare toñ hendi mênê kirijn iyôn.

13

Hal wo dôrij Emen

¹ Kenbay ðiné ka Emen na, dô wo ken perijn yerñge hen iyôn tumô tumô.

² Berênge kergê yerñge a ðiba, ken gôrbijn né wôsa ka pôni ka na li hen iyôn na, bay na bu *manê ka derômarañ a yirji a hen nijba, bay na hôn né. ³ Ermênge sa ðiné ka yi danjay a môñ ré na kenbay a yé ré danjay a iyôn men, ken erem sa ka gelijn gusijn a môñ ré na kenbay a ré gelijn gusijn iyôn men.

⁴ Kwôlo gengijn sa enge yi na, bênge kwôlê sara. Bi gawré tô kwôrnare yijnji yinare toñ iyôn a tôñ hen né, wôsa Emen a sa jerê kwôlê sa bay lêre têrij hende to iyônji hen men, ôbi a sa jerê kwôlê sa bay wogé yébé megêrji hen a men.

⁵ Bi gursu gelênge gusijn né men, anga ðê ka ken ôrij hen na, bi nêw hen iyôn wôsa Emen kôl iyôn ba: «Na derê kôben ðênge añ ré kwôy.» ⁶ Na ôbi á, tôrna ré nêrêna menba, naa kelê iyôn ba: «Kelma a lê nañ en iyôn ba, na hariñ na mi sôñ ba?»

Men, na mi gawra ré lèn ba?»

⁷ Ermênge sa bay derê tumôrnge ka tumô ka na ulênge béré kwôlo Emen hen men, ermênge sa jé lêreji a men, sa temare to bay uwôn a men. Iyôn ba, ken bi bôrnge sa Emen a mega wo bay kôba, na ðijn bôrji sa Emen a hen iyôn men. ⁸ Na Jésu Krist

* **12:24** 12: 24 Kwôbri Abêl ba, gel na bare nijba, kwôbri Jésu ba, gel na gelê. **12:26** 12: 26 Ajé 2: 6 **12:29** 12: 29 Détéronôm 4: 24 **13:2** 13: 2 Dé tô are 18: 1-8, 19: 1-3 **13:5** 13: 5 Détéronôm 31: 6,8, Dé tô are 28: 15, Josuwé 1: 5, 1 Kronik 28: 20 **13:6** 13: 6 Kurôn kibé 118: 6

bi wo hen a na ôbi gôlij̄n naṅ na henaṅ men, kemnêṅ men, kiya a men dîba, ôbi bilij̄ né. ⁹ Dénge tu melênê sa yerṅe a wô wo bîjé ka pônî maa lamêṅge naṅ gelé aṅgaji ka gay gay ka bîj naṅ kana ré hen. Toyénge kwôlo bay kôl hen né wôsa na bô derê wo Emen a bîj gawra néé dîba, na lê tôô to gengij̄n sa aṅgaṅ emê hen ré. Dô wo ken hôn hen iyôṅ hende to hen. Bîjé ka li tôô to gengij̄n sa aṅgaṅ emê hen na, tôô hende to hen li naṅ ci ré kwôy.

¹⁰ Bay bê kwôbe ka Jubnê kaṅ bay lê sarga bô iyére toṅ bargay hen na, bay nêṅ emê aṅgaṅ sarga ka yi kini bê kwôbe wona hen né. ¹¹ *Dami wo damné kaṅ bay bê kwôbe wo Jubnê li sarga bîj Emen bi ôbi ré dîṅ bôri jal sa têriṅ lê gawré a. Ôbi ô kirij̄n ka Emen débij̄n ya hen naṅ kwôbri lari ka bay duu hen kôbriji a. Nij̄ba, tanayriji ba, bay ôriṅ wolé naṅ iyére ô uwoyé aṅ. ¹² Na hen iyôṅ a Jésus kôba, bay ré ôriṅ naṅ dî wolé naṅ iyére wô deréri men hen. Aṅ kwôbriri bîj tôṅ wô dôriṅ têriṅ to bîjé. ¹³ Iyôṅ ba, na séṅge erêṅge ligiri a wolé yaṅ aṅ bi bîjé tôrjêna naṅ dî. ¹⁴ Wôsa sa iyére tona toṅ tiri naṅ sa terare a tôṅ nà, nij̄ba, nana bi bôrna na sa iyére to derômaraj̄ to naa sa erê merê naṅ kununa yôd hen. ¹⁵ Iyôṅ ba, na heramêṅge Emen yôôd sa kibi aṅga Jésus na li hen. Heramê wo nana herameri hen na, yi mega sarga wo nana li biri iyôṅ. Na hen iyôṅ aṅa kwôlo si kebrena ba, bi heramêri kwôy kwôy wôsa nana kôl ôbi ré na Kelma. ¹⁶ Lij̄ge naṅ yerṅe men, ari upérṅge kôba, ken bîj megêṅge dé men. Gôrbij̄ge kwôlê bi wo hen né pa pa, wôsa na ari lê bay ka hen iyôṅgi hen a na sarga wo dé tu Emen.

¹⁷ Bîjge bay derê tumôṅṅge kwôlê men, ken dôbe sarṅge bîj a men. Wôsa bay a na bay berê sarṅge men, tôre to cêgê ba, na bay a kôlij̄n Emen wô berê wo bay na bôriṅ sarṅge hen a men. A hena kené bîj kwôlê na, bay a lê jé woji bi wo hen naṅ yi derê dîba, bay a ñarê ré. Wôsa hena bay ré ñare ba a lê naṅ ken né.

¹⁸ Uwôlêṅge Emen wô sarni kwôy kwôy wôsa nini hôn wo ani kani ka habij̄n ré naṅ ermé woni a nij̄ba, niné gey lê na aṅga dôri kwôy kwôy dî. ¹⁹ Men, en uwôlêṅge bi kené uwôl Emen ta ta bi ôbi ré ben geré bi ené hôriṅ upérṅge lew.

Kwôlê woṅ dirij̄n kibi kwôlê

²⁰ Emen woṅ ôbi bô jalê na bîj Kelma wona Jésus ji si kampê. Kelma wona Jésus na ôbi gemé gangê wo dami sa kibi sarga wo kwôbriri wo dî tô bîjare to naṅ kunu hen. ²¹ Bi Emen béṅge néérṅge ken lij̄n bô geyé wori men, bi béna na li aṅga dé tiri a men naṅ néé wo Jésus Krist béna hen. Bi ayê kibi yi wô sari naṅ elê elê. *Amên, bi yi gelij̄n hen iyôṅ.

Dosé to ôbi liji

²² Yêṅên, en li magtubu hende to hen béṅge dôbîj̄n ibiyare bôṅṅge a. Aṅ en uwôlêṅge bi kené uwôl tô bôṅṅge aṅ kené toyij̄n kwôlê bi wo hen. Wôsa na kwôlo lôg senge dîba, na kwôlê wôni wo gaṅ né. ²³ En kelêṅge bi kené hôn mega wo yêṅena Timoté wo bay na ñiri uwôli dangay a hen na, bay ré uwôli ta nij̄. Aṅ hena ôbi ré era upen cêd ba, wulê wo na erê gelêṅge ba, nij̄na erê naṅ dî pôn.

²⁴ Lij̄ge bay derê tumôṅṅge naṅ bîjé ka Emen kêṅ dosé. Yêṅêna ka Itali kôba, lêṅge dosé men.

²⁵ Bi bô derê wo Emen baa naꝓ
ken kê.

Magtubu to Jak li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jak li hen

Magtubu to Jak li hen na, ôbi gelij ðiné ka Emen ka ô débé aṅ usuriṅ sa terare a nà kêm hen aṅga bay ré li (Sapitre 1: 1). Bô magtubu hende to Jak li hen na, ôbi pô are gay gay gelij bay ayê bôô hal woji wo habij perêrji a men, perê ðiné ka hôn Emen né hen a men. Bijé ka pôn kôl iyôn ba Jak na ré na yêni Jêsu. Kwôlo Jak kôl bô magtubu tori a hen na, ôbi kôl kwo hen uwôl tôn, ôbi kôl kwo hen uwôl tôn mera ðiba, ôbi gel mawri mawri ré.

Sapitre 1: 2-8 na, Jak kôl na kwôli tu melênê tumô. Tu melênê bi wo hen na, hena na ligi Emen a aṅ kwôni wo gey upé ba, bi ré engeriri naṅ ayê bôô woṅ tiri.

Sapitre 1: 9-27 na, ôbi kôl na kwôli nimrére naṅ ari upé men, kwôli aṅgaṅ bô emê naṅ aṅgaṅ sélé kirij men, kwôli lê kwôlo Emen woṅ tiri wo gel yiri bô hal gawra hen.

Sapitre 2: 1-13 na, ôbi kôl naṅ néri kwôli derê tu wo yi perê bay ayê bôô a hen.

Sapitre 2: 14-26 na, ôbi kôl na kwôli mawi kwôlo bô magtubu to ôbi li hen. Mawi kwôlê bi wo hen na, na iyeṅ a ayê bôô naṅ aṅgaṅ lê réé bij pôn ba?

Sapitre 3: 1-12 na, ôbi pô aṅgaṅ gelé ka gay gay kôlij kwôli aṅga habij ka kôli gawra li hen.

Sapitre 3: 13-18 na, ôbi hô kôl na kwôli tu melênê woṅ tiri hen.

Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 5:6 na, Jak nay ðiné ka li aṅ naṅare yi

perê migêrji a men, ka li aṅga habij ka sa terare a nà men, ka bô yirji môṅ bay jerê kwôlê sa migêrji a iyôn men, ôbi kurij upé bay upé ka bij ðiné liji jé hen jé daman nijba, têbiji dô ré hen.

Sapitre 5: 7-20 wô derij kibi kwôlê wori na, Jak kôl kwôli ulê bôô men, kwôli lèṅnê tô uwôlê Emen a men, kwôli halê yi wo Tunu gel geréri hen a men.

Magtubu hende to Jak li bij bay ayê bôô hen na, na kwôlo sél. Na bê bôô sa Kwôlo Dôri wo Jêsu a mera ré, nijba, bi ayê bôô gel yiri bô hal wona a, wôsa ayê bôô wo ariri lij sara ré ná, na ayê bôô wo ma.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi *Jak mana wo Emen naṅ kwo Kelma wona Jêsu Krist a lê magtubu hende to hen. En lèṅge kenbay bay ayê bôô ka perê tô môṅ wo *Israyêl ka môj kibi wôô ka usuriṅ sa terare a nà kêm hen dosé.

Bijé ka bi bôrji sa Emen a hen na, na bay a ôbi ré gelji tu melênê

² Yênen, lèṅge yi derê daman sa aṅgaṅ gusij ka gay gay ka lèṅge hen. ³ Hena kené bi bôrṅge sa Emen kwôy kwôy aṅ ken bu bôrṅge iyêre sa gusij to lèṅge hen na, na ôbi a, ulê bôô woṅge ré erê tumô tumô hen. ⁴ Berèṅge iyêre hen iyôn kwôy ken derij kibri aṅ ken yij ðiné ka jé lêreji dô dô jêd men, bi ani kani ka dôri ré naṅṅge ré a men.

⁵ Hena kwôni perèṅge a hen a tu melênê ré naṅni na, bi ôbi uwôlij Emen aṅ ôbi a biri, wôsa ôbi na Emen woṅ ôbi bij ðiné are naṅ bôô pôn men, nayji wô sarji ré a men. ⁶ Hena kwôni ré uwôlij Emen ani na, bi ôbi hôn mega wo Emen né biri are bay ka hen. Hena ôbi ré gaanê na, ôbi yi

môj mêu wo dami wo kal liri aṅ hebirij si na si na iyôn. ⁷ Kwôni bi wo iyôngi hen na, bi erem wô upé ani kôbi Kelma a ré. ⁸ Wôsa na kwôni wo ermé wori wôô wôô men, li ani naṅ bôô pôn né a men.

Kwôlo gengij sa ari upé

⁹ Bi ôbi ayê bôô wo na ôbi nimiré hen hari kôba, bi li yi derê wôsa Emen biri anṅaṅ cibré derômaran a. ¹⁰ Men, bi ôbi ayê bôô woṅ ôbi upé hen kôba, bi li yi derê wôsa Emen heran naṅ dī tōṅ. Wôsa ôbi upé na, a naṅê môj béé gurô wo hay lew hen iyôn. ¹¹ Wôsa tare si berare kan kan aṅ hay béé gurô, ôbi herij men, manayri kôba, mênij a men. Ôbi upé kôba, a naṅê perê ari upéri bay ka hen men, a ma tô geré gere wogij upé bi wo hen a men.

Kwôlo gengij sa gusij naṅ anṅaṅ sélé

¹² Kwôni wo bu bôri iyêre sa gusij to ôbi gelij a hen na, yiri a sa dôri wôsa kirijna ôbi gel beré bôô wori iyêre hen iyôn nij na, Emen a sa tēbri sa kôbri. Sa kôbi bi wo hen na, na gelé wo naṅ kwini wo ôbi na genge dīré bij ka geyri hen. ¹³ Hena ani ré lam kwôni ba, bi ôbi kôl iyôn ba: «Na Emen a sélen hen» ré, wôsa kwôni a nēmê lamê Emen bi ré li anṅa habij né men, Emen bi kôba, a lamê kwôni ré a men. ¹⁴ Nijba, hena nana lamij ba, na doṅ anṅa habij ka yi bôrna hen a wuréna ôrij a nana herij bô boyre a hen. ¹⁵ Wôsa doṅ anṅa habij bay ka yi bô gawra hen yê têrij menba, kirijna têrij hende to hen lij dé dé nij na, yê temare men. ¹⁶ Yênen kanê, sa kwôlo hen a na, bi kwôni lamêṅge sara ré.

¹⁷ Na anṅa dôri kêm ka hena ligi Emen a, are bay ka hen na, hena na ligi Ibarna Emen woṅ ôbi dé tare men, geserê men, tēbêṅne a men hen. Wôsa Emen na peranṅe

kirij na hen iyôn kwôy dība, ôbi a bilij môj tare iyôn aṅ déṅge bô dilemne a ré. ¹⁸ Na sa kibi kwôlê bi wo na tu kwôlê hen a ôbi ré gôlij naṅ na naṅ bô geyé wori aṅ bi nana yi bay tumô ari déri kêm hen.

Toyé kwôlê men, lê ariri men

¹⁹ Yênen kanê, ermêṅge sa kwôlo na kelê hen: bi i i kôba, dôbe maari lew toyij kwôlo megari kôl hen men, bi kôbe kwôlê dema ré kôl men, bi bôri tari lew lew ré a men. ²⁰ Wôsa hena bô kwôni ré tari na, ôbi a lê na anṅaṅ derôre ré tu Emen. ²¹ Men, ken dī tô lê anṅa a lê aṅ ka *kagemij naṅ habré wo yi bôṅṅe a hen aṅ, aṅ ken dôbe marṅge toyij kwôli wo yi môj kay cé iyôn bôṅṅe a hen, wôsa na ôbi a gôlij naṅ ken.

²² Berêṅge dô réba ma ka kelê yaṅ ba, ré na toyéri mera, nijba, na lê ariri a men dem. Aṅ hena kené li hen iyôn ré na, ken ge na kay tô geré wo Emen a. ²³ Hena kwôni ré toy kwôlo Emen bi wo hen mera aṅ li ariri ré na, yi mega kwôni wo gel tini bô anṅaṅ gelé tunu a iyôn. ²⁴ Kirijna ôbi gel tini hende to hen iyôn aṅ kurij ô ta nij na, ôbi hôn na ba, dīré gelij na iyeṅ ba, ba ôbi hôn né nij. ²⁵ Nijba, hena kwôni ré cubu tiri tô tôô to Emen to dô cerêd toṅ hendi derêri bô lemnare to têrij hen aṅ lêṅné tô a aṅ li ariri dība, toy na toyé mera ré na, Emen a terê kibri sa jé lêeri a.

²⁶ Hena kwôni ré kôl dīré na kwo Emen aṅa ré gem kibri ré aṅ kôl kwôlo habij kwôy kwôy na, na ôbi benare men, lê kwôlo Emen wori bi wo hen kôba, na ani ré a men. ²⁷ Anṅa Ibarna Emen bô mega ka dôri men, lê kwôli woṅ tiri a men a na: lê naṅ kam tijanê naṅ yébé ka kwôṅpêrji ma bô nimiré toji a men, jêré yi sa

lê anja habij ka bijé li sa terare a na a men.

2

Derênge tu kwôni ré wôsa tumô Emen a na, bijé kêm némij

¹ Yênen, kenbay ka ken bi bônge sa Kelma wona Jêsu Krist wo bay ay kibri hen na, derênge tu kirij né. ² Kirij ka pôni a ba, gawré wôô a era kini dapare tonje a menba, kwo pôni na ôbi uné tôte bargay ka dôri men, dôbe gamañ kañ lôr kôbri a a men, menba, kwo danji na ôbi nimré tôba gerŋga bargay erañ men. ³ Menba, kwo pôni ba, ken lij kwo tôte bargay ka dôri hen dosé nañ bê kwôlé añ ken kôli iyôñ ba: «Era, ju sa mô sa kalañ a na», menba, ken kôlij kwoñ ôbi nimré hen iyôñ ba: «Jôbi ba, ju ðebe jan», réba «Ju mô kwan a terare a na.» ⁴ A hena kené li hen iyôñ ba, ken dô na tu kirij men, ken jô na kwôlé a men nañ ermé wo habij hen ré ba?

⁵ Yênen kañé, toyênge kwôlo na kelé hen: Emen cobe na bay nimré ka sa terare a na bi ré yi bay uné sa anja gengij sa bê bôô sa Emen añ ré sa ô môrij nañ ði bô emê iyére to ôbi na genge ðiré bij ka geyri hen. ⁶ Nijba, kenbay ken tiiré bay nimré. Añ na bay uné a na bay gelij turnge gusij men, bay a na bay ôrij nañ ken tumô bay jeré kwôlé a hen a men ði ré ba? ⁷ Men, na bay a na bay mêné hini Jêsu wo dôri wo ôm sarŋge a hen a men ré ba?

⁸ Hena kené bi kwôlé sa tôte to hena ligi Emen a to bay li bô magtubu tori a to kôl iyôñ ba: «Gey megam mega wo ju geyij yem hen iyôñ» na, ken li dô. ⁹ Nijba, hena kené dô tu kirij na, ken li na têrij hen men, kwôlé fu sarŋge men, wôsa ken ðage sa tôte hende to hen. ¹⁰ Hena kwôni ré bi kwôlé sa tôte to hena ligi Emen a

hen kêm aña ré ðage sa to pôni pôn nêñ mera na, ôbi mène na tôte baa hen kêm. ¹¹ Wôsa Emen kôl kwôni ré yij nañ megari ré men, na ôbi bi a hô kelé kwôni ré duu megari ré hen a men. A hena jeré yij nañ kwôni wo na kurôm ré réba tamnem ré aña jeré duu megam na, ju mène na tôte to Emen hende to hen. ¹² Henênge wo kwôlo kêm wo kené kôl hen men, are kêm ka kené li hen a men na, Emen né sa jeré kwôlé sarŋge a nañ tôte to bênge ken mô sarŋge senje hen. ¹³ Hena kwôni ré na ôbi beré tu na to megêri ré na, kirijna Emen a sa jeré kwôlé sari a hen ba, ôbi a sa beré tu na tori ré men, nijba, kwoñ ôbi beré tu na to megêri na, ôbi a hariñ jeré kwôlé ré kwôy.

Ayé bôô wo lê ariri nañ sara ba, yi mega ré na ðêñ iyôñ

¹⁴ Yênen, hena kwôni ré kôl ðiré bi bôri sa Emen a aña ré li ariri ré ba ayé bôô wori bi wo hen na ðêñ iyôñ. Ayé bôô bi wo iyôñgi hen na, a gôlij nañ ði ba? ¹⁵ Dô ré ba, yênem réba yêrem ré ôrij doy bargay ley, doy anjañ emê ka nañ wulê wulê ley, ¹⁶ aña kwôni perênge a hen ré kôli iyôñ ba: «Ô nañ bô jalé añ bi Emen bênge bargay nañ anjañ emê ka nañ wulê wulê» añ hena jeré biri are bay ka nañni hen né ba, a lê nañ ði na iyeñ ba? ¹⁷ Ayé bôô kôba, na hen iyôñ hende to hen men. Wôsa hena kwôni ré bi bôri sa Emen a aña ré li ariri ré ba, ayé bôô wori bi wo hen yi mega ré ma iyôñ.

¹⁸ Dô ré ba kwôni a kelé iyôñ ba: «Jôbi ba, ju bi na bôm sa Emen a mera, a nôbi ba, en li ariri men.» Menba, na kôli iyôñ ba: «Ju gelen ayé bôô wom wo ju li ariri ré hen men, nôbi kôba, na gelem ayé bôô wujé wo en li ariri hen men.» ¹⁹ Hena jeré hôn wo Emen ré na pôn nêñ hari ba, dô.

Wôsa tunu to habiɲ kôba, hôn na hen iyôn a men, aɲa ré hariɲni kêm hen. ²⁰ Kubra, ju gey wo ené gelem mega wo ayê bôô wo ariri ré liɲ né ba, ré na déɲ iyôn né ba? ²¹ Erména sa môyrena *Abraham a, na jé lêri wo dôri aɲa ôbi na ré yiɲ gawra woɲ derôre tu Emen a wô ayê wo ôbi na ay kemari Isak ðiré liɲ sarga biɲ Emen hen. ²² Ju hôn, bê bôô wori sa Emen men, lê ariri a men na, na aɲga pôn. Na sa kibi jé lêri aɲa ayê bôô wori ré dôriɲ dô jêd hen. ²³ Ôbi a, aɲga ré liɲ hen ré biɲ naɲ kwôlê wo na liɲ bô magtubu a kôl iyôn ba: «Abraham ay bôri biɲ Emen aɲa Emen né bôôri mega kwôni woɲ derôre sa kibi ayê bôô wori.» Men Emen uwôgeri melajni a men hen. ²⁴ Ôbi a kené henê wo lê jé sa ayê bôô a a Emen né bôriɲ gawra mega ôbi lê aɲga derôre ðiba, na sa kibi ayê bôô pini mera ré.

²⁵ Mega wo Rahab hende wônɲare toɲ têriɲ hen kôba, na sa kibi jé lêre wo dôri aɲa hende ré yiɲ iyore toɲ derôre tu Emen hen wôsa hende bu bay jé ka *Israyêl yere a aɲ uwôbeji kwôy wo hende biji siɲ gerɲ hen. ²⁶ Mega wo bul naɲ bô kurôɲgi yi a ba, ôbi ma hen na, ayê bôô wo ariri liɲ né kôba, ma na hen iyôn men.

3

Nabay gawré na geménaɲge kebrena

¹ Yênen, bi doy yé bay gelɲare biɲé are bi li biɲé kwône perêrɲge a hen né. Wôsa ken hôn, kwôlê wo bay a jeré sa biɲé bay ka hen a na, a iyêré damaɲ gôliɲ tô biɲé ka ba hen. ² Wôsa nabay kêm na, nana li habiɲ naɲ geré wo gay gay. Hena kwôni wo ré iyêl kwôlê aɲa kwo habiɲ ré naɲ bô a ba, ôbi na gawra wo dô

dô jêd men, nê m jiré yiri sa habré biɲ a men. ³ Mega wo nana dôbiɲ henda arɲim kibri a bi ré bêna kwôlê hen na, nana pôy na yiri kêm a men. ⁴ Erméɲge sa bato to damné hen. Bay damné haji niɲba, kema aɲga pôni dê iyôn yi bô a ya wô kwôɲnêji ôriɲ. A hena kal ré ge naɲ nééri gelɲ iyey kôba, bato ô na si kirɲ ka ôbi ayê gôone gey erê si ya hen ði. ⁵ Ôbi a, kôli gawra kôba, na aɲga dê iyôn bô kayri a, menba, iyêl kwôlê wo dê sari.

Men, ken erem sa tare to dê iyôn to kuriɲ kirɲ a menba, eɲge dô bô gwôlê dêd dêd hen iyôn. ⁶ Kôli gawra kôba, yi na mega tare hende to hen iyôn men. Ôbi a na damɲê habré wo yi yi gawra men, mêêni a men. Men, ôbi yi dê iyôn perê kam yerna wo kwôni a aɲ na ôbi bi wo hen a lê yi gawra *kagem hen men, ôbi yi mega tare to hena yi Sidan a aɲ mêne kewi yi gawra iyôn. ⁷ Wôsa gawra na, gôliɲ sa are kêm men, ôbi gôliɲ sa tanare to noni gay gay men, sa ciré ka gay gay hen men, sa kam tanare naɲ si kalaw ka gay gay hen men, gôliɲ sa kuyê naɲ tanare toɲ bô kam a hen a men. ⁸ Niɲba, kôlem na, gawra nê m gôliɲ sari ré, wôsa ôbi na aɲga habiɲ ka kwôni nê m gôliɲ sarji ré ka wurarji a derem hen. ⁹ Na kôlena bi wo hen, a nana heramiɲ Kelma woɲa wo na Ibarna hen men, na ôbi bi wo pôn hen a nana tômiɲ gawré ka Emen ðiji gilɲ né ði hen a men. ¹⁰ Wôsa na kibi bi wo pôn hen, a heramê Emen men, na ôbi wo pôn hen a kôliɲ biɲé kwôlo habiɲ a men hen. Niɲba, yênen, bi kwôni li hen iyôn ré. ¹¹ Sa pôn tu kam pôn ge ka lêri men, ka habiɲ men ba? ¹² Yênen, sa pôn tôgôre yêré môlôɲne men, tiɲaɲor yêré

tôgôre men ba? Mega wo tu kam kaŋ dôre a geré kam ka lêri ré men hen iyôŋ.

Tu melênê wo hena ligi Emen a men, kwo hena ligi gawré men

¹³ Perêrŋge a hen ba, i a na ôbi tu melênê men, ôbi henê are men ba? Hena kwôni bi wo iyôŋgi hen ré ya ba, bi li anŋa dôri men, bi kalêri jal a men, dema ré gelé wo ôbi ré na ôbi tu melênê tô. ¹⁴ Hena kené li terbére naŋ migêrŋge men, ken woge deré wo gengiŋ sarŋge kenbay mera a men ba, ken di na denŋôrŋge déŋ iyôŋ men, ken kôl na kwôlê woŋ benare a men. ¹⁵ Tu melênê bi wo iyôŋgi hen na, na kwo hena na derômaran a ré, niŋba, na kwo sa terare a na men, na kwo gawré men, kwo Sidan a bé hen a men. ¹⁶ Wôsa kirij ka yôŋ yôŋ ka biŋé li terbére ya men, woge na deré woŋi mera a men na, na kirij ka kirij gusirij ya men, habré a wiiné kirij bay ka hen a men. ¹⁷ Niŋba, tu melênê wo hena ligi Emen a na, yi gay. Kwôni wo na ôbi tu melênê wo iyôŋgi bi wo hen na: tumô ba, ôbi sél men, bôri jal men, kalêri jal men, li sa iyêrê ré men, bôri dô men, li anŋa dôri ka gay gay men, dô tu kwôni ré men, iyêl kwôlê kibri wôô wôô ré a men. ¹⁸ Biŋé kaŋ bay bô jalé ka biŋ migêrji bô jalé na, yi mega wo ré ci kay anŋa dôri bô bô jalé woŋi ôbi wo hen, aŋ sarji ba, na lê anŋaŋ derôre tu Emen a.

4

Déŋge tô anŋa sa terare a na aŋ, aŋ ken ô tô Emen

¹ Gederijare to ken gedererij men, naŋare to ken nayrij a men hen ba, tôrji hena na yôŋ ba? Na doŋ anŋa habij ka yi bôrŋge a hen a lê aŋa kené gererij men, ken nayrij a men hen né ba?

² Ken li tu bôriyare sa are a, niŋba, ken uwôŋ né, na ôbi á, kené kena derij megêrŋge hen. Men, ken li terbére sa are a, niŋba, ken nêŋ upé ré, na ôbi á, kené nayrij men, kené geririj yerŋge a men hen. Anŋa ken ôrij doŋrij hen na, ken uwôŋ né wôsa ken uwôlij Emen né. ³ A hena kené uwôlij Emen are kôba, ken uwôŋ né wôsa ken uwôli naŋ ermé wo habij hen wôsa ken uwôl na wô tu bôriyare to léŋge hen mera. ⁴ Kenbay ka ken debe sa têrŋge a ré hen, ken hôn mega wo hena kwôni ré gey anŋa sa terare a na ba, ré na ôbi bayi Emen iyôŋ né ba? Men, kwôni wo gey erê tô anŋa sa terare a na na, a yé ôbi bayi Emen. ⁵ Ken erem mega wo kwôlo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Emen li terbére sa Tunu to ôbi béna hen.» Hen ba, ken bô mega wo ré na kwôlo beray ba? ⁶ Menba, ôbi hô li deré damaŋ naŋ na a men. Wôsa lij bô magtubu a kôl iyôŋ ba: «Emen kaŋ bay uwôyré yi, niŋba, ôbi tô kibri sa bay dôbê sa hen dî.» ⁷ Iyôŋ ba, ken dôbe sarŋge biŋ Emen kwôlê. Debijŋge Sidan iyêre menba, ôbi a gerêŋge. ⁸ Eraŋge da ligi Emen a menba, ôbi kôba, a dôre da legerŋge a men. Kenbay bay têrij hô hebêŋge yi têrij ré niŋ. Men, kenbay kaŋ bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen kôba, ken dî ermé woŋge yi kirij pôn yôd a men. ⁹ Bi turŋge li na wô kibi têrij lêrenge men, sômêŋge men, barêŋge men, bi ayê woŋge belij sômê men, bi yi deré woŋge bilij tu na a men. ¹⁰ Dôbêŋge sarŋge biŋ Emen a aŋ ôbi a bé ka yé ka damné tiri a.

Lijŋge nôŋ perêrŋge a ré

¹¹ Yênen, sêŋge tôrŋge ken kôlij kwôlo habij né. Hena kwôni ré jô kwôlê sa yêeni a réba liri nôŋ

men na, ôbi kôl na kwôlo habij genjij sa tôô men, jô na kwôlê sara hen a men. A hena kwôni ré jô kwôlê sa tôô na, ôbi bure kwôlê ré. ¹² Iyôn ba, na Emen pôn nêj a na ôbi béere tôô men, ôbi a na ôbi jerê kwôlê a men. Men, ôbi pôn nêj a na ôbi gôlij nap kirij men, ôbi mênê kirij a men. Jôbi ba, ju na i ana jerê jô kwôlê sa megêm hen ba?

Yênge bay uwôyrê yi ré

¹³ Dôbênge marjge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Kenbay ka ken kôl iyôn ba: «Kemnên réba kiya nijna erê sa iyêre to hen a, nijna erê merê ya lê elê pôn wô lê jengga wogij gursu.» ¹⁴ Ken hôn anjga kiya a sa hen né an ken yi môj kirij ka geri ka ge an sem iyôn menba, nap mera hen iyôn. ¹⁵ Dôd wori ba, ré kené kelê iyôn ba: «Hena Emen né gey bi niné mô baa sa terare a nâ baa ya tô na, nijna lê anjga na, anjga hen.» ¹⁶ Wo kené kôl hen iyôn ba, ken kap, an ken uwôyrê yerjge men, ken di denjgôrjge a men hen iyôn na, na anjga dô ré. ¹⁷ Iyôn ba, hena kwôni ré hôn anjga dôri ka ôbi ré lê ana ré li ré na, ôbi li têrij.

5

Kwôlo genjij sa bay uné

¹ Kenbay bay uné, dôbênge marjge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Karênge kula men, sômênge a men wô bô emê wo gay gay wo a sa sarjge a hen. ² Wôsa ari uné kanjge uyê men, téere ôm bargay kanjge kebré men, ³ lôr nap gursu tonjge bu kaar an na kaar bi wo hen a ulênge kwôlê sarjge a men, a mênê yerjge mega wo tare a ré uwoyé iyôn men. Wulê wo haw hen na, sa terare baa da wo a kerê nij menba, ken dayrê ari uné a a ka lij iyen ba? ⁴ Bijné ka walênge kaw kanjge hen kôba, ken têbeji

sa kôbriji ré an bay bar daman men, sômê woji ôm kwôy kirij ma Kelma Emen woj ôbi néé hen, an ôbi toy tôrji. ⁵ Sa terare a nâ ba ken mô bô derê men, ken li anjga bôrjge gey men, ken ôm dô uwoderij mega lari ka bay abe wô derê iyôn men. ⁶ Kwôni woj ôbi lê are derôre hen kôba, na ken biri nap kwôlê an ken diiri, nijba, ôbi débênge iyêre ré.

Ulênge bôrjge sa gusij to ken gelij a hen

⁷ Yênen, hen iyôn hari kôba, ken uwôl bôrjge kwôy jêj kirij ka Kelma wona Jésus Krist a heran. Ermênge sa ôbi yagê a ken gel ôbi uwôl bôri gemij anjga dôri ka terare ré biri ayij tôri masemne a kwôy kibi kelanê a. ⁸ Kenbay kôba, ken uwôl bôrjge hen iyôn men. Berênge bôrjge iyêre wôsa Wulê wo Kelma wona a heran hen baa da nij.

⁹ Yênen, bi barê kwôlê yi perênge a ré, an bi Emen kôba, ré jô kwôlê sarjge a ré men. Wôsa kwo a jerê kwôlê sarna hen debu kibi gerê nij. ¹⁰ Yênen, ermênge sa bay kibi Emen ka na kôl kwôlê nap hini Emen hen. Bay na gelij gusij daman, nijba, bay na uwôl bôrji men. Kenbay kôba, ken uwôl bôrjge mega bay hen iyôn men. ¹¹ An nana kôl iyôn ba: «Yi derê yi wô sa bijné bay ka bu bôrji iyêre sa gusij to bay gelji a hen.» Men ken toy kwôli ulê bôô wo Jôb men, kwôli anjga Emen li nap di cêgê a men. Wôsa Kelma bô tu ja to bijné men, ôbi tô kibri sarji a a men.

¹² Yênen, kwôlo na kelê hen na, na kwôlo dami. Desênge yerjge nap derômaran ré men, nap sa terare ré men, nap ani kani ka danganj ré a men. Hena ré na tiri ba, na tiri men, hena ré na tiri ré ba, na tiri ré men. Kelênge hen iyôn wô wo Emen maa jerê kwôlê sarjge a.

¹³ Hena kwôni perêrŋge a hen ré mô bô gusiŋ a ba, bi uwôl Emen. Hena kwôni perêrŋge a ré mô bô yi derê ba, bi kebe kurôŋ heramiŋ Emen. ¹⁴ Hena kwôni perêrŋge a ré ômiŋ ba, bi jé uwôga surŋê ka églis bi bay sa uwôl Emen wô sari men, bi bay ßu sari naŋ weŋ a men naŋ hini Kelma Jêsu. ¹⁵ Hena bay ré uwôl Emen aŋ bi bôrji sari a na, ôbi a berarêri men, a beré kôbri ta a men. Hena ôbi na ré li têriŋ tôni kôba, Emen a dé bôri jalê sari a a men. ¹⁶ Iyôŋ ba, na i i kôba, dô tô têriŋ tori biŋ megari men, bi i i kôba, uwôl Emen wô sa megari a men. Aŋ bi Emen berarêrŋge. Wôsa kwôni wo na kwoŋ derôre tu Emen a na, uwôlê Emen wori néeri daman. ¹⁷ Ermêrŋge sa *Eli a, ôbi na na gawra mega nabay nà iyôŋ sa terare a nà. Ôbi uwôl Emen naŋ bôri pôn bi emen ré uwôŋge ré, menba, ayiŋ tôri wulê bi wo hen kwôy elê subu naŋ kwari na, emen uwôŋge ré a men. ¹⁸ Menba, cêgê ôbi hô uwôl Emen hôriŋ menba, emen ay tô uwôŋgê aŋ kalmê hô si hôriŋ sa terare a.

¹⁹ Yênen, hena kwôni perêrŋge a hen ré ge kay tô geré woŋ tiri wo Emen a, aŋa megari ré heran naŋ dî na, ²⁰ ken hôn mega wo megari bi wo hen ré derari na kibi temare a iyôŋ. Hena têriŋ tori hende to hen na ré daman mega mi kôba, Emen a dé bôri jalê sari a.

Magtubu to tumô to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Piyêr li hen

Magtubu to tumô to Piyêr li hen na, ôbi li bijn na bay ayê bôo ka iyêre to bay yi bô emê wo Asi to kemnêj ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka yi sa iyêre hende to bay bô emê wo Asi hen na, na Pol réba megêri bay jé a na dé tôrji. Na Rôm a a ôbi ré lij magtubu hende to hen hen. Ôbi uwôge Rôm Babilôn (Sapitre 5: 13). Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori hende to hen na, gel wo ðiné ré kañ bay ayê bôo men, bay ré ðiji kwôli lê anga habij sarji a men, bay ré ca geléji gusij a men. Na ôbi á, Piyêr ré gey hô dôbêji ibiyare bôrji a an gelji bi bay ré ði tirji na sa Jêsu Krist a wo bay gelij gusij môj wo ôbi na gelij men hen iyôn.

Sapitre 1: 1-2 na, dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-12 na, kôl na kwôli uwôlê heramijniri. Piyêr hô kôlij bay ayê bôo iyeñ a Emen né gôlij nañ ci men, iyeñ a ôbi ré biji anğan dé bôo sara ka ré gôlij nañ ci sa kibi temay Jêsu Krist men, jê wo ôbi ji si kamnê hen a men.

Sapitre 1: 13 kwôy 2:10 na, Piyêr dôbe ibiyare bô bôo bay ayê bôo a an kôlji bay ré ði tu melênê sa yirji a men, hal woji ré yi kwo dé tu Emen hen sa kibi bijnare toji nañ *Krist.

Sapitre 2: 11 kwôy 4: 19 na, ôbi hal bay ayê bôo gengij sa hal woji gengij sa to tôo to bay emê sa iyêre men, gengij sa mana nañ ôbi iyéyri men, gengij sa bê kwôlê wo ré yi

perê ðiné tô kwôrjêre a men, gengij sa hal woji bô églis a men, nañ ðiné ka nô a men. Piyêr kôl bay ayê bôo ré ay hal wo Krist men, jé lêreji men, ermé woji gengij sa anğan gusij a a men na, ré gel wo bay ré bi bôrji sa kwôlê wori a.

Sapitre 5: 1-11 na, Piyêr kôlij surjê ka bô églis a men, manê nañ tô bay ayê bôo kêm ka baa hen bi bay ré ðebu iyêre sa gusij to bay gelij hen an bay ré bi bôrji sa anga Emen na genge wô sarji hen.

Sapitre 5: 12-14 na, Piyêr duu kibi magtubu tori hende to hen nañ dosé men.

Ôbi kôlij bay ayê bôo hena bay ré gelij gusij kôba, bay ré lêjnê tô ayê bôo woji a an ré yé anğan gelé bij ðiné ka sa terare a na. Men, bi jé lêreji nañ hal woji kêm ré kôl kwôli anga dô dé kirij ka Emen li hen (Sapitre 2: 9). An bi ðiné ka na bay ayê bôo ré hen, ré gelij jé lêreji wo dôri an ré heramijn Emen wulê wo ôbi a buloj heraj (Sapitre 2: 12).

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Piyêr *ôbi jé wo Jêsu Krist a lê magtubu hende to hen bêngge kenbay ðiné ka Emen terênge bi kené yi kari ka ken ô débé an usurij sa iyé Pônt a men, Galati a men, Kapadôs a men, Asi a nañ Bitini a hen a men hen. ² Ibarna Emen na terênge mega wo ôbi na genge tumô hen iyôn. An ôbi dénge ken yi nañ jengêrge sa kibi Tini an bi kené li tôo Jêsu Krist men, bi ôbi ré pelênge nañ kwôbriri a men. Bi bô derê wo Emen nañ bô jalê wori baa nañ ken damañ.

Ayênange kibi Emen woñ ôbi gôlij nañ na hen

³ Na liŋge Emen woŋ Iba Kelma wona Jésu Krist dosé. Wôsa sa kibi bô derê wori wo li aŋ yi mega nana yêŋ d'ŋ iyôn sa kibi jê sé wo Jésu Krist kamŋê perê ñipé ka may a hen. Ôbi a, nana bi bôrna wo nana upé gelê naŋ dî. ⁴ Aŋ nana hôn wo nana ôriŋ naŋ aŋgaŋ upé ka Emen gem béna ka yi derômaran a hen men. Are bay ka hen na, na aŋga a mênin ré men, a ñeré kar ré men, a dôriŋ bôrê ré a men. ⁵ Na sa kibi ayê bôô woŋge aŋa Emen né geméŋge naŋ néé wori aŋ bi kené uwônŋin gelê wo ôbi a yêgê sari wulê wo sa terare a kerê hen.

⁶ Sa kibi ari upé kaŋge bay ka yi derômaran a bay ka hen na, hena haw hen aŋgaŋ sélé ka gay gay ré béŋge bô emê kôba, ken li yi derê hen. ⁷ Wôsa lôr wo na lari wo a mênin hen kôba, bay sééli bô tare a wô hônŋin, derêri. Iyôn ba, ayê bôô woŋge dô damaŋ d'ê lôr aŋ bay sééli bi ciré hônŋin derêri. Ôbi dema kené uwônŋin ayê kibi men, heramê naŋ damŋare Wulê wo Jésu Krist a buloŋ heran hen. ⁸ Ken gili naŋ turnge ré tô kôba, ken geyri. Men, bi wo ken gili ré hen kôba, ken bi bôrŋge sari a men. Na ôbi á, kené li yi derê wo dami d'ê sa kirin hen. ⁹ Wôsa ken uwônŋin aŋga na ken bi bôrŋge sara kené upé hen na, bay a na gelê.

¹⁰ Tumô ba, bay kibi Emen na kôbe tôri ciré henê na ba ré na iyeŋ a Emen ré gôliŋ naŋ ñipé ba? Na ôbi á, bay na ré uwôl béré tumô biŋ ñipé gengiŋ sa bô derê wo Emen na ñu sa têri wô sarŋge hen. ¹¹ Tini Krist to yi bôrji a hen na kôlji tumô mega wo Krist, kwo Emen dôri hen ré geliŋ gusiŋ pa dem aŋa ôbi ré upé hini emê tô. Bay kibi Emen bay ka hen, kôbe ciré henê wulê wo are bay ka hen ré saŋ men, bay ré liŋ na iyeŋ

ba a men. ¹² Emen kôlji iyôn ba, béré kwôlo bay ré uwôl hen na, ré yi gengiŋ sarji ré niŋba, ré yi gengiŋ na sarŋge kenbay dî. Haw hen ñipé ka uléŋge béré Kwôlo Dôri hen na, bay keléŋge na kwôli are bay ka hen. Bay na kôl na naŋ néé wo Tunu toŋ hendi bô bôrê to Emen na joŋ hen. *Manê ka derômaran a kôba, gey bi ciré henê are bay ka hen men.

Jé lé wo dé tu Emen

¹³ Sa kibi are bay ka Emen li béŋge hen na, nanéŋge yerŋge wô liŋ jé biŋ Emen men, ken mô tu geŋ men, ken erem sa aŋga d'angi a ré niŋ a men, niŋba, ken erem na sa ka dôri ka ka upé Wulê wo Jésu Krist a buloŋ heran hen dî. ¹⁴ Aŋ haw hen na, biŋge Ibareŋge Emen kwôlê yôôd wôsa tumô kirina na ken hôn Kwôlo Dôri ré tô hen na, lê aŋga habiŋ a na ñeré bôrŋge, aŋ haw hen ken hô li ré niŋ. ¹⁵ Mega wo Emen wo uwôgêŋge bi kené yi ñipé kari yi naŋ jeŋgêri hen iyôn na, kenbay kôba, ken yi naŋ jegêrŋge hen iyôn men naŋ jé lêreŋge kêm. ¹⁶ Bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Yéŋge naŋ jeŋgêrŋge wôsa nôbi Emen en yi naŋ jeŋgêren.»

¹⁷ Kirina ken uwôl Emen ba, ken uwôgeri Ibarni. A iyôn ba, ken kemnaŋ tini aŋ bi jé lêreŋge yi kwo dôri kwôy wo ken baŋ sa terare a nà tô. Wôsa Emen jô kwôlê sa ñipé i i ba, naŋ jé lêriŋi jé lêriŋi d'iba, ôbi dô tu kwôni ré. ¹⁸ Ken hôn mega wo Jésu Krist ré jô sarŋge tô hara woŋ d'êŋ iyôn wo môŋêrŋge na geléŋge hen. Ôbi na jô sarŋge na naŋ gursu ley, lôr ley ka a mênin hen né, ¹⁹ niŋba, ôbi na jô sarŋge naŋ kwôbri Krist wo gôliŋ sa are kêm hen. Ôbi yi mega kema kwormo wo bay duu liŋ sarga iyôn. Ôbi yi naŋ jeŋgêri aŋ ani kani ka habiŋ

naŋ yiri. ²⁰ Tumô kirijna tô terare na dîŋ né tô kôba, Emen na dôôri niŋ aŋ haw hen kôba, Emen yêge sari wô derê woŋge. ²¹ Na sa kibri aŋa kené biŋ bôrŋge sa Emen wo biri ji si kamŋê aŋ ayiŋ kibri hen. Na ôbi á, kené ay bôrŋge biŋ Emen men, ken bi bôrŋge sari a men hen.

²² Mega wo ken yi naŋ jeŋgêrŋge sa kibi bê kwôlê woŋge sa kwôlo Emen woŋ tiri hen na, li kwôy wo ken gey yêrŋge. Iyôŋ ba, ken geyji damaŋ hen iyôŋ yôôd naŋ bôô pôn. ²³ Wôsa ken yêŋ daŋ naŋ néé wo kwôlo Emen wo biŋ biŋé gelê aŋ yi naŋ kwini men, a mênij ré kwôy a men hen. Emen woŋ ôbi merê naŋ kwini a na béŋge gelê bi wo hen dîba, na gawra wo a ma hen né. ²⁴ Liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Gawrê kêm yi môŋ kalmê hen iyôŋ,

bayrareji yi môŋ béé gurô iyôŋ,
bay hay aŋ bééreji herij.

²⁵ Niŋba, kwôlo Kelma Emen ba, a kerê ré kwôy.»

Kwôlo Emen bi wo nini kôl kwôli hen na, na Kwôlo Dôri wo bay na ulêŋge béréri hen.

2

¹ Mega wo Emen béŋge gelê wo kôrbi hen iyôŋ na, ken dî jé lêreŋge wo habiŋ hen kêm wo na hen baa: lê benare men, kelê kwôlê kebrenge wôô wôô men, tu bôriyare men, nôm a men. ² Bi doy kwôlo Emen lêŋge môŋ kema wo dê ôriŋ doy kuba yori hen iyôŋ, aŋ ken iyêriŋ tô a kwôy wo Emen a sa gôliŋ naŋ ken yôôd. ³ Wôsa liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Kenbay naŋ yerŋge ken hôn derê wo Kelma Emen dô hen.»

Jésu Krist na keram woŋ dé iyére wo dô dê tô keram wo baa hen

⁴ Iyôŋ ba, ken uso dâ ligi Kelma wo yi mega keram wo mô tu geŋ wo gawrê kaŋ, niŋba, tu Emen wo dôri hen na, ôbi na keram wo dô dê are kêm hen. ⁵ Kenbay kôba, kena keram wo mô tu geŋ bi wo hen men, aŋ Tini Emen ay dîŋ *iyéy Emen hen. Ôbi a dé ka yé bay bê kwôbe bô a aŋ bi kené liŋ jé biri naŋ bôô pôn men, ken li sarga wo Tunu gelêŋge kené li aŋ dôriŋ Emen sa kibi Jésu Krist. ⁶ Liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Gelêŋge, en ay keram wo dô gap aŋ dî sa iyé Siŋô a aŋ na dîŋ tô iyére tiŋê sara men, en dôôri wôsa ôbi na kwo dôri, aŋ kwôni wo bi bôri sara ba, tayre a diri ré kwôy.»

⁷ Kenbay ka ken bi bôrŋge sara hen na, ôbi dô dê are kêm. Niŋba, biŋé ka bi bôrji sara ré hen na, ôbi na ani tirji a ré kwôy. Men, liŋ bô magtubu a kôl iyôŋ ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kapni hen na, ôbi a hô yé keram woŋ dé tô iyére.»

⁸ Men, hô liŋ kôl iyôŋ ba:

«Na keram woŋ ôbi dê tê kwôni men,
na kwo a lê aŋ kwôni a kurij a men.»

Biŋé dî têrji sa keram bi wo hen a wôsa ca tumô ba, Emen na genge bi ré yi hen iyôŋ wô biŋé ka bi bôrji sa kwôli bi wo hen a ré hen.

⁹ Niŋba, kwonŋge kenbay ba, kena tô yê wo Emen derêŋge men, kena kilmé men, kena bay bê kwôbe ka li jé biŋ Kelma Emen men, kena tô yê wo na kwo Emen men, kena biŋé ka Emen bi a men. Aŋ ôbi terêŋge bi kené kôliŋ biŋé kwôli aŋa kwôni ka dîré li

hen men, kirija ôbi uwôgênge aṅ derênge bô kirij ka hendi a aṅ bi kené ô merê kirij ka perañji a ka dè kirij. ¹⁰ Tumô ba, na kena ka Emen né, nijba, haw hen kena kari men, na ken hôn mega wo ôbi na ré bô tu ja tonje ré, nijba, haw hen ken hôn wo ôbi ré bô tu ja tonje men nij.

Yénge bay jé ka Emen

¹¹ Miljén kapê, henênge wo kené na kergê sa terare a nâ dîba, iyére tonje naṅ tòn nâ. Iyôn ba, en uwôlênge bi kené li aṅga habij ka ken li tu bôriyare sara hen ré nij. Are bay ka hen na, bay a jerênge lê aṅga dôrij Emen hen. ¹² Bi jé lêrenge yi kwo dôri perê bay henê Emen né a, aṅ bi hena bay ré lénge njôm mega wo kené li aṅga habij ba, bi bay gel aṅga dôri ka ken li hen kwôy kwôy aṅ bi bay ayij kibi Emen wulê wo ôbi a saṅ.

¹³ Mega wo ken ô tô Kelma wona Jésu Krist a hen iyôn na, bijné kêm ka sa terare a nâ ka ôrij naṅ néé hen ken biji kwôlê men, ken bijn kelma woṅ ôbi sa kirij kêm hen kwôlê men, ¹⁴ ken bijn bijné ka kelma dîji bi ré pô bay lêre aṅga habij men, wô dené ka li aṅga dôri a men hen kwôlê. ¹⁵ Emen gey bi kené li aṅga dôri aṅ bijné kap bay galê ka hôn ani ré ka lénge njôm hen ré uwôn kwôlê woṅ kelê ré nij. ¹⁶ Bi jé lêrenge yi kwo bijné ka mô naṅ sarji, aṅ ken dî bi merê sa senje tonje hende to hen li aṅ ken lij aṅga habij ré, nijba, bi jé lêrenge yi kwo manê ka Emen dî.

¹⁷ Bijnge bijné kêm kwôlê men, geyénge yênênge bay ayê bôô men, kemnange tini Emen men, ken bijn kelma ôbi emê sa iyére kwôlê a men.

Bi jé lêrenge yi môj kwo Jésu Krist hen iyôn

¹⁸ Kenbay manê, dôbênge sarṅge bijn bay iyére tonje men, hena bay ré lénge dôô, ré lénge habij kôba, ken kemnaṅ tiniji a men. ¹⁹ Hena kwôni ré bu bôri iyére sa bô emê woṅ dên iyôn a hen wô kibi Emen na, na aṅga dôrij Emen. ²⁰ Hena kené li habij aṅ bay ré sênge men, gelénge gusij a men ba, i a ayê kebrenge ba? Nijba, hena kené li dô aṅ bay ré gelénge gusij aṅ kené bu bôrnge iyére sara na, na aṅga dôrij Emen. ²¹ Na wô ôbi bi wo hen aṅ ôbi ré uwôgênge wôsa Jésu Krist kôba, na gelij gusij wô sarṅge na hen iyôn men, aṅ gelénge geré bi kené li môj kwori iyôn. ²² Wôsa ôbi na li ani kani ka habij né men, kwôlê woṅ benare naṅ kibri a a men. ²³ Kirija bay tiréri ba, ôbi tiréji men né men, kirija bay geli gusij ba, ôbi kôl dîré liji habré gôrij tu ré a men, nijba, ôbi ay yiri uwôl kôbi Emen woṅ ôbi jerê kwôlê naṅ geréri hen dî. ²⁴ Jésu Krist naṅ yiri a perê habré woni bi sari a kirija bay na bééri sa gurô tagelê hen aṅ bi nana yi môj nana ma tô têrij a iyôn aṅ bi nana môrij tu gej men, jé lêrena ré yi kwo dôri a men. Sa kibi gusij hende to bay geli hen aṅ nabay nana berarij kemnêj hen. ²⁵ Tumô ba, na ken yi môj gamgê ka ge kay iyôn nijba, haw hen na, bay hô upénge hôrij tô geré kayê woṅge a, aṅ ken ô tô kwôj ôbi berê sarṅge a men, ôbi gemérnge a men hen nij.

3

Jé lê wo imjê a lê naṅ yéberji men, jé lê yébé naṅ kwôrnêrji men

¹ Kenbay kap yébé, dôbênge sarṅge bijn kwôrnêrnge aṅ bi ka kwôrnêrji bi bôrji sa kwôlo Emen a ré hen, ré kené kôlji kwôlo Emen né kôba, kirija bay gel jé lêrenge wo dôri hen iyôn na, bay

a ayê bôrji men. ² Bay a gelé wo kené na ka séli men, bay a gelé kemnare to ken kemnañ tiniji hen men. ³ Wogéñge kwôy kwôy wô lê kalmare tu ñiné nañ ñané yerñge nañ sarñge toñ piyê to ré dô dê to ñiné hen ré men, nañ añañ maa kañ lôr ka ken tôbê hen ré men, nañ bargay ka dôri dôri ka ken tôbê hen ré a men. ⁴ Nijba, kalmare tonje ba, bi hena na bôrñge a dî. Kalmare hende to hena bôrñge a hen a na: ulê bôô men, erê jalê a men. Wôsa lê are bay iyôñgi hen na, na kalmare to a mênin ré kwôy men, dôriñ Emen a men. ⁵ Na hen iyôñ a yébé ka tumô ka na kôl ciré na ka Emen a hen na ré lij kalmare hen men, na dôbiñ sarji biñ kwôrñêrji a men hen. ⁶ Erméñge sa Sara a, hende na biñ kurôre *Abraham kwôlê kwôy añ uwôgijni «ôbi iyéyren» a men. A hena kené li aña dôri men, ken hariñ ani ré a men na, ken yi môñ Sara iyôñ men.

⁷ Kenbay kañ kwôrñêrji kôba, bi i i kôba, bi mô dô nañ tamni wôsa yébé na, néérji némijn nañ kwonje ré. Kemnañge tiniji wôsa gelé wo Emen béñge señge hen na, bay kôba, ôbi biji na hen iyôñ men. Hena kené li hen iyôñ na, kirijna ken uwôl Emen ba, ôbi a toyé béñge.

Bay ayê bôô na bay lê aña dôri haji, nijba, bay a geléji gusijn

⁸ Kwôlo na kelê dirijn kibi kwôlê wupê a na: kenbay kêm bi bôrñge pôn men, ken bôrñge tu ña tonje men, geyinje yerñge wôsa kena yêné men, lijnge nañ yerñge men, ken yi bay uwôyré yi ré a men. ⁹ Hena kwôni ré lèñge habijn ba, ken liri habré hôriñ ré men, hena bay ré tiréñge ba, ken tiréji hôriñ ré a men, nijba, ken uwôl Emen bi ré tô kibri sarji a wôsa wulê wo Emen uwôgêñge bi kené yi kari

hen na, na wô wo diré tôriñ kibri sarñge a. ¹⁰ Lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôñ ba:

«Hena kwôni wo ré gey merê derê men, lê yi yé a men na, bi kwôlê wôni wo habijn si kibri a ré men, bi li benare ré nij men.

¹¹ Bi li aña dôri dîba, bi li ani ka habijn né men,

bi woge geré bi bô jalê ré yi perê megêrji a kwôy kwôy a men.

¹² Tu Emen yi sa bay lê aña dôri a men, ôbi toy uwôlê woji a men.

Nijba, ôbi kañ bay lê habré.»

¹³ Hena kené mase wô lê aña dôri na, kwôni wo a lèñge habré ba, nañ. ¹⁴ A hena bay ré geléñge gusijn sa kibi jé lèrenje wo dôri a na, Emen a terê kibri sarñge a. Iyôñ ba, ken hariñ gawrê ré men, ken sun né a men. ¹⁵ Nijba, ken bi bôrñge yi pôn sa heramé Krist a pôn nêñ hari men, ken bôri mega Kelma wonje iyôñ a men. Meréñge sa têrñge a añ kirijna hena ñiné ré engeréñge wô mi a kené dî bôrñge sa Jêsu Krist a ba, ba ken dô tôri biji. ¹⁶ Deréñgeji tôri hen iyôñ ken biji nañ tôô to jali men, ken benjeji kwôlê a men. Aña ken erem wo ré dô a kené li dî añ kirijna ñiné ca kelê kwôlèñge wo habijn ba, bi tayre diji wô tiiré bi wo bay tiiré jé lèrenje wo dôri tô geré wo *Krist hen. ¹⁷ Hena ré na bô geyé wo Emen bi kené gelijn gusijn wô kibi jé lèrenje wo dôri na dô. Nijba, gelijn gusijn wô kibi lê aña dôri na, dô dê gelijn gusijn wô kibi lê aña habijn. ¹⁸ Jêsu Krist kôba, ma wô kibi têriñ tonje men. Sa hende to hen na, ôbi na têê pôn yôd. Kwôni wo li têriñ né kwôy hen ôbi a ma wô kibi bay lê têriñ wô ôriñ nañ ken ligi Emen a. Bay duu yiri nijba, Tunu toñ hendi bô

bôre biri ji si kamnê. ¹⁹ Naji née wo Tunu hende to hen na, ôbi ô uwôliji béré kwôlo Emen biji tini bijé ka na ma ka yi dangay a hen. ²⁰ Na tunu hende to yi dangay a hen a na narê kwôlé kibi Emen hen. Emen na uwôl bôri môriji gemji kwôy wulê wo Nowé paniji bato kô. Bijé ka si bô bato hende to hen a aji gôliji kam hen na, bay na marge déj mera. ²¹ Kam bay ka hen na, gel na batêm to gôliji naji ken haw hen. Batêm hende to hen na, na to bay peliji yirji hen né, nijba, na to nana uwôliji Emen bi ré dô têriji lêrena bôrna aji hen. Aji ôbi gôliji naji ken sa kibi jê sé kampê wo Jésu Krist peré bijé ka ma a. ²² Jésu Krist bul hô derômaraji a aji mô sa kôbi Emen waji gusurô a. Aji ôbi na ôbi sa *manê ka derômaraji a men, ôbi sa are kêm ka ôriji naji tôô men, née hen a men.

4

Hal wo cay naji kwo kôrbi

¹ Kirija *Krist bul yiri yi gawra hen na, ôbi geliji gusiji. Na ôbi wo hen aji kenbay kôba, ken bi ermé bi wo hen yi sarige a wô geliji gusiji mega ôbi iyôn men, wôsa kwôni wo geliji gusiji yiri a na, ôbi bul cêgeri biji têriji nij. ² Ayiji tôri haw hen ôriji tumô a kwôy wo ken môriji ba sa terare a na baa ya tô hen na, bi jê lêrege dé tu Emen dîba ken li anja habiji ka bôrige gey hen né. ³ Tumô ba, na ken mô cerôb na wô lê anja bay henêre Emen né gey lê hen. Aji haw hen na, nêmi nij. Tumô ba, ken nêmi beré yeriige sa lê anjaji inamê naji anja kurôngi yi gey hen né kwôy. Na kena bay kwoyé care men, bay erê wô lê yi deré ômiiji are kwôy bôliji tô a men, ken dayriji wô yê care men, kena bay tibé kamrê a men. Aji na anja biji naji tôô to Emen né ded. ⁴ Aji haw hen, kirija bay li are bay ka

habiji ka iyôngi hen aji kené li naji ci hen iyôn men ré na, bay a beré mega ré dé sa kiriji menba, bay tiréngge. ⁵ Nijba, cêgê bay a deré tô jê lêreji wo habiji bi wo hen kêm tumô Emen a. Wulê baa da wo ôbi a jeré kwôlé sa bijé ka mô tu geji a naji ka ma a men. ⁶ Kwo bijé ka ma hen na, wulê wo bay na baji sa terare a na tô hen na, Emen na jô kwôlé sarji a mega wo ôbi jôriji kwôlé sa bijé a kêm hen iyôn. Nijba, kirija bay ma nij ba Krist na uwôliji béré Kwôlo Dôri bi bay ré môriji tu geji môni Emen iyôn men.

Hal wo bay ayê bôô perêrji a

⁷ Wulê wo sa terare a kôriji na baa da nij. Ôbi a ré dô wo kené bu yeriige men, kené mô tu geji a men wô uwôlé Emen. ⁸ Geyiige yeriige naji bôô pôn, na anja dô dé are damaji. Wôsa hena jeré gey kwôni na, li aji já dé bômi jalê sa têriji tori a kwônê. ⁹ Bijé ka era iyére tonje a na, ken beriji yeriige a dîba, ken bare ré. ¹⁰ Bi i i ba, ay gwosoy lê anja Emen biri hen liji jê biji megêri men. Ôbi a, kené yiji bay beré sa gwosoy lê are ka kwôni ka hena ligi Emen a hen. ¹¹ Hena Emen né biji kwôni gwosoy deré kwôlé na, bi ôbi dô na kwôlé waji tiri wo hena kibi Emen a hen. Hena Emen ré biji kwôni gwosoy lê naji bijé na, bi ôbi li naji née wo Emen biri hen. Lênge hen iyôn bi bijé ay kibi Emen wô sa are kêm ka liji sa kibi Jésu Krist hen. Hini emê naji née yi wô sa Emen kwôy naji kwini. *Amên, bi yi geliji hen iyôn.

Yi deré yi gengiji sa kwôni wo geliji gusiji wô sa kibi Jésu Krist

¹² Miljén kapê, gusiji to ken geliji damaji mega wo kené mô na bô tare a iyôn hen na, ken bô mega wo ré na anja dé kiriji ka ré sa sarige a iyôn né. ¹³ Nijba,

lênge yi derê wôsa ken gelij gusij mega wo Jêsu na gelij hen iyôn men. Iyôn ba, ka sa lê yi derê damaŋ a wulê wo ôbi a gelij dampare tori hen. ¹⁴ Hena bay ré tirênge wô sa Krist na, kunênge pelal wôsa Tini Emen toŋ hendi néé hen baa naŋ ken. ¹⁵ Bi kwôni pôn nêŋ iyôn perêrênge a hen gelij gusij wô wo ôbi ré na ôbi derê temare men, ôbi gemsare men, ôbi lê habrê men, ôbi tôbê kibri bô kwôlo bijné a a men né. ¹⁶ Nijnba, hena ôbi ré gelij gusij ba, bi gelij na wô wo ôbi ré bi bôri sa Krist a men, bi tayre diri ré, nijba, bi ôbi haram Emen wô hini Jêsu wo ôm sari a hen dî men.

¹⁷ Wôsa Wulê wo Emen a jôrij kwôlê sa bijné a hen na, nêŋ nij. Ôbi a jerê kwôlê sarna nabay bijné kari a tumô. A hena ôbi ré jô kwôlê sa bijné kari a tumô ba, ka bi bôri sa Kwôlo Dôri a ré hen ba, kwoji ba a yé na iyeŋ ba? ¹⁸ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba:

«Hena bijné kaŋ derôre upé gelé ré iyêrê wô sarji hen iyôn ba, bay lê habrê naŋ bay lê têrij ba, kwoji ba a yé na iyeŋ nij ba?»

¹⁹ Iyôn ba, ka gelij gusij naŋ bô geyé wo Emen hen na, bi bay li aŋga dôri kwôy kwôy men, bi ay yirji uwôl yôd kôbi ôbi dé are woŋ ôbi bô pôn hen a men.

5

Kwôlo gengij sa surjê naŋ bay ayê bô bô églis a

¹ Na bijné kaŋ surjê perênge a hen a ené kelêji kwôlê haw hen. Nôbi kôba, ena kwo suri mega bay iyôn men, en gel gusij to *Krist gelij naŋ tun men, na upé hini emê wo Krist wo Emen a sa yêgê sari hen men. Na kwôlo en

kôlji bi a na: ² cibênge turŋge sa bijné ka Emen bênge kôbrenge a hen dô mega wo ôbi gemé gamgê cebij tiri dô sa gamgê kari a hen iyôn. Cibênge turŋge dô sarji naŋ bô pôn mega wo Emen gey hen iyôn dîba, ken li mega kwôni a ré berênge ereŋ iyôn né. Bi bôrŋge yi sa jé woŋge a dîba, ken dî turŋge sa lari wo kené upé hen ré. ³ Bijné ka Emen bênge kôbrenge a bi kené cubu turŋge sarji a hen na, ken mô sarji môŋ kené na kilmé iyôn né. Nijnba, bi jé lêrenge wo dôri a bay ré gel wô lij hen iyôn men dî. ⁴ Hena kené li hen iyôn na, wulê wo Jêsu Krist woŋ ôbi cebé tiri sarna a kêŋ hen a bulo hera na, ôbi a bênge aŋgaŋ sa kôbi ka na gwôyé woŋ hini emê wo a yé naŋ kwini yôd hen.

⁵ Kenbay kaŋ manê kôba, ken dôbe sarŋge bijn surjê kanje ka bô églis a. Men, kenbay bay ayê bô ka bô églis a kêŋ hen ken uwôyrê yerŋge perêrênge a ré. Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen kaŋ bay uwôyrê yi, nijba, tô kibri sa bijné kaŋ bay dôbê sa a dî.»

⁶ Iyôn ba, ken di sarŋge tôŋ tumô Emen woŋ ôbi néé a aŋ wulê wo ôbi na genge hen nêŋ ba, ôbi a bé ka derê sarŋge ta tô. ⁷ Perênge aŋgê wo ken aŋge hen kêŋ, ken biri sari a wôsa ôbi a na ôbi berê sarŋge.

⁸ Merênge sa têrŋge a aŋ ken bu yerŋge wôsa ôbi bareŋge Sidan piyrê tôri wogij kwôni wo dîré mênêri mega wo kwo harerê si na si na wô wogij kurôn woŋ berê emê iyôn hen. ⁹ Debêŋgeri iyêre aŋ ken bi bôrŋge sa Emen yôd. Wôsa ken hôn, yênerŋge bay ayê bô naŋ kirij kirij sa terare a na gelij gusij na hen iyôn men. ¹⁰ Kirija ka gelij gusij sem iyôn a menba, Emen wo bô derê hena

ligiri a wo uwôgênge wô hini emê wo naɲ kwini tô Krist a hen na, ôbi a hô janênge cêgi gusiɲ to ken geliɲ a hen. Ôbi a bênge néerɲge men, a dôbênge ibiyare bôrɲge a men, a bé ka dɛbé iyêrê geraɲ sa têrɲge a a men. ¹¹ Néé yi wô sari naɲ kwini kwôy yôd. *Amên, bi yi geliɲ hen iyôɲ.

Dosé naɲ kwôlê woɲ deriɲ kibi kwôlê

¹² Magtubu hende to dê to en li bênge hen na, na yênen Silas wo dɛbe iyêre tô kwôlo Emen hen a lê ben hen. En li magtubu hende to hen na wô dôbiɲ ibiyare bôrɲge a men, ené gelênge mega wo ré na bô derê wo Emen woɲ tiri hen a kené hariɲ ya hen.

¹³ Biɲé ka bô églis to Babilôn a ka Emen tôrɲi mega wo terênge hen iyôɲ men na, lênge dosé men, keman Mark kôba, lênge dosé a men. ¹⁴ Liɲge dosé perênge a dô naɲ bôô pôn aɲ bi gel wo kené geyiɲ yerɲge. Bi bô jalê wo Emen baa naɲ kenbay kê m ka ken biɲ pôn naɲ Jêsu Krist hen.

Magtubu to wôôyi to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to têê wôô to Piyêr li hen

Magtubu to têê wôô to Piyêr li hen na, ôbi li bij na bay ayê bôô kêm (Sapitre 1: 1). Kwôlo bô magtubu hende to hen na, na wô kurij kumbul upé bay gelére are kap benare ka bij nap tu Kwôlo Dôri hen né hen. 'Bijé bay ka hen na, bay wuj kwôy ô églis a. Anja gel habré wo anjan gelé kaji bay ka hen na, na lê anjan bôd a tón ka ðijé li hen. An geré wo kwôni a kapij anjan gelé kap benare kaji bay ka hen na, na dé yi yôd yi hené Emen wuj tiri hen men, yi Jésus Krist a a men. Hené Emen wuj tiri bi wo hen na, na kwo bay jé ka na gel Jésus nap tirji men, na toy kwôlé wori nap marji a men ap na dô kwôli hen.

Sapitre 1: 1-2 na, na dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-21 na, Piyêr ðebu sa hal wo dôri wo gel ayê bôô men, bê bôô pôn sa uwôgé wo Emen uwôgeji hen ap bij nap deré kwôlo ka na gel Kelma Jésus nap tirji na dô hen.

Sapitre 2: 1-22 na, Piyêr kap ari lê ðijé kap bay gelére are kap benare hen yôd men, kap hal woji a men.

Sapitre 3: 1-18 na, Piyêr kôl kwôli are pôn peré ari gelé kaji kap benare bay ka hen. Bay ayré ðijé ka mô gem hera wo Krist hen men, bay kôl herari bi wo hen réé napé a men. Piyêr uwôlji sara iyôn ba hena Krist ré hera ré tô ba, ré na sa kibi bô jalé wo Emen wo ré ði kirij bij gawré kwône ré bi bôri

sa Krist a an ré uwônij gelé men.

Sa terare a na na, bay gelére anjan benare nap sa pôn né. Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori to jôgij wôô hen na, yi mega ré kwôlo ré kôlij kemné ijôn. Kwôlé bi wo hen dôbij bay ayê bôô ibiyare bôri a an bi bay ré ôrij tumô tumô tô hené Kelma Jésus woji a an bay ré ði kwôni gerij nap ci kay nap ermé wuj iyôn a tón hen né.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Simô Piyêr mana wo Jésus Krist men, *ôbi jé wori a men.

Nôbi a lê magtubu hende to hen béngge kenbay ka ken uwôn ayê bôô wo dôri mônj kwoni iyôn sa kibi ari lê kap derôre ka Jésus Krist wo na Emen wuj ôbi gôlij nap na hen. ² Bi bô deré nap bô jalé wo Emen baa nap ken daman wô kibi hené wo ken hôn Emen nap Kelma Jésus Krist dô hen.

Hal wo bay ayê bôô

³ Na Jésus Krist a lê a nana hônij Emen wo na uwôgêna hen an bi nabay kôba, nana uwôn hini emé wori men, bô deré wori a men. Na ôbi á, nap néé wori wo ðé kirij hen na, ôbi ré béna are kêm ka napêna hen an bi jé lêrena ré yi kwo kôrbi men, bi nana lij anja dé tu Emen a men. ⁴ Na hen iyôn apa ôbi ré béna anja dôri ka ðé kirij daman ka ôbi na genge ðiré béna hen. An kirija ken uwôn are bay ka hen na, kena gôlij ermé kwôlé wo gengij sa anja habij ka mène kirij ka sa terare a na an bi kené ay hal wo Emen hen ði. ⁵ Na bi wo hen ana, ené keléngge bi kené mase kwôy bi jé lêrengge wo dôri ré nôge tô ayê bôô wonje men, bi hené Emen wonje ré nôge tô jé lêrengge wo dôri hen men, ⁶ bi beré yi wonje nôge tô hêné are

kanje men, bi lêñné woñge nôge tó beré yi woñge men, bi dé yi yi Emen a nôge tó lêñné wo ken lêñné hen men, ⁷ bi geyé yi tó yêñjare a bi nôge tó dé yi yi Emen a men, bi peré yêñêrñge nôge tó geyé wo ken gey ñjné kêm hen a men. ⁸ Na jé lê bi wo hen iyôñ hen a deré wo kené li kwôy kwôy, ôbi a, kené hônij Kelma wona Jésu Krist damañ a men, jé wo ken li hen a yé na kwo dôri hen iyôñ kwôy kwôy a men. ⁹ Nijba, kwôni wo li are bay ka hen ré na, ôbi yi môñ kwôni wo tiri tij añ gel kirij kelañ né iyôñ men, ôbi gôrbij wo Emen na ré ñi bôri jal sa têrij lêêri to tumô hen kwôy a men.

¹⁰ Miljén, Emen a terêñge añ uwôgêñge iyôñ ba, ken mase bi jé lêreñge yi kwo dôri hen iyôñ kwôy. Hena kené li hen iyôñ na, ka geré kayé tó geré wo Emen a ré. ¹¹ Na ôbi á, Emen ré ñi geré wol damañ bi kené sijn bô emé iyére to Kelma wona Jésu Krist woñ ôbi gôlij añ na hen. Emé iyére tori hende to hen a yé na hen iyôñ kwôy añ kunu.

¹² Iyôñ ba, na jebé tó bôrñge ta ta sa are bay ka kêm hen bi wo ken hôn nij men, ken ñebe iyére tó kwôlé woñ tiri wo bay na gelêñge hen nij a men hen. ¹³ Nijba, na aña dôri bi ené jebij tó bôrñge ta ta sa are bay ka kêm hen kwôy wo na mañ añ bi kené yi kum sara ré. ¹⁴ Wôsa en hôn wo dé iyôñ a menba, na ma mega wo Kelma wona Jésu Krist na kôlen tumô nij hen iyôñ. ¹⁵ Na masé bi kené uwôñij geré wô jebij tó bôrñge ta ta sa are bay ka hen cêgi temayren a.

Emen geléna wo Jésu Krist ré na Kemari

¹⁶ Tumô na nini kelêñge kwôlo gengij sa hera wo Kelma wona

Jésu Krist añ néé wori. Kwôli are bay ka kêm ka na nini kelêñge hen na, na kwôlé woñ dilemne wo gawrê ré, nijba, na dampare tori to na nini gel añ tirni a nini kôl kwôle hen. ¹⁷ Kirijna Ibari Emen biri hini emé añ dampare a men na, nini toy Emen woñ ôbi sa are kêm kôl iyôñ ba: «Kwo nà ná, na Keman, en geyri men, en li yi deré sari a a men.» ¹⁸ Nibay kôba, na nini ñebe ya añ Jésu Krist sa keram wo yi añ jengêri bi wo hen a añ nini toy añ marni tó kwôni wo iyêl ôm derômarañ a hen.

¹⁹ Na ôbi á, niné bi bôrni damañ a sa kwôlo bay kibi Emen na kôl a hen. Dô wo ken dôbê marñge dô ken toyij kwôlé bi wo hen wôsa ôbi yi môñ lampa to berare kirij kañ dilemne iyôñ. Toyêñge kwôlé woji bi wo hen kwôy wo ka gelij are kêm selé môñ tare berare kirij hen iyôñ. Wulê bi wo hen na, Jésu Krist wo yi môñ telabo iyôñ hen a bulo hera upêñge. ²⁰ Aña tumô ba, ken hôn sarñge a dô mega wo kwôlo na si kibi bay kibi Emen a na, añ lij bô magtubu to Emen hen na, bay añ yirji kôba, na nêñ deré tó kwôlé bi wo hen né. ²¹ Wôsa wulê wo bay kibi Emen na kôlij kwôlé bi wo hen na, bay na kôl na añ néé woji ré, nijba, na Tunu toñ hendi bô bôrê a na deré tumôrji aña bay na ré kôlij kwôlé bi wo hena ligi Emen a hen.

2

Dêñge tu melêné sa bay gelére are kañ benare hen
(Jud 4-13)

¹ Na ca yeñ a bay kibi Emen kañ bay benare na ré mô peré kam *Israyêl a. Kemnêñ kôba, bay gelére are kañ benare hen kôba, mô perêñge a hen ya men. Bay a

era jegê gelij bijné anğan benare ka a mênêji hen men, bay a kapê Kelma Jésu Krist wo na gôlij nap ci hen. Lê bi wo bay li hen iyôn na, sem iyôn a menba, mênê wo dami a sé sarji a dus. ² Gawrê kwône a ayê jé lêreji wo habij bi wo hen men, bijné a kelê kwôlo habij gengij sa geré wo Emen wô sarji men. ³ Na wô uwôn lari mera apa bay gelére anğan benare bay ka hen ré lamênge derênge kwôlé woñ benare hen. Bijné bay ka hen na, Emen na genge wô jeré kwôlé sarji a ca yeñ nij, añ sem a menba, ôbi a mênêji añ yôd.

⁴ Tumô kirija *manê ka derômaran a kôba, na li têrij hen na, Emen na bô tu ja toji ré. Ôbi pôrji biji bô iyom wo ðogi wo hendi a kwôy gemij Wulê wo ôbi a jôrij kwôlé sarji a. ⁵ Bijné ka tumô ka na li têrij hen kôba, ôbi na bô tu ja toji ré. Ôbi a, kam bélem na ré mène bijné kap bay habré ka sa terare a nà hen. Nijba, ôbi na gôlij nap kwo na uwôl béré bi bijné ré li anğan derôre hen men, ôbi na gôlij nap bijné jurgem a jôgij nap Nowé a men. ⁶ Kwo gengij sa sa iyére to *Sodôm nap *Gwomôr kôba, Emen na jô kwôlé sa bijné ka mô ya hen. Ôbi na uwoyréji mênêj yôd añ nap tare. Ôbi li hen iyôn gel wo bijné ka ré biri kwôlé ré hen na, ðiré sa liji na hen iyôn men. ⁷ Añ wulê bi wo hen na, ôbi sij nap Lôl woñ ôbi lê anğan derôre hen añ Sodôm a. Wôsa ermé wo Lôl na mênij gan wô anğa habij ka bijné bay ka li môj tô ré nap iyôn hen. ⁸ Wôsa Lôl ôbi lê anğan derôre kirija ôbi môrij perê bijné bay ka hen na, ôbi gel jé lêreji wo habij hen men, ôbi toy kwôlo habij wo bay kelêre nap wulê wulê hen a men na, bôri mênij yôd. ⁹ Mega wo yi hen iyôn na, gel wo Emen ré hôn anğa ôbi ré

lê añ dôrij bijné ka bi bôrji sari a hen kibi bô gusij a men, ôbi hôn anğa ôbi a lê wô gemij bijné kap bay lê têrij bay ka hen kwôy Wulê wo ôbi a sa jôrij kwôlé sa bijné a hen. ¹⁰ Bijné ka Emen a perêji ðé megêrji na, na bay lêre anğa habij ka bu bôrji hen añ bay kapij tô to Emen hen.

Bay gelére anğan benare bay ka na en kelênge kwôliji tumô hen na, bay harij ani kani ré men, bij kwôni kwôlé ré men, mané ka derômaran a ka ôrij nap hini emê hen kôba, bay harij tiniji ré men, bay tiréji a men. ¹¹ Mané ka derômaran a ka ôrij nap néé ðé bay gelé anğan benare bay ka hen kôba, bay tiréji tumô Emen ré. ¹² Bijné kap bay lêre anğa habij bay ka hen na, bay erem kwôlé ré môj kwo tanare to noni to bay a beré deré hen iyôn. Bay tiiré anğa bay hôn tôrji ré hen men, bay ma môj tanare to noni hende to hen iyôn a men. ¹³ Bijné bay ka iyônji hen na, gusij a na ari têbê sa kôbriji mega wo bay na gelij megêrji gusij hen iyôn men, lê anğa habij ka tu tare ta a beré bôrji men, kirija bay mô nap ken kibi anğan emê na, jé lêreji yénge tayre men, selénge a men. Bay lamênge añ lij yi deré sara daman. ¹⁴ Ermé kwôlé woji yi na sa wogé yébé a mera men, bay merên tô lê têrij a ré men, kirija bay gel bijné ka iya tô kwôlo Emen a na, bay lamji biji bô têrij a men, bay erem na sa ari uné a ta ta a men. Añ kwôlé wo Emen bu sarji a nij. ¹⁵ Bay ðéj geré wo Emen añ ge kay añ ayji geré tó Balam woñ kema Bosôr a wo dôri lij bijné habré wô uwônij lari hen. ¹⁶ Nijba, wulê wo pôni a na, Emen nay Balam wô wo ré biri kwôlé ré. Wulê bi wo hen na, kura wo iyél ré hen kôba, kôlij *ôbi kibi Emen Balam kwôlé môj gawra iyôn añ

jôri sa lê anğan kubrare a.

¹⁷ Bijné kaṅ bay gelére anğan benare bay ka hen na, bay yi mōṅ kelma wo kam naṅ tōri a iyōṅ men, bay yi mōṅ yé emen wo kal dôri aṅ iyōṅ men, Emen ṅan kini merê woji bô kirijṅ kaṅ dilemne ka dē kirijṅ a. ¹⁸ Bay uwōyrê yirji naṅ kwôlê woṅ dēṅ iyōṅ wo bay kôl hen men, doy lê tērijṅ to yi bôrijṅ a hen na, bay lamijṅ bijné ka dera yirji perê bay lê habré a hen aṅ bi bay ré li mōṅ kwoji iyōṅ. ¹⁹ Men, bay kôlji coré merê naṅ sarji menba, bay yirji gaṅ na limé ka tērijṅ to a mēnēji hen men. Wōsa i i kôba, na lema wo anṅa biri lemnare hen. ²⁰ Hena bijné ka ré dera yirji tô lê anṅa habijṅ ka sa terare a nà wô wo bay hōn Kelma woṅ ôbi gôlijṅ naṅ na Jésu Krist hen aṅa bay ré hō ô lê habré bi wo hen hōrijṅ na, wulê wo bay mô bô a haw hen na, habijṅ dē kwo tumô aṅ sōṅ. ²¹ Hena ré na hen iyōṅ na, bay henaṅ ré hōn geré woṅ derôre ré ba, dô gôlijṅ wo bay ré hōn aṅ bi kwôlê sa tōô to Emen to yi naṅ jengêre to bay na gelji hen ré hen. ²² Are bay ka bay li hen na, na mega wo gwosoy kwôlê kôl iyōṅ ba: «Gera ré hō ôm belê wori hōrijṅ» men, na mega «Gwôsijô wo bay ré pili sél menba, ré hō ô dôbe yiri bô kurbô a hōrijṅ hen iyōṅ.»

3

Kwôlo gengijṅ sa hera wo Kelma Jésu Krist

¹ Milṅnên kaṅê, magtubu to na na, na to jôgijṅ tēê wôô to en li béṅge. Bô magtubu hende to wôô hen na, en li jibijṅ na tô bôṅge ta naṅ ermé wo dôri gengijṅ sa anṅa na ken hōn nijṅ hen aṅ bi kené môrijṅ tu geṅ sara. ² En gey bi kené gôrbijṅ sa kwôlo bay kibi Emen ka tumô ka yi naṅ jengêrji

na kôl hen né men, ken erem sa anṅa Kelma Jésu Krist wo na ôbi gôlijṅ naṅ na wo na kelēṅge kené li hen. Ôbi na kelēṅge kwôlê bi wo hen naṅ geré wo bay jé kari ka ôbi na jéji hen. ³ Men, anṅa en gey bi kené hōn a na: mega wo wulê wo sa terare baa dā wo ta keré nijṅ hen na, bijné ka pōni a so aṅ a lê are kēm ka bôrijṅ gey hen men, bay a selēṅge men. ⁴ Aṅ bay a kelé iyōṅ ba: «Jésu Krist bi na yōṅ dī ba? Ôbi na kôl dīré bulo hera menba, na iyenṅ dī ba? Mōṅêrna ma nijṅ kôba, ôbi hera ré tô tô men, anṅa sa terare a nà kēm kôba, yi na kiniji baa ya kirijṅa tô terare na dīṅ yeyṅ dība, nini gel ani kani ka belijṅ né tô.» ⁵ Bijné bay ka kôl kwôlê bi wo iyōṅgi hen na, bay gôrbijṅ mega wo tumô ba, Emen na ré kôl kwôlê menba, derômaranṅ naṅ sa terare na ré lijṅ men, ôbi dī terare nà, naṅ kam men, ôbi dī jengê yi perê terare a naṅ kam a men. ⁶ Men, nà ná naṅ kam aṅa Emen na ré mēnijṅ sa terare tumô kirijṅa kam bélem na ay sa terare kēm hen. ⁷ Men, ôbi na kôl iyōṅ ba: derômaranṅ naṅ sa terare to ré yi haw hen na, bay ré yé hen iyōṅ kwôy Wulê wo dīré sa uwoyéji naṅ tare yôd aṅ. Ôbi gemji hen iyōṅ naṅ kwôlê wori kwôy Wulê wo ôbi a sa jôrijṅ kwôlê sa bijné men, a mēnijṅ bay lê tērijṅ a men.

⁸ Milṅnên kaṅê, kwôlo pôn nēṅ wo nà ná, bi bôṅge gôrbijṅ sara ré, kwôlê bi a na: tu Emen a na, wulê pôn na, yi mōṅ elê dubu iyōṅ men, elê dubu kôba, yi mōṅ wulê pôn iyōṅ men. ⁹ Bijné ka pōni kôl iyōṅ ba: «Emen né li anṅa ôbi na ré kôl dīré lê hen lew ré.» Nijṅba, na hen iyōṅ né, ôbi uwôl bôri naṅ ken bi kwôni pôn nēṅ iyōṅ kôba, ré mēnijṅ né nijṅba, bi bijné kēm ré dī tô tērijṅ toji aṅ.

¹⁰ Nijba, kiriņa wulêri a nê mê meba, Kelma Jêsu Krist a hera môj môj. Ôbi a so dus mega ôbi gemsare iyônj. Wulê bi wo hen na, bijné a toyé né are a emê dami derômaran a aņ derômaran a naņê selêņ mera aņ tare a uwoyé aņga derômaran a hen kê m yôd aņ men, sa terare naņ are kê m ka yi ya hen a naņê a men. ¹¹ Mega wo are bay ka kê m hen a naņê hen iyônj na, dô wo ken đi tu melênê sa yerņge a men, ken ay yerņge bijn Emen yôd men, bi jé lêreņge yi kwo séli a men. ¹² Merêņge ken gem Wulê wo Emen a heran hen men, ken mase bi Wulê bi wo hen era lew a men. Wulê bi wo hen na, tare a uwoyé derômaran aņ a naņê selêņ aņ. Men, are kê m ka yi ya hen a jôriņ naņ uwoyé tare hende to hen men. ¹³ Nijba, Emen na ay tôri béna mega wo derômaran to kôrbi naņ sa terare to kôrbi ré so aņ na bay a nana mô gem hen aņ are kê m ka ré yé ya hen na, ré na aņgan derôre.

¹⁴ Milņên kaņê, mega wo ken mô gem Wulê bi wo hen na, masêņge bi ken li têriņ tôni ré nijba, ken bi jé lêreņge ré yi kwo séli yôd tu Emen a men, ken bi bô jalé yi perêreņge a naņ đi a men đi. ¹⁵ Henêņge mega wo hena Kelma wona Jêsu Krist ré uwôl bôri aņ ré bulo hera haw hen ré tô na, ré na wôsa ôbi ré gey bi kené uwôņ tulmô kirij bi kené uwôņij gelê. Na ôbi á, yê nena Pol na ré li magtubu a béņge gelijge are bay ka hen naņ tu melênê wo Emen biri hen hen. ¹⁶ Na kwôli are bay ka hen aņa bô magtubu tori kê m to ôbi li na, ôbi kôl kwôliji bô a. Kwôlo pôni wo ôbi kilêrê bô magtubu tori hende to hen a na, henê bôri na, iyêre gaņ. Na ôbi á, bijné ka hôn bô kwôlê bi wo hen dô ré ka đebu geraņ sa têrji a ré hen a men na, bay bul bô kwôlê

woņ tiri bi wo hen aņ dô kwoji naņ benare mega wo bay lij kwo đanji bô magtubu to Emen a hen iyônj. Lê bi wo bay li hen iyônj na, bay mêne yirji naņ kôbriji woji gaņ.

¹⁷ Milņên kaņê, kwonje kenbay ba, mega wo ken toy hen iyônj nij na, đêņge tu melênê sa yerņge a wô wo bay bijn Emen kwôlê ré hen a lamêņge aņ bi kené đêj đebé sa têe wonje a. ¹⁸ Iyônj ba, ken ô tô Kelma woņ ôbi gôlij naņ na Jêsu Krist a kwôy kwôy aņ bi ôbi ré tô kibri sarņge a men, kené hônijni dô tumô tumô men. Bi heramê yi wô sari haw hen kwôy naņ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyônj.

Magtubu to tumô to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Ja li hen

Magtubu to subu to Ja lij hen na, gawrê kôl kêm wo ré na *ôbi jé Ja a ré lê hen bi wo hini uwôgij têê pôn nêj iyôj bô ré hen, men, gawrê ka ôbi li magtubu hende to hen biji hen kôba, hiniji uwôgij né a men. Gap wori ba, gel na wo magtubu hende to hen ré lij bij na bay ayê bôô. Bay ayê bôô bay ka hen na, toy kwôlé kwône gengij geré lê kwôlo Emen wo gay gay hen wo a ôrij na ci kelañ nañ ayê bôô woñ tiri hen. Na ôbi á, ôbi lê magtubu hende to hen ré genge angañ lê kirij wôô bô magtubu hende to hen a.

Ka tumô ba, na dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré bij bijnare toñ tiri nañ Emen men, nañ Kemari Jésu Krist a men, a yé hen iyôj nañ geré woñ peré yi tô yêñjare a.

Ka wôôyi ba, na kapê angañ gelé kap benare ka jôô bê bôô pôn sa Kwôlo Dôri a hen.

Sapitre 1: 1-4 na, kôl wô mi a ôbi lê magtubu hende to hen ré lere hen ba? Ermé wori bi a na: nôgê tô bijnare to bay ayê bôô nañ Emen men, nañ Jésu Krist men, bijnare to perêrji a a men. Hen iyôj na, bay a debé tô geré wo ka na gel Jésu men, na toy kwôlé wori hen a men na gelji hen.

Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij gawrê bay ka hen ré mô kirij ka perangi a wôsa Emen na kirij ka perangi. Iyôj ba, tôô to kôl kwôli peré hen a bay ré bi kwôlé sara (1: 5 - 2: 17). Cêgeri wori menba, ôbi kôlji kwôli sa wo ôbi bayi Krist wo dami hen

men, bay benare ka kôl Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen né men (2: 18-29). Men, ôbi kôl kwôli anga gel wo kwôni ré na kema Emen woñ tiri hen, men jé lêri na kwon derôre men, peré wo bay perij yiri hen men, bôô pôn woji sa Jésu Krist a a men (3: 1-24). Kirija ôbi gelji deré tu kwôlé woñ benare nañ tu kwôlé (4: 1-6) nij na, ôbi lê magtubu hende to hen hô hera têê pôn a sôj gengij sa kwôli peré añ ôbi kôl iyôj ba yé gawra wo Emen na, na peré kirij wôsa Emen na kwôni wo pur kirij (4: 7-21). Ôbi kôl kwôli ayê bôô wo ay joor hen men, mawi kwôlé wo yi bô magtubu a hen a men añ dirij kibi magtubu tori (5: 1-21.)

Bô magtubu hende to hen na, gel na ayê bôô woñ tiri hen men, li nañ ermé wo bay ayê bôô bi bay ré dô yirji añ yi kwôlé woñ benare wo wuu kirij hen men, dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré day bê bôô sa Jésu Krist a nañ peré yênem.

Kwôlé wo bi merê tu geñ

¹ Kwôni wo nini li magtubu béngge kelênge kwôli hen na, tumô wo tô terare na dîj né tô kôba, ôbi na ya nij. Kwôni bi wo hen na, nini toy kwôli kelêri men, nini geli nañ tirni men, nini kôbri men, nini hebiri nañ kôbrini a men. Ôbi bi a na kwôlo bij gawrê merê tu geñ hen. ² Na ôbi á, kirija Emen né yêge sa kwo bi merê wo nañ kwini bi wo hen nij na, nini gili añ na ôbi a, niné kelênge kwôli hen. Merê tu geñ bi wo nini kelênge kwôli hen na, na yi ya nañ kwini. Tumô ba, ôbi ná nañ lbarna Emen derômarañ a nijba, haw hen Emen gelênari nô nij. ³ Na are bay ka nini gel nañ tirni men, nini toy nañ marni a men hen apa niné kelênge kwôlijji

men hen. Nini kelênge hen iyôn bi kenbay kôba, kené bij pôn nap nini mega wo nibay nini bij pôn nap Ibarna Emen men, nap Kemari Jêsu Krist men hen iyôn. ⁴ Na ôbi á, niné li magtubu hende to hen béngge kelênge kwôli are bay ka hen aj bi yirni ré derêni cerêd.

Erênge kirij ka perangi a di

⁵ Emen na kirij ka perangi diba, kirij ka hendi nap yiri a. Aj na kwôli perangê wori bi wo hen aja Kemari Jêsu Krist nap yiri ré kelêni kwôli aja niné kelênge men hen. ⁶ A hena nana kôl nabay nap Emen nana bijnge pôn aja nana mô bô dilemne a kwôy kwôy na, gel wo nana na bay benare men, jé lêrena ré na kwoj benare men, tu kwôlê nap bô a men. ⁷ Nijba, hena nana ô kirij ka perangi a mega wo Emen môrij kirij ka perangi a hen iyôn na, nana bij pôn perêrna men, kwôbri Kemari Jêsu pul têrij tona aj, aj bi nana yij ka séli a men.

⁸ Hena nana kôl nana li têrij ré ba, nana kôl na kwôlê woy benare men, nana lam na yerna wona gan a men, diba, kwôlê woy tiri wo Emen nap yerna. ⁹ Nijba, hena nana kôl ta wan nana na bay lê têrij ba, Emen a dé bôri jalê sa têrij lêrena hende to hen a. Men, ôbi a derê têrij tona aj naa yij ka séli wôsa Emen na kwôni woy derôre men, ôbi na ôbi bôd pôn a men. ¹⁰ A hena nana kôl nana li têrij ré ba, gel wo nana kôl Emen ré na ôbi benare men, kwôli kôba, ré nap bôrna a men.

2

¹ Kamnen kapê, en li magtubu hende to hen béngge kôlinge kwôli are bay ka hen aj bi kené li têrij ré nij. A hena kwôni ré li têrij kôba, ken hôn wo ôbi jerê kwôlê sarna ré mô kwa Ibarna Emen a ya. Ôbi a na Jêsu Krist woy ôbi lê

angaj derôre hen. ² Na ôbi a ma mega angaj bê kwôbe iyôn aj bi Emen né djij bôri jal sa têrij tona a. Emen di bôri jal na sa têrij tona nabay a mera ré, nijba, ôbi di bôri jal sa têrij to bijné ka sa terare a na kêm a men.

Bênge kwôlê sa tôd Emen toj perij yi hen

³ Hena nana bi kwôlê sa tôd to Emen a ba, a gelé wo nana hônî dô hen. ⁴ A hena kwôni ré kôl iyôn ba: «En hôn Emen» aja ré bi kwôlê sa tôd tori a ré na, ôbi kôl na kwôlê woy benare diba, kwôlê woy tiri nap yiri a. ⁵ Nijba, kwôni wo bi kwôlê sa kwôlo Emen a na, peré wo ôbi pur Emen hen, na tiri kwôy. Hen iyôn na, ôbi a geléna wo nana bij pôn nap di. ⁶ A hena kwôni ré kôl dirê bij nap Emen ba, bi jé lêri yi môj kwo Jêsu hen iyôn men dem.

⁷ Miljên kapê, na tôd tôni to kôrbi a ené li magtubu béngge kwôle hen né, nijba, na tôd hende to bay na kelênge kwôle ca tumô nij hen. Tôd hende to cay hen na, na kwôlo na ken toy nij hen. ⁸ Hen iyôn hari kôba, yi mega wo ré na tôd to kôrbi a ené li béngge hen iyôn, wôsa jé lê Jêsu Krist geléna mega wo tôd hende to hen ré na toj tiri men, jé lêrengge kôba, gel hen iyôn a men. Nana hôn wo ré na tiri wôsa kirij ka hendi ca napê nij, aj na kirij ka perangi kap tiri a gasê perangê.

⁹ A hena kwôni ré kôl dirê mô na kirij ka perangi a aja, ré dô yêni ba, ken hôn wo ôbi ré baa na bô kirij kap dilemne a. ¹⁰ A hena kwôni ré pur yêni na, ôbi mô na kirij ka perangi a aj ani kani ka a lê aj ôbi a lê têrij ba, nap. ¹¹ Nijba, kwôni wo kap yêni ba, ôbi mô na bô dilemne a baa ya baa ya men, are kêm ka ôbi li ba, li na bô dilemne a men, ôbi hôn kirij ka ôbi ôrij ya hen né a men, wôsa

ôbi gel kirijî né sa kibi dilemne to ti tiri hen.

Dênge turŋge sa aŋga sa terare a nâ ré

¹² Kamnen, en li magtubu hende to hen béŋge wôsa Emen dî bôrijal sa têrijî tonje a nij wô kibi hini Jêsu Krist. ¹³ Kenbay ka surpê, en li magtubu hende to hen béŋge, wôsa ken hôn kwôni bi wo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré dîjî tô hen men. Kenbay kap kam manê kôba, en li magtubu hende to hen béŋge men wôsa ken gôlijî sa ôbi lê habrê nij.

¹⁴ Kamnen, na en li magtubu hende to hen béŋge wô henê wo ken hôn Ibarna Emen hen. Kenbay ka surpê en li magtubu béŋge wôsa ken hôn kwo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré dîjî tô hen men. Kenbay kap manê en li béŋge, wôsa ken debe geraŋ men, kwôlo Emen yi bôrŋge a men, ken gôlijî sa ôbi lê habrê a men.

¹⁵ Perêŋge sa terare nap are kêk ka yi sara hen né. A hena kwôni ré gey aŋga sa terare a nâ ba, ken hôn wo ôbi ré gey Ibarna Emen né men. ¹⁶ Wôsa aŋga sa terare a nâ ka na: doy aŋga habijî ka gawrê gey lê hen men, tu bôriyare men, bê bôô sa ari upé uwôyrijî yi a men na, hena na ligi Ibarna Emen a ré, nijba, na aŋga sa terare a nâ dî. ¹⁷ Wôsa sa terare men, aŋgaŋ tu bôriyare kare kêk ka yi ya hen a men na, a napêji kêk, nijba, kwôni wo li bô geyé wo Emen ba, ôbi a merê kwôy yôd.

Dênge tu melênê sa yerŋge wô bay kapêre Jêsu Krist hen

¹⁸ Kamnen, wulê wo sa terare a kerê hen na, baa da nij. Ken toy mega wo ôbi bayi *Krist hen ré a sa. Nijba, haw hen bay bayi Krist kwône hen ya nij, aŋ ôbi a gelé wo Wulê na ré dî nij. ¹⁹ Bijné bay ka hen na, hena na perêrni a

apa ré siji ô hen. Nijba, bay na ná kani ré. Hena bay henaŋ ré na kani na, bay henaŋ ré merê nap ni. Na ôbi á, bay ré sijî ôrijî hen. Nijba, are bay ka hen yi hen iyôn bi nana hôn mega wo bay ré na bijné kana ré.

²⁰ Nijba, kwonje kenbay ba, Krist béŋge Tini aŋ kenbay kêk ken hôn tu kwôlê. ²¹ Hena ené li magtubu hende to hen béŋge na, na wô wo kené hôn tu kwôlê hen né ré, nijba, wô wo kené hônij nij men, ken hôn mega wo benare ré nap hô tu kwôlê a hen.

²² Kwôni wojî ôbi benare ba, na kwo kôl mega wo Jêsu ré na Krist, kwo Emen dôri hen ré. Kwôni wo kap Ibarna Emen nap Kemari Jêsu na, ôbi na ôbi bayi *Krist hen. ²³ A hena kwôni wo ré kap Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen né men, nijba, hena kwôni ré kôl mega wo Jêsu ré na Kema Emen ba, ôbi hôn Ibari Emen men.

²⁴ Kwonje kenbay ba, ken dî bôrŋge yi sa kwôlo na ken toy ca tumô hen. Lêŋge bi kwôlê bi wo hen yi bôrŋge a men, bi ken gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bôrŋge a a men. A hena kené gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bôrŋge a na, ken bijî pôn nap Kemari Krist men, nap Emen Ibari a men. ²⁵ Kemari bi kôba, na genge dîré béna merê wo nap kwini hen.

²⁶ Gel, na kwôli bijné kap bay lamêreŋge bê tôrji a wô mênêŋge a ené li magtubu béŋge kelêŋge kwôlijî hen. ²⁷ Nijba, kenbay ba, Tunu to Krist na béŋge hen na, mô bôrŋge a ya. Na sa kibi Tunu hende to yi bôrŋge hen apa kené ôrijî doy kwôni wo dangi ré gelêŋge ani ré hen. Wôsa Tini hende to hen gelêŋge are kêk men. Hende geléna tu kwôlê dîba, kwôlê wojî benare wôni nap perê a. Bijné nap Jêsu Krist mega wo hende na gelêŋge hen iyôn.

28 Kamnen kapê, lêjnênge tó bijnare tonje a nap Jésu Krist aṅ bi Wulê wo ôbi a herap hen na, bi nana hareri ré men, tayre dèna tiri a ré a men. 29 Mega wo ken hôn wo Jésu Krist ré na kwôni woṅ derôre hen iyôṅ na, kwôni wo li anṅap derôre ba, na Kema Emen men.

3

Nana kam Emen

1 Gelénge peré wo Emen peréna kwôy aṅ uwôgèna kamni hen. Aṅ nana kamni bay tiri a men. Na ôbi á, bijné ka sa terare a nà ré henèna ré hen, wôsa bay hôn Ibari Emen né. 2 Miljên kapê, kwo nana môrij haw hen ba, nana kam Emen nij. Nijba, anṅa a sa sarna ba, nana hôn né tó. Aṅ anṅa pôn ka nana hôn na, wo Wulê wo *Krist a herap hen na, naa gelij nap têt têt wôsa naa geléri Wulê bi wo hen. 3 Ôbi a, kwôni wo ré dî bôri sa Krist a yôd ba, bi li têtij né mega wo Krist bi na kwo séli hen iyôṅ men.

4 A hena kwôni ré li têtij na, gel wo ôbi ré dage na tó to Emen hen. Wôsa têtij na, na dagê sa tó to Emen. 5 Wôsa ken hôn wo Jésu Krist ré sa sa terare a nà, na wô derê têtij lêrena nijba, ôbi ba, têtij nap yiri a. 6 Ôbi a, kwôni wo ré bijn nap dî ba, a lê têtij né. A hena kwôni wo ré li têtij na, gel wo ôbi ré gel Jésu Krist ré men, ré hôni ré a men.

7 Kamnen, déṅge bi bijné laménge ré. Hena kwôni ré li anṅap derôre ba, ôbi kôba na kwôni woṅ derôre mega wo Jésu Krist na kwôni woṅ derôre hen iyôṅ men. 8 Nijba, kwôni wo li têtij ba, na kwo Sidan wôsa Sidan na ôbi têtij ca wo sa terare na dîj yeṅ. Na ôbi á, Kema Emen ré sa wô méné ari lêri kêm aṅ hen.

9 Ôbi a, kwôni wo ré na kema Emen ba, a lê têtij ré nij yôd,

wôsa merê tu geṅ wo Emen biri hen na, yi bôri a. Emen na Ibari dîba, ôbi a lê têtij ré nij. 10 Ôbi wo hen a gelé a bay ré hônij kam Emen nap ka Sidan. Wôsa kwôni wo li anṅap derôre ré men, pur yêni ré a men na, gel wo ôbi ré na kema Emen né.

Kenbay kap kam Emen perinje yerṅe

11 Kwôlo Emen wo na ken toy ca tumô hen kôl iyôṅ ba: «Geyinje yerṅe.» 12 Diba na bi jé lêrena yi môj kwo Kayen iyôṅ né. Ôbi na kema ôbi lê habré, wôsa ôbi na duu yêni gan. Nijba, wô mi a ôbi na ré diri ba? Ôbi na diri wôsa ari lê yêni Abêl na kap derôre, nijba, ka Kayen ka na li kêm hen na, na ka habij.

13 Yênen, hena bijné ka sa terare a nà ré kapénge ba, ken bô mega wo ré dê kirij iyôṅ né. 14 Wôsa nana hôn wo na nana yi mega kwôni wo ma iyôṅ, nijba, haw hen nana mô tu geṅ. Nana hôn wôsa nana pur yênerna. Kwôni wo pur yêni ré ba, yi mega ôbi ré ma baa ya iyôṅ. 15 A hena kwôni ré kap yêni yôd ba, ôbi na ôbi deré temare. Aṅ ken hôn mega wo ôbi deré temare na, gelé wo nap kwini nap yiri a. 16 Jésu Krist geyéna aṅ era sa ma wô sarna. Aṅ geléna peré wo nana perij yênerna. Bi nabay kôba, na ay yerna bijn temare wô sa yênerna men. 17 A hena kwôni wo ré uwôṅ are aṅa ré gel yêni wo anṅari kani nap aṅa ôbi ré li nap dî ré ba, gel wo ôbi ré gey Emen né. 18 Kamnen, hena ré na hen iyôṅ na, na kelénge nap kebrena nana gey yênerna nap kwôlo dôri mera ré. Nijba, na gel wo nana geyji tiri a men, na li nap ci a men.

Kam Emen a hareri ré

19 Nana li hen iyôṅ dema nana henê wo nana na kam Emen wo na tu kwôlê hen. Ôbi a, bôrna ré

kurij tōj kirija nana uwôli. ²⁰ A hena ermê wona ré ulêna kwôlê sarna kôba, Emen dami dê ermê wona men, ôbi hôn are kêma a men. ²¹ Yênen kapê, a hena bôrna ré ulêna kwôlê sarna ré nij ba, gel wo nana hare era sa débé tumô Emen a ré nij. ²² Men, Emen béna are kêma ka nana uwôli hen wô wo nana bi kwôlê sa tōô tori a men, nana li anja dôri a men. ²³ Tōô tori hende to hen kôl iyôj ba: «Nana bi bôrna sa hini Jésus Krist a wo na Kemari hen men, nana perij yerna mega wo Krist na kôl hen iyôj a men.» ²⁴ Kwôni wo bi kwôlê sa tōô tori a na, ôbi na kwo Emen men, Emen kôba, bij nap dî a men. Tini to ôbi béna hen a gelé wo ôbi ré mô nap na.

4

Henê jé lê Tunu to Emen nap to ôbi bare

¹ Yênen kapê, hena kwôni ré era legerŋge a an kelêŋge kwôlo diré kôl hen ré na nap néé wo Tunu na, ken bi bôrŋge sara lew ré tô. Nijba, ken kôbe kwôli kelêri bi wo hen dô gel na ba ôbi iyêl na nap Tini Emen na tiri a men ba, dema kené bi bôrŋge sara tô. En kôl hen iyôj wôsa bay kibi Emen kap bay benare kwône sa terare a haw hen. ² Geré wo ka hônij kwôni ré ôrij nap Tini Emen a na: hena kwôni ré kôl Jésus Krist ré yêj môj gawra iyôj an ré era sa terare a na ná, ôbi ôrij nap Tini Emen. ³ Nijba, hena kwôni ré kôl Jésus Krist ré yêj môj gawra iyôj ré na, Tini Emen nap yiri a. Nijba, ôbi ôrij nap tini ôbi bare dî. Na ken toy ca tumô mega wo tini ôbi bare bi wo hen ré sa tô, nijba, haw hen hende sa nij.

⁴ Nijba, kamnen kapê, kenbay ba, ken gôlij sa bay kibi Emen kap bay benare bay ka hen nij, wôsa kena kam Emen. Wôsa Tunu to yi yerŋge a hen na, na Tunu to néere daman gôlij to sa terare a

na. ⁵ Wôsa bay kibi Emen kap bay benare bay ka hen na, na gawré ka sa terare a na. Na ôbi wo hen anja bay ré kôl na kwôli anja sa terare a na an gawré ka terare a na dôbe marji toyij kwôli kelêrji bi wo hen. ⁶ Nijba, nabay ba, nana ka Emen. Kwôni wo hôn Emen ba, a toyé kwôlê kebrena nijba, kwo na kema Emen né ba, a toyé kwôlê wona ré. Na hen iyôj, nana hônij kwôni wo ôrij nap Tunu toj tiri hen nap kwo ôrij tunu toj benare hen men.

Emen gey bi nana perij yerna nap bôô pôn mega wo ôbi peréna hen iyôj men

⁷ Yênen kapê, na perijŋge yerna nap wulê wulê wôsa peré hena na ligi Emen. Wôsa kwôni wo pur Emen men, pur gawré a men na, ôbi na kema Emen men, ôbi hôn Emen a men. ⁸ Kwôni wo pur Emen né men, pur gawré ré a men na, ôbi hôn Emen né, wôsa are kêma ka Emen li hen na, ôbi li na nap peré. ⁹ Emen jor nap Kemari wo pôn nêj hari hen era sa terare a na bi ré sa béna nana mô tu gej. Na ôbi a gelé peré wo Emen ré peréna hen tu wolé. ¹⁰ Geré peré wo Emen peréna bi a na: na nabay a peré Emen tumô ré, nijba, na ôbi a peréna tumô anja ré jor nap Kemari bi ré sa ma mega anjan lê sarga iyôj an diré dîj bôri jalé sa têrij lêrena.

¹¹ Yênen kapê, mega wo Emen peréna hen iyôj na, nabay kôba, na perijŋge yerna hen iyôj men.

¹² Wôsa Emen na, kwôni wo giili ba, nap tô. A hena nana perij yerna ba, ôbi bij nap na men, peré wori bi wo yi bôrna hen na, na peré woj tiri a men.

¹³ Na hen iyôj a, nana hôn wo nana bij pôn nap Emen men, ôbi kôba, ré bij pôn nap na a men sa kibi Tini to ôbi béna hen. ¹⁴ Wôsa nijbay kôba nini gel nap tirni toni anja niné ulêŋge béreri hen: wo

Ibarna Emen né jopɔ naɔ Kemari sa terare a nà bi ré sa gôliɔ naɔ bɔjné. ¹⁵ Ôbi a, kwôni wo ré kôl Jésu ré na Kema Emen ba, Emen bɔj naɔ dɛ men, ôbi kôba, bɔj naɔ Emen a men. ¹⁶ Nibay ba, nini hôn peré Emen peréni hen aɔ nini bi bôrni sara. Wôsa Emen na ôbi peré kirɔj. Kwôni wo pur Emen men, pur gawré a men na, ôbi bɔj naɔ Emen men, Emen kôba, bɔj naɔ dɛ a men. ¹⁷ Peré wori bi wo yi bôrna hen, ré na peré woɔ tiri na, Wulê wo ôbi a sa jôriɔ kwôlê sa bɔjné ka sa terare a nà hen na, na harê ré wôsa jé lêrena sa terare a nà bɔj naɔ kwo Jésu. ¹⁸ Wôsa hena kwôni ré hôn wo Emen né piri na, harê a naɔ bôri a. Na wô peré wo Emen pur kirɔj hen bi aɔa ré dage harê bô kwôni a hen. A hena kwôni ré hare ba, yi môɔ bay réé sa bɔri iyôɔ, wôsa kwôni wo hare na, peré wo Emen piri hen na, ôbi hôn derêri ré.

¹⁹ Na Emen a peréna tumô kaɔ dema nabay nana piri men, perɔj megêrna a men hen tô. ²⁰ A hena kwôni wo ré kôl dɛré pur Emen aɔa ré kaɔ yêni yôd ba, na ôbi benare dɛɔ iyôɔ. Hena kwôni ré pur yêni wo ôbi giili naɔ tiri hen né ba, ôbi a lê iyeɔ aɔa ré peré Emen wo ôbi giili ré hen ba? ²¹ Tôô to Krist béna hen na, kôl iyôɔ ba: «Kwôni wo pur Emen ba, bi pur yêni a men dem.»

5

Bê bôô wona sa Jésu a a nana ayɔj joor sa terare a nà hen

¹ Na i i wo bi bôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, ôbi na kema Emen. A hena kwôni wo ré pur iba kamré ba, a peré kamni a men. ² Peré wo nana pur Emen men, bê wo nana bi kwôlê sa tôô tori a a men hen na, gel wo nana pur kam Emen men.

³ Hena nana bi kwôlê sa tôô to Emen a na, gel wo nana pur Emen naɔ bôô pôn tiri a men. Aɔ tôô tori hendé to hen, na aɔga a néna ré. ⁴ Wôsa kema Emen wo yôɔ yôɔ ba, ôriɔ naɔ néé woɔ gôliɔ aɔga sa terare a nà. Aɔ gelê bi wo nana gôliɔ sa aɔga sa terare a nà hen na, na sa kibi bê bôô wona sa Jésu Krist a. ⁵ Na i a gôliɔ sa aɔga sa terare a nà ba? Na kwo bi bôri sa Jésu ré na Kema Emen hen na, ôbi a gôliɔ sa aɔga sa terare a nà.

⁶ Na Jésu Krist wo era sa terare a nà bi. Ôbi eraɔ naɔ kam men, kwôbe a men. Ôbi eraɔ na naɔ kam piniji ré, niɔba, ôbi eraɔ naɔ kwôbe a men*. Na Tini Emen a kelêna mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Wôsa Tunu hendé to hen a na tu kwôlê. ⁷ Wôsa are subu a gelêna mega wo Jésu ré na Kema Emen. ⁸ Aɔga subu bay a na: Tini Emen men, kam men, kwôbe a men. Are bay ka subu hen na, kwôlê woɔ na pôn. ⁹ Hena megêrna gawré ré kelêna kwôli aɔga ciré hôn ba, nana bi bôrna sa kwôlê woɔ bi wo hen. A hena nana bi bôrna sa kwôlo megêrna kelêna hen iyôɔ na, kwo Emen kelêna hen na, dɛ kwoɔi aɔa tô. Aɔ na Emen bi naɔ yiri a kelêna kwôlo gengɔj sa Kemari. ¹⁰ Kwôni wo bi bôri sa Kema Emen a ba, a henê sari a mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Niɔba, kwôni wo bi bôri sa Emen a ré ba, bô Emen mega ôbi benare iyôɔ. Wôsa ôbi bi bôri sa kwôlê wo Emen kôl gengɔj sa Kemari hen né. ¹¹ Kwôlê wo Emen kelêna bi a na: ôbi béna merê tu geɔ bi wo naɔ naɔi aɔa merê tu geɔ bi wo hen na, ôbi béna na naɔ geré wo Kemari. ¹² Wôsa hena kwôni wo ré bɔj naɔ Kemari ba, uwôɔ merê tu geɔ bi wo hen. A hena ôbi ré bɔj naɔ Kema Emen né ba, a upé merê tu geɔ bi wo hen né men.

* 5:6 5: 6 Kam na, kôl gengɔj na sa batêm men, kwôbe ba kôl gengɔj ba sa temay Jésu men.

Gelê wo naŋ kwini

¹³ En li magtubu hende to hen kelêŋge kwôli are bay ka hen kenbay ka ken bi bônŋe sa hini Kema Emen a hen, bi kené hôn mega wo kené ôriŋ naŋ merê tu geŋ wo naŋ kwini niŋ. ¹⁴ Hena nana enŋeriŋ Emen aŋga biŋ naŋ bô geyé wori hen na, nana hôn mega wo ôbi ré toy. Ôbi a, kirija nana dŋubu tumôri a ba, naa harê ré hen. ¹⁵ Hena nana hôn mega wo ôbi ré toy uwôlê wona na, nana hôn mega wo ôbi ré béna aŋga nana uwôli bay ka hen niŋ a men.

¹⁶ Hena kwôni ré gel yêni li têriŋ to a ôriŋ naŋ dŋi kibi temare a ré na, bi ôbi uwôl Emen wô sari aŋ Emen a biri merê tu geŋ. En kôl na kwôli fiŋé ka li têriŋ to a ôriŋ naŋ ci kibi temare a ré hen. Wôsa têriŋ to kwôni li ba, nêŋ temayri hen na, yi ya. Aŋ en kelêŋge na wo kené uwôl Emen wô sa bay lêre têriŋ hende to iyônŋi hen né. ¹⁷ Aŋga habiŋ kêm ka nana li hen na, na têriŋ tu Emen. Niŋba, têriŋ to a ôriŋ naŋ kwôni kibi temare a ré hen na, yi ya.

¹⁸ Nana hôn wo na i i wo ré na kema Emen ba, ré lê têriŋ ré niŋ. Kema Emen gemni aŋ ôbi lê habré a nêŋê gelêri ré niŋ.

¹⁹ Nabay ba, nana hôn wo nana na kami Emen niŋ. Niŋba, sa terare na bô emê wo ôbi lê habré a.

²⁰ Nana hôn wo Kema Emen ré era sa terare a nà aŋ béna tu melênê bi nana hônŋi Emen woŋ tiri. Nana ka Emen woŋ tiri bi wo hen wôsa nana biŋ naŋ Kemari Jêsu Krist. Kemari bi a na Emen woŋ tiri men, ôbi a na merê tu geŋ a men.

²¹ Kamnen kaŋê, déŋge tu melênê sa yerŋge a wô wo ma kena herê sa ô tibé kamrê hôriŋ.

Magtubu to wôôyi to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to wôô to Ja li hen

Ôbi lê magtubu hende to hen na, uwôge yiri dîré na kwo seri. Nijba, kwôlo si kibiri a na, gel wo ôbi ré ôrij nap tôte damaŋ sa bîné bay ka ôbi li magtubu biji hen. Ôbi kôlij na Iyore to Emen dôri hen men, kôlij kamne a men. Iyore hende to hen na, gel na églis nap bay ayê bôô ka bô (bêrsé 1).

Ôbi dôbe ibiyare bô gawré bay ka hen bi bay ré ay geré wo bij nap tu kwôlê men, bay ré perij a men (bêrsé 1-6) men. Ôbi yêge marji gengij sa bîné ka ermê woji yi môj kwo ka ôbi kôl kwôliji bô magtubu to Ja to tumô hen iyôŋ (bêrsé 7-11). Ôbi duu kibi magtubu tori kôlijji kwôli kergare tori iyére toji a men, kôlijji kwôli dosé to églis to pôni men (bêrsé 12-13).

Mega bô magtubu to Ja to tumô hen na, to nà kôba, kôlji bi bay ré bô dô men, ré đubu sa têrji a tô ayê bôô woŋ tiri a hen.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen béré mini Iyore to suri to Emen dôrê hen men, en li bij kamné ka en pirji tiri a men hen. Na nôbi penen a peréŋge hen mera ré, nijba, bîné kêm ka hôn kwôlê woŋ tiri hen kôba, peréŋge a men. ² En peréŋge wôsa kwôlê woŋ tiri wo yi bôrna hen na, a yé kwôy nap kwini.

³ Men, Ibarna Emen nap Jésu Krist Kema Ibarna Emen a teré kibrij sarna men, bay a beré tu ja tona men, bay a béna bô jalé

a men. Derê bi wo kêm hen yi wô sarna nabay ka nana bi bôrna kwôlê woŋ tiri a hen men, wô peré wo nana perij yerna hen a men.

Tôô to gengij sa peré

⁴ Yen dôren damaŋ wôsa en toy mega wo kamné ka pôni jé lèreji ré bij nap kwôlê woŋ tiri mega wo Ibarna Emen na ay tori bi nana li hen a men. ⁵ Iyore, en uwôlê bi nana pirijge yerna. Kwôli peré bi wo en li magtubu béré kwôli hen na, na tôô tóni to kôrbi ré, nijba, na kwo na nana toy ca tumô kap hen. ⁶ Peré bi wo hen na, na bê kwôlê sa tôô to Emen a. Ôbi a na tôô to Emen to na ken toy ca tumô hen men, na tôô to na kôl kené perij yerŋge nap wulê wulê hen a men.

⁷ En kelêŋge hen iyôŋ wôsa bîné kap bay lamêre kirij kwône sa terare a nà ka kôl Jésu ré yêŋ môj gawra ré men, ré era sa terare a nà ré a men. Ôbi kelêre kwôlê bi wo hen na, na ôbi lamêre kirij men, na ôbi bayi *Krist men. ⁸ Iyôŋ ba, ken dî tu melênê sa yerŋge a bi jé wo ken li hen na, kené uwôŋij sa kôbreŋge điba, bi mène déj iyôŋ né.

⁹ Hena kwôni ré bi bôri sa kwôlê wo Jésu gel hen ré aŋ bi kwôlê wo đanji wôni a sara a na, kwôni bi wo hen bij nap Emen né. Nijba, kwo bi bôri sa ari gelé ka Krist hen na, ôbi bij nap Ibarna Emen men, ôbi bij nap Kemari a men. ¹⁰ Na ôbi wo hen aŋa ené kelêŋge hena kwôni ré era legerŋge a aŋa ré gelêŋge na kwôlê bi wo hen ré na, ken bîri yerŋge a ré men, ken liri dosé ré a men. ¹¹ A hena kwôni wo ré liri dosé na, ôbi bij nap dî sa jé lêri wo habij bi wo hen a.

Kwôlê woŋ dirij kibi

¹² En ôrij nap kwôlê gaŋ ya wo ré ené kelêŋge nijba, en nêm lê kêm bô magtubu to nà ré. En gey

ené erê gelênge aŋ naa merênge
bem iyêlêri senge aŋ bi yerna ré
derêna bem cerêd.

¹³Kam yêêrê to Emen dôre men
hen lêrê dosé.

Magtubu to subi to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to subu to Ja li hen

Magtubu to na na, na gawra wo uwôge yiri kwo seri bi a lê hen (bêrsé 1, 2 Ja bêrsé 1). Ôbi li bij na gawra wo bay uwôgeri Gayus hen. Gayus bi wo hen na, kwôlê wôni wo hônij gan gengij sari ba, nap nijba, kôl iyôn ba, ôbi ré na ôbi bôo pôn tô geré tu kwôlê wo Emen a. Hal wori yi gay nap kwo Diyotrêp woñ ôbi gwôserê kirij wo na kôl kwôlo habij gengij sa kwo seri bi wo hen hen men, ôbi na kwôni wo ßu kergê yiri a ré a men.

Ôbi lê magtubu hende to hen ay kibi Gayus sa bôo pôn wori a men, wô lê wo ôbi li nap bay ayê bôo hen a men (bêrsé 1-8). Ôbi fare wô hal wo Diyotrêp (bêrsé 9-10) men, ôbi dô kwôli Démétrus woñ ôbi ayê bôo wo pôni hen dô men (bêrsé 11-12), dema ré kôlji kwôli kergare tori iyére toji a hen men, kwôli dosé to milnérji men (bêrsé 13-15).

Bô magtubu hende to hen na, kôl na kwôli lê kergê men, beré yênm yem a a men na, gel na peré nap bôo wo pôn gengij sa tu kwôlê.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen bem jôbi melapnen Gayus wo en purem bôn pôn hen.

² Melapnen wupê, en uwôl Emen bi are kêm ré dô bem men, bi ômpare toni ré lêm ré mega tunum môrij dô tumô Emen a hen iyôn men.

Bay ay kibi Gayus

³ Yen dôren damañ kirijna yênerna bay ayê bôo saji nà an kôlenji wo jeré dî yem yi tu kwôlê men, jeré li are nap geré wo tu kwôlê bi wo hen a men. ⁴ Kirijna en toy wo kamnen ré li anğan derôre hen iyôn a men na, yen dôren damañ dê are kêm.

⁵ Melapnen wupê Gayus, lê wo ju li nap yênerna bay ayê bôo kap iyére nap kap kergê hen a men na, ju li na nap bôo pôn tiri. ⁶ Bijé bay ka ju li nap ci hen na, bay heramem kibi bay ayê bôo ka nà kôl iyôn ba: «Ôbi peréni damañ.» An en hô uwôlen bi jeré li nap ci mega wo Emen gey hen iyôn tô kergare toji a. ⁷ Kergare hende to bay ô hen na, na wô lê jé wo Jêsu Krist an bay uwôn ani kôbi bay ayê bôo ré hen né. ⁸ Na ôbi á, nabay kap bay ayê bôo nana a lê nap bijé bay ka hen an bi ré gelji wo nana bij nap ci sa jé wo bay li gengij sa kwôlê woñ tiri bi wo hen hen.

Si Diyotrêp nap Démétriyus

⁹ Gayus, en li magtubu jép bij églis tonje menba, Diyotrêp wo kôl diré na kwo dami bô églis a hen li sa iyêrê an kap toyé kwôlê bi wo en kôl hen. ¹⁰ Wulê wo na erê geléngge hen na, na deréngge tô kwôlê woñ benare bi wo ôbi pôy déni sarni a hen. Na kwôlê woñ benare bi wo hen a ôbi ré kôl mera ré, nijba, ôbi kap beré bay ayê bôo kap kergê hen yiri a a men. An hena bijé ka dangi ré gey beréji a yirji a kôba, ôbi jôrji a men. An kôlji diré dagéji bô églis a.

¹¹ Melapnen wupê, ô tô jé lê bijé ka habij a hen né nijba, ju ay hal wo bijé kap bay lêre anga dôri hen dî. Kwôni woñ ôbi lêre anga dôri na, na kwo Emen, nijba, kwoñ ôbi lêre anga habij hen na, hôn Emen né kwôy.

¹² Kwo Démétriyus ba, bijné kêm kôl kwôlo dôri gengijn sari. Men, béré kwôlo Emen wo ôbi uwôl hen kôba, gel wo ôbi ré li anğa dôri. Nibay kôba, nini bijn sara mega wo ôbi ré li anğa dôri. Añ ju hôn wo niné kelê kwôlé woñ benare ré.

Kwôlé woñ derijn kibi

¹³ En ôrij nañ kwôlé gañ ré ené kôlem nijba, na nê mê lê bô magtubu to nà kêm né. ¹⁴ En gey ené erê ô gelem hen ya hen na, naa erê iyêlêri senge. ¹⁵ Bi bô jalé wo Emen baa nañ ju.

Milném kêm lêm dosé men, ju lij milnéni pôn pôn kêm dosé béni men.

Magtubu to Jud li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jud li hen

Magtubu to Jud na, lijn bijn na gawrê ka pôni mera ré, nijba, lijn bijn na bay ayê bôô kêm. Kwôlo kôlijn bô magtubu hende to hen na, gelijn nap kwôlo yi bô magtubu to Piyêr to wôôyi hen iyôŋ (2 Piyêr 2). Magtubu to Jud men, to Piyêr to wôôy hen a men na, li na kumbul nap gawrê kap bay cé kwôlo mène geré wo Krist an kôl na kwôli yijnare toj iyôŋ a tôŋ hen.

Bêrsé 1-2 hen na, ôbi kôl kwôlo kôl kwôli magtubu hende to hen.

Bêrsé 3-16 hen na, ôbi kurijn uné gawrê kap bay gelére anğan benare ka dôbe yiri bô églis a hen men, ôbi kôl kwôli kwôlo ré sa beré sarji kêm hen a men.

Bêrsé 17-23 hen na, bay ayê bôô ba, ôbi kôlji bi bay ré dëbu sa têrji a tô ayê bôô woji a.

Bêrsé 24-25 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori nap ayê kibi Emen wo pôn nêŋ hen men, kibi ôbi gôlijn nap na Jêsu Krist hen men.

Magtubu hende to hen kôl na kwôli hal wo habijn wo néé wo benare hen men, kwôli lê wo Emen a sa lê nap bay ayê bôô hen men, kwôli dé wo bay dî bôrji sari a hen men, sa Jêsu Krist a hen men, sa Tunu toj hendi bô bôrê hen a men (20-21).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Jud mana wo Jêsu Krist men, ena yêni *Jak a men.

En li magtubu hende to hen bijn bijné ka Ibarna Emen geyji an uwôgeji an na Jêsu Krist a geméji

hen hen. ² Bi Emen dî bôri jal sarŋe a men, bi bêŋge bô jalê wori men, bi peré wori baa nap ken damaŋ a a men.

Bay gelére anğan benare

(2 Piy 2: 1-17)

³ Milnên kapê, bôn yi na jeran bi ené lê magtubu bêŋge gengijn sa merê tu geŋ wo Emen bēna nabay kêm hen. Nijba, en bô mega ré na anğa dôri wo ené li magtubu hende to hen bi ené dôbijn ibiyare bôrŋge a an bi kené lijn kumbul wô dëbijn geran tô ayê bôô wonge a. Ayê bôô bi wo hen na, na Emen a bijn bijné ka na kari hen tēê pôn yôd. ⁴ En kôl hen iyôŋ, wôsa bijné ka pôni ka harijn tini Emen né hen, tôte yirji perêrŋge a nap jalê wô belé kwôlo gengijn sa beré tu na to Emen wona hen mēnê, an bi ciré uwôŋijn geré yijn yijnare toj iyôŋ a tôŋ to bôrji gey hen men, bay kap Jêsu Krist wo na ôbi sarna men, Kelma wona a men pôn nêŋ hen. Kwôli mēnê wo yi gengijn sa bijné bay ka iyôŋgi hen na, na lijn bô magtubu to Emen a ca nij.

⁵ Kwôlo na kelê hen na, ken hōn ca tumô nij, nijba, na hô jebé tô bôrŋge sara hōrijn. En gey bi kené hōn mega wo bô wulê wo na tumô hen na, Kelma Emen na sijn nap kam *Israyêl bô iyére to Ejipt a an, nijba, ôbi mēne ka bi bôrji sari a ré hen. ⁶ Men, ken hô erem sa *manê ka derômaran a ka bô néé wo Emen biji hen mega wo ré nēm ani ré tô an dji kini merêrji an hen na, Emen na harêji nap ganŋi musure biji kirijn kap dilemne culum a kwôy gemijn Wulê wo ôbi a sa jōrijn kwôlê sa bijné. ⁷ Men, ken hô erem a sa *Sodôm nap *Gwomôr nap iyére to mér sarji hen kôba, na liji na mega manê ka derômaran a bay ka hen men. Bay na yijn yijnare toj iyôŋ a tôŋ hen men, bay yijn nap megêrji impê men, nap megêrji

yébé a men. Ôbi a, Emen na ré pôrji biji bô tare to yi nañ kunu hen. Yi hen iyôn wô gelin ðiné kêm anga ré sa sa bay lêre are bay ka iyôngi hen.

⁸ Bîné kañ bay gelé anğan benare bay ka perêrñge a hen na, jé lêreji na hen iyôn men. Bay kôl Emen né kôlji kwôlê bô pelal a an bay ðerij tô kôbriji lij têrij nañ yirji gan men, kañij bê kwôlê sa dampare to Emen a men, tiirij manê ka derômaran a ka ôrij nañ hini emê hen a men. ⁹ Misêl wo na ôbi sa manê ka derômaran a hen kôba, na tiiré Jabel hen iyôn né. Wulê wo ôbi na narij nañ dî gengij sa kwogelê *Moyis hen na, ôbi na kôlij Jabel kwôlo habij ré, nijba, ôbi kôli iyôn ba: «Bi Kelma ðerem mera.» ¹⁰ Bîné bay ka hen na, anga bay hôn tôrji ré kôba, bay tiréji men, bay yi mega tanare to noni to erem kwôlê ré iyôn men, bay lêrê are iyôn a tón an are bay ka hen a yé tô mênê woji hen. ¹¹ Bîné bay ka iyôngi hen na, bô emê yi gengij sarji, wôsa bay ay geré wo Kayen men, doy uné lari liji an bay ge kay mega Balam iyôn men, bay na kwôlê mega kwo Kworé iyôn a men. An bay mênê môn kwori hen iyôn men. ¹² Kini emê wonge a tô yêñijare a na, bay tôbe yirji perêrñge a an gurérñge. Lê anğaji bay ka iyôngi hen na, li an bay erem na sa yirji a mera men, tayre diji sara ré men, bay yi môn yé emen wo kal dô an iyôn men, bay yi môn gurô wo kibi kelanêri a kôba, yêêri nañ iyôn, kal dôri nañ hanêri an yi mega ré ma têê wôl iyôn. ¹³ Men, bay yi môn mêw wo dami wo habij iyôn a men. Têrij toji yi tu wolé môn kworij wo kam daya sa bi nô iyôn men, bay yi môn têbêñge to erê si na si na hen iyôn a men. Emen jan kini merê woji bô kirij kan dilemne culum a an bay a merê

ya kwôy nañ kwiniji.

¹⁴ Kwo Ênôk wo na kunga Adam wo jôgij têê jii na kôl kwôlê gengij sarji tumô kôl iyôn ba: «Toyênge, Kelma a era hen a nañ kwônê manê kari ka derômaran a ka yi nañ jengêrji hen. ¹⁵ Ôbi a era wô jeré kwôlê sa ðiné ka sa terare a nà kêm men, a perê bay henê Emen né hen wô kibi anga habij kêm ka bay li hen men, wô kibi kwôlo habij kêm wo bay kôl gengij sa Emen hen a men hen.» ¹⁶ Bîné bay ka iyôngi hen na, yirji dôrji ré men, bay ðare kwôlê kwôy kwôy men, bay li are kêm ka bôrji gey hen men, na bay uwôyré yi men, bay lamê ðiné bi bay ré gey kwôlê woji a men.

Tôo toñ ayê nañ yêgê maa

¹⁷ Milnên kanê, ermênge sa kwôlo bay jé ka Kelma wona Jésus Krist na kelênge ca tumô hen. ¹⁸ Bay na kelênge iyôn ba: «Wulê wo sa terare ré baa ða wo ta kerê nij hen na, ðiné ka pôni ré selênge. Bîné bay ka iyôngi hen hôn Emen né men, bay li anga bôrji gey a men.» ¹⁹ Men, na bay a lê ana karijare ré yi perêrñge a hen men, bay na limé ka doy anga bôrji gey hen an Tini Emen nañ bôrji a. ²⁰ Milnên kanê, kwonje kenbay ba, masênge bi ken lij nañ yernge an ken ðibij tô ayê bôl wonge wo yi sa Emen a hen men, uwôlênge Emen nañ néé wo Tunu toñ hendi bô bôré hen a men. ²¹ Men, ðênge yernge yi Emen wo perênge hen an ken gemij Kelma wona Jésus Krist woñ ôbi lê derê bi ré bênge gelê wo nañ kwini hen.

²² Berênge tu na to ðiné ka pôni ka gaanê sa ayê bôl woji a hen men, ²³ ka pôni ba, ken teraji kibi tare a an ken gôlij nañ ci men. Ka pôni ba, ken bô tu na toji men, ken dî tu melênê sa yernge a nañ ci a men wô wo bay maa lê an ka geré

kayê. Men, têriɲ toji to yi môɲ bargay ka *kagem hen kôba, ken hebe ré a men.

Heramé

²⁴ Ayêɲge kibi Emen wo nêɲ geméɲge hen aɲ bi kené heriɲ bô têriɲ a ré hen men, kwo a derê têriɲ tonɲe kêɲ aɲ, aɲ a ôriɲ naɲ ken ka erê dɛbé tumô kirɲ ka perañgi kari a naɲ yi derê hen a men. ²⁵ Ôbi a na Emen pôn hari men, ôbi a gôliɲ naɲ na naɲ geré wo Kelma wona Jêsu Krist hen men. Bi ayê kibi men, damɲare men, néé a men yi wô sari naɲ kwini. Na hen iyôɲ ayiɲ tôri ca tumô kwôy kemnêɲ. Aɲ a yé hen iyôɲ naɲ elê elê kwôy yôd.

*Amên, bi yi geliɲ hen iyôɲ.

Anğa Jésu Krist yêge sarji bijn Ja bô Pelal a Kwôlo kôl kwôli pelal wo jô Ja hen

Ja a na ôbi lê gerpé magtubu hende to nà hen. Ôbi gel are gay gay ka Jésu Krist yêge sarji hen (1: 1-2). Ôbi kôl kwôli anğa ôbi gel kirijna Tunu tojn hendi bô bôhé herbe sari a hen (1: 10). Kirijna ôbi lijn magtubu hende to hen na, ôbi mô na iyére to derô cér a to bay uwôgere Patmôs hen. Ôbi ge na geré a ré ô meré ya hen wô béré Kwôlo Dôri wo ôbi uwôl hen (1: 9). Wulê bi wo hen na, kelma wo dami wo Rômê gelijn tu bay ayê bôô gusijn damañ. Ja li magtubu hende to hen bijn na églispné ka jurgem ka bô emê wo Asi a wo kemnêñ ba, na Turki hen.

Bay gelijn tu bay ayê bôô gusijn wôsa bay hôn na Kelma Jésu Krist pôn nêñ hari hen. Perê kirijn bay ka habijn hen na, Ja li magtubu wô dôbji ibiyare bôrji a gengijn sa ayê bôô woji men, dé bôô woji a men. Magtubu tori hende to hen na, na kwôli anğa bô pelal a hen men, ka sarji yêgijn biri hen a men. Derê tô are bay ka hen na, i ba dô nañ ermé wori ermé wori. Nijnba, mawi kwôlê yi gay mega wo haw hen ba, habré ré ay joor hari, nijba, Emen sa gagay kenare wori a na, are kêna na bô kôbri a. Añ deré kibri ba, *Krist a ayê joor sa are bay ka hen kêna.

Ja ay tô magtubu tori gelijn yiri mega wo diré na mana wo Krist wo ji si kampné hen (1: 1-8).

Bô pelal wo tumô bi wo hen na, Jésu Krist kôlin Ja ré li magtubu bijn églispné ka jurgem ka bô emê wo Asi a (1: 9 - 3: 22).

Sapitre 4-5 cêgê ba, bay ay Ja ôrijn derômarañ a añ pelal kwône jôôri. Men, kôl na kwôli gawré ka ay kibi Emen nañ kibi Jésu Krist hen men. Kema Kwormo pôl surjéne wo jurgem wô bôlinj kibi magtubu (6: 1 - 8: 1). Sapitre 8: 2 - 11:19 kôl kwôli burunju to jurgem hen. Sapitre 12: 1 - 13: 18 kôl kwôli tanare to gelijn nañ cerew hen nañ to tanare to habijn hen. Sapitre 14: 1-20 kôl Kema Kwormo nañ gawré dubu môj nañ arew pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka uwôjn gelê hen men, kwôli jerê kwôlê wo manê ka derômarañ kôl kwôli hen a men. Sapitre 15: 1 - 16: 21 kôl kwôli baña gerêngê wo anğaj gelijnare gusijn ka Emen ka jurgem hen. Sapitre 17: 1 - 20: 10 kôl kwôli mênê wo Babilôn men, kwo tanare to habijn to gelijn nañ cerew hen men, kwo bay kibi Emen kañ bay benare hen men, kwo mara wo dami wo na Sidan a men hen. Sapitre 21: 1 - 22: 5 kôl kwôli derômarañ nañ terare to kôrbi men, Jérusalêm to kôrbi men. Sapitre 22: 6-21 kôl kwôli derê wo ôbi duu kibi magtubu tori yêgijn maa ka toy kwôlo gengijn sa anğa a era hen hen men, kôlji kwôlo kwo ji si kampné kôl hen a men, ôbi kôl iyôn ba: «En era ða hen ya.»

Ermé wo ôbi lê magtubu hende to hen na, na wô dôbijn harê bô bay ayê bôô a ré, nijba, na wô dôbji ibiyare bôrji a wô wulê wo kirijn ré sa iyêrê. Pelal bi wo hen na, na wô geléji jé lê wo Krist nañ jê sé kampné wori men, gengijn sa wulê wo kemnêñgi men, kwo kiyay a men.

¹ Gelêngge anğa Jésu Krist yêge sarji bijn bay ayê bôô hen. Emen biri bi ôbi ré yêge sa anğa ré sa sa hen biji. Na ôbi á, Jésu Krist ré jé mana wori wo derômarañ a yi mana wori Ja a bi ré kôli kwôli

are bay ka hen. ² Menba, Ja dôriþ bijné kwôli are bay ka kêm ka ôbi gel hen aþ kôl ré na kwôlo Emen woþ tiri wo Jêsu Krist a yêgê sari. ³ Aþ kwôni wo dêþse men, ka toy kwôlo hena kibi Emen a aþ lijn bô magtubu a aþ bi kwôlê sara a men hen na, yirji a sa dôrji. Wôsa wulê wo are bay ka hen a saþ hen na, baa dfa nij.

Dosé to Ja lijn églis ka jurgem hen

⁴ Na nôbi Ja a lê magtubu hende to hen bijn églisþê ka jurgem ka bô emê wo Asi a hen lijnji dosé. Bi bô derê naþ bô jalê wo Emen wo na Emen wo mô ca tumô men, mô ya aþ a sa sa hen naþ kwo tunu to jurgem to dëbu tumô gagay kenare wori a hen. ⁵ Men, kwo Jêsu Krist woþ ôbi derê kwôlê woþ tiri hen a men hen na, bi baa ré ken. Jêsu Krist bi wo hen na, ôbi a jê sé kampê tumô perê bijné ka ma a men, na Kelma woþ sa kilmé ka sa terare a na kêm men.

Ôbi peréna aþ deréna bô têriþ a sa kibi kwôbriri wo bijn tón wô sarna hen. ⁶ Aþ beléna nana yi gwogelê kilmé men, bay bê kwôbe a men ka Ibari hen. Bi ayê kibi naþ néé yi wô sa Jêsu Krist kwôy naþ kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁷ Geléþge, kirijna ôbi a hera bô kirij ka geri a hen na, bijné kêm a geléri naþ tirji men, ka na cibri naþ yêere hen kôba, a geléri a men. Men, tô yê bijné kêm ka sa terare a na a sômê wô hera wori bi wo hen. Na tiri a yé na hen iyôn. Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁸ Kelma Emen woþ ôbi néé wo na Emen wo na mô ca, wo mô ya men, a hera ya a men hen na, kôl iyôn ba: «Nôbi ena ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibrijji a men.»

Ja gel dampare to Jêsu Krist bô pelal a

⁹ Na nôbi Ja yêneþge wo suri wo bijn pôn naþ Jêsu Krist môþ ken-bay iyôn men hen a lê magtubu hende to hen béþge hen. En gelij gusij men, en fu bôn iyêre môþ kwoþge hen iyôn a men, wô *emê iyêre to Emen. Aþ nôbi ba, bay buren uwôlen sa iyêre to yi derô cér a to bay uwôgeri Patmôs hen wô kibi béré kwôlê wo Emen wo en uwôl béréri hen men, wô kelê wo en kôl Jêsu ré dô na kwôlê woþ tiri hen a men. ¹⁰ *Sa merê ta to na sa to Kelma hen na, Tini Emen têlen naþ néé wore kirij bay ka hen, menba, en toy tôô kwôni ôm kaþ ta mega buruþju iyôn. ¹¹ Aþ tôô hende to hen kôl iyôn ba:

«Aþga já gelé hen na, ju li bô magtubu a tón aþ ju jéþ bijn bijné ka Emen ka églisþê ka jurgem hen. Ju bijn églis to Epês men, to Smirn men, to Pêrgam men, to Tiyatir men, to Sardês men, to Piladêlpi men, to Lawdisé a men.»

¹² Kirijna en toy tôô hende to hen ôm hen iyôn na, en bare ené gelé kwôni wo iyêlen kwôlê hen, menba, en gel na lampa jurgem to bay li naþ lôr hen men, ¹³ en gel ani gelij naþ gawra iyôn perê lampa hende to hen a. Ôbi dôbe bargay ka yêþge kwôy era tón têri a aþ ha kabréri naþ arij woþ lôr men, ¹⁴ gusiri sari bôre môþ wôbge iyôn men, gusij tiri eþné môþ kôli tare iyôn men, ¹⁵ têri jerapné môþ musure to busu iyôn men, tôri ôm môþ tô kam kaþ biyê ka dami iyôn men, ¹⁶ ôbi fu têbêþne jurgem kôbri woþ gusurô a men, yebere to dii si kibri a men, tiri jerapné môþ tare toþ dïþne iyôn a men. ¹⁷ Kirijna en giili hen iyôn na, en kurij tumôri a burug mega temay gawra iyôn. Menba, ôbi uwôl kôbri woþ gusurô san a aþ kôlen iyôn ba:

«Kemna ré, wôsa ena kwo tumô men, kwoþ gerþé a men. ¹⁸ Ena ôbi merê tu geþ, na en ma nijba,

haw hen ba, en mô tu geɲ naɲ kunen niɲ. En ôriɲ naɲ néé sa temare a men, sa kirɲ ka biɲé ka ma môriɲ ya hen a men. ¹⁹ Are bay ka kêm ka ju gel hen men, ka a era hen a men na, li bô magtubu a. ²⁰ Têbêɲne to jurgem to ju gel kôben woɲ gusurô a hen naɲ lampa to jurgem to bay li naɲ lôr hen a men na, na dôrem tôri ju toy. Têbêɲne to jurgem hen na, na *manê ka derômaraɲ a ka jurgem ka Emen diɲi bô sa églisɲê ka jurgem hen men, lampa to jurgem hen na, na églisɲê bay ka jurgem hen a men.»

2

Magtubu to bay jéɲ biɲ églis to Epês

¹ Ani bay ka gelɲ naɲ gawra hen hô kôlen iyôɲ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jéɲ biɲ mana wo derômaraɲ a wo églis to Epês, kôli iyôɲ ba: «Kwôlo na na, na kwôlo si kibi kwo fu têtêɲne to jurgem kôbri woɲ gusurô a hen men, ô perê jelgare to erêɲgêre jurgem to bay li naɲ lôr hen.» »

² Ôbi kôl iyôɲ ba:

«En hôn jé lêrem men, merêné wo ju merên sa jé wom bi wo hen a men, ulê bôô wom sara hen a men. Men, en hôn wo bay lê habrê na, jeré gey naɲ ci sara ré men, biɲé ka kôl ciré na bay jé kapê hen na, ju kôbe jé lêreɲi menba, ju hôn wo bay ré na bay benare déɲ iyôɲ. ³ Men, ju gelɲ gusɲ aɲ lêɲniɲ tô a wô san kôba, yem ilem sara ré. ⁴ Niɲba, aɲga en kapɲ naɲ ju na, na wôsa ju puren môɲ kwo tumô ré. ⁵ Erem sa jé lêrem wo tumô a aɲ ju gel herê wo ju hô cêgê hen. Iyôɲ ba, haw hen na, ju di jé lêren wo haw hen baa aɲ ju li kwo tumô hen hôriɲ di. A hena jeré kapɲ ba, na hera sa derê jelgare

toɲ teré lampa tom hen ôrgiɲ. ⁶ Niɲba, aɲga en denem sara na, na wô kapê wo ju kap jé lê bay tô Nikwolas mega wo nôbi kôba, en kap hen iyôɲ men.»

⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyɲi kwôlo Tunu kôliɲ églisɲê hen.»

«Kwo ay joor ba, na ayê tôô biri bi ré ôm yê gurô woɲ merê tu geɲ wo mô derô yagê wo Emen a hen.»

Magtubu to bay li jéɲ biɲ églis to Smirn

⁸ Ani bay ka gelɲ naɲ gawra hen hô kôlen iyôɲ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jéɲ biɲ mana wo derômaraɲ a wo églis to Smirn kôli iyôɲ ba: «Na kwôlo si kibi kwo na kwo tumô men, kwôɲ gerɲé men, kwo na ma aɲ mô tu geɲ hôriɲ hen.» » ⁹ Ôbi kôl iyôɲ ba:

«En hôn gusɲi to ju gelɲ hen men, en hôn niɲré tom a men. Hen iyôɲ hari kôba, ju na ôbi uné. Men, en hôn kwôlo habiɲ wo bay kôl gengiɲ sam hen a men. Biɲé bay ka kôl kwôlo habiɲ gengiɲ sam hen na, bay bô yirɲi mega ciré na Jubɲê niɲba, bay na iyéɲ dapare to Sidan. ¹⁰ Era baa tumô a hen na, já gelɲ gusɲi niɲba, ju sun né wôsa Sidan a perê ka pôni perêɲge a hen bê a dangay a bi diɲé séliɲ bôriɲge men, bay a geléɲge gusɲi sa môɲ, niɲba, ju bi bôm san a kwôy ju maɲ dema ené bem jabga woɲ gelê wo naɲ kwini hen tô.»

¹¹ «Kwo maari ré ya ba, bi toyɲi kwôlo Tunu kôliɲ églisɲê hen.»

«Kwo ay joor ba, a maɲ temare toɲ têtê wôô ré niɲ.»

Magtubu to bay jéɲ biɲ églis to Pêrgam

¹² Ani bay ka gelɲ naɲ gawra hen hô kôlen iyôɲ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aɲ ju jéɲ biɲ mana wo derômaraɲ a wo églis to Pêrgam, na kwôlo si kibi kwo fu yebere to

dami to dii kôbri a hen.»¹³ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn wo kirij ka jeré môrij ya hen na, na kirij ka Sidan ôm iyére ya. Wôsa wulê wo bay derij Antipas woj ôbi bôô pôn woj ôbi deré kwôlen iyére tonje a kirij ka Sidan ômij iyére ya hen kôba, ju fu bôm iyére dîba, ju kapen né.¹⁴ Nijba, anja en kap nap ju na, na wôsa ju dî bijé ka pôni perêrñge a hen bij nap ari gelé ka Balam wo na gelij Balak gwosoy lamê kam *Israyêl bi ré ômij tanare to bay tibij kamrê hen men, bi bay ré yij yijare toj iyôn a tôñ hen a men.¹⁵ Bijé ka pôni perêrñge a hen kôba, li na mega hen iyôn men. Wôsa bay bij nap ari gelé ka bay tô Nikwolas gel hen.¹⁶ Iyôn ba, haw hen ken dî jé lêrenge bi wo iyôn gi hen baa nij, réba na era upéñge hen ya sa sêñ nap bijé bay ka hen nap yebere to si keben a hen.»

¹⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églisnê hen.»

«Añ kwo ay joor ba, na biri kwô wo bay uwôgeri *man wo yi kini uwôbêri a hen men, na biri jerew wo bôri wo hini wo kôrbi yi ya hen men. Hini bi wo hen na, kwôni woj ôbi upéri hen a henê mera.»

Magtubu to bay jép bij églis to Tiyatir

¹⁸ Ani bay ka gelij nap gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a añ ju jép bij mana wo derômarañ a wo églis to Tiyatir, na kwôlo si kibi Kema Emen wo tiri enné mega tare iyôn hen men, têri jerapnê môñ musure to busu iyôn hen a men.»¹⁹ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêmen, peré wo ju puren hen men, bê wo ju bi bôm san a hen men, lê wo ju li nap bijé hen men, ulê bôô wom a men. Añ jé wo ju li haw

hen na, dê kwo na ju li tumô hen.²⁰ Nijba, anja en kapem na, na wô wo ju dî Jéjabêl to kôl teré na hende kibi Emen hen lam bay jé kapê añ bay yij yijare toj iyôn a tôñ men, bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen a men.²¹ En dere kirij dê bi ré dî jé lêre wo iyôn gi bi wo hen baa, nijba, hende kap belé cêgere bij jé lêre wo habij bi wo hen.²² Ôbi a, ené dere nap ômpare añ hende nap bay bijare nap tu bay ka hen, hena bay ré dî jé lêreji bi wo hen baa ré men, toy kwôlê keben a ré a men na, bay a gelij gusij damañ.²³ Men, na bé kamne a ma añ églisnê kêmen a henê mega wo ené na ôbi henê ermé wo gawrê men, anja bay ré gey a men. Añ i i kôba, na têbri sa kôbri nap jé lêri jé lêri.»

²⁴ «Kwoñge kenbay ka Tiyatir ka pôni ka ken bij nap iyore hende to hen sa ari gelé kare kap habij bay ka hen ré hen men, ken toy kwôlê wo Sidan wo bay kôl ré yi nap kini uwôbêri hen né a men hen na, na déñge ani kani ka néy sarñge a ré nij.²⁵ Iyôn ba, ken bi bônge sa kwôlo na en kelénge hen a kwôy jép wo na herañ.²⁶ Añ kwo li anja bôn gey hen kwôy ayij joor ba, na sa biri tôô bi ré gôlij sa tô yê bijé ka sa terera a nà. Añ tôô hende to na biri hen na, na to Iban kôba, na ben hen iyôn men.²⁷ Añ ôbi a emê sa bijé nap celañ woj musure men, bay a téji mega wo bay sêñ bapê ti hen iyôn men.²⁸ Kwôni bi wo hen na, na biri telabo.»

²⁹ «Kwo maari ya ba, toyij kwôlo Tunu kôlij églisnê hen.»

3

Magtubu to bay jép bij églis to Sardês

¹ Ani bay ka gelij nap gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aṅ ju jéṅ bijn mana wo derômaran a wo églis to Sardês kôli iyôn ba, kwôlo nà ná, na kwôlo si kibi kwo ôriṅ naṅ tunu to jurgem to li jé bijn Emen hen men, ôriṅ naṅ têbêṅne to jurgem tôri a a men hen.» Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêm. Bijné ba, kôl yaṅ ba, jeré mô hen na tu geṅ, niṅba, ju na temay gawra. ² Ka tum aṅ aṅ ju paṅ aṅga yi kôm a hen wô wo bay maa ma yôd. Wôsa en gel wo jé lêrem sél dega dega tu Emen wupê a ré. ³ Bi bôm jebem sa kwôlo na ju toy tumô aṅ na ju bi bôm sara hen. Di tô têriṅ lêrem baa aṅ ju bi kwôlê sa kwôlo na ju toy a hen. A hen a jeré ka tum aṅ ré ba, na sé sam a mega ôbi gemsare iyôn aṅ sa hende to na saṅ hen na, kwoni a henê ré. ⁴ Iyôn hari kôba, bijné ka pôni perêṅge a Sardês a hen na, bay di bargay kaji *kagem né. Bay a tôbê bargay kaji ka bôderê bay ka hen aṅ bay a erê naṅ en wôsa bay nê. ⁵ Kwo ay joor ba, na biri bargay ka bôri terij men, na mênê hini bô magtubu toṅ merê tu geṅ hen né a men. Na ôriṅ naṅ di tumô Iban a men, tumô manê kari a men aṅ na kôli iyôn ba: «Kwo nà ná, na kupê.»

⁶ «Kwo maari ya ba, bi toyiṅ kwôlo Tunu kôliṅ églisṅê hen.»

Magtubu to bay jéṅ bijn églis to Piladêlpi

⁷ Ani bay ka gelij naṅ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aṅ ju jéṅ bijn mana wo derômaran a wo églis to Piladêlpi kôli iyôn ba, na kwôlo si kibi kwo hena ligi Emen a aṅ kôl kwôlê woṅ benare ré hen men, na kwo bu aṅgaṅ belê kibi iyére ka kelma Dabid kôbri a hen men, na kwo bôl kibi iyére ba, kwôni a nême legé hôriṅ ré hen men, kwo lege

ba, kwôni a nême belê ré hen a men.» ⁸ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêm. Wôsa en hôn néem dê hari, niṅba, ju bi kwôlê sa kwôlê wupê a men, ju di bôm pôn san a a men dîba, ju kapen ré. Haw hen en bôl kibi iyére bem aṅ kwôni a nême legé hôriṅ ré. ⁹ Gel, aṅga na lê naṅ bay tô Sidan bay a na: bay kôl kibriji a ciré na Jubnê, niṅba, bay na Jubnê ré a men, bay kôl na kwôlê woṅ benare déṅ iyôn. Na biji bi bay a era sa dêm tijare dema bay ré henê wo ené geyem. ¹⁰ Wôsa ju bi kwôlê sa kwôlo na en kôlem jeré dube sa têm a hen. Mega ôbi wo ju li hen iyôn na, nôbi kôba, na gemem bô gusiṅ to a sa lê bijné hen, wôsa na gusiṅ hende to hen a sa derê tu kwôni ré men, na gusiṅ to a sa sélé gawré pôn pôn kêm men. ¹¹ Baa da wo na hera niṅ hen na, ju bu aṅga ju ôriṅ hen dô wô wo kwôni maa lamem aṅ já baa upé sa kôbi wom wo gengij sa ayê joor wom bi wo hen. ¹² Kwo ay joor ba, na biri a yé môṅ gurô ala wo *iyéy Emen to Emen wupê iyôn aṅ bay a erê aṅê ré kwôy niṅ. Na dé hini Emen wupê sarji a men, na dé hini iyére to Emen wupê sari a a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalém to kôrbi hende to hena na derômaran a to Emen a jor. Men na dé henen wo kôrbi sari a a men.»

¹³ «Kwo maari ya ba, bi toyiṅ kwôlo Tunu kôliṅ églisṅê hen.»

Magtubu to bay jéṅ bijn églis to Lawdisé

¹⁴ Ani bay ka gelij naṅ gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a aṅ ju jéṅ bijn mana wo derômaran a wo églis to Lawdisé kôli iyôn ba, na kwôlo si kibi kwon tiri hen men, ôbi derê kwôlê woṅ tiri woṅ ôbi bôo pôn hen men, ôbi na tô ari dé ka Emen ka gay gay

hen kêm a men.» ¹⁵ Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôn jé lêrem kêm. En hôn wo jeré li jé wupê nap bôm pôn né. Wôsa jé wom jal ré men, uwoy ré a men ap yi lim lim iyôn mera. A hena ré jeré jal ba, ré derê men, jeré uwoy kôba, ré derê a men. ¹⁶ Mega wo ju jal ré men, ju uwoy ré a men, ap ju yi lim lim hen na, na tebem ap. ¹⁷ Wôsa ju erem mega wo jeré na ôbi upé wo dami men, doy ani kani ré lêm ré a men, nijba, ju hôn wô nimré to ré ta derem hen iyôn ré kwôy. Nimré lêm men, ju ô tôm senge men, tum tij a men. ¹⁸ Dén bi na gelem angap lê: kel lôr woj kij kôben a bi ju yij ôbi upé woj tiri bi men, ju kel bargay ka bôri bi ju têlij yem wô tayre to ju ô yem senge hen men, ju kel angap ulê tu a bi ju uwôl tum a ap bi ju gelij kirij dô hôrij. ¹⁹ Wôsa nôbi na, kwôni wo en geyri ba, en hali men, en geli tu melênê a men. Iyôn ba, haw hen na, ju bi yem gwam men, ju di ermé wom wo iyôngi hen baa nij a men. ²⁰ Gel, en dëbu kibi geré en di kermij, a hena kwôni ré toy tôn apa ré bôl kibi kermij ben na, na sé bô iyére tori a ap nôbi nap di nijna emé are pôn. ²¹ Kwo ay joor ba, na biri bi mô nap en sa gagay kenare wupé mega wo nôbi en ayij joor ap en môrij nap Iban sa gagay kenare wori a hen iyôn men.»

²² «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo Tunu kôlij églisné hen.»

4

Kibi geré wo derômaran bôlij

¹ Cêgi kwôlê bi wo Tunu kôlij églisné hen iyôn nij, menba, en gel kibi geré bôlij derômaran a. Ap en toy tôo gawra wo na kôlen kwôlê tumô nij hen.

Na tôo to na ôm môj burujju iyôn hen. Tôo hende to hen kôl

iyôn ba: «Daya ta nà ap na gelem anga a era hen.»

² Kirij bay ka hen na, Tunu era lew sa telen ta menba, en gel gagay kenare wo derômaran a ap kwôni mô sara. ³ Tu kwôni bi wo hen jeranê môj jerew wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sarduwan men hen. Men, môbre to jeranê môj jerew iyôn hen kôba, yi mër gagay kenare bi wo hen. ⁴ Gagay tôre wôo kibi pôrbu mô mër gagay kenare bi wo hen. Gagay bi wo tôre wôo kibi pôrbu hen na, surpnê mô sara pôn pôn kêm. Surpnê bay ka hen na, tôbe bargay ka bôri nap jabga kenare kwo bay li nap lôr hen sarji a a men. ⁵ Gagay kenare bi wo mô derôre a hen na, emen wulan ya men, ôn ya men, tôo gawré ôm ya men, tay tô deperere jurgem berare kirij tumôri a a men. Tay tô deperere hende to jurgem hen na, na tunu to jurgem to li jé bij Emen hen. ⁶ Tumô gagay kenare bi wo hen na, kirij en bey bey môj kami cér iyôn men, sél kalala môj gaasa iyôn a men.

Men, are pôrbu ka mô tu gej ka tirji tumôrji a men, cêgeriji a men hen dëbu mër gagay kenare bi wo derôre a hen a men. ⁷ Ari dé Emen bay ka hen na, kwo tumô gelij môj kwo iyôn men, kwo wôoyi gelij né kema kelba iyôn men, kwo subi tirji gelij né tu gawra iyôn men, kwo pôrbi gelij né keré wo uwônge hen iyôn a men. ⁸ Ari dé Emen bay ka pôrbu ka mô tu gej hen na, mesérji na jii jii kêm men, tirji gôr yirji kêm men, mesérji a men. Bay ay kibi Emen yoyre men, tu tare a men kôl iyôn ba:

«Kelma Emen, ju na kwo yi nap jengêri, kwo yi nap jengêri, kwo yi nap jengêri, wo gôlij sa are kêm.

Ju na kwo mô ca tumô, ju mô ya, ap a hera tô hen a men.»

⁹ Ari déri bay ka hen ay kibi kwo mô sa gagay kenare a aṅ mô naṅ kwini hen men, heramiri men, kôl kwôli dampare tori men, lipni dosé a men hen. ¹⁰ Men, kirijna ari déri bay ka hen ay kibri hen iyôṅ na, surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen kôba, cubu gubarji tumô kwo mô sa gagay kenare a aṅ mô naṅ kwini hen aṅ tibri men, tô jabga kenare woji bi wo hen bi tumôri a a men. Aṅ bay kôl iyôṅ ba:

¹¹ «Kelma woni, Emen woni, Ju nêṃ wo ñjné ré heramem men, ré gel dampare tom men, jôbi pôn nêṅ a na ôbi ibé iyêrê. Wôsa jôbi a dé are bay ka kêm hen men, jôbi a geyé bi bay ré yi ya hen a men.»

5

Magtubu to bay serij kebre kirij jurgem hen naṅ Kema Kwormo

¹ Menba, en gel magtubu to lêgerij to are lij si bôô men, si cêgê a men hen kôbi gusurô wo kwo mô sa gagay kenare a hen. Magtubu hende to hen na, bay serij kebre kirij jurgem. ² Menba, en hô gel *mana wo derômaran a woṅ ôbi gôlij sa kirij kôl naṅ tôri to dami kôl iyôṅ ba:

«I a nêṃ pelê serjé magtubu hende to jurgem hen aṅ dênjsij anṅa yi bô a hen ba?»

³ Kwôni naṅ, kwôni ré na kwo derômaran a, kwo sa terare a, kwo tô terare a kôba, a nêṃ pelê kibi magtubu hende to hen aṅ gelij anṅa bô hen né. ⁴ Menba, en kurij a sa sômê daman wô naṅê wo kwôni naṅ wo ré pôl kibi magtubu hende to hen aṅ ré gelij anṅa bô a hen. ⁵ Menba, perê surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen na, kwo pôni kôlen iyôṅ ba:

«Sôm né, gel kwo wo hena tô yê wo Juda a ðebu na ya ôbi

na tô môṅ wo kelma Dabid, ôbi na kwo gôlij sa are kêm, ôbi a nêṃ pelê kibi magtubu hende to jurgem hen aṅ gelij anṅa yi bô a.»

⁶ Menba, en gel Kema Kwormo ðebu ta ða naṅ gagay bi wo hen. Aṅ surjê ka tôre wôô kibi pôrbu hen naṅ ari ðê Emen ka pôrbu ka mô tu geṅ hen mééri ta. Kema Kwormo bi wo hen na, gelij né bay na ré wali duu bijn kwôbe iyôṅ. Kema Kwormo bi wo hen na, timjéri jurgem men, tiri kôba, jurgem a men. Tiri hende to jurgem hen na, na tunu to Emen to jurgem to ôbi jêre gôrij kirij kêm sa terare a na hen. ⁷ Kema Kwormo bi wo hen dôra ða ligi kwo mô sa gagay kenare a hen wô enṅé magtubu to yi kôbri woṅ gusurô a hen.

⁸ Kirijna ôbi enṅe magtubu hende to hen iyôṅ menba, ari dé Emen ka pôrbu hen naṅ surjê tôre wôô kibi pôrbu hen cubu gubarji tôṅ tumôri a. Aṅ i i ba, ôrij naṅ jêṅgê kôbri a men, parja wo bay li naṅ lôr wo bay bi gesamne wôn bôri ta hen a men. Gesamne hende to hen na, na uwôlê wo ñjné ka Emen uwôli hen. ⁹ Bay kebe kurôṅ wo kôbri ôṃ iyôṅ ba:

«Ju nêṃ enṅé magtubu hende to hen men, ju nêṃ belê kebre wo serij hen a men.

Wôsa bay na derem aṅ ju têbe sa tô yê ñjné ka gay gay naṅ tô môṅ wo gay gay naṅ kibi yê ñjné ka gay gay a men naṅ kwôbrem aṅ haw hen bay na ka Emen.

¹⁰ Ju liji lij ñjné kam ka jôbi a na Kelma woji men, ju liji bi bay yi kilmé men, bay bê kwôbe ka Emen wona a men.

Men bay a emê sa ñjné ka sa terare a na kêm a men.»

¹¹ Men, en hô gel *manê ka derômaran a ka kwôni nêṃ dênjsê

ré hen. Bay méére sa gagay kenare ta naŋ ari dé Emen ka pôrbu hen naŋ surŋé ka tôre wôô kibi pôrbu a men kebeji kurôŋ. ¹² Bay kebe kurôŋ naŋ tôrji to dami kaŋ a ta ôm iyôŋ ba:

«Kema Kwormo wo bay na diiri hen na, na ôbi ibé iyêrê men, ôbi ari uŋé men,

na ôbi tu melênê wo gôliŋ sa kirij men,

na ôbi néé men,

ôbi nêŋ wo ñiné ré gel damŋare tori men,

bay ré herameri men,

bay ré ay kibri a men.»

¹³ Men, en toy tôô ari dé Emen kêŋ ka derômaran a men, ka sa terare a na naŋ ka tô terare a naŋ ka bô cér a a men kêŋ kebeji kurôŋ ôm iyôŋ ba:

«Na ayêŋge kibi kwo mô sa gagay kenare a hen naŋ Kema Kwormo bi wo hen a men.

Bi ayê kibi naŋ damŋare naŋ heramê naŋ néé yi wô sarji kwôy naŋ kwini.»

¹⁴ Ari dé Emen ka pôrbu hen uwôlji sara kôl iyôŋ ba: «*Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.» Men surŋé kôba cubu gubarji tôŋ tumôrji a aŋ tibiji.

6

Kema Kwormo pôl serjé mag-tubu to jii hen

¹ Men, en gel Kema Kwormo ay tô belê kibi magtubu to bay serij kebre kirij jurgem hen. Ôbi bôl serjére wo tumô menba, ari dé Emen ka pôrbu hen na, en toy tôô kwo pôni ôm môŋ enê emen iyôŋ kôl iyôŋ ba: «Era!» ² Kirijna en bô menba, en gel henda wo bôri aŋ gawra wo mô sara hen na, ñu dêsê kôbri a men, bay dôbri jabga woŋ ayê joor sari a a men. Ôbi na bôy kumbul aŋ ô na wô biyé kumbul a sôŋ.

³ Kema Kwormo bi wo hen hô bôl serjére wo wôôyi menba, en toy tôô kwo wôôyi kôl iyôŋ ba: «Era!» ⁴ Menba, henda wo daŋgi soo. Henda bi wo hen na sêy peŋ. Aŋ kwo mô sara hen na, bay biri tôô bi ré era sa li kumbul sa terare a na aŋ bi ñiné ré derij yirji men, bay biri yebere to dami kôbri a a men.

⁵ Kirijna ôbi bôl serjére wo subu menba, en toy tôô kwo subu kôl iyôŋ ba: «Era!» Menba, en gel henda wo hendi soo aŋ kwo mô sara hen, ñu aŋaŋ jé are kôbri a.

⁶ En toy tôô ani ôm môŋ tô gawra iyôŋ perê ari dé Emen ka pôrbu hen, kôl iyôŋ ba: «Gursu to kwôni lij jé sa pôn ba, nêŋ na comlé risi pôn mera, a hena ré na mêre ba, na comlé subu. Kwo weŋ naŋ kami tinador ba, ju hebeji ré.»

⁷ Ôbi bôl serjére wo pôrbi menba, en toy tôô ari dé Emen ka pôrbu hen kwo pôrbi kôl iyôŋ ba: «Era!» ⁸ Menba, en gel henda wo mulay soo aŋ kwo mô sara hen na, hini na temare aŋ sa iyé temare ô tôri a a men. Bay jô kwa kirij sa terare a na aŋ biji tôô bi bay ré derij ñiné ya. Bay a derji naŋ yebere men, kurôŋ men, ka a naŋ temay ôŋpare men, ka pôni tanare to noni a derji a men.

⁹ Kema Kwormo bi wo hen bôl serjére wo bayi menba, en gel tini ñiné ka bay na derji wô kwôlo Emen wo bay na dô bij ñiné hen kini bê kwôbe a. ¹⁰ Bigné bay ka bay na derji wô kwôlo Emen hen na, kôl naŋ tôrji to dami kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Kelma woni, ju na ôbi bô bôrê men, ju na ôbi kelê tu kwôlé a men, ñiné ka na deréni hen ba, kirijna yôŋ a jeré jeré kwôlé sarji a wô geŋêni ba?» ¹¹ Menba, bay tôbeji bargay ka bôri aŋ bay kôlji iyôŋ ba: «Ulêŋge bôrŋge, wôsa kena kêŋ ré tô men, megêrŋge bay jé naŋ yênerŋge ka bi bôrji sa Emen

a hen na, bay a deréji mega wo bay na derénge hen iyôn dem aja ôbi ré sa jeré kwôlê tô.»

¹² Kirijna en gel Kema Kwormo bi wo hen bôl serpère wo jii hen menba, sa terare yebagijn men, tare bilijn hende mega bargay kañ mimé iyôn men, geseré bilijn sê môñ kwôbe iyôn a men. ¹³ Têbêjne herijn môñ yê tógôre to néy to kal lere iyôn. ¹⁴ Men, derômarañ a napê môñ wo bay lêgerijn magtubu iyôn men, kirijn ka karijn derô cér a hen nañ men, keram kôba, nañ kini merêri wo cay a hen a men. ¹⁵ Kilmé men, bijné ka damné men, bay sa asgarne men, bay upé men, bay néé men, limé nañ bay iyére a men kêm ô uwôbê bô uwormo keram a men, perê keram a a men. ¹⁶ Bay kêm sôm añ kôlij keram iyôn ba: «Herijn sarni a añ ju uwôbêni añ bi kwo mô sa gagay kenare hen ré geléni ré men, bi uwonje wo Kema Kwormo ré sa sarni a ré a men. ¹⁷ Wôsa wulêri sa wo bay a gelé uwonje woji nij, hen ba, i a nêmé debé ta tumôri a ba?»

7

Mana wo derômarañ talijn bijné ka Emen are bisijniji a men, anja a sa sa bijné ka Emen a men

¹ Cêgi are bay ka en gel hen na, en hô gel manê ka derômarañ ka pôrbu ka dèbe apê terare a kini pôrbu hen. Bay jôrijn kal wo kirijn pôrbu hen geré sa terare a nà men, sa cér a men, sa gurô a men. ² Menba, en hô gel *mana wo derômarañ a wo pôni so si tô emen iyôn añ buro anga talê ka Emen woñ ôbi merê tu geñ hen kôbri a. Menba, ôbi uwôge *manê ka derômarañ a ka Emen ka pôrbu ka ôbi na biji néé ré mênijn terare men, kam a men hen kañ a ta kôl iyôn ba: ³ «Terare nañ kam nañ gurô ka bay béñge

née bi kené mênji hen na, lênggiji ani ré tô kwôy wo nija talijn are bisijn manê ka Emen wona kerê dem.» ⁴ Menba, en toy bay jôren kwônê manê ka Emen ka bay tal are bisijniji a hen. Bijné bay ka hen na, na dubu arew nañ dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) kañ kam *Israyêl ka tô môñ wo môj kibi wôô hen (12).

⁵ Tô môñ wo Juda na, bijné dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijniji a men,

tô môñ wo Rubên na, bijné dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijniji a men,

tô môñ wo Gad na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁶ tô môñ wo Asêr na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môñ wo Nêptali na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môñ wo Manasé na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁷ tô môñ wo Simépôn na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môñ wo *Lébi na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môñ wo Isakar na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁸ tô môñ wo Jabulôn na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môñ wo Josêp na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môñ wo Bêjamin na, bijné dubu môj kibi wôô men.

Na kwônê gawrê ka tô môñ wo môj kibi wôô hen a bay ré talji are bisijniji a.

Kwônê bijné ka Emen ka gay gay ka dañ a tumôri a

⁹ En hô bô kirijn menba, en gel kwônê bijné ka kwôni nê mênjêji kerê ré ka hena tô yê wo gay gay a men, tô môñ wo gay gay men, kibi yê wo gay gay a a men debiji tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô Kema Kwormo a men nañ bargay ka bôri ka yêgnê yirji a men, nañ demañ gare a kôbriji

a a men. ¹⁰ Bijné bay ka hen iyêl kwôlê kaŋ a ta kôl iyônŋ ba:

«Gelê na kôbi Emen wona wo mô sa gagay kenare wori a hen men,

na kôbi Kema Kwormo a men.»

¹¹ Men, manê ka derômaranŋ a kêm dëbu méér gagay kenare men, surjnë men, are dé Emen ka pôrbu hen a men, manê ka derômaranŋ a bay ka hen heriŋ aŋ diji kuniji tôŋ tumô gagay kenare a aŋ tibiji Emen. ¹² Bay kôl iyônŋ ba:

«Na tiri! bi ayê kibi men, heramê men, tu melênê men,

dosé men, dampare men, ibé iyêrê men, néé a men hen na,

bay kêm na ka Emen wona wo mô naŋ elêri elêri naŋ kwini hen.

*Amên, bi yi geliŋ hen iyônŋ.»

¹³ Menba, suri wo pôni perê megêri a engeren iyônŋ ba: «Bijné bay ka tôbe bargay ka bôri ka yêŋnê hen ba, na ka yônŋ ba? Men bay hena yônŋ ba?» ¹⁴ Menba, en uwôli sara iyônŋ ba: «Kelma, nôbi en hônji ré, niŋba, jôbi ju hônji kêm.» Menba, ôbi kôlen iyônŋ ba:

«Na ðijné ka soji perê anŋan tu na a aŋ bay pel bargay kaji naŋ kwôbri Kema Kwormo aŋ sél ðaŋ ðaŋ, ¹⁵ na ôbi a, bay ré ðebij tumô gagay kenare wo Emen a aŋ bay ay kibri tu tare naŋ yoyre bô iyére tori a hen. Aŋ Emen wo mô sa gagay kenare wori hen gemji dô bô iyére tori a, ¹⁶ aŋ kurônŋ a liji ré men, kam a diji ré men, tare a jibéji ré men, kirij ka uwoy kani a uwoyji ré a men. ¹⁷ Wôsa Kema Kwormo wo dëbu ða naŋ gagay kenare a hen a abêji aŋ a ôriŋ naŋ ci kibi kam ka ge yôd ðiba, a hayé ré hen men. Emen a merê cémé tirji a pêt pêt a men.»

8

Kema Kwormo bôl serjére wo jurgem wo na gerjére niŋ hen

¹ Kirijna Kema Kwormo bôl serjére wo jurgem wo na gerjére niŋ hen na, kirij wôm sidij derômaranŋ a duu sa kôbi. ² Menba, en gel *manê ka derômaranŋ a ka jurgem ka ðebré tumô Emen a hen, menba, bay céji burujju pôn pôn kêm.

³ Men, en hô gel *mana wo derômaranŋ a wo ðanŋi wo fu parŋa woŋ lôr wo bay gusilirij gesamne bô a hen kôbri a aŋ eraŋ sa ðebij ða kwa kini bê kwôbe a. Men, bay biri ider damaŋ bi ré day naŋ uwôlê wo ðijné ka Emen aŋ bi ré gusul a kini bê kwôbe kaŋ lôr hen tumô gagay kenare wo Emen a. ⁴ Aŋ gusô ider bi wo hen naŋ uwôlê wo ðijné ka Emen hen, hena kôbi mana wo derômaranŋ a bi wo hen ô kwôy tumô Emen a. ⁵ Kirijna mana wo derômaranŋ a gusul are bay ka hen kô niŋ na, ôbi ay parŋa woŋ lôr bi wo hen aŋ dôriŋ disiri tare to kini bê kwôbe a hen wôn ta aŋ ula sa terare a na. Menba, emen ôn men, emen wulaŋ men, tôô gawrê ôm men, sa terare yebagij a men.

Kwôli burujju ka jii ka tumô ka bay ibe hen

⁶ Menba, manê ka derômaranŋ a ka jurgem ka bay ré céji burujju pôn pôn hen nan yirji wô ibére.

⁷ Kirijna mana wo derômaranŋ a wo tumô ibe burujju tori menba, garmê naŋ tare naŋ kwôbe pôliŋ ta aŋ uwôsij sa terare a na. Aŋ sa terare sodirij kirij subu aŋ kware wo pôni uwoŋ naŋ gurô wo mô ya hen men, kalmê ka geŋ ka yi ya hen kôba, uwoŋ a men.

⁸ Kirijna mana wo derômaranŋ a wo jôgij wôô ibe burujju tori menba, bay ay ani dami môŋ

keram iyôn wo enge tare aṅ bay nōgaji ula bô kam cér wo sa terare a nà kêm menba, kam cér bay ka hen sodirij kirij subu aṅ kwari wo pôni bilij kwôbe. ⁹ Menba, aṅga kwa bi wo subu hen bilij kwôbe hen ma kêm men, bato to yi kwa bi wo hen a kôba, mène kêm a men.

¹⁰ Kirija mana wo derômaran a wo jôgij subu ibe burujju tori menba, tēbēṅne to dami to enge mōj tare iyôn deran ta kurij kwa kam cér ka subu naṅ sa hanê kam a. ¹¹ Tēbēṅne hende to hen hene ôm: aṅga đaaj. Aṅ hende li aṅ kwa kam ka subu hen bilij đaj aṅ bijné kwône ka yi kam bay ka hen na, ma ma.

¹² Kirija mana wo derômaran a wo jôgij pôrbu ibe burujju tori menba, kwa tare to subu naṅ kwa geserê wo subu bilij hende culum men, kwa tēbēṅne to subu kêm kôba, bilij hende a men. Li aṅ tu tare ba, kwa kirij ka subu ka pôni hende men, kwa ka pôni ka subu berare men, yoyre kôba, kwa kirij ka subu ka pôni berare men, kwarji wo wo subu wo pôni hende men.

¹³ En bô kirij menba, en hô gel keré uwōṅge kelan ta aṅ kôl naṅ tōri to dami kôl iyôn ba: «Bô emê, bô emê, bô emê, kirija manê ka derômaran a ka baa subu hen a ibe burujju toji na, bô emê a lê bijné ka sa terare a nà daman.»

9

¹ Mana wo derômaran wo bayu ibe burujju tori menba, en gel tēbēṅne hena derômaran a kurij sa terare a. Menba, bay bore lakêlê kaṅ belê kibi iyom wo đogi hen kôbere a. ² Kirija tēbēṅne hende to hen bôl kibi iyom wo đogi bi wo hen menba, gusô so tugugu aṅ bu tu tare aṅ li kirij yi đugum. ³ Menba, kuu so polij naṅ gusô bi wo hen aṅ gôr sa

terare kêm. Aṅ kuu bi wo hen na, bay biri bi kirija ré jubum ba, bi ré lêm mōj kwo tigre iyôn.

⁴ Men, bay kôlji ré mène kalmé né men, maa gurô ré a men, nijba, ré cubu na bijné ka aṅgaṅ talê ka Emen naṅ bisinji a hen đi. ⁵ Bay ay tōrji bijn kuu bi wo ré gelij tu bijné bay ka aṅgaṅ talê ka Emen naṅ kibi bisinji a hen gusij kwôy geserê bay, nijba, deré a bay ré derji ré. Gusij hende to hen na yi mōj lê wo tigre lij gawré iyôn. ⁶ Wulé bi wo hen na, bijné a wogé temare ré derji nijba, bay a unéré ré men, bay a geyé bi temare ré derji nijba, hende a geré aṅ.

⁷ Kuu bi wo hen na, gelij naṅ yêndê ka bay đay lij kumbul iyôn. Aṅ ani tōbij sa kuu bi wo hen a mōj jabga woṅ lôr iyôn men, tirji yi mōj tu gawré iyôn men, ⁸ gusiri sarji yi mōj to yébé iyôn men, kaṅniji gelij mōj kaṅ kwo iyôn men, ⁹ bay tōbe ani kabrêri a mōj *bargay kaṅ kumbul ka bay li naṅ musure iyôn men, meserérji ôm mōj né pus kaṅ kumbul ka kwôni ka yêndê wu gerij iyôn men, ¹⁰ esijniji yi mōj kwo tigre iyôn men, cubu bijné mōj kwo tigre bi wo hen men. Na esijniji bi wo hen a na néérji wo bay a cibij bijné kwôy geserê bay hen. ¹¹ Kuu bi wo hen na, kelmari na mana wo habij woṅ ôbi sa iyom wo đogi bi wo hen hen. Mana wo habij bi wo hen na, naṅ kibi hébre ba bay uwôgeri «Abadôn» men, naṅ kibi grêk ba bay uwôgeri «Apoliyôn» men. Hini bi wo hen bôri na: «Ôbi mênê kirij.»

¹² Gusij to tumô na di jô nij aṅ baa wôd wo a era ya a.

¹³ Kirija en toy mana wo jii ibe burujju tori hen iyôn menba, en toy tōd ôm tibi kini bê kwôbe wo pôrbu wo bay li naṅ lôr wo yi tumô Emen a hen. ¹⁴ Gawra bi wo

hen kôlijn mana wo jii hen iyôn ba: «Busur manê ka pôrbu ka bay na harêji kibi cér wo dami wo bay uwôgeri Eprat hen ju biji ta.»¹⁵ Menba, bay busur manê bay ka pôrbu ka bay ré kôl kwôliji hen, biji ta bi bay ré ô deré bijné ka bay soderé kini subu hen kwarji wo pôn. Wôsa na manê ka bay na dji ré duu bijné hen iyôn gengij sa elê bi wo hen men, geserêri bi wo hen men, wulêri bi wo hen men tayriri hende to hen a men.¹⁶ Men en hô gel asgarjê kwône day sa yêndê eraji bay kwône gôlijn densê. En toy wo bay ré na milijôn arew wôd. ¹⁷ Pelal wupê bi wo jôren hen na, en gel yêndê naj bay dayêrji. Bay dayêrji bay ka hen tôbe bargay kaj kumbul ka enné mega tare iyôn men, hendu mursul mega wajne iyôn men, sêe mega deseré tare iyôn a men soji san a. Yêndê bay ka hen na, sarji gilij naj sa kwonê iyôn men, tare men, gusô men, puder to bô gusij bunu to lurij hen a men so kibriji a. ¹⁸ Tare naj gusô naj puder to bô gusij bunu a ka so kibi yêndê bay ka hen, na anja ômi kaj bay deré kwa bijné ka kirij pôn ka bay soderé kirij subu hen. ¹⁹ Yêndê bay ka hen na, esijniji naj kibriji a na nêrji. Wôsa esijniji bi wo hen na, gelij né kalaw iyôn. Esijniji bi wo hen sari ya, aj na sa kibri ôbi a bay ré derij bijné hen.

²⁰ Tô bijné ka baa ka anja ômi bay ka hen derji ré hen na, ôbi wo bay gel megêrji ma hen kôba, bay dî tô tibé kamrê kaji baa ré men, bay dî tô tibé tunu to habij hen baa ré men, bay dî tô tibé kamrê kaji ka bay ige naj lôr men, naj lari wo bay uwôgiri arja men burônj hen men, naj ka bay albe keram naj gurô hen a men na, bay dî tôrji baa ré kwôy. Kamrê

kaji bay ka hen na, gel kirij ré men, toy kwôlê ré men, ô ta ré a men. ²¹ Bijné bay ka hen na, dî tô deré megêrji baa ré men, dî tô misére toji baa ré men, dî tô yinare toji toj iyôn a tôj hen baa ré men, dî tô gemsare toji baa ré a men.

10

Kwôlo gengij sa môni magtubu to mana wo derômaraj a bu kôbri a hen

¹ Cêgi are bay ka hen menba, en gel mana wo derômaraj a wo danji wo gôlij sa kirij hen hena derômaraj era sa terare a na. Kirij ka geri méeri ta men, môbre yi mér sari mega jabga iyôn men, tiri jerajné môj tare to tay iyôn men, têri gelij môj kôli tare iyôn a men. ² Ôbi bu môni magtubu to bôlij a kôbri a men, dî têri toj gusurô bô cér wo dami a men, toj maa sa terare a men. ³ Men, ôbi iyêl kwôlê naj tôri to dami kaj a ta ôm môj sômê kwo iyôn. Kirija ôbi iyêl kaj a ta hen iyôn menba, en toy emen ône têe jurgem. ⁴ Kirija enê emen wo têe jurgem hen kô nij menba, en gey wo ené lê kwôli bô magtubu a menba, en toy tôd kwôni ôm derômaraj a kôlen iyôn ba: «Kwôlo enê emen bi wo hen kôl hen na, ju li kwôli bô magtubu a ré men, yêge sari bij kwôni ré a men.»

⁵ Menba, mana wo derômaraj a bi wo ené geli ré dî têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen ay kôbri wôj gusurô ta si derômaraj, ⁶ aj dusu yiri naj hini Emen wôj ôbi merê naj kwini wo dî derômaraj men, sa terare men, cér a men naj anja kêm ka yi bôrji a hen a men kôl iyôn ba:

«Are bay ka hen a sa haw hen a men dîba, a yé dé dé a sôñ ré nîj.»⁷ Men, ôbi hô kôl iyôñ ba: «Kirîja mana wo jôgîj jurgem a ibé buruñju tori na: Emen a deré kibi gengé wori wo na yi nañ kini uwôbêri wo ôbi na kôlîj bay jé kari kañ bay kibri hen iyôñ.»

⁸ Tôô kwôni wo ené toy ôm derômarañ a hen hô kôlen iyôñ ba:

«Ô engé môni magtubu to bôlîj to yi kôbi mana wo dî têri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen.»

⁹ Menba, en ô ligi mana bi wo hen añ en engereri ré ben môni magtubu hende to hen. Menba, ôbi kôlen iyôñ ba:

«Enge ju ôm. Hende a uyé kem a mega timne iyôñ nîjba, kirîja bîj bôôm menba, a payré denngôm.»

¹⁰ Menba, kirîja en enge magtubu hende to hen kôbri a ôm menba, hende uyé keben a mega timne iyôñ nîjba, kirîja bîj bôn a na, payré denngôm nañ dapêre.

¹¹ Menba, bay hô kôlen a kôl iyôñ ba:

«Hô ju ô kôlîj bîjé kwôlo Emen na kôl dîré lê nañ tô yé bîjé kwône men, emê iyére to gay gay a men, kibi yé bîjé gay gay men, nañ kilmérji a men hen.»

11

Bay deré kwôlê wo Emen ka wôô hen

¹ Menba, bay ben gurô wo yêngi won jé are añ kôlen iyôñ ba: «Ô ju ô jé *iyéy Emen men, kini bê kwôbe men, ju dêñse bîjé kañ bay tibé Emen ka mô ya hen a men. ² Nîjba, derô haba ba, ju dî ba, dîba ju jé ré wôsa Emen dî bîj na bay henêri ré hen. Añ sa iyére to yi nañ jengêre hen na, bay a dîrêre lîj têrîj kwôy geserê tôre

pôrbu kibi wôô. ³ Men bô geserê bi wo tôre pôrbu kibi wôô hen na, na jon nañ bay deré kwôlê wujê wôô ka a tôbê bargay kañ mimé yirji a añ a uwôlîj béré kwôlê wujê bîj bîjé.»

⁴ «Bay deré kwôlê wujê bay ka wôô hen na, debiji tumô Kelma Emen won ôbi sa bîjé kêm ka sa terare a nà hen men, bay yi mega gurô wo bay uwôgeri olibiyé kwo wôô hen men, mega jelgare top teré lampa to wôô hen a men. ⁵ Bay deré kwôlê wujê bay ka hen na, hena kwôni ré kôl dîré liji habrê ba, tare a sé kibriji a uwoyéri deré. Na hen iyôñ a bay ré deré kwôni wo gey liji habrê hen. ⁶ Wulê wo bay a uwôlîj béré woji bi wo hen na, bay nañ néé won jôriñ emen uwôngé men, kwo a lê kam bilîj kwôbe hen men, kwon bée habrê wo gay gay bi ré gelîj tu bîjé gusîj mega wo bôrji gey a men.»

⁷ «Añ kirîja bay uwôl béré woji bi wo hen kô nîj na, tanare a so bô iyom wo dogi a sa lê kumbul nañ ci añ hende a deréji. ⁸ Añ kwogelérji a yé kirîj ka bô iyére to bay na bérîj Kelma woji ya sa gurô tagelê hen. Sa iyére hende to hen na, bay gengere môñ *Sodôm nañ Ejipt. ⁹ Kwogelérji bi wo hen na, kwônê tô yé bîjé men, tô môñ wo bîjé men, bîjé nañ kibi kwôlê woji wo gay gay hen a men, bay a era kêm sa gelé kwôy wulê subu nañ kwari añ bay a geyé bi kwôni ré emji ré. ¹⁰ Bîjé ka sa terare a na kêm a séji peré wôsa bay deré kwôlo Emen bay ka wôô hen ré ma nîj. Bay a lê yi deré men, bay birîj are perêrji a a men, wô wo bay na ré gelîj tu bîjé gusîj gañ. ¹¹ Kirîja wulê wo subu nañ kwari bi wo hen kô nîj na, Emen hô bîji bul won meré tu geñ bôrji a añ bay hô béré añ

hena ta. Bijné kêm ka gelji tô béré woji bi wo hen na, kemnare liji damañ. ¹² Kirijna bay hena ta hen iyôn menba, bay toy tôô kwôni ôm dami derômarañ a kôlji iyôn ba: «Dayañge ta na.» Menba, bay day ta peré kirij ka geri tu bay bareji a. ¹³ Kirij bay ka hen na, terare yebagijn damañ. Añ iyére mô môj kene a menba, pôn tij peré sa bô iyére to dami hende to hen a. Terare hende to yebagijn hen duu bijné dubu jurgem añ tôrji wo baa hen kemnare liji damañ añ bay ay kibi Emen wo derômarañ a.»

¹⁴ Haw hen bô emê wo jôgijn wôô di jô nij, berêñge dô kwo jôgijn subu era hen ya.

Burujju to jôgijn jurgem to bay ibe

¹⁵ Cêgi bô emê wo wôôyi bi wo hen na, *mana wo derômarañ a wo jôgijn jurgem ibe burujju tori menba, en toy tôô bijné ôm wujuju derômarañ a kôl iyôn ba:

«Haw hen na, emê iyére to sa terare a nà, na to Kelma wona Emen nañ *Krist, kwo Emen dôri hen. Emê iyére hende to hen a yé nañ kunu.»

¹⁶ Menba, surjê ka tôre wôô kibi pôrbu ka mô sa gagay kenare woji tumô Emen a hen herijnji añ diji kwiniji tôñ tumôri a añ tibri. ¹⁷ Añ kôl iyôn ba:

«Jôbi ju na Kelma Emen woñ ôbi ibé iyêrê wo mô ca tumô, wo mô ya.

Nini lêm dosé wô kibi néé wom wo dê kirij wo ju day are kêm kôm a añ môrij sarji a hen.

¹⁸ Tô yê bijné ka hônem né hen bôrji na tarêji sam a, nijba, haw hen na, na kwom jôbi a tarem sarji a nij.

Men haw hen na, na Wulê wo já jôrij kwôlé sa bijné ka ma nij hen men,

na kwo já têbij bay jé kam kañ bay kem hen sa kôbri a men.

Men, na kwo já têbij sa kôbi bijné kam kêm kañ kamrê nañ ka iyêrjê ka bêm kwôlé hen men,

men na kwopj mênê bijné ka mêne sa terare hen yôd añ a men.»

¹⁹ Kirijna surjê bay ka hen iyêl kwôlé bi wo hen iyôn kô menba, kibi iyéy Emen to derômarañ a bôlij menba, sunugu toñ bijnare yi bô a hen yi ðañ tu wolé menba, emen wulané men, tô bijné ôm men, emen ône men, terare yebagijn men, garmê herijn damañ a men.

12

Iyore nañ tanare to bay uwôgere dragôn hen

¹ Kirijna are bay ka hen yi hen iyôn kêm kô nij na, anğañ gelé ka pôni si derômarañ a. Anğañ gelé bay ka hen, na iyore to bargay kare na tare to tay añ sêl têêre sa geserê hen. Jabga wo bay ayê joor wo yi sare a hen na, na têbêñne môj kibi wôô. ² Menba, iyore hende to hen yi kwo añ ta yê. Yê bi wo hen lere damañ añ hende sôm yere.

³ Menba, en hô gel anğañ gelé ka ðañgi si derômarañ a. Anğañ gelé bay ka hen na, na tanare to habij to gelij nañ mara wo dami añ sê. Sare na jurgem nañ jabga woñ kenare têb têb a men, timjêre môj men. ⁴ Tanare hende to hen na, dera kwa têbêñne pôn to yi kini subu hen nañ esijne ba sa terare a nà. Menba, hende ðubu tumô iyore to ta yê hen añ kirijna hende ré dô kema uwôl tôñ nij ba, teré ayê emê. ⁵ Menba, iyore hende to hen yê kema wo a emê tô yê bijné kêm nañ néé wo dê kirij hen. Kirijna hende dô kema bi wo hen uwôl tôñ menba,

bay ayri lew ôrij tumô Emen a men, tumô gagay kenare wori a a men. ⁶ Menba, yori ba, ge derô gwôlê kirij ka Emen na bu sa têrji bi hende ré ô gôsij yere ya hen kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô.

⁷ Menba, kumbul kurij derômaran a. Misêl mana wo derômaran nan manê kari sênji nan mara wo dami bi wo hen nan manê kare men. ⁸ Menba, si Misêl bôyji an dagaji an bay uwôn kiniji derômaran a ré. ⁹ An bay daga mara wo dami bi wo hen nan bay tôre baa nô sa terare a na. Mara wo dami bi wo hen a na kalaw wo cay wo na lam bijné wo bay uwôgeri Jabel men, Sidan a men hen.

¹⁰ Menba, en toy tôô kwôni om derômaran a kan a ta kôl iyôn ba: «Kemnêj na wulê wo Emen gôlij nan na nan kununa nij men, ôbi gel wo diré nêl lê are kêm men, dôbi a ré na ôbi sarji a men.

Néé dan na kêm kôbi *Krist a wori a wôsa ôbi daga ôbi kanjê yênêrna kwôy kwôy tumô Emen wona hen an.

¹¹ Nijba, yênêrna bay ka hen bôy ôbi kanjê kirij bi wo hen na wô sa kibi kwôbri Kema Kwormo men, na sa kibi kwôlo Emen wo bay dô bij bijné hen a men.

Wôsa bay ay yirji bij temare dîba bay kemna ré.

¹² Iyôn ba, kenbay ka derômaran ken li yi derê hanje nij.

Nijba, kwonje kenbay ka sa terare a nan ka bô cér a ka gelij gusij,

wôsa bay daga Jabel ula sarjge a an bôri tari daman

wô wo wulê wou mênê wori wo ré baa dâ nij hen.»

¹³ Kirija mara wo dami bi wo na Sidan hen bô wo bay dagari ula sa terare a na ná, ôbi dô sa tê iyore to na yê kema iba hen.

¹⁴ Menba, bay bij iyore hende to hen meserêre wôô môj kwo keré iyôn bi ré uwôngij kwôy bij kirij ka Emen na bu sa têrji gengij sare derô gwôlê hen. An Emen a gesêre kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô kelan nan kalaw bi wo hen. ¹⁵ Kirija ôbi uwôn iyore hende to hen né hen iyôn nij na, ôbi boo kam so kibri a bôy lebôd lebôd môj kam cér iyôn bi ré dô iyore hende to hen ôrij. ¹⁶ Nijba, terare wan an yi kam bay ka hen cê kô jôrij sa iyore hende to hen. ¹⁷ Kirija mara wo dami bi wo hen bô wo hende ré gôli ta nij hen iyôn na, bôri tari daman an ôbi hera kurij kumbul kwôngêre ka baa hen. Kwôngêre bay ka hen na, na ka bi kwôlê sa tôô to Emen a men, na bay bôô pôn sa tu kwôlê wo Jêsu na yêge sari hen a men. ¹⁸ Menba, mara wo dami bi wo hen dôrij ô débê kibi cér a.

13

Tanare to habij já so bô cér a

¹ Menba, en gel tanare to habij to sare jurgem nan timpêre môj hen, ja so bô cér a. An kibi timpêri bi wo môj a hen na, jabga wou kenare tôbij têb têb a, men sare hende to jurgem hen na, bay dî hini wou tiiré Emen hen pôn pôn ya. ² Tanare hende to hen na, gelij nan cerew iyôn men, têre damné gelij nan têê tanare to bay uwôgere urs hen men, kebre gelij nan kibi kwo iyôn a men. Mara wo dami bi wo hen bij tanare to habij to gelij nan cerew hen néé men, gagay kenare men, tôô toj emê sa kirij a men. ³ Sa tanare hende to sare jurgem hen na, sare to pôni uwôn iyare toj temare nijba, jê hôrij. An li bijné ka sa terare a na kêm tiniji ge kay an bay bi bôrji sare a. ⁴ Men, bay ay kibi tanare to habij to gelij nan mara wo dami bi wo wô wo

hende a ré bijn to gelijn nañ cerew hen néere men, bay ay kibi hende to gelijn nañ cerew hen kôl iyôn ba: «I a gôle ba? I a lê kumbul nañ tu ba?»

⁵ Menba, hende uwôñ tôte toñ dij dergôre men, toñ tiirijn Emen a men. Hende uwôñ tôte toñ lij hen iyôn kwôy geserê tôte pôrbu kibi wôô, ⁶ menba, hende ay tô tiiré Emen men, tô tiiré hini men, iyére tori men, bijné kêm ka mô derômarañ a hen men, ⁷ hende uwôñ tôte toñ lij kumbul nañ bijné ka Emen ka sa terare a nà añ ré bôyji men, tô yê bijné ka gay gay men, tô môñ wo gay gay hen men, kibi kwôlê woji kêm na bô kôbre a men. ⁸ Añ bijné kêm ka sa terare a nà a ayê kebre nijba, bijné ka hiniji na ðijn ca bô magtubu toñ meré tu geñ to Kema Kwormo wo bay na diri hen. Hiniji bi wo hen, na ðijn ca kirija tô terare na ðijn ré tô hen, na bay a ayê kebre ré mera.

⁹ «Kwôni wo maari ya ba, bi toy kwôlo na kelê a hen. ¹⁰ Hena Emen na ré genge bi kwôni ré yi dangay ba, a yé dangay. A hena ôbi na ré bi bay ré diri nañ yebere ba, a mañ temay yebere men. Na hen iyôn a bijné ka Emen ré gelé ulê bôô woji men, ayê bôô woji a men hen.»

¹¹ Menba, en hô gel tanare to dangi to timpére wôô hena sa terare a nà. Timpére bi wo wôô hen na, gelijn nañ kwo Kema Kwormo iyôn nijba, iyêlê a ré iyêl mega kwo tanare to habijn to gelijn mara wo dami hen. ¹² Hende ôrij nañ tôte toñ lij anga gay gay tu tanare to tumô hende to hen, men hende bu bijné ka sa terare a nà eren bi ré ay kibi tanare to tumô to na uwôñ iyare toñ temare añ na jée hen men, ¹³ hende li angañ gijnê gay gay men, bi tare toñ lamê hena derômarañ a kurijn sa terare a nà tu bijné a kêm a

men. ¹⁴ Sa kibi angañ gijnê kare bay ka hende li tumô tanare to cay hen na, hende lam bijné ka sa terare a nà damañ bi tôte a. Añ hende kôlji bay ré jebe ani ði añ ré tibiji nañ hini tanare to tumô to na uwôñ iyay yebere toñ temare añ bér hen. ¹⁵ Men, hende ôrij nañ tôte toñ lê añ bi kamrê kañ jibé ka gelijn nañ tanare to tumô hen bi ré iyêl men, hende biri tôte bi ré derijn bijné ka kañ ayê kibri hen men. ¹⁶ Men, hende ay tôte bi bay ré talijn bijné kêm are kôbriji woñ gusurô a men kibi bisinji a a men. Bay ré talijn bay yagê men, bijné ka damné men, bay upé men, bay nimré men, kam iyére men, limé a men. ¹⁷ Wulê bi wo hen na, kwôni wo angañ talê bay ka hen nañ yiri a na, ôbi a nêlê kelé ani ré men, dé anğari kani gara ré a men. Angañ talê bay ka hen na, na hini tanare to gelijn cerew hen men, angañ dênşê ka yi môñ hene bi wo hen men.

¹⁸ Kwôni wo nañ tu melênê ba, a henê tô kwôlê bi wo hen derê men, ôbi henê are ba, a henê tô angañ dênşê ka tanare hen na, na ka gawra. Angañ dênşê bay ka hen na arew jii nañ tôte jii kibi jii. (666)

14

Kema Kwormo nañ bijné ka ôbi jô sarji hen

¹ Menba, en hô gel Kema Kwormo ðebu sa keram wo bay uwôgeri *Sijnôn a nañ bijné dubu arew nañ dubu tôte pôrbu kibi pôrbu (144 000) ka bay di hini nañ hini Ibari Emen kibi bisinji a hen. ² Men, en hô toy tôte kwôni ôm derômarañ a môñ kam cér ka dami ka bôy iyôn men, ôm môñ emen wo pôy ôm gururu hen iyôn men, tôte hende ôm dô môñ bay ré di jêngê iyôn a men. ³ Bijné bay ka ðebu tumô gagay kenare

wo Emen a men, tumô ari déri ka pôrbu hen men, tumô surpné a hen a men hen na, na ka na dūbu nañ Kema Kwormo sa keram wo bay uwôgeri Sijôn hen, bay a kebé kurôn wo kôrbi. Kurôn bi wo hen na, bay a henê kebéri mera dība, kwôni wo danġi hôn né. Bijné bay ka hen na, na bay a Kema Kwormo na ré jô sarji hen.

⁴ Men, bijné bay ka hen na, na ka na yij nañ yébé ré hen men, kirij kêm ka Kema Kwormo ô ya ba, bay ô nañ dī men. Bay a na bijné ka tumô ka Emen na jô sarji bi ré yi kari nañ ka Kema Kwormo a men hen. ⁵ Men, na bijné ka ani ka habij na nañ yirji a men, kwôlé woñ benare nañ kibriji a a men.

Jeré kwôlo Emen wo mané ka derômarañ a ka subu kôl kwôli hen

⁶ En gel *mana wo derômarañ a wo danġi uwônġa ta mereg derômarañ a erañ nañ Kwôlo Dôri wo yi nañ kwini hen bi dīrê kôlij bijné ka sa terare a nà nañ tô yê wo gay gay men, tô môñ wo gay gay men, kibi yê bijné wo gay gay hen a men. ⁷ Añ ôbi kôl kañ a ta kôl iyôn ba: «Kemnange tini Emen añ ken ay kibri a men, wôsa kemnêñ na Wulêri wo ôbi a jôrij kwôlé sa bijné ka sa terare a nà nij. Iyôn ba, ken heram Emen woñ ôbi dé derômarañ men, sa terare men, cér wo dami men, nañ hanê kam ka gay gay hen a men hen.»

⁸ Menba, en hô gel mana wo derômarañ a wo jôgij wôô so derômarañ a tô kwo tumô hen añ kôl iyôn ba: «Babilôn sa iyére dami hende to hen mène nij, hende mène na tiri a men wôsa hende li añ têrij tore toñ yinare toñ iyôn a tôñ to kwoyre mega care iyôn hen gôr tô yê bijné kêm sa terare a nà.»

⁹ Men, en hô gel mana wo derômarañ a wo jôgij subu so tô ka wôô hen añ kôl kañ ta kôl iyôn

ba: «I i wo ay kibi tanare to gelij nañ cerew iyôn hen nañ anġa bay iyege gelij nañ tu iyôn hen men, dī bay tali are bisini a men kôbri a a men hen na, ¹⁰ hô tarê wo Emen a liri mega wo care to kwoy kwôni iyôn. Bô tarê wo Emen bi wo hen na, nañ mega tu iyêrgê iyôn. Añ ôbi a gelij gusij bô tare a men, bô puder to bô gusij bunu a hen men, tu manê ka derômarañ a men, tu Kema Kwormo a a men. ¹¹ Tare hende to a uwoyé bijné bay ka hen na, gusôre a yê hen iyôn kwôy nañ kwini wôsa bay tubu tanare hende to hen nañ anġa jebé ka gelij nañ tu hen men, bay talji hene sarji a a men hen na, bay a gelij gusij yoyre nañ tu tare dība, kini derê bul woji a nañê.»

¹² Iyôn ba, kenbay ka ken bi kwôlé sa tôô to Emen a men, ken bi bôrġe sa Jêsu Krist a hen a men na, ken lêġnê tô ayê bôô woñġe a.

¹³ Men en hô toy tôô kwôni ôm derômarañ a kôlen iyôn ba: «Li bô magtubu a iyôn ba: «Kemnêñ na, yi derê yi wô sa ka ma tô ayê bôô woji a hen.» Men, Tunu toñ hendi bô bôrê kôba, kôl iyôn ba: «Yi derê yi wô sa bijné ka ma tô jé wo Kelma hen na, bay a derê bul wôsa jé lêreji wo dôri kôbe tôrji.»

Anġa a sa lê bijné Wulê wo Emen a sa jôrij kwôlé sa bijné ka sa terare a nà

¹⁴ Men, en hô gel kirij ka geri ka bôri menba, ani gelij nañ gawra iyôn mô sara. Gawra bi wo hen dôbe jabga woñ kenare woñ lôr a sari a men, bu marem wo dii a kôbri a men. ¹⁵ Men, en hô gel *mana wo derômarañ a so bô *iyéy Emen a añ kôlij kwo mô sa kirij ka geri a hen iyôn ba: «Ay marem wom ju walij kaw wôsa kaw né kô añ tay walêrji nêmen nij.» ¹⁶ Menba, mana wo derômarañ a wo ré mô sa kirij ka

geri a hen ay marem walij kaw ka sa terare a nà kêm aņ.

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômarañ a wo daņgi so bô iyéy Emen a derômarañ a ôbi kôba, bu marem wo dii kôbri a men.

¹⁸ Men, en hô gel mana wo derômarañ a wo daņgi wo ôrij naņ néé sa tare a hen hena kini bê kwôbe a sa uwôge kwo dîbij naņ marem wo dii a kôbri a hen kaņ a ta kôli iyôņ ba: «Era ju sa wal telay tijađor to sa terare a nà wôsa né kô niņ.» ¹⁹ Menba, ôbi ay marem wori eraņ sa walij telay tijađor hende to hen ay ôrij bê kirij uwôrêre a. Kini uwôrê telay tijađor hende to hen na, gel na bô tarê wo Emen. ²⁰ Kirij uwôrê yê tijađor hende to hen na, yi kelaņ naņ iyére kirija bay uwôrere menba, na kwôbe a so bu kibi yêndê ta gêj aņ bôy môņ kam cér iyôņ ô kwôy kilomêter arew subu.

15

Manê ka derômarañ a ka jurgem ka đebij naņ anğañ gelijare bijné gusij pôn pôn kôbri a hen

¹ Menba, en hô gel ari gelé ka dami ka đê kirij derômarañ a. Na manê ka derômarañ a ka jurgem ka đebij naņ anğañ gelijare bijné gusij ka jurgem kôbriji a hen. Anğañ gusij bay ka hen na, bay a na gerņé bô tarê wo Emen niņ.

² Men en hô gel are sél kalala môņ gaasa iyôņ aņ yi môņ tare ré lamij bô a iyôņ. Men, en gel bijné ka na kaņ bê bôrji sa tanare men, sa anğañ jebé ka gelij naņ tu hen men, kaņ talé hene yirji a hen a men kwôy ayij joor hen na, debji sa kirij bay ka hen naņ jêngê ka Emen biji hen kêg kêg kôbri a. ³ Aņ bay di jêngê kebij kurôņ mega kwo mana wo Emen *Moyis hen iyôņ men, kebji mega

kwo Kema Kwormo hen iyôņ a men. Bay kebe ôm iyôņ ba:

«Jôbi Kelma Emen woņ ôbi ibé iyêrê men,

jé lêrem đê kirij aņ dô a men hen. Ju na Kelma sa emê iyére to sa terare a nà kêm men,

jé lêrem yi naņ geréri men, na tiri a men.

⁴ Hen ba i a kaņê bêm kwôbe ba men,

i a nê mê kaņê ayê kebem a men ba?

Wôsa jôbi pôn nêņ ham a yé naņ jengêrem.

Na ôbi á, tô yê bijné kêm ré era tumôm a sa heramem wô jerê kwôlê wom wo yi naņ geréri hen.»

⁵ Cêgi kurôņ bi wo bay kebe hen na, en hô gel kibi *iyéy Emen to derômarañ a bôlij naņ iyére toņ đajare to bay li naņ bargay toņ bijnare to Emen. ⁶ Men, en gel manê ka derômarañ a ka jurgem ka ré naņ anğañ gelijare bijné gusij kêg kêg kôbriji a hen so bô iyéy Emen hende to hen a. Bay tôbe bargay ka bôri terij terij yirji a men, ha tô bôrji naņ arij woņ lôr a men. ⁷ Perê ari đé Emen ka pôrbu hen na, kwo pôni bij manê ka jurgem hen baņa gerêngê woņ lôr jurgem wo bô tarê wo Emen woņ ôbi merê naņ kwini hen wi-inê ta hen. ⁸ Đamņare to Emen naņ néé wori wôn bô iyére tori môņ gusô iyôņ, aņ kwôni nê mê sé bô a ré kwôy wo gusij to jurgem to manê bay ka hen gelij bijné hen a kôrij.

16

Ari bô tarê ka Emen ka yi bô baņa gerêngê ka jurgem hen

¹ Menba, en hô toy tô kwôni ôm kaņ a ta bô iyé Emen kôlij *manê ka derômarañ a ka jurgem hen iyôņ ba: «Erêņge ken ô bê anğañ bô tarê ka Emen ka yi bô

baṅa gerêṅgê wo jurgem hen kêm sa terare a nà.»

² Menba, *mana wo derômaran a wo tumô ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa terare a. Menba, iyare to habiṅ to wulbére kirij hen li ñiné ka ari talê ka tanare to habiṅ yi yirji a hen men, ka tebe anṅaṅ jibê ka geliṅ naṅ tu hen a men.

³ Men, mana wo derômaran a wo wôyi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami a. Menba, kami cér wo dami bi wo hen belij kwôbe mōṅ kwôbri temay gawra iyōṅ, aṅ anṅa mō tu geṅ bô cér wo dami bi wo hen a na ma kêm.

⁴ Men, mana wo derômaran a wo subi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kam cér a men, bô tô hanê kam a aṅ bay kêm belij kwôbe. ⁵ Menba, en toy tôô mana wo derômaran a woṅ ôbi sa kam hen heram Emen kôl iyōṅ ba: «Jôbi ju na Emen wo ju yi naṅ jengêrem, ju mō ca tumô, ju mō ya kwôy naṅ kunum men, ju na kwôni woṅ derôre wôsa jerê kwôlê wom yi naṅ tô geréri.

⁶ Wôsa ñiné ka na bi kwôbri bay kem naṅ ñiné kam a men tôṅ hen na ju biji kwôbe bay yi. Bay liji hen iyōṅ na ya.» ⁷ Menba, en toy tôô kwôni ôm si kini bê kwôbe iyōṅ kôl iyōṅ ba: «Jôbi Kelma Emen woṅ ôbi ibé iyêrê, jerê kwôlê wom na kwōṅ tiri men, na naṅ tô geréri a men.»

⁸ Mana wo derômaran a wo pôrbi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri hen sa tare to tay a aṅ hende eṅge mōṅ tare iyōṅ aṅ bi ré sôderê ñiné. ⁹ Kirijna tare hende to uwoy dé kirij hen sôderê ñiné hen iyōṅ na, bay tiiré hini Emen wôsa ôbi a ré joṅ naṅ gusiṅ hende to hen, aṅ bay kaṅ dé jé lêreji wo habiṅ hen baa men, kaṅ heramê Emen a men.

¹⁰ Mana wo derômaran a wo bayi ô bê ari bô tarê ka Emen ka

yi kôbri a hen sa gagay kenare wo tanare to habiṅ hende to hen a menba, kirij belij hendu sa emê iyére to tanare to habiṅ hende to geliṅ naṅ cerew hen aṅ ñiné emnê kaṅniji wôsa bay geliṅ gusiṅ damaṅ. ¹¹ Wo bay ré dī jé lêreji wo habiṅ wo bay na lêrê hen baa aṅ hen na, bay tiiré hini Emen wo derômaran a wô iyare to gelji gusiṅ hen dī.

¹² Menba, mana wo derômaran a wo jii ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami dé iyōṅ wo bay uwôgeri Eprat hen a, aṅ cér bi wo hen hay aṅ panij geré bij kilmé ka hena si kini sé tare iyōṅ hen ré ôrij lij kumbul.

¹³ Men, en gel tunu to habiṅ subu geliṅ mōṅ ñira iyōṅ. To pôni so kibi mara wo dami hen men, to pôni so kibi tanare to habiṅ to geliṅ naṅ cerew hen men, to pôni so kibi bay kibi Emen kaṅ bay benare a a men. ¹⁴ Tunu to habiṅ hende to hen hena na ligi Sidan a men, hende lêrê anṅaṅ giṅê kwôy kwôy a men. Men, hende ô ligi kilmé ka sa terare a na kêm wô dayrêji aṅ lij kumbul Wulê wo dami wo Emen woṅ ôbi ibé iyêrê hen.

¹⁵ Menba, Jêsu kôl iyōṅ ba: «Dêṅge tu melênê sa yerṅge a wôsa na hera mega ôbi gemsare iyōṅ. Aṅ yi derê a yé wô sa kwôni wo mō tu geṅ aṅ, gem bargay kari dā aṅ bi kirijna ené hera ba, dīré tôbê yiri aṅ bi kwôni ré gel tôri ré men, tayre ré sa diri ré a men.»

¹⁶ Tunu to habiṅ hende to subu hen na, day kilmé ka sa terare a na kirij ka bay uwôgeji naṅ kibi hébre Harmagédôn hen.

¹⁷ Menba, mana wo derômaran a wo jurgem hen ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kal a ta menba, tôô kwôni ôm bô *iyéy Emen a si kini gagay kenare wori a kôl iyōṅ ba: «Na kerêri nij.» ¹⁸ Menba, wulapê

emen berare kirijn men, tôô gawrê ôm men, emen ône men, terare yebagijn damañ dê kirijn a men. Kirijna Emen na dîñ ãijné kwôy sañ kemnêñ hen na, kwôni gel terare yebagijn môñ to na hen iyôñ né. ¹⁹ Sa iyére to dami wayrijn kirijn subu men, sa iyére to tô yê ãijné ãijné mênijn a men. Menba, bô Emen jebri sa habré wo Babilôn iyére to dami na li hen añ ôbi buru hende yi kami tijador bô tarê wori. ²⁰ Kirijn ka hay ka kaarijn derô cér a hen na, kam tun sarji men, keram bilijn yi némijn nañ sa terare a men. ²¹ Garmê ka damné damné herijn derômarañ a sa ãijné. Garmê pôn ba, né nê m némijn nañ pagé sugôr tôre pôrbu. Menba, ãijné tiiré hini Emen wô gusijn hende dê kirijn to garmê gelji hen.

17

Bay ay Babilôn sa iyére to dami hen gengijn nañ hendi wônijare toñ têrijn

¹ Menba, *mana wo derômarañ a wo pôni perê ka jurgem ka na bu bapna gerêngê kôbri a hen, era sa kôlen iyôñ ba:

«Era na sa gelem jerê kwôlê wo bay a sa jerê sa sa iyére to bay ayre gengijn hendi yijare toñ têrijn to dami. Sa iyére hende to hen yi na kibi cér wo gay gay a hen. ² Añ kilmé ka sa terare a na yijrijn nañ tu men, ãijné ka sa terare a na kôba, yij nañ tu men, añ têrijn tore hende to hen kwoyрэji môñ care iyôñ a men.»

³ Menba, Tunu toñ hendi bô bôre sa wôn bôn añ mana wo derômarañ a ôrijn nañ en derô gwôlê menba, en gel iyore mô sa tanare sêy a. Tanare hende to hen na, sare jurgem men, timnére môj a men. Añ hini woñ tiiré Emen gôr yere. ⁴ Iyore hende to hen na, dôbe bargay ka sêy men, hendu

silim silim a men yere. Hende elage yere nañ anğan kalmare ka bay li nañ lôr men, mérijn wo gay gay hen men, hende bu bapna gerêngê woñ lôr wo anğa habijn ka gengijn sa wônijare tore toñ têrijn hende to hen wôn ta a men. ⁵ Men, bay dî kibi bisijnne a hini wo kwôni hôn bôri ré hen. Hini bi wo hen ôm iyôñ ba: «Babilôn iyére to dami, na yo bay wônijare toñ têrijn men, yo anğa habijn ka sa terare a na.» ⁶ Men, en gel iyore hende to hen yi kwôbri ãijné ka Emen ka yi nañ jengêrji hen men, kwôbri ka bay na dirji wô kibi kwôlo Jêsu wo bay na dô hen men. Añ kwôbriji bi wo hen kwoyрэre kiyañ kiyañ môñ care iyôñ.

Kirijna en bôre hen iyôñ menba, tunun ge kay. ⁷ Menba, mana wo derômarañ a bi wo hen kôlen iyôñ ba:

«Wô mi a jeré bi tunum ge kay hen iyôñ ba? Na dôrem tô kwôlo gengijn sa iyore hende to hen nañ kwôlo gengijn sa tanare to sare jurgem nañ timnére môj to hende hen hem ju toy. ⁸ Tanare to ré jeré gele hen na, na yi ya nijba, haw hen hende nañ nij, nijba, tôre to cêgê na, hende a so bô iyom wo tôri nañ hen añ a erê bi Emen ré mênere añ yôd. Añ ãijné ka sa terare a na ka hiniji na nañ bô magtubu toñ merê tu geñ a kirijna Emen na dîñ tô terare yeñ hen na, kirijna a sa gelé tanare hende to hen na, tiniji a geré kayê wôsa tanare hende to hen na ya, añ haw hen nañ añ tôre to cêgê ba, a so hera hen.»

⁹ Men, mana wo derômarañ a bi wo hen hô kôlen iyôñ ba: «Bi ãijné erem tô kwôlê bi wo hen dô dema bay ré henê. Wôsa sa tanare hende to jurgem hen na, na keram wo jurgem wo iyore hende to hen mô sara hen men, na kilmé ka jurgem hen a men. ¹⁰ Kilmé bay ka jurgem hen na, ka

bay hen naŋ niŋ, aŋ kwo pôn ôm kenare baa ya men, kwo jurgem woji a baa, aŋ kirija ôbi a so na, a sa emê kenare, niŋba, ôbi a sa emê kenare hende to hen sem né. ¹¹ Tanare to na ya tumô niŋba, haw naŋ niŋ hen na, hende a na kelma wo jôgij marge men, na perê kilmé ka jurgem bay ka hen a a men. Aŋ kirija hende sa so hera niŋ na, a erê bi Emen ré sa mênère yôd hari niŋ.»

¹² «Timné tanare hende to môj to ju gel hen na, na kilmé ka môj ka baa emê kenare tô hen. Niŋba, Emen a sa biji tôô bi ré ômij kenare naŋ tanare hende to hen pôn. ¹³ Kilmé bay ka môj hen na, ermé woji na pôn, tôô toji toj emê iyére men, néé woji a men na, bay dī bij tanare hende to hen. ¹⁴ Bay a lê kumbul naŋ Kema Kwormo niŋba, ôbi a bôyi wôsa na ôbi a na Dami woŋ sa kilmé men, Dami wo damné a men. Aŋ ñiné ka ôbi uwôgeji aŋ cobji aŋ na bay bôô pôn hen na, bay kôba, a biyé kumbul naŋ dī men.»

¹⁵ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôŋ ba: «Cér wo jeré gel hendi wônijare toŋ têriŋ ré mô sara hen na, na tô yê ñiné ka gay gay men, tô môŋ wo gay gay hen men, kibi yê wo gay gay wo sa terare a nà. ¹⁶ Kwo gengij sa timné ka môj ka ju gel hen men, tanare hende to hen a men hen na, bay a kapé hendi yijare toŋ têriŋ hende to hen yôd men, bay peré aŋgare kêm men, bay a teré bargay yere a aŋ dere tôre seŋge men, bay a yégerère emê aŋ tôre wo baa ba, bay a uwoyé aŋ a men. ¹⁷ Wôsa na Emen a bij kilmé bay ka môj hen ermé bi bay ré bij aŋ lij aŋga ôbi gey hen. Kilmé bay ka hen daŋ kibriji aŋ dīŋ tôô toji toj emê iyére hen bij tanare hende to hen kwôy wo kwôlê wo Emen na kôl hen ariri ré lij.»

¹⁸ «Men, iyore hende to jeré gele hen na, na sa iyére to dami to ôm sa kilmé ka sa terare a na kêm hen.»

18

Mêné kuriŋ sa Babilôn a

¹ Menba, en hô gel *mana wo derômaran a wo ôriŋ naŋ tôô hen herbo tôŋ sa terare a nà, aŋ dampare tori to dami hen berare kirij daŋ daŋ aŋ. ² Ôbi kôl naŋ tôri to dami kap a ta kôl iyôŋ ba: «Babilôn iyére to dami mênij, hende mênij yôd aŋ niŋ. Aŋ hende yi na kini meré tunu to habij men, tunu to habij to yôŋ yôŋ kôba, mô ya men, ciré mega gundu men, dunu men, ka habijné ka ñiné gey ré hen kôba, mô ya a men. ³ Yijare tore toŋ têriŋ hende to hen kwoyré tô yê ñiné ka sa terare a nà mega care iyôŋ men, kilmé ka sa terare a nà yijriŋ naŋ tu men, bay jeŋga kôba, sa kibi yijare tore toŋ iyôŋ a tôŋ hende to hen na, bay uwôŋij are damaŋ hen men.»

⁴ Menba, en toy tôô kwôni wo daŋgi ôm derômaran a kôl iyôŋ ba: «Kenbay ñiné kapé na, seŋge bôre a aŋ, wô wo ma ka lê têriŋ tore hende to hen men, wô wo bô emê maa kuriŋ sariŋge a naŋ tu a men. ⁵ Wôsa têriŋ tôre hende to hen dayriŋ sa megare a megare a kwôy ô ta derômaran a aŋ Emen erem sa ari lê kare ka habij bay ka hen a. ⁶ Gusij to hende na gelij ñiné hen na, ken gele hen iyôŋ têj hôriŋ a men, habré wo hende na lij ñiné hen na, ken lere dē aŋ men, gwore tore to hende na jéŋ care to maapi bô a bij ñiné hen na, ken jé bôô wôô bô a buru hôriŋ. ⁷ Geléŋgere gusij damaŋ aŋ bi dengôre ôle bôd bôd mega hende na môriŋ dô aŋ na dij dengôre hen iyôŋ. Wôsa hende kôl iyôŋ ba teré na tôlômne

dîba, teré na mamne ré men, bô emé wôni ré kurij sara ré a men. ⁸ Na ôbi á, ômpare men, bô emé temare na kurôn ré sa sare a tu tare pôn nêj hen, wôsa bay na yi gengij na sare. Tare kôba, a uwoyére wôsa Kelma Emen wo a jeré kwôlê sara hen na, na ôbi ibé iyêrê.»

⁹ Kilmé ka sa terare a nà, yij yipare toj têrij na tu men, na môrji bô deré wore a a men, hen na, kirija bay a gelé gusô tare to bay uwoyinne hen na, bay a sômê sêj denğôrji bera bera kwôle. ¹⁰ Mênê wore bi wo kurij sara hen na, liji kemnare a bay sôm dîbij sêd a kôl iyôn ba: «Mênê wo mi a kurij sara gelij hen iyôn ba? Ayi! Babilôn iyére to dami na toj hende néé hen a na mênê ré hena sa pôn nêj kurij sara yi hen ba?»

¹¹ Men, bay jengka ka sa terare a nà, kém kôba, a sômê sêj denğôrji wô aŋga gara kaji ka kwôni wo ôbi kelérji na nîj hen. ¹² Aŋga gara kaji bay hen bay a na: lôr men, lari men, mérîj na na ka tôrji gay gay hen men, bargay ka lêy men, ka hendi silim silim hen men, ka sêyi men, bargay ka daŋgi ka gay gay hen men, gurô wo tôri gay gay wo dîjé dô hen men, aŋga gay gay ka bay li na na ka jûj hen men, ka na gurô wo garari ga hen men, ka bay li na musure to bay uwôgere burônj hen men, musure men, keram wo bay uwôgeri marbre hen a men. ¹³ Men, aŋgaji ka gara ka daŋgi na: gurô wo bay uwôgeri kanêl hen na ka daŋgi men, ider men, kalmé ka bay uwôgeji *miir men, ansas men, care men, wej men, mêre to bay uwôgere blé hen men, kurmaŋ kuré men, kilbê men, gamgê men, yêndê men, pus men, limé men, gawrê ka bay eraj gara hen a men. ¹⁴ Menba, bay sôm a kôlij

Babilôn iyôn ba: «Aŋga dôri kém ka na mu gey upé hen mênîj men, ari upé karé kém na aŋgaré ka dôri ka na mu gey hen, bay a mênê keré yé hen a ma hô upéji ré nîj yôd.» ¹⁵ Bay jengka bay ka na uwôn aŋgare bay ka hen a yij gawrê hen na, kemnare liji wô mênê wore bi wo hen a bay a sômnê dîbij kelaŋ kelê iyôn ba: ¹⁶ «Ayi! na mênê wo mi a kurij sa iyére to dami to hen gelij hen iyôn ba? Wôsa na sa iyére to na yi môj iyore to tôbe bargay ka lêy hen iyôn men, ka hendi silim silim men, ka sêyi men, ka gararji damaŋ men, na tôbe aŋgaŋ kalmare ka lôr men, mérîj na na ka gay gay hen a men. ¹⁷ Tu tare hende to pôn nêj hen mera a ari upé karé ka kém hen ré mênîj gurôn a hen iyôn ba?»

Menba, bay ayê gôni bato men, bay eré kergare men, ka li jé bô bato a hen men, bato to daŋgi to ô bisilê bô cér a hen a men na, bay kôba, dêbe sêd a. ¹⁸ Menba, kirija bay gel gusô tare to uwoy iyére hende to hen na, bay ôm na gura béd béd kôl iyôn ba: «Iyére to dami to a nêmiŋ na to na ba, ya hare ba?» ¹⁹ Menba, bay sôm sêj denğôrji bera bera a kebe terare bê a sarji a kôl iyôn ba: «Ayi! iyére to dami to na a mênîj yé hen ba? Na hende to bay iyé bato kém uwônîj are sare a hende a mênîj tu tare pôn mera yé hen ba?»

²⁰ Haw hen kenbay bîjé ka derômaran lêŋge yi deré wô mênê wo sa iyére hende to hen mênîj nîj hen. Men kenbay bîjé ka Emen men, bay jé kari men, bay kibri a men, kém na lêŋge yi deré wôsa ôbi jô kwôlê sa iyére hende to hen wô kibi habré wo hende na lêŋge hen.

²¹ Cêgi kwôlê bi wo hen a menba, *mana wo derômaran a

wo ðanji woɲ ôbi néé era sa ay keram wo dami môɲ kwon yirij kuré iyôn aɲ uwôl bô cér a kôl iyôn ba: «Bay a ula Babilôn iyére to dami bô cér a naɲ néé mega wo hen iyôn aɲ kwôni a gelére cêgê ré kwôy niɲ. ²² Aɲ kwôni a toyé jêngê ré niɲ men, kurôn woɲ yi derê ré men, telére naɲ burunju a emê bô Babilôn a ré niɲ men, kwôni a gelé bay lê anɲaɲ joriyare bôrê a ré niɲ men, kwôni a toyé né keram woɲ yeré kuré bôrê ré niɲ a men. ²³ Men, kwôni a gelé tô deperé enɲé bôrê ré niɲ men, kwôni a toyé tôô bijné ka mô kini gerê iyére a ré niɲ a men, wôsa bay jeɲga karê na, na bay uwôyrê yirji gôlin megêrji kêm men, na mu lam bijné naɲ mesére toré a men.»

²⁴ Aɲ na na Babilôn a a kwôbri bay kibi Emen men, bijné kari naɲ bijné kêm ka bay na walê tôrji sa terare a nà ré yí ya hen.

19

¹ Cêgê kwôlê bi wo hen menba, en toy tôô ôm môɲ tôô kwônê bijné iyôn si derômaran kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayêngge kibi Emen wona wôsa ôbi a gôlin naɲ na men, ôbi dé heramê men,

ôbi na ôbi néé a men.

² Men, jerê kwôlê wori na kwon tiri men, na naɲ tô geréri a men

a ôbi na ré jôriɲ kwôlê sa hendi yinɲare toɲ têriɲ to mêne bijné ka sa terare a nà naɲ jé lêre bi wo iyônɲi hen,

ôbi a, Emen né di bare wô deré wo hende na duu manê kari hen.»

³ Menba, tôô hende to hen hô kôl iyôn ba: «Aléluya, ayêngge kibi Emen, wôsa gusô tay iyére to dami hende to uwon hen na, a gusulé na hen iyôn kwôy naɲ kwini.»

⁴ Menba, surɲé ka tôre wôô kibi pôrbu hen naɲ ari dé Emen ka

pôrbu a men hen cibji gubarji tumô Emen wo mô sa gagay kenare a hen aɲ heramiri kôl iyôn ba:

«*Amên, bi yi hen iyôn. Aléluya, ayêngge kibi Emen.»

Gwosoy kwôlo gengin sa gerê iyére to Kema Kwormo

⁵ Menba, tôô kwôni ôm si kini gagay kenare wo Emen kôl iyôn ba:

«Ayêngge kibi Emen wona kenbay manê kari kêm men, kenbay ka damné naɲ ka beray kêm ka ken kemnaɲ tini hen.»

⁶ Menba, en hô toy tôô kwônê bijné hen hô ôm môɲ néé kam ka dami ka bôy iyôn men, môɲ enê emen wo pôɲ ôm gururu hen iyôn aɲ kôl iyôn ba:

«Aléluya, ayêngge kibi Emen wôsa Kelma Emen wona woɲ ôbi ibé iyêrê hen gel emê iyére tori.

⁷ Iyôn ba, na sêngge peré men,

na lêngge yi derê men,

na heramênggeri a men,

wôsa kemnêɲ na wulê wo Kema Kwormo a gôriɲ iyére

naɲ iyore to na jan yere gemni hen.

⁸ Aɲ bay buru geré bi ré dôbe bargay ka sél terij aɲ enɲé bid bid hen.»

Bargay bay ka hen na, na anɲa dôri ka bijné ka Emen li hen.

⁹ Menba, mana wo derômaran wo pôni kôlen iyôn ba:

«Li bô magtubu a kôl iyôn ba: «Bijné ka bay uwôgeji bi ré era kini gerê iyére to Kema Kwormo hende to hen na, yirji a sa dôrji.»

Men, ôbi hô kôlen iyôn ba, kwôlo díré kôlen hen na, ré na kwôlê woɲ tiri wo Emen bi a ré kelê hen.

¹⁰ Kirija en toy hen iyôn menba, en cubu guban tumôri a bi enê tibri menba, ôbi kôlen iyôn ba:

«Tebe Emen, dîba, ju teben nôbi ré wôsa nôbi kôba, ena mana wo Emen môp jôbi nap yênêm ka debu geran sa kwôlo Jésu na yêge sari hen men.»

Na tu kwôlê bi wo hen a na bij bay kibi Emen néérji hen a men.

Kwôlo gengin sa kwo day henda wo bôri hen

¹¹ Derômaran bôlij menba, en gel henda wo bôri debu ya kwôni wo mô sari a hen na, bay uwôgeri ôbi bôpôn men, gawra wo tiri a men. Na kwôni wo jô kwôlê men, li kumbul nap kini a men. ¹² Tiri enné môp kôli tare iyôn men, tôbe jabga wo kenare kwône sari a men, bay dî hini wo kwôni hôn né hen a na ôbi pôn nêg hari a henê hen sari a men, ¹³ ôbi dôbe bargay ka dami ka bay dôbe a bô kwôbe a men, a hini ôm «Kwôlo Emen» a men. ¹⁴ A bay kumbul ka derômaran ka tôbe bargay ka lêy ka bôserê kan kan dayi sa yêndê ka bôserê a ôrij tôri a. ¹⁵ Men, yebere to dî si kibri a a na nap yebere hende to hen, a ôbi ré sêp tô yê bîné hen men, ôbi a emêji nap tô to dami men, ôbi a dirêji môp bay dôrij yê gurô uwôrij kamni wô lij care iyôn. Ôbi bi wo hen iyôn a gelé wo bô Emen wo ôbi ibé iyêrê hen ré tari dama sarji a. ¹⁶ Bay dî hini yi bargay kari a men, biljéri a a men, kôl iyôn ba: «Dami wo damné men, Dami wo kilmé a men.»

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômaran wo dangi debu sa tare a a uwôgera ciré kêm ka uwônge ta derômaran a hen a kôli nap tôri to dami kôl iyôn ba: «Eranje ken sa ôm geserê wo dami wo Emen li hen. ¹⁸ Eranje ken sa ôm temay kilmé men, temay bay kumbul nap bay sarji men, temay yêndê nap bay dayêrji men, temay bîné kêm men, temay kam iyére men,

temay limé men, temay bîné ka damné nap temay ka beray a men.»

¹⁹ Menba, en gel tanare to habij to gelij nap cerew hende to hen nap kilmé ka sa terare a na dayrê asgarjê kaji bi ciré lij kumbul nap kwo mô sa henda wo bôri a hen nap asgarjê kari. ²⁰ Menba, kwo mô sa henda wo bôri a hen nap asgarjê kari bôyji tanare to habij hende to hen nap *ôbi kibi Emen wo ôbi benare hen. Ôbi na li ginê ture a a na lamij bîné ka ari talê ka tanare hende to hen yirji a hen men, na lij a bay tebe ari jibé ka gelij nap tu hen a men hen. Kirija bay bôyji tanare hende to hen nap ôbi kibi Emen wo ôbi benare hen a men na, bay bîji gej bô tare a. Tare hende to hen yi môp kam cér iyôn men, uwoy dama mega puder toj tay bunu to lurij hen iyôn a men. ²¹ Asgarjê ka tanare to habij hende to hen na, kwo mô sa henda wo bôri a hen derji kan kô nap yebere to si kibri a hen. A ciré kêm sa da ôm temayriji uwiyrê.

20

Kwôlo gengin sa elê wo dubu hen

¹ Menba, en gel *mana wo derômaran a herbo tôn sa terare a na. Ôbi bu lakêlê kan belê kibi iyom wo tôri nap hen nap ganji musure to dami kôbri a. ² A ôbi ô berê mara wo dami wo na kalaw wo cay wo na Jabel men, Sidan a men hen, harêri nap ganji musure to dami hende to hen bi ré yi hen iyôn kwôy elê dubu. ³ Kirija mana wo derômaran bi wo hen harêri hen iyôn menba, ayri uwôl bô iyom wo tôri nap bi wo hen a, a lugu kibri: a surij perêd perêd ta dîba, ré hô ô lamê bîné ka sa terare a na ré nij kwôy wo elê bi wo dubu hen a kerê.

Menba, bay a derari ula ta sem iyônj mera.

⁴ Cêgê menba, en gel gagay kenare kwônê. An bijné ka mô sara hen na, Emen biji tôô bi ré jôrijn kwôlê sa bijné. Men, en gel tini bijné ka Emen ka bay na walê tôrji kaa wô wo bay na na, bay bôô pôn sa kwôlo Jêsu na yêge sari biji hen men, sa kwôlo Emen a a men hen. Men, wô tibé wo bay na kap tibé tanare to habijn hende to gelijn napj cerew hen napj angapj jebé ka gelijn, napj tu iyônj hen men, wô kapê wo bay na kap angapj talé kare kibi bisinji a men, kôbrijji a a men hen. An bijné bay ka hen bér apj a emêji iyére napj *Krist kwôy elê dubu. ⁵ Bay a na bijné ka ji si kamjê tumô apj tô ka baa hen na, elê wo dubu a kerê pa dema bay ré jê sé kamjê tô. ⁶ Bijné bay ka ji si kamjê tumô hen na, terê kibi yi wô sarji wôsa bay yi napj jengêrji men, yi derê yi wô sarji a men apj temare to têtê wôô a derêji ré nijj men, bay a yé bay bê kwôbe tumô Emen a men, tumô Jêsu Krist a men, bay a emê iyére napj Krist, kwo Emen dôri hen a men kwôy elê dubu.

Gerjé kumbul

⁷ Kirijna elê wo dubu bi wo hen kô nijj na, bay a dera Sidan beseréri ulê ta sem. ⁸ Apj ôbi a erê wô lamê tô yê bijné ka sa terare a na kêm. Tô yê bijné bay ka hen na, bay uwôgeji Gôg napj Magôg apj dayraji bi bay ré ô kumbul uné Emen. Bijné bay ka hen kwône môjn hal wo kibi cér a iyônj. ⁹ En gel bijné bay ka hen wubo napj kirijn kirijn sa terare a nâ sa mér kinj merê bijné ka Emen napj iyére to ôbi geyre hen ta. Menba, tare hena derômaranj a sa uwoyréji duu gerêd apj. ¹⁰ Kwo Sidan wo na lam bijné hen na, bay birj uwôl bô tare to yi môjn kam cér iyônj apj uwoy mega pudêr tojn tay bunu to

lurijn hen iyônj a men. Bay uwôli na bô iyom wo tôri napj wo bay na bijn tanare to habijn na napj *ôbi kibi Emen wopj ôbi benare hen ya hen. Apj bay a gelijn gusijn hen iyônj kwôy napj kwiniiji.

Gerjé jerê kwôlê

¹¹ Menba, en gel gagay kenare wo dami wo bôri terij apj kwôni mô sara. Men, en hô gel sa terare napj derômaranj gerji wolé kelanj napj dî apj kwôni a geléji cêgê ré nijj. ¹² Menba, en hô gel damné napj ka beray ka na ma hen dëbiji tumô gagay kenare bi wo hen a. Menba, kwôni pôl magtubu napj kwônêre men, kwo d'anjji bôl magtubu to na tojn merê tu gerj. Kirijna magtubu hende to hen pôlijj hen iyônj nijj na, Emen jô kwôlê napj geréri sa bijné ka na ma a hen napj jé lêreji, jé lêreji mega wo na li bô magtubu hende to hen a iyônj. ¹³ Bijné ka cér na pôrji hen soji men, ka sa iyé temare a hen soji kêm a men apj bay jô kwôlê sarji a napj jé lêreji, jé lêreji. ¹⁴ Menba, bay bi si temare napj sa iyére tore kêm bô tare to woli hende to hen, apj na hende a na temare tojn têtê wôô hende. ¹⁵ Men, kwôni wo hini napj bô magtubu tojn merê tu gerj hende to hen a na, bay a ulêri bô tare hende to hen a a men.

21

Derômaranj to kôrbi napj sa terare to kôrbi

¹ Menba, en gel derômaranj to kôrbi napj terare to kôrbi wôsa derômaranj to tumô hen napj terare to tumô hen napj nijj men, cér kôba, napj a men. ² Men, en gel iyére to yi napj jengêre to na Jérusalêm to kôrbi to hena derômaranj a ligi Emen a hen herbo tôj. Hende pana yere mega temale panijn yere terê ôrijn kurô iyônj. ³ Menba, en toy tôô kwôni

ôm kaŋ a ta si kini gagay kenare iyôn kôl iyôn ba: «Geléŋge haw hen kirij ka Emen a môrij hen na, na perê gawré nij. Ôbi a merê nap ci men, bay a yé ñijé kari men, Emen nap yiri a baa nap ci men, ôbi a yé Emen woji a men. ⁴ Aŋ ôbi a merê cémé tirji a men, temare a derji ré nij men, bô emé temare a napé men, sômé a napé men, bô emé a napé a men, wôsa aŋga cay kêm di jô nij.»

⁵ Menba, kwo mô sa gagay kenare a hen kôl iyôn ba: «Geléŋge haw hen en gase are kêm na kôrbi nij.» Menba ôbi hô kôl iyôn ba: «Li kwôlé bi wo hen bô magtubu wôsa na tu kwôlé men, na kwôlé woŋ bê bôô sara a men.» ⁶ Menba, ôbi hô kôlen a iyôn ba:

«Are kêm lij kô nij wôsa ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwoŋ ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men. Aŋ kwôni wo kam diri ba, bi era na biri seŋge bi yi. Kam bay ka hen na, na hané kam kap merê tu geŋ. ⁷ Aŋ na i i wo ay joor ba, na biri are bay ka hen. Na yé Emen wori men, ôbi a yé keman men. ⁸ Nijba, bay haré men, bay heré cêgê men, bay lê aŋgaŋ bôd bôd iyôn a tôŋ hen men, bay deré ñijé men, bay yijare toŋ têrij men, misijé men, bay tibére kamré nap bay benare kêm a men na, kini merérji na bô tare to woli a nap bô gusô pudur a mega to lurij bô bunu a hen aŋ a hende a na temare toŋ têê wôô hende.»

Kwôli Jérusalêm to kôrbi

⁹ Menba, *mana wo derômaran a wo pôni perê ka jurgem ka na bu bapa geréŋgé wo aŋgaŋ gelinare gusiŋ ka Emen kôbriji a hen, kôlen iyôn ba:

«Era na gelem môni temale to kurôre na Kema Kwormo hen.»

¹⁰ Menba, Tunu toŋ hendi bô bôré wôn bôn aŋ mana wo derômaran a bi wo hen ôrij nap en sa keram wo yéŋgi a ta aŋ gelen Jérusalêm iyére to yi nap jéŋgêre to hena ligi Emen a herbo tôŋ hen. ¹¹ Iyére hende to hen na, dampare to Emen eŋné bid bid ya môŋ jerew wo dôri wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sél kalala môŋ gaasa iyôn a men. ¹² Men, bay ay sare ta nap haba woŋ gerem wo kaŋ a ta men, denggel a men. Men, bay di kibi geré môj kibi wôô aŋ *mané ka derômaran a débu pôn pôn kibi a men, kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay di hini tô môŋ wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen ya a men. ¹³ Kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay diri subu subu kwa haba woŋ gerem bi wo pôrbu hen. Subu si tô emen men, subu si kini kurijare tare men, subu sa kôbi gusurô men, subu sa kôbi maa a men. ¹⁴ Men, bay di tô haba woŋ gerem bi wo hen nap keram môj kibi wôô aŋ bay di hini bay jé ka Kema Kwormo ka môj kibi wôô hen têb têb a sara.

¹⁵ Mana wo derômaran a bi wo kôlen kwôlé bi wo hen bu gurô woŋ lôr woŋ gengij are kôbri a bi diré gengij iyére hende to hen men, gengij kibi geré bi wo môj kibi wôô hen men, gengij haba woŋ gerem wo bay ay sara hen a men. ¹⁶ Mana wo derômaran bi wo hen genge tibi iyére hende to pôrbu hen aŋ hende hen némij kêm: yéŋgêre men, wolére men, yéŋgêre wo tay a men na, kilométer dubu wôô nap arew wôô (2200 km). ¹⁷ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen genge yéŋgê haba wo tay mega wo bay gengerij gan gan hen aŋ na mêtér tôre jii kibi bay (65 m). ¹⁸ Haba woŋ gerem bi wo hen na, bay diri nap keram wo bay uwôgeri jaspe

hen. Kwo iyére hende to hen ba, bay dère naɲ lôr woɲ kɲ wo sél kalala môɲ gaasa iyôn hen. ¹⁹ Men, bay yêlê tô haba woɲ gerem bi wo hen naɲ keram wo diderê wo gay gay. Keram wo dôri wo tumô wo bay dɲn tôri hen ba, bay uwôgeri jaspe, kwo wôôyi ba, bay uwôgeri *sapir, kwo subi ba, bay uwôgeri agat men, kwo pôrbi ba, bay uwôgeri emerad men, ²⁰ kwo bayi ba, bay uwôgeri onisk men, kwo jii ba, bay uwôgeri sarduwan men, kwo jurgem ba, bay uwôgeri kasolit men, kwo marge ba, bay uwôgeri *béril men kwo denjëse ba, bay uwôgeri topaj men, kwo môj ba, bay uwôgeri kraso peras men, kwo môj kibi pôn ba, bay uwôgeri turkwaz men, kwo môj kibi wôôyi ba, bay uwôgeri amétist men. ²¹ Kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay li pôn pôn kêm naɲ mérɲn wo diderê diderê môj kibi wôô hen iyôn a men. Tô geré wo kariɲ perê iyére hende to hen ba, bay liji naɲ lôr woɲ kɲ wo sél kalala môɲ gaasa iyôn hen men.

²² En kôbe kirɲn nɲba, en gel *iyéy Emen bô iyére hende to hen a ré, wôsa Kelma Emen woɲ ôbi ibé iyêrê hen naɲ yiri hen men, Kema Kwormo a men a gasê iyéy Emen hende to hen nɲ. ²³ Men, tare naɲ geserê berare kirɲn sa iyére hende to hen a ré nɲ, wôsa damɲare to Emen naɲ to Kema Kwormo a berarê ya. ²⁴ Aɲ bɲné ka sa terare a nà kêm ô na tô kirɲn ka perañgi bay ka hen men, kilmé ka sa terare a nà kôba, a eraɲ naɲ damɲare toji ya men. ²⁵ Kibi geré wo sa iyére hende to hen a bôliɲ yé senje yôd dɲba, a ligɲn né wôsa yoyre naɲ ya nɲ. ²⁶ Bɲné ka sa terare a nà a eraɲ naɲ damɲare toji men, hini emé woji a men ya. ²⁷ Bô iyére hende to hen na, anja *kagemɲ men, bay lêrê anja yi

gelé ré hen, naɲ bay benare a sé a bô a ré, nɲba, na bɲné ka hiniji yi bô magtubu toɲ merê tu geɲ to Kema Kwormo hen a sé bô mera.

22

¹ Menba, *mana wo derômaran a bi wo hen gelen kami cér woɲ ôbi bɲn bɲné merê tu geɲ hen so si ligi gagay kenare wo Emen a naɲ kwo Kema Kwormo a aɲ kam bay ka hen sél kalala môɲ gaasa iyôn. ² Aɲ geré wo perê iyére hende to hen a na, kam cér bi wo hen ge ya. Aɲ gurô woɲ ôbi bɲn bɲné merê tu geɲ hen si si kwonjë cér wo si na men, si hen men. Gurô bi wo hen na, elê pôn ba, yê téê môj kibi wôô aɲ gel wo ré yê naɲ geserê geserê. Aɲ maari na hana wo a berarê tô yê bɲné ka sa terare a na. ³ Bô iyére hende to hen a na, ani kani ka Emen tôm ba, a naɲé ya.

Gagay kenare wo Emen naɲ kwo Kema Kwormo a yé ya, aɲ manê kari a herameri men, ⁴ bay a gelé tiri men, hini a dɲn kibi bisinji a a men. ⁵ Kirɲn bay ka hen na, yoyre a naɲé men, kwôni a ôriɲ doy lampa naɲ tare to tayi ré nɲ. Wôsa Kelma Emen bi a berarê kirɲn aɲ bay a emé iyére naɲ kwiniɲi.

Kwôli hera wo Jésus

⁶ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôn ba:

«Kwôlê bi wo en kôlen hen na, na tu kwôlê men, na kwoɲ bê bôô sara a men, wôsa na Kelma Emen a bê kwôlê bi wo hen kibi bay kibri a naɲ geré wo Tini men, na ôbi a jo mana wori wo derômaran a bi ré sa kôliɲ manê kari kwôli anja ré era hen men.»

⁷ Menba, Jésus kôl iyôn ba: «Na hera hen ya. Aɲ bɲné ka ré bi kwôlê sa kwôli anja ré era hen ka yi bô magtubu a hen na, yirji ré sa dôrji.»

⁸ Nôbi Ja a toyé kwôlê bi wo hen naṅ man men, en gel are bay ka hen naṅ tun a men aṅ kirina en toy men, gel a men hen iyôṅ na, en jubu guban tumô mana wo derômaranṅ a bi wo gelen are bay ka hen, bi ené tibéri, ⁹ niṅba, ôbi kôlen iyôṅ ba:

«Tebe Emen, dîba, ju teben nôbi ré, wôsa nôbi kôba, ena mana mega jôbi iyôṅ men, mega kwo yêném kaṅ bay kibi Emen men, mega bîné kêm ka bi kwôlê sa kwôlo yi bô magtubu a hen a men hen.»

¹⁰ Menba, ôbi hô kôlen a iyôṅ ba:

«Kwôli anṅa na yi kini uwôbêrji a ka Emen yêge sarji bem hen na, ju uwôbe mera ré, wôsa wulêrji baa ḍa niṅ. ¹¹ Aṅ kwôni woṅ ôbi lê habrê ba, bi li habrê wori bi wo hen damanṅ a hari niṅ men, kwoṅ ôbi bô hendé ba, bi li bô hendé wori bi wo hen damanṅ a hari niṅ a men. Niṅba, kwo li anṅa dôri ba, bi li derê wori bi wo hen damanṅ hari men, kwo bôri bôrê ba, bi bô bôrê wori bi wo hen ô tumô tumô men.»

¹² Menba, Jêsu kôl iyôṅ ba: «Na hera hen ya. Aṅ na eraṅ naṅ anṅan têbê sa kôbi bîné pôn pôn kêm naṅ jé lêreji jé lêreji. ¹³ Ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwoṅ ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

¹⁴ Bîné ka pul bargay kaji sél bi ciré siṅ bô iyére hende to hen si kibi geré aṅ bi ciré uwôṅniṅ geré ômiṅ yê gurô woṅ merê tu geṅ hen na, yirji a sa dôrji. ¹⁵ Niṅba,

bîné ka yi môṅ garê iyôṅ hen men, misîné men, bay yîṅare toṅ têriṅ men, bay deré bîné men, bay tibére kamrê men, bay benare a men na, bay kêm a baa nô.

¹⁶ «Na nôbi Jêsu a jé mana wuṅê wo derômaranṅ a bi ré era sa kôliṅ bîné ka bô églisîné kwôlê bi wo hen. Na nôbi bi a na *kuṅga kelma Dabid men, ena telabo a men hen.»

¹⁷ Tunu toṅ hendi bô bôrê naṅ tami Kema Kwormo kôl iyôṅ ba: «Hera ham.»

Kwôni wo toy kwôlê bi wo hen ba, bi kôl: «Hera ham» niṅ men.

Aṅ kwôni wo kam diri ba, bi era sa yi kam kaṅ merê tu geṅ. Kam bay ka hen na, na biri na seṅge dîba, ôbi a kelé ré.

Gerjé kwôlê

¹⁸ Nôbi Ja na kelêṅge ca ken toy, i i wo toy kwôlê wo yi bô magtubu to nà, kwo gengiṅ sa anṅa a era hen aṅa ré uwôl kam kwori sara na, Emen a bé bô emê wo gay gay a kuriṅ sari a, mega wo na kôliṅ bô magtubu a hen iyôṅ. ¹⁹ Men, kwôni wo mène kwa kwôlê bi wo yi bô magtubu to nà, kwo gengiṅ sa anṅa a era hen na, Emen a jôri yê gurô woṅ merê tu geṅ bi wo hen men, a jôri sé bô iyére to yi naṅ jeṅgêre to bay na kôl kwôlê bô magtubu a hen a men.

²⁰ Kwo dô kwôlê bi wo kêm hen na na, kôl iyôṅ ba: «Na tiri, na hera hen ya.»

*Amên bi yi geliṅ hen iyôṅ, Kelma Jêsu hera ham.

²¹ Bi bô derê wo Kelma Jêsu baa naṅ ken kêm.